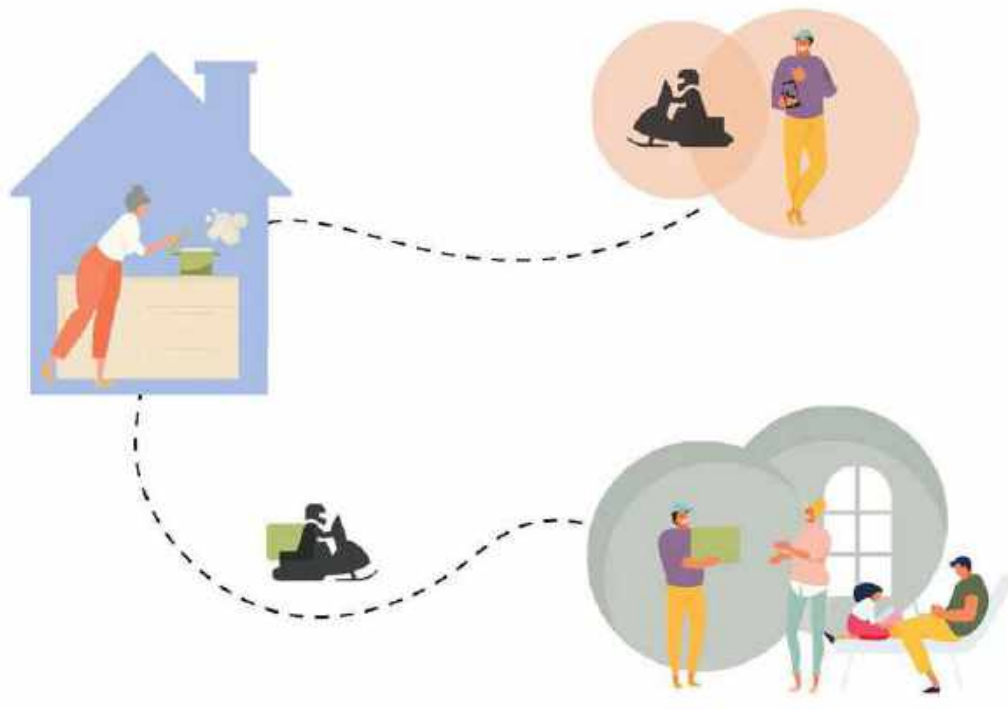

Elinvoimaa, hyvinvointia ja arjen sujuvuutta

Rovaniemen kylien maankäytön kehityskuva 2035

Kuntasuunnittelun kurssi ja yhdyskuntasuunnittelun erikoiskurssi 2021

Painettu julkaisu
ISSN 2489-6845
ISBN 978-952-62-2943-0

Verkkojulkaisu
ISSN 2489-7825
ISBN 978-952-62-2944-7

Etukannen kuva: Maija Malmivaara
Takakannen kuva: Jaakko Ihalainen
ja Iina Karppinen

Taitto: Pauliina Järvinen, Laura Metsi,
Johanna Vartiainen ja Anna Virtanen

Painopaikka: PunaMusta Oy, Joensuu

Sisällys

Esipuhe
Tarja Outila

I Erillisselvitykset

Monipaikkaisuuden tukeminen maapolitiikan keinoin
Pauliina Järvinen

Monipaikkaisuus Rovaniemen kylissä
Anna Kupila

Kyläkaavat ja kylien kehittämissuunnitelmat
Laura Häkkänen

Hajautettu energiantuotanto
Mari-Erika Leinonen

Kestävä matkailu Rovaniemen kylissä
Anna Virtanen

Tulevaisuuden lähipalvelut
Sara Riekk

II Perusselvitykset

Ounasjoen suuralue
Taustaselvitys luonnon virkistyskäytön
erityiskohteista Ounasjoen suuralueella
Taina Kelavirta
Palveluverkkoselvitys
Marjut Kariniemi

Alakemijoen alue
Väestö- ja rakennuskantaselvitys
Iina Karppinen
Liikenneselvitys
Sara Riekk
Elinkeinoelämäselvitys
Sara Riekk

Maisema- ja luontoselvitys
Johanna Vartiainen
Palveluverkkoselvitys
Jaakko Ihalainen

Sodankyläntien alue
Palveluverkkoselvitys
Stina Virta
Väestöselvitys
Juho Kekkonen
Maisema- ja luontoselvitys
Laura Häkkänen
Matkailun selvitys
Anna Virtanen

Yläkemijoen alue
Yhdyskuntarakenteen analyysi
Pauliina Järvinen
Maisema-, luonto- ja virkistysalueiden selvitys
Jonna Koivuranta
Liikenneselvitys
Maija Malmivaara
Kaupan ja palveluiden selvitys
Anna Kupila

III Kehityskuvat

Ounasjoen suuralue
Kehityskuva
Marjut Kariniemi, Taina Kelavirta, Laura Metsi, Joonas Palokangas
Vaikutusten arviointi
Pauliina Järvinen, Anna Kupila, Laura Häkkänen, Mari-Erika Leinonen, Anna Virtanen, Sara Riekki

Alakemijoen alue
Kehityskuva
Jaakko Ihalainen, Iina Karppinen, Sara Riekki, Johanna Vartiainen
Vaikutusten arviointi
Pauliina Järvinen, Anna Kupila, Laura Häkkänen, Mari-Erika Leinonen, Anna Virtanen, Sara Riekki

Sodankyläntien alue
Kehityskuva
Laura Häkkänen, Juho Kekkonen, Stina Virta, Anna Virtanen
Vaikutusten arviointi
Pauliina Järvinen, Anna Kupila, Laura Häkkänen, Mari-Erika Leinonen, Anna Virtanen, Sara Riekki

Yläkemijoen alue
Kehityskuva
Pauliina Järvinen, Jonna Koivuranta, Anna Kupila, Maija Malmivaara
Vaikutusten arviointi
Pauliina Järvinen, Anna Kupila, Laura Häkkänen, Mari-Erika Leinonen, Anna Virtanen, Sara Riekki

Liitteet

Esipuhe

Maankäytön suunnittelussa tulevaisuuden ennakointi on keskiössä. Vuonna 2020 alkanut pandemia jatkui vuonna 2021 ja sen seurauksena yhteiskunnan perusrakenteet ovat olleet rajussa muutoksessa ja mahdollisesti osin muuttuneet pysyvästi. Terveys-turvallisuus, digitaalisuus, monipaikkaisuus, kestävä matkailu, etätyö, kaupan ja työn muutokset, mahdollisuudet yhteisölliseen elämäntapaan, liikkumiseen liittyvät rajoitteet ja mahdollisuudet sekä ilmastonmuutokseen liittyvät kysymykset ovat kaikkien maankäytön suunnittelijoiden haasteita paikkakunnasta ja maasta riippumatta.

Lukuvuoden 2020-2021 kevään kuntasuunnittelun kurssin ja yhdyskuntasuunnittelun erikoiskurssin kohdekuunta oli Rovaniemi, tarkemmin Rovaniemen kylät. Kuntasuunnittelun opintojakson vastuuopettajana toimi professori Tarja Outila ja yhdyskuntasuunnittelun erikoiskurssin vastuuopettajana professori Helka-Liisa Hentilä. Kevään 2021 kuntasuunnittelun opintojaksolle (15 op) osallistui 16 opiskelijaa, joista 12 arkkitehtuurin ja neljä maantieteen opiskelijaa. Yhdyskuntasuunnittelun erikoiskurssille (10 op) osallistui seitsemän opiskelijaa, joista neljä arkkitehtiopiskelijaa ja kolme maantieteen opiskelijaa. Kuntasuunnittelun opintojaksolla paneuduttiin kaavoittajan ja erikoiskurssilla erityisasiantuntijan rooliin kaavaprosessissa. Kuntasuunnittelun opinnot sisälsivät merkittävän luentokokonaisuuden, jossa Ympäristöministeriön Mika Ristimäki, Kuntaliiton Anne Jarva, Tampereen kaupunkiseudun Kaisa Kuusela, Pohjois-Pohjanmaan liiton Mari Kuukasjärvi, Arinan Mikko Polso, Pohjois-Pohjanmaan ELY:n Heino Heikkinen, Oulun kaupungin Mika Uolamo, Kerttu Saalasti instituutin Ossi Kotavaara sekä UZ-Finland OY:n Leo Kosonen arkkitehtuurin yksikön asiantuntijoiden lisäksi luennoivat maankäytön ajankohtaisista ilmiöistä.

Tähän raporttiin on koottu erikoiskurssilla tehty kirjalliset selvitykset sekä kuntasuunnittelun opintojaksolla laaditut perusselvitykset sekä lopulliset kehityskuvat selostuksineen. Kuntasuunnittelun opiskelijat laativat neljä kehityskuvaa ryhmissä. Ounasjoen alueelle, Yläkemijoen ja Alakemijoen alueelle sekä Sodankyläntien alueelle valmistuneiden kehityskuvien tavoitevuosi on 2035. Kuntasuunnittelun opintojaksolla laadittiin myös Harava-kysely, johon sisällytettiin myös erikoiskurssilaisten kysymyksiä. Kysely lähetettiin Rovaniemen kylien kehittämissäätiön hallituksen jäsenille sekä entisille aluelautakuntien jäsenille. Erikoiskurssilaiset ovat arvioineet kehityskuvien vaikutuksia oman erikoiskurssin teemansa näkökulmasta.

Kiitämme Rovaniemen kylien kehittämissäätiötä mielenkiintoisesta ja konkreettisesta suunnittelutehtävästä. Kiitos Rovaniemen kaupungin viranhaltijat ja erityisesti Heli Välikangas sekä Meeri Vaarala hyvästä yhteistyöstä hankkeen aikana. Kiitämme Jarmo Huhtalaa virtuaalimaastokäyntiemme organisoinnista ja asiantuntevasta opastuksesta. Kiitämme myös Soile Puhakkaa paikkatieto-opetuksesta ja arkkitehti Jarmo Lokiota kuntasuunnittelun opintojakson harjoitustöiden ohjauksesta. Lämmin kiitos teille opiskelijat! Olitte sitoutuneita, aktiivisia ja kehitytte opintojaksona aikana huimasti. Olette matkalla kohti asiantuntijuutta, jota tarvitaan maankäytön suunnittelijan mielenkiintoisessa ammatissa.

Toivomme, että raportti palvelee tarkoituksensa mukaisesti Rovaniemen kylien kehittämistä ja päätöksentekoa.

Professori Tarja Outila
Professori Helka-Liisa Hentilä

I Erillisselvitykset

Monipaikkaisuuden tukeminen maapolitiikan keinoin

Etenevä kaupungistuminen on viime vuosina voimistanut yhteiskunnan monipaikkaisuutta. Olli Lehtosen kolumnista käy ilmi, että ”Esimerkiksi vuosina 2005–2016 kaupunkien väkiluku kasvoi 307 000 asukkaalla, mutta samanaikaisesti maaseutualueilla kausiväestön määrä kasvoi 62 000 asukkaalla” (Lehtonen 2020). Tällaista kausittaista asuinpaikan vaihtumista kutsutaan monipaikkaisuudeksi ja monipaikkaiseksi asumiseksi, ja sillä voidaan hidastaa pienien maaseutukuntien ja -kylien autioitumista. Tämän toteutuminen kuitenkin vaatii investointeja myös maaseudulle esimerkiksi kattavien tietoliikenneyhteyksien muodossa. Maaseudulla asuville alueen elinvoimaisuuden säilyttäminen on äärimmäisen tärkeää, ja monipaikkaisuus voi olla yksi keino alueiden elinvoimaisuuden säilyttämiseen.

Kunnilla on kuitenkin muitakin keinoja mahdollistaa ja helpottaa monipaikkaista elämistä ja asumista, ja tämän artikkelin tavoitteena on määrittää näitä keinoja. Maapolitiikka ja sen toimiva hyödyntäminen syrjäseuduilla on keskeisessä asemassa monipaikkaisuuden tukemisessa. Esimerkiksi helpottamalla vapaa-ajan asunnon muuttamista kokoaikaiseksi asunnoksi mahdollistetaan pitempiaikainen oleskelu mökkipaikkakunnalla ja näin helpotetaan monipaikkaisuuden kehittymistä. Syrjäisemmällä seuduilla maapolitiikan hyödyntämisen ongelmaksi nousee laaja yksityinen maanomistus. Artikkelissa tähänkin pyritään löytämään ratkaisu.

Tämän artikkelin tavoitteena on selvittää, miten maapolitiikka ja monipaikkaisuus

kytkettyvät toisiinsa, ja miten maapolitiikalla voitaisiin edistää monipaikkaisuuden toteutumista. Selvityksen keskeiset kysymykset ovat seuraavat:

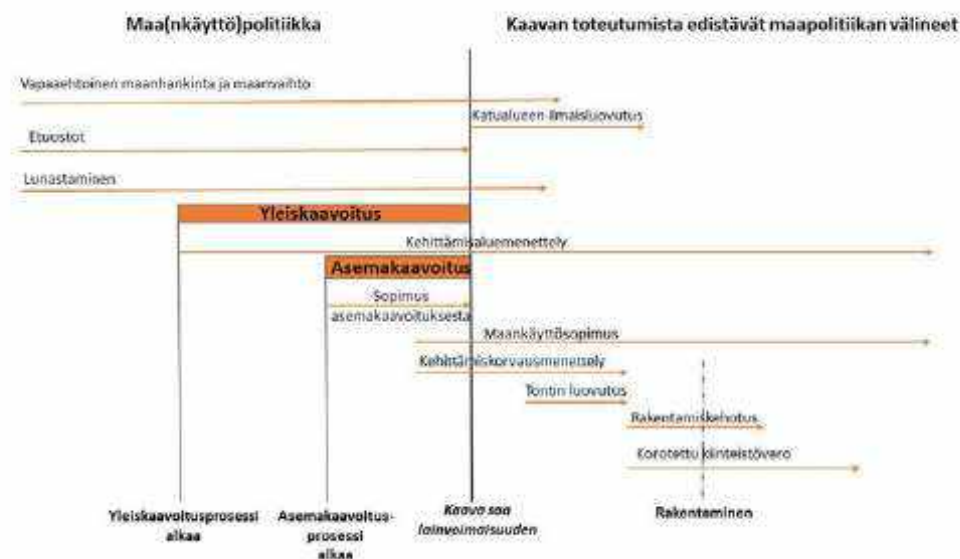
1. Huomioidaanko maapolitiikkaa ja monipaikkaisuutta yhdessä, ja jos kyllä, niin miten?

2. Millaisia maapolitiittisia keinoja kunnilla on monipaikkaisuuden edistämiseksi?

Artikkeli etenee seuraavalla tavalla: aluksi käsittelen maapolitiikkaa ja sen keinoja, sekä monipaikkaisuutta ja sen eri muotoja omissa osioissaan. Tämän jälkeen käsittelen, miten maapolitiikassa huomioidaan monipaikkaisuus. Samalla käyn läpi Maankäyttö- ja rakennuslaista (MRL) löytyvät, kunnille osoitetut kaavoituksen sujuvoittamisen ja rakentamisen ohjaamisen keinot. Myös virkistäytyminen ja maapolitiikka huomioidaan tässä omana osuutenaan. Lopuksi etsin konkreettisia esimerkkejä siitä, miten maapolitiikan keinoilla voitaisiin edistää monipaikkaisuutta. Pyrin sitomaan tämän osuuden Rovaniemen kontekstiin tarkastelemalla Rovaniemen kaupungille tyypillisimpiä maapolitiittisia keinoja, kaupungin maapolitiittista ohjelmaa sekä maankäytön ja asumisen toimintaohjelmaa.

Maapolitiikka

Onnistunut maapolitiikka on tärkeää, koska sillä on suora vaikutus kaupungin kuntatalouteen, rakentamisen edellytyksiin ja näiden kautta kaupungin vetovoimaisuuteen (Vainio 2012). Kuntaliiton teettämässä kuntapäätä-

Kuva 1: Havainnollistus maapolitiikan keinoista, sekä niiden ajoittumisesta kaavoituksen eri vaiheissa mukaillen Holopainen 2014

jätutkimuksessa käy ilmi, että maankäyttö ja kaavoitus nähdään kunnan elinvoimaisuuden ja hyvinvoinnin ylläpitämisen ja parantamisen kannalta merkittävinä välineinä kaiken kokoisissa kunnissa (Sandberg & Pekola-Sjöblom 2021). Mutta mitä maapolitiikka käytännössä on?

Maapolitiikalla tarkoitetaan kunnan harjoittamaa maan hankkimiseen, kunnan maaomaisuuden hallintaan, maan kaavassa suunnitellun käyttötarkoituksen edistämiseen ja maan luovuttamiseen liittyviä toimenpiteitä (Koponen 2019). Maapolitiikka ja kaavoitus muodostavat yhdessä maankäyttöpolitiikan, jonka avulla suunnitellaan ja toteutetaan kunnan eri toimintojen tarvitsemat maankäyttöratkaisut (Holopainen 2021a). Maankäytön suunnittelun tarkoitus on ohjata alueiden käyttöä ja rakentamista (Sweco Ympäristö Oy 2018). Maankäyttöä ohjataan maapolitiikalla, joka on kunnan maaomaisuuden hallintaa (Uudenmaan liitto 2017). MRL:n mukaan maapolitiikka ”käsittää kunnan maanhankintaan ja kaavojen toteuttamiseen liittyvät tavoitteet ja toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset yhdyskuntien kehittämiselle” (Maankäyttö- ja rakennuslaki 5a§). Maapolitiikan perustana on kuntien kaavoitusmonopoli, ja eri kuntien käyttämät maapolitiittiset

keinot voivat olla hyvinkin paljon toisistaan poikkeavia (Holopainen 2021a). Kuvassa 1 on esitettyä erilaisia maa(nkäyttö)politiikan muotoja. Esimerkiksi Rovaniemellä maanhankintakeinoista ensisijaisesti käytetään vapaaehtoisia kauppoja tai kauppoja (Maapoliittinen ohjelma 2018).

Kuntien maapoliittiset tavoitteet voivat vaihdella esimerkiksi kunnan koon mukaan. Maapoliittiset tavoitteet on määritelty maapoliittisessa ohjelmassa, jonka tarkoituksena on maapoliittisten tavoitteiden lisäksi määrittellä kuntien käytettävissä olevat maapoliittiset toimenpiteet, ja se toimii sekä päätöksenteon ohjenuorana ja pohjana, että tiedon antajana tontin hakijoille, maanomistajille ja uusille päättäjille (Holopainen 2021b).

Maapolitiikan keinot

Maapoliittisia keinoja ovat maanhankinta, maanluovutus, kaavoitukseen liittyvät sopimukset ja muut maapoliittiset tehtävät. Käytettävät keinot vaihtelevat maankäytön tavoitteiden mukaan, mutta esimerkiksi raakamaan hankinta on tärkeää maapoliittisesta tavoitteesta riippumatta (Uudenmaan liitto 2007). Eri-laisia maankäyttöpolitiikan keinoja käytetään myös eri vaiheissa, ja esimerkiksi vapaaehtois-

ta maanhankintaa tai kunnan etuosto-oikeutta on kannattavaa hyödyntää hyvissä ajoin ennen kaavoitusprosessien alkamista, sekä koko kaavaprosessin ajan (kuva 1). Tämä kävi ilmi myös luennolla, jolla Rovaniemen kertoi, että Rovaniemellä maanhankinta on pitkäaikainen prosessi, ja tarvittavat maa-alueet pyritään hankkimaan kaupungille jo hyvissä ajoin ennen asemakaavoituksen alkamista. Joitain keinoja, kuten lunastamista, voidaan käyttää vielä senkin jälkeen, kun kaava saa lainvoimaisuuden. Joidenkin keinojen pääsiallinen käyttöaika taas on kaavan lainvoimaistumisen jälkeen. Kuvasta 1 havaitaan myös eri kaavatasolla käytettävien menetelmien jakautuminen.

Maanhankinnassa keinoja ovat esimerkiksi vapaaehtoiset kaupat, kunnan etuosto-oikeuden hyödyntäminen tai raakamaan lunastus yhdyskuntarakentamiseen (Uudenmaan liitto 2007). Myös maanvaihdot ovat tärkeitä maanhankinnassa. Maanhankinnassa kunnan rooli on joko aktiivinen tai passiivinen, riippuen siitä, odottaako kunta, että maita tarjotaan ostettavaksi, vai ovatko päättäjät aktiivisesti yhteydessä maanomistajiin. Keskeinen maapoliittinen kysymys raakamaan hankinnassa on hinnoittelu, ja ennen ostopäätöstä saattaa olla tarpeen tehdä esimerkiksi selvitys maaperän pilaantumisesta (Uudenmaan liitto 2007). Maanvaihdossa keskeiseksi kysymykseksi nousee vaihdettavien maa-alueiden hinnan kohtaanminen. Vainion (2012) mukaan maanhankintaa helpottaa ja jopa mahdollistaa se, että kaupungilla on tarjottavanaan vaihtomaata osana maakauppaa. Tällä voidaan hänen mukaansa turvata se, ettei maanomistajan pelto- tai metsäala ainakaan pienene maakaupan yhteydessä.

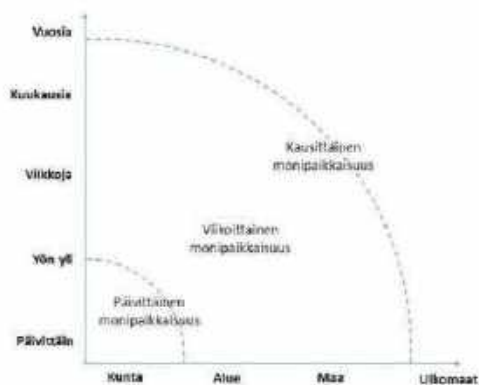
Maanluovutuksen keinoja ovat joko myynti tai vuokraus. Tonttien luovuttamisella kunta voi esimerkiksi houkutellessa uusia asukkaita, ja tonttien hinnoitteluperiaatteet vaihtelevat hyvinkin paljon (Holopainen 2021c). Tonttien luovutuksessa voi olla mukana esimerkiksi erilaisia rakentamiskehoja, koskien rakentamisen määräaika tai kerrosalaa. Rovaniemellä maan luovutuksessa vuokraus on ensisijainen maan luovutusmenetelmä, mutta halukkaille ostajille toki myös myydään tontteja (Maapoliittinen ohjelma 2018). Monissa kaupungeissa tontin ostajina tai vuokraajina suositaan lapsiperheitä, sillä niiden voidaan olettaa asuvan alueella pitkään. Kaupungingeodeetin mukaan tämä on käytäntönä myös Rovaniemellä.

Kaavoitukseen liittyvillä sopimuksilla tarkoitetaan maankäyttösopimusta, jonka yksityinen maanomistaja ja kunta tekevät. Maankäyttösopimuksessa sovitaan maanomistajan omistaman alueen asemakaavoituksen käynnistämisestä, kaavan toteuttamiseen liittyvistä osapuolten välisistä oikeuksista ja velvoitteista sekä maanomistajan osallistumisesta kunnalle aiheutuviin yhdyskuntarakentamisen kustannuksiin (Holopainen 2021d). Koska asemakaava on yleiskaavaa yksityiskohdaisempi, sitä ei yleensä käytetä maankäytön ohjaamiseen maaseutualueilla. Asemakaava tuottaa kunnalle enemmän velvoitteita, ja tehokas asemakaavan toteutus vaatii kunnilta riittävää maanomistusta alueelta. Yleiskaavan ohjausvaikutus on yleispiirteisempi, jonka takia se soveltuu paremmin alueille, joissa on vähemmän rakentamispainetta ja rakentamisen ohjaustarvetta.

Muita maapoliittisia tehtäviä ovat esimerkiksi rakentamiskehotukset ja korotettu kiinteistövero. Rakentamiskehotuksien tavoitteena on lisätä rakentamattomien ja vajaakäyttöisten asemakaavoitettujen tonttien rakentamista (Holopainen 2021e). Rakentamattomat tontit aiheuttavat kunnalle tappiota, ja luovat huonompaa kaupunkikuvaa, minkä takia rakentamiskehotus on perusteltu, taloudellinen ja tehokas tapa edistää kaavojen toteutumista (Holopainen 2021e).

Monipaikkaisuus

Monipaikkaisuutta on tutkittu lähinnä maantieteen ja kulttuuri- ja sosiaalitieteiden näkökulmasta (Di Marino, Lilius & Lapin-tie 2018). Pitkänen ja Strandell (2018) huomauttavat, että tutkimusta on kuitenkin tehty useiden eri tieteenalojen ja teorioiden näkökulmasta, eikä ilmiölle ole heidän mukaansa olemassa yhtä teoreettista kehystä, jonka kautta ilmiötä voisi tutkia. Monipaikkaisuudella (*multi-locality*) tarkoitetaan sosiaalisia käytäntöjä, jotka tapahtuvat eri paikoissa samanaikaisesti tai vaihtelevalla rytmillä (Wood ym. 2015: 364). Teresa Haukkalan (2011:6) mukaan monipaikkaisuus koostuu useissa eri paikoissa tapahtuvasta ihmisten toiminnasta, ja että ihmisten elinympäristöille on tyypillistä useiden merkityksellisten paikkojen samanaikainen olemassaolo sekä liikkuminen näiden paikkojen välillä. Koska monipaikkaisuutta tapahtuu eri alueilla ja eri aikajaksoilla (kuva 2), saavutettavuus eri kul-

Kuva 2: Havainnollistus monipaikkaisuudesta, Pitkänen, Strandell, Rehunen, Sirén & Nurmio. 2020a

kutavoilla niin eri seutujen välillä kuin maan sisällä ja maan rajojen yli on keskeistä. Monipaikkaisuutta voi olla vapaaehtoista tai pakotettua, ja yksittäiset monipaikkaisuuden muodot voivat asettua useisiin eri monipaikkaisuuden luokkiin.

Kommunikaatio- ja liikkumismuotojen kehittymisen ansiosta laajojen elinalueiden säilyttäminen on mahdollista, ja kotitalouksien ja perherakenteiden muodon voidaan havaita olevan muuttumassa paikkaperusteisesta verkostoihin nojaavammaksi (Dittrich-Wesbuer ym. 2015). Esimerkiksi ystävä- ja tuttavapiirit kotipaikkakunnan ulkopuolella, harrastukset eri paikkakunnalla ja vapaa-ajan asunto tai kakkosasunto toisaalla voivat olla syitä monipaikkaiseen elämään. Pitkäsen ym. (2020) mukaan monipaikkaisuus koskettaa jo miljoonien suomalaisten arkea.

Mielestäni hyvän tiivistelmän monipaikkaisuudesta ja sen mukanaan tuomista mahdollisuuksista antaa Valtiovarainministeriön (2018) kaksoiskuntalaisuus selvityksen seuraava lainaus:

“Monipaikkaisuutta voidaan hyödyntää siten, että se lisää kuntien elinvoimaa ja vahvistaa yhteisöllisyyden tunnetta. Paikalliset toimijat, kuten kunta, yritykset ja muut yhteisöt yhdessä, tuottavat palveluja kunnassa oleskeleville henkilöille. Paikallisyhteisö tarjoaa kulttuuri-, asumis- ja muita palveluja kokonaisuutena. Sosiaalinen pääoma kasvaa paikallisella toiminnalla, johon monipaikkaiset henkilöt osallistuvat. Monipaikkaisuus lähtee toisaalta yksilön omasta toiminnasta ja kokemuksista ja toisaalta paikallisen toiminnan aktiivisuudesta. Se on kuntien kannalta mahdollistavaa, ihmisiä osallista-

vaa ja toiminnallista. Monipaikkaisuus on digitalisaatiota hyödyntävää palvelutoimintaa, viestintää ja osallisuutta kunnan toimintaan, jota voidaan kutsua laajana käsitteenä myös e-kuntalaisuudeksi” (Valtiovarainministeriö 2018: 65). Ilmiö siis sitoo yhteen paikallisia toimijoita, kunnassa oleskelevat henkilöt, paikallisyhteisöt sekä digitaaliset alustat ja palvelut.

Monipaikkaisuus on kuitenkin hyvin yleispätevä termi, ja se kuvaa hyvin laajaa ilmiötä, jota voidaan toteuttaa usealla eri tavalla (Dittrich-Wesbuer ym. 2015). Esimerkiksi etätyö, pitkistä työmatkoista johtuva monipaikkaisuus, etäomistus ja pakotettu monipaikkaisuus ovat monipaikkaisuuden muotoja, jotka kuitenkin ilmentävät hyvin erilaista monipaikkaisuutta. Monipaikkaisuuden muodoista voidaan muodostaa ainakin yksi yläkategoria, jota kutsutaan monipaikkaiseksi asumiseksi. Mielestäni monipaikkainen asuminen on nimenomaan syrjäseutujen kehittämisen kannalta keskeinen monipaikkaisuuden muoto, minkä takia avaan seuraavaksi hieman tarkemmin tätä monipaikkaisuuden ulottuvuutta.

Monipaikkainen asuminen

Maapolitiikan ja monipaikkaisuuden suhdetta tarkasteltaessa voi olla hyödyllisintä tarkastella monipaikkaista asumista (*residential multi-locality* tai *multi-local living*). Tällä tarkoitetaan sitä, että yksilöillä tai kotitalouksilla on useampia paikkoja, joissa arkielämää voidaan elää (Wood ym. 2015: 364). Monipaikkainen eläminen koskettaa jossain elämänvaiheessa lähes tulkoon kaikkia ihmisiä. Yksi tyypillisimmistä muodoista tälle on vanhempien ja lasten osa-aikainen erillään asuminen esimerkiksi lapsen opiskelujen tai vanhempien eron johdosta (Schier ym. 2015). Monipaikkaista asumista on luokiteltu motiivipohjaisesti seuraavalla tavalla (Dittrich-Wesbuer ym. 2015: 410–411):

- Työhön ja koulutukseen liittyvä monipaikkainen asuminen
- Virkistäytymiseen liittyvä monipaikkainen asuminen
- Perhejärjestelyihin liittyvä monipaikkainen asuminen sekä
- Parisuhdetilanteesta riippuva monipaikkainen asuminen

Taulukkoon 1 olen koonnut Dittich-Wesbuerin ym. (2018) motiivipohjaisen jaottelun mukaiset motiivit, ja täydentänyt niiden ilmentymiä ja syitä Pitkäsen & Strandellin

Motiivi	Ilmentymä	Syyt
Työhön ja koulutukseen liittyvä monipaikkainen asuminen	Vähintään yksi perheenjäsen yöpyy väliaikaisesti ja/tai säännönmukaisesti muualla	Työkomennukset, huono työtilanne, koulupaikka muualla
Virkistytymiseen liittyvä monipaikkainen asuminen	Vapaa-ajan asuminen, matkailu ja lomailu toisella paikkakunnalla/toisessa maassa	Halu viettää vapaa-aikaa muualla, miellyttäväksi koetussa ympäristössä. Lopulta palataan takaisin vakituiseen ympäristöön.
Perhejärjestelyihin liittyvä monipaikkainen asuminen	Perheen elämä jakautunut usean paikan välille	Vanhempien ero, suhde isovanhempiin ja sukulaisiin, etähoiva
Parisuhdetilanteesta riippuva monipaikkainen asuminen	Pariskunta elää eri paikoissa, ns. erillissuhde	Yhteen muutto ei mahdollinen esimerkiksi rahatilanteen tai töiden takia. Myös suhteen tuoreus voi vaikuttaa.

Taulukko 1: Monipaikkaisen asumisen motiivipohjainen jaottelu, Dittrich-Wesbuer 2015 & Pitkänen & Strandell 2018

(2018), Schierin ym. (2015) sekä Hiltin (2009) artikkelin pohjalta. On hyvä huomioida, ettei taulukossa näy kaikkia motiivien ilmentymismuotoja, tai monipaikkaisen asumisen syitä, vaan muutamia yleisimmistä muodoista. Motiiveja tarkasteltaessa voidaan havaita, että kaksi ensimmäistä ovat sellaisia, joihin kunta voi jollain tasolla vaikuttaa omalla toiminnallaan. Työpaikan, hyvän koulun tai viihtyisän mökkipaikkakunnan perässä ollaan yleisesti ottaen valmiita liikkumaan, ja tilanteesta riippuen jopa muuttamaan. Nämä motiivit myös kietoutuvat jollain tasolla toisiinsa, sillä tarjoamalla esimerkiksi hyvät tietoliikenneyhteydet mökkialueelle, mahdollistuu myös tehokas etätyöskentely. Mökeillä, joilla etätyöskentely on mahdollista, ollaan myös halukkaampia tekemään etätöitä (Valtiovarainministeriö 2018). Tämä taas voi lisätä kausiasujien kunnassa viettämien öiden määrää. Tällä hetkellä vapaa-ajan asunnolla vietetään keskimäärin 79 vuorokautta vuodessa (Pitkänen, Strandell, Rehunen, Sirén & Nurmio 2020b).

Hyvänä esimerkkinä toimivien tietoliikenneyhteyksien vaikutuksesta vapaa-ajan asunnolla viipymiseen toimii koronaepidemia, jonka myötä ihmiset siirtyivät etätöihin esimerkiksi vapaa-ajan asunnoilleen. Toki on hyvä muistaa, että tietoliikenneyhteyksien toteutuminen ei kaikissa tilanteissa ole kunnan käsissä, vaan myös operaattoreiden omat intressit vaikuttavat siihen, minne yhteyksiä toteute-

taan.

Miten maapolitiikassa huomioidaan monipaikkaisuus

Etsiessäni esimerkkejä siitä, miten maapolitiikalla on edistetty monipaikkaisuutta, havaitsin, että näitä aihepiirejä käsitellään samoissa dokumenteissa melko harvoin. Molemmista saattaa olla mainintoja esimerkiksi maankäytön suunnitelmissa, mutta aihepiirejä ei varsinaisesti käsitellä yhdessä. Tarkastelemalla maapolitiikkaa ja monipaikkaisuutta yhdessä, mahdollistetaan niiden tehokkaampi vuorovaikutus, ja toinen toistaan kehittävä yhteistyö. Maapoliittisia keinoja voidaan käyttää monipaikkaisen asumisen helpottamiseen, ja tarkastelemalla maapolitiikkaa monipaikkaisen asumisen kautta voidaan huomata esimerkiksi ei-vakituisten asujien näkökulmasta kehitettäviä kohteita kunnan maapolitiikassa.

Maankäyttö- ja rakennuslaissa kunnille osoitetut kaavoituksen sujuvoittamisen ja rakentamisen ohjaamisen keinot

MRL uudistettiin vuonna 2017, ja tämän uudistuksen yhteydessä kunnille tuli erilaisia mahdollisuuksia sujuvoittaa kaavoitusta ja ohjata rakentamista. Osa näistä helpottaa mielestäni myös monipaikkaisen asumisen ja elämisen mahdollisuuksia, sillä esimerkiksi vapaa-ajan asuntojen muuttamista pysyvään

asuinkäyttöön on helpotettu joiltain osin. Juuri tämän monipaikkaisuuskytköksen takia koen hyödylliseksi tarkastella näitä uudistuksia lyhyesti osana tätä artikkelia, ja seuraavaksi käsittelen muutamia monipaikkaisuuden ja monipaikkaisen asumisen kannalta keskeisiä muutoksia.

Uudistuksen yhteydessä päätettiin, että yleiskaavalla voidaan osoittaa rakennuspaikkoja suorilla luvilla esimerkiksi rakentamispaineita kohtaaviin kyliin ja haja-asutusalueille. Yleiskaavan on kuitenkin ohjattava rakentamista ja muuta maankäyttöä riittävästi alueella. (MRL 44 §). Uudistuksen myötä 44 § selkeyttää ja lisää yleiskaavan käyttömahdollisuuksia kyläasukuksen suunnitteluun haja-asutusalueille (Pimiä 2017). Tämä mahdollistaa myös mittakaavaltaan ja ympäristövaikutuksiltaan maaseudulle soveltuvaa työpaikka- ja palvelurakentamista (Hallituksen ehdotus 251/2016).

Lappeenrannassa MRL 44§ muutoksen myötä kyläkaavaperiaatetta on sovellettu keskustaajaman läheisten, yhä maaseutumaisien kyläalueiden osayleiskaavoittamiseen. Kyläkaavaperiaate on nähty kyläalueiden kannalta luontevana ja joustavana kaavoitustapana, ja Lappeenrannassa tietyllä kaavamerkinnällä (AP-1- ja AM-alueet) merkityille alueille voidaan 44§ nojalla myöntää rakennuspaikkojen rakennusluvut suoraan oikeusvaikutteisen osayleiskaavan perusteella (Pimiä 2017).

MRL 72 § mukaan ”meren tai vesistön ranta-alueeseen kuuluvalla rantavyöhykkeelle ei saa rakentaa rakennusta ilman asemakaavaa tai sellaista oikeusvaikutteista yleiskaavaa, jossa on erityisesti määrätty yleiskaavan tai sen osan käyttämisestä rakennusluvalla myöntämisen perusteena” (MRL 1999, 72 §). Tämä koskee myös ranta-aluetta, jolla rakentamisen tai muun käytön suunnitteleminen on tarpeen alueella odotettavissa olevan rakentamisen vuoksi.

Kunta voi kuitenkin rakennusjärjestyksessä osoittaa ranta-alueilla alueet, jotka eivät tarvitse asemakaavaa tai yleiskaavaa rakennusluvalla myöntämisen perusteeksi rantavyöhykkeellä enintään kuudeksi vuodeksi kerrallaan. Tämä kuitenkin vaatii alueellisen ympäristökeskuksen kuulemisen. Alueella ei saa olla odotettavissa suunnittelua edellyttävää rakentamista tai luonnon- ja maisema-arvoja tai virkistyskäytön tarpeita. (MRL 72§). Tällainen vapautus on siis poikkeustilanne, ja sen perusteiden tulee olla MRL 72 §:n mukaiset (Mättö

2021, 6.7.4).

Kunta voi määrittää rakennusjärjestyksessä alueet ja edellytykset, joilla vapaa-ajan asunnon muuttaminen pysyvään asuinkäyttöön ei edellytä ennen rakennusluvalla hankkimista poikkeamispäätöstä tai suunnittelutarveratkaisua. Tämä voi kuitenkin koskea vain alueita, joilla muutos ei aiheuta merkittäviä haitallisia ympäristö- tai muita vaikutuksia (MRL 129 a §). Käytännössä tällaisilla alueilla ei ole voimassa olevaa asemakaavaa tai oikeusvaikutteista yleiskaavaa.

Mättö (2021, 6.7.5) huomauttaa, että harkittaessa määräystä vapaa-ajan asunnon muuttamisesta pysyvään asuinkäyttöön ilman poikkeamispäätöstä tai suunnittelutarveratkaisua, on tärkeää tiedostaa sen mukanaan tuomat vaikutukset. Käyttötarkoituksen muuttaminen vähentää todennäköisesti kunnan kiinteistöveron tuottoa, mutta kunnallisvero mahdollisesti nousee. Esimerkiksi palveluverkon toteuttaminen alueelle saattaa kasvattaa kunnan menoja. Uskon kuitenkin, että tämän määräyksen hyödyntämisen yleistyminen lisääisi vakituksia asukkaita varsinkin suosituilla mökkeilyalueilla, mutta myös pienemmän matkailuvolyymien alueilla. Ihmiset, jotka viettävät paljon aikaa vapaa-ajan asunnollaan, saattavat kiinnostua mahdollisuudesta muuttaa asunto pysyvään asuinkäyttöön.

Kangasalan kaupungissa rakennusjärjestyksen muutoksesta on tehty vaikutusten arviointi, jonka mukaan käyttötarkoituksen muutos vakituiseksi asuinrakennukseksi suoraan rakennusluvalla ei aiheuta merkittäviä negatiivisia vaikutuksia muutoksen kohteena olevilla alueilla (Kangasalan kaupungin rakennusjärjestyksen muutos 2018). Merkittävimmät negatiiviset vaikutukset liittyvät yhdyskuntatouuteen, sillä uudet vakituiset asunnot sijaitsevat hajanaisella maa-seutualueella, ja alueella asuvasta väestöstä suurin osa on eläkeikäisiä. Heille soveltuvien palveluiden järjestäminen aiheuttaa kunnalle lisäkustannuksia.

Virkistäytyminen ja kaavoitus

Mielestäni virkistäytymiseen liittyvä monipaikkainen asuminen on keskeisessä roolissa pienempien maaseutukuntien ja kylien kehittämisessä. Pieniin, palveluiltaan ehkä hieman köyhempiin kuntiin ja kyliin voi olla haastava houkutella vakituista asumista, mutta kunnan

vetovoimatekijöiden tehokkaalla hyödyntämisellä alueelle voidaan houkutellessa kausiasukkaita. Jos kunnassa on esimerkiksi järvi/muu vesistö, mökkeilijät voivat viihtyä kunnassa hyvin. Esimerkiksi Pudasjärven maankäytön kehittämisohjelmassa on todettu, että joidenkin Pudasjärven pienten kylien asukasmäärä voi jopa tuplaantua kesäisin, ja kylät ja runsas mökkeilijämäärä ovat Pudasjärven voimavara (Sweco Ympäristö Oy 2018). Yhdellä kesämökillä on keskimäärin neljä käyttäjää (Mökkibarometri 2016: 30), jolloin mökkeilijöiden suosiossa olevien kuntien väkimäärä kasvaa merkittävästi kausittain. Pienet kunnat eivät siis tarvitse tuhansia mökkejä saadakseen merkittävän lisän kausittaiseen väkimääräänsä, vaan jo esimerkiksi satakin mökkiä tuo huomattavan väestönlisäyksen alueelle.

Mökin ympärivuotiseen houkuttelevuuteen kunta voi vaikuttaa esimerkiksi järjestämällä vesihuollon mökkialueille tai kartoittamalla halukkuutta tehokkaampaan nettiyhteyteen. Esimerkiksi juuri Pudasjärvellä teetetyssä kyselyssä mökkiläiset vastasivat, että mökillä viipymistä kasvattavia tekijöitä olisivat muun muassa nettiyhteyden saaminen. Kuten todettu, tällaisten palveluiden tuottaminen tarkoittaa kuitenkin automaattisesti lisäkustannuksia kunnille, jolloin saatava hyöty, eli kausiasujien pidempiaikainen viihtyminen, ei automaattisesti kata aiheutuvia haittoja, kuten yhdyskuntarakentamisesta aiheutuvia kustannuksia. Esimerkiksi koulukyydityksen järjestäminen mahdollisesti hyvinkin syrjässä olevalle mökille voi tulla kunnalle kalliiksi. Vesihuollon toteuttaminen taas edellyttää, että suurehkoilla asukasjoukolla on tarve, tai alueella on olemassa vesihuollon toteuttamista vaativa terveydellinen tai ympäristön suojelullinen syy (Vesihuoltolaki 2001, 6§). Kuten myös jo todettu, nettiyhteyden saaminen mökkialueelle ei aina ole kunnasta kiinni, vaan myös operaattoreiden halukkuudella toimia alueella on keskeinen rooli.

Esimerkiksi Pudasjärvellä ongelmana nähtiin ikääntyvien mökkien ikääntyvät omistajat. Perikunnan omistamalla mökeillä ei ole yhtä selkeää isäntää, jolla olisi selkeä vastuu mökistä. Tehokkaan maankäytön kannalta kaupungeilla olisi hyvä olla kootusti yhdessä paikassa tieto tällaisista mökeistä tai tonteista. Pudasjärvellä ratkaisuksi ehdotettiin jonkinlaista kunnan tai kaupungin ylläpitämää mökkipörs-

siä tai yhteysluetteloa, josta kävisi selkeästi ilmi esimerkiksi käyttämättä jääneet mökit ja niiden omistajat (Sweco Ympäristö Oy 2018).

Mikäli alueen kaavassa rakennuspaikka on osoitettu loma-asuntoalueeksi, alueelle ei voi rakentaa muita rakennuksia kuin loma-asuntoja. Loma-asutukselle varatulla alueella ei voi myöskään asua vakituisesti ilman erikseen haettavaa lupaa kesämökin käyttötarkoituksen muuttamisesta. Maistraattiin on mahdollista ilmoittaa uudeksi kotikunnaksi mökkipaikkakunta ja uudeksi osoitteeksi mökin osoite, mutta tällöin asuinpaikaksi merkitään ”vailla vakinaista asuntoa” (Valtiovarainministeriö 2018). Se, että maistraatille on mahdollista ilmoittaa asuvansa vapaa-ajan asunnollaan, ei kuitenkaan tee siitä automaattisesti mahdollista muille toimijoille. Poikkeusluvasta päättää kunta, ja päätökseen voi vaikuttaa esimerkiksi mökin sijainti.

Loma-asuntojen muuttamista vakituisiksi asunnoiksi on suunniteltu esimerkiksi Kalajoella, missä loma-asuntojen vakituista asuttamista on pyritty mahdollistamaan vaihteellisella asemakaavamuutoksella. Muutoksen tavoitteena on mahdollistaa loma-asunnon käyttötarkoituksen muutos vakituisen asumisen rakennukseksi maanomistajan oman tarpeen mukaan (Vaiheittainen asemakaavan muutos... 2020). Muutoskohteena olevalla Kesärannan loma-asuntoalueella uskotaan tulevaisuudessa olevan lisääntyvää kiinnostusta vakituista asumista kohtaan (Vaiheittainen asemakaavan muutos... 2020). Kalajoella matkailun ydinalue on Hiekkasärkkien keskusta, ja sen ulkopuolisia, tehottomampia lievealueita voidaan vapauttaa pysyväksi asutukselle. Alueella on sekä rakennettuja, että vielä myynnissä olevia tontteja. Kaavamuutos ja muutoksenhaku koskee kaikkia alueen tontteja.

Poikkeusluvan saamiseen ei välttämättä vaikuta edes se, vaikka hakija luopuisi vapaaehtoisesti kunnan palveluista. Mökin seuraava omistaja voi tarvita palveluita, joista luopuminen on ollut perusteena poikkeusluvan myöntämiselle. Alavalkaman (2020) artikkelissa tutkija Anna Strandell toteaa, että on olemassa tapaus, jossa käyttötarkoituksen muutos on myönnetty määräaikaaisesti siten, että se koskee vain kiinteistön nykyisiä haltijoita. Tällä tavoin omistajan vaihtuessa myös asunnon käyttötarkoitus muuttuu vastaamaan alkupe- räistä rakennuksen käyttötappaa. Tällainen mää-

räaikainen käyttötarkoituksen muuttaminen on mielestäni järkevän kuuloisin ratkaisu, ja toivon että määräaikaisen käyttötarkoituksen muuttamisen käyttöönotto yleistyi.

Maapolitiikan keinot monipaikkaisuuden edistämiseksi

Kuten aiemmin todettu, eri kuntien käyttämät maapoliittiset keinot ja tavoitteet voivat vaihdella toisistaan hyvinkin paljon. Kaupungingeodeetin luennolla kävi ilmi, että maapolitiikan keinot toimivat parhaiten asemakaavoitettaville alueille ja rakenteen tiivistämiseen. Kylissä yleisin kaavataso on kuitenkin yleiskaava, jolloin asemakaavoitetulle alueelle suunnattuja maapoliittisia keinoja ei voida niissä käyttää. Yleiskaava on joustava kaavamuoto, ja se voi olla joko hyvinkin strateginen ja yleispiirteinen, tai tarkasti suoraan rakentamista ohjaava (Laitio 2013). Esimerkkejä suoraan rakentamista ohjaavista osayleiskaavoista ovat rantaosayleiskaavat ja kyläyleiskaavat, joita molempia hyödynnetään myös Rovaniemen kyläalueilla. Rovaniemellä muun muassa palvelukylien maankäyttöä ohjataan yleiskaavotuksella, ja esimerkiksi vuosien 2015-2020 aikana uusia hyväksyttäviä yleiskaavoja oli yli 20 kappaletta (Maankäytön ja asumisen toteuttamisohjelma 2015).

Tarkasteltaessa Rovaniemen kaupungin maaomistuksia Rovaniemen kylissä, havaitaan, että kylien maanomistus on isoilta osin yksityistä (Rovaniemen karttapalvelu 2021). Kaupungin maaomaisuutta löytyy pääasiassa palvelukylistä. Koska tontit ja rakennuspaikat ovat pääasiassa yksityisessä omistuksessa, kaupunki ei voi määrittää niiden hintoja tai käyttää esimerkiksi rakentamiskehotusta. Kaupungingeodeetin mukaan kaupungin (aktiivinen) maanhankinta kyläalueilla ei ole kuitenkaan perusteltua. Tähän yhtenä syynä on esimerkiksi se, ettei kyläalueille ole suunnitteilla asemakaavoitusta, jota varten kaupungin tulisi omistaa alueelta paljon maita.

Kaupungin vähäiseen maanomistukseen vaikuttavat myös yksityisten maanomistajien haluttomuus myydä maita. Haluttomuuteen on useita syitä. Esiin nousee esimerkiksi se, että hintaodotukset eivät välttämättä kohtaa ostajan ja myyjän välillä. Oma rakennuspaikka saatetaan pitää arvokkaampana, kuin mitä se todellisuudessa on, eikä tästä hintatasosta olla valmiita joustamaan. Myös perinteet paina-

vat myynnissä: jos tontti on ollut vuosikymmeniä, ellei jopa satoja, tietyn suvun omistuksessa, kynnyks lähteä myymään maata on korkea. Toiveena voi olla, että jälkipolvi haluaisikin rakentaa rakennuspaikalle joskus tulevaisuudessa, minkä takia tyhjiä rakennuspaikkoja ei olla halukkaita myymään.

Tämä rakennuspaikkojen panttaaminen kuitenkin hankaloittaa kylien kaavoitusta ja kehittämistä. Rovaniemen kaupunki ei aktiivisesti markkinoi omia vapaita (pientalo)tonttejaan, sillä kaupunki on ainoa pientalotontteja vuokraava taho, ja halukkaiden vuokraajien oletetaan tietävän, mistä listaus vapaista tonteista löytyy (Kaupungingeodeetti 2021). Kuntasuunnittelun kurssin yhteydessä tehdyn asukaskyselyn vastauksissa kylien edustajat toivat esiin "tonttipörssin" yhtenä keinona houkutella uusia asukkaita. Halukkaiden myyjien ja ostajien kohtaaminen koettiin haastavana, minkä takia toiveena oli jonkinlainen kaupungin ylläpitämä alusta tai foorumi, jossa myyjät ja ostajat voisivat vaivattomammin löytää toisensa.

Etsiessäni tietoa ja esimerkkejä tonttipörseistä ja niiden toiminnasta havaitsin, että Rovaniemen kaupungilla on jo olemassa tonttipörssi, jonne yksityishenkilöt voivat ilmoittaa rakentamattomat tonttinsa (Rovaniemen kaupungin tonttipörssi 2021). Myös Rovaniemen kaupungin vapaiden tonttien hakemiselle on oma nettisivustonsa. Ongelmana siis ehkä on tietämättömyys näiden sivustojen olemassaolosta, tai se, etteivät kiinnostuneet ostajat näe alustalla yksityisten henkilöiden ilmoittamia rakennuspaikkoja.

Tähän alustaan voitaisiin mielestäni hyvin yhdistää myös aiemmin mainitsemani mökkipörssi, missä vapaiden tai vuokrattavissa olevien tonttien ja rakennuspaikkojen lisäksi kävisi ilmi käyttämättä jääneet mökit. Joillain vuokraajilla/ostajilla voi olla mielenkiinnonkohteena tyhjä rakennuspaikka, jotkut taas saattavat haluta valmiiksi rakennetun tontin. Maakauppojen ja tonttien vuokraamisen helpottaminen on mielestäni keskeinen tekijä syrjäisten seutujen maankäytön tehostamiseksi, ja tonttipörssin kehittäminen helpokäyttöisemmäksi ja joustavammaksi voisi edistää yksityisten rakentamattomien rakennuspaikkojen myyntiin laittamista. Tällainen alusta ei toki suoraan ole maa(nkäyttö)politiikkaa, mutta toimiessaan se lisää tonttien käyttöastetta, mikä tehostaa kuntien alueidenkäyttöä.

Rovaniemen rakennusjärjestys, maapoliittinen ohjelma ja maankäytön ja asumisen toteuttamisohjelma

Keskeisimpänä hajarakentamisen ohjauskeinona Rovaniemellä nähdään rakennusjärjestys ja suunnittelutarvealueet. Hajarakentamista on kaupungeingeodeetin mukaan pyritty keskittämään kyläalueille, ja yleiskaavalla on osoitettu mahdolliset rakennuspaikat. Maankäyttö- ja rakennuslain (1999, 14 §) mukaan rakennusjärjestyksessä annetaan paikallisista oloista johtuvat suunnitelmallisen ja sopivan rakentamisen, kulttuuri- ja luonnonarvojen huomioon ottamisen sekä hyvän elinympäristön toteutumisen ja säilyttämisen kannalta tarpeelliset määräykset, jotka voivat koskea muun muassa rakennuspaikkaa, rakennuksen kokoa ja sen sijoittumista, istutuksia, aitoja ja muita rakennelmia tai suunnittelutarvealueen määrittelemistä. Koska rakennusjärjestys nähdään yhtenä keskeisimpänä hajarakentamisen ohjauskeinona, pidän tarpeellisena tarkastella sitä syvemmin osana tätä työtä. Samalla perehdyän Rovaniemen maapoliittiseen ohjelmaan, sekä maankäytön ja asumisen toteuttamisohjelmaan.

Rovaniemen rakennusjärjestyksessä rakentamisesta asemakaava- ja oikeusvaikutteisen osayleiskaava-alueen ulkopuolella kirjoitetaan seuraavasti: "Kaupunki määrää asemakaava- ja oikeusvaikutteisten yleiskaava-alueiden ulkopuolelle suunnittelutarvealueita kulloinkin voimassa olevan liitekartan mukaisesti. Lisäksi suunnittelutarvealue voi syntyä suoraan lain nojalla." (Rovaniemen kaupungin rakennusjärjestys 2007: 11). Näistä lain nojalla syntyvistä suunnittelutarvealueista säädetään maankäyttö- ja rakennuslain 16 §. Maankäyttö- ja rakennuslaissa asetettujen vaatimusten lisäksi Rovaniemen kaupunki on asettanut uuden rakennuspaikan pinta-alavaatimukseksi vähintään 2 000 m². Rakennuspaikalle saa rakentaa enintään yhden kaksiasuntoisen tai kaksikerroksisen asuinrakennuksen, ja rakennettavaksi sallittu kokonaiskerrosala saa olla enintään 10 % rakennuspaikan pinta-alasta.

Rakennettaessa ranta-alueelle tai vyöhykkeelle, rakentamista varten tarvitaan alueellisen ympäristökeskuksen poikkeamispäätös, jollei alueella ole voimassa aiemmin esitellyn MRL 72§ mukainen kaava, jota voidaan käyttää rakentamisen myöntämisen perusteena (Rovaniemen kaupungin rakennusjärjestys 2007).

Rakennusjärjestyksessä ei osoiteta rantasuunnittelutarpeesta vapautettavia alueita rakennettaessa rantavyöhykkeelle tai ranta-alueelle. Ranta-alueella tai -vyöhykkeellä rakentamisessa tulee kiinnittää erityisesti huomiota rakennuksen korkeuteen, muotoon, ulkopintamateriaaleihin ja värikyseen. Tämä mahdollistaa maiseman säilyttämisen mahdollisimman yhtenäisenä. Maiseman luonnonmukaisuuden säilyttäminen on tärkeää myös monille alueen kylille, joissa maisema ja luonto ovat keskeisiä vetovoimatekijöitä. Rakentamisen määrää ranta-alueella on rajoitettu seuraavasti: rantaan ulottuvalle rakennuspaikalle saa rakentaa enintään yhden kaksikerroksisen asuin- tai lomarakennuksen, minkä lisäksi rakennuspaikalle saa rakentaa enintään neljä talousrakennusta (Rovaniemen kaupungin rakennusjärjestys 2007).

Rovaniemen kaupungin Maankäytön ja asumisen toteuttamisohjelmassa (2015) maanhankinnan yhdeksi painopistealueeksi on nostetty palvelukyläalueiden kehittämiseen liittyvät maa-alueet. Tässä toteuttamisohjelmassa on linjattu, että kaupungin omistamille maille yleiskaavassa merkittyä pysyvän asuinkäytön rakennuspaikkojen rakentamista edistetään maapoliittisin keinoin, ja muualla kuin palvelukylässä oleva mahdollinen rakennuspaikka voidaan vaihtaa palvelukylän asuinrakentamisen rakennuspaikkaan (2015: 30). Maanvaihdot ovat siis keskeisessä roolissa palvelukyläkehittämisessä.

Yleiskaava-alueella yksityiset omistajat vastaavat esimerkiksi teiden kunnossapidosta, sekä vesihuollon toteuttamisesta. Teetetyssä kyselyssä yhdeksi keinoksi motivoida yksityisiä maanomistajia vuokraamaan omistamiaan maita nostettiin se, että kaupungilla olisi vastuu teknisen huollon järjestämisestä. Tämä kuitenkin vaatisi sen, että alue asemakaavoitetaan, sillä kaupungilla ei välttämättä ole resursseja ottaa täyttä vastuuta esimerkiksi teiden kunnossapidosta kaikkien yleiskaavoitettujen alueiden osalta.

Vuonna 2015 Rovaniemen kaupungin omistamilla osayleiskaavoitetuilla alueilla oli yhteensä 16 rakentamatonta rakennuspaikkaa (Maankäytön ja asumisen toteuttamisohjelma 2015). Tämä kielii mielestäni siitä, että tyhjät ja vajaakäyttöiset tontit ovat pääasiassa yksityisomistuksessa, sillä sekä Onkalon luennolta että kerätystä kyselystä sai sen kuvan, että vajaa-käyttöistä rakennuskantaa on paljon.

Maankäytönjaasumisen toteuttamisohjelman (2015) mukaan kyläasutusta pyritään tiivistämään palvelukyliin. Muualle kyläalueelle tai harvaan asutetulle seudulle suuntautua, määrältään alhainen rakentaminen ratkaistaan suunnittelutarveratkaisulla ja MRL 72 § mukaisilla rantapoikkeamispäätöksillä. Tämä osaltaan helpottaa hajakenttämistä, minkä koen helpottavan esimerkiksi vapaa-ajan asunnon rakentamista syrjäisemmille seuduille.

Rovaniemen kaupungin Maankäytön ja asumisen toteuttamisohjelmassa mainitaan, että vuonna 2015 yleiskaava-alueilla rakennuspaikkavaranto oli seuraavanlainen: rakennuspaikkoja oli yhteensä reilu 3 000, joista rakennettuja oli 1 699. Uusia rakennuspaikkoja yleiskaava-alueilla oli yhteensä 1 305, eli 44% kaikista rakennuspaikoista oli uusia (Maankäytön ja asumisen toteuttamisohjelma 2015: 30). Kaupungin haettavana olevia asuinrakennuspaikkoja palvelukylissä oli huhtikuussa 2015 13 kappaletta. Kaupungin maa-alueilla, joilla oli voimassa oleva osayleiskaava muttei asemakaavaa, rakentamattomia rakennuspaikkoja oli 16 kappaletta (Maankäytön ja rakentamisen toteuttamisohjelma 2015). Tämä kertoo mielestäni siitä, että kaupunki pyrkii saamaan yleiskaavassa osoitetut rakennuspaikat rakennetuiksi. Isoimmaksi ongelmaksi kyläalueiden maankäytössä nousee siis yksityisten maanomistajien haluttomuus käyttää tai myydä/vuokrata omistamiaan maita.

Monipaikkaisuus nähdään kaupungingeodeetin mukaan mahdollisuutena Rovaniemen kyläalueilla. Kakkosasumisen toteuttamisessa tulee kuitenkin miettiä, millä ehdoilla sitä pystytään tekemään. Yhdyskuntarakenteen hajauttaminen aiheuttaa lisäkustannuksia esimerkiksi tieverkoston ja palveluiden järjestämisen näkökulmasta. Monipaikkaisuuden ja kakkosasumisen kannalta helpottavana tekijänä ja mahdollisuutena nähdään loma-asuntojen muuttaminen kakkosasunnoiksi. Rovaniemen rakennusjärjestyksessä voisi siis olla paikallaan pohtia, pitäisikö syrjäseuduilla hyödyntää aiemmin mainittua MRL 129 a § nykyistä aktiivisemmin.

Sekä kaupungingeodeetti luennollaan että kyselyyn vastanneet henkilöt nostivat esiin myös kaksoiskuntalaisuuden mahdollisuuden. Mökkeily ja siinä tapahtunut muutos on yksi merkittävimmistä kaksoiskuntalaisuu-

den lisääntymiseen vaikuttavista asioista, vaikka kaksoiskuntalaisuus toki koskettaa myös esimerkiksi pendelöijiiä (Valtiovarainministeriö 2018). Kaksoiskuntalaisuuden mahdollisuus on kuitenkin vasta selvityksen alla, ja sen voimaantulo vaatii vielä useiden eri ongelmien ja kysymysten ratkaisemista. Toteutuessaan kaksoiskuntalaisuus vaikuttaa esimerkiksi kuntien väkimäärän tilastointiin sekä kuntien valtionosuuksiin (Valtiovarainministeriö 2018).

Johtopäätökset ja pohdinta

Maapolitiikkaa ja monipaikkaisuutta ei juurikaan käsitellä eri dokumenteissa toisiinsa vaikuttavina asioina. Uskon tämän johtuvan siitä, että monipaikkaisuus on ilmiönä vasta hiljattain ihmisten tietoisuuteen tullut, eikä sen mukanaan tuomiin mahdollisuuksiin osata vielä reagoida, tai niitä ei osata huomioida maan(käyttö) politiikassa. Toimivia maapoliittisia keinoja mietittäessä on tärkeää muistaa, että monet maapoliittisista keinoista on suunnattu asema- tai yleiskaavoitetuille alueille. Tämä rajaa keinovalikoimaa syrjäseuduilla, sillä useissa tapauksissa niille ei ole laadittu kaavoja. Kaavoittamattomilla alueilla kaupunkien ja kuntien on mielekästä toimia rakennuspaikkojen vuokraamisessa ja kauppaamisessa avustajana, jos alueella ei ole kaavoitustarvetta.

Muutenkin suoraan monipaikkaisuutta ja monipaikkaista asumista edistävien maapoliittisten keinojen listaaminen on haastavaa. Monipaikkaisuus on ilmiönä vanha, mutta ihmisten tietoisuuteen se on noussut vasta viimeisten vuosien aikana. Tämä selittää osaltaan sitä, miksei sitä välttämättä vielä huomioida suunnittelussa. Suunnitteluun sisällyttämisen vähäisyyttä selittää myös se, että monipaikkaisuus ja monipaikkainen eläminen riippuu suhteellisen paljon asioista, joita ei voi ohjata maankäytön suunnittelulla. Esimerkiksi vapaa-ajan asunnon sijaintiin vaikuttavat ihmisten henkilökohtaiset mieltymykset, joiden kontrollointi ja ohjaaminen ei ole mahdollista kovien maapoliittisten keinojen avulla.

Rovaniemen kaupungin kontekstissa huomioni kiinnitti se, että rakennusjärjestys on vuodelta 2007. 14 vuodessa moni asia on voinut muuttua, ja mielestäni voisi olla paikallaan tehdä tarkistus rakennusjärjestykseen. Tarkastaminen ei kuitenkaan tarkoita sitä, että yhtään minkään olisi välttämättä pakko muuttua, jos

nykyinen rakennusjärjestys nähdään kaikilla tavoin toimivaksi. Silti, vain käymällä läpi mahdolliset puutteet voidaan aikaansaada muutos kohti tehokkaampaa ja toimivampaa rakennusjärjestystä. Muutosta ei tapahdu, jos nykyisiä toimintatapoja ei tarkastele kriittisesti.

Maanomistus ja rakennuspaikkojen kauppaaminen ja vuokraaminen ovat mielestäni keskeisimpiä ja toimivimpia keinoja monipaikkaisen asumisen mahdollistamisessa ja edistämisessä. Koen, että nämä ovat maapolitiikan keinovalikoiman ”pehmeitä” keinoja, jotka soveltuvat hyvin syrjäisemmille ja asema-kaavoittamattomille alueille. Esimerkiksi tarjotulla rakennuspaikkoja vapaa-ajan asuntoja tai vakinaisia asuntoja varten myös kaavoittamattomilta alueilta mahdollistetaan se, että monipaikkaisilla asujilla on mahdollisuus valita itselleen mieluisa asuinpaikka alueelta. Rakennuspaikkojen omistajien vaihdoissa syrjäisemmillä seuduilla ongelmaksi nousee yksityisomistuksen laajuus ja nihkeä suhtautuminen tonteista luopumiseen. Tämän toteutuminen siis vaatii osaltaan myös asenteiden muuttamista.

Kausiasukkaat vaikuttavat kuitenkin merkittävässä määrin syrjäisempien seutujen väestöpohjaan, jolloin erilaiset kaavoitukseen liittyvät toimenpiteet (esimerkiksi vesihuollon järjestäminen tai peruspalveluiden turvaaminen) voivat tulla nopeallakin aikataululla ajankohtaisiksi asioiksi kausiasumisesta hyötyvillä seuduilla. Tämän takia voisi olla perusteltua, että esimerkiksi kausiasukkaita vetävillä alueilla ja suosituissa matkailu/mökkeilykohteissa kaupunkien ja kuntien maanomistus olisi hieman runsaampaa, kuin yleiskaavoitetulla alueella yleensä. Tämäkään ei kuitenkaan ole absoluuttisesti oikea ratkaisu, ja kaupungin tai kunnan laajempi maanomistus alueella saattaa herättää vastareaktioita vakituksissa asukkaissa. Maanomistuksen määrää on hyvä miettiä aina tilannekohtaisesti. On kuitenkin hyvä miettiä, kumpi on esimerkiksi palvelukylien tai muiden syrjäisempien kylien edun kannalta parempi: se, että alueella asuvat yksityiset henkilöt omistavat suurimman osan rakentamattomista rakennuspaikoista, mutta eivät ole suunnitelleet rakentaa niitä, vai se, että kunta tai kaupunki omistaisi alueelta hieman enemmän, ja tarpeen vaatiessa myös rakentaisi omistamilleen rakennuspaikoille.

Valtiovarainministeriön kaksoiskun-

talaisuusselvityksessä (2018: 61) mielenkiintoiseksi vaihtoehdoksi kaksoiskuntalaisuudelle nostettiin Japanissa käyttöön otettu kotiseutuvero, jossa kansalaiset voivat verojen kautta maksaa noin 15 euron suuruisen summan oman vakituisen asuinpaikkansa ulkopuolelle. Tällaisia alueita ovat esimerkiksi vanhat kotiseudut ja -kunnat, jonne veron maksajalla on edelleen voimakas tunneside. Lahjoituksen voi tehdä tietyille kohteelle tai tiettyyn projektiin tai toimintoon, minkä lahjoittaja kokee tärkeäksi. Koen, että tämä voisi olla toimiva menetelmä myös Suomessa, jos veron maksun myötä myös muut vaikutusmahdollisuudet maksun vastaanottavassa kunnassa paranevat.

Toimivat maapoliittiset ratkaisut voivat olla merkittävässä asemassa kuntien ja kaupunkien monipaikkaisen asumisen ja elämisen tukemisessa. Rovaniemen kontekstissa tehokkain tapa edistää monipaikkaisuutta maapolitiikan avulla on löytää syrjäseutujen tyhjiä rakennuspaikoille ja vähäkäyttöiselle rakennuskannalle joko vuokralaiset tai kokonaan uudet omistajat. Tämä vaatii toimia sekä asukkailta että kunnan toimijoilta.

Vaikka maa(nkäyttö)poliittiset menetelmät soveltuvat parhaiten asemakaavoitetuille alueille, mielestäni Rovaniemen kaupungin maankäytön ja asumisen toteuttamishjelmassa on huomioitu hyvin myös yleiskaavoitetun alueen maankäytön ohjaaminen maapoliittisilla keinoilla. Kuten jo todettu, mielestäni tällaiset ”pehmeät” keinot toimivat parhaiten myös monipaikkaisuuden edistäjinä. Mielestäni Rovaniemen kaupungilla ja kylillä on hyvät edellytykset monipaikkaisen asumisen ja elämisen kehittämiseksi, kunhan myytävien ja vuokratavien rakennuspaikkojen ja kiinteistöjen kysyntä ja tarjonta saadaan kohtaamaan.

Lähteet

Alavalkama, S. (2020). Aiotko mökille asumaan vakituisesti? Nämä asiat vaikuttavat luvan saantiin. Viitattu 2.3.2021 <https://www.taloustaito.fi/koti/aiotko-mokille-asumaan-vakituisesti-nama-asiat-vaikuttavat-luvan-saantiin/#b5f5b68c>

Di Marino, M., J. Lilius & K. Lapintie (2018). New forms of multi-local working: identifying multi-locality in planning as well as public and private organizations' strategies in the Helsinki region. *EUROPEAN PLANNING STUDIES*, 26

(10) <https://doi.org/10.1080/09654313.2018.1504896>

Dittrich-Wesbuer A., C. Kramer, C. Duchêne-Lacroix & P. Rumpolt (2015). Multi-Local Living Arrangements: Approaches to Quantification in German Language Official Statistics and Surveys. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 106(4) 409–424. DOI:10.1111/tesg.12160,

Hilti, N. (2009). Here, There and In-Between: On the Interplay of Multilocal Living, Space and Inequality. Teoksessa Maksim H., & M. M Bergman (eds.) *Mobilities and Inequality* 145-164

Hienonen K. (2011). Maaseutu tulevaisuuden merkitysyhteiskunnassa. *Sitran selvityksiä* 52.

Holopainen, M. (2014). Maapolitiikka kunnan kehittämisvälineenä – Mitä tontinluovutuksella ohjataan ja mitkä ovat tontinluovutuksen kehitystarpeet kasvavilla seuduilla? <<https://docplayer.fi/4759991-Maapolitiikka-kunnan-kehittamisvalineena-mita-tontinluovutuksella-ohjataan-ja-mitka-ovat-tontinluovutuksen-kehitystarpeet-kasvavilla-seuduilla.html>>. 9.3.2021

Holopainen, M. (2021a) Maapolitiikan opas, Maapolitiikka. <<https://www.kuntaliitto.fi/tilastot-ja-julkaisut/verkko-opaat/maapolitiikan-opas/kunta-ja-maapolitiikka/maapolitiikka>>. 2.2.2021

Holopainen, M. (2021b) Maapolitiikan opas, Maapoliittinen ohjelma. <<https://www.kuntaliitto.fi/tilastot-ja-julkaisut/verkko-opaat/maapolitiikan-opas/kunta-ja-maapolitiikka/maapoliittinen-ohjelma>>. 2.2.2021

Holopainen, M. (2021c) Maapolitiikan opas, Luovutusmenettely. <<https://www.kuntaliitto.fi/tilastot-ja-julkaisut/verkko-opaat/maapolitiikan-opas/maapolitiikan-keinot/tonttien-luovuttaminen/luovutusmenettely>>. 22.2.2021

Holopainen, M. (2021d). Maapolitiikan opas, Maankäyttösopimukset. <<https://www.kuntaliitto.fi/tilastot-ja-julkaisut/verkko-opaat/maapolitiikan-opas/maapolitiikan-keinot/maankayttosopimukset>>. 24.2.2021

Holopainen, M. (2021e) Maapolitiikan opas, Rakentamiskehotus.

<<https://www.kuntaliitto.fi/tilastot-ja-julkaisut/verkko-opaat/maapolitiikan-opas/maapolitiikan-keinot/rakentamiskehotus>>. 22.2.2021

Kangasalan kaupungin rakennusjärjestyksen muutos 2018 (2018).

<<https://www.kangasala.fi/wp-content/uploads/2018/03/Rakennusjarjestyksen-palauteraportti.pdf>>. 21.3.2021

Kaupungingeodeetti (2021) Pertti Onkalo, Rovaniemen kaupunki, luento kuntasuunnittelun ja yhdyskuntasuunnittelun erikoiskurssin osallistujille 25.1.2021

Koponen, J. (2019). Maapoliittisten ohjelmien vertailu kuntien välillä. Diplomityö, Aalto-yliopisto 2019 <https://aaltodoc.aalto.fi/bitstream/handle/123456789/42752/master_Koponen_Jukka_2020.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Lehtonen, O. (2020). Kausittainen asuminen maaseudulla edellyttää aluepolitiikan vahvistumista.

Maaseudun tulevaisuus 15.09.2020

<<https://www.maaseuduntulevaisuus.fi/puheenaiheet/kolumni/artikkeli-1.1191065>> 22.2.2021

Maankäytön ja asumisen toteuttamisohjelma (2015). <<https://www.rovaniemi.fi/loader.aspx?id=e213c83a-702b-48d2-9059-cf86710282aa>>

Maankäyttö- ja rakennuslaki (1999/132) <<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990132#L1P16>>

Maapoliittinen ohjelma (2018). Rovaniemen kaupunki. <<https://www.rovaniemi.fi/loader.aspx?id=836747ea-6c71-49b5-b88a-03c69a6cbc1d>> 5.4.2021

Mättö, M. (2021). Opas rakennusjärjestyksen laatimiseen <<https://www.kuntaliitto.fi/opas-rakennusjarjestyksen-laatimiseen/6-opas-ja-mallimaarayksia/67-rakentaminen-ranta-alueella>> 21.3.2021

Mökkibarometri 2016 (2016). Saaristoasiain neuvottelukunta, Maa- ja metsätalousministeriö, FCG Finnish Consulting Group Oy

- Pimiä, M. (2017) Lappeenrannan kaupunki, lausunto 16.2.2017. <<https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2017-AK-106991.pdf>> 17.3.2021
- Pitkänen, K. & A. Strandell (2018) Suomalaisen maaseudun monipaikkaisen asumisen muodot ja tulevaisuuden kehitys. Maaseudun uusi aika 2-3, 2018. <<http://www.mua-lehti.fi/wp-content/uploads/2018/10/pitkanen-ja-strandell.pdf>> 1.4.2021
- Pitkänen, K., A. Strandell, A. Rehunen, A. Sirén & K. Nurmio (2020a). *Monipaikkaisuuskortit, Mitä monipaikkaisuus tarkoittaa?* Suomen Ympäristökeskus SYKE. 22.2.2021.
- Pitkänen, K., A. Strandell, A. Rehunen, A. Sirén & K. Nurmio (2020b). *Monipaikkaisuuskortit, vapaa-ajan asuminen.* 8.4.2021
- Rovaniemen karttapalvelu 2021 <<https://kartta.rovaniemi.fi/IMS>> 24.3.2021
- Rovaniemen kaupungin rakennusjärjestys (2007). <<https://admin.rovaniemi.fi/loader.aspx?id=fccb-bc01-7435-4d05-a6b2-4c5f6fa0c6a7>>
- Rovaniemen kaupungin tonttipörssi (2021). <<https://www.rovaniemi.fi/Palvelut/Rovaniemen-kaupungin-tonttiporssi/d09e826d-51be-4459-b64d-d19af4260eed>> 16.4.2021
- Sandberg, S. & Pekola-Sjöblom, M. (2021) Kuntapäätäjätutkimus 2021 <<https://www.kuntaliitto.fi/tiedotteet/2021/kuntapaattajatutkimus-kaavoitus-asuntopolitiikka-ja-yhteistyö-paikallisten>> 2.3.2021
- Schier, M., N. Hilti, H. Schad, C. Toppel, A. Dittrich-Wesbuer & A. Monz (2015). Residential Multi-locality studies – the Added Value for Research on Families and Second Homes. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 106(4), 439-452 <https://doi.org/10.1111/tesg.12155>
- Sweco Ympäristö Oy (2018) Maankäytön kehittämisohjelma 2017-2027 <<http://www.oulunkaari.org/pudasjarvi/kokous/20182589-3-1.PDF>> 4.2.2021
- Vaiheittainen asemakaavan muutos hiekkäsärkkien alueella (2020). Kalajoen kaupunki <https://kalajoki.fi/wp-content/uploads/2020/06/Kaavaselostus_osa-alue_4_lopullinen.pdf>. 21.3.2021
- Vainio, A. (2012). Maapolitiikka kuntien yhdistymisessä. Opinnäytetyö, metropolia ammattikorkeakoulu. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/40598/Maapolitiikka_kuntien_yhdistymisessa_A_Vainio.pdf?sequence=1&isAllowed=y> 16.4.2021
- Valtiovarainministeriö (2018). Millaista monipaikkaisuutta Suomeen : Selvitys kaksoiskuntalaisuudesta. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160469/03%202018%20VM%20Kaksoiskuntaselvitys%20NETTI_final.pdf?sequence=1&isAllowed=y> 6.4.2021
- Vesihuoltolaki (2001/119). <<https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2001/20010119>>
- Wood, G., N. Hilti, C. Kramer & M. Schier (2015). A Residential Perspective On Multi-locality: editorial. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie* 106(4): 363–377. <https://doi.org/10.1111/tesg.12158>

Monipaikkaisuus Rovaniemen kylissä

Tässä selvityksessä tarkastellaan monipaikkaisuus -ilmiötä yleisesti ja kohdennetusti Rovaniemen kylien muodostamalla alueella. Käsittelyssä ovat monipaikkaisuuden syyt, sen ilmenemismuodot sekä tekijät, jotka mahdollistavat ilmiön. Tarkoituksena on saada kokonaiskäsitys Rovaniemen kyläalueiden nykytilasta ja tulevaisuuden näkymistä monipaikkaisuuden kannalta. Aineistona on käytetty pääasiassa olemassa olevia sähköisiä lähteitä sekä Kuntasuunnittelu kurssin kanssa yhteistyössä laaditun, kyläalueiden asukkaille suunnatun, Harva-kyselyn tuloksia.

Mitä monipaikkaisuus on?

Monipaikkaisuudella tarkoitetaan globaalia ilmiötä, jossa ihmisten elinympäristö muodostuu useammasta kuin yhdestä paikasta sekä näiden paikkojen välillä vaihtelevaan rytmiin liikkumisesta. Syitä monipaikkaisuudelle voivat olla esimerkiksi asuminen, työt, opiskelu, palvelut, perhesyyt tai harrastukset. Monipaikkaisuus voi olla vapaaehtoista, esimerkiksi vapaa-ajanasumisen muodossa tai pakotettua. Pakotettua monipaikkaisuutta voi olla esimerkiksi asunnottomuus, avioerotilanteissa kahden kodin välillä liikkuvien lapsien tilanne tai etäomaishoitaminen. Tarkempia syitä ja ilmenemismuotoja monipaikkaisuudelle kuvataan kuvassa 1. Monipaikkaisuus edellyttää usein tehokkaita tietoliikenne- ja liikenneyhteyksiä. Näin mahdollistetaan liikkuminen eripaikkojen välillä ja yhteyksien muodostaminen esimerkiksi etätöitä varten. Monipaikkaisuus voi tapahtua yhden paikkakunnan sisällä, mutta se

aiheuttaa myös liikennettä maakuntien tai jopa eri maiden välillä. (Haukkala, 2011, Pitkänen & Strandell, 2018)

Kaksoiskuntalaisuus on termi, jota käytetään paljon monipaikkaisuuden yhteydessä. Sillä tarkoitetaan, tilannetta, jossa henkilö on niin ikään kahden kunnan asukas. Tällöin tilanne, voi olla esimerkiksi se, että henkilö asuu vakituisemmin yhdellä paikkakunnalla, mutta omistaa lisäksi vapaa-ajanasunnon toiselta paikkakunnalta, jossa viettää huomattavan osan ajastaan. Tästä, kahdella paikkakunnalla asumisesta, voidaan puhua myös termillä monipaikkainen asuminen. Monipaikkaisuus käsitetään yleisesti usein juuri monipaikkaisen asumisen kautta. Nykyisin väestöä tilastoidaan yhden kotikunnan perusteella. Näin esimerkiksi kausiasumisen myötä useammalla kuin yhdellä paikkakunnalla vietetty aika jää pois tilastoista. Monille monipaikkainen asuminen lisää hyvinvointia esimerkiksi luontoyhteyden ja väljemmän asumisen muodossa. (Huovari, Härmälä, Kotavaara, Vihinen 2020) Tämän ohella on syytä muistaa, että monipaikkainen asuminen ei aina välttämättä ole oma valinta ja esimerkiksi kausityöntekijät joutuvat asumaan usein monipaikkaisesti jo pelkästään työnluonteensa vuoksi.

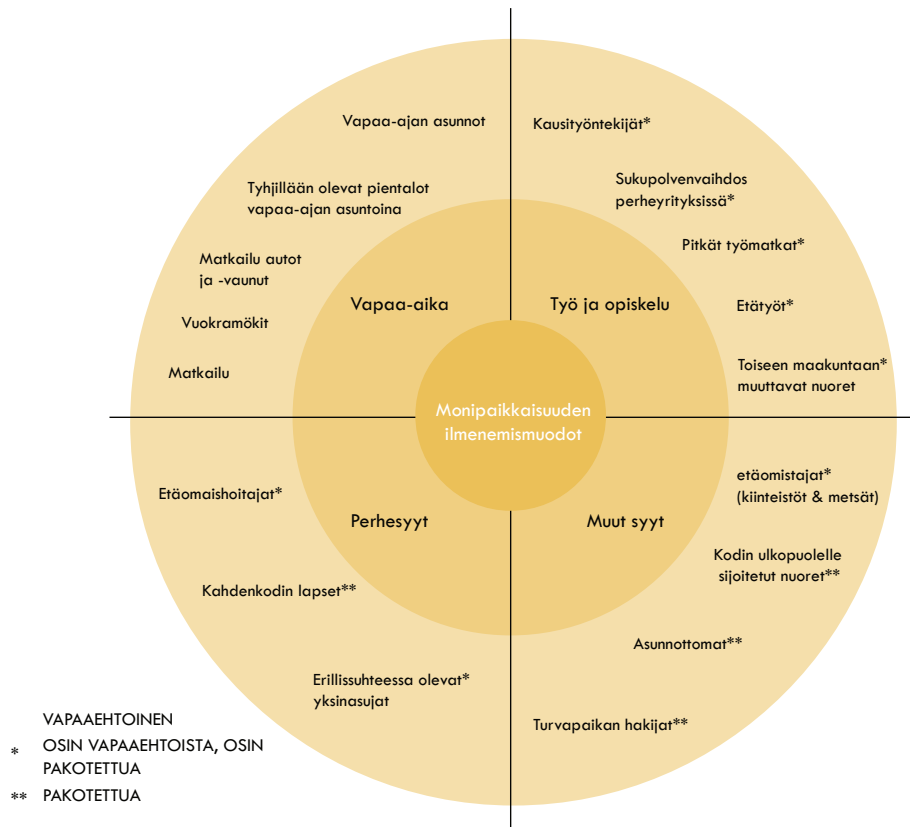
Monipaikkainen työ, on työtä, jota tehdään työn edellyttämällä tavalla eri paikoissa. Sitä voidaan tehdä työpaikan ja kodin ohella esimerkiksi toisessa työnantajan pisteessä tai asiakkaan luota. Monipaikkaista työtä voidaan tehdä myös kulkuneuvosta tai muusta tilasta käsin, kuten ravintolasta. (Tuomivaara & Ruo-

homäki, 2021).

Etätyön voidaan katsoa olevan yksi monipaikkaisen työn muodoista ja keskeinen monipaikkaisuuteen liittyvä teema. Etätyö on ansiotyötä, joka on niin ikään paikkariippumaton, muualta kuin varsinaiselta työpaikalta tehtävää työtä. Etätyötä voidaan tehdä esimerkiksi kotoa, vapaa-ajanasunnoilta tai liikennevälineistä käsin. Etätyöstä sovitaan erikseen työnantajan kanssa ja sen tekeminen edellyttää yleensä hyviä tietoliikenneyhteyksiä. (Tilastokeskus, 2021) Etätyön myötä ihmisillä on mahdollisuus asua esimerkiksi vakituisesti maaseudulla ja tehdä töitä kaupungissa sijaitsevaan työpaikkaan, tai päin vastoin. Tällainen etätyön mahdollistama monipaikkaisuus voi toimia keskeisenä pitovoimatekijänä hiljaisemmilla

alueilla. Tyypillisen etätyön lisäksi monipaikkaisuus voi johtua myös muunlaisista työnteon muodoista, kuten kausityönteosta, pendelöinnistä tai esimerkiksi luovan alan yrittäjänä toimimisesta.

Monipaikkaisuudella voi parhaimmillaan olla positiivisia vaikutuksia ihmisten elämään, niin yksilötasolla kuin isommassa kuvassakin. Mikäli ihmisillä esimerkiksi on mahdollisuus etätyöntekoon, voivat työntekijät valita monipuolisemmin asuin- ja ajanviettopaikkansa. Tämä voi vaikuttaa positiivisesti ihmisten hyvinvointiin, kun oman elämänsä voi räätälöidä yksilöllisemmäksi, eikä asuinpaikka enää välttämättä määritä työpaikan sijainnin mukaisesti. Tämän ohella monipaikkaisuus voi tukea pienempien paikkakuntien elinvoiman

Kuva 1. Monipaikkaisuuden ilmenemismuodot. Huomiota on syytä kiinnittää siihen miten eri muodot ovat joko vapaaehtoisia, osin vapaaehtoisia ja osin pakotettua tai pakotettua. Kaavion pohjana on käytetty erikoistutkija Kati Pitkäsén (SYKE) ”Mitä monipaikkaisuus tarkoittaa ja miten se näkyy Suomessa?”-dia esitystä (Tilastokeskuksen ja Kuntaliiton 23.3.2021 järjestämä Elinvoimaa alueillelle tilastotiedoilla-webinaari) sekä Kati Pitkäsén ja Anna Strandellin kirjoittamaa artikkelia ”Suomalaisen maaseudun monipaikkaisen asumisen muodot ja tulevaisuuden kehitys” (Maaseudun uusi aika 2-3, 2018).

säilymistä tai kehittämistä. Monipaikkaisuuden ja lisääntyneen etätyöskentelyn myötä on mahdollista lisätä pitovoimaa hiljaisemmillä alueilla ja lisäksi houkutella uusia asukkaita asumaan osa-aikaisesti tai pysyvämmiin näille alueille. Pito- ja vetovoiman lisääntyessä kaupunkien tai kuntien on esimerkiksi helpompi tarjota kattavammin palveluita myös keskustaluokkien ulkopuolella asuville. (Huovari, Vihinen, Kotavaara, Härmälä, 2020)

Monipaikkaisuus ilmiöön liittyy myös omat haasteensa. Ilmiö aiheuttaa kestävyys-haasteita niin taloudellisesti, kuin ympäristönkin osalta. Lisääntynyt liikkuminen ja ajanvietto vapaa-ajanasunnoilla, voi kuormittaa ympäristöä kyseisillä alueilla. Yleistyessään monipaikkaisuus voi myös lisätä tarvetta palvelujen, liikenne- sekä tietoliikenneyhteyksien ylläpitoon uusilla alueilla. Nämä aiheuttavat luonnollisesti kustannuksia ja päästöjä. (Haukkala 2011)

Ilmiöön liittyy myös niin ikään haasteellinen moraalinen dilemma. Monipaikkaisuus voidaan nähdä vain tietyn osan väestön etuoikeutena, kun koko väestöllä ei välttämättä ole yhtäläiset mahdollisuudet valita monipaikkaista elämää ja näin ollen hyötyä ilmiön tarjoamista eduista. Monipaikkaisuus voi edellyttää sellaista työtä, joka on mahdollista tehdä etänä. Monet alemmaa koulutusastetta edellyttävät ammatit ovat sellaisia, joita ei nyt tai tulevaisuudessakaan ole mahdollista tehdä etätyönä. Lisäksi monipaikkaisuus voi edellyttää toisen asunnon omistamista tai vuokraamista, joka luonnollisesti aiheuttaa kustannuksia yksilölle, eikä näin ole välttämättä mahdollista pienempituloisille. (Haukkala, 2011) Toisaalta pienemmillä paikkakunnilla vallitsevat edullisemmat elinolot voivat houkuttaa myös pienituloisia asumaan näille alueille, mikäli alueelta löytyy töitä. Toisaalta on pidettävä mielessä, että monipaikkaisuus voi olla myös pakotettu tilanne (kuva 1.).

Monipaikkaisuus aiheuttaa merkittävää vuorovaikutusta maaseutujen ja kaupunkien välille. Kaupungit vetävät väkeä töihin ja opiskelemaan, kun kaupungeista taas siirtyy maaseuduille väkeä lomailemaan ja vapaa-ajanasunnoille. (Strandell, Pitkänen, 2018) Vuoden 2020 Maaseutubarometrin ensimmäisessä osassa kansalaisista itsensä koko maalaisiksi 20 prosenttia ja kaupunkilaisiksi 41 prosenttia. Näiden ohella sekä maalaisiksi, että kaupunki-

laisiksi itsensä kokivat 37 prosenttia vastaajista. Tämä identiteetti jako on säilynyt vuosien 2009, 2011, 2013 ja nyt vuoden 2020 aikana hyvin vakana, vuosien välillä on vain parin prosenttiyksiköiden vaihtelua. (Pyysiäinen, Vihinen, 2020) Näin voinee olettaa, että suomalaisten identiteetti on huomattavalla osalla monipaikkaisuuden tavoin sidoksissa niin kaupunkiin kuin maaseutualueisiin. Monipaikkaisuuden kannalta identiteetti onkin yksi huomioitava asia. Monella voi olla juuret jossain maaseudulla ja he viettävät siellä sen vuoksi säännöllisesti aikaa, vaikka nyt asuvat niin ikään vakituisesti kaupungissa. Tämä voi tapahtua esimerkiksi vapaa-ajan asunnon hankkimisella, tai esimerkiksi yrityksen sukupolvenvaihtona, jolloin nuorempi polvi palaa synnyin seuduilleen. Perheyhteyksissä voi olla myös tilanne, jossa vanhempi sukupolvi yhä ylläpitää yritystä ja nuorempi polvi on töissä kaupungeissa, mutta viettävät silti suuren osan ajastaan perheyhteyksien parissa. Nämä nuoremman polven edustajat voivat tulevaisuudessa päättää jatkaa perheyhteyttä ja sen myötä viettää enemmän aikaa maaseudulla tai muuttaa vakituisesti synnyinseudulleen.

Monipaikkaisuus ei itsessään ole uusi ilmiö, mutta Koronapandemia toi sen laajemmin esille (Valkama 2021.). Monipaikkaisuus-ilmiö linkittyy moniin asioihin, minkä vuoksi varmoja kehityssuuntia sille on haastava esittää. Ilmiön kehityksen voidaan katsoa yleisesti olevan vahvasti sidoksissa taloudellisen tilanteen kehitykseen. Teknologia on myös oleellisessa osassa monipaikkaisuuden kannalta, joten siihen liittyvien haasteiden ratkominen, kuten kattavien tietoliikenneyhteyksien toimivuus, tietoturvakysymykset ja ekotehokkuuden varmistamisen, nousevat keskeisiksi. Kaiken kaikkiaan monipaikkaisuuden edistäminen vaatii laajalti muutoksia yhteiskunnassa. Muutoksia tarvitaan niin poliittisella, taloudellisella, teknologisella kuin sosio-kulttuurisella tasolla. (Haukkala 2011)

Monipaikkaisuuden mahdollistajat

Seuraavan sivun kaavioon (kuva 2.) on koostettu keskeisiä teemoja ja asiakokonaisuuksia, jotka tukevat ja mahdollistavat monipaikkaisuus-ilmiötä. Monipaikkaisuus on laaja ilmiö, joka kytkeytyy moneen erilliseen ilmiöön ja teemaan. Tämän vuoksi monipaikkaisuuden mahdollistajia tarkasteltaessa on syytä pitää mieles-

sä, miten kaikki osatekijät vaikuttavat toisiinsa. Yksittäisillä teemoilla voi olla merkittävä rooli ilmiön toteutumisen tai toteutumattomuuden kannalta, vaikka monta muuta asiaa tukisikin ilmiötä. Esimerkiksi monipaikkaisia asukkaita on vaikea houkutellessa uudelle alueelle, mikäli kyseisellä alueella ei ole tarjolla riittäviä palveluita tai esimerkiksi tietoliikenneyhteyksiä.

Eri alueilla toteutuvilla, tai ei toteutuvilla, monipaikkaisuuden mahdollistajilla on suora vaikutus myös alueen vetovoimaisuuteen. Eteenkin, kun on kyse uudesta, vapaaehtoisesta monipaikkaisuudesta, alueiden vetovoimatekijät nousevat erityisen tärkeiksi. Mikäli kaupungit tai kunnat haluavat alueelleen uusia monipaikkaisia eläjiä, on heidän huolehdittava monipaikkaisuuden mahdollistajien toteutumisesta. Niiden lisäksi alueiden

on tiedostettava omat vahvuutensa ja vetovoimatekijänsä suhteessa muihin alueisiin. Näitä vetovoimatekijöitä voidaan hyödyntää alueen markkinoinnissa ja tarjota uusille asukkaille, jotta omaleimasta, jonka vuoksi he haluavat elää monipaikkaisesti juuri kyseisen paikkakunnan alueilla.

Kuva 2. Monipaikkaisuus ilmiöön kytkeytyviä teemoja ja asiakokonaisuuksia. Monipaikkaisuuden mahdollistajilla on suora yhteys kyseisen alueen vetovoimaan monipaikkaisen asukkaan näkökulmasta.

Monipaikkaisuus Rovaniemen kylissä

Rovaniemi sijaitsee Pohjois-Suomessa, Lapin maakunnassa. Rovaniemen kyläalueet sijoittuvat selkeästi kaupungin keskusta-alueen ulkopuolelle ja koostuvat lukuisista pienistä kylistä.

Rovaniemi on pohjoisesta sijainnista huolimatta hyvin saavutettavissa eri kulkumuodoilla. Kaupungissa sijaitseva lentoasema mahdollistaa alueen saavutettavuuden kaupapaikasta ja ulkomailta. Junayhteydet ovat myös olemassa Oulun suuntaan sekä eteläisempään Suomeen. Tiestö on kattava, joten sinne on helppo saapua monelta suunnalta.

Mitä hyötyä monipaikkaisuudesta voi olla Rovaniemen kyläalueille?

Monipaikkaisuus nousi vahvasti esille julkiseen keskusteluun Korona-pandemian myötä. Poikkeuksellinen tilanne laittoi monet työskentele-

mään etänä, kotoa tai vapaa-ajanasunnoiltaan käsin. Tämä pakotti niin yritykset, kuin yksilöt toimimaan uudella tavalla. Vaikka muutos aiheutti myös omat haasteensa, todisti se myös yhteiskuntamme pystyvän omaksumaan uudet tavat nopeasti, ja etätyöskentelyn voidaankin olettaa jäävän osin pysyväksi työskentelytavaksi tietyillä aloilla (Valkama, 2021.). Esimerkiksi Turun yliopistolla teetetyssä tutkimuksessa ilmenee, että halukkuutta jatkaa etätöitä myös Koronapandemian jälkeen, löytyy kaiken ikäisissä, koulutuksen ja tulojen mukaisesti tarkastelluissa ryhmissä, eteenkin 30-59-vuotiaissa. (Arvonen, Kovalainen, Poutanen 2020.) Etätyöskentelymahdollisuus voi puolestaan lisätä kiinnostusta monipaikkaiseen elämiseen ja asumiseen. Tämä voi tapahtua myös Rovaniemellä, joten ilmiöön on syytä osata varautua ja tunnistaa sen aiheuttamat mahdollisuudet sekä muutokset nykyiseen rakenteeseen.

Kuva 3. Rovaniemen kyläalueet koostuvat vanhoista aluelautakuntien mukaisista osista. Alueita ovat Alakemijoki, Alaounasjoki, Ranuantie, Sodankyläntie, Yläkemijoki ja Yläounasjoki. (Rovaniemen kaupunkistrategia 2025)

Kuten sanottua monipaikkaisuus on laaja ilmiö, ja sillä on useita eri muotoja. Näin myös Rovaniemen tapauksessa monipaikkaisuus voi ilmetä eri tavoin ja koskettaa laajasti eri käyttäjäryhmiä. Monipaikkaisuudessa keskeistä on, että ihmisten eläminen on kiinnittynyt useampaan kuin yhteen paikkaan. Rovaniemen näkökulmasta olisi tärkeää pohtia, millä keinoin monipaikkaisesti eläviä ihmisiä voitaisiin kiinnittää heidän alueelleen. Tämä voi tarkoittaa nykyisten asukkaiden elämäntapojen muuttamista monipaikkaiseksi Rovaniemen sisällä, uusia vakituksia asukkaita alueelle tai esimerkiksi ulkopaikkakuntalaisia mökkeilijöitä, jotka saadaan houkuteltua viettämään pidempiä aikoja Rovaniemellä. Rovaniemen keskeinen asema pohjoisena matkailukaupunkina avaa mahdollisuuksia myös erilaisille matkailukonsepteille, jotka tukevat monipaikkaisuutta.

Monipaikkaisuus Rovaniemen kaupunki- ja kylästrategioissa

Rovaniemelle on laadittu kaupunkistrategia 2025, jossa esitellään tulevia visioita, arvoja ja tavoitteita kaupungin kehittämiselle. Sen lisäksi on laadittu erillinen Rovaniemen kylästrategia 2025, jossa tuodaan selkeämmin esille juuri kyläalueiden kehitystarpeita. Tässä selvityksessä keskitytään tarkemmin juuri kylästrategian mukaisten alueiden muodostamaan kokonaisuuteen monipaikkaisuuden näkökulmasta.

Rovaniemellä laaditut Kaupunki- ja kylästrategiat kuvaavat keskeisesti kaupungin tämän hektistä kehitystä ja tahtotiloja tulevaisuutta ajatellen. Kun näitä strategioita tarkastelee monipaikkaisuuden mahdollistajien kautta, (kuva 2.) on niistä löydettävissä useita yhtymäkohtia, vaikkei monipaikkaisuutta itsessään tuoda strategioissa esille.

Rovaniemen kaupunkistrategiassa 2025 esitettyyn visioon sisältyy useita teemoja, joista monet liittyvät merkittävästi monipaikkaisuuden mahdollistajiin. Sellaisia ovat:

- Palvelut järjestetään mm. paikkariippumattomasti
- Omaehtoisen hyvinvoinnin edistäminen
- Kevyt- ja joukkoliikenne lisääntyvät
- Ympärivuotinen matkailu lisääntyy
- Työpaikkojen ja yritysten määrä kasvaa

Näiden lisäksi kaupunkistrategiassa on eritelty tärkeimpiä poikkileikkaavia tavoitteita. Myös niistä on löydettävissä teemoja, jotka ovat keskeisiä monipaikkaisuuden kannalta. Niitä ovat:

- Toimivien tietoliikenneyhteyksien edistäminen koko kaupungin alueella
- Toiminta on verkostomaisuutta ja kumppanuutta korostavaa
- Huolehdimme ympäristömme turvallisuudesta, toimivuudesta ja varmuudesta

Rovaniemen kaupunkistrategiassa on eritelty myös Palvelujen järjestämisen ja palveluverkon yleiset periaatteet. Monipaikkaisuuden kannalta keskeisiä niistä ovat:

- Palveluverkko suunnitellaan vastaamaan palvelutarpeita toimintaympäristön muutokset kokonaisvaltaisesti huomioiden
- Palvelun sisältö ja tarve ratkaisee, toteutetaanko se lähi-, alueellisena-, keskitettynä, liikkuvana vai sähköisenä/virtuaalisena palveluna.
- Kaupunkikonsernin tilat ovat tehokkaassa käytössä sekä turvallisia ja terveitä. Tilojen elinkaari, yhteiskäyttö ja muunneltavuus otetaan huomioon tiloja suunniteltaessa. Kaupungin tilahallintaa vahvistetaan ja tarpeettomista kiinteistöistä luovutaan.
- Kylien asukkaille kehitetään ja taataan riittävät ja yhdenvertaiset palvelut tarvelähtöisesti.

Kaupunkistrategiassa on esitetty myös Keskeisimmät kaupungin elinvoimaisuutta vahvistavat strategiset valinnat. Monipaikkaisuudella voisi olla osaan niistä oleellinen osuus. Monipaikkaisuudella voitaisiin vaikuttaa eteenkin näihin elinvoimaisuutta vahvistaviin strategisiin valintoihin:

- Rovaniemen asema arktisena koulutus-, kokous- ja tutkimuskeskittymänä vahvistuu
- Rovaniemen kylien elinvoimaisuutta edistetään niiden vahvuuksia hyödyntäen
- Napapiiri – santaPark – lentokenttäaluetta kehitetään matkailun tarpeisiin

Kaupunkistrategian liitteessä 1, on esitetty keskeisimmät muutostrendit Rovaniemellä. Myös niitä tarkastellessa löytyy useita monipaikkaisuuteen viittaavia kohtia:

- Matkailu ja vapaa-ajan arvostaminen lisääntyy
- Maakuntauudistus muuttaa palvelujen järjestämistä ja palvelut monimuotoistuvat
- Omavastuisuus ja ennaltaehkäisevän toiminnan merkitys korostuu
- Asumisväljyys kasvaa ja asutuskunnat pienenevät
- Ekologisen kestävyys ja kiertotalouden merkitys korostuu
- Yhteisöllisyys ja osallisuus vahvistuvat sekä vapaaehtoistoiminnan rooli korostuu
- Työntekemisen tavat ja osaamisvaateet muuttuvat ja elinkeinorakenne monipuolistuu
- Esteettömyyden ja saavutettavuuden vaatimukset kasvavat

Kaupunkistrategian liitteessä 1. on nostettu esille Rovaniemen alueen haasteita. Myös niistä löytyy yhtymäkohtia monipaikkaisuus-ilmiön haasteisiin:

- Ekologiset uhat lisääntyvät
- Turvallisuusuhat kasvavat
- Yksinäisyys lisääntyy ja eriarvoistuminen kasvaa

Rovaniemen kaupunkistrategiaa 2025 tarkastellessa, voi siis huomata paljon yhtymäkohtia monipaikkaisuus -ilmiöön. Monet tavoitteet ja visiot tukevat suoraa monipaikkaisuus ilmiön laajenemista. Kaupunkistrategiasta myös ilmenee se, että Rovaniemellä ollaan niin ikään tietoisia muuttuvan maailman haasteista ja ilmapiiri on niin ikään suotuisa uusien ideoiden sekä toimintatapojen kehittämiseksi.

Kaupunkistrategian liitteessä 2. on avattu Rovaniemen Visioita ja arvoja tarkemmin. Arvoihin on nostettu mm. Luovuus, jota kuvataan näin: "Olemme ennakkoluulottomia ja arvostamme jatkuvaa kehittämistä. Uskallamme kokeilla ja epäonnistuminen on sallittua. Etsimme aktiivisesti uusia tapoja toimia, tavoitteena tasapainoinen ja kestävä muutos. Toimimme tavalla, joka uudistaa ja voimistaa kaupunkiamme. Hyödynnämme rohkeasti toimintaympäristön muutosten kehitysväilyä."

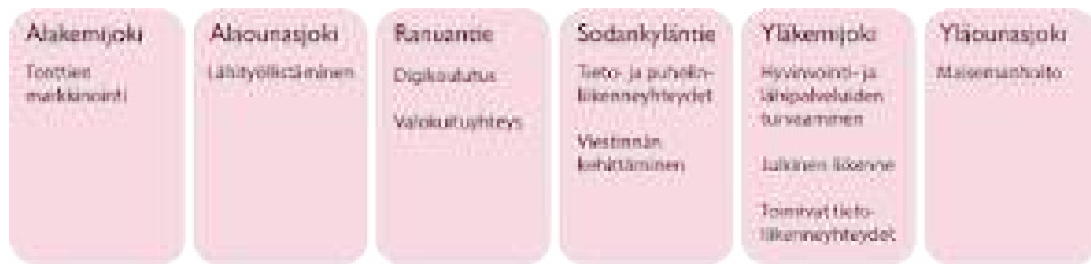
Kulttuuri on keskeinen osa arkea." (Rovaniemen kaupunkistrategia 2025) Monipaikkaisuus voisi olla avainasemassa kaupunkistrategian tavoitteiden saavuttamisessa.

Rovaniemen kylästrategia 2025 keskittyy erityisesti keskusta-alueen ulkopuolella sijaitseviin kyläalueisiin. Siinä kyläalueiden muodostamalle kokonaisuudelle on esitetty teemoja, jotka ohjaavat alueiden kehittämistä. Myös näistä teemoista on löydettävissä yhtymäkohtia monipaikkaisuuden edistämiseksi. Tällaisia kohtia ovat:

- Edistetään hyvinvointia ja terveyttä
- Vahvistetaan digitaalista osaamista
- Lisätään teiden kunnossapitoa ja turvallisuutta
- Joukkoliikenne, puhelin- ja tietoliikenneyhteydet toimiviksi
- Yritystoiminnan monipuolistaminen ja kehittäminen
- Työllistymismahdollisuuksien kehittäminen kylillä

Kyläalueiden yhteisten teemojen lisäksi, kylästrategiassa on nostettu esille kuusi toisistaan poikkeavaa aluetta, joiden kehittämistarpeita käsitellään aluekohtaisesti. (Kuva 4.) Alueet ovat Ranuantie, Sodankyläntie, Yläkemijoki, Yläounasjoki, Alakemijoki sekä Alaounasjoki. Näiden alueiden kehitystarpeista monilla on suoraan tai epäsuorasti yhteyksiä myös monipaikkaisuus-ilmiön tukemiseen kyseisillä alueilla. Keskeisen kehitystarpeen voidaan katsoa olevan, lähes kaikilla kyläalueilla tietoliikenneyhteyksien ja niihin liittyvien asioiden kuten digikoulutuksen kehittäminen. Muita oleellisesti monipaikkaisuuteen liittyviä kehitettäviä teemoja aluekohtaisesti ovat joukkoliikenne, tonttien markkinointi sekä lähipalvelujen ja -työllisyyden lisääminen. (Rovaniemen kaupunki, 2020)

Yläounasjoen alue poikkeaa muista, siinä mielessä, ettei sille ole kirjattu kehitystoimenpiteeksi esimerkiksi yhteyksiin liittyviä kohtia, jotka voitaisiin suoraa liittää monipaikkaisuuteen. Kuitenkin sen alueella on nostettu esille esimerkiksi maisemanhoitoon liittyvät toimenpiteet, jonka voidaan katsoa myös olevan oleellinen osa monipaikkaisuutta. Monipaikkaisuuden voi yhdessä etätönnön kanssa katsoa jossain määrin heikentävän ihmisten

Kuva 4. Monipaikkaisuutta tukevat kehityskohteet kyläalueilla, jotka on tuotu esiin Rovaniemen kylästrategiassa 2025. (Rovaniemen kylästrategia 2025)

välillä tapahtuvaa luonnollista yhteisöllisyyttä ja kohtaamista, kun esimerkiksi ajanvietto perinteisillä toimistoilla vähenee. (Pantsu, 2020) Tällöin muut yhteisöllisyyttä tukevat toimet nousevat tärkeiksi elementeiksi ihmisten arjessa. Tällainen yhteisöllisyyttä lisäävä asia voi olla esimerkiksi kyläalueilla tapahtuva maise-manhoito. Se voi toimia paikallisia yhteen ko-koavana projektina ja sitä kautta edistää alueen yhteisöllisyyttä, myös monipaikkaisesti elävien keskuudessa.

Monipaikkaisuuden mahdollistaminen kylä-alueilla

Monipaikkaisuus ilmiön hallittu edistäminen tietyillä alueilla tarvitsee taustalleen tahtotilan ilmiön edistämiseen, niin kaupungin maan-käytön ohjauksen kuin alueella elävien asuk-kaidenkin puolelta. Mikäli kiinnostusta moni-paikkaisuuden edistämiseen ei löydy ilmiön mahdollistamat hyödyt jäävät todennäköisesti isommassa kuvassa saavuttamatta.

Rovaniemen kaupunki- ja kylästrate-gioissa ei tuoda monipaikkaisuutta erikseen esille, mutta moni niissä esille tuotu teema linkittyy vahvasti siihen. Näin ollen alueen kehittämisessä on osin jo otettu monipaikkaisuus huomioon. Asenteen monipaikkaisuutta koh-taan voi olettaa olevan kaupungin taholta niin ikään positiivinen. Tehdyssä Harava -kyselyssä monipaikkaisuus nähtiin myös pääasiassa positiivisena ilmiönä, ja sen katsottiin voivan toimia yhtenä keskeisenä alueiden elinvoimaa edistävänä tekijänä.

Rovaniemen alueiden monipaikkai-suuspotentiaalia tarkastellaan tarkemmin seu-raavissa kappaleissa etsimällä yhteyksiä kuvan 2. monipaikkaisuuden mahdollistajiin. Lisäksi käsitellään alueiden vetovoimatekijöitä ja mah-

dollisia potentiaalisia monipaikkaisuuteen liit-tyviä asukastypologioita.

Kattavat tietoliikenneyhteydet kylissä

Tietoliikenneyhteyksien kehittäminen on tuo-tu vahvasti esille Rovaniemen Kylästrategiassa 2025. Voidaan olettaa, että nykyisellään tietolii-kenneyhteydet ovat puutteelliset ja niihin liit-tyy kehitystarpeita monin paikoin. Tähän liit-tyen laajakaistojen- ja kyläverkon toteutuksen edistäminen on merkitty kiireelliseksi toimen-piteeksi myös jo aiemmin Rovaniemen maaseu-dun kehittämisohjelmassa 2013-2020. (Rovanie-men kaupunki, 2014) Tietoliikenteen puutteet tulevat esille myös Harava-kyselyssä. Kuten aiemmin todettiin, kattavat tietoliikenneyhtey-det ovat keskeisessä roolissa monipaikkaisuuden mahdollistajana ja siksi niitä olisi erityisen tärkeää kehittää kylien alueilla. Nopeat tieto-liikenneyhteydet katsotaan olevan yleisestikin maaseutujen elinehto, ei vain monipaikkaisuuden näkökulmasta. (Maa- ja metsätalous minis-teriö, 2017)

Tietoliikenneyhteyksiä kehittämällä voitaisiin tarjota paremmat mahdollisuudet etätyöskentelyyn. Tästä olisi apua niin alueen nykyisille asukkaille, kuin uusillekin. Etätyön mahdollistaminen toimisi keskeisenä pitovoimatekijänä alueella, kun esimerkiksi nuoremman väestön ei tarvitsisi välttämättä muuttaa konkreettisten työpaikkojen perässä kaupun-gin keskustaan.

Kattavat tietoliikenneyhteydet mah-dollistavat myös laajemman käytön etänä tar-jottaville palveluille, kuten terveydenhuoltoon liittyvälle neuvonnalle ja erilaisille kursseille. Jollain alueilla helposti saavutettavien, konkreettisten palveluiden järjestäminen voi olla haasteellista vähäisten asukasmäärien vuok-

si. Näiden alueiden kohdalla etänä tarjottavat palvelut voivat olla erityisen tärkeitä. Mikäli tietoliikenneverkot eivät kuitenkaan ulotu näille alueille, jäävät niillä asuvat asukkaat vaille minkäänlaisia palveluita, joka voi heikentää alueiden pitovoimaa.

Kyläalueet ovat paikoin hyvin harvaan asuttuja, mikä tuottaa haasteita sille, miten tietoliikenneverkkojen kehittäminen olisi perusteltua ja kustannustehokasta. Käytännössä tietoliikenneyhteyksien rakentumisessa keskeisessä roolissa ovat voittoa tavoittelevat operaattoriyritykset. Mikäli alueet eivät näyttäyty kannattavina yhteyksien rakentamiselle ne jäävät rakentumatta. Tästä esimerkkinä maaseudun kehittämisohjelmassa jo vuonna 2014 merkitty tietoliikenneyhteystarve, joka tulee yhä esiin kylästrategiassakin. Eli vaikka tahtotilaa yhteyksien parantamiseen löytyy, asia ei silti etene ilman kaupungin ja operaattorien yhteistyötä.

Hyvät liikenneyhteydet kyläalueilla

Hyvien liikenneyhteyksien toteutuminen on toistaiseksi hieman ristiriitaisessa tilanteessa kyläalueilla. Toisaalta tiestöt ovat monipuoliset ja yhteydet Rovaniemen keskusta, juna-asemalle ja lentokentälle ovat olemassa. Kuitenkin kylästrategiassa tuodaan esimerkiksi Yläkemijoen alueella esille tarve julkisen liikenteen kehittämiselle. Lisäksi keväällä kyläalueiden asukkaille suunnatun Harava -kyselyn kautta nousi esiin joukkoliikenteen heikkous myös muilla kyläalueilla. Eli vaikka Rovaniemen keskusta on monipuoliset yhteydet ympäri Suomea ja ulkomailtakin, kyläalueet eivät toistaiseksi pääse hyödyntämään Rovaniemen saavutettavuutta parhaalla mahdollisella tavalla. Sijainti on siis kartalla erinomainen, mutta toistaiseksi kyläalueet jäävät muilta kuin yksityisautoilijoilta saavuttamattomiksi. Jotta alueille olisi helpompi houkutella uusia asukkaita ja tukea monipaikkaista elämää, olisi tärkeää, että kyläalueiden joukko- sekä kevytliikenne saataisiin kehitettyä sille tasolle, että edes tietyille osille aluetta olisi vaivatonta saada myös muuten kuin yksityisautolla. Tällä tavoin myös alueella vierailevien matkailijoiden määrää voitaisiin kasvattaa.

Julkisen liikenteen puutteellisuus alueille heikentää myös mahdollisuuksia käydä konkreettisesti keskustassa töiden tai opiskelujen perässä. Mikäli yhteydet kaupunkiin olisivat paremmat julkisen liikenteen keinoin, voisi

se edesauttaa sitä, ettei kyläalueilla asuvien tarvitse muuttaa lähemmäs keskustaa töiden tai opiskelujen perässä.

Konkreettisten yhteyksien kehittämisen ohella puutteellisia yhteyksiä voitaisiin myös korvata erilaisilla liikkuvilla palveluilla. Tällä tavoin esimerkiksi alueen iäkkäämpi väestö voisi saada palveluita lähellä kotia erilaisen kauppa- tai palveluautojen avulla tai heille voitaisiin tarjota kohdennettuja kyytipalveluita. Tällaisesta liikkuvien palveluiden toiminnasta onkin osin näyttöä kyläalueilla. Esimerkiksi kehityskuvan luonnosvaiheen ohjausryhmän kokouksessa kävi ilmi, että Yläkemijoen alueella toimii jo Kemijoki Oy:n ylläpitämä kauppakyyti. Kyseisestä palvelusta on kuitenkin vaikea löytää tietoa esimerkiksi netin kautta.

Työnteko kyläalueilla

Etätyön tekeminen on vahvasti sidoksissa tietoliikenneyhteyksiin. Mikäli niiden kehittäminen junnaa paikallaan, vaikuttaa se väijäämättä myös niin nykyisten kuin uusienkin asukkaiden mahdollisuuksiin tehdä etätöitä kylien alueilla. Mikäli tietoliikenneyhteydet saataisiin kuntoon, on alueella vapaa-ajan asutusta, joilta käsin olisi mahdollisuus tehdä etätöitä. Näin esimerkiksi kaupungissa vakituisesti asuvat voisivat siirtyä kyläalueilla sijaitseville vapaa-ajanasunnoilleen tai vuokramökeille tekemään etätöitä. Alueella on myös paljon tyhjillään olevia rakennuksia, joille toivottiin Harava-kyselyssä uusia käyttötapoja. Niitä voitaisiin hyödyntää esimerkiksi yleisinä etätyötiloina tai vuokrata yksityisille tahoille ajanviettoa ja etätöitä varten. Etätyö voisi toimia alueille myös pitovoimatekijänä, jolloin alueiden työkään siirtyvän väestön ei välttämättä tarvitsisi muuttaa alueilta pois töiden perässä vaan heillä olisi mahdollisuus tehdä etänä töitä kaupungissa konkreettisesti sijaitseville työpaikoille.

Harava -kyselyssä sekä Rovaniemen kylästrategiassa 2025 nousi esille tarve työpaikoista ja lähityöllistymisestä alueille. Mikäli etätyö mahdollistaa entistä useampien työntekijöiden kyläalueilta käsin, voi se lisätä myös erilaisten palveluiden tarvetta ja sitä kautta konkreettisten työpaikkojen määrää alueille.

Yritykset ja kaupunki voisivat myös pohtia etätyöpisteiden sijoittamista kyläalueille työntekijöidensä käyttöön, jolloin myös muualla konkreettisesti sijaitsevaa työvoimaa voisi tulla tekemään vaihtelevaan rytmiin töi-

tä alueille. Uutisissa on myös ollut esimerkkejä miten suomalaiset yritykset tarjoavat työntekijöilleen mahdollisuuden työskennellä talvisin ulkomailta käsin. (Barona, 2021) Voisiko sama toimia myös suomen sisällä, jolloin tarjotaankin mahdollisuutta tehdä töitä yrityksen hankkimasta mökistä tai asunnosta Rovaniemen kyläalueilta?

Tilat monipaikkaiselle elämälle kyläalueilla

Harava -kyselyssä koettiin tarve uusille rakennuspaikoille kyläalueilla. Eteenkin vuokra-, palvelu-, ja omistusasumista toivottiin lisää. Myös tarve myytävälle tonteille ja rakennuspaikoille tuli esille. Rovaniemen kaupunki on laatinut Maapoliittisen ohjelman vuonna 2018 (Rovaniemen kaupunki, 2018), joka ohjaa maanhankintaa ja maapolitiikkaa koskevaa työtä sen alueella.

Rovaniemen maapoliittisessa ohjelmassa tavoitteeksi on kirjattu, että kaupunki saa tarvitsemansa maat käyttöönsä oikeaan aikaan ja oikeaan hintaan. Myös kohtuuhintaisten tonttien tarjonta ja kaupungin toimenpiteistä seuraava arvonnousun pidättäminen kaupungille on merkitty tavoitteiksi.

Maanhankinnan painopistealueita Rovaniemellä ovat lähtökohtaisesti rakentamattomat tontit sekä palvelukyläalueiden kehittämiseen liittyvät maa-alat, jotka ovat jo valmiin kunnallistekniikan ja palvelurakenteen piirissä. Maanhankinta pyritään tekemään vapaaehtoisten kauppojen tai vaihdon keinoin. Lunastustoimia käytetään, mikäli strategisesti tärkeitä alueita ei saada riittävän aikaisin vapaaehtoisen kaupan myötä Kaupungin omistukseen.

Maapoliittinen tilanne Rovaniemen kyläalueilla on monipaikkaisuuden näkökulmasta nykyisellään niin ikään haastava. Kyläalueilla maanomistus painottuu yksityiseen ja kaupunki omistaa sieltä vain satunaisia pieniä maa-aloja. Tämän vuoksi kaupungin suorat ohjaus- ja kehitystoimenpiteet alueita koskien ovat rajalliset. Alueet sijaitsevat etäällä keskustan toiminnoista ja palveluverkoista, jonka vuoksi ei myöskään ole perusteltua, että kaupunki hankkisi yksityisiä maita omistukseensa. Alueiden kehittäminen kaavoituksen keinoin on myös tämän vuoksi vaikeaa. Kaupunki laatii lähtökohtaisesti asemakaavoja vain omistamilleen alueille, joten yksityisomistuksessa olevat maat ovat näin kaupungin kaavoituksen

ulottumattomissa.

Keskeiseksi haasteeksi alueiden kehittämässä nousee siis se, miten yksityisomistuksessa olevat maat voidaan saada uusien asukkain käyttöön koko aluetta palvelevasti. Kaupungin kaavoituksen keinoin tämä on siis haasteellista, mutta yksityisillä henkilöillä on kuitenkin mahdollisuus laatia ranta-asemakaavoja omistamilleen maille. Lisäksi maa-alojen vaihto voisi toimia jossain tapauksissa ratkaisuna, jotta kaupunki pystyy kehittämään keskeiseksi katsomiaan paikkoja kyläalueilla.

Harava -kyselyssä nousi esille, että kyläalueilla sijaitsee paljon tyhjillään olevaa rakennuskantaa. Esille nousi myös se, että alueille olisi tulijoita, mutta asuntoja tai rakennuspaikkoja ei ole tarjolla. Tämä on ristiriitaista ja olisikin syytä kartoittaa missä tyhjillään olevaa rakennuskantaa on ja miten sitä voitaisiin hyödyntää alueiden kannalta parhaalla mahdollisella tavalla. Monipaikkaisuuden tukemiseksi kaupunki voisi auttaa alueita kartoittamaan tyhjillään olevien rakennuksien tilannetta ja sitä, onko niitä mahdollista hyödyntää esimerkiksi vuokra-asumiseen tai etätyöskentelyyn tarkoitettuina tiloina.

Riittävät palvelut kyläalueilla

Riittävän kattavat palvelut kyläalueilla mahdollistavat nykyisten asukkaiden jäämisen alueille ja samalla toimivat houkuttimina uusille asukkaille.

Kyläalueet ovat nykyisellään paikoin hyvin harvaanasuttuja, minkä vuoksi ei ole mahdollista tarjota kaikkia konkreettisia palveluita kohtuullisten etäisyyksien päässä. Erilaiset etänä tarjottavat ja liikkuvat palvelut voisivat olla hyvä keino tukea alueella jo asuvia asukkaita ja näin mahdollistaa heidän jäämisensä alueille. Harava -kyselyssä toivottiin etäpalveluita ja tukea niiden käyttöön. Onkin tärkeää, mikäli etäpalveluita tarjotaan, että niitä osataan ja voidaan käyttää. Tietoliikenneyhteyksien toimivuus on myös keskeinen asia, jota etäpalveluiden käyttö edellyttää.

Kyläalueiden väestö on suurelta osin ikääntyvää, mikä näkyy myös kaivattavien palveluiden kysynnässä. (Harava, 2021) Eläkeläiset ovat tärkeä palveluja käyttävä taho, joten heidän näkökulmastaan on erityisen tärkeää, että tarvittavat palvelut ovat helposti saatavilla. Palveluiden puute alueella voi olla kynns-

kysymys iäkkäämmälle väestölle voivatko he, halusta huolimatta, asua alueella. Ikäihmisten palveluiden lisäksi Harva-kyselyssä toivottiin kattavia terveystalvaeluita, useampia kouluja ja päiväkoteja. Tällaiten palveluiden lisääminen on pitkälti sidoksissa alueella olevien asukkaiden määrään.

Alueille toivottiin Harava-kyselyssä myös erilaisia yhteistiloja kylälaisten kohtaa- mista varten. Eteenkin, mikäli etätyöntekijöiden määrä alueilla kasvaa mökkeilijöiden, tai vakituisesti asuvien muodossa, yhteisöllisyyden tarve voi lisääntyä entisestään, kun etätöissä ei enää tapaa luontaisesti ihmisiä kuten normaalisti töissä käymällä. Erilaiset kylälatot voisivat toimia hyvinä kohtauspaikkoina ja niistä käsin voisi saada myös apua etäpalveluiden käytön opettelussa.

Rovaniemi on nykyisellään keskeinen Lapin matkailukeskittymä. Tässä voi piillä potentiaalia myös monipaikkaisuuden näkökulmasta. Erilaisin uusin konseptein ja -palveluin voitaisiin matkailijoita ohjata myös kylien alueille viettämään aikaa. Nykyisillä ja uusilla palveluntarjoajilla olisi mahdollista kehittää täysin uudenlaisia palvelukonsepteja, jotka tukisivat monipaikkaisuutta, sekä matkailua. Tällaisia voisivat olla esimerkiksi erilaiset etätyön ympärille rakennetut matkailukonseptit. Matkailijat tukisivat myös jo olemassa olevia yrittäjiä alueilla.

Alueella nykyisin toimivat palveluntarjoajat ovat keskeisessä asemassa uusien innovaatioiden toteutuksessa. Heillä on arvokasta paikallistuntemusta ja yhteyksiä alueen asukkaisiin. Uusien konseptien ja palveluiden myötä olisi myös mahdollista lisätä työpaikkojen määrää kylien alueilla.

On tärkeää, että maa-alueiden ja rakennuspaikkojen yksityiset omistajat saavat riittävästi tietoa alueiden kehittämismahdollisuuksiin liittyen. Vuoropuhelu paikallisten yrittäjien ja maanomistajien välillä on tärkeää, jotta alueita voitaisiin hyödyntää mahdollisimman tehokkaasti. Näin esimerkiksi nyt tyhjiällä olevat rakennuspaikat tai rakennukset voitaisiin hyödyntää uusien tai jo alueella toimivien tahojen käyttöön. Tätä kautta alueille olisi mahdollista saada uusia asukkaita ja monipuolisempia palveluita. Voisi olla hyödyllistä kartoittaa alueen nykyisten yrittäjien ja palveluntarjoajien kiinnostus mahdolliseen toiminnan laajentamiseen. Yksityisten voi olla hel-

pompi myydä tai vuokrata maa-alojaan tutuille toimijoille, sen sijaan, että luovuttavat alueitaan kokonaan uusille toimijoille. Kaupunki voisi tukea alueilla toimijoita rakennuspaikkojen tai rakennusten eteenpäin vuokraamisessa ja/tai myymisessä.

Poliittinen päätöksenteko monipaikkaisuuden kannalta kylissä

Poliittinen päätöksenteko nojautuu pitkälti olemassa oleviin lakeihin ja säädöksiin. Valtion taholta tulee raamit sille, miten kunnat ja kaupungit voivat ohjata omaa yhdyskuntarakenteen muodostumista. Valtiovarainministeriö laati vuonna 2018 selvityksen kaksoiskuntalaisuudesta ja monipaikkaisuudesta, jossa käydään läpi ilmiön vaikutuksia esimerkiksi palveluihin, verotukseen ja äänioikeuteen. Lainsäädäntö perustuu monelta osin siihen, että ihmisillä on vain yksi kotikunta, ja antaa siten lähtökohdat kaksoiskuntalaisuudelle, eli monipaikkaiselle asumiselle. Esimerkiksi monet kunnan tarjoamat palvelut ja niiden rahoittaminen perustuvat siihen, että jokaisella on vain yksi kotikunta. Vaikka laki sitoo tiettyjen toimien osalta väestön yhdelle paikkakunnalle, monipaikkaisia henkilöitä voidaan kannustaa osallistumaan toisen kunnan toimintaan silti monin tavoin. Kyseisessä selvityksessä on tuotu myös esimerkkinä esille Rovaniemen asukkaiden osallistamis- ja vaikuttamismahdollisuuksia kaupungin päätöksentekoon. Osallistamiselle laki ei nykyisellään aseta esteitä ja monipaikkaisuuden olisikin suotavaa olla osallistavaa.

Harava kyselyssä nousi esille toive nykyisten vapaa-ajan asuntojen käytön muuttaminen vakituiseksi asunnoksi. Tällä tavoin alueelle olisi mahdollista saada lisää vakituisia asukkaita. Vapaa-ajan asunnoilla vakituisen asumisen mahdollistaminen edellyttää kunnasta riippuen yleensä poikkeamisluvan, joten päätösvalta sen suhteen on kunnalla itsellään. Tämä olisi yksi konkreettinen keino, jonka käyttöä Rovaniemen kylien alueilla olisi syytä hyödyntää, mikäli vapaa-ajan asuntojen muuttaminen vakituisiksi asunnoksi herättää kiinnostusta alueilla.

Vetovoimatekijät Rovaniemen kylissä

Monipaikkaisuuden mahdollistajiin (kuva 1.) peilatut teemat, joita aikaisemmassa osiossa käytiin läpi, muodostavat tärkeän osan monipaikkaisuuden toteutumisesta alueella. Sen

lisäksi keskeiseksi nousevat alueelliset vetovoimatekijät, joilla voidaan houkutellessa eteenkin uusia monipaikkaisia eläjiä alueelle.

Rovaniemen kylien kohdalla keskeisiä vetovoimatekijöitä ovat sen luonto- ja virkistyskohteet. Tämä näkyy myös Harava-kyselyn tuloksissa, joissa luonto nähtiin tärkeimpänä yksittäisenä teemana niin pito- kuin vetovoiman kannalta alueella. Vapaa-ajanvietto ja erilaiset harrastusmahdollisuudet kytkeytyvät myös suurelta osin alueen luontoon.

Luonnon lisäksi alueen sijaintia sekä kouluja pidettiin tärkeinä pito- ja vetovoimatekijöinä. On kuitenkin huomioitava, että Harava-kyselyn tuloksissa koulut nähtiin myös ensisijaisena palvelutarpeena alueella. Tässä lienee tarkastelutarvetta tulevaisuutta ajatellen, ettei nykyisille asukkaille synny tarvetta muuttaa pois alueelta parempien kouluverkostojen perässä.

Vaikka nykyisellään Rovaniemen kyläalueet ovat pitkälti vain yksityisautoilijoille hyvin saavutettavissa, sijainti voi silti toimia, oikein hyödynnettynä, isona vetovoimatekijänä alueiden näkökulmasta. Rovaniemi toimii Lapin keskipisteenä, jonka kautta niin koti- kuin ulkomaan matkailijat liikkuvat ympäri Lappia. Mikäli alueet saataisiin helposti saavutettaviksi Rovaniemen keskustasta voisi pienikin matkailijoiden virtaaminen kylien alueille parantaa niiden elinvoimaa huomattavasti.

Millaisia monipaikkaisia asukkaita Rovaniemen kyliin?

Aiemmin läpikäydyt monipaikkaisuuden mahdollistajat, nimensä mukaisesti mahdollistavat monipaikkaisen elämisen. Se, keitä kaikkia kullakin alueella monipaikkaisuus koskettaa, voi kuitenkin vaihdella. Tässä osiossa tarkastelemme millaisten henkilöiden kautta monipaikkaisuus voi ilmetä Rovaniemen kyläalueilla. Kylien alueilla viettää aikaansa erilaiset ryhmät, joista osa on vakituksia asukkaita, osa vapaa-ajan asukkaita ja osat matkailijoita tai muita vierailijoita. Näiden ryhmien kautta luotujen käyttäjätyypologioiden kautta on helpompi saada kiinni siitä, miten monipaikkaisuus konkreettisesti voisi ilmetä kylien alueilla.

VAKITUINEN ASUKAS

Monipaikkaisuus voi esimerkiksi etätyön kautta tukea kylien alueilla jo asuvia vakituksien asukkaita ja mahdollistaa heidän jäämisen

alueille. Myös riittävät konkreettiset ja etänä tarjottavat palvelut mahdollistavat vakituksien asumisen alueella.

Typologiat ja kuvaukset:

- Nykyinen asukas, töissä käyvä kyläläinen. Tällainen henkilö voi jäädä alueelle asumaan, kun etäyhteydet kaupungissa sijaitsevalle työpaikalle on olemassa. Asukkaan mahdollinen perhe jää näin myös alueelle ja voi lisätä esimerkiksi varhaiskasvatuksen- tai koulupaikkojen tarvetta.
- Nykyinen asukas, töissä käyvä kyläläinen. Tällainen asukas voi myös tehdä alueen yrityksissä töitä tai perustaa oman yrityksen. Jos alueelle saadaan houkutellessa uusia asukkaita ja matkailijoita, lisää se palveluntarjonnalle myös laajentamispaineita ja tukee paikallisia yrityksiä. Esimerkiksi erilaisten liikkuvien palveluiden tai matkailijoiden ja luonnossa liikkuvien tarpeisiin kohdennetut palvelut voivat kasvattaa suosiota alueilla. Tämä mahdollistaisi lähityöllistymisen kasvun alueilla.
- Nykyinen asukas, nuori tai nuoriaikuinen. Mikäli kyläalueiden joukkoliikenneyhteyksiä parannetaan, on nuorten helpompi jäädä alueille, kun kaupungin keskustassa sijaitsevat oppilaitokset tai työpaikat ovat helpommin saavutettavissa. Myös useamman nuoren, vailla koulutusta, olisi mahdollista työllistyä paikallisiin yrityksiin uusien asukkaiden ja matkailijoiden synnyttämien palveluiden myötä. Nuorilla, joille tietokoneiden ja sovelluksien käyttö ei tuota ongelmia, on usein luontevaa käyttää erilaisia tietoliikenteen varassa olevia palveluita. Lisäksi heillä olisi mahdollisuus tehdä etätöitä kyläalueilta käsin.
- Uusi asukas. Etätyömahdollisuuksien ollessa kunnossa, voidaan alueelle houkuttaa myös uusia asukkaita alueiden ulkopuolelta. Luonto ja sen tuoma hyvinvointi ovat nousseet nykypäivänä kiinnostaviksi teemoiksi, jotka voivat toimia vetovoimatekijöinä myös niille, joilla ei aiemmin ole ollut kiinnikettä alueille. Tässä on tärkeää, että uudet asukkaat löytävät helposti tietoa millaisia asuntoja tai rakennuspaikkoja alueella on saatavilla. Myytävien tai vuokrattavien asuntojen ja rakennuspaikkojen hintatason on myös pysyttävä kohtuullisena.

Jotta edellä mainittujen kaltaisia vakituksia asukkaita on mahdollista houkutella alueelle edellyttäen se tiettyjä toimia. Toimivat ja kattavat tietoliikenneyhteydet etätyöntekoon ovat yksi keskeinen asia. Lähityöllistymisen kannalta on keskeistä kehittää aluetta tukevia, uusia palveluita sekä konsepteja.

VAPAA-AJAN ASUKAS

Vapaa-ajan asukkaat, joita kyläalueilla sijaitsee paikoin runsaasti, ovat suuri potentiaali kylien alueilla. Heidän ajanviettonsa lisääminen alueilla edistäisi alueiden elinvoimaisuutta. Harva- kyselyn mukaan vapaa-ajanasukkaita on alueella eniten kesäaikaan. Olisi syytä pohtia miten tämä osa väestöstä saataisiin viettämään enemmän aikaa kylien alueille ympäri vuoden. Myös heidän kohdallaan etätyömahdollisuus voi lisätä ajanviettoa alueilla, kun konkreettisen työpaikan sijaan voi tulla mökille tekemään etätöitä. Nykyisten vapaa-ajan asukkaiden lisäksi alueella on paljon tyhjillään olevia rakennuksia, joita voitaisiin hyödyntää myös uusille vapaa-ajan asukkaille.

Typologiat ja kuvaukset:

- Nykyinen vapaa-ajan asukas, jonka työn luonne on paikkariippumaton. Mikäli vapaa-ajan asunnoilla sallitaan myös pysyvä asuminen, voi nykyinen mökkeilijä muuttaa alueelle pysyvämmiin niin, että viettää suurimman osan ajastaan jatkossa Rovaniemen kylien alueilla.
- Nykyinen vapaa-ajan asukas, henkilö, tekee etätöitä. Vaikka vapaa-ajanasukkaan työpaikka sijaitsee muualla, voisi hän tehdä etätöitä mökiltä käsin, myös mökkisesonkien ulkopuolella.
- Vuokrattavien vapaa-ajan asuntojen käyttäjä. Nykyisiä tyhjillään olevia vapaa-ajan asuntoja voitaisiin vuokrata eteenpäin ja tavoittaa enemmän myös sitä kautta uusia käyttäjiä alueille.
- Uusi vapaa-ajan asukas. Alueella tyhjillään olevaa rakennuskantaa voitaisiin hyödyntää myymällä niitä uusille vapaa-ajan asukkaille. Tässä tärkeää on taata kysynnän ja tarjonnan kohtaaminen. Myös hintatason on pysyttävä kohtuullisena.

Ympärivuotisen ja vakituisemman käytön salliminen vapaa-ajan asunnoilla sekä tyhjillään olevien mökkien vuokraus ja myynti-

in saattaminen, nousevat keskeisiksi toimenpiteiksi, jotta edellä mainitun kaltaisia vapaa-ajan asukkaita on mahdollista saada alueelle.

ALUEELLA MATKAILEVA TAI VIERAILEVA HENKILÖ

Alueilla on monipuolinen luonto, joka mahdollista erilaiset harrastukset ympäri vuoden. Lisäksi Lapin muita luontokohteita sekä ulkomaalaisia kiehtovia paikkoja sijaitsee Rovaniemellä ja sen läheisyydessä. Hyvien yhteyksien toteuttamisella voidaan alueelle houkutella matkailijoita niin kotimaasta, kuin ulkomailta.

Typologiat ja kuvaukset

- Koti- tai ulkomaan matkailija, tulee perheineen viettämään pidempiä aikoja Rovaniemelle ja sen kyläalueille, esimerkiksi vuokramökille, tehden etätöitä työpaikalleen. Houkuttimena Rovaniemen luonnon neljä vuodenaikaa.
- Rovaniemen keskustassa tai muualla Suomessa asuva, jolla on juuret alueelle. Heillä voi olla luontainen kiinnostus alueelle ja olisi mahdollista houkutella heidät viettämään alueella pidempiä aikoja.

Jotta edellä mainitun kaltaisia matkailijoita tai muita vierailijoita saadaan houkuteltua käymään alueella, on vuokrattavia vapaa-ajanasuntoja oltava riittävästi saatavilla. Tämän lisäksi on tunnistettava alueelliset vahvuudet ja hyödynnettävä niitä aktiivisesti alueen markkinoinnissa.

Monipaikkaisuuden tulevaisuus Rovaniemen kyläalueilla

Monipaikkaisuuden näkökulmasta Rovaniemen kyläalueilla on paljon potentiaalia, mutta myös omat haasteensa. Koska monipaikkaisuus on laaja ja monialainen ilmiö, tarvitaan sen hyötyjen edistämiseksi ja haittojen minimoimiseksi suunnitelmallista ohjausta Rovaniemen kaupungin kehittyessä. Nykyisissä kaupunki- ja kylästrategioissa ilmiö on rivienväleistä havaittavissa, mutta tulevaisuudessa, mikäli ilmiö yleistyy, se on syytä ottaa konkreettisesti mukaan kaupungin maankäytönsuunnitteluun.

Tulevaisuudessa kyläalueiden kehittämisessä tärkeässä asemassa ovat alueen nykyiset maanomistajat. Heidän omistamiensa maiden hyötykäytön avulla alueille olisi

mahdollista saada monipuolisempia palveluita ja tilaa uusille asukkaille. Tässä keskeiseksi nousee maa-alueiden kysynnän ja tarjonnan kohtaamisesta huolehtiminen. Maapoliittisesti kaupungin on vaikea ohjata yksityisomistuksessa olevien maa-alojen käyttöä ja kehitystä. Tämän vuoksi olisi syytä tutkia mitä keinoja kaupungilla olisi alueiden kehittämisen tukemiseen. Vuoropuhelu kaupungin, maanomistajien, asukkaiden sekä yritysten välillä nousee erityisen tärkeäksi alueiden kehittämistä ajatellen.

Tietoliikenneyhteyksien kehittäminen kylien alueilla tulee myös ohjaamaan alueen muuta kehittymistä tulevaisuudessa. Mikäli tietoliikenneyhteydet saadaan järjestettyä kattavasti kylien alueille, avautuu uudenlaisia mahdollisuuksia mm. erilaisille etäpalveluille ja etätyönteolle. Tietoliikenneyhteyksien tuomat mahdollisuudet myös helpottavat alueiden markkinointia uusille asukkaille ja matkailijoille.

Koronapandemian jälkeistä aikaa on vaikea ennustaa, mutta toistaiseksi merkit viittaavat siihen, että esimerkiksi etätyöskentely on jäämässä osin pysyväksi työskentelytavaksi perinteisen työpaikalla työskentelyn rinnalle, sen myötä monipaikkaisuuden voi arvella säilyvän ajankohtaisena ilmiönä myös tulevaisuudessa.

Lähteet

Arvonen J., Kovalainen, A. & Poutanen, S. Covid-19, luottamus ja digitalisaatio. Tutkimus etätyöstä ja sen järjestämisestä Suomessa keväällä ja syksyllä 2020. 2020. <<https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/151453/Covid-19%20luottamus%20ja%20digitalisaatio.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>. Viitattu 30.4.2021.

Barona (2021). xChange vie työntekijäsi etätöihin Espanjan aurinkorannoille. <<https://barona.fi/palvelu/xchange/>>. 30.4.2021

Haukkala, T. 2011. Monipaikkaisuus ilmiö ja tulevaisuus, Sitran selvityksiä 54. <<https://media.sitra.fi/2017/02/27172901/SelvityksiC3A454-2.pdf>>. Viitattu 30.4.2021.

Huovari, J., Härmälä, V., Kotavaara, O., Vihinen, H. 2020. Monipaikkaisuuden tunnistaminen muuttaa väestö- ja aluekehityksen kuvan Suomessa. Policy Brief. <<https://tietokayttoon.fi/documents/1927382/2116852/7-2020-Monipaikkaisuuden+tunnistaminen+muuttaa+v%C3%A4est%C3%B6-+ja+aluekehityksen+kuvan+Suomessa.pdf/c85e0f21-3b28-e646-94cd-c5b728419d1c/7-2020-Monipaikkaisuuden+tunnistaminen+muuttaa+v%C3%A4est%C3%B6-+ja+aluekehityksen+kuvan+Suomessa.pdf?version=1.0&t=1585202833000>>. Viitattu 30.4.2021.

Maa- ja metsätalousministeriö. Harvaan asuttu maaseutu – mahdollisuuksia täynnä, Harvaan asuttu maaseudun kehittämisstrategia 2017-2020. 2017. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79506/04_17_HAMA_strategia_FINALa.pdf?sequence=3&isAllowed=y>. Viitattu 30.4.2021.

Pantsu, P. Kysely: Enemmistö tyytyväisiä etätyöhön, mutta työkavereiden seuraa on ikävä. [online 11.5.2020]. <Pitkänen, K. Mitä monipaikkaisuus tarkoittaa ja miten se näkyy Suomessa? Ympäristökeskus SYKE-webinaari 25.3.2021. <<https://www.slideshare.net/Tilastokeskus/mit-monipaikkaisuus-tarkoittaa-ja-miten-se-nkyy-suomessa-kati-pitknen-suomen-ympristkeskus>>. Viitattu 30.4.2021.

Pitkänen, K. & Strandell, A. (2018) Suomalaisen maaseudun monipaikkaisen asumisen muo-

dot ja tulevaisuuden kehitys. Maaseudun uusi aika 2-3, 2018. [online 30.3.2021]. <<http://www.mua-lehti.fi/wp-content/uploads/2018/10/pitkanen-ja-strandell.pdf>>. Viitattu 30.4.2021.

Pyysiäinen, J., Vihinen, H., Maaseutubarometri 2020, Tutkimusraportti osa I. 2020. <<https://www.maaseutupolitiikka.fi/uploads/MA-NE-raportit/Maaseutubarometri-2020-osa-1.pdf>>. Viitattu 30.4.2021.

Rovaniemen kaupunki, Rovaniemen kaupunkistrategia 2025. 2020. <<https://www.rovaniemi.fi/loader.aspx?id=48971b17-bd70-4827-98c0-2b05b832feef>>. Viitattu 30.4.2021.

Rovaniemen kaupunki, Rovaniemen kylästrategia 2025, Elinvoimaisilla kylillä on hyvä yrittää ja elää. 2020. <<https://www.rovaniemi.fi/loader.aspx?id=4dc76f8a-db-ca-4a4f-b611-138d69194cc1>>. Viitattu 30.4.2021.

Rovaniemen kaupunki, Rovaniemen maapoliittinen ohjelma. 2018. <<https://www.rovaniemi.fi/loader.aspx?id=836747ea-6c71-49b5-b88a-03c69a6cbc1d>>. Viitattu 30.4.2021.

Rovaniemen kaupunki, Rovaniemen maaseudun kehittämisohjelma 2013-2020. 2014. <<https://www.rovaniemi.fi/loader.aspx?id=7c-392c4b-ad4e-4d24-9fc2-25ca9fd6488f>>. Viitattu 30.4.2021.

Tilastokeskus, Käsitteet, Etätyö. <<https://www.stat.fi/meta/kas/etaty.html>>. Viitattu 30.4.2021.

Tuohomäki, V. & Tuomivaara, S. Mitä tarkoitamme, kun puhumme etätyöstä? Kansallinen etätyöpäivä. <<http://www.etatyopaiva.fi/fi/artikkelit/64>>. Viitattu 30.4.2021.

Valkama, H. Kysely: Pandemia teki ison työn valtion puolesta pakottamalla virkamiehet etätöihin – ”Tällaista kokeilua ei olisi koskaan voinut tehdä” [online 1.3.2021]. <<https://yle.fi/uutiset/3-11799560>>. Viitattu 30.4.2021.

Valtiovarainministeriö. 2018. Millaista monipaikkaisuutta Suomeen -Selvitys kaksoiskuntalaisuudesta. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160469/03%202018%20VM%20Kaksoiskuntaselvitys%20NETTI_final.pdf>. Viitattu 30.4.2021.

Kyläkaavat ja kylien kehittämissuunnitelmat

Johdanto

Tässä erikoisselvityksessä keskitytään kyläleiskaavoihin maaseutualueiden suunnittelutyökaluna ja kylien kehittämissuunnitelmiin, joilla on oma välitön vaikutus maankäytön suunnitteluun. Erikoisselvitys on kohdennettu Rovaniemen maaseutualueille, erityisesti sen palvelukyliin, joiden avulla Rovaniemen kaupunki on sitoutunut pitämään maaseudun elinvoimaisena.

Osana elinvoiman ylläpitoa, Rovaniemen palvelukyliin on laadittu yksityiskohtaisia osayleiskaavoja, jotka ohjaavat suoraan rakentamista ja joiden pohjalta voidaan myöntää rakennuslupa suoraan maankäyttö- ja rakennuslain 44 § mukaan. Keskeisenä tutkimuskysymyksenä on ollut selvittää, miten kyseisten kyläleiskaavojen mahdollistama rakentaminen on toteutunut palvelukylissä.

Vaikka yleiskaavoitus on Suomessa joustavuutensa puolesta todettu toimivaksi suunnitteluvälineeksi maaseutualueilla, on kyläleiskaavan toteutuminen ollut usein hidasta. Toteutumisen vaikeudet ovat näkyneet myös Rovaniemen kylissä. Osana tätä erikoisselvitystä on tutkittu, mikä edistäisi kyläleiskaavojen toteutumista, millaista hyötyä kylien kehittämissuunnitelmista olisi asian ratkaisemiseksi ja miten esimerkiksi onnistuneella markkinoinnilla voidaan edesauttaa kyläleiskaavojen toteutumista.

Selvitys on sisällöltään jaettu kahden osaan. Ensimmäisessä osassa käsitellään kylän määritelmää esimerkiksi aluejakojen mukaan, kylien maankäytön suunnittelujärjestelmää kokonaisuudessaan ja kyläleiskaavoituksen käytäntöä haasteineen. Rovaniemen kylät on huomioitu ensimmäisessä osassa esimerkkien kautta. Toi-

sessä osassa käsitellään kyläleiskaavoitusta ja kehittämissuunnitelmia pelkästään Rovaniemen kontekstissa. Selvityksessä avataan, millainen rooli kylien osayleiskaavoilla on maankäytön suunnittelussa, mitä haasteita osayleiskaavojen toteutumisessa on ja millaisia maankäytön suunnitteluun vaikuttavia kehittämissuunnitelmia Rovaniemen kylissä on. Selvityksen toisessa osassa käydään myös läpi Rovaniemen entisten aluelautakuntien jäsenille laaditun Harava-kyselyn tuloksia.

Kylät osana alue- ja yhdyskuntarakennetta

Yhdyskuntarakenteen kuvaamista ja muutoksen seuranta varten on kehitetty yhdyskuntarakenteen seurantajärjestelmään (YKR) yhdyskuntarakenteen keskeisiä tekijöitä kuvaavia aluejakoja. Nämä YKR -aluejat on toteutettu yhdistelemällä 250 x 250 metrin tilastoruutuja (esimerkiksi väestömäärä, rakennusten käyttötarkoitus ja rakennustehokkuus) paikkatietomenetelmillä. Tärkein YKR -aluejako on taajamarajaus, jonka avulla koko maa voidaan jakaa taaja- ja haja-asutusalueiksi. YKR:n määritelmän mukaan taajama on vähintään 200 asukkaan alue, jossa rakennusten lukumäärä ja kerrosala muodostavat ympäröivää haja-asutusta selkeästi tiheämmän ryhmittymän. Taajamarajauksella voidaan siis tilastollisin perustein erottaa taajaan asuttu alue haja-asutusalueesta. (Helminen & Ristimäki 2008, s. 12)

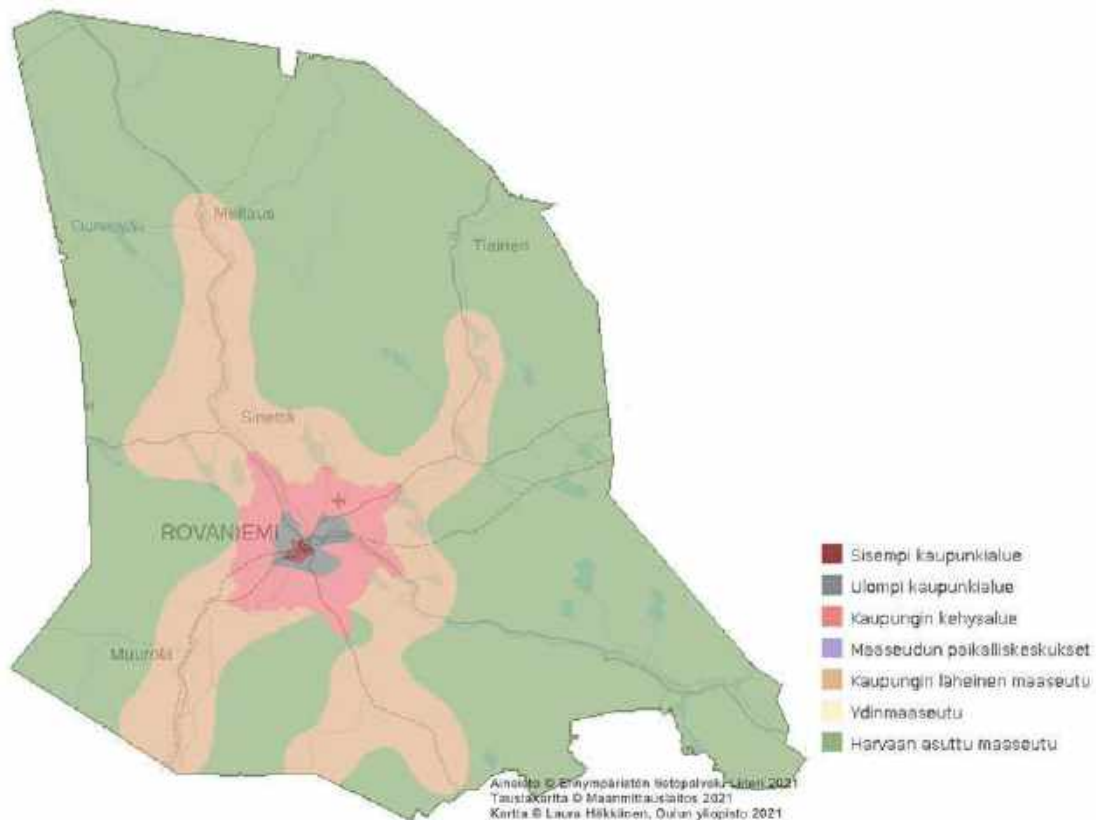
Asutusrakenteellisesti haja-asutus voidaan vuorostaan jakaa asutustiheyden perusteella kylämäiseen haja-asutukseen, harvaan haja-asutukseen ja asumattomaan alueeseen. Asutuksen rakenteellista tarkastelua YKR:n avulla tukee parhaiten peittävä alueluokitus, jossa alueet ovat toisensa poissulkevia. YKR-alueluokitus muodostaa jatkumon, jossa taajamat, kylät, harva haja-asutus ja asumaton alue ovat rajattu omiksi alueikseen. (Helminen & Ristimäki 2008, s. 12)

YKR -alueluokituksissa ei täten varsinaisesti rajata kaupunkia ja maaseutua, mutta rajausten avulla saatujen toiminnallisten kokonaisuuksien avulla voidaan kaupunkimaisia alueita tarkastella erillään maaseutumaisista alueista. Kaupungin keskustaaajama, sitä ympäröivät lähitaajamat ja näitä ympäröivä haja-asutus eli lievevyöhyke muodostavat yhdessä toiminnallisen kokonaisuuden, jota kutsutaan kaupunkiseuduksi. (Helminen & Ristimäki 2008, s. 13)

Maaseutu ja haja-asutusalue ymmärretäänkin useimmiten samaksi alueeksi, mutta ne ovat silti käsitteellisesti erilaisia. Haja-asutusalue on taajaman vastapari, joka

kuvaa asutusta rakenteellisesta näkökulmasta ja on tilastollisesti rajattavissa oleva alueellinen kohde. Maaseudun käsitteellä tarkoitetaan ei-kaupunkimaista ympäristöä, jolla on alueellisen kohteen lisäksi useita muita merkityksiä. Alueellisesti maaseutu voi myös pitää sisällään paitsi haja-asutusalueen mutta myös maaseutumaiset taajamat. (Helminen & Ristimäki 2008, s. 13) YKR-aluejaon sijaan tilastoissa kaupunki-maaseutu -jako on Suomessa perustunut hallinnolliseen kuntajakoon, jossa on eroteltu kaupunkimaiset kunnat, taajaan asutut kunnat ja maaseutumaiset kunnat. Vaikka YKR -aluejaoissa ei maaseutua ole määritelty erikseen, sen voidaan katsoa muodostuvan rajattujen 34 suurimman kaupunkiseudun ulkopuolisesta alueesta. Maaseutu on puolestaan jaettu kaupunkien läheiseen maaseutuun, ydinmaaseutuun ja harvaan asuttuun maaseutuun. (Helminen & Ristimäki 2008, s. 14, Suomen maaseututyypit 2006)

Kuva 1. Rovaniemen kaupunki Elinympäristön tietopalvelu Liiterin kaupunki-maaseutu-luokituksessa.

Kylätyypit ja kylien luokittelu

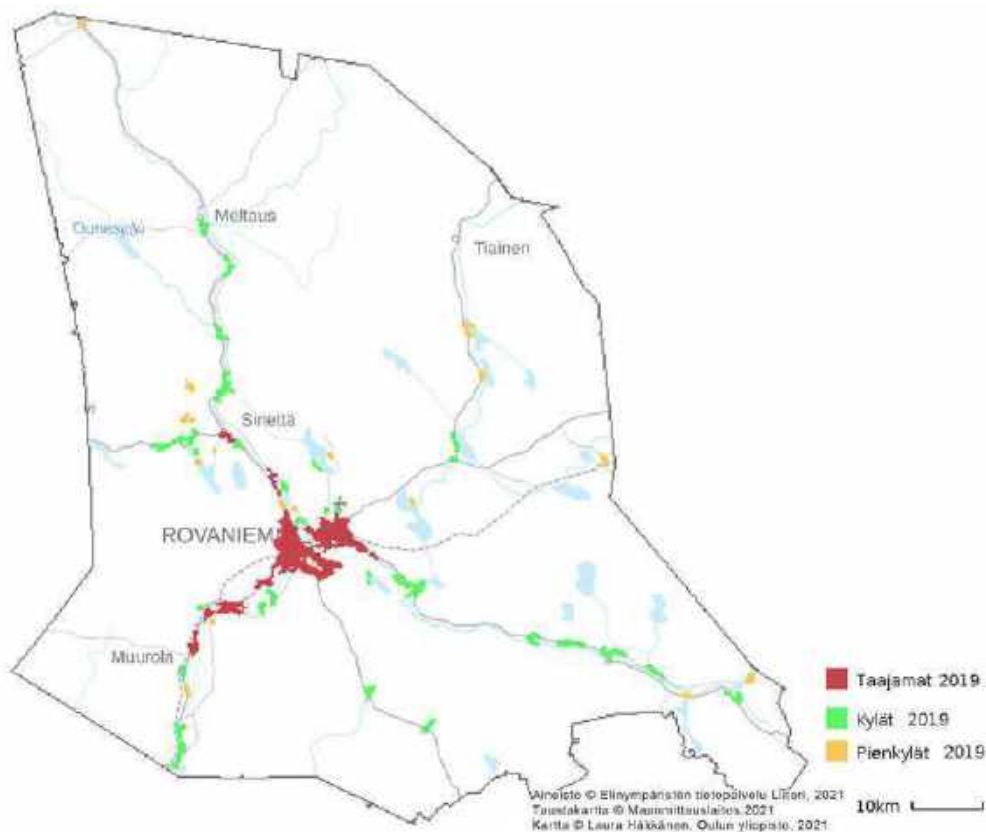
Yleisellä tasolla yhtä ja oikeaa tapaa rajata kylä ei ole olemassa ja erilaisia asutusryhmiä voidaan luokitella lähes loputtomasti eri tekijöiden perusteella. Yleiskielen sanalla ”kylä” viitataan useimmiten yhtenäiseen asunto-alueeseen maaseudulla, jossa talot muodostavat yhtenäisen kokonaisuuden. Suomessa maaseutuasutuksen eri kehitysvaiheet ovat muokanneet kyläalueita ja jättäneet niihin omat erityispiirteensä. Niinpä kylä ei ole vain yhden aikakauden tai elinkeinon asutusmuoto, vaan kerrostuma, jossa asutus on aikojen kuluessa ryhmittynyt useaan otteeseen uudelleen. Kylämäinen asutus kattaa myös morfologialtaan hyvin erilaisia asutusalueita, kuten joki- ja tienvarsikylät, yhtenäiset asutusrykelmät tai taajamia ympäröivän tiheähkön tasaisesti sirottuneen asutuksen. (Helminen & Ristimäki 2008, s. 15, 16)

Yhdyskuntarakenteen mukaan rajattujen kyläalueiden kannalta asutustihentymän sijainti on keskeinen tekijä. Kaupunkiseuduilla ja niiden välittämässä läheisyydessä rajatut asutustihentymät eivät ole varsinaisesti kyliä, vaan kaupunkiasutuksen reuna-alueita, jotka ovat yksi yhdyskuntarakenteen hajautumisen ilmenemismuodoista. Kaupunkiseutujen vaikutus-

piirin ulkopuolelle sijoittuvien asutustihentymien osalta voidaan puhua varsinaisesta kyläasutuksesta. Tätä asutustiheyden pohjalta tehtyä haja-asutusalueen rajausta kutsutaan kylärajaukseksi ja sen tuottamia alueita kyläalueiksi tai kylämäiseksi alueeksi. (Helminen & Ristimäki 2008, s. 7)

Kylien tyypittämiseen on myös käytetty yhdyskuntarakenteellista sijaintia, sekä väestömäärää että palvelutarjontaa. Väestömäärän mukaan kyliä rajataan kahdella tavalla: vähintään 40 asukkaan kyliin ja 20–39 asukkaan pienkyliin. Yhdyskuntarakenteelliseen sijaintiin perustuvia kylätyyppejä on neljä: kaupunkiseutujen reunakylät, kaupunkiseutujen lähikylät, taajamien reunakylät ja maaseutukylät. Palvelutasoon perustuvia kyläluokkia on myös neljä: 1. kylät, joissa on kauppa ja koulu, 2-3. kylät, joissa on joko kauppa tai koulu ja 4. kylät, joissa ei ole palveluita. Nykyään valtaosa Suomen kyläalueista on toiminnallisesti asutusalueita, joista puuttuvat sekä kyläkauppa että koulu. (Helminen & Ristimäki 2008, s. 18-19)

Kuva 2. Rovaniemen taajamat, kylät ja pienkylät Elinympäristön tietopalvelu Liiterin mukaan.

Kylät maankäytön suunnittelu- ja ohjausjärjestelmässä

Kylien maankäytön suunnittelun tarpeet ja tavoitteet vaihtelevat yksilöllisesti. Erilaisiin tapauksiin on toisistaan poikkeavia suunnitteluvälineitä hierarkkisista ja oikeudellisista kaavoista vapaamuotoisiin suunnitelmiin. Keskeisesti suunnittelun välineen valintaan vaikuttavat kylän sijainti alue- ja yhdyskuntarakenteessa ja rakentamispaine. (Ympäristöministeriö 2012, s. 55)

Maankäyttö- ja rakennuslain mukainen alueidenkäytön oikeudellinen ohjausjärjestelmä on neliportainen, mihin kuuluvat valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet, maakuntakaava, yleiskaava ja asemakaava. Järjestelmä on hierarkkinen siten, että yleispiirteisempi kaava ohjaa yksityiskohtaisemman kaavan laadintaa ja muuttamista. Kyseisessä hierarkiassa yksityiskohtaisin ja sitovin kaavataso on asemakaava. Erilaisten kaavojen lisäksi kunnalla voi olla rakennusjärjestyksessä määräyksiä, jotka koskevat esimerkiksi rakentamisen sijoittumista ja määrää. Ne voivat myös täydentää yleis- tai asemakaavoissa annettuja määräyksiä. (Ympäristöministeriö 2009, s. 5)

Kuva 3. Maankäyttö- ja rakennuslain mukainen alueiden käytön suunnittelujärjestelmä.

Kyliä ja maaseudun kannalta keskeisin suunnitteluväline kuntatasolla on yleiskaava. Myös Rovaniemellä kylien maankäyttöä ohjataan pääosin yleiskaavalla (Rovaniemen alueidenkäytön strategia 2013, s. 11). Yleiskaavoituksen etuna on joustavuus: yleiskaavaa voidaan olosuhteiden ja tarpeiden mukaan käyttää sekä strategiseen maankäytön kehittämiseen että yksityiskohtaiseen rakentamisen ohjaukseen. (Ympäristöministeriö 2012, s. 24)

Sijainnin ja rakentamispaineen lisäksi maankäytön ohjauksen tarve voi aiheutua esimerkiksi kylän ympäristön muutosherkkyydestä tai elinkeinojen kehittämisestä. Esimerkiksi arvokkaassa kulttuurimaisemassa vähäinkin rakentamisen määrä voi huonosti sijoitettuna heikentää maiseman arvoa. Myös maa- ja metsätalouselinkeinon kehittymismahdollisuuksien säilyttäminen tai maatalouden tuotantotilojen laajentaminen sekä yhteensovittaminen asutuksen kanssa voivat olla kaavoitustarpeen taustalla. (Ympäristöministeriö 2012, s. 56-57)

Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet
Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet ovat osa maankäyttö- ja rakennuslain mukaista alueidenkäytön suunnittelujärjestelmää, missä Valtioneuvosto linjaa maakuntaa, kansallisia ja kansainvälisesti koskevia maankäytön kysymyksiä valtakunnallisilla alueidenkäyttötavoitteilla (VAT). Tavoitteet koskevat asioita, jotka ovat kansainvälisiä tai maakuntien rajat ylittäviä (MRL 22 §). Valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden yksi keskeinen tehtävä on myös edistää kansainvälisten sopimusten täytäntöönpanoa Suomessa. Valtioneuvosto päätti MRL 22 § mukaisista valtakunnallisista alueidenkäyttötavoitteista 14.12.2017. Päätöksellä valtioneuvosto korvasi valtioneuvoston vuonna 2000 tekemän ja 2008 tarkistaman päätöksen valtakunnallisista alueidenkäyttötavoitteista (VAT 2017, s.1).

Vuoden 2017 VAT:eissa korostuu ilmastonmuutoksen vastaiset toimet ja maankäytön suunnittelu kestäväälle pohjalta. Alueidenkäyttötavoitteiden tarkoitus on vähentää yhdyskuntien ja liikenteen päästöjä, sopeutua ilmastonmuutoksen seurauksiin ja sään ääri-ilmiöihin, turvata luonnon

monimuotoisuutta sekä kulttuuriympäristön arvoja ja parantaa elinkeinojen uudistumismahdollisuuksia. Vuoden 2017 valtakunnallisissa alueidenkäyttötavoitteissa on viisi tavoitteellista osa-aluetta: toimivat yhdyskunnat ja kestävä liikkuminen, tehokas liikennejärjestelmä, terveellinen ja turvallinen elinympäristö, elinvoimainen luonto ja kulttuuriympäristö sekä luonnonvarat ja uusiutumiskykyinen energiahuolto. (ym.fi; VAT 2017, s. 5-9)

Maaseudun ja kylien osalta merkittävä asia alueidenkäyttötavoitteissa on monikeskuksisen aluerakenteen ja alueiden verkottumisen tärkeyden korostaminen, mikä edesauttaa alueiden tasapainoista kehittymistä. Maaseudun taajamien ja kyläverkoston elinvoimaisuus ja kehittämismahdollisuudet kasvavat, kun yhdyskuntarakenteen kehittämisen lähtökohtana on hyvä saavutettavuus, olemassa olevan rakenteen hyödyntäminen, asuntotuotannon riittävyys sekä terveellinen ja turvallinen elinympäristö. (VAT 2017, s. 9)

Kylät maakuntakaavoituksessa ja -suunnittelussa

Maakuntasuunnittelu ja -kaavoitus ovat tärkeä lähtökohta kyläyleiskaavoitukselle. Niiden kautta myös valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet (VAT) pääosin välittyvät yleiskaavoitukseen. Maakunnan suunnitteluun kuuluvat maakuntasuunnitelma, muuta alueiden käytön suunnittelua ohjaava maakuntakaava ja alueellinen kehittämisohjelma (MRL 25 §). Maakuntasuunnitelman strategiset kehittämistavoitteet heijastuvat sekä maakuntaohjelman kehittämistoimenpiteisiin että maakuntakaavaan, jossa osoitetaan maakunnalliset alueidenkäyttövaraukset (Ympäristöministeriö 2012, s. 46).

Kyliä koskeviin maakuntatason strategisiin tavoitteisiin voi kuulua esimerkiksi kylien suunnitelmallinen kehittäminen ja luonnon tarjoamien vetovoimatekijöiden hyödyntäminen matkailussa, virkistymisessä ja muussa yritystoiminnassa. Kylien suunnitelmallisella kehittämisellä voidaan sekä luoda edellytyksiä kylien elinvoimaisuudelle että vähentää suunnitelmattomasta haja-asutuksesta tieverkkoon, palveluihin ja ympäristöön kohdistuvaa ra-

situsta. Strategisella tarkastelulla voidaan myös tunnistaa maaseutu- ja kyläalueet, joiden kehittäminen tukee maakunnan yritystoiminnan ja työssäkäyntialueiden yhdyskuntarakennetta. (Ympäristöministeriö 2012, s. 46)

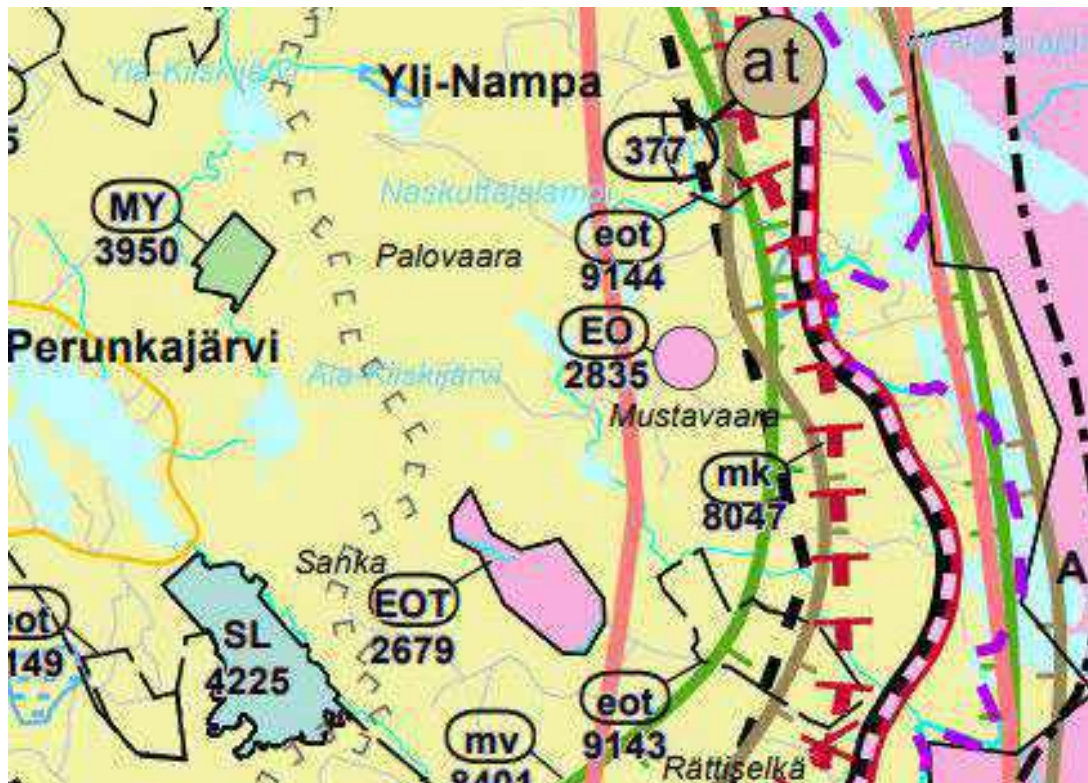
Maakuntakaavan merkitystä korostaa myös se, että maakuntakaava on laajoilla maaseutualueilla ja monessa kylässä ainoa oikeusvaikutteinen kaava. Maakuntakaavan maaseutuun ja kyliin liittyviä tavoitteita voivat olla esimerkiksi matkailun, liikennejärjestelmän tai yhdyskuntarakenteen kehittäminen. Kaavakartalla voidaan osoittaa kylät, joissa kulttuuriympäristön, asumisen ja loma-asumisen ohjaamiseksi edellytetään maankäytön tarkempaa suunnittelua. Maakuntakaavoissa voidaan osoittaa myös maaseudun kehittämisen kohdealueita (mk-merkintä), matkailun ja virkistykseen kohdealueita (mv-merkintä) ja viheryhteystarpeita. (Ympäristöministeriö 2012, s. 47)

Maakunnan liitto laatii maakuntakaavan ja maakuntaa koskevat suunnitelmat (MRL 27.1 §). Rovaniemi kuuluu Lapin maakuntaliittoon: voimassa oleva Rovaniemen maakuntakaava on tullut voimaan vuonna 2000, mutta uusi maakuntakaava on vireillä. Kirjoitushetkellä uusin maakuntakaavaehdotus on julkaistu maaliskuussa 2021. Voimassa olevassa Rovaniemen maakuntakaavassa on osoitettu taajamatoimintojen alueet, keskuskylät, muut kylät ja joissain tapauksissa myös kyläalueen ohjeellinen laajenemissuunta. Maakuntakaavakartalta katsottuna esimerkiksi Vikajärvi ja Yli-Nampa ovat osoitettu keskuskyliksi ja lähellä sijaitsevat Ala-Nampa ja Misi ovat kyläalueita (AT). Kyläalue (AT) on alue, jolla sijaitsee tai jolle suunnitellaan maaseudun peruspalveluita ja jotka ovat sopivia rakentamisalueita (Rovaniemen maakuntakaava, kaavakartta 2001). Uudessa Rovaniemen ja Itä-Lapin maakuntakaavaehdotuksessa kyläverkostoa kehitetään keskuskyläiden avulla, jotka eroavat kaupungin määrittelemistä palvelukylästä. Keskuskyläiin halutaan ohjata rakentamista ja palveluita ja ne on valittu väestön, palveluiden, sijainnin ja liikenneyhteyksien perusteella. (Rovaniemen ja Itä-Lapin maakuntakaavaehdotus, kaavaselostus 2021, s. 134)

Vireillä olevassa maakuntakaavaehdotuksessa maaseudun kohdealueet on osoitettu lyhenteellä "mk". Näillä alueilla tulee säilyttää ja kehittää monipuolisesti maaseudun asutusta, palveluita elinkeinoja ja kulttuuriympäristöä. Esimerkiksi Ounasjoen var-

rella sijaitsevat Sinettä, Sonka ja Meltaus muodostavat yhtenäisen mk- kohdealueen. Muita mk-alueille merkittyjä palvelukyliä ovat Vikajärvi, Kivitaipale ja Vanttauskoski. (Rovaniemen ja Itä-Lapin maakuntakaavaehdotus, kaavakartta 2021)

Kuva 4. Keskuskylä ja kehittämisen kohdealuemerkinnät vireillä olevassa Rovaniemen ja Itä-Lapin maakuntakaavassa.

KESKUSKYLA

Merkinnällä osoitetaan alueita, joilla pyritään säilyttämään tai joille suunnitellaan maaseudun peruspalveluita ja joita voidaan pitää sopivina rakentamisalueina. Alueella tulee säilyttää ja kehittää monipuolisesti maaseudun elinkeinoja, palveluja, asutusta ja kulttuuriympäristöä.

MATKAILUN VETOVOIMA-ALUE, MATKAILUN JA VIRKISTYKSEN KEHITTÄMISEN KOHDEALUE

Merkinnällä osoitetaan matkailun ja virkistykseen vyöhykkeitä, joihin kohdistuu alueidenkäytöllisiä kehittämistarpeita ja niiden yhteensovittamista. Alueella tulee kehittää matkailukeskusten, matkailupalvelukohteiden, maaseutumatkailun, palvelujen ja reitistöjen yhteistoiminnallisen kokonaisuutena alueen pääkäyttötarkoitusten kanssa yhteen sopivalla tavalla. Kulttuuriperintö-, maisema- ja luontoarvoja tulee vaalia matkailun vetovoimatekijöinä.

MAASEUDUN KEHITTÄMISEN KOHDEALUE

Merkinnällä osoitetaan maaseutuvyöhykkeitä, joihin kohdistuu alueidenkäytöllisiä kehittämistarpeita ja niiden yhteensovittamista. Alueella tulee säilyttää ja kehittää monipuolisesti maaseudun elinkeinoja, palveluja, asutusta ja kulttuuriympäristöä. Pysyvän asutuksen sijoittumista tulee edistää olemassa olevaa rakennetta täydentäen.

Kyläyleiskaavat

Yleiskaavoitus on kuntatasolla usein käyttökelpoisin väline maaseudun ja kylien maankäytön suunnitteluun (Ympäristöministeriö 2009, s. 5). Yleiskaavoitus on joustavaa, sillä yleiskaavatyyppejä on erilaisia. Kyseessä voi olla strateginen yleiskaava, koko kunnan yleispiirteinen aluevaraus-yleiskaava tai kunnan osa-alueelle laadittava osayleiskaava. (Ympäristöministeriö s 2012, s. 52) Kunnat voivat laatia yleiskaavan myös yhteistyössä (yhteinen yleiskaava). Yleiskaavan tarkoituksena on kunnan tai sen osa-alueen yhdyskuntarakenteen ja maankäytön yleispiirteinen ohjaaminen sekä toimintojen yhteensovittaminen, jättäen kuitenkin riittävästi liikkumavaraa toteutukselle. (Ympäristöministeriö 2012, s. 29)

Koko kunnan yleiskaavalla määritellään eri osa-alueiden, taajamien ja kylä-keskusten välisten suhteet ja yhdyskuntarakenteen kehittämisen periaatteet. Mikäli yleiskaavan laadinnan taustalla ei ole aikaisempaa strategiatyötä, yleiskaavoituksen yhteydessä otetaan kantaa kunnan eri osa-alueiden, keskusten, kylien ja haja-asutusalueiden kehittämiseen. Yleiskaava sisältää myös eri käyttötarkoitusten yleispiirteiset aluevaraukset. Yleiskaavatyön yhteydessä voidaan myös arvioida eri kylien tarkempien osayleiskaavojen tai asemakaavoituksen tarvetta. (Ympäristöministeriö 2012, s. 52)

Kylien maankäytön tarkempaan suunnitteluun käytetään yleensä suoraan rakentamista ohjaavaa osayleiskaavaa (nk. kyläkaava) ja yleiskaava voi MRL 44 § säädetyn edellytyksin toimia rakennusluvan perusteena. Kuitenkin kaupunkiseuduilla tai taajamien yleiskaavaa ei voi käyttää suoraan rakennusluvan perusteena, vaan tarvitaan asemakaavoitusta tai yksittäistä suunnittelutarveharkintaa. (Ympäristöministeriö 2012, s. 53) Kyläyleiskaavoituksen yleisiä käytäntöjä käsitellään tarkemmin luvussa 5.0 ja Rovaniemen kyläyleiskaavoitusta luvussa 7.0.

Asemakaavoituksen tarve kyläalueilla

Asemakaavoituksella ohjataan rakentamista ja maankäyttöä yksityiskohtaisella ja sitovalla tavalla. Rakennusta ei saa rakentaa vastoin asemakaavaa, eikä asemakaavan alueelle saa sijoittaa toimintoja, jotka aihe-

uttavat haittaa muiden kaavassa osoitettujen alueiden käytölle. (Ympäristöministeriö 2009, s. 4) Suuri rakentamisen paine johtaa rakentamisen ja maankäytön tarkemman ohjauksen tarpeeseen, mutta merkittävän rakentamispaineen kynnyks voi kuitenkin vaihdella paljonkin eri puolilla Suomea. Maaseudun tiiviisti rakennetuissa taajamissa ja taajamien kasvualueilla rakentaminen edellyttää asemakaavan laatimista. Käytännössä kunnilla ei kuitenkaan ole resursseja laatia asemakaavoja kaikkiin kasvupaineen alaisiin kyliin. Näillä alueilla rakentamista on usein tarkoituksenmukaisinta ohjata yleispiirteisellä oikeusvaikutteisella yleiskaavalla ja suunnittelutarveratkaisuilla. (Ympäristöministeriö 2012, s. 32) Asemakaavan laatiminen on kunnan tehtävä. Maanomistaja voi laatia ranta-alueelle pääasiassa loma-asutusta koskevan ranta-asemakaavan. Ranta-asemakaavan sisältövaatimuksesta säädetään maankäyttö- ja rakennuslain 72 § ja 73 §:ssä. (Ympäristöministeriö 2012, s. 33)

Rakennusjärjestys

ja suunnittelutarvealueet

Jokaisessa kunnassa tulee olla rakennusjärjestys (MRL 14 §). Rovaniemen kaupungin rakennusjärjestys on vuodelta 2007 (Rovaniemen kaupungin rakennusjärjestys 2007). Rakennusjärjestyksessä annetaan kylää tai muuta paikallista aluetta koskevia määräyksiä, jotka ovat tarpeen suunnitelmallisen rakentamisen, ympäristön arvojen huomioimisen sekä hyvän elinympäristön toteutumisen ja säilyttämisen kannalta. (Ympäristöministeriö 2012, s. 33) Rakennusjärjestyksen määräykset koskevat esimerkiksi rakennuspaikkaa, rakennuksen kokoa ja sen sijoittumista, rakennuksen sopeutumista ympäristöön, rakentamistapaa, istutuksia, aitoja ja muita rakennelmia, rakennetun ympäristön hoitoa tai vesihuollon järjestämistä. Määräykset voivat koskea koko kuntaa tai eri osa-alueita ja ne voivat myös täydentää yleis- ja asemakaavoissa annettuja määräyksiä. Kaavamääräykset syrjäyttävät kuitenkin rakennusjärjestyksen määräykset, jos rakennusjärjestyksessä ja kaavoissa on ristiriidassa olevia määräyksiä. (Ympäristöministeriö 2012, s. 33)

Asemakaavoitetuille ja -kaavoittamattomille alueille annetaan usein erilaisia määräyksiä; näin on tehty myös Rovaniemen rakennusjärjestyksessä. Myös ranta-alueille on usein omat muista alueista poikkeavat määräykset, jotka koskevat pääosin etäisyyksiä rantaviivasta, rakentamisen määrää ja maisemaan sopeuttamista. Rakennusjärjestyksessä voidaan myös määrätä, että tietty kunnan osa-alue on suunnittelutarvealuetta, jolloin tarvitaan laajempaa lupaharkintaa eli suunnittelutarveratkaisua. (Ympäristöministeriö 2012, s. 33-34)

Suunnittelutarvealueista säädetään MRL 16 §:ssä. Kyseessä on alue, jolla tarvitaan tavanomaista rakennuslupaa laajempaa harkintaa. Käytännössä tämä tarkoittaa sellaista aluetta, jonka jo tapahtuneen rakentamisen tai alueen muihin olosuhteisiin liittyvien tarpeiden tyydyttämiseksi on syytä ryhtyä erityisiin toimenpiteisiin, kuten teiden, vesijohdon tai viemärin rakentamiseen taikka vapaa-alueiden järjestämiseen (MRL 16 §). Toisaalta suunnittelutarvealuetta koskevia säädöksiä voidaan soveltaa ja edellyttää myös ympäristövaikutuksiltaan merkittävään rakentamiseen. Rakennuslupan erityisistä edellytyksistä suunnittelutarvealueella säädetään erikseen MRL 137 §:ssä. Suunnittelutarveratkaisun tekee kunta ennen rakennuslupan myöntämistä. (MRL 16 §; Ympäristöministeriö 2012, s. 36)

Kunta voi osoittaa suunnittelutarvealueita myös rakennusjärjestyksessä tai oikeusvaikutteisessa yleiskaavassa, jolloin välttyään suunnittelutarpeen olemassaolon harkinnalta yksittäisen hankkeen yhteydessä (Ympäristöministeriö 2012, s. 36). Kuitenkaan yleiskaavan tai rakennusjärjestyksen määräys alueen osoittamisesta suunnittelutarvealueeksi ei voi olla voimassa kuin 10 vuotta kerrallaan (MRL 16 §). Rovaniemen kaupungin rakennusjärjestyksessä kaupunki on määrännyt asemakaava- ja oikeusvaikutteisten yleiskaava-alueiden ulkopuolelle suunnittelutarvealueita kulloinkin voimassa olevan liitekartan mukaan, lain edellyttämien (MRL 16 §) suunnittelutarvealueiden lisäksi (Rovaniemen kaupungin rakennusjärjestys 2007, s.11).

Vapaamuotoinen (ei-oikeudellinen) maaseudun ja kylien maankäytön ohjaus

Strategiat ja kehityssuunnitelmat

Kehityskuvat ja rakennemallit ovat ei-oikeudellisia välineitä laajempien alueiden kehityssuuntien tarkasteluun ja strategiaan suunnitteluun pitkällä aikavälillä. Niitä tehdään sekä kuntien omina että kuntien välisenä yhteistyönä. Rakennemallien tai kehityskuvien laatimiseen voi myös kuulua yhteistyö myös elinkeinoelämän, yhdistysten ja oppilaitosten kanssa. (Ympäristöministeriö 2012, s. 48) Rakennemalli voi liittyä osaksi maankäytön suunnittelua kuntakohtaisessa yleiskaavoituksessa, maakuntakaavan valmistelutyössä tai muussa suunnittelussa. Rakennemallin laatimisen yhteydessä tulee arvioida, miten kuntien olemassa olevat yleiskaavat vastaavat rakennemallin sisältöön ja millä alueilla yleiskaavojen päivittäminen on tarpeellista. Samalla toisaalta arvioidaan, voidaanko maankäytön haasteita ratkaista muutoinkin kuin yleiskaavoituksella; rakennemallit tai kehityskuvat voivat olla vyöhyketarkasteluja, jossa eri vyöhykkeille määritellään erilaisia ohjauskeinoja (Rönkkö, Hentilä & Illikainen 2012 s. 27). Kehityskuva- ja rakennemallityön osana voidaan pohtia myös maaseudun ja kylien roolia kaupunkiseudulla, sekä yhteisiä periaatteita kylä- ja hajarakentamiselle (Ympäristöministeriö 2012, s. 50).

Kunnan sisäisessä strategisessa maankäytön suunnittelussa on kyse kuntatalouden, yhdyskuntarakenteen, kunnan kilpailukyvyn, elinkeinoelämän, ympäristön laadun ja asukkaiden hyvinvoinnin kehittämisestä. Kylä- ja maaseutualueiden suhteen strateginen suunnittelu auttaa kuntaa mitoittamaan ja sijoittamaan rakentamista palveluiden, infrastruktuurin ja ympäristön suhteen asianmukaisesti, jolloin rajalliset resurssit voidaan suunnata mahdollisimman tehokkaasti. Maankäytön strategisen suunnittelun välineitä ovat kuntien kehityskuvien ja rakennemallien lisäksi strategiset yleiskaavat. (Ympäristöministeriö 2012, s. 50)

Strategiseen suunnitteluun on tärkeä kytkeä mukaan kaikki kunnan toiminnot ja toimielimet, koska asutuksen sijainti ja määrä kunnan eri osa-alueilla vaikuttaa

keskeisesti esimerkiksi palvelujen järjestämiseen. Tuleeko maaseutualueiden rakentaminen suunnata olemassa oleviin kyliin, vai hyväksytäänkö kehitys, jossa maaseutumaisen asumisen kysyntä sijoittuu hajanaisemmin? Voiko rakentamisen sijoittamisella vähentää koulukuljetuksien tarvetta tai mahdollistaa terveys- ja hoivapalvelujen järjestäminen kuntatalouden kannalta taloudellisemmin? Taustalla on laaja kysymys rakentamisen sijoittamisesta tukemaan kylien elinvoimaisuutta ja palveluiden ylläpitoa. (Ympäristöministeriö 2012, s. 50)

Kyläyhdistykset ja kyläsuunnitelmat kaavoituksen apuna

Kunnissa ja kylissä tehdään paljon vapaa-muotoista maankäytön suunnittelua: tällaisista suunnitelmista esimerkkejä ovat maisemanhoito- tai kulttuuriympäristöohjelmat ja kylien omat kyläsuunnitelmat. Vapaa-muotoisilla suunnitelmilla ei ole sitovia vaikutuksia, mutta niitä voidaan käyttää lähtökohtana yleiskaavan laatimiselle tai muiden toimijoiden kehittämistoimiin alueelle. (Ympäristöministeriö 2012, s. 53)

Kyläsuunnitelma on kylän kehittämistä koskeva vapaa-muotoinen ja oikeusvaikutukseton suunnitelma, jonka kyläläiset laativat itse tai yhdessä asiantuntijoiden kanssa. Suomen Kylätoimintayhdistyksen arvion mukaan Suomessa on 4 000 kylää, joissa on voimassa noin 2 000 kyläsuunnitelmaa. (Kyläkaavoitus 2012, s. 53) Kylän asettamien tavoitteitten mukaan suunnitelma voi olla laaja tai suppea (Rönkkö, Hentilä & Illikainen 2012 s.26). Rovaniemellä kyläsuunnitelmia on laadittu ainakin suuralueiden palvelukyliin, kuten Vikajärvelle (Vikajärven kylän kehittämissuunnitelma 2003). Kyläsuunnitelma sisältää kyläläisten näkemyksen kylän tulevaisuudesta, kehittämistavoitteista ja toimenpiteistä. Se voi myös sisältää kartoituksia esimerkiksi historiaan ja ympäristöön liittyen, sekä epävirallisen maankäyttösuunnitelman rakennuspaikka-kartoituksineen. Monissa kylissä kyläsuunnittelu on jatkuva prosessi ja suunnitelmaa päivitetään muutaman vuoden välein. (Ympäristöministeriö 2012, s. 53)

Kyläsuunnitelma onkin erityisesti asukkaiden tahtotilan ilmaisun väline, mutta osapuolten voi olla vaikeuksia käsit-

tää, että se ei ole suoraan toteutusta ohjaava. Virhetulkintoja voi syntyä asioiden lupamisesta, jotka kuuluvat kaavoituksen ja juridisen ohjaamisen alaisuuteen. Ongelmia voi tulla myös siitä, että rakennuspaikkaselvityksen oikeusvaikutuksettomuutta ei ymmärretä, vaan sitä peräti luullaan ”kaavaksi” ja toisinaan vapaamuotoinen suunnitelma on jopa nimetty ”kyläkaavaksi”. (Rönkkö, Hentilä & Illikainen 2012 s. 27)

Kuva 5. Rovaniemellä sijaitsevan Vikajärven palvelukylän ja Sodankyläntien suuralueen kehittämissuunnitelmia.

Kyläyleiskaavoituksen käytäntö

Yleiskaava rakennuslupien perusteena

Yleiskaavaa on voitu vuodesta 2009 asti käyttää rakennuslupien perusteena (MRL 44 §). Rakennusluvan edellytykset on tällöin selvitetty yleiskaavassa, eikä erillistä suunnittelutarveratkaisua tai asemakaavaa enää tarvita. Tavoitteena on ollut helpottaa pienimuotoista asuinrakentamista kylien yhteyteen ja vähentää yhdyskuntien hajautumista. (Ympäristöministeriö 2012, s. 58) Vuoteen 2017 asti koko oikeusvaikutteisista yleiskaavaa tai sen osaa voitiin käyttää rakennusluvan myöntämisen perusteena vain enintään kaksiasuntoisen asuinrakennuksen rakentamiseen. Määräys koski myös vain kyläaluetta, johon ei kohdistu merkittäviä rakentamispaineita ja edellytyksenä oli, että yleiskaava ohjaa riittävästi rakentamista ja muuta maankäyttöä kyseisellä alueella. Lisäksi yleiskaavan määräys sen käyttämisestä rakennusluvan myöntämisen perusteena oli voimassa enintään 10 vuotta kerrallaan. 10 vuoden määräajalla otettiin huomioon, että maankäytön muutokset ja rakentamispaineen mahdollinen lisääntyminen voidaan huomioida määräyksen uusimisen edellytyksiä harkittaessa. (HE 251/2016 s. 5)

Vuoden 2009 MRL 44 §:n sanamuoto on johtanut siihen, ettei pykälän nojalla laadittua kaavaa ole aina voitu käyttää rakennuslupaansa suoraan oikeuttavana kaavana sellaisissaan kylissä, joissa sen käyttö olisi muutoin ollut tarkoituksenmukaista. Sellaisissa kylissä, joissa ei ole rakentamispaineita, ei käytännössä usein ole tarvetta kyläyleiskaavan laadintaan, kun taas sellaisissa kylissä, joissa on rakentamispaineita, kyläyleiskaava ei pykälän tiukan rajauksen takia sovellu. (HE 251/2016 s. 15) MRL 1.1.2017 voimaan tulleen muutoksen mukaan yleiskaavaa voidaan käyttää entistä laajemmin perusteena rakennusluvan myöntämiselle maaseutukylissä. Tavoitteena on myös lisätä ja helpottaa rakentamismahdollisuuksia. (HE 251/2016 s. 23)

Vuonna 2017 voimaan tullessa muutoksessa yleiskaavaa on mahdollista käyttää myös sellaisilla alueilla, joilla on merkittävää rakentamispainetta. Myös yleiskaavan perusteella myönnettävän ra-

kennusluvan rakennusta koskevaa määrittelyä väljennettiin siten, että rakennus voi olla muukin kuin enintään kaksiasuntoinen asuinrakennus eli omakoti- ja paritalojen lisäksi myös muulle pienimuotoiselle asuinrakentamiselle ja ympäristövaikutuksiltaan maaseudulle soveltuvalla työpaikka- ja palvelurakentamiselle voidaan myöntää rakennuslupa yleiskaavan pohjalta. (HE 251/2016 s. 40)

Tiivis ja tehokas kaupunkimainen rakentaminen ja asemakaava-alueiden laajentaminen edellyttävät kuitenkin myös jatkossa asemakaavojen laatimista tai rakentamisen sopivuuden arvioimista yksittäisessä suunnittelutarveratkaisussa. Maankäyttö- ja rakennuslain 44 §:n säännös enintään 10 vuoden määräajasta kaavan käyttämisestä rakennusluvan myöntämisen perusteena poistettiin, koska määräaika on perustunut lähinnä tarpeeseen arvioida olosuhteiden muuttumista rakennuspaineen lisääntymisen kannalta. (HE 251/2016 s. 25)

Kyläyleiskaavan mitoitusperusteet

Onnistuneen kyläyleiskaavoituksen lopputulos on toteutuskelpoinen, eheä ja alueen ominaispiirteet huomioon ottava kylärakenne. Yleiskaavan mitoitus perustuu olemassa olevan rakentamisen määrän lisäksi realistiseen väestönkehitysarvioon. Rakennuspaikkojen suhteen niiden määrä ja sijainti suunnitellaan kokonaisuuden kannalta kohtuullisella ja maanomistajia tasapuolisella kohtelevalla tavalla. (Ympäristöministeriö 2012, s. 82)

Suoraan rakennuslupaansa oikeuttavassa kyläyleiskaavassa rakennuspaikkojen lukumäärä osoitetaan kiinteistökohtaisesti, kuten myös niiden likimääräinen sijainti. Lukumäärä voidaan osoittaa kaavakartalla numeroin tai kohdemerkinnöin, tai vaihtoehtoisesti kuvata rakennuspaikkojen lukumäärän laskuperiaate. Yksittäisiä rakennuspaikkoja ei yleensä rajata kaavakartalle, vaan rakennettavat alueet voidaan osoittaa melko väljinä aluevarauksina. (Ympäristöministeriö 2009, s. 12)

Maanomistajien tasapuolinen kohtelu edellyttää, että kaikille maanomistajille annetaan yhtäläinen mahdollisuus rakentamiseen luonnonolosuhteet huomioon ottaen. Kaikkia ei tarkastella yhtenä joukkona, vaan

Kuva 6. Eri rakennuspaikkojen merkinnät Vanttauskosken osayleiskaavan kaavakartassa.

tarkastellaan tasapuolisesti keskenään niitä maanomistajia, joiden omistamien alueiden olosuhteet ovat samanlaiset. Kyläyleiskaavan laadinnan yhteydessä tarkastellaan myös kylän kiinteistöjaotusta ja sen kehityshistoriaa yhtenä lähtökohtana pitkältä, esimerkiksi 30 vuoden ajanjaksolta (emätilatarkastelu). Emätilatarkastelun kautta saadaan selville, miten eri tiloilla on aikaisempina vuosina käytetty rakennusoikeutta. Harkinnanvaraisesti käytettävä emätilaperiaate tarkoittaa, että rakennusoikeus määritellään tietyn poikkileikkajankohdan (esim. vuosi 1959, tai tapauskohtaisesti valittava ajankohta) mukaisille tiloille (emätiloille) ja tuon ajankohdan jälkeen muodostetut rakennuspaikat luetaan käytetyksi rakennusoikeudeksi. (Ympäristöministeriö 2012, s. 86-87)

Mitoitusperiaatteiden mukaan kertyvä rakennuspaikkojen määrä jaetaan eri tiloille pinta-alan perusteella. Tilojen koko on syytä ottaa huomioon siten, että suurilla tiloilla pinta-alavaatimus yhtä rakennuspaikkaa kohden määritellään suuremmaksi kuin pienillä tiloilla. Usein määritellään myös tietty enimmäispinta-ala, jonka jälkeen pinta-alan lisäys ei enää tuota lisää rakennusoikeutta. Pinta-alaa on maanomistajien tasapuolisen kohtelun ja muiden suunnittelutekijöiden johdosta tarpeen muuntaa niin, että eri alueiden erilaiset olosuhteet voidaan ottaa huomioon (muuntokertoimet). Puhtaasti laskennallinen mitoitus voi kuitenkin tuottaa kuitenkin ongelmia ja siihen tulee suhtautua kriittisesti. (Ympäristöministeriö 2012, s. 87)

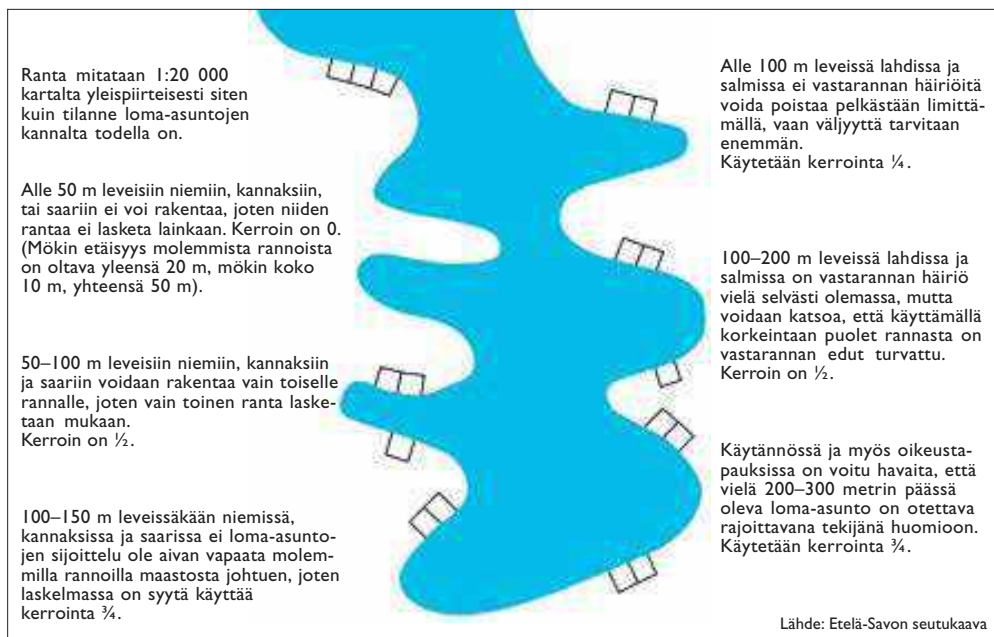
Rantojen suunnittelu

Suomalaiset kylät sijaitsevat usein vesistön läheisyydessä, joten kylään liittyvät ranta-alueet on syytä ottaa mukaan kaavan alueeseen ja käsitellä koko kylää yhtenä suunnittelukokonaisuutena erottamatta liiaksi ranta-aluetta (Ympäristöministeriö 2012, s. 91). Yleiskaava toimii rakennuslupien perusteena myös ranta-alueilla (MRL 72 §) ja rakennuspaikat ovat osoitettu yleiskaavassa. Keskeistä on, voidaanko rannoille osoittaa uusia alueita loma-asumiseen tai vakituiseen asumiseen ja kuinka suhtaudutaan loma-asutuksen käyttötarkoituksen muutoksiin vakituiseksi asumiseksi. Tärkeätä on myös varata alueita virkistystarkoituksiin. (Ympäristöministeriö 2012, s. 91-92)

Rantojen yleiskaavoitukseen liittyy useita mitoitusperiaatteita ja määritelmiä, kuten rantavyöhyke, ranta-alue ja mitoitusrantaviiva. Rantavyöhyke tarkoittaa sellaista rannan osaa, jonka luonnonolosuhteisiin meren tai vesistön vaikutus ulottuu, joka maisemallisesti mielletään osaksi rantaa, tai jolle kohdistuu rantaa hyödyntäviä maankäyttötarpeita. Rantavyöhykkeen leveyteen vaikuttavat muun muassa maasto, maa- ja muut luonnonolosuhteet. Ranta-alue on rantavyöhykettä leveämpi rannan osa, jolla rannassa oleva tai rantaan tukeutuva

loma-asutus vaatii järjestämistä. Ranta-alue ulottuu rantaviivasta niin pitkälle kuin rakentaminen tukeutuu vesistön käyttöön. Tukeutuminen vesistöön voi tarkoittaa esimerkiksi tieyhteyttä, uimarantaa tai venevalkamaa. (Ympäristöministeriö 2005, s. 22)

Rantojen suunnittelussa mitoituksella tarkoitetaan rantarakentamisen määrän ja sijainnin määrittelyä. Mitoitus ilmoitetaan yleensä rakennuspaikkojen lukumääränä rantaviivan kilometriä kohden, kuitenkin pienille saarille (esimerkiksi alle 10 ha) voidaan määritellä pinta-alan perustuva mitoitus tapa. (Ympäristöministeriö 2005, s. 92, 98) Jokaisen maanomistusyksikön rantarakennuspaikkojen kokonaismäärä lasketaan maanomistajan tilojen yhteenlasketun ns. muunnetun rantaviivan eli mitoitusrantaviivan pituuden perusteella. Muunnettu rantaviiva lasketaan karttarantaviivan pituuden sekä rantaviivan muodon ja muiden ominaisuuksien mukaan. Muunnetun rantaviivan laskennassa on käytetty erilaisia menetelmiä. Sen pääperiaatteena on, että kapean vesistön rannalle voidaan sijoittaa vähemmän rakentamista kuin leveän vesistön rannalle, koska lähekkäin sijoittuvat loma-asunnot häiritsevät toisiaan. (Ympäristöministeriö 2005, s. 98)

Kuva 7. Malli muunnetun rantaviivan eli mitoitusrantaviivan laskemiseksi. (Kuvälähde: Ympäristöministeriö: Rantojen maankäytön suunnittelu 2005).

Kyläyleiskaava ja eri maankäyttötarpeet

Asuminen

Kyläyleiskaavalla ohjataan erityisesti asumista. Asuinrakentaminen pyritään suunnittelemaan siten, että kylämäinen rakenne säilyy ja asuminen sijoittuu kyliin haja-asutuksen sijaan. Asumisen yhteyteen usein sallitaan myös pienimuotoinen palveluiden ja työpaikkojen rakentaminen. Asumiseen viittaavia kyläyleiskaavamerkintöjä ovat AT, eli kyläkeskuksen alue, joihin täydentävä asutus usein suunnataan. Kyläkeskuksen lisäksi yksi käytetty kaavamerkintä on AOM (maaseutumaisten pientalojen alue). Näillä kahdella merkinnällä voidaan korostaa toivomusta sijoittaa tiiviimpi asutus kyläkeskuksen alueelle eli AT-alueelle. (Ympäristöministeriö s 2012, s. 88)

Kyläkaavoituksessa käydään usein läpi myös uuden asuinrakentamisen suhdetta maatalouden harjoittamiseen. Uudisasutus pyritään sijoittamaan tarpeeksi etäälle toimivista maa- tai kotieläintalouden yksiköistä. Peltotalueiden jättäminen rakentamattomaksi koetaan usein itsestäänselvyydeksi; ne ovat maatalouskäytössä, eivätkä peltotalueet usein sovellu maaperältään tai pienilmastoltaan rakentamiseen. Maaseudulla asuminen keskittyykin usein tienvarsilille, jolloin rakennuspaikalle järjestettävä tieliittymä on lyhyt. (Ympäristöministeriö 2012, s. 91) Rakennuspaikan koon on oltava maankäyttö- ja rakennuslain mukaan asemakaava-alueen ulkopuolella vähintään 2 000 m², mutta väljyyden vuoksi halutaan rakentaa esimerkiksi 3 000–5 000 m²:n rakennuspaikoille. Suuri rakennuspaikka helpottaa myös jätevesien kiinteistökohtaista käsittelyä. (Ympäristöministeriö 2012, s. 93)

Palvelut ja elinkeinotoiminta

Mittakaavaltaan ja ympäristövaikutuksiltaan maaseudulle soveltuvia palvelu- ja työpaikkatoimintoja voidaan toteuttaa suoraan rakennuslupa-oikeuttavan yleiskaavan perusteella (HE 251/2016 s. 40). Pienimuotoisia palveluja ovat esimerkiksi kampaamot, pienet korjaamot tai verstaat ja kahvilapalvelut. Merkittävien kokonaisuuksien, kuten matkailukeskusten ja liikennepalveluasemien toteuttamiseksi tarvitaan asemakaava.

(Ympäristöministeriö 2012, s. 94)

Palveluja varten voidaan yleiskaavasta varata erityisiä alueita julkisille palveluille (Y), hallinnolle ja palveluille (P) tai kaupallisille palveluille (K). Kyläalueilla palvelut ovat kuitenkin usein pienimuotoisia, että niitä voidaan sijoittaa asumisen yhteyteen kylä(keskuksen) alueelle (AT) määrittelemättä tarkkaa sijaintia. Myös matkailupalveluita voidaan sijoittaa pienimuotoisesti kyläkeskusten alueelle. Hotellitoiminta osoitetaan kuitenkin omalla merkinnällään (RM, P tai K). (Ympäristöministeriö 2012, s. 94)

Maa- ja metsätalous

Yleiskaavalla ei pääsääntöisesti ohjata maa- ja metsätalouden harjoittamista. Esimerkiksi metsätaloutta ohjataan metsätalouden omilla suunnitelmilla, jotka perustuvat muun muassa metsälakiin. (Ympäristöministeriö 2012, s. 98) Maa- ja metsätaloutta koskevia aluevarauksellisia kaavamerkintöjä ovat M, MU, MY, MT ja MA. Maaseutualueiden tavoitteissa mainitaan kuitenkin yleensä maa- ja metsätalouden harjoittamisen turvaaminen eli vältetään hyvien maa- ja metsätalouskäytössä olevien alueiden osoittamista muuhun käyttöön eikä maa- ja metsätalouden harjoittamiseen vaikuttavia määräyksiä anneta ilman erityisiä perusteita. (Ympäristöministeriö 2012, s. 97)

Maatalouden harjoittamisen suhteen kaavoituksessa on otettava huomioon, että maataloustuotannon teknologinen taso, tehokkuus ja mittakaava kasvavat koko ajan. Kotieläintalouden suuryksikön alue voidaan erottaa muusta maatalousalueesta omalla merkinnällään (ME-merkintä). Kaavat eivät kuitenkaan sellaisenaan ole riittäviä ratkaisemaan eläinsuojan sijoittamista, vaan se vaatii myös ympäristölupamenettelyn. (Ympäristöministeriö 2012, s. 99)

Liikenne

Yleiskaavassa osoitetaan alueen päätieverkosto, maantiet ja tärkeimmät yksityistiet. Uusien asuinrakennuspaikkojen kytkeminen tieverkkoon on syytä tutkia ja tarvittaessa osoittaa pääsytiät rakennuspaikoille. Pääsyteiden selvittäminen on erityisen tärkeää silloin, kun laaditaan suoraan rakennuslupa-oikeuttavaa yleiskaavaa. Jos ra-

kennuspaikat liittyvät suoraan maantiehen, on liittymistä syytä keskustella tieviranomaisien kanssa. Uusien liittymien määrä maantielle kannattaa pitää mahdollisimman vähäisenä ja järjestää yhteisiä liittymiä. (Ympäristöministeriö 2012, s. 97)

Kulttuuri- ja luonnonympäristö

Kulttuuriympäristön vaaliminen on yksi keskeisimmistä kyläyleiskaavoituksen tavoitteista. Kulttuuriympäristöllä tarkoitetaan rakennetun ympäristön, kulttuurimaiseman, muinaisjäännösten ja perinnebiotooppien (esim. niityt, metsälaitumet) muodostamaa kokonaisuutta. Kyläyleiskaavoituksella voidaan edistää kulttuuriympäristön säilymistä esimerkiksi ohjaamalla rakentamisen sijoittumista alueelle perinteiseen tapaan tai antamalla rakentamistapaa koskevia määräyksiä tai suosituksia. Arvokkaiden rakennusten tai maiseman säilyttämiseksi voidaan antaa myös suojelumääräyksiä: suojelualueita voidaan esittää joko suojelualuevarauksina (SR) tai osa-alueajauksina (pistekatkoviiva: ma, sr). Maisemallisesti arvokkaat, rakentamattomana pidettävät pellot voidaan osoittaa omalla merkinnällään (MA). (Ympäristöministeriö 2012, s. 103)

Valtakunnallisesti merkittävät alueet tai kohteet osoitetaan maakuntakaavatasolla. Muinaismuistolain nojalla rauhoitettuihin alueisiin tai osa-alueisiin käytetään merkintää SM. Luonnonsuojelun kannalta tärkeät alueet voidaan osoittaa joko luonnonsuojelualueiksi (SL) tai osa-aluemerkinnällä (-sl) esimerkiksi maa- ja metsätalousalueille. Luonnonsuojelualueet (SL) osoitetaan kaavassa suojelupäätösten mukaisesti. Myös Natura 2000 -alueet rajataan kaavoihin ja jaetaan osa-alueisiin toteuttamiskeinon mukaan. (Ympäristöministeriö 2012, s. 102-103)

Osallistuminen ja vuorovaikutus kyläyleiskaavan laadinnassa

Maankäyttö- ja rakennuslain mukaan kaavaa valmisteltaessa on oltava vuorovaikutuksessa niiden henkilöiden, ja yhteisöjen kanssa, joiden oloihin tai etuihin kaava saattaa huomattavasti vaikuttaa (MRL 6 §). Osallistumiseen ja vuorovaikutukseen liittyvät tärkeimmät menettelyt kootaan kaa-

voituksen alkaessa osallistumis- ja arviointisuunnitelmaan (OAS). Osallistumisen ja vaikutusten arvioinnin tarkoituksena on parantaa kansalaisten mahdollisuuksia vaikuttaa omaa ympäristöään koskevaan päätöksentekoon. (Ympäristöministeriö 2012, s. 69)

Suunnitelmien ohella myös kaavaan liittyviä selvityksiä ja vaikutusten arviointia kannattaa aina esitellä vuorovaikutustilaisuuksien yhteydessä. Kaavoitukseen voidaan maaseudulla suhtautua joskus kielteisesti ja kokea se viranomaisien turhana puuttumisena maanomistajan oikeuksiin. Oleellinen linkki on usein kyläyhdistys, joka toimii kylän yhdistysten yhteistyön koordinoijana. Kaavoituksen aikainen vuorovaikutus todennäköisesti myös parantaa kaavan toteuttamisen edellytyksiä: mitä paremmin kaava vastaa kyläläisten, maanomistajien ja yrittäjien käsitystä kylän kehittämisestä, sitä paremmat edellytykset ovat myös kaavan toteuttamiselle. (Ympäristöministeriö 2012, s. 70-71)

Myös loma-asukkaat kuuluvat kaavoituksen osallisiin. Asukkailla on erilainen rooli ja asema kylässä esimerkiksi taustansa pohjalta: vanhoilla ja uusilla kyläläisillä ja loma-asukkailla voi olla hyvinkin erilaisia käsityksiä kylän kehittämisestä. Kaavaa laadittaessa tehdään aina yhteistyötä viranomaisien kanssa. Kunnan sisällä teknisen toimen lisäksi tärkeitä yhteistyökumppaneita ovat ympäristö-, koulu- sekä sosiaali- ja terveystoimi. Kunnan ulkopuolisista viranomaisista tarvitaan yhteistyötä tavallisesti alueen elinkeino-, liikenne ja ympäristökeskuksen (ELY), maakunnan liiton sekä museoviranomaisien kanssa. Kyläalueilla kyseeseen voivat tulla myös maa- ja metsätaloutta edustavat viranomaiset, kuten metsäkeskukset. (Ympäristöministeriö 2012, s. 71-72)

Selvitykset ja vaikutusten arviointi

Kaavoituksen on perustuttava riittäviin tutkimuksiin ja selvityksiin (MRL 6 §, MRA 1 §). Kaavaa laadittaessa on tarpeellisessa määrin selvitettävä suunnitelman ja tarkasteltavien vaihtoehtojen toteuttamisen ympäristövaikutukset, mukaan lukien yhdyskuntataloudelliset, sosiaaliset, kulttuuriset ja muut vaikutukset. Selvitykset tehdään siltä alueelta, jolla kaavalla voidaan arvi-

oida olevan olennaisia vaikutuksia. Mitä tarkemmin kaava ohjaa toteuttamista, sitä yksityiskohtaisempia selvityksiä ja vaikutusten arviointeja tarvitaan. Suoraan rakentamista ohjaavissa yleiskaavoissa on tärkeää kiinnittää erityistä huomiota rakentamiselle osoitettuihin alueisiin. (Ympäristöministeriö 2012, s. 75)

Kunnassa on saatettu aikaisemmin tehdä esimerkiksi koko kuntaa tai sen tiettyjä alueita koskevia kattavia luonto- tai kulttuuriympäristöselvityksiä, joista saa arvokasta tietoa yleiskaavoituksen pohjaksi. Selvitykset voivat myös sisältää kylien maankäytön suunnittelua, rakentamista tai ympäristönhoitoa koskevia suosituksia. Selvityksiä tehdään myös valtakunnallisella, maakunnallisella tai seudullisella tasolla, esimerkiksi maakuntakaavoitusta varten. Jo osallistumis- ja arviointisuunnitelmaa tehtäessä on hyvä selvittää, onko kylässä tehty kyläsuunnitelmaa tai muita selvityksiä esimerkiksi kylän historiasta. (Ympäristöministeriö 2012, s. 76)

Kylien kaavoituksen haasteita

Kylien kaavoituksen ja yleiskaavojen toteutumiseen liittyy useita, vaikeastikin ratkaistavia teemoja. Rovaniemen näkökulmasta kyläyleiskaavojen toteutumisen haasteita on käsitelty kappaleessa 8.0. Yksi usein esiin nouseva syy toteutumisen hitaudelle ovat maanomistukseen liittyvät seikat, sillä yleiskaavassa määritellyt uudet ja olemassa olevat rakennuspaikat ovat pääosin yksityisomisteisia. Samalla taajamien ulkopuolella on paikoin pulaa muuttajien toiveita vastaavista rakennuspaikoista, jotka samalla sijoittuisivat järkevästi yhdyskuntarakenteeseen. (Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 2007, s. 24) Kuitenkin maanomistajat ovat haluttomia myymään rakennuspaikkojaan, vaikka kuitenkin toivovat kaavoihin tonttivarauksia. Syynä voi olla, että rakennuspaikat nähdään myös eräänlaisena reservivarallisuutena, suvulle kuuluvana omaisuutena ja niihin voi liittyä toive lasten paluumuutosta. (Rönkkö, Hentilä & Illikainen 2012, s. 80)

Toinen merkittävä haaste liittyy rakennuspaikan myynnin hintatoiveeseen, joka ei välttämättä kohtaa yleisen kysynnän kanssa. Myöskään kunnan markkinoinnin

keinot ja resurssit rakennuspaikkojen kanssa eivät välttämättä tavoita ostajia tai myyjää toivotulla tavalla. Joissakin kunnissa saattaa olla paljonkin rakennuspaikkoja tai tontteja tarjolla, mutta niiden sijainti, koko tai laatu ei vastaa kysyntää. (Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 2007, s. 80) Kiinteistöverotukseen liittyvät asiat saattavat myös hidastaa kaavoitettujen rakennuspaikkojen käyttöön saamista. Maanomistajan myydessä tai ottaessa käyttöön useasta kaavoitetusta tontistaan yhden, loputkin myymättömät ja käyttämättömät tontit tulevat kiinteistöveron piiriin; välttääkseen tätä lisäkiinteistöveroaa maanomistajan vaihtoehtoina on olla myymättä yhtään tonttia tai myydä kaikki kerralla (Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 2007, s. 45). Suunnitteluresurssien niukkuus voi paikoin olla myös yksi maaseudun suunnittelun ja rakentamisen ohjauksen ongelmista. Ilman yleis- tai asemakaavaa on rakennusluvan saaminen usein hitaampaa ja kalliimpaa. (Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 2007, s. 27)

Vaikka kaavoitus voidaan nähdä tulevan rakentamisen ohjaamisen välineenä, se toimii myös ei-toivotun rakentamisen hillitsijänä eli rakentamisen mahdollistajana tai rajoittajana. Ääriesimerkissä kaikki rakentaminen voi myös sijoittua kaavan ulkopuolelle, jolloin kaava hajauttaakin yhdyskuntarakennetta. Kaavojen toteutumattomuuden osalta pullonkaulaksi voi juurikin muodostua maanomistajien haluttomuus maan myyntiin (Rönkkö, Hentilä & Illikainen 2012, s. 80). Kaavan toteutumista voidaan kuitenkin pyrkiä edistämään esimerkiksi osallistamisella ja jatkuvalla vuorovaikutuksella koko prosessin ajan. Lisäksi kaavaratkaisujen (erityisesti mitoitusperiaatteet) huolellisilla perusteluilla asukkaille ja maanomistajille on merkitystä: esimerkiksi rakennusoikeuksien matemaattiseen jyvittämiseen eri maanomistajille on suhtauduttava kriittisesti. Kylissä tehdään myös paljon vapaamuotoista suunnittelua, joka on syytä ottaa huomioon kylän yleiskaavoituksessa. Toisaalta Maankäyttö- ja rakennuslain mukaisen kaavoituksen ja vapaamuotoisen kyläsuunnittelun välisen eron selkeyttäminen kaavan osallisille on tärkeää. (Ympäristöministeriö 2012, s. 21)

Kyläyleiskaavat Rovaniemen maan- käytön ohjauksessa

Rovaniemi ja Rovaniemen maalaiskunta yhdistyivät Rovaniemen kaupungiksi vuonna 2006 (Rovaniemen alueidenkäytön strategia 2013, s. 2). Pinta-alaltaan Rovaniemi on Euroopan suurin kaupunki ja yli 8 000 neliökilometrillään poikkeuksellisen suuri. Keskimäärin kaupungissa on kahdeksan asukasta maaneliökilometriä kohden, kun kaupungin keskustan alueella on vastaavasti 376 asukasta maaneliökilometriä kohden. Laaja alue ja vähäinen väkimäärä keskustan ulkopuolella asettavat haasteita kylien huomioonottamiselle ja kylälaisten osallistamiselle päätöksentekoon. (Kietäväinen et al., s. 4) Rovaniemen maaseutualue on jaettu kuuteen aluelautakunnan alueeseen, jotka ovat Alakemijoki, Alaounasjoki, Ranuantie, Sodankyläntie, Yläkemijoki ja Yläounasjoki (Kietäväinen et al., s. 8). Rovaniemen kyliä päätöksenteossa edustava aluelautakuntatoiminta on kuitenkin Rovaniemen kaupungin organisaatiouudistuksen myötä lakannut ja muuttunut uudeksi kylien kehittämisjaostoksi (Kietäväinen et al., s. 3).

Aikaisempi aluelautakuntajako voidaan kuitenkin käsittää Rovaniemen maaseutualueen suuraluejaoksi (Rovaniemen maaseudun kehittämisohjelma 2013-2020, 2014 s. 6). Vuoden 2019 lopussa väestöstä 89,7 % asui keskuksen suuralueella, joten kaupungin väestö on vahvasti keskittynyt keskustan alueelle. Kaiken kaikkiaan Rovaniemellä asukkaita vuoden 2019 loppuun mennessä oli 63 042. (Rovaniemi.fi). Rovaniemellä on noin 50 kylää, joiden asukasmäärä vaihtelee parinkymmenen ja reilu tuhannen asukkaan välillä. Suurimmissa kylissä osa kyläalueesta on taajamaa. Rovaniemen kaupunki on sitoutunut pitämään maaseudun elinvoimaisena palvelukylien avulla. Palvelukyliä on yhteensä kuusi: Meltaus Ylä-Ounasjoella, Sinettä Ala-Ounasjoella, Vikajärvi Sodankyläntiellä, Muurola Alakemijoella, Kivitaipale Ranuantiella ja Vanttauskoski Yläkemijoella. Palvelukylissä tulisi olla koulu, jokin kaupallinen palvelu, terveydenhuollon peruspalvelu, vanhushuollon peruspalvelu ja kirjasto. (Rovaniemen alueidenkäytön strategia 2013, s. 16, 24.)

Kuva 8. Rovaniemen aluelautakuntajako mukaiset suuralueet ja palvelukylät. © Rovaniemen karttapalvelu 2021, Maanmittauslaitos 2021.

Kyläyleiskaavojen rooli

Rovaniemen maankäytön ohjauksessa

Kaikissa kuudessa palvelukylässä on asemakaava tai oikeusvaikutteinen osayleiskaava. Suurin osa osayleiskaavoista on tehty 2010-luvulla; uusimmista Vanttauskosken ja Sinetän osayleiskaavat ovat valmistuneet vuonna 2016. Muurolassa on ollut voimassa asemakaava vuodesta 1998. Yhteensä Rovaniemen kylissä oli 19 oikeusvaikutteista osayleiskaavaa (Rovaniemi.fi).

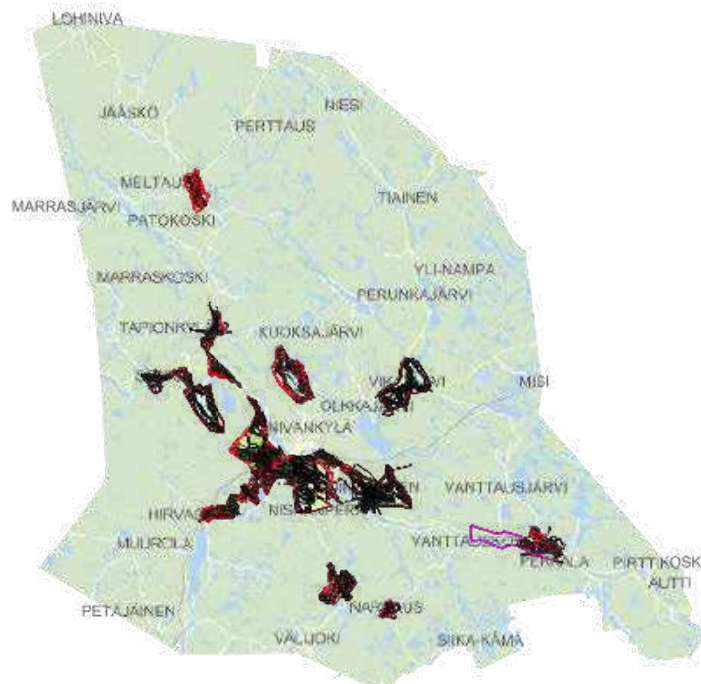
Kuten yleisesti Suomen maaseudulla, yleiskaavoitus on keino suunnitella maankäyttöä Rovaniemen kylissä (Rovaniemen alueidenkäytön strategia 2013, s. 11). Rovaniemellä palvelukyliä osayleiskaavojen tarkoitus on turvata kylien elinvoimaisuutta ja elinympäristön kehittämistä. Palveluky-

lien osayleiskaavat ovat yksityiskohtaisia aluevarauskaavoja, jotka ohjaavat suoraan rakentamista ja muuta maankäyttöä, jolloin asemakaavan laatiminen ei yleensä ole tarpeen. Yleiskaavan perusteella voidaan myöntää rakennuslupa kiinteistökohtaisesti osoitetuille rakennuspaikoille MRL 44 § mukaisesti. (Vanttauskosken osayleiskaavaselostus 2016, s. 26.) Oikeusvaikutteisilla osayleiskaavoilla osoitetut rakennuspaikat ovat suurimmaksi osaksi yksityisessä omistuksessa, jolloin maanomistajien omalla aktiivisuudella on vaikutusta rakennuspaikkojen rakentamiseen ja sitä myötä kaavan toteutumiseen. (Rovaniemen kaupungin maato 2015-2020, s. 12)

Taulukko 1. Palvelukyliä kaavoitustilanne.

Kuva 9. Koko Rovaniemen kaupungin yleiskaavoitustilanne. © Rovaniemen karttapalvelu 2021.

Palvelukylä	Kaavataso	Kaavan tilanne
Sinettä	osayleiskaava	Kaupunginvaltuusto hyväksyi 25.2.2013
Muurola	asemakaava	Lapin ympäristökeskus vahvisti 13.10.1998.
Vikajärvi	osayleiskaava	Kaupunginvaltuusto hyväksyi 16.4.2007.
Kivitaipale	osayleiskaava	Kaupunginvaltuusto hyväksyi 24.3.2014.
Vanttauskoski	osayleiskaava	Kaupunginvaltuusto hyväksyi 13.6.2016.
Meltaus	osayleiskaava	Kaupunginvaltuusto hyväksyi 23.3.2015.

Kyläyleiskaavojen toteutumisen haasteita Rovaniemellä

Osayleiskaavojen toteutuminen ja rakentaminen on ollut vähäistä palvelukylissä. Parhaiten yleiskaavojen mahdollistama rakentaminen näyttää toteutuneen Sinetän kylässä. Vuonna 2016 voimaan tulleen Sinetän osayleiskaavan rakennemalliksi valikoitui ”tehomalli”, jossa Sinettä vastaa Rovaniemen tonttivarannon tarpeesta noin 10 % vuoteen 2025 mennessä. Tämä laskennallisesti tarkoittaisi väkiluvun kasvua 255 – 510 asukkaalla ja 170 uutta rakennuspaikkaa. Tehomallin toteutuminen edellyttää kaupungilta julkisten yhteyksien lisäämistä ja maanomistajilta aktiivista rakennuspaikkojen myymistä. (Sinetän osayleiskaava, kaavaselostus 2013, s. 74-75) Sinettä on myös sijainniltaan vain 20 kilometrin päässä Rovaniemen keskustasta.

Yleiskaavojen välillä on kuitenkin eroja esimerkiksi rakennuspaikkojen ja kaupungin omistaman maan määrässä. Osassa palvelukylistä on myös asemakaavoitettuja alueita, kuten Muurolassa. Kyläyleiskaavojen toteutumiseen Rovaniemellä liittyvät haasteet ovat samankaltaisia kuin muun Suomen maaseutukylien osayleiskaavojen toteutumishaasteet. Näitä yleisesti Suomessa tunnistettuja haasteita on käsitelty kappaleessa 6.0. Keskeinen ongelma Rovaniemellä on ollut maanomistajien vähäinen aktiivisuus rakennuspaikkojen rakentamiseen tai myymiseen (Rovaniemen maaseudun kehittämisohjelma 2013-2020, 2014 s. 43). Palvelukylien osayleiskaavojen toteutumiseen liittyviä haasteita ja kehittämiskeinoja on myös käsitelty vuonna 2016 valmistuneessa Lapin ammattikorkeakoulun Jenni Nurmen opinnäytetyössä ”Kiinteistöomistajien rakentamissuunnitelmat Rovaniemen palvelukylissä”, jonka toimeksiantajana toimi Rovaniemen kaupunki.

Haasteet kyläkaavojen toteutumiselle voidaan jakaa kahteen kategoriaan: maanomistajien henkilökohtaisiin syihin olla rakentamatta ja vaikeuksiin löytää myyntikanava, joka tavoittaa tehokkaasti myös ostajat. Yleisin syy on, että rakentaminen ei ole maanomistajalle ajankohtaista; yhdelläkään maanomistajalla ei ollut suunnitelmia rakentaa viiden vuoden sisällä (Nurmi 2016, s. 2). Lisäksi maanomistus haluttiin säilyttää su-

vussa ja perintönä, eli jättää rakennuspaikka sukulaisille tai tuleville sukupolville. Samalla kuitenkin tiedostettiin, että sukulaiset tai perilliset eivät välttämättä halua muuttaa kylään. Toisaalta rakennuspaikka saattoi kuulua vielä jakamattomaan kuolinpesään, eikä perikunta ole tehnyt sen suhteen päätöstä. (Nurmi 2016, s. 30-31)

Osalla maanomistajista oli myös halukkuutta myydä kiinteistö, mutta myymisen ajankohdasta ei ollut varmuutta tai lopullista päätöstä. Myös rakennuspaikasta saatava hinta vaikuttaa myyntihalukkuuteen (Nurmi 2016, s. 36). Myyntikanavan löytämisessä oli myös haasteita. Rovaniemen kaupungilla on tonttipörssi, jonne yksityinen henkilö voi ilmoittaa myyntiin omistamansa rakentamattoman rakennuspaikan ilmaiseksi. Tietoisuus tonttipörssistä oli todennäköisesti vähäinen, sillä iso osa vastaajista ei tiennyt, onko tonttipörssi toimiva kanava kiinteistöjen myymiseen. (Nurmi 2016, s. 35)

HARAVA-kyselyssä ei suoraan tiedusteltu kyläyleiskaavojen toteutumisen hitauden syistä. Harava-kyselyssä kuitenkin kysyttiin kannustimista, joilla yksityisomistuksessa olevat rakennuspaikat saataisiin rakennettua, myyntiin tai vuokralle. Vastauksissa esiin nousi yksityisten rakennushankkeiden pankkilainoituksen saamisen vaikeus, verotus, kunnallistekniikan puute ja markkinoinnin vähyytensä sekä keinovalikoima. Myös kysyntä ja sitä myötä myytävästä rakennuspaikasta saatava hinta vaikuttaa: yhden vastaajan mukaan yksityisten rakennuspaikkoja on alueellansa paljon myynnissä ja toisen vastaajan mukaan alueellaan muutama tontti on myynnissä, mutta pitkiä aikoja ja ylihintaan. Maan vuokraamisen suhteen on myös paljon parannettavaa: välityspalvelua ei vastausten mukaan ole, ja yksityiset maanomistajat harvoin lähtevät ylipäättään rakennuspaikkojen vuokraamiseen.

Rovaniemen kylien kehittämissuunnitelmat

Kyläalueita kehitetään esimerkiksi maaseudun kehittämisohjelman avulla. Rovaniemen kaupunki on laatinut maaseudun kehittämisohjelman vuosille 2013 – 2020. Kunkin aluelautakunnan alueelle laadittiin kehittämissuunnitelma vuosille 2013–2016, jotka osaltaan toteuttivat Rovaniemen maaseudun kehittämisohjelmaa 2013 – 2020. (Kietäväinen et al. 2019, s. 12) Ohjelman tärkeimpiä kehittämiskohteita ovat yritystoiminnan tukeminen, kevyenliikenteen verkostot ja yhteisöllisyys. Myös loma-asutus vaikuttaa palvelukylien elinvoimaisuuteen ja sen rakentamista tulisi edistää. (Rovaniemen alueidenkäytön strategia 2013, 11–12.) Vuosina 2013 – 2019 Rovaniemellä toimi kuusi aluelautakuntaa, joista jokaiseen aluelautakunnan alueeseen kuului yksi palvelukylä (Kietäväinen et al. 2019, s. 3, 12). Aluelautakunnat vastasivat alueen yleisestä kehittämisestä, kuntalaisten osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksista ja kaupunginhallituksen tarkemmin määrittämien lähipalvelujen järjestämisestä, seuraamisesta ja arvioimisesta (Kietäväinen et al. 2019, s. 12).

Aluelautakunnat asettivat tavoitteita myös asumiseen ja kaavoitukseen, antamalla esim. lausuntoja vastuualueensa kaavoista (Kietäväinen et al. 2019, s. 12). Rovaniemen aluelautakuntien toimintaa on pidetty poikkeuksellisen Suomessa, sillä aluelautakunnilla on päätös- ja toimivalan lisäksi taloudelliset resurssit ja jäseniä ei ole valittu poliittisin perustein (Pihlaja & Sandberg 2012, s. 76). Aluelautakunnat ovat kaupungin organisaatiouudistuksen myötä kuitenkin lakkautettu ja aluelautakuntamalli muuttunut uudeksi kylienkehittämisjaostoksi. Uuden jaoston toiminta-alue koskee myös kaupungin lähialueen kyliä, jotka ovat olleet aikaisemmin aluelautakuntatoiminnan ulkopuolella (Kietäväinen et al. 2019, s. 3). Kylien kehittämisjaoston lisäksi Rovaniemen maaseutukyliä edustaa Kylien kehittämissäätiö, jonka tarkoituksena on vahvistaa Rovaniemen kylien elinkelpoisuutta sekä edistää niiden asukkaiden hyvinvointia (Rovaniemi.fi). Lisäksi Rovaniemen kylissä toimii paikallisia kyläyhdistyksiä.

Seuraavaaksi käydään läpi Rovaniemen kaupungin kehittämissuunnitelmia, joilla on suora tai välillinen vaikutus kyläalueiden maankäytön suunnitteluun. Yksi keskeisimmistä ja kriittisimmistä kehityskohteista ovat olleet toimivat tietoliikenneyhteydet kaikkien ulottuville. Kattavat tietoliikenneyhteydet edistävät uusien työpaikkojen syntymistä kyliin, sähköisten palveluiden käytettävyyttä ja tukevat monipaikkaisuutta esimerkiksi etätöön sekä loma-asukkaiden pidemmän viipymisen myötä. (Rovaniemen maaseudun kehittämisohjelma 2013-2020, 2014, s. 9-10)

Toinen kriittinen kehityskohde on ollut palvelukylien väestöpohjan kasvattaminen (Kietäväinen et al. 2019, s. 12). Väestömäärän kasvattamiseen liittyy riittävän ja ikärakenteen mukaan kohdennetun palvelutason ylläpito, jota uusi väestö osaltaan turvaa (Rovaniemen maaseudun kehittämisohjelma 2013-2020, 2014, s. 9, 16). Tällä hetkellä palvelutarjonta useimmilla palvelukylillä on riittävä ja palvelukyliltä löytyvät tarvittavat lähipalvelut eri ikäryhmille. Palvelukylien palveluvarustusta täydentävät kaupungin keskustassa sijaitsevat kaupalliset ja sosiaali- ja terveydenhoidon palvelut. Ikääntyvien asukkaiden palvelujen saatavuutta edistää mahdollisuus palvelu- tai kutsuliikenteen käyttöön (Rovaniemen maaseudun kehittämisohjelma 2013-2020, 2014, s. 17). Elinkeinotoimintaa ja erikoispalveluiden saatavuutta varten kyläkaavoissa voidaan sallia työ- ja liiketiloja pientalovaltaisella asuntoalueella elinkeinotoiminnan kehittämiseksi. Työ- ja liiketilat eivät saa haitata ympäröivää asutusta. (Vanttauskosken osayleiskaava, kaavaselostus 2015, s. 57).

Taulukko 2. Eri aluelautakuntien alueilla esitettyjä palveluiden, elinympäristön ja elinkeinojen kehittämisen ideoita aihepiireittäin. (Lähde: A. Kietäväinen et al. Maaseudun kehittäminen kaupungissa: Esimerkkinä Rovaniemen kylien ja alueiden kehittämistoiveet ja -tavoitteet. 2019)

Palvelut	Yläkemijoki	Alakemijoki	Yläounasjoki
Hyvinvointi- ja lähipalvelut	X	X	X
Asiointikyydit ja Kela-taksi	X	X	X
Julkinen liikenne	X	X	
Tietoliikenneyhteydet	X		
Ohjattu harrastus ja liikunta		X	X
Teiden kunnossapito		X	
Elinympäristö			
Ympäristön- ja maisemanhoito	X	X	X
Ulkoilureitit ja liikuntapaikat	X	X	X
Liikenneväylät ja -turvallisuus	X	X	X
Kaavoitus, infra, tontit		X	
Yhteisöllisyyden lisääminen			X
Elinkeinot			
Matkailu /luontomatkailu	X	X	
Yrittäjyyden edistäminen	X	X	

Matkailu on myös keskeinen elinkeino Rovaniemen kylissä. Matkailua kehitetään matkailuvyöhykkeiden avulla; Rovaniemellä matkailu koostuu ydinvyöhykkeestä ja kylämatkailuvyöhykkeestä. Matkailun ohjelmalveluiden kehittämisen lisäksi merkittävä rooli on majoitusvaihtoehtojen ja loma-asuntorakentamisen kehittämisellä. (Rovaniemen alueidenkäytön strategia 2013, s. 9) Rovaniemen maaseudun kehittämisohjelmassa (2014, s. 43) esitettiin kehitystoimenpiteenä loma-asutusalueiden kaavoittamisen palvelukylien läheisyyteen. Loma-asutusalueiden kaavoituksia on toteutettu ja uusia on vireillä (Kietäväinen et al. 2019, s.16, 30).

Palvelukylien ja Rovaniemen maaseudun houkuttelevuutta asuinpaikkana on myös selvitetty esimerkiksi kyselyiden avulla. Oulun yliopiston Kuntasuunnittelu-kurs- sin 2021 aikana laaditussa Harava-kyselyssä tulevaisuuden vahvuuksiksi nousivat esiin luonnonläheisyys, matkailupalvelut, etätyö ja liikkuvat lähipalvelut. Lisäksi palvelukylien palveluita pidettiin riittävinä.

Haasteiden pohjalta tunnistetut ohjaus- ja kaavamuutostarpeet

Aluelautakunnat asettivat toiminnassaan tavoitteita myös asumiseen ja kaavoitukseen; kylien asukkaat ovat tunnistaneet riittävän rakennuspaikkojen tarjonnan ja asukasmäärän kasvun tärkeyden. Vain Yläkemijoen ja Ranuantien aluelautakuntien kehittämissuunnitelmissa ei erikseen otettu kantaa rakennuspaikkojen tarjonnan edistämiseen. Asukkaat mainitsivat yksityisten maanomistajien aktivoinnin, alueen markkinoinnin, kaavalausunnot ja tonttipörssin hyödyntämisen keinoiksi, joiden avulla uusia asukkaita saataisiin muuttamaan kylään. (Alakemijoen kehittämissuunnitelma 2013, s. 27; Alaounasjoen kehittämissuunnitelma 2013, s. 26; Sodankyläntien kehittämissuunnitelma 2013, s. 27; Yläkemijoen kehittämissuunnitelma 2013, s. 26.)

Osayleiskaavojen toteutumista edistäviä toimia on palvelukyläkohtaisten kehittämissuunnitelmien käsitelty esimerkiksi Rovaniemen maaseudun kehittämissuunnitelmassa 2013 – 2020 ja Luonnonvarakeskuksen Maaseudun kehittäminen kaupungissa - Esimerkkinä Rovaniemen kylien ja alueiden kehittämistoiveet ja -tavoitteet - julkaisussa. Lisäksi edistämiskeinoista kysyttiin Oulun yliopiston Kuntasuunnittelu-kurssin 2021 aikana laaditussa Harava-kyselyssä, joka lähetettiin osalle aluelautakunnan entisistä jäsenistä.

Esiin nousseita kehityskeinoja on esimerkiksi aktiivisemmat toimet rakennuspaikkojen myymisen markkinointiin esimerkiksi tapahtumien tai esittelytilaisuuksien yhteydessä (Sodankyläntien kehittämissuunnitelma 2013, s. 5). Lisäksi yksi keino on maanvaihdot kaupungin kanssa. Rovaniemen kaupunki edistää palvelukylästä omistamallaan mailla rakennuspaikkojen rakentamista. Palvelukylän ulkopuolella sijaitseva mahdollinen rakennuspaikka voidaan vaihtaa palvelukylän asuinrakentamiseen osoitettuun rakennuspaikkaan. Rakennuspaikkojen vaihdon ehtona on, että rakennuspaikalle on myönnetty poikkeamispäätös (MRL 72 §) tai suunnittelutarveratkaisu (MRL 137 §). (Rovaniemen kaupungin maato 2017-2021, s. 31.) Maanvaihtojen tai rakennuspaikan myymisen ohella myös kiinteistöjen

vuokraus on mahdollista. Vuokraaja voi olla joko yksityinen maanomistaja tai kaupunki. Asuinrakentamisen lisäksi vuokratontteja toivottiin Alaounasjoen alueella myös yritysten käyttöön (Kietäväinen et al. s. 24).

HARAVA-kyselyssä kysyttiin, mitä kannustimia vastaajat näkisivät yksityisomisteisten rakennuspaikkojen myymiseen tai vuokraamiseen. Aihe on vaikeasti ratkaistava, sillä kysymykseen ei tullut kaikilta vastauksia ja osa vastaajista eivät osanneet sanoa mikä toimisi kannustimena. Vastauksissa kuitenkin korostui aktiivisemmän markkinoinnin merkitys. Kyselyssä esimerkiksi ehdotettiin kylätilaisuuksia, jossa kunnan viranhaltija kertoisi mihin ja millä edellytyksillä voisi esimerkiksi joenrantaan rakentaa. Samanlainen tapahtuma on järjestetty aikaisemmin Alakemijoen Muurolassa. Myös kaupungille toivottiin aktiivisempaa roolia tonttimarkkinointiin, sillä tonttimarkkinoinnin on koettu jäävän kylien, kyläyhdistysten ja yksittäisten kyläaktiivien varaan. Toisaalta vastauksissa tunnistettiin kysynnän kasvattamisen merkitys: tonttikauppa itsessään on melko hiljaista. Kysyntää lisäävänä tekijänä nähtiin alueen elinvoiman kasvattaminen.

Tonttivarannon markkinointiesimerkkejä muissa kaupungeissa tai kunnissa

Kunnat elävät yhä enemmän keskinäisessä kilpailutilanteessa, mutta tonttien markkinointitarpeessa on vaihtelua maan eri osissa merkittävästi. Suomen kasvukeskuksissa ja niiden kehysalueilla asunto- ja liikerakennustonttien erityistä markkinointitarvetta ei juuri ole. Ilmoitukset tonttien hakuajoista paikallislehdessä ja internetissä ovat riittäviä toimenpiteitä. (kuntaliitto.fi, 2021)

Kasvavien alueiden ulkopuolella tonttien markkinointiin on kiinnitettävä eri tavalla huomiota, jolloin tonttimarkkinointi on osa koko kunnan markkinointia ja brändiä. Tuleva asukas ei valitse asuinkuntansa vain tontin ominaisuuksien perusteella, vaan työmahdollisuudet, kunnan palvelutaso, liikenneyhteydet, hyvä ympäristö ja vapaa-ajan viettomahdollisuudet ovat niitä tekijöitä, joiden perusteella asukas tekee päätöksen asuinpaikastaan. Yleisesti kuntien asema tonttien tarjoajana on hyvin tunnettu, että sen korostamiseen on harvoin tarvetta.

Sen sijaan kunnan yleinen markkinointi ja kunnan edellä mainittujen ominaisuuksien esiintuominen esimerkiksi erilaisten kampanjoiden tai asuntomessujen yhteydessä on hyödyllistä (kuntaliitto.fi, 2021). Markkinoinnissa myös mielikuvat ovat tärkeitä ja ne myyvät kuntaa yhtä hyvin kuin hinta ja laatu. Erottautuminen on tärkeää, mutta erottautumisen tulee perustua potentiaalisten asiakkaiden tai asiakassegmenttien tarpeiden, arvojen ja elämäntyylin kartoittamiseen (Virtanen 2000, s. 44). Viime aikoina myös useampien kuntien yhteismarkkinointi tai yhteistyö työantajien ja rakennusliikkeiden kanssa on yleistynyt (kuntaliitto.fi, 2021).

Tonttipörssi-ilmoituskaan ei tuota tulosta, jos kunnan internet-sivut ovat epäselvät ja ilmoituksen tiedot tai kuvat puutteellisia. Ilmoitusten löydettävyyteen ja kattavuuteen on herätty esimerkiksi Kirkkonummella (yle.fi, 2014). Yleisesti käytettyjen markkinointikeinojen eli lehti-ilmoitusten ja kunnan internet-sivujen tonttipörssi-ilmoituksen lisäksi markkinointiin on eri kunnissa otettu mukaan erikoisiakin keinoja. Tonttien hinnalla kilpaillaan, mutta kilpailuun on otettu mukaan myös kaupanpäälliset esimerkiksi Janakkalassa (kauppalehti.fi, 2020). Virallisen kunnan kotisivujen kautta tapahtuvan viestinnän lisäksi markkinointiin on otettu mukaan myös sosiaalinen media esimerkiksi Jyväskylässä (jyvaskyla.fi, 2021).

Yhteenveto

Kaavoitusta ohjaa joka paikassa samat lait, mutta suunnittelun välineet valitaan tapauskohtaisesti. Kuntatasolla yleiskaava on usein käyttökelpoisin väline maaseudun maankäytön suunnitteluun. Sen avulla voidaan sovitaa yhteen erilaisia maankäytön tarpeita, jättäen kuitenkin riittävästi liikkumavaraa toteutukselle. Yleiskaavoitusta voidaan käyttää sekä strategiseen maankäytön kehittämiseen että yksityiskohtaiseen rakentamisen ohjaukseen. Myös yhdyskuntasuunnittelun erikoiskurssin ja kuntasuunnittelun kohdekaupungissa eli Rovaniemellä isoimpien kylien ja palvelukylien maankäyttöä ohjattiin pääosin yleiskaavoituksella.

Oikeaksi koettu suunnitteluinstrumentti ei kuitenkaan ole taannut kaavojen toteutumista Rovaniemen kylissä. Tarkkojen ja suoraan rakentamista ohjaavien osayleiskaavojen mahdollistama rakentaminen on ollut vähäistä. Rakennuspaikat yleiskaavan alueella ovat pääosin yksityisessä omistuksessa, jolloin maanomistajien omalla aktiivisuudella ja rakentamissuunnitelmilla on suora vaikutus kaavan pohjalta toteutuvaan rakentamiseen. Maanomistajilla on henkilökohtainen syy olla myymättä tai rakentamatta rakennuspaikalleen, mutta toisaalta kaupungin toimet myytävien rakennuspaikkojen markkinoinniseksi koettiin vähäisiksi ja asukkaat eivät olleet niistä kovin tietoisia. Aktiivisen markkinoinnin merkitys korostui esimerkiksi entisille aluelautakunnan jäsenille laaditussa Harava-kyselyssä.

Kylien jatkuvalla kehittämisellä ja kehityssuunnitelmilla ylläpidetään kylien elinvoimaa ja lisätään kasvun mahdollisuutta ja myös rakennuspaikkojen kysyntää tulevaisuutta ajatellen. Osa kylien kehittämissuunnitelmista liittyi suoraan maankäytön ohjaamiseen. Tällaisia kehityssuunnitelmia olivat esimerkiksi lausunnot alueen kaavoista ja aktiivisemmat markkinointitoimet (esimerkiksi tapahtumat). Lisäksi juridisen käytännön mukaisen suunnittelun lisäksi kylissä tehdään paljon vapaamuotoista suunnittelua, jonka ottaminen kaavoituksessa huomioon ja osallistamalla kyläläiset kaavoitusprosessiin, luodaan paremmat edellytykset kyläyleiskaavojen toteutumiselle.

Lähdeluettelo

Kirjalliset lähteet

A. Kietäväinen, S. Tuulentie, A. Nikula ja H. Välikangas. *Maaseudun kehittäminen kaupungissa: Esimerkkinä Rovaniemen kylien ja alueiden kehittämistoiveet ja -tavoitteet*. Luonnonvarakeskus, Helsinki 2019.

E. Rönkkö, H. Hentilä & H. Illikainen. *Maaseutunäkökulma maankäytön suunnittelussa: suunnittelumenetelmien arviointi ja kehittäminen (MASUKE)-hankkeen loppuraportti*. Oulun yliopiston arkkitehtuurin osasto, Oulu 2012.

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi maankäyttö- ja rakennuslain muuttamisesta. HE 251/2016 vp.

J. Nurmi. *Kiinteistönomistajien rakentamissuunnitelmat Rovaniemen palvelukylässä*. Lapin ammattikorkeakoulu opinäytetyö. 2016. Luettavissa <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201701201528>.

Maankäyttö- ja rakennuslaki 5.2.1999/132.

Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä. *Asuinmaaseutu 2007-2010. Maaseutuasumisen kehittämisohjelma*. 2007. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisuja 2/2007.

P. Virtanen *Kunnan maapolitiikka*. Rakennustieto Oy. Tampere. 2000.

Rovaniemen kaupunki, Alueelliset palvelut. *Rovaniemen kylästrategia 2025*. 2020.

Rovaniemen kaupunki. *Rovaniemen alueiden käytön strategia*. Strategian päivitys. Loppuraportti 14.8.2012. 2012.

Rovaniemen kaupunki. *Rovaniemen maaseudun kehittämisohjelma 2013 – 2020*. 2014.

Rovaniemen kaupunki. *Maato 2017-2021 Maankäytön ja asumisen toteuttamisohjelma*. 2017.

Rovaniemen kaupungin rakennusjärjestys 2007. Rovaniemen kaupunki.

Rovaniemen ja Itä-Lapin maakuntakaavan kaavakartta 2000. Lapin liitto. 2000.

R. Pihlaja & S. Sanberg. *Alueellista demokratiaa? Lähidemokratian toimintamallit Suomen kunnissa*. Valtiovarainministeriön julkaisuja 27/2012. Tampere. 2012.

Sinetän osayleiskaava, kaavaselostus 2013. Rovaniemen kaupunki.

Valtioneuvosto. *Valtioneuvoston päätös valtakunnallisista alueidenkäyttötavoitteista*. 14.12.2017. 2017.

Vanttauskosken osayleiskaava, kaavaselostus 2015. Rovaniemen kaupunki.

V. Helminen & M. Ristimäki. *Kyläasutuksen kehitys kaupunkiseuduilla ja maaseudulla*. Ympäristöministeriö. Helsinki, 2008.

Ympäristöministeriö. *Kyläyleiskaavoitus: Opas kaavoittajille, kunnille ja kylille*. Helsinki, 2012.

Ympäristöministeriö. *Kyläkaavoitus: Yleiskuva maaseuturakentamisen ohjaamisesta*. Helsinki, 2009.

Ympäristöministeriö. *Rantojen maankäytön suunnittelu*. Helsinki, 2005.

Verkkolähteet

Ympäristö.fi. Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet. https://www.ymparisto.fi/fi-fi/elinymparisto_ja_kaavoitus/maankayton_suunnittelu/jarjestelma/Valtakunnalliset_alueidenkaytotavoitteet. Haettu 4/2021.

Rovaniemi.fi. Tietoa Rovaniemestä. *Rovaniemi.fi/Kaupunki-ja-paatoksenteke/Tietoa-Rovaniemesta*. Haettu 4/2021.

Rovaniemi.fi. Voimassa olevat yleiskaavat. <https://www.rovaniemi.fi/Asuminen-ja-ymparisto/Kaavoitus-ja-maankaytto/Voimassa-olevat-yleiskaavat>. Haettu 4/2021.

Kuntaliitto.fi. Maapolitiikan opas: tonttien markkinointi. <https://www.kuntaliitto.fi/tilastot-ja-julkaisut/verkko-opaat/maapolitiikan-opas/maapolitiikan-keinot/tonttien-luovuttaminen/tonttien-markkinointi>. Haettu 4/2021.

Yle.fi. Tonttikauppa on nihkeää – Kirkkonummi hakee piristystä markkinoinnilla. <https://yle.fi/uutiset/3-7201975>. Haettu 4/2021.

Kauppalehti.fi. Markkinointi kymmenkertaisti pikkukunnan tonttikaupan, mutta naapurikunnassa saisi paljon kaupan päälle – näin pikkukunnat houkuttelevat väkeä. <https://www.kauppalehti.fi/uutiset/markkinointi-kymmenkertaisti-pikkukunnan-tonttikaupan-mutta-naapurikunnassa-saisi-paljun-kaupan-paalle-nain-pikkukunnat-houkuttelevat-vakea>. Haettu 4/2021.

Jyvaskyla.fi. Jyväskylän kaupunki sosiaalisessa mediassa. <https://www.jyvaskyla.fi/viestinta/verkkoviestinta/jyvaskylan-kaupunki-sosiaalisessa-mediassa>. Haettu 4/2021.

Hajautettu energiantuotanto

Johdanto

Tässä erillisselvityksessä käsitellään hajautetun energiantuotannon mahdollisuuksia tarkastelualueella eli Rovaniemen kylissä. Selvityksessä on keskitytty erityisesti pienimuotoiseen hajautettuun sähköntuotantoon, jolloin energiantuotantoyksiköt ovat yksittäisten kotitalouksien, maatilojen tai muutamien näiden yhteisiin liittymien energiantuotantolaitoksia. Tällöin sähkönkuluttajista tulisi energiantuotannon muutoksen myötä myös sähköntuottajia, kun itse tuotettu sähköenergia voidaan syöttää joko osittain tai kokonaan sähköverkkoon ja saada sähköstä myyntituloa. Erillisselvityksessä on myös pyritty löytämään vastauksia siihen, mitä vaikutuksia toteutuessaan pienimuotoisella hajautetulla energiantuotannolla olisi tarkastelualueen kyliin.

Energiajärjestelmä ja tulevaisuus

Hajautetussa energiantuotannossa tuotetaan energiaa usein lähellä sen kulutuskohdetta. Vaikka energiaa voidaan tuottaa hajautetusti saarekkeissa ilman yhteyttä valtakunnan energiaverkkoon, käytännössä yleensä hajautetun tuotannon järjestelmät on kytketty joko alueelliseen tai valtakunnalliseen verkkoon. Kun perinteisestä keskistystä energiantuotantojärjestelmästä siirrytään hajautettuun järjestelmään tai hajautettu järjestelmä otetaan merkittäväksi osaksi energiajärjestelmää, muuttuu perinteisen energianjakeluverkon tarkoitus. Jakeluverkon sijaan onkin parempi puhua energiansiirtoverkosta, josta otetaan energiaa omaan käyttöön ja johon yhä useampi eri mittakaavan

toimija syöttää energiaa. (Airaksinen ym. 2013) Käytännössä ja yksinkertaisimmillaan tämä tarkoittaa sitä, että energiaa tuotetaan sähkön tuottajan omaan käyttöön ja kun oma kulutus on tuotetulla energialla katettu, voidaan ylijäävä energia siirtää sähköverkkoon ja myydä sähkönostajalle. Energian tuottaja, käyttäjä ja myyjä voi olla siis esimerkiksi kotitalous tai maatila. (Silvander 2019).

Määritelmällisesti hajautetulla energiantuotannolla tarkoitetaan sitä, että energiaa tuotetaan verkkoon paikoissa tai pisteissä, jotka ovat hajallaan eri puolella jakeluverkkoa. Eli hajautettu energiantuotanto ei terminä tarkoita pelkästään pienimuotoista energiantuotantoa, vaan hajautettua tuotantoa ovat myös esimerkiksi kookkaat tuulivoimalaitokset tai kunnalliset energiantuotantolaitokset, jotka voivat olla varsin kookkaitakin. Hajautettu energiantuotanto ei myöskään tarkoita määritelmällisesti uusiutuvan energian tuotantoa ja myös perinteisen keskitetyn energiantuotantojärjestelmän laitokset, ja kapasiteetti on siirtymässä uusiutuvien energiantuotantotapojen käyttöön. Kun halutaan tarkastella pelkästään uusiutuvan energian käyttöä ja sen lisääntymistä, pitää näkökulma sisältää hajautetun ja keskitetyn sekä mittakaavaltaan vaihtelevat, pienet ja suuret yksiköt. (Peura ym. 2017) Tässä selvityksessä on kuitenkin keskitytty käsittelemään sähköntuotantoa hajautetusti uusiutuvalla energialla pienissä yksiköissä.

Hajautetun energiantuotannon yleistymisessä keskeistä on sähkön siirtoverkon toiminta. Perinteisesti sähköverkko on suunniteltu ja rakennettu suurilla keskitettyjä sähköntuotantolaitoksia, kuten hiili- ja ydinvoim

maloita, varten. Kun sähköverkko toimii myös hajautetusti tuotetun sähkön siirtoverkkona sähkön siirtyessä molempiin suuntiin ja verkon avulla mahdollistetaan energiatehokkuutta ja sähkömarkkinoiden joustavaa toimintaa, puhutaan älykkästä sähköverkosta eli ns. älyverkosta. Näitä sähkömarkkinoiden toimintaa parantavia toimia ovat esimerkiksi sähkön kuormituksen ohjaus ja hajautetusti sijoittuneiden tuotantolaitosten joustava verkkoon liittyminen. Mikäli valtakunnan sähköverkossa on laajamittainen häiriö, on hajautetusti olevat energiantuotantolaitokset tärkeitä saarekkeitä sähköntuotannon ja -saannin turvaamiseksi alueellisesti. (Silvander 2019)

Kun hajautettuja sähköntuotantojärjestelmiä on integroitu valtakunnalliseen sähköverkkoon edellä mainitun mukaisesti, voi haasteeksi muodostua sähköntuotannon säädettävyyden. Verkon ylikuormittuminen ja sähkön laadun heikentyminen on vaarana, jos energiaa tuotetaan yhä enemmän ja useammassa kohteissa ei-säädettävillä menetelmillä, kuten aurinko- tai tuulienergiajärjestelmillä. Hajautetun energiantuotannon yhdistäminen valtakunnalliseen sähköverkkoon edellyttää sitä, että sähkönjakelu voidaan varmistaa ja perinteisillä voimalaitoksilla ylläpidetään tuotannon säädettävyyttä, ymmärretään kysynnän joustavuutta ja pyritään vaikuttamaan kysyntään erilaisin ohjauskeinoin sekä kehitetään älykkäitä sähköverkoja. (Airaksinen ym. 2013) Älykkäiden sähköverkkojen kehitys onkin keskeistä hajautetun energiantuotannon yleistäessä. Hajautetun energiantuotannon kytkeminen älykkääseen sähköverkkoon on olennaista järjestelmän taloudellisuuden ja tehokkuuden kannalta, sekä edellytys hajautetun tuotannon merkittävään lisäämiseen. (Silvander 2019, Airaksinen ym. 2013)

Tulevaisuuden energiantuotanto

Kansainvälisen ilmastomuutospaneelin eli IPCC:n mukaan kasvihuonekaasupäästöjen kasvu on saatava pysäytettyä 2020-luvulla ja päästöt on saatava käännettyä voimakkaaseen laskuun. IPCC:n näkemyksen mukaan myös fossiilisten polttoaineiden käytöstä tulee luopua kokonaan viimeistään vuoteen 2100 mennessä. (Peura ym. 2017) Myös Suomi on sitoutunut Pariisin ilmastopöytäkirjaan, jossa määritellään globaalisti se, miten kasvihuonepäästöjä vähennetään vuodesta 2020 alkaen. Sitoutumisen seurauksena on kannattavaa tehdä investointeja hiilipäästöjä vähentävään talouden sektoriin, joka on eittämättä kasvattamassa merkitystään

huomattavasti. Sopimuksen mukaisten toimenpiteiden jalkauttaminen muuttaa energiantuotannon rakennetta merkittävästi. Euroopan tasolla hajautettujen energiantuotantojärjestelmien kasvu on ollut merkittävää. (Salokoski 2017) Ilmastomuutoksesta johtuva energiasektorin globaali muutos on nähtävillä myös Suomessa alueellisesti. Keskeistä muutoksen torjunnassa on uudistaa energiasektoria, joka on merkittävin ihmisen toiminnan aiheuttama kasvihuonepäästöjen lähde. Fossiiliset polttoaineet on korvattava uusiutuvilla energianlähteillä ja energiatehokkuutta on parannettava päästöjen vähentämiseksi, jotta ilmastomuutosta voidaan hillitä ja yhteiskunnat muuttua hiilineutraaliksi. (Peura ym. 2017)

YK:n kestävän kehityksen tavoitteet koostuvat 17 tavoitteesta, jotka on tarkoitettu saavuttamaan vuoteen 2030 mennessä. Tavoitteita toteuttamalla edistetään hyvinvointia globaalisti ympäristönäkökohdat huomioiden. Yhtenä kestävän kehityksen tavoitteena on mahdollistaa kaikille ihmisille energiaa, joka on luotettavaa, edullista, kestävä ja modernia. (YK 2021) Hajautettu energiantuotanto on yksi merkittävä keino tämän tavoitteen saavuttamiseksi.

Valtioneuvoston selonteossa kansallisesta energia- ja ilmastostrategiasta vuoteen 2030 on määritelty energia- ja ilmastostrategian poliittisia linjauksia. Näiden mukaan uusiutuvan energiaan perustuvaa hajautettua sähkön ja lämmön tuotantoa edistetään. Selonteon mukaan hajautetun pientuotannon lisääminen tehdään markkinaehtoisesti ja käyttäen nykyisiä taloudellisia kannusteita. Informaatio-ohjaus ja paikalliset referenssikohteet nähdään tärkeinä keinoina hajautetun energiantuotannon lisäämisessä. (Valtioneuvosto 2016)

Edellä mainittujen seikkojen vuoksi on ennustettu, että koko energiantuotantorakenne muuttuu merkittävästi vuoden 2020 jälkeen. Erityisesti muutosta odotetaan nähtävän teknologioiden kehityksessä, hajautetussa ja uusiutuvassa energiantuotannossa, digitalisaatiossa, kaupungistumisessa sekä kuluttajan roolin kasvussa kysynnän jouston myötä. Kuluttaja on tulevaisuudessa sekä energian kuluttaja, tuottaja ja varastoija. Kuluttajan roolin muutoksen lisäksi tulevaisuuden joustava ja älykäs energiajärjestelmä luo uusia liiketoimintamalleja sekä palveluliiketoimintaa. Arvioiden mukaan hajautetulla energiantuotannolla tulee olemaan merkittävä rooli suomalaisen energiateknologian viennin kasvussa. Suomen vahvuutena nähdään olevan älykkäiden sähköverkkojen ja -mittareiden kehitys sekä järjestelmätutkimus.

(Salokoski 2017) Tulevaisuudessa energiajärjestelmän on arvioitu jakautuvan kahteen osaan siten, että nykyisenlaiset keskitetyt tuotantolaitokset vastaavat runsaasti energiaa vaativan teollisuuden ja isojen asutuskeskusten energiantarpeeseen, ja hajautetulla energiantuotannolla vastataan pienempien asutuskeskusten ja yksittäisten kuluttajien energiantarpeeseen. Osat kuitenkin toimisivat älyverkkojen kautta synergiassa. Erityisesti hajautetulla energiantuotannolla pystytään lisäämään uusiutuvan energian käyttöä. (Peura ym. 2017) On myös arvioitu, että kansainväliset ja kansalliset tavoitteet kasvihuonepäästöjen vähentämisessä ovat saavutettavissa ainoastaan maakunta-, seutukunta- ja kuntatason konkreettisilla toimenpiteillä. (Savolainen ym. 2019) Näin ollen hajautetun energiantuotannon mahdollisuuksia kannattaa tutkia ja hyödyntää myös Lapissa.

Ilmastotavoitteita edistävä energiantuotanto voi olla keskitettyä tai hajautettua (Ympäristöministeriö 2015). Rakennettu ympäristö on keskeinen ja merkittävä energiankuluttaja, mutta toisaalta rakennettua ympäristöä voidaan hyödyntää hajautetussa energiantuotannossa. (Airaksinen ym. 2013) Onkin arvioitu, että erityisesti aurinkoenergian tuotanto lisääntyy tulevaisuudessa. Hajautettu energiantuotanto kasvaa sitä mukaa, kun tekniikka kehittyy, hinnat laskevat ja energiapoliittiset päätökset ohjaavat sitä kohti. (Silvander 2019). Kotitaloudet kannattaa ottaa mukaan energiatehokkuuden tavoitteluun, sillä ne omistivat Suomessa vuonna 2013 rakennuskannasta 60 % joko suoraan tai asunto-osakeyhtiöiden välityksellä. (Airaksinen ym. 2013) Kaikilla on oikeus alkaa sähköntuottajaksi ja myydä ylijäämäsähkö pientuotantoa ostavalle sähkönmyyjälle. (Silvander 2019)

Alueellisia strategioita ja ohjelmia

Lappi-sopimus 2018–2021 on Lapin maakunta-ohjelma, jossa on esitetty kehittämisen ja rahoituksen suuntaviivat sopimusvuosille. Ohjelman tavoitteena on elinvoiman lisääminen, joka saavutetaan yhteisillä tavoitteilla osaamisen, elinkeinojen ja hyvinvoinnin kehittämisessä. Ohjelman mukaan biotaloutta kehittämällä Lappi on tulevaisuudessa energiaomavaraisempi ja fokus on yksiselitteisesti toimissa kohti uusiutuvia energiaratkaisuja. (Lapin liitto 2017b)

Lapin liitto on julkaissut Lapin hajautetun uusiutuvan energian ohjelman, jonka keskeisenä tavoitteena on kääntää pääomavirat takaisin lappilaista maaseutua kohti. Vision

mukaan Lapissa olisi vuonna 2025 10 energiaomavaraista kylää tai asutuskeskittymää. Myöhemmin energianomavaraisten kylien lukumäärä on tavoitteena nostaa 100 kylään Lapin 300 kylästä. Ohjelmassa on kuvattu tavoitetila ja toimenpiteitä tavoitteiden saavuttamiseksi erityisesti hajautetun energiantuotannon taloudellisesta näkökulmasta. (Lapin liitto 2017a)

Rovaniemen kaupungilla on ollut voimassa ilmasto-ohjelma vuosille 2012–2020. Ohjelmassa on kuvattu ilmastomuutosta, sen vaikutuksia Lapissa sekä kansainvälisiä ilmastopäätöksiä ja -velvoitteita. Ohjelman mukaan ilmastotietoisuus tulee tulevaisuudessa olemaan osa lappilaista arkea. Vesivoima on Rovaniemen energiantuotannossa erittäin merkittävässä roolissa ja kaupungin alueella tuotettua vesivoimaa on myyty luonnollisesti pois kunnan alueelta suuressa määrin. Rovaniemen kaupungissa kaukolämpöverkko lämmittää vain pienen osan kiinteistöistä, pääosin kanta-kaupungissa sekä muissa suuremmissa kiinteistökeskittymissä. Ohjelmassa on kuvattu, että kaupungin asuntopoliittisen ohjelman yksi keskeinen tavoite on tiiviimpi asuinrakentaminen, joka ottaa huomioon ilmastomuutoksen ja siihen sopeutumisen ja sen hillitsemiseen liittyvät maankäytön ratkaisut. Hajarakentamista yhdyskuntarakenteen ulkopuolelle pyritään hillitsemään ja keskittämään palvelukylien ympäristöön. Rovaniemen kaupungin ilmasto-ohjelman päätavoite oli, että kaupunki on ilmastoasioissa maakunnan edelläkävijä. Ilmastomuutoksen tulisi olla keskeinen tekijä kaupunkikonsernin päätöksenteossa ja toiminnan pitkäjänteisyys ja ennakointiajattelu tuovat myös taloudellista kestävyyttä. Tavoitteena oli, että asukasta kohti lasketut kasvihuonekaasupäästöt kääntyvät laskuun. Ohjelman toimenpiteinä energiasektorilla oli mm. uusiutuvien energialähteiden käytön lisääminen kaupungin toimilla. Kaavoituksen keinoin haluttiin edistää uusiutuvien energialähteiden, esim. maalämmön käyttöedellytyksiä. Ohjelman tavoitteiden saavuttamiskeinona oli myös huolehtia uusiutuvan energian käytön lisäämiseen tarvittavan puuraaka-aineen saatavuudesta ja toimivien hankintaketjujen aikaansaamisesta alan toimijoiden kanssa. (Rovaniemen kaupunki 2021b)

Hajautetun energiantuotannon menetelmät

Energiantuotantotapoja voidaan luokitella kir-

joittajasta ja tarkastelijasta riippuen eri tavoin. Tässä selvityksessä on selkeyden vuoksi pyritty yleiseen ja selkokieliseen määrittely- ja jaoteltutapaan. Kaikkiin energiantuotantotapoihin liittyy runsaasti teknistä sanastoa ja tietoutta, joista on tässä selvityksessä pyritty poimimaan vain selvityksen kannalta olennaisimmat seikat. Paikallisesti hyödynnettäviä energiamuotoja ovat useinmiten aurinko-, tuuli-, vesi- ja bioenergia (Silvander 2019). Suurin osa tuotannosta on tuuli- ja aurinkovoimaa, jotka ovat sääriippuvaisia (Silvander 2019). Aurinko-, tuuli- ja bioenergian tuotannolle on ennustettu merkittävintä kasvua. (Salokoski 2017)

Suomen ilmastopaneelin julkaisussa todetaan, että rakennuksia, hajautettua energiantuotantoa sekä energiajärjestelmää on tarkasteltava kokonaisuutena. Aurinko- ja tuulienergia ovat säätilasta riippuvaisia energiantuotantotapoja ja siten energiajärjestelmän tulisi sisältää myös järjestelmä sähkön varastointiin ja kaksisuuntainen liityntä energiaverkkoon. Bioenergian etuna nähdään sen riippumattomuus säästä. (Airaksinen ym. 2013) Kuvassa 1 on esitetty karkea kaavio soveltuvan tuotantomuodon valintaan.

Aurinkoenergia

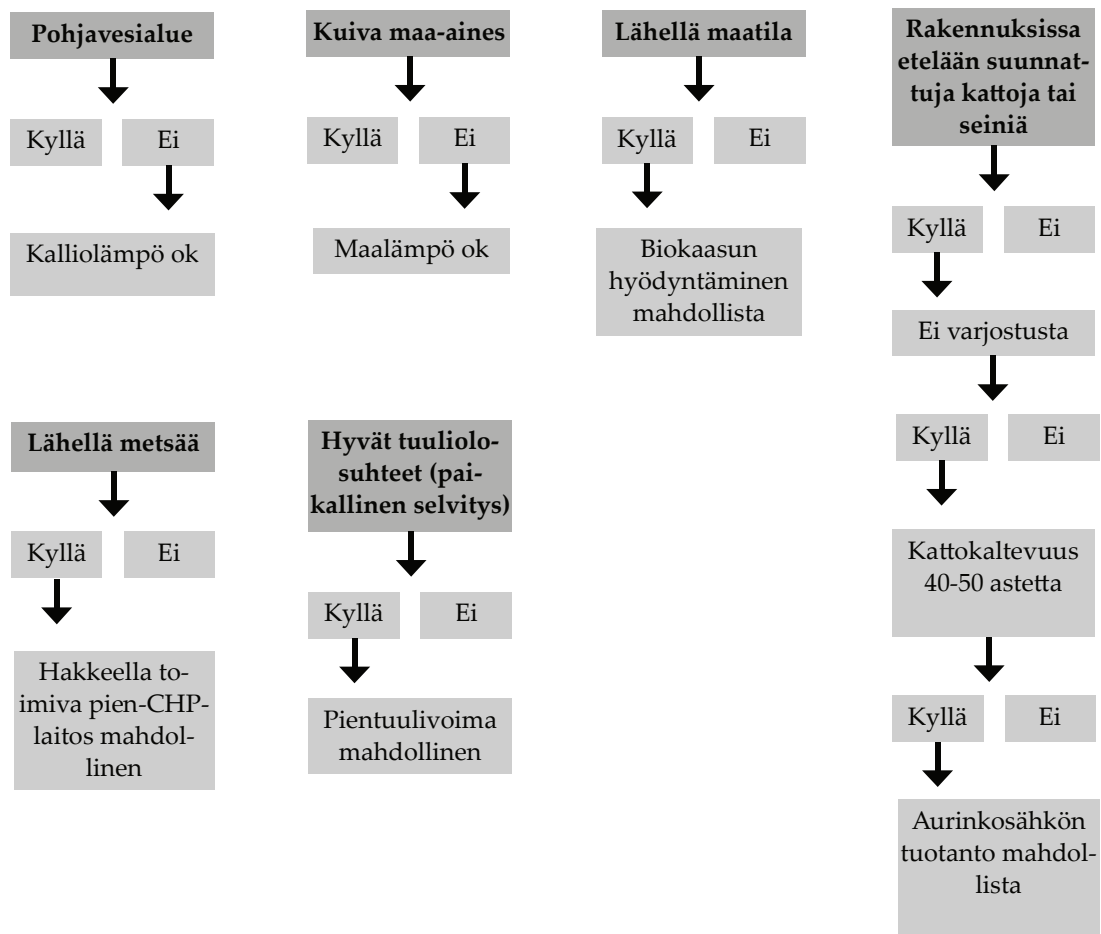
Aurinkosähkön tuotannossa auringon säteily muutetaan suoraan sähköksi valosähköisen ilmiön avulla aurinkopaneelilla. Paneeleita on erityyppisiä ja niiden tehokkuus vaihtelee tyyppin mukaan. Esimerkiksi yksikiteiset paneelit ovat tehokkaimpia (25 %), kun taas ohutkalvopaneelien tehokkuus on vähäisempi (13–19 %). On ennakoitu, että tulevaisuudessa on käytössä orgaanisia eli polymeeripohjaisia aurinkopaneeleita tai läpinäkyviä, jopa lasipintoja peittäviä paneeleita. Aurinkoenergiaa voidaan hyödyntää myös aurinkokeräimillä, joilla auringon lämpö kerätään talteen nesteeseen tai kaasuun. Yleisimmillä keräimillä voidaan ottaa talteen auringon lämpöenergiaa, mutta keskittävillä keräimillä voidaan tuottaa myös sähköä. On myös olemassa katto- ja seinämateriaaleja, joihin on valmiiksi integroitu aurinkokeräimiä, ja tällöin ne eivät vaikuta niin paljoa rakennusten ulkonäköön. Keskittävää aurinkokeräintä käännetään vuorokaudenajan mukaan, jotta auringonsäteet saadaan keskitettyä kourulla, linssillä tai heijastimilla polttopisteeseen. Polttopisteessä on nestettä tai kaasua sisältävä putki, jonka sisältö kuumenee säteiden keskityksen vuoksi selvästi enemmän kuin tasomaisissa keräimissä, minkä vuoksi nämä soveltuvat myös sähköntuotantoon. (Peura ym. 2017)

Useat seikat tekevät aurinkoenergian hyödyntämisestä kannattavaa ja järkevää. Aurinkopaneelit ja -keräimet voidaan asentaa osaksi rakennuksen kattoa tai julkisivua ja järjestelmiä voidaan asentaa sekä uudis- että saneerauskohteisiin. Järjestelmät voidaan yhdistää kustannustehokkaasti kaikkiin nykyisiin lämmitysjärjestelmiin ja sähköntuotanto aurinkoenergiajärjestelmillä ei aiheuta suoraan päästöjä tai muita ympäristöhaittoja. (Airaksinen ym. 2013, Nystedt ym. 2012). Aurinkopaneelien asentaminen ulkoseinään on mahdollista ja tällä asennustavalla vältetään lumen kertyminen aurinkopaneeliin sekä saadaan parempi energiantuotanto silloin, kun aurinko paistaa matalalta. (Hirvaskari 2016)

Aurinkoenergalaitteet ovat yksinkertaisia ja oikein asennettuna lähes huoltovapaita. Paneeleille annetaan tyypillisesti pitkä, 25 vuoden, takuu. (Pesola ym. 2014) Järjestelmä voidaan kytkeä sähköverkkoon tai akustoon (Nystedt ym. 2012). Aurinkoenergiajärjestelmien haitat liittyvät maisemallisiin ja maankäyttöisiin kysymyksiin. Laitteistojen valmistus toki aiheuttaa ympäristöhaittoja, mutta hiilivoi- maan verrattuna jäävät aurinkosähkön elinkaar- en kokonaishaitat vain kymmenesosaan. (Airaksinen ym. 2013)

Auringon vuorokauden keskitheo horisontaalista neliometriä kohden vaihtelee Suomessa voimakkaasti vuodenajan mukaan. Mikäli aurinkopaneelin hyötysuhteeksi otetaan 20 %, saadaan keskimääräisesti sähkötehoa Rovaniemellä 18 W/m² ja vuosituotto on Rovaniemellä 160 kWh/m². Vastaavat luvut Hangossa on 25 W/m² ja 221 kWh/m² ja Jyväskylässä 20 W/m² ja 175 kWh/m². (Peura ym. 2017) Rovaniemen tilanne aurinkoenergian tuotantopotentiaalissa on yllättävän hyvä Jyväskylän ja Hangon tilanteeseen verrattuna. Deutsche Bank on ennustanut, että vuonna 2050 noin 30 % globaalista sähköntuotannosta tehdään aurinkosähköllä (Hirvaskari 2016).

Lapin ammattikorkeakoulussa on selvitetty aurinkosähkön soveltuvuutta pohjoisille alueille ja selvityksen perusteella on laadittu opas aurinkosähkön hyödyntämiseen arktisella alueella. Auringon säteily on arktisella alueella vähäisintä marraskuun ja helmikuun välillä. Lumi vaikuttaa myös aurinkopaneelien toimintaan. Mikäli aurinkopaneelien pintaan kertyy ohut lumikerros, vähentää se paneelien tehoa. Paksu lumikerros voi estää paneeleja tuottamasta sähköä. Toisaalta, jos lunta kertyy aurinkopaneelien ympärille ja paneelit itsessään pysyvät lumettomina, voi lumipeite heijastaa

Kuva 1. Kaavio hajauteteun energiantuotantomuodon valintaan (Mukailtu Nystedt ym. 2012)

säteilyä ja siten tehostaa paneelien energiantuottoa. Kylmä ilma parantaa aurinkopaneelien toimintaa, minkä vuoksi erityisesti voimakkaan auringonpaisteen ja viileän ilman kevättalvi on hyvää aikaa aurinkoenergian tuotannolle Lapissa. (Rintala ym. 2016)

Aurinkopaneelien asentaminen rakennusten katoille ja seinille on ns. julkisivutoimenpide, joka yleensä periaatteessa vaatisi kunnalta toimenpideluvan. Rakennuslupakäytännöt vaihtelevat kuitenkin kunnittain ja kunta voi rakennusjärjestyksessä määritellä, että toimenpidelupaa ei tarvita, jos toimenpiteen voidaan katsoa olevan vähäinen. Tulkinnanvaraisuuden seurauksena lupakäytännöt voivat vaihdella jopa kuntien sisällä. Suojelluissa kohteissa vaaditaan mahdollisen kunnan toimenpide- tai rakennuslupan lisäksi rakennusluvelun mukaista menettelyä. (Venho 2016) Rovaniemen kaupungin voimassa oleva rakennusjärjestys on hyväksytty vuonna 2007 ja rakennusjärjestyksessä ei ole annettu määritelty aurinkopaneelien asennukseen erityisiä

reunaehtoja tai ohjeita. Rakennusjärjestyksessä on kuitenkin määritelty toimienpidelupavaatimus asuinkerrostalojen ja vastaavien julkisivun muuttamiselle tai vesikatemateriaalin vaihtamiselle. Pientalojen julkisivumuutosten osalta vaaditaan joko toimenpide lupa kaavoitetuilla tai pelkkä ilmoitus muilla alueilla. (Rovaniemen kaupunki 2007)

Pientuulivoima

Tuuli syntyy ilmanpaineen vaihtelusta, kun ilma virtaa korkeamman paineen alueelta matalamman paineen alueelle. Tuulen nopeus on suurempi korkeammalla maan pinnasta. Suomen tuuliolosuhteet ovat Euroopan maiden vertailussa keskitasoa tuulivoiman tuottamisen kannalta. Täällä erityispiirteensä on, että maanpinnan lähellä matalalla on vain heikkoa tuulta, kun taas samanaikaisesti korkealla on tuuli voimakasta. Tästä seuraa se, että korkeat tuulivoimalat tuottavat Suomessa energiaa hyvin, vaikka sää tuntuu maanpinnan tasolla tuulettomalta. Tuulivoimaloiden turbiinit kan-

nattaakin sijoittaa mahdollisimman korkealle ja Lapissa parhaat olosuhteet tuulivoiman tuotantoon on tuntureilla. Tuulesta saatava energia on suoraan verrannollinen tulen nopeuteen ja siten tuulisolosuhteet ovat tärkein tekijä, kun suunnitellaan tuulivoimaloiden sijoittamista. (Peura ym. 2017) Luontevinta rakennuksiin integroitavaa tuulivoimatekniikkaa on käyttää pystyakselisia tuuliturbiineja. Käytännössä asuinkäyttötonteille voidaan kuitenkin harvoin sijoittaa riittävän suurta tuulivoimalaa, jotta saataisiin merkittävää tuottoa. (Lylykan-gas ym. 2013).

Tuulivoimaa voidaan tuottaa siis myös pientuotantona. Pientuulivoiman potentiaalin arviointi on kuitenkin hankalaa, sillä pientuulivoimaloiden korkeudelta 10–20 metristä ei ole saatavilla riittävästi tietoa tuuliolosuhteista. Kattavasti tuulitietoa sisältävä tuuliatlas kuvaa tuulen olosuhteita 50 m ja sitä suuremmissa korkeuksissa. (Pöyry Management Consulting Oy 2017) Lisäksi tuuliolosuhteissa on paikallista vaihtelua paljon ja saatavilla olevan tiedon pohjalta pientuulivoiman rakentamista ei voi suunnitella riittävän tarkasti (Airaksinen ym. 2013).

Tällä hetkellä pientuulivoiman käyttö hajautetussa energiantuotannossa onkin taloudellisesti kannattamatonta eikä tuotantomuodolla katsota olevan laajaa potentiaalia osana sähköntuotantoa. Voimaloiden investointikustannukset ovat liian suuret suhteessa saatavaan sähköön. (Pöyry Management Consulting Oy 2017) Yleisen arvion mukaan pientuulivoima maksaa kaksin tai kolminkertaisesti vastaavalla kapasiteetilla rakennettavaan aurinkosähköjärjestelmään verrattuna. (Silvander 2019)

Edellä mainituista pientuulivoiman heikkouksista huolimatta on arvioitu, että se voisi olla jossain tapauksissa kannattava järjestelmä esimerkiksi aurinkoenergiatuotannon tukena. Parhaiten pientuulivoima soveltuu sähköverkon ulkopuolisiin kohteisiin, kuten saariin tai erityistilanteisiin, kuten telecom-mastoihin. (Pöyry Management Consulting Oy 2017) Näissä sähköverkon ulkopuolisissa erikoiskohteissa investoinnin takaisinmaksuajan määrittäminen poikkeaa verkkoon liitetystä hajautetusta pientuulivoimasta, sillä verkon ulkopuolella vaihtoehtona kustannusten osalta on liittyminen sähköverkkoon tai esimerkiksi dieselgeneraattori (Pesola ym. 2014).

Maankäyttö- ja rakennuslaissa on määritetty erikseen reunaehdot myös tuulivoiman rakentamiselle, mutta sääntely kohdistuu etenkin teolliseen suuren mittakaavan tuulivoi-

maan. On epäselvää, onko pientuulivoimala rakennus vai rakennelma. Tulkinta on olennaista sen vuoksi, vaaditaanko pientuulivoimalalle rakennus- vai toimenpidelupa. Tulkintaepäselvyys on johtanut siihen, että säädöksiä ja lupavaatimusta on tulkittu kunnissa toisistaan poikkeavalla tavalla, kun lupatarve on määritetty kunnan rakennusjärjestyksessä. Tavallisinta on, että kaava-alueella vaaditaan rakennuslupa tai toimenpidelupa matalalle jäävän tuulivoimalan ollessa kyseessä, ja kaava-alueen ulkopuolella taas riittää pelkkä toimenpidelupa. (Venho 2016)

Bioenergia CHP-laitoksissa

Ennusteiden mukaan biomassan käyttö tulee kasvamaan sähkön- ja lämmön tuotannossa sekä liikenteessä. Joidenkin arvioiden mukaan bioenergia on Suomessa vuoteen 2030 mennessä tärkein uusiutuvan energian muoto edelleen. Suomessa on vahva perinne bioenergian käyttöön, kun metsiä on hyödynnetty mm. polttopuuna. Turpeen käytön ennustetaan vähenevän, sillä sitä ei pidetä enää niin laajalti hyväksyttävänä polttoaineena. (Peura ym. 2017) Tässä selvityksessä on bioenergian osalta keskitytty etenkin biomassan ja biokaasun polttoon CHP-laitoksissa.

CHP-laitosten nimilyhenne juontuu sanoista Combined Heat and Power. Näissä laitoksissa biomassaa tai kaasua polttamalla tuotetaan samanaikaisesti lämpö- ja sähköenergiaa. Laitoksia voi olla mikro- ja pien-CHP-laitoksista aina suuriin CHP-laitoksiin, ja niissä poltetaan esimerkiksi pellettejä tai haketta. Toistaiseksi pien-CHP-laitosten yleistymisen esteenä on pidetty huonoa kannattavuutta, sillä sähköenergia on edullista ostaa verkosta. Kannattavaksi laitosten käyttö tulee niissä tapauksissa, kun polttoaine voidaan tuottaa itse. (Peura ym. 2017) Käytössä olevat suuremman kokoluokan CHP-laitokset on yleisimmin yhdistetty kaukolämpöverkkoon ja laitosten käyttöä säädetään sen mukaan, mikä on verkon alueella lämmöntarve (Nystedt ym. 2012). Vuonna 2014 julkaistussa selvityksessä on arvioitu, että pien-CHP-laitoksissa tuotetun sähkön syöttäminen verkkoon markkinahintaan ei kannata, ellei laitoksessa syötettyä lämpöä voida syöttää kauko- tai aluelämpöverkkoon tai käyttää paikan päällä (Pesola ym. 2014).

Biomassan lisäksi CHP-laitoksissa voidaan käyttää polttoaineena myös biokaasua, jota taas on mahdollista tuottaa esimerkiksi maataloilla mädättämällä. Biokaasun, ja sitä kautta lämmön ja sähkön tuotanto, parantaa

maatilojen kannattavuutta. Biokaasua voidaan käyttää tiloilla myös koneiden polttoaineena ja kasvattaa tilojen energiaomavaraisuutta. Biokaasua voidaan tuottaa lannasta, säilörehusta, turpeesta, oljesta, biojätteestä, puupelleteistä tai jätevesilietteestä. Mikäli tilakoko on pieni, rajoittaa materiaalin saatavuus tuotantoa. (Peura ym. 2017) Maatilojen biokaasun tuotantoa voidaan toteuttaa joko yksittäisellä tilalla tai useamman tilan muodostamassa yhteislaitoksessa (Airaksinen ym. 2013).

Pien-CHP-laitosten käyttöä hajaute-
tussa energiantuotannossa puoltaa se, että ne ovat toimivia myös poikkeusoloissa keskitettyjen energianhuoltoratkaisuiden ollessa poissa käytöstä. Pelkän perinteisen puun polttamisen sijaan kotitalouksissa olisi ilmaston ja käytettävissä olevien resurssien kannalta huomattavasti kestävämpää käyttää puuaines pien-CHP-laitoksissa. Näin toimien saataisiin myös lämmön lisäksi sähköä, jonka jalostusarvo on korkeampi. (Airaksinen ym. 2013) Suomessa on myös osaamista pienimuotoisten biopohjaisten CHP-laitosten valmistamiseen (Airaksinen ym. 2013). Pien-CHP-laitos voi olla esimerkiksi omakotitaloryhmää tai rivitalokorttelia palveleva laitos. Tällainen pieni tuotantoyksikkö voidaan sijoittaa asuinrakennustontille ilman erillistä kaavaohjausta tai -merkintää. Laitoksen yhteyteen on tehtävä myös hakesiilo. Esimerkiksi Kempeleen energiaomavaraisessa korttelissa pien-CHP-laitos on sijoitettu AH-kaava-merkinnällä määritellylle tontille eli asumista palvelevalle yhteiskäyttöiselle korttelialueelle. (Lylykangas ym. 2013)

Biomassan kestävyyydestä on käyty keskustelua. On kyseenalaistettu, onko puun käyttö laajasti energiantuotannon raaka-aineena järkevää ja kestävä. Toisaalta biomassan hyödyntämistä CHP-laitoksissa tutkitaan Suomessa ja Euroopassa myös siltä kannalta, miten tekniikka soveltuisi säätövoimaksi sähköntuotannossa. (Salokoski 2017)

Geoenergia

Maalämpötekniikassa maaperän pintaosiin latautunutta lämpöenergiaa käytetään rakennusten lämmittämiseen. Putkistot sijoitetaan lähelle lämmitettävää rakennusta maan pintakerrokseen ja siten ne tarvitsevat tilaa rakennuksen läheisyydestä ja soveltuvat parhaiten pientalojen yhteyteen. Kalliolämmöllä tarkoitetaan tekniikkaa, jossa maahan porataan pystysuora kalliokaivo tai useita kalliokaivoja. Tämä menetelmä onkin tällä hetkellä suosituin geoenergian hyödyntämismuoto. Kalliolämpöjärjestelmä

on helppo asentaa ja se voidaan toteuttaa myös pienille tonteille. Lisäksi järjestelmä on toiminnaltaan varma ja investointikustannuksiltaan kohtuullinen. Vesistölämpöjärjestelmässä lämpöä keräävä putkisto asennetaan rakennuksen lähellä olevan vesistön pohjaan. Muita käytössä olevia ratkaisuja geoenergian hyödyntämisessä ovat esim. vesistölämmönvaihdin, sedimenttienergia, asfalttienergia ja energiapaalut. (Peura ym. 2017)

Geoenergiaratkaisut ovat periaatteessa ilmaista luonnon energiaa, mutta riippuvaisia sähköstä, mikä vähentää niiden ilmastoystävällisyyttä. Etenkin kylmällä ilmalla on sähkönkulutus merkittävää järjestelmien mitoituksen vuoksi. (Airaksinen ym. 2013) Hajaautetun sähköntuotannon osana geoenergiajärjestelmä ja tarkemmin maalämpöputkisto toimii energian varastoinnissa.

Pienvesivoima

Vesivoimalaitokset voidaan jakaa tehon mukaan eri luokkiin. Pienvesivoimalaitoksilla tarkoitetaan teholtaan 1–10 MW laitoksia ja minivesivoimalaitoksilla alle 1 MW:n laitoksia. Perinteinen vesivoimatekniikka perustuu padotun veden potentiaalienergiaan ja pienikokoisia vesivoimalaitoksia onkin teoriassa mahdollista rakentaa vanhojen patojen, voimaloiden ja ohivirtojen yhteyteen. Lupaprosessien mittavuuden ja virkistyskäyttötarpeiden vuoksi pienetkin voimalaitokset eivät yleensä kuitenkaan toteudu. (Airaksinen ym. 2013) On silti arvioitu, että Suomen suojelemattomissa vesistöissä on merkittävää vesivoimapotentialia. Myös vanhoissa käytöstä poistetuissa vesivoimalaitoksissa (padot, myllyt) on mahdollista tuottaa pienimuotoista vesivoimaa vanhojen rakennusten peruskorjauksella ja uudistuksilla. (Silvander 2019) Tämä vanhojen rakennusten kunnostus sisältääkin merkittävän osan pienvesivoiman hyödyntämispotentialista. On myös kohteita, joissa on pato valmiina, mutta vanha voimalaitos on poistettu käytöstä. Tällaisiin paikkoihin voisi periaatteessa rakentaa uutta pienimuotoista vesivoimatuotantoa. Luonnon-suojeluseikkojen lisäksi esteenä toteutukselle voivat olla korkeat investointi- ja uudistuskustannukset. (Pöyry Management Consulting Oy 2017)

Perinteisen potentiaalienergiaa hyödyntävän tekniikan rinnalle on viime vuosikymmeninä noussut vaihtoehtoksi myös kineettinen vesivoima. Tekniikassa käytetään virtaavaan veteen sijoitettavaa sähkömekaanista energianmuunninta. Vesivirran vähim-

mäisnopeus menetelmää käytettäessä tulisi olla 1,03 m/s. Lapin ammattikorkeakoulussa tehdyn selvityksen mukaan Lapin alueella voi olla varteenotettavia kohteita kineettisen vesivoiman käytölle. Tekniikka voidaan hyödyntää joko pysyvänä tai tilapäisenä ratkaisuna. Hyödyntämistä voidaan tehdä useissa eri mittakaavoissa, aina kännykän lataamisesta asuntojen energiantarpeen tyydyttämiseen. (Kotkansalo ym. 2018)

Myös kineettisen vesivoiman rakentamista rajoittaa ympäristönsuojeluun liittyvä lainsäädäntö. Koskiensuojelulaissa on määriteltä ne vesistöt tai vesistön osat, joihin ei saa rakentaa uutta vesivoimaa. Rovaniemen kaupungin alueella vesivoiman rakentaminen on kielletty Simojoen vesistössä sekä Vähäjoen ja Auttijoan vesistössä. Myös Tornionjoen-Muonionjoen sivuvesistöissä Rovaniemen alueella on vesivoiman rakentaminen kielletty. On tosin epäselvää, tulkittaisiinko kineettisen vesivoiman pientuotantolaitos lainsäädännössä tarkoitetuksi vesivoimarakentamiseksi. Näin ollen lainsäädännön päivittäminen nähdään tarpeelliseksi, jotta myös tämä uudehko ja potentiaalinen tuotantotapa tulee huomioitua. (Kotkansalo ym. 2018)

Käytännössä koskien epäselvät omistussuhteet, raskas lupamenettely, heikko taloudellinen kannattavuus sekä ympäristönsuojeluun liittyvät näkökohdat ovat olleet pienvesivoiman yleistymisen tiellä. Esimerkiksi myös pienvesivoimalle vaaditaan ympäristölupaa ja prosessi vastaa pääpiirteiltään suuria vesivoimahankkeita. Toisaalta, mikäli vaelluskalakantojen elvyttämiseksi pienvesivoimalaitokseen rakennettaisiin vaelluskalojen nousun mahdollistava kalatie, ohjaisi se 10–20 % virtaamasta turbiinien ohi, mikä voi jo itsessään tehdä voimalasta kannattamattoman. (Venho 2016)

Hybridimenetelmät

Hybridimenetelmään pohjautuvassa järjestelmässä uusiutuvan energian eri tekniikat yhdistetään keskenään tai uusia menetelmiä yhdistetään vanhoihin jo olemassa oleviin tekniikoihin. Hybriditekniikoiden avulla saadaan energiaa tasaisemmin luonnon kausivaihteluista ja kysynnän vaihteluista huolimatta. Erilaisia hybridiratkaisuja on runsaasti ja niiden muodostaminen riippuu paikallisista olosuhteista. Tästä esimerkkinä on biomassaraaka-aineen saatavuus, sillä polttomateriaalia ei kannata kuljettaa kaukaa laitokseen. Käytännössä, kun hajautettua energiantuotantoa otetaan laajalti käyttöön, olisi kannattavinta ja hyödyllisintä

luoda energiantuotantoon hybridijärjestelmä, jossa eri energiantuotantotavat täydentävät toisiaan. (Peura ym. 2017)

Energian varastointi

On arvioitu, että tällä hetkellä sähkön varastointi suuressa määrin ei ole vielä taloudellista. Toisaalta, vaikka sähkönsiirtoverkkoon kytkettyjen energiavarastojen määrä on vielä vähäinen, arvioidaan niiden määrän kasvavan tulevaisuudessa hintojen laskun vuoksi. Tämän hetken merkittävin varastointitekniikka liittyy pumppuvoimalaitoksiin, mutta litiumteknologian myötä kehittyvä akkutekniikka kasvattaa osuuttaan. Tulevaisuuden keskeinen energianvarastointimuoto on ns. Power to X -tekniikka, jossa energia sidotaan tuottamalla jotain energiana hyödynnettävää ainetta, esim. vetyä. (Silvander 2019) Power to X -tekniikan odotetaan tuovan tulevaisuudessa merkittäviä mahdollisuuksia energian varastointiin. (Salokoski 2017)

Aurinko- tai tuulisähköä voidaan varastoida lämpönä kausivarastoon. Käytännössä tämä tehdään siten, että geoenergian hyödyntämistä varten porattuihin kalliokaivoihin varastoidaan lämpöä silloin, kun energiaa tuotetaan aurinko- tai tuulivoimajärjestelmällä ylimäärin. Esimerkiksi kesällä aurinkoenergialla voidaan lämmitellä kalliokaivoa, joka tuottaa lämpöä tehokkaammin tulevana talvena. Varastoinnin etu on sen skaalautuvuus, eli kaivoja voidaan tarvittaessa porata lisää. (Peura ym. 2017) Aurinkoenergian hyödyntämisen kustannukset ovat laskusuunnassa koko ajan, mutta menetelmän kausivaihtelu edellyttää energian varastointijärjestelmää ja hybridijärjestelmien käyttöä (Airaksinen ym. 2013).

Tuet ja verotus

Energiantuotantoa varten on olemassa erilaisia tukijärjestelmiä ja -muotoja, kuten investointituki, syöttötariffi, nettolaskutus sekä verotuet ja -vähennykset. Investointitukia ovat mm. työ- ja elinkeinoministeriön energiatuki, jota voidaan myöntää pientuulivoimalle, aurinkosähkölle ja pienvesivoimahankkeille, sekä maa- ja metsätalousministeriön energiantuotannon tuki maataloille, joilla on maatalouden ohessa muuta yritystoimintaa. Syöttötariffijärjestelmä on osoitettu isomman mittakaavan uusiutuvan energian laitoksille, joten se ei ole käyttökelpoinen pienimuotoisen hajautetun energian tuotannossa. Nettolaskutus puolestaan on järjestelmä, jossa sähkön kuluttaja ja tuottaja mak-

saa vain nettona kuluttamastaan sähköstä. Yhdenäistä käytäntöä laskutukseen ei ole, vaan ne vaihtelevat sähköyhtiöittäin. Sähkönmyyntiyhtiöt voivat tarjota nettolaskutusmahdollisuutta asiakkailleen, mutta niillä ei ole velvollisuutta siihen. (Pesola ym. 2014) Energiatuki on osoitettu yrityksille ja yhteisöille (Pöry Management Consulting Oy 2017). Yksittäisten pientuotantoyksiköiden hankintojen kustannuksiin on myös mahdollista hakea tarveharkintaista energia-avustusta, jota haetaan kunnalta, mutta jonka myöntää Asumisen rahoitus- ja kehittämisskeskus ARA (Venho 2016).

Kotitalousvähennys on yleisin verotuki sähkön pientuottajille. Vähennystä voi hakea laitteiston hankintaan liittyvistä asennuskustannuksista. On esitetty toiveita, että vähennysmahdollisuus koskisi asennustyön lisäksi investointikustannuksia, jos järjestelmä auttaisi sähkön kulutusjoustossa. (Pesola ym. 2014) Toisaalta asennuskustannukset ovat merkittävä kulu pientuotantoinvestoinnissa. (Pöry Management Consulting Oy 2017)

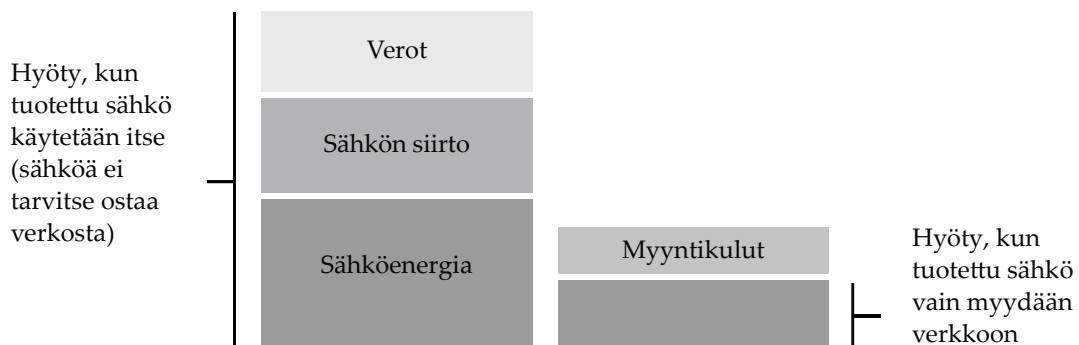
Sähköverovelvollisuudesta vapauttaminen on merkittävä pientuottajan verotuki. Tällä tarkoitetaan sitä, että alle 50 kVA:n tehoisella generaattorilla sähköä tuottava tuottaja ei joudu maksamaan veroa myymästään sähköstä. Myös silloin, kun sähköä tuotetaan 50–2000 kVA:n tehoisessa generaattorissa ilman verkkoon syöttämistä, on tuottaja vapautettu sähköverosta. On kuitenkin esitetty, että verovapauden rajana 50 kVA on liian alhainen raja, sillä useissa kohteissa voi olla järkevää rakentaa tätä suurempia aurinkosähköjärjestelmiä, mutta verokohtelu rajoittaa investoimista. (Pe-

sola ym. 2014)

Edellä mainittujen suorien taloudellisten tukien lisäksi on myös muita tukimeneelmiä hajautettuun energiantuotantoon. Esimerkiksi pientuotannon verkkoon liittymistä on helpotettu eri tavoin. Nämä tuottajat eivät joudu maksamaan mahdollisia pientuotannon vaatimia sähköveron vahvistamiskustannuksia. Myös siirtomaksuille on asetettu hintakatto 0,07 senttiä / kWh verkkoon myydystä sähköstä. Pientuotannon mittaamista on helpotettu siten, että riittää että sähkömittarin kohdalla mitataan verkkoon syötetty ja verkosta otettu energia. Pientuotannosta ei myöskään tarvitse laskea tuotantoennustetta, mikä tarkoittaa, että pientuotannon tasevastuulliselle ei voi aiheutua lisäkuluja tasesähkön muodossa. Toisaalta on huomioitavaa, että monet näistä edellä mainituista nykyisistä tukitavoista on luotu osittain pientuotannon vähäisen määrän perusteella. Mikäli hajautetun pientuotannon määrä kasvaa, voi tukimekanismeihin tulla muutoksia. (Pöry Management Consulting Oy 2017) Kuvas-
sassa 2 on esitetty ero taloudellisessa hyödyssä niissä tilanteissa, kun tuotettu sähkö käytetään itse ennen loppuosan myyntiä tai kun tuotettua sähköä ei käytetä itse, vaan myydään pelkään verkkoon.

Hajautettu energiantuotanto maankäytön suunnittelussa

Ympäristöministeriö on julkaissut vuonna 2015 oppaan ilmastotavoitteiden edistämiseksi kaavoituksessa. Oppaan mukaan alueiden

Kuva 2. Hyödyt, kun tuotettua sähköä käytetään itse ennen verkkoon myyntiä verrattuna pelkkään verkkoon myyntiin.. (Mukai-
ltu Pesola ym. 2014)

energiantuotannon suunnittelun lähtökohtana on oltava paikalliset olosuhteet. Energiantuotantoon ja käytettävään energianlähteeseen vaikuttavat mm. aluetehokkuus, ympäristö, maaperä ja paikalliset sääolosuhteet. Energiantuotannon mittakaava voi vaihdella ja se voidaan toteuttaa joko alue-, taloryhmä- tai talokohtaisilla ratkaisulla. (Ympäristöministeriö 2015) Kun halutaan hillitä ilmastonmuutosta, on alueiden käytön suunnittelussa tavoitteena luoda vähäpäästöisen elämän puitteet ja keinot ja painotukset vaihtelevat aluekohtaisesti. Kun aluekohtaista päästövähennysstrategiaa toteutetaan johdonmukaisesti maapolitiikassa, eri kaavatasoilla ja rakennussuunnittelussa, on mahdollista saavuttaa hyvä vaikuttavuus ilmastonmuutoksen hillinnässä alueiden käytön suunnittelun keinoin. Rakennetun ympäristön vähäpäästöisyys on usein hyväksytty tavoite alueidenkäytön suunnittelussa. (Lylykangas ym. 2013).

Yleisesti ottaen kaavoituksella kytetään mahdollistamaan erilaisten energiaratkaisuiden käyttöönotto alueella sekä ohjaamaan energiaratkaisuiden taloudellisia edellytyksiä. Jo kaavoituksen alussa tulisi tunnistaa suunnittelukohteessa mahdolliset energiaratkaisut ja -järjestelmät sekä pyrkiä kaavoitustyössä huomioimaan suotuisimpien vaihtoehtojen vaatimukset. Halututtuja energiaratkaisuja voidaan mahdollistaa kaavoituksessa tilavarauksin ja rakentamisen ohjauksella, mutta on tärkeää jättää määrittelemättä keinot tavoitteiden saavuttamiseksi. Energia-ala kehittyy vauhdilla ja onkin huomioitavaa, että kaavoitus mahdollistaa myös tulevaisuuden innovaatioiden hyödyntämisen. Alueita kaavoitettaessa ei välttämättä ole tarkoituksenmukaista tai edes mahdollista tehdä päätöksiä suunniteltavan alueen energiantuotantomuodoista. Olennaista on kuitenkin luoda edellytyksiä, jotta eri energiantuotantomahdollisuuksia voidaan kaavan puitteissa toteuttaa. Onkin tärkeä tunnistaa heti kaavoituksen alussa, miten eri energiantuotantojärjestelmät soveltuvat käsillä olevalle alueelle. (Ympäristöministeriö 2015)

Valtakunnalliset alueidenkäytön tavoitteet

Kun ilmastotavoitteita halutaan toteuttaa kaavoituksella, alkavat toimenpiteet jo valtakunnallisista alueidenkäytön tavoitteista (VAT). Tavoitteet asetetaan valtioneuvoston päätöksellä, ja uusin, voimassa oleva päätös on tehty vuonna 2017. Tavoitteista päättämällä varmistetaan, että valtakunnallisesti merkittävät asiat otetaan huomioon maakuntien ja kunti-

en kaavoituksessa sekä valtion viranomaisten toiminnassa. Tavoitteiden mukaan uusiutuviin luonnonvaroihin perustuvaa biotaloutta ja luonnonvarojen kierrätykseen perustuvaa kiertotaloutta on kehitettävä väestönkasvun, luonnonvarojen ehtymisen, luonnon vähenevän monimuotoisuuden sekä ilmastonmuutoksen vuoksi. Yksi voimassa olevien tavoitteiden kohde on uusiutumiskykyinen energiahuolto, jonka edistämiseksi VAT:ssa on määritelty, että alueidenkäytössä on varauduttava uusiutuvan energiantuotannon ja etenkin bioenergian tuotannon ja käytön merkittävään lisäämiseen. Tavoitteiden asettamisessa korostetaan toimintavarman energiahuollon sekä luotettavan energiansaannin merkitystä niin yksityisille kuluttajille sekä elinkeinoelämälle. Valtakunnallisena tavoitteena on, että kaavoituksessa varaudutaan uusiutuvan energiantuotannon ja sen edellyttämien logististen ratkaisujen tarpeisiin. (Valtioneuvosto 2017)

Maakuntakaava

Maakuntakaavan laatii maakunnan liitto eli Lapin alueella Lapin liitto, joka myös hyväksyy laaditun kaavan. Kaavassa tuodaan esiin alueiden käyttö ja yhdyskuntarakenne periaatteellisella tasolla sekä osoitetaan kehittämisalueita. Kaava voi koskea koko maakuntaa tai sen osa-alueita. Kaavan laatimista ohjaa valtakunnalliset alueidenkäytön tavoitteet sekä luonnonsuojeluohjelmat-, päätökset sekä luonnonsuojelulain mukaiset maisema-alueet. Kaavaa laadittaessa huomioidaan alueellisesti tarkoituksenmukainen alue- ja yhdyskuntarakenne, ekologinen kestävyys alueiden käytössä, kestävä liikenteen ja teknisen huollon järjestelyt, luonnonvarojen kestävä käyttö, elinkeinoelämän toimintaedellytykset, luonnon ja kulttuuriperinnön vaaliminen sekä virkistysalueiden riittävyys. (Ympäristöministeriö 2018a)

Lapin alueen suuren koon vuoksi maakuntakaava on jaettu osiin alueittain ja Rovaniemen alueesta on laadittu oma maakuntakaava sekä vaihemaakuntakaava. Maakuntakaavassa on energiantuotanto Rovaniemen kylien alueella otettu huomioon osoittamalla yhdyskuntateknisen huollon alueita, joille osoitetaan esimerkiksi voimalaitoksia ja suurmuuntamoalueita. Tällaisille alueille voidaan tuki osoittaa myös hajautetun pienimuotoisen energiantuotannon laitoksia, mutta käytännössä osoitetut paikat ovat suurten vesivoimalaitosten tai vastaavien suurten yksiköiden sijoituspaikkoja. Kaavassa kylien alueella ja ympäristössä on runsaasti maa- ja metsätalous-

maata. Kaavaselostuksen mukaan uusien energiamuotojen kehittämistä tulee tehdä tutkimus- ja kokeilutoiminnalla, sekä selvittää hajautettua sähköntuotantoa paikallisiin tarpeisiin (Lapin liitto 2021) Maakuntakaavassa hajautetun sähköntuotannon ajatellaan siis etenkin palvelevan paikallisia tarpeita, eikä sitä kytketä niin selvästi sähkönmyyntiin ja elinkeinotoimintaan. Tämä liittyyneen jossain määrin myös kaavan laatimis- ja vahvistamisajankohtaan, josta on jo kulunut 20 vuotta. Toki kaava ei estä pienimuotoista hajautettua energiantuotantoa, jota voidaan mahdollistaa asemakaavoituksella laitosten pienen koon vuoksi ja jota toisaalta voidaan toteuttaa myös ilman kaavoituksellista ohjausta esim. aurinkopaneelien asennuksella ja toimenpideluvilla.

Yleiskaava, osayleiskaava

Yleiskaava on kunnan laatima maankäytön suunnitelma, jossa yhdyskunnan eri toiminnot sijoitetaan kaavassa alueelle yleispiirteisesti. Yleiskaava kertoo halutun kehityksen periaatteet, ja asemakaavat laaditaan yleiskaavan perusteella. Yleiskaava koskee koko kuntaa ja osayleiskaava kunnan aluetta. Yleiskaava voi olla yleispiirteinen tai tarkemmin rakentamista ohjaava, kuten usein on ranta- ja kyläyleiskaavojen yhteydessä. Yleiskaavan laatimisessa tulee ottaa huomioon esimerkiksi yhdyskuntarakenteen toimivuus, taloudellisuus ja ekologinen kestävyys, mahdollisuuden energiahuollon tarkoituksenmukaiseen järjestämiseen ympäristön, luonnonvarojen ja talouden kannalta kestävästi, elinkeinoelämän toimintaedellytykset sekä rakennetun ympäristön, maiseman ja luonnonarvojen vaaliminen. Yleiskaavoissa tehdään siis yhdyskuntarakenteeseen, liikkumiseen ja viherrakentamiseen liittyvät perusratkaisut. (Ympäristöministeriö 2018b)

Rovaniemen kylien alueella on voimassa useita osayleiskaavoja. Kaavoissa on energiahuollolle osoitettuja alueita sekä yhdyskuntateknisen huollon alueita. Useat näistä alueista on vesivoimalaitosten sijoituspaikkoja ja lähiympäristöjä, mutta yksittäisiä alueita on myös kylien keskusta-alueilla muutoin. (Rovaniemen kaupunki 2021c) Tällaisia osoitettuja varauksia voisi hyödyntää esim. kyläalueen yhteisen pien-CHP-laitoksen sijoituspaikaksi. Samalla myös näihin rakennuksiin voisi integroida aurinkopaneelijärjestelmiä tukemaan energiantuotantoa. Osayleiskaavat mahdollistavat hajautetun energiantuotannon pienimuotoisesti esimerkiksi rakennuksiin ja pihapiireihin asennettavien aurinkosähköjärjes-

telmien avulla. Poikkeuksena voivat tuki olla kaavoissa määritellyt kyläkuvallisesti arvokkaat alueet sekä rakennustaiteellisesti ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaat kohteet, joiden osalta soveltuvuus tulisi arvioida tapauskohtaisesti.

Asemakaava

Asemakaavoituksessa korostuvat täydennysrakentamisen edellytykset, hulevesikysymysten järjestäminen, pienilmasto ja energiaratkaisut (Ympäristöministeriö 2015). Asemakaavan yhtenä tarkoituksena on toimia visiona sellaisesta toteutuksesta, joka luo aiempaa vähäpäästöisemmän rakennetun ympäristön. Kaava luo myös edellytykset uusille, päästövähennyksiin tähtääville toimenpiteille kaava-alueella. Tällaisia uusia toimenpiteitä voivat olla esimerkiksi hajautetun uusiutuvan energian rakentaminen. Asemakaavalla onkin tärkeä rooli hajautetun energiantuotannon mahdollistamisessa tonteilla tai rakennusten lähialueilla. (Lylykangas ym. 2013)

Ekotaajama-hankkeessa on kehitetty menetelmiä ja työkaluja maaseudun alueiden energiatehokkaalle suunnittelutyölle ja hankkeessa tuotettu raportti ”Ekotaajaman suunnitteluperiaatteet” on tehty etenkin asemakaavoituksen tueksi. Esimerkiksi aurinkoenergian tuotantomahdollisuuksiin voidaan asemakaavassa tarjota hyvät edellytykset. Kaavassa voidaan määrittellä, että rakennukset suunnataan etelään päin siten, että kattojen harjat ovat itä-länsi-akselilla ja kattojen kaltevuus on 45–49 astetta. Kaavassa tai rakennustapaohjeissa voidaan myös kehottaa rakentajia asentamaan aurinkokeräimiä ja tuoda esille niiden energiantuotantopotentiaalia ja hyödyllisyyttä. Aurinkoenergian tuotantoa voidaan lisätä myös siten, että rakennusvalvonta antaa tietoa esim. palveluntarjoajista ja tuoda rakentajien tietoon eri energiantuotantotapojen mahdollisuuksia alueella. (Nystedt ym. 2012)

Kaavoituksella voidaan osoittaa myös energiantuotantotapojen yhteiskäyttöratkaisuja. Esimerkiksi aurinkovoimaloille voidaan tehdä tilavarauksia ja ottaa CHP-laitosten sijoittamisessa huomioon myös polttoaineen kuljetusreitit ja varastointi. Asemakaavan laadintaprosessissa voidaan tehdä myös hajautettua energiantuotantoa tukevia tarkempia alueellisia selvityksiä. Näissä voidaan saada tarkempaa tietoa rakennusten suuntauksesta, korkeusasemista ja kattomuodoista sekä aurinkoenergian tuotannon kaupunkikuvallisista vaikutuksista. Rakentamistapaohjeet taas ovat hyvä työkalu

esim. aurinkopaneelien kaupunkikuvallisten seikkojen ohjaamiseen ja huomioimiseen. (Ympäristöministeriö 2015) Kaavoituksessa voidaan hyödyntää myös energia-analyysiä, joka tehdään alueen energiankulutuksen arviointi, energiantuotantovaihtoehtojen kartoitus sekä päästölaskenta (Nystedt ym. 2012).

Rovaniemen kyläalueita koskevia asemakaavoja on muutamia (Rovaniemen kaupunki 2021a). Näiden kaavojen ohjausvaikutus kohti hajautettua energiantuotantoa on vähäinen, mutta toisaalta kaavat kyllä mahdollistavat hajautetun energiantuotannon, eivätkä siis siten ole sen esteenä.

Vaikutusten arviointi

Kaavoitukseen kuuluu olennaisena osana maankäyttö- ja rakennuslain mukainen vaikutusten arviointi, jossa arvioidaan ennakkoon kaavan ja sitä koskevien vaihtoehtojen toteuttamisen merkittävät vaikutukset. Ilmastovaikutusten arviointi on osa vaikutusten arvioinnin. Vaikutusten arviointi tukee kaavojen valmistelua ja parantaa päätöksenteon tietopohjaa sekä laatua. Arvioinnin avulla myös osalliset saavat tietoa tulevista muutoksista. Kaavan vaikutusten arviointi on tehtävä maankäyttö- ja rakennuslain velvoittamana. On arvioitu, että kaavojen vaikutus energiaratkaisuihin jää usein vähäiseksi. Toisaalta ilmastovaikutuksiin vaikuttavia ratkaisuja on sekä yleis- että asema-kaavatasolla. Vaikutukset energiaratkaisuihin jäävät kaavoissa usein vähemmälle huomiolle. (Ympäristöministeriö 2015)

Arviotaessa kaavojen vaikutusta hajautetun energiantuotannon näkökulmasta voi esimerkiksi kiinnittää huomiota energiahuoltoon osoitettujen alueiden sijoitteluun ja määrään. Myös sitä, miten hyvin kaava mahdollistaa hajautetun energiantuotannon, on tarpeen arvioida. Mahdollistamista voi pohtia siltä kannalta, antaako yleiskaava esimerkiksi asuinalueen sijoittelussa hyviä edellytyksiä aurinkoenergiantuotantoon tai onko asemakaavassa rakennusten suuntaus aurinkosähköntuotantoa mahdollistava. Samoin kaavoja tarkastellessa voi huomioida mahdollisia sijoituspaikkoja pien-CHP-laitoksille ja näissä käytettävän poltettavan materiaalin kuljetukselle ja varastoinnille.

Hajautetun sähköntuotannon mahdollisuudet

Arvioiden mukaan uusiutuvan energian käyttöönotto etenee todennäköisesti nopeimmin

Suomessa maaseutualueilla. Hajautetulla energiantuotannolla voitaisiin parantaa maaseudun elinvoimaa, kun tuotetaan energiaa ja energian raaka-aineita. Myös alueellinen energiaomavaraisuus on maaseudulla saavutettavissa kaupunkialueita helpommin. (Peura ym. 2017) On myös esitetty, että yhteiskunnan kannattaa panostaa hajautettuun energiantuotantoon, jos tällä saavutetaan lisääntynyt hyvinvointi, valtion verokertymän kasvaminen tai työllisyyden parantaminen, sekä pystytään vahvistamaan vientiä, energiavarmuutta, korvaamaan tuontipolttoaineita ja vähentämään kasvihuonepäästöjä (Airaksinen ym. 2013).

Selvitysten mukaan suurin hyödyn-tämätön bioenergiapotentiaali on puussa ja erityisesti Itä-, Keski- ja Pohjois-Suomessa. Lapin maakunnassa käyttämätöntä bioenergian potentiaalia kokonaisuudessaan arvioitiin vuonna 2015 olevan 3,18 TWh/a, josta ylivoimaisesti suurin oli puun osuus, 2,80 TWh/a. Seuraavaksi merkittävimmät käyttämättömistä potentiaaleista Lapissa olivat jäte (0,19 TWh/a) ja maatalous (0,15 TWh/a). Puun käyttämätön potentiaali on Lapissa samansuuruinen kuin esimerkiksi Etelä- Savossa, ja Lappia enemmän käyttämätöntä potentiaalia oli vuonna 2015 vain Pohjois-Savon, Pohjois-Karjalan, Keski-Suomen ja Pohjois-Pohjanmaan maakunnissa. Bioenergian käyttö/kulutus vuonna 2015 oli Lapissa puun osalta 2,52 TWh/a, kun olkea ja biokaasua ei hyödynnetty yli raportointirajan. (Peura ym. 2017) Näin ollen puun potentiaali Lapin maakunnassa bioenergian käyttöön on merkittävä, ja mikäli koko vuonna 2015 arvioitu potentiaali saataisiin käyttöön, vastaisi se puun energiantuotantopotentiaalin kaksinkertaistamista vuoden 2015 bioenergian kulutukseen nähden.

Pientuulivoiman lisäämis- ja käyttöönottomahdollisuudet rajoittuvat lähinnä sähköverkon ulkopuolisiin kohteisiin. Pien-CHP-ratkaisut puolestaan soveltuvat parhaiten kohteisiin, joissa energiantarve on kohtuullisen suuri ja raaka-ainetta on saatavilla hyvin. Parhaiten soveltuvia kohteita pien-CHP-laitoksille ovat esim. maatilat, kylpylät, urheiluhallit, suurkiinteistöt, kiinteistöryhmät ja aluelämpö-ratkaisut. (Pesola ym. 2014)

Erilaiset ratkaisut hajautetussa energiantuotannossa sopivat erityyppisille asuinalueille. Taajamissa ja tiiviisti rakennetuilla asuinalueilla on kannattava rakentaa paikallisia energiantuotantoa hyödyntävä aluelämpöverkko ja käyttää esim. pien-CHP-ratkaisua. Haja-asutusalueella alueelliset ratkaisut eivät ole

mahdollisia rakennusten etäisyyksien vuoksi. (Motiva Oy 2010) Luonnonvarakeskuksen tuotamassa ja ylläpitämässä Biomassa-atlas -palvelussa voi alueellista biomassapotentialia selvittää aluekohtaisesti ja esimerkiksi kyläkohtaisesti, mikäli halutaan selvittää esimerkiksi pien-CHP-tuotannon mahdollisuuksia kylissä. Palvelusta on saatavilla nopeasti arviot esimerkiksi alueellisesti karttanäkymässä metsätalouden sivuvirroista, joista saatava biomassa on potentiaalista pien-CHP-energiantuotannon raaka-ainetta. Saatavaa tietoa voidaan käyttää apuna suunniteltaessa investointeja ja raaka-ainehankintoja. (Luonnonvarakeskus 2021)

Aurinkosähkön tuotannolla on suurin potentiaali kiinteistökohtaisessa sähköntuotannossa, joka on kannattavaa usein jo nykyisellä hintatasolla, kun tuotetulla sähköllä korvataan omaa sähkönkulutusta ja siten vältetään ostosähkön siirtohinnot ja verot. Tuotantojärjestelmien kannattavuuden odotetaan myös nousevan tulevaisuudessa sähkönn hinnan nousun myötä. Akkujen lisääminen järjestelmiin heikentää kannattavuutta suurien kustannusten vuoksi. (Pöyry Management Consulting Oy 2017) Aurinkoenergian potentiaalinen jakautumisessa on Suomessa alueellisia eroja. Luonnollisesti Etelä-Suomessa säteilyä on enemmän saatavilla kuin pohjoisessa ja lisäksi asuminen, ja tätä kautta rakennuskanta, on painottunut eteläiseen Suomeen. (Pesola ym. 2014)

Sähkön myynti

Sähkömarkkinalain mukaan sähköverkonhaltijoilla on siirtovelvollisuus, mikä takaa sen, että kuka tahansa voi siirtää sähköä verkkoon, kun vain liittynyt ja mittaus on vaatimustenmukaista ja tuotetulle sähkölle on ostaja. Käytännössä ostajan löytyminen voi olla ongelmallista ja lain-säädännössä ei ole määritelty ostovelvoitetta millekään taholle. Sähköverkon haltija toisaalta ei saa ostaa verkkoon siirrettyä sähköä. Koska hajautettua energiantuotantoa halutaan yhteiskunnallisesti laajalti edistää, ovat verkonhaltijat päättäneet sallimaan sähkönn syöttämisen verkkoon pientuottajien laitoksista, vaikka tuotetulle sähkölle ei olisi vielä löytynyt ostajaa. (Venho 2016)

Pientuotannon kannattavuuteen vaikuttaa tarkasteltavan teknologian lisäksi missä sovelluksissa tuotettua sähköä käytetään ja kuka käyttää. Sähkön tuotantokustannuksia on verrattava sähkönn tuottajasta tai käyttäjästä riippuen joko sähkönn markkinahintaan tai ostosähkön hintaan. Mikäli sähköä tuotetaan ja myydään verkkoon, on vertailukohtana mark-

kinasähkön hinta. Itse hyödynnettäessä sähkönn arvo on sähköenergian ja siirron muuttuvan kustannuksen suuruinen, sillä kiinteä osuus pitää joka tapauksessa maksaa. (Pesola ym. 2014)

Hajautettua sähköntuotantoa varten on tunnistettu useita erilaisia liiketoimintamalleja liittyen omistukseen, käyttöön ja sähkönn kulutuspaikkaan. Tuottaja voi olla itse omistaja, käyttäjä ja kuluttaja. Osa sähköstä voidaan myydä. Toinen vaihtoehto on, että ihmiset muodostavat osakeyhtiön tai osuuskunnan, joka hallinnoi sähköntuotantoa. Tuotannon kannattavuuden keskeinen tekijä on se, että tuotettua sähköä käytetään itse. (Pesola ym. 2014) Tuotannossa olennaista on löytää ylijäämäsähkölle ostaja, sillä esimerkiksi aurinkopaneelijärjestelmässä syntyy helposti ylimääräistä sähköä myyntiin saakka. Pöyry Management Consulting Oy:n laatimassa selvityksellä on kuvattu erilaisia piensähkötuotannon markkinapaikkoja. Helpoin tapa lienee myydä ylijäämäsähkö sähkönnmyyntiyhtiölle, joka vähentää edelleen myymästään sähköstä oman provisosuuden. Tulevaisuudessa ennustetaan kuitenkin uusien markkinapaikkojen syntymistä sähkönn pientuottajille. Näin voisi olla mahdollista, että pientuottaja möisi tuottamaansa sähköä suoraan kuluttajalle ilman sähkönnmyyntiyhtiöitä eli välikäsiä. Toinen mahdollisuus on myös pientuottajien pienoisverkot eli microgridit, jossa ne ovat muusta sähköverkosta vähemmän riippuvaisia omia saarekkeitaan energiantuotannon ja -kulutuksen osalta. Oulun Energian Farmivirta -järjestelmä on esimerkki pientuottajien omasta sähkökauppapaikasta. Kyseinen järjestelmä on tosin tarkoitettu kotitalousluokkaa suuremmille tuottajille. (Pöyry Management Consulting Oy 2017)

Hajautettua sähköntuotantoa on mahdollista harjoittaa myös ns. Virtual Power Plantien avulla. Virtual Power Plantilla tarkoitetaan virtuaalivoimalaitosta, joka on käytännössä järjestelmä sähkönn tuotanto- ja varastointikapasiteetin sekä tehokuormien optimointiin. Järjestelmä muodostuu hajautettujen energiantuotantoyksiköiden kokonaisuudesta. (Modern Villages - Sinnit kylät 2019)

Tuotannon edistämisen ei-taloudelliset keinot

Taloudelliset tekijät ovat luonnollisesti merkittäviä hajautetun energiantuotannon lisäämisessä, mutta tuotannon yleistymiseen vaikuttaa myös ei-taloudelliset tekijät. Esimerkiksi aurinkoenergian tuotannon yleistymisessä on havaittu aluekohtaisia eroja, vaikka

tukijärjestelmät olisivat alueille samat. Onkin esitetty, että paikallisilla piirteillä on merkittävä vaikutus hajautetun energiantuotannon omaksumisessa ja on tärkeää ymmärtää myös näiden tekijöiden vaikutus. Hajautetun energiantuotannon kasvua voi hillitä esimerkiksi tietotaidon ja asiantuntemuksen puute. On myös havaittu, että myös sellaiset tekijät, kuten kuluttajan ikä, sukupuoli, tulotaso tai koulutus, tai muut tekijät kuten mm. kuluttajan arvomaailma, elämäntilanne tai sosiaaliset verkostot vaikuttavat siihen, kuinka todennäköisesti henkilö innostuu ryhtymään pienimuotoisen hajautetun energian tuottajaksi. Tarkemmin näitä edellä mainittuja tekijöitä tunnetaan aurinkosähkön tuotantoon liittyen. Vertaisverkostojen rooli on tärkeä ja on esimerkiksi osoitettu, että jokainen uusi aurinkopaneeliasennus samalla kadulla lisää muiden henkilöiden teettämien lisäasennusten todennäköisyyttä 15 prosentilla. Hyvin näkyvät paneelit lisäävät myös naapureiden innokkuutta aurinkopaneelien asennukseen ja ne vähentävät naapurustossa epävarmuutta teknologiaan liittyen. On myös esitetty, että suurissa asutuskeskittymissä voisi aurinkoenergiajärjestelmiä lisätä yhteisomistuksella. (Pöyry Management Consulting Oy 2017)

Edellä mainittujen hajautetun energiantuotannon yleistymiseen vaikuttavien seikkojen vuoksi onkin syytä pohtia myös ns. pehmeiden, ei-taloudellisten ohjauskeinojen käyttöä tuotannon tukemiseksi. Esimerkiksi aurinkopaneelien asennusten markkinointi asennuspaikalla tai demoalueet voivat lisätä järjestelmien määrää lähialueilla. Tietoisuutta ja osaamista voidaan lisätä koulutusohjelmilla ja tilaisuuksilla. Kunnat voivat vaikuttaa hajautetun tuotannon lisäämiseen omistamiensa energiayhtiöiden kautta. Paikallisilla energiayhtiöillä on mahdollisuus tukea kehitystä tarjoamalla toimituksia ja jakamalla tietoa sekä ostamalla ylijäämäenergia. On myös ehdotettu, että maanviljelijöiden järjestöt voisivat olla yksi hajautetun energiantuotannon edistäjätaho. (Pöyry Management Consulting Oy 2017)

Uusiutuvan energian kuntakatselmus ja energiatehokkuussopimusjärjestelmä

Motiva Oy tekee energiakatselmuksia, joissa kerätään tietoa, kiinteistön, alueen tai kunnan energiatehokkuuden nykytilasta ja etsitään kehittämiskohteita. Katselmus voi olla myös seutu- tai maakunnan kattava. Katselmuksessa saadaan yhtenä tuloksena myös tietoa käytävissä olevista uusiutuvista energiavaroista ja

-potentiaaleista. Näitä voivat olla esim. puupolttoaineiden ja peltobiomassan määrä, biokaasun ja jätepolttoaineiden hyödyntämismahdollisuudet sekä aurinko-, tuuli- ja vesivoiman potentiaali alueella. Katselmuksesta saadaan esitys konkreettisista toimista, joilla uusiutuvaa energiaa voidaan lisätä. (Hirvaskari 2016)

Vuonna 2011 tehtiin myös Rovaniemellä uusiutuvan energian kuntakatselmus. Kyseisessä katselmuksessa on selvitetty Rovaniemen energiankäyttöä sekä tarkasteltu uusiutuvan energian lisäämismahdollisuuksia. (Rovaniemen kaupunki 2021b)

Euroopan unionin energiapalveludirektiivin yksi edellytys on, että julkisen sektorin rooli energian säästämässä on toimia esimerkkinä. Kunnat ovatkin voineet solmia energiatehokkuussopimuksen, jonka tarkoituksena on esisijaisesti energiatehokkuuden parantaminen, mutta myös uusiutuvan energian käytön edistämisen toimet. Sopimuksen mukaisina toimenpiteinä kunnissa on: toiminnan organisointi ja raportointi, kulutusseuranta, elinkaariajattelu, energiakatselmuksot, energiansäästö- ja tehokkuustoimenpiteet, uusiutuvan energian käyttö sekä ESCO-palveluiden hyödyntäminen. Energiatehokkuussopimusjärjestelmä vastaa kansainvälisiin sitoumuksiin ilmastomuutoksen vastaisessa työssä. (Hirvaskari 2016)

Rovaniemen kaupunki on ollut mukana ns. KETS-sopimuksessa, eli suurten ja keskikokoisten kuntien energiatehokkuussopimuksessa. Sopimuksen piirissä on ollut tavoitteena saavuttaa yhdeksän prosentin energiansäästö vuosien 2008–2016 aikana. Sopimus sisälsi energiankäytön tehostamisen lisäksi uusiutuvan energian käytön edistämisen tavoitteita ja toimenpiteitä. (Rovaniemen kaupunki 2021b)

Hankkeista vauhtia muutokseen

Hajautetun energiantuotannon edistämässä on ollut viimeisen vuosikymmenen aikana runsaasti eri tahojen suunnittelempia ja toteuttamia hankkeita. Seuraavassa esitellään joitain tällaisia jo päättyneitä ja käynnissä olevia hankkeita.

Euroopan aluekehitysrahastosta tuetaan hankkeita, joiden tavoitteena on lisätä uusiutuvaan energiaan, energiatehokkuuteen ja materiaalitehokkuuteen liittyvää tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoimintaa. Näin tarkoituksena on nostaa uusiutuvien energialähteiden osuutta energiantuotannossa ja kehittää uusiutuviin energiaratkaisuihin ja energia- ja materiaalitehokkaisiin ratkaisuihin perustuvaa liiketoimintaa ja edistää yritysten kilpailukykyä.

Rahoitusta voi saada mm. alueen elinkeinotoimintaa tukevaan tutkimus-, kehitys ja innovaatiotoiminnan infrastruktuurin parantamiseen; tutkimus-, osaamis- ja innovaatiokeskittymien ja -ympäristöjen ja kehitysalustojen kehittämiseen; ynnä muihin tutkimushankkeisiin, menetelmien kehittämiseen ja käyttöönottoon sekä prosessien kehittämiseen. (Hirvaskari 2016)

Hajautetun energiantuotannon edistämishankkeita

Lapin Ammattikorkeakoulun energia-alan toimenpideohjelman (LEAP) hankkeessa on haluttu tukea ja tehostaa uusiutuvan energian käytön lisäämistä ja kehittämistä sekä energiatehokkuuden parantamista lappilaissa yrityksissä ja julkisorganisaatioissa sekä lisätä opilaitoksen osaamista aiheesta. Hankkeeseen liittyvässä haastattelututkimuksessa selvitettiin Lapin kuntien ja yritysten uusiutuvan energioiden ja energiatehokkuuden nyky- ja tavoitetilaa. Tutkimuksen perusteella kunnissa ja yrityksissä tarvitaan etenkin tietoa ja koulutusta mm. aurinkoenergian-, maalämmön ja bioenergian hyödyntämisestä aina suunnittelusta toteutukseen saakka. Tulosten mukaan kunnilla on vain vähän pilottialueita tai -kohteita uusiutuvan energian hyödyntämiseen liittyen. Olemassa olevia kohteita olivat mm. haketuskeskukset, aurinkosähköjärjestelmät ja hake- tai pelletti-konttijärjestelmät. Energiatehokkuussopimus oli kahdeksalla kunnalla. Haasteina kunnossa koettiin mm. hakkeen osalta toimitusketjun huonon toimivuus (logistiikkaketju, laatu, pirstoutunut metsänomistus). Toisaalta tulevaisuudessa käytön arvioitiin lisääntyvän kuntien alueella mm. bioenergian, biopolttonesteiden, puupohjaisten energianlähteiden (hake ja pelletti), aurinko- ja tuulivoiman, maalämmön ja turpeen osalta. Tavoitteena kunnilla olisi saada lisää lämpökontteja sivukylien koulujen ja maatilojen energiantuotantoon. Myös aurinkoenergian hyödyntäminen nähtiin kiinnostavana. (Parkkila ym. 2017)

Älykylä-konsepti on Arctic Smart Village Oy:n luoma malli, jonka avulla voidaan tukea modernia, hiilineutraalia kyläkehitystä. Konseptin avulla saadaan tuotua yhteen ns. älykylässä asumisesta kiinnostuneet sekä mahdolliset palveluntarjoajat. Ideana projektissa on luoda kyläyhteisö, jolle rakennetaan nykyaikainen, energiatehokas, älykäs rakennuskanta. Tarkoitus on mahdollistaa yhteisöllinen, hiilineutraali ja energian suhteen älykäs kylä. Paikallinen energiantuotantojärjestelmä suunnitellaan

alueelle sopivaksi. (Arctic Smart Village Oy 2021)

Energiayrittäjyydestä elinvoimaa maaseudulle -hankkeessa on saatavilla tietoja energiatehokkuudesta, energiapalveluista ja kehitystoiminnasta. Hanke toimii tukena etenkin maatalousyrittäjien siirtymälle tai toimialan laajentamiselle energiyrittäjyyden saralle. (ProAgria Keskusten Liitto 2016)

Metsäkeskuksen hanke ”Kehittyvä bioenergialiiketoiminta – BioLiito” puolestaan pyrkii luomaan mahdollisuuksia uusille toimijoille bioenergia-alalla sekä koulutusta ja neuvontaa järjestämällä vahvistamaan jo olemassa olevien toimijoiden edellytyksiä. Hankkeen tavoitteena on myös auttaa vanhojen ja uusien alan toimijoiden verkostoitumisessa. Hanke keskittyy Lapin ja Pohjois-Pohjanmaan alueelle, joilla järjestetään koulutus- ja verkostoitumistapahtumia. (Metsäkeskus 2021a)

Metsäkeskuksen hallinnoima ja toteutettava Vähähiilinen Lappi -hankkeessa on tavoitteena vähentää fossiilisen energian käyttöä ja kasvihuonepäästöjä hankkeeseen osallistuvissa kunnissa. Hankkeen tuloksia ja toimintamalli on hyödynnettävissä kaikissa Lapin kunnissa. Hanke on käynnissä vuosina 2019–2021. Rovaniemi ei ole mukana hankkeessa. Hankkeen jälkeen on myös tarkoitus käynnistää Lapissa oma alueellinen yhteistyöverkosto vähähiilisyiden edistämiseksi. Hankkeessa on arvioitu mukana olevien kuntien energiatase ja uusiutuvan energian potentiaali. (Metsäkeskus 2021b)

APPROVE- hankkeen nimi on kokonaisuudessaan ”Advancing Public Participation and Stakeholder Engagement for the Improvement of Renewable Energy Policies”. Hankkeessa on kumppaneita eri puolilla Eurooppaa ja yksi hankkeen osallistujakumppaneista on Lapin liitto. Hankkeen ajankohta on 2018–2022 ja sen tarkoituksena on edistää uusiutuvien energianlähteiden käyttöä kohdealueilla. Hankkeen yhteydessä on määritelty suurimmiksi esteiksi ns. vihreän siirtymän tiellä vähäinen tietotaso yleisesti, eri osapuolten, kuten lupahallinnon virkamiesten asiantuntijuuden puute sekä julkinen vastustus. Lapsi hankkeen puitteissa on tarkoitus kohdistaa investointeja nimenomaan maaseutumaisten alueiden hajautetun energiantuotannon edistämiseen. Hanke keskittyy tiedon lisäämiseen, valmiuksien kehittämiseen sekä asianosaisten osallistamiseen. Hanke toteuttaa myös Euroopan alueidenvälistä yhteistyötä. (Interreg Europe 2021, Lapin liitto 2021)

Vaasan yliopiston Levón-instituutis-

sa toteutettiin kylien energiaomavaraisuuteen keskittynyt Energiakylä-hanke. Hankkeessa tavoitteena oli kylien kehittäminen kohti energiaomavaraisuutta Pohjanmaan maakunnissa. Vaikka keskittyi alueellisesti Lapin ulkopuolelle, on kylänäkökuulmassa yhtymäkohtia myös Rovaniemen kyliin. Energiakylä-hankkeessa oli mukana Pohjanmaan maakunnan alueelta 14 kylää, joille tehtiin energiaomavaraisuuteen tähtäävä suunnitelma hyödyntäen alueiden uusiutuvia luonnonvaroja ja maatalouden sivutuotevirtoja. Tutkimuksessa selvitettiin kyläkohtaisesti energian kulutus ja uusiutuvan energian tuottopotentiaali, joiden perusteella muodostettiin kyläkohtainen energiatase. Taseen pohjalta jokaiselle mukana olleelle kylälle tehtiin hankkeessa oma suunnitelma, miten ja millaisilla energiantuotantomenetelmien valinnoilla kylissä saavutettaisiin energiaomavaraisuus. Hankkeen keskeisimmät tulokset tämän selvityksen kannalta olivat seuraavat:

1. Uusiutuvan energian potentiaalia kylissä oli energian myyntiin saakka. Ainoastaan selvaisissa kylissä, joissa oli suuri asukasmäärä suhteessa pinta-alaan, oli energiatase negatiivinen.
2. Yhtä kaiken ratkaisevaa teknologiaa tai konseptia ei ole olemassa, vaan ratkaisut tulee arvioida ja toteuttaa aina kylä- / alue- / taustakohtaisesti.
3. Yksittäisillä suurilla investoinneilla ei ratkaista tarvetta uusiutuvan energian lisäämiseen, vaan pienistä yksiköistä muodostuu suuri virta, joka on myös kokonaisuutena tehokkaampi, toimintavarmempi ja hyödyttää suurempaa joukkoa. (Haapanen ym. 2015)

Modern villages – Sinnit kylät

Oulun yliopistossa toteutetaan vuosina 2020–2022 Modern Villages – Sinnit kylät -nimien hanke, joka tuo mukanaan merkittäviä mahdollisuuksia uusiutuvan energian hajautetulle tuotannolle Rovaniemen kylissä. Hankkeessa on tarkoitus kartoittaa haja-asutusalueella olevaa rakennuskantaa ja selvittää rakennusten hyödyntämistä hajautetussa energiantuotannossa. Erityinen tarkastelunäkökulma on aurinkoenergian hyödyntämisessä sähköntuotantoon rakennuksiin ja pihapiireihin asennettavilla aurinkopaneeleilla. Hankkeessa tarkastellaan myös, miten kantateiden ja voimalinjojen läheisyydessä sijaitsevat rakennusryhmät voisivat toimia Virtual power plant -alustoina. Tutkimushankkeen kohdealueena on Rovaniemen kylät ja rakennusryhmät.

Hankkeen tavoitteena on määritellä kohdekylien energiantuotantopotentiaali sekä tunnistaa indikaattorit eli ne tekijät, jotka tekisivät kylästä erityisen soveltuvan hajautettuun aurinkoenergian tuotantoon. Näin saadaan määriteltyä ns. SINNI-kylätyyppi. Hankkeessa tarkastellaan myös palveluinnovaatioita eli palveluliiketoimintaa hajautetun energiantuotannon alueella. (Modern Villages - Sinnit kylät 2019)

HARAVA-kysely

Kuntasuunnittelukurssilla keväällä 2021 toteutettiin HARAVA-järjestelmällä kysely Rovaniemen kylien edustajille. Kyselyssä huomioitiin myös hajautettu energiantuotanto ja erityisenä kiinnostuksen kohteena oli vastaajien näkemykset hajautetusta energiantuotannosta. HARAVA-kyselyssä hajautettua energiantuotantoa selvitettiin kolmen kysymyksen avulla.

Kysymyksenasettelu

Vastaajilta kysyttiin, mitä eri seikkoja he pitävät tärkeinä tai vähemmän tärkeinä hajautettuun energiantuotantoon liittyen. Kysymyksessä eri seikat oli määritelty seuraavasti: ilmastovaikeus (vähähiilisyys), energiaomavaraisuus, teknologian yksinkertaisuus, luotettavuus, vaikutus maisemaan, käyttäjäystävällisyys, tuotantoyksikön koko, julkisen rahoituksen tarve, julkisen infrastruktuurin tarve (esimerkiksi sähköverkot ja putkistot) sekä hinta. Vastaajia pyydettiin arvioimaan jokaisen edellä mainitun seikan osalta, mihin oma mielipide asettuu asteikolla tärkeä - jokseenkin tärkeä – en osaa sanoa – ei kovin tärkeä – ei tärkeä. Lisäksi annettiin mahdollisuus avovastauksen antamiseen, mikäli vastaaja halusi tuoda esille jonkin muun painotettavan seikan asiassa.

Toisessa kysymyksessä tiedusteltiin, minkälaista hajautettua energiantuotantoa vastaajat haluaisivat hyödyntää alueellaan. Kysymyksenasettelussa oli annettu valmiiksi valittavaksi seuraavat vaihtoehdot: aurinkovoima, biokaasu, biomassan poltto CHP-laitoksessa, maalämpö ja maalämpöpumput, pienvesivoima, tuulivoima tai jokin muu, mikä? Lisäksi annettiin mahdollisuus vastata ”en osaa sanoa”. Vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto.

Kolmantena kysymyksenä HARAVA-kyselyssä hajautetun energiantuotannon osalta esitettiin: ”Mikä tai mitkä hajautetun energiantuotannon muodot eivät mielestäsi sovi alueelle?” Kysymykseen oli mahdollista

vastata avovastauksena, eli valmiita vaihtoehtoja ei annettu valittaviksi.

Tulokset

HARAVA-kyselyn hajautetun energiantuotannon osuuteen vastasi 22 vastaajaa koko alueelta. Ensimmäiseen, eri tekijöiden arvottamista selvittävään kysymykseen saadut vastaukset kattoivat melko tasaisesti kaikki annetut vaihtoehdot. Tärkeimmäksi tekijäksi koettiin hajautetun energiantuotantomenetelmän tai -järjestelmän luotettavuus, joka arvioitiin tärkeäksi 19 vastauksessa sekä jokseenkin tärkeäksi 2 vastauksessa. Seuraavaksi tärkeimpiä seikkoja olivat energiaomavaraisuus (tärkeä 14 kpl, jokseenkin tärkeä 7 kpl) ja teknologian yksinkertaisuus (tärkeä 13 kpl, jokseenkin tärkeä 8 kpl). Näiden jälkeen eniten tärkeä tai jokseenkin tärkeä -arvioita saivat järjestelmän käyttäjäystävällisyys, julkisen infrastruktuurin tarve ja vaikutus maisemaan. Vähiten tärkeä - tai jokseenkin tärkeä -arvioita annettiin ilmastovaikutukselle, tuotantoyksikön koolle, julkisen rahoituksen tarpeelle tai hinnalle. Eri vaihtoehtoja arvioitiin määritelmillä ”ei kovin tärkeä” tai ”ei tärkeä” vain yksittäisissä vastauksissa, joten annetuista vaihtoehtoista suurin osa nähtiin tärkeinä tai jokseenkin tärkeinä. Avovastauksia saatiin koko alueella kaksi, joissa painotettiin ratkaisujen yksinkertaisuutta ja luotettavuutta ns. tavallisen ihmisen käyttöön, sekä ympärivuotista toimintavarmuutta. Myös ympäristö mainittiin.

Toisessa kysymyksessä vastaajien piti valita annetuista vaihtoehtoista hajautetun energiantuotannon muoto tai muodot, joita vastaajat haluaisivat nähdä alueellaan. Eniten kannatusta annettiin maalämmölle ja maalämpöpumpuille (20 kpl), aurinkovoimalle (18 kpl) ja biomassan poltolle CHP-laitoksissa (10 kpl). Loput vastauksista hajaantuivat seuraavasti: biokaasu 7 kpl, tuulivoima 7 kpl, pienvesivoimaa 4 kpl, jotain muuta 3 kpl. Yksi vastaaja oli valinnut vaihtoehdon ”en osaa sanoa”.

Viimeisessä hajautettua energiantuotantoa koskevassa kysymyksessä tiedusteltiin vastaajien mielipiteitä siihen, mikä tai mitkä hajautetun energiantuotannon muodot eivät sovi alueelle ja mikä on syynä epäsopivuuteen. Yhteensä koko alueen vastauksissa tähän kysymykseen saatiin 17 vastausta. Erityisesti tuulivoiman nähtiin soveltuvan huonosti alueelle (maininta 12 vastauksessa). Osassa vastauksissa oli perusteltu tuulivoiman soveltumattomuuden syyksi erityisesti maisemahaittoja sekä sitä, että alueen maasto on alavaa ja toisaalta tuulivoimasta nähtiin koituvan myös äänion-

gelmia. Myöskään pienvesivoimaa ei nähty soveltuvaksi alueelle 8 vastauksessa, sillä myös sen koettiin pilaavan maisemaa ja haittaavan kalakantojen suojelua. Yhdessä vastauksessa kerrottiin myös vesivoiman jättäneen jälkensä alueen ihmisten muistiin negatiivisesti kalastaja elinkeinovaikutusten vuoksi. Kolmessa vastauksessa biomassan polttoa ei nähty alueelle sopivana ja kahdessa vastauksessa epäiltiin aurinkoenergian hyödyntämisen sopivuutta talven vähävaloisten ja runsaslumisten olosuhteiden vuoksi.

Kyläkohtaiset vastaukset mukailivat kokonaiskuva ja hajontaa oli kylien välillä vain vähän. Kysymyksenasettelussa olisi tuulivoiman määritelmää ollut syytä tarkentaa. Nyt vastaukset heijastelivat vastaajien ymmärtäneen tuulivoiman tarkoittaneen kyselyssä ns. tavanomaisia, eli melko suuria tuulivoimaloita. Tarkoituksenmukaisempaa olisi ollut saada tietoa vastaajien näkemyksiä pientuulivoimaan liittyen.

Hajautetun energiantuotannon vaikutuksia

Hajautetun energiantuotannon vaikutukset voivat olla aluetaloudellisia, esim. työllisyysvaikutuksia, sekä ilmastovaikutuksia, yksittäisiin koti- tai maatalouksiin vaikuttavia, muita ympäristövaikutuksia ja investointivaikutuksia.

Erilaiset tekniset ratkaisut ovat tulleet ja tulevat edelleen paremmin kannattaviksi taloudellisesti ja hajautetulla energiantuotannolla nähdään mahdollisuuksia suomalaisen aluetalouteen. Kaikkein merkittävimmät työllisyys- ja talousvaikutukset on arvioitu olevan Pohjois- ja Itä-Suomessa. (Peura ym. 2017) Hajautettu energiantuotanto kytkeytyy alueiden suunnitteluun, alueellisiin tai kunnallisiin ilmastotavoitteisiin sekä uuden teknologian kehittämiseen ja testaamiseen. Hajautettu energiantuotanto voi toimia alueen vetovoimatekijänä ja aikaansaada paikallista uutta yritystoimintaa. (Motiva Oy 2010)

Valtioneuvoston julkaisussa ”Hajautetun energiantuotannon mahdollisuudet ja rajoitteet” on tarkasteltu uusiutuvan energian aluetaloudellisia vaikutuksia ja tarkastelussa on otettu huomioon tiettyjä rajoituksia ja reunaehtoja. Tarkastelussa oletettiin, että CHP:n ja biokaasun koko kasvupotentiaali otettaisiin käyttöön ja loput tarpeesta katettaisiin jo käy-

tössä olevan uusiutuvan energian lisäksi tuulivoimalla ja aurinkoenergialla. Tarkastelussa Lappia ei käsitelty omana alueenaan, vaan se sisältyi Pohjois- ja Itä-Suomen suuralueeseen. Tarkastelu käsitteli vain tuotanto- ja käyttövaihetta ja näkökulma on kokonaisvaikuttavuus, ilman energiatuen ja verotuksen huomioimista. Selvityksen mukaan suurimmat työllisyys- ja talousvaikutukset CHP:n koko kasvupotentiaalin hyödyntämiseen olisivat Pohjois- ja Itä-Suomessa. CHP:n kasvupotentiaaliksi Pohjois- ja Itä-Suomessa arvioitiin 163 % ja biokaasun kasvupotentiaaliksi peräti 3809 % vuoden 2017 tilanteeseen nähden. Aluetaloudellisesti Pohjois- ja Itä-Suomeen CHP:n osalta arvioitiin työllisyysvaikutukseksi 0,24 %-yksikköä vastaten 1306 henkilötyövuotta. Biokaasun kasvupotentiaaliksi samalla suuralueella arvioitiin työllisyyden osalta 0,06 %-yksikköä vastaten 327 henkilötyövuotta. (Peura ym. 2017)

Ilmastopaneelin julkaisun mukaan vuonna 2013 alle 1 MW:n pienimuotoisen energiantuotannon työllisyys- ja kansantalousnäkökohdista puuttui yksiselitteistä aineistoa eli tutkimustuloksia ei ollut saatavilla. Pienimuotoisiin uusiutuviin energialähteisiin tuotanto- ja työllisyysvaikutuksista tuotettua energiamäärää kohti on tehty kansainvälisestikin vähän selvityksiä, joiden perusteella eri tuotantotapoja on vaikea saada vertailukelpoisiksi keskitettyihin ratkaisuihin nähden. Hajautettujen energialähteiden osalta kotimainen aineisto puuttui käytännössä kokonaan. Olennaista kansantalouden kannalta on arvioida uusiutuvan energian luomien bruttotyöpaikkojen lisäksi nettovaikutus työpaikkoihin. Yleistäen voidaan sanoa, että hajautettujen energijärjestelmien tuottama energia työllistää selvästi enemmän tuotettua energiayksikköä kohden, kuin keskitetty energiantuotanto. (Airaksinen ym. 2013)

Suomen ympäristökeskuksen tutkimuksessa arvioitiin hajautetun uusiutuvan energian hyödyntämisen vaikutuksia aluetalouteen ja kasvihuonepäästöihin. Tutkimuksessa mallinnus toteutettiin potentiaaleihin perustuvana skenaariotarkasteluna alueellisella, ympäristölaajennetulla ENVIREGIO-mallilla. Kohteena oli kahdeksan kuntaa Pohjois-Pohjanmaalla. Tutkimuksessa tarkasteltavia potentiaaleja olivat metsäbioenergia, aurinkoenergia, tuulivoima ja maalämpö- sekä ilmalämpöpumput. Tulokset osoittivat, että energiapotentiaalin käyttöönotosta seurasi positiivisia aluetaloudellisia vaikutuksia tuotokseen, arvonalisään sekä työllisyyteen. Potentiaalin hyödyntämisen

taloudellinen kannattavuus vaihteli kuitenkin selkeästi. Kasvihuonepäästöjen vähentämisen kannalta öljylämmityksen korvaaminen maatai ilmalämmöllä oli erityisen tehokas tapa. Sen sijaan aurinkoenergiainvestoinnit eivät olleet tässä tutkimuksessa päästöjen kannalta yhtä tehokkaita. (Savolainen ym. 2019)

On todettu, että hajautetun energiantuotannon käyttöönotolla kertaluontoisten investointivaikutusten lisäksi saadaan myös jatkuvia taloudellisia vaikutuksia esimerkiksi sähkön omatuotannon vähentäessä ostosähkön määrää. Ympäristökeskuksen tutkimuksen tulosten mukaan energiapotentiaalien aktivointi saa aikaan huomattavia aluetaloudellisia vaikutuksia tuotokseen, arvonalisään ja työllisyyteen. Kuitenkin energiapotentiaalin hyödyntämisen taloudellinen kannattavuus vaihtelee. (Savolainen ym. 2019) Minivesivoiman työllisyysvaikutukset ovat vähäisemmät, kuin muissa uusiutuvan energian tuotantomuodoissa. (Airaksinen ym. 2013)

Energiajärjestelmän kannalta on hajautetun energiantuotannon lisäämisellä positiivisia vaikutuksia huoltovarmuuden parantuessa ja päästöjen vähentyessä. Myös energiatehokkuus paranee, kun lähellä tuotospaikkaa sähköä käytettäessä siirtohäviöt pienenevät. Myös hajautetun energiantuotannon luomat uudet liiketoimintamahdollisuudet ovat yksi tärkeimmistä tuotannon yleistymisen tuomista mahdollisuuksista. (Pöyry Management Consulting 2017)

Lapin ammattikorkeakoulun Arktinen älykylä -julkaisussa on esitetty visio hajautetusta energiantuotannosta. Vision mukaan lämmön ja sähkön yhteistuotanto esim. CHP-laitoksessa olisi kannattavaa ja tuotantoon yhdistettäisiin aurinkoenergian tuotantoa alueellisesti kaikkien hyödynnettäväksi. Skenaariolla on arvioitu olevan hyödyllisiä vaikutuksia. Sähkönjakelun luotettavuus parantuisi ja siirtohäviöt pienenisivät. Alueellinen tuotanto ja raaka-aineet lisäisivät omavaraisuutta ja työllisyyttä. Suuressa mittakaavassa energian omatuotanto vähentäisi riippuvuutta tuontien energiasta. (Vatanen ym. 2015)

Hajautettu energiantuotanto voisi siis tuoda ansaintamahdollisuuksia energian pien-tuottajille eli esimerkiksi kiinteistöjen omistajille ja luoda käyttötarkoituksia jo käytöstä poistetuille rakennuksille. Toki hajautettua tuotantoa voi integroida myös käytössä oleviin rakennuksiin. Rakennusten käyttäminen esimerkiksi aurinkopaneelien asennuspaikkoina voisi tuoda myös vuokratuloja rakennusten

omistajille. Hajautettu energiantuotanto myös mahdollistaa sähköautojen latausverkoston myös haja-asutusalueelle. Tämä osaltaan edistää myös matkailupalveluita alueella (Modern Villages – Sinnit kylät 2019)

Toki energiantuotannon integroiminen kylien rakennuksiin ja kyläympäristöihin myös vaikuttaa kylien maisemaan. Aurinkopaneelien ilmestyminen maaseutumaisille alueille voi viestiä positiivisesta ja tulevaisuuden katsovasta muutoksesta. Elinvoima ja eteenpäin meneminen saavat näkyä ulospäin. Kun tärkeimmät maisemalliset arvot tunnistetaan ja otetaan huomioon, saadaan hajautettua energiantuotantoa sovitettua jo olemassa olevaan maisemaan. Myös suppean HARAVA-kyseilyn vastauksissa korostui maiseman merkitys alueen asukkaille, joten maisemallisten seikkojen tarkalla ja huolellisella huomioon ottamisella edistetään uudistusten hyväksyttävyyttä.

Johtopäätökset

Rakennuskannassa tehtävien muutosten on ensisijaisesti pienennettävä primäärienergiankulutusta ja sitä kautta vähennettävä päästöjä, sillä myös uusiutuva energia on luonnonvara, jota tulee käyttää säästeliäästi (Airaksinen ym. 2013) Hajautettu energiantuotanto on kuitenkin tulevaisuudessa merkittävässä roolissa ja suurimmat odotukset liittyvät aurinkosähkön tuotantoon, joka on kasvattanut osuuttaan viime vuosina. On myös ennustettu, että pien-CHP:n rooli maataloustuotannon yhteydessä

kasvaa tulevaisuudessa. Pientuulivoiman käytön lisääntyminen tulevaisuudessa on epävarmaa sääolosuhteiden vuoksi. Sääriippuvainen tuotanto, kuten aurinko- tai tuulivoima, tarvitsevat edelleen rinnalleen huippukulutusajan kohtiin keskitettyä tuotantoa, mutta energian varastointi tulevaisuudessa tuonee muutoksen tähänkin. (Silvander 2019)

Kuvassa 3 on esitetty maakunnan, kunnan ja kyläyhteisön eri roolit hajautettua energiantuotantoa käyttöön otettaessa. Rovaniemen kaupunki on todennut ilmasto-ohjelmassaan, että kaupungin aikomuksena on toimia edelläkävijänä muille Lapin kunnille. Hajautetun energiantuotannon käyttöönoton myötä Rovaniemen kylät voisivat toimia esimerkkinä muille Lapin sekä Pohjoismaiden pohjoisten alueiden kylille. Kylä on yhteisönä usein sopivan kokoinen yksikkö hajautetun energiantuotannon jalkauttamiseen: ei liian suuri mutta toisaalta riittävän iso yhteisön tuen muodostumiseksi. Kylien asukkaille voitaisiin järjestää koulutusta hajautetusta sähköntuotannosta ja tarjota asukkaille ryhmänä apua järjestelmien toteuttamiseen. Vahvat kyläyhteisöt voivat halutessaan myös muodostaa esimerkiksi osuuskuntia ja näiden kautta ryhtyä sähköntuottajiksi. Hajautettu energiantuotanto tarjoaa mahdollisuuksia uusiin ansaintakeinoin ja elinvoiman lisäämiseen, sekä uudenlaisen, innovatiivisen ja tulevaisuuteen katsovan kyläbrändin muodostamiseen. Maatalouden vähenyessä maaseudun ja haja-asutusalueiden uusi alkutuotannon tuote voikin tulevaisuudessa olla sähkö.

Maakunta	Kunta	Kylä
Rahoittajat: aluekehitysrahoituksen kohdentaminen	Saattaa yhteen kylätason toimijoita	Investointien toteuttaminen
Korkeakoulut: uuden tiedon tuottaminen ja levittäminen, pilottiprojektit, täydennyskoulutus	Hankkii osaamista ja tuottaa palveluita	Aloitteen tekijänä investoinneille
	Auttaa resurssien löytämisessä ja yhteiskäytössä	Muodostaa konsortion, jolla investointeja lähdetään toteuttamaan
	Sopivan toimintamallin löytäminen: yritys / yhdistys / osuuskunta	Yhteisöllisyys ja yhdessä tekeminen

Kuva 3. Maakunnan, kunnan ja kylän tehtävät hajautetun energiantuotannon toteuttamisessa. (Mukailtu Lapin liitto 2017a)

Lähteet

Airaksinen, M., Seppälä, J., Vainio, T., Tuominen, P., Regina, K., Peltonen-Sainio, P., Luostarinen, S., Sipilä, K., Kiviluoma, J., Tuomaala, Savolainen, M., Kopsakangas-Savolainen, M. (2013) Rakennetun ympäristön hajautetut energiajärjestelmät. Suomen ilmastopaneelin raportti 4/2013. <<https://www.ilmastopaneeli.fi/wp-content/uploads/2018/10/Rakennetun-ympariston-hajautetut-energiajarjestelmat.pdf>> Arctic Smart Village Oy. <https://arctic2020.fi/>. 26.4.2021

Haapanen, A., Kumpulainen, L., Kitinoja, A., Peura, P., Suomela, J., Kauhaniemi, K., Keskinen, J., Rinta-Luoma, J., Mäki, A., Frände, N., Wikberg, A. (2015) Energiakylä. Kylien kehittäminen kohti energiaomavaraisuutta Pohjanmaan maakunnissa. Loppuraportti, Vaasan yliopisto, Levón-instituutti 2015. <<https://osuva.uwasa.fi/handle/10024/7296>>

Hirvaskari, Milla (toim.) (2015) Uusiutuvaa energiaa ja energiatehokkuutta Lapin kuntiin. Lapin AMK:n julkaisuja, Sarja B. Raportit ja selvitykset 7/2016. Lapin ammattikorkeakoulu, Rovaniemi 2016. <<https://www.lapinamk.fi/loader.aspx?id=0630e676-3984-4079-bd06-1b405949b7b4>>

Interreg Europe (2021). APPROVE-hanke. <<http://www.interregeurope.eu/approve/>>. 27.4.2021.

Kotkansalo, A., Siimes, A., Ailinpieti, P., Rintala, M. (2018) Kineettisen vesivoiman soveltuvuus Lapin maakunnan alueella. Lapin AMK:n julkaisuja. Sarja B. Tutkimusraportit ja kokoomateokset 20/2018. <<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-316-261-7>>

Lapin liitto (2021). APPROVE-hanke. <<https://www.lapinliitto.fi/hankkeet/kansainvaliset-hankkeet/approve/>>. 27.4.2021.

Lapin liitto (2017a). Lapin hajautetun uusiutuvan energian ohjelma. <<https://issuu.com/lapinliitto/docs/lapinenergiaohjelma>>

Lapin liitto (2017b). Lappi-sopimus, Lapin maakuntaohjelma 2018–2021. <<https://www.lapinliitto.fi/wp-content/uploads/2020/08/Lappi-Sopimus2018-2021.pdf>>

Lapin liitto (2021). Rovaniemen maakuntaka-

va, vahvistettu 2001. <https://www.ymparisto.fi/fi-fi/elinymparisto_ja_kaavoitus/maankayton-suunnittelujarjestelma/Yleiskaavoitus>. Luonnonvarakeskus (2021). Biomassa-atlas. <<https://biomassa-atlas.luke.fi/>>. 26.4.2021.

Lylykangas, K., Lahti, P., Vainio, T. (2013) Ilmastotavoitteita toteuttava asemakaavoitus. Raportti. Aalto-yliopiston julkaisusarja Tiede+Teknologia 13/2013. <<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-60-5340-0>>

Metsäkeskus (2021a). BioLiito-hanke. <<https://www.metsakeskus.fi/fi/hankkeet/bioliito>>. 27.4.2021.

Metsäkeskus (2021b). Vähähiilinen Lappi-hanke. <<https://www.metsakeskus.fi/fi/hankkeet/vahahiilinen-lappi>>. 27.4.2021.

Modern villages - Sinnit kylät -hanke (2019). Hankesuunnitelma EURA 2014/9607/09 02 01 01/2020/POPELY. Oulun Yliopisto, Prof. Tarja Outila.

Motiva Oy. (2010) Selvitys hajautetusta ja paikallisesta energiantuotannosta erilaisilla asuinalueilla. Loppuraportti 12/2010. <https://www.motiva.fi/files/7938/Selvitys_hajautetusta_ja_paikallisesta_energiantuotannosta_eri-alueilla_Loppuraportti.pdf>

Nystedt, Å., Sepponen, M., Virtanen, M. (2012) Ekotaajaman suunnitteluperiaatteet. VTT, 2012. <<http://www.vtt.fi/inf/pdf/technology/2012/T24.pdf>>

Parkkila, L., Sirkka, A. (2017) Lapin energia-alan tarpeet ja mahdollisuudet. Tutkimusraportti. Lapin AMK:n julkaisuja, Sarja B, Tutkimusraportit ja kokoomateokset 5/2017. <<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-316-173-3>>

Pesola, A., Vanhanen, J., Hagström, M., Karttunen, V., Larvus, L., Hakala, L., Vehviläinen, I. (2014) Sähkön pientuotannon kilpailukyvyyn ja kokonaistaloudellisten hyötyjen analyysi. Loppuraportti 3.10.2014. Gaia Consulting Oy. <http://www.heikaikkitoimii.fi/files/9439/Sahkon_pientuotannon_kilpailukyvyyn_ja_kokonaistaloudellisten_hyotyjen_analyysi_Loppuraportti.pdf>

Peura, P., Hiltunen E., Haapanen A., Auvinen K., Soukka, R., Törmä H., Kujala, S., Pohjola J., Mäkiranta, A., Välisuo, P., Grönman, K., Rat-

- han, K., Rasi, S., Lehtonen, E., Anttila, P. (2017) Hajautetun uusiutuvan energian mahdollisuudet ja rajoitteet (HEMU), Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 35/2017, Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta, Valtioneuvoston kanslia. <<https://tietokayttoon.fi/julkaisu?pubid=18206>>
- ProAgria Keskusten Liitto (2016). Energiayrittäjyydestä elinvoimaa maaseudulle -hanke. <www.energiayrittajyys.fi>
- Pöyry Management Consulting Oy. (2017) Hajautetun uusiutuvan energiantuotannon potentiaali, kannattavuus ja tulevaisuuden näkymät Suomessa. Valtioneuvoston kanslia, 27.1.2017. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 5/2017. <<http://urn.fi/URN:IS-BN:978-952-287-332-3>>
- Rintala, M., Joutsenvaara, J. (2016) Arktisen aurinkosähkön hyödyntämisen opas. Lapin AMK:n julkaisuja. Sarja B. Raportit ja selvitykset 10/2016. <<http://urn.fi/URN:IS-BN:978-952-316-135-1>>
- Rovaniemen kaupunki 2007. Rovaniemen kaupungin rakennusjärjestys, hyväksytty 16.4.2007. <<https://admin.rovaniemi.fi/loader.aspx?id=fc-cbbc01-7435-4d05-a6b2-4c5f6fa0c6a7>>
- Rovaniemen kaupunki 2021a, karttapalvelu. <kartta.rovaniemi.fi/ims>. 1.5.2021
- Rovaniemen kaupunki 2021b. Rovaniemen kaupungin ilmasto-ohjelma 2012–2020. Rovaniemi <<https://www.rovaniemi.fi/loader.aspx?id=ae0ad7c2-cd54-4247-80f1-bf0dbacca09>>
- Rovaniemen kaupunki 2021c. Voimassa olevat yleiskaavat, saatavilla sivustolla <www.rovaniemi.fi/asuminen-ja-ymparisto/Kaavoitus-ja-maankaytto/Voimassa-olevat-yleiskaavat>. Yleiskaavat: Sinettäjärven osayleiskaava, 4.5.1998. Sinetän osayleiskaava, 25.2.2013. Tapionkylän osayleiskaava, 14.12.2009. Songan osayleiskaava, 5.4.2004. Norvajärven osayleiskaava, 2.12.2016. Vanttauskosken osayleiskaava, 13.6.2016. Vikajärven osayleiskaava, 16.4.2007. Meltauksen osayleiskaava, 23.3.2015. Hirvaan osayleiskaava, 15.2.2011. Rautiosaaren osayleiskaava, 29.5.2017.
- Salokoski, P. (2017) Tulevaisuuden energia 2030...2050. Taustaraportti. Tekes 2017.
- Savolainen, H., Karhinen, S., Ulvi, T., Kop-sakangas-Savolainen, M. (2019) Hajautetun uusiutuvan energian aluetaloudellisten vaikutusten arviointi ENVIREGIO-mallilla. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 31/2019. <<http://hdl.handle.net/10138/303316>>
- Silvander, Joonas. (2019) Hajautettu energiantuotanto Suomessa. Opinnäytetyö, Oulun ammattikorkeakoulu, 2019. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/166173/Silvander_Joonas.pdf?sequence=2&isAllowed=y>
- Valtioneuvosto (2017). Valtioneuvoston päätös valtakunnallisista alueidenkäytön tavoitteista. Annettu 14.12.2017. Helsinki. <<https://www.ym.fi/download/noname/%7B7B499B8E-35D2-48A9-94D3-B22CB-4DC5EA5%7D/131920>>
- Valtioneuvosto (2016). Valtioneuvoston selonteko kansallisesta energia- ja ilmastostrategiasta vuoteen 2030. <<http://urn.fi/URN:IS-BN:978-952-327-190-6>>
- Vatanen, M., Vatanen, M., Alakunnas, T., Konttaniemi, H. (2015) Arctic Smart Village – Arktinen älykylä. Lapin AMK:n julkaisuja. Sarja D. Muut julkaisut 2/2015. <<http://urn.fi/URN:IS-BN:978-952-316-087-3>>
- Venho, M. (2016) Hajautettu pienimuotoinen energiantuotanto uusiutuvilla energianlähteillä – Sääntely, ohjaus ja edistäminen. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. <<http://urn.fi/URN:NBN:fi:hulib-201606222536>>
- YK (2021). <<https://www.un.org/sustainabledevelopment/>>. 26.4.2021.
- Ympäristöministeriö (2018a). Maakuntakaavoitus. <ymparisto.fi/fi-fi/elinymparisto_ja_kaavoitus/maankayton_suunnittelujarjestelma/maakuntakaavoitus>. 1.5.2021.
- Ympäristöministeriö (2018b). Yleiskaavoitus. <https://www.ymparisto.fi/fi-fi/elinymparisto_ja_kaavoitus/maankayton_suunnittelujarjestelma/Yleiskaavoitus>. 1.5.2021
- Ympäristöministeriö (2015). Ilmastotavoitteita edistävä kaavoitus. Näkökulmia kuntakaavoitukseen. Suomen ympäristö 3/2015. Helsinki. <<http://hdl.handle.net/10138/154436>>

Kestävä matkailu Rovaniemen kylissä

Matkailu on noussut vauhdilla yhdeksi maailman suurimmaksi ja nopeimmin kasvavaksi talouden alaksi. Alalla on myös merkittävä rooli alueiden kehittämisessä sekä hyvinvoinnin lisäämisessä (Kauppila ym. 2009). Esimerkiksi Rovaniemellä matkailu on jo pitkään nähty keskeisenä tekijänä kaupungin kehittämisessä etenkin elinkeinotoiminnan ja imagon kannalta (Korva & Keskitalo 2007). Suomi matkailumaana on profiloitunut vahvasti monipuolisten, korkeaan laatuun ja puhtaaseen luontoon perustuvien matkailuelämysten maaksi. Matkailun keskiössä on luontopainotteinen aktiivilomailu, jota työ- ja kulttuurimatkailu täydentävät (Saarinen 2007). Lappi, ja Rovaniemi sen merkittävimpänä keskuksena toimii Suomen matkailun veturina monipuolisena ja kansainvälisenä matkailukaupunkina (Korva & Keskitalo 2007).

Matkailualan kasvaessa, myös alan lisääntyneet vaikutukset ovat keränneet yhä enemmän huomiota. Matkailulla on merkittävä potentiaali tuottaa kasvua matkailukohteissa, mutta samaan aikaan sen lisääntyneet vaikutukset ovat johtaneet selviin sosiokulttuurisiin, ympäristöllisiin sekä poliittisiin haasteisiin luoden tarpeen vaihtoehtoisille toimintatavoille niin matkailun kehittämisessä, suunnittelussa kuin linjauksissa (Saarinen 2006). Näin ollen kestävyyden näkökulma on noussut vahvasti osaksi myös matkailualaa ja matkailusuunnittelua. Suomessa kestävän ja vastuullisen matkailun eteen on alettu tekemään työtä

erityisesti 1990-luvulta lähtien ja nykyään matkailuyrityksille on tarjolla kymmeniä erilaisia kestävän matkailutoiminnan kehittämiseen ja ilmentämiseen tarkoitettuja ohjelmia, järjestelmiä ja sertifikaatteja (FCG & Visit Finland 2018). Myös globaaleilla ja kansallisilla sopimuksilla on ollut merkittävä vaikutus kestävyyden näkökulman nousuun matkailualalla (Veijola & Kyyrö 2020).

Tässä selvityksessä pyrin avaamaan kestävän matkailun periaatteita sekä kestävän kylämatkailun mahdollisuuksia Rovaniemen kylien näkökulmasta. Selvitys pyrkii vastaamaan kysymyksiin:

1. Millaista kestävä kylämatkailu on tulevaisuudessa?
2. Mitä uusia mahdollisuuksia syntyy ja mitä vaikutuksia kestävän kylämatkailun kehityksellä on suunnittelualueen kyliin?

Selvityksessä käsitelty matkailun aihepiirit ovat erittäin laajoja kokonaisuuksia, jonka vuoksi aiheista on käsitelty vain selvityksen kannalta keskeisimpiä asioita. Selvityksen aluksi avaan matkailua toimialana ja matkailualan roolia aluekehityksen välineenä teoreettisella tasolla. Tämän jälkeen tarkastelen kestävää kylämatkailua ja kestävän matkailun roolia matkailun kehittämisessä. Lopuksi tarkastelen kestävä matkailua tarkemmin Rovaniemen kylien näkökulmasta, matkailun muutosta sekä mahdollisia tulevaisuuden kehityssuuntia.

Matkailu toimialana

Maailman matkailujärjestö (UNWTO 2021a) määrittelee matkailun sosiaaliseksi, kulttuurilliseksi ja taloudelliseksi ilmiöksi, jossa ihmiset liikkuvat tavanomaisen elinympäristönsä ulkopuolelle vähintään vuorokaudeksi, mutta enintään vuodeksi vapaa-ajan, työn tai muun tarkoituksen vuoksi. Suomessa myös päiväkävijät lasketaan matkailijoiksi maailman matkailujärjestön määritelmästä poiketen. Matkailun toimialaraportissa (Työ- ja elinkeinoministeriö 2019b) päiväkävijät määritellään matkailijoiksi, joiden matka ei sisällä yöpymistä.

Matkailu on yksi maailman suurimmista ja nopeimmin kasvavista talouden aloista. Alalla on merkittävä kasvupotentiaali ja ennen COVID-19 pandemiaa se jatkoi kasvuaan noin 5 % vuosivauhdilla. Vuonna 2019 koko maailman mittakaavassa mitattuna matkailu kasvoi 4 % saavuttaen 1,5 biljoonan matkailijan rajan ollen matkailun tähänastinen huippuvuosi (UNWTO 2020). Vuonna 2019 maailman bruttokansantuotteesta arviolta 10,3 % (\$8,9 biljoonaa) muodostui matkailusta ja noin joka kymmenes maailman työpaikoista oli sidoksissa matkailuun (World Travel & Tourism Council 2020). Suomessa matkailun osuus bruttokansantuotteesta on noin 2,5 %, mutta erot alueiden välillä ovat merkittäviä. Lapissa matkailun osuus bruttokansantuotteesta on noin 5,7 %, joka on toiseksi suurin Ahvenanmaan jälkeen (Työ- ja elinkeinoministeriö 2019b).

Matkailu toimialana ei kuitenkaan ole yksiselitteinen eikä talousvaikutuksia voida mitata täysin luotettavasti. Suomessa matkailuala koostuu useista eri toimialaluokituksen alle kuuluvista aloista (Työ- ja elinkeinoministeriö 2019b). Matkailun toimialaraportin (Työ- ja elinkeinoministeriö 2019b) mukaan matkailulle ominaisia toimialoja ovat majoitus- ja ravitsemustoiminta, matkatoimistojen ja matkanjärjestäjien toiminta, urheilutoiminta, huvi- ja virkistyspalvelut sekä muut henkilökohtaiset palvelut, kulttuuri- ja viihdetoiminta, henkilöliikenne sekä liikennettä palveleva toiminta. Alan laajuuden vuoksi matkailun tuomista tuloistahyötyvät myös useat muut toimialat. Matkailu vaikuttaa välillisesti esimerkiksi myös vähittäiskauppaan, käsi- ja pienteollisuuteen ja rakennusteollisuuteen. Matkailulle onkin luonteenomaista, että kun

alalla menee hyvin, se heijastuu myös muihin toimialoihin positiivisena kehityksenä. OECD:n arvioiden mukaan yksi euro matkailualalla tuo liikevaihtoa muille toimialoille 0,56 euroa (Työ- ja elinkeinoministeriö 2019b).

Matkailun vaikutusten jakautuessa usealle eri toimialalle, alan roolia aluetaloudessa on haastavaa mitata. Matkailutalous muodostuu välittömistä, välillisistä sekä johdetuista vaikutuksista, jotka ilmenevät esimerkiksi palkkatuloina, työllisyytenä sekä verotuloina. Yksinkertaistettuna matkailun välittömät tulo- ja työllisyysvaikutukset syntyvät matkailijoiden kuluttaessa esimerkiksi palveluita tai tuotteita. Nämä välittömistä vaikutuksista nauttivat yritykset puolestaan kuluttavat palveluita ja tuotteita toisilta yrityksiltä, jonka seurauksena syntyy välillisiä tuloja ja työllisyysvaikutuksia (Archer 1982). Matkailun välittömästi ja välillisesti työllistämien henkilöiden kulutuksesta seuraa matkailun johdetut talousvaikutukset. Välilliset ja johdetut vaikutukset yhdessä puolestaan muodostavat matkailun kerrannaisvaikutukset (Kauppila 1999). On kuitenkin muistettava, että matkailun talousvaikutukset eivät jakaudu tasaisesti ja osa tuloista vuotaa aina pois aluetaloudesta (Saarinen 2007).

Matkailu aluekehityksen välineenä

Suomessa, etenkin Lapissa matkailu on tärkeä ja kasvava tekijä niin aluetaloudessa kuin jokapäiväisessä elämässä (Saarinen 2007). Lapin matkailulle on tyypillistä sijoittuminen periferiseen toimintaympäristöön kaukana suurista kaupunkikeskuksista, arktinen luonto sekä aluekehitykseen liittyvät haasteet kuten muuttotappio, työttömyys ja kylien kuihtuminen (Mettiäinen 2007). Matkailun merkitys aluekehitykselle ja rooli aluetaloudessa voi olla huomattavasti suurempi perifeerisillä alueilla kuin keskuksissa erilaisen talousrakenteen vuoksi. Matkailulla koetaan usein olevan myös hyvät toimintaedellytykset alueilla, joilla muut elinkeinot eivät välttämättä menesty (Kauppila ym. 2009).

Matkailua voidaan käyttää välineenä alueellisen kehityksen saavuttamiseksi matkailun kohdealueille kohdistuvien myönteisten vaikutusten vuoksi (Kauppila ym. 2009). Esimerkiksi Suomessa matkailun avulla on tavoiteltu alueellisten kehityserojen

tasoittamista ja paikallistalouden monipuolistamista. Saarinen (2007) kuvaa, että matkailua on käytetty etenkin perifeerisillä alueilla välineenä kohti parempaa työllisyystilannetta, taloudellista kasvua sekä hyvinvointia. Perifeeristen alueiden kehittämisen haasteena on kuitenkin usein yhteiskunnallisten rakenteiden muodostama alueiden asema aluehierarkiassa ja alueiden välinen valtasuhde (Hall & Boyd 2004; Saarinen 2005). Tätä aluehierarkiaa voidaan kuvata asetelmana, jossa keskukset nähdään kasvulle potentiaalisina alueina, kun taas perifeeriset alueet nähdään taantuvina alueina, joissa vallitsevat maaseudulle tyypilliset elinkeinot, niiden kapenevat mahdollisuudet sekä pääomien ja osaamisen puute. Perifeeriset alueet ovat riippuvaisia keskuksissa tehtävistä päätöksistä ja niiden pääomasta (Saarinen 2005). Muuttoliike periferiasta keskukseseen on yleinen ilmiö työpaikkojen vähentyessä ja palveluiden heikentyessä perifeerisillä alueilla (Brown & Hall 2000; Kauppila ym. 2009).

Rovaniemen kaupungin keskusta ja kyläalueet voidaan nähdä tällaisessa hierarkkisessa keskus periferia asetelmassa, jossa kylät ovat riippuvaisia keskuksista. Toisaalta Rovaniemi voidaan myös nähdä keskus periferia asetelmassa muun Lapin kanssa. Esimerkiksi *Rovaniemen matkailun kehitys ja matkailun aluetaloudellinen vaikutus* (Rintala-Gardin 2011) raportissa esitetään, että Rovaniemi voi mahdollisesti hyötyä matkailun välillisistä vaikutuksista kaupungin monipuolisen elinkeinorakenteen ansiosta koko Lapin alueen matkailuyritysten ostaessa palveluita ja tuotteita alueen yrityksiltä, joka osaltaan kuvastaa alueiden välistä valtasuhdetta. Kolmannesta näkökulmasta Rovaniemi kokonaisuutena voidaan myös nähdä perifeerisenä alueena suhteessa Etelä-Suomen hallinnolliseen keskukseseen nähden.

Ibanescu ym. (2020) kuvaavat merkittävimpinä matkailun aikaansaamina vaikutuksina muun muassa työpaikkojen lisääntymisen, talouden monipuolistumisen ja keskitulojen nousemisen sekä perifeerisillä alueilla myös poismuuton vähenemisen lisääntyneiden työpaikkojen ja elinvoimaisuuden lisääntymisen myötä. Saarinen (2007) nostaa esiin myös matkailun roolin investointien ja pääoman houkuttelussa alueelle, sekä keskus-periferia asetelmassa

hyvinvoinnin välittämisen keskusalueilta perifeerisille alueille.

Kestävä kylämatkailu

Yleisesti ottaen kestävä kehitys tunnetaan kehityksenä, joka tyydyttää nykyhetken tarpeet viemättä tulevilta sukupolvilta mahdollisuutta tyydyttää omat tarpeensa. Kestävästä kehityksestä on tullut maailmanlaajuinen tavoite, joka esiintyy myös Suomen tasolla lukuisissa kansallisissa strategioissa. Kestävään kehitykseen pyrkivät sopimukset sitouttavat eri tason toimijoita, joka näkyy muun muassa lainsäädännössä, maankäytön suunnittelussa sekä ympäristön käytössä, hoidossa ja suojelussa. Maailmanlaajuisesti keskeisin kestävä kehityksen toimintaohjelma on tällä hetkellä YK:n Agenda 2030 -toimintaohjelma (Veijola & Kyyrö 2020).

Vuonna 2015 YK:n jäsenvaltiot hyväksyivät kestävä kehityksen toimintaohjelman, Agenda 2030, sekä sen sisältämät tavoitteet, jotka ohjaavat kestävä kehityksen edistämistä vuosina 2016–2030. Ohjelman pyrkimyksenä on poistaa maailmasta äärimmäinen köyhyys ja varmistama hyvinvointi ympäristön kannalta kestävällä tavalla, sekä terveyden ja koulutuksen parantaminen, epätasa-arvon vähentäminen ja taloudellisen kasvun vauhdittaminen torjuen samalla ilmastonmuutosta ja suojellen luontoa (Ulkoministeriö 2021). Agenda 2030 ja sen keskiössä olevat 17 tavoitetta koskevat kaikkia maailman valtioita. Päävastuu toimintaohjelman toteuttamisesta on valtiolla, mutta tavoitteiden saavuttaminen vaatii useiden eri aluetasojen toimijoiden kuten paikallishallinnon, yksityisen sektorin ja kansalaisten osallistumista. Suomessa eri alojen toimijoita on koottu mukaan edistämään yhteisiä tavoitteita kestävä kehityksen yhteiskuntasitoumuksen kautta (Ulkoministeriö 2021). Myös maailman matkailujärjestö on sisällyttänyt toimintaohjelman omiin strategisiin tavoitteisiinsa ja kestävään sekä vastuulliseen matkailuun pyrkiminen on keskeistä järjestön toiminnassa (Veijola & Kyyrö 2020). Näin ollen myös matkailuala on velvollinen toteuttamaan toimintaohjelmaa ja edistämään sen asettamia tavoitteita.

Maailman matkailujärjestö (UNWTO 2021b) määrittelee kestävä matkailun

matkailuksi, joka ottaa huomioon sekä nykyiset, että tulevat taloudelliset, sosiaaliset ja ympäristölliset vaikutukset huomioiden matkailijoiden, matkailualan toimijoiden, ympäristön sekä paikallisväestön tarpeet. Kestävään matkailuun pyrkiminen on jatkuva prosessi, joka vaatii jatkuvaa vaikutusten seuranta ja tarvittaessa ehkäiseviä ja/tai korjaavia toimenpiteitä. Kestävässä matkailussa on kyse kolmen näkökulman; taloudellisen, sosiokulttuurisen sekä ympäristön näkökulman kehittämisestä, sekä sopivan tasapainon löytämisestä näiden kolmen ulottuvuuden välille pitkän aikavälin kestävyys varmistamiseksi. Hall (2000) korostaa myös, että kestävässä matkailussa tulisi varmistaa matkailun vaikutusten tasapuolinen jakautuminen.

Matkailutoiminnassa hyödynnettäviä ympäristön resursseja tulisi pyrkiä käyttämään optimaalisesti ja turvaamaan sekä edistämään ympäristönsuojelua. Myös matkailukohteiden ja paikallisväestön kulttuuria ja arvoja tulee kunnioittaa, sekä edistää kulttuurien välistä ymmärrystä ja suvaitsevaisuutta. Kestävässä matkailussa keskiössä on myös elinvoimaisen ja pitkäaikaisten taloudellisten toimien turvaaminen sekä taloudellisen hyödyn tasa-arvoisen jakautumisen varmistaminen (UNWTO 2021b). Matkailua tulee kehittää yhteistyössä muiden toimialojen kanssa (Työ- ja elinkeinoministeriö 2019b).

Kestävässä matkailussa korostuu erityisesti paikallisväestöön kohdistuvat vaikutukset. Hallin (2000) mukaan matkailukehityksessä, joka rakentuu kestäväälle pohjalle matkailualan hyödyistä saa nauttia ensisijaisesti paikallisväestö ja tulojen vuoto aluetaloudesta on minimaalista. Hän myös korostaa, että edellytyksenä kestäväällä matkailutalouden kehitykselle on monipuolinen elinkeinorakenne ja vahva yhteistyöverkosto toimijoiden välillä. Myös Halpern (2008) nostaa esiin, että etenkin perifeerisillä alueilla vahvan yhteistyöverkoston merkitys korostuu käytettävissä olevan infrastruktuurin, palveluiden ja varallisuuden ollessa rajallisia. Kestävän matkailun kehittäminen edellyttää kaikkien matkailun sidosryhmien sisällyttämistä ja osallistamista suunnitteluun yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi (UNWTO 2021b). Sisällyttämällä suunnitteluun paikallisen tason toimijoita, päätöksenteossa

voidaan myös huomioida yksityiskohtaisemmin alueen potentiaaliset resurssit ja mahdolliset negatiiviset vaikutukset. Lisäämällä paikallisväestön vaikuttamismahdollisuuksia voidaan mahdollisesti lisätä myös heidän tyytyväisyyttään (Mettiäinen 2007).

Matkailun sosiokulttuuriset vaikutukset näkyvät muutoksina paikallisväestön elämänlaadussa. Mettiäinen (2007) nostaa esiin, että matkailuun myönteisesti suhtautuva paikallisväestö lisää alueen vetovoimaa ja kilpailukykyä lisäten alueen elinvoimaisuutta. Kettunen (2019) tuo esiin, että erityisesti pienissä kylissä matkailuun suhtaudutaan yleensä myönteisesti, koska matkailusta on mahdollista saada tuloja kohtalaisen helposti. Toisaalta hän myös toteaa, että kylissä matkailun vaikutus yksittäisten ihmisten elämään on kuitenkin suhteessa suurempi kuin kaupungeissa, koska kylissä asukkaita on vähemmän. Kettusen (2019) mukaan kylien asukkaat ovat todennäköisesti myös kaupunkilaisia kiinnostuneempia elinympäristönsä tapahtumista ja halukkaampia osallistumaan päätöksentekoon. Pienillä alueilla myös verkostojen ja yhteistyön merkitys korostuu.

Myös matkailijoiden tietoisuuden lisääntyminen ja kestävien arvojen vaikutus matkailijoiden ostopäätöksiin näkyy matkailualalla. Matkailijoiden lisäksi, myös jakelukanavat ja yhteistyökumppanit asettavat matkailupalveluiden tuottajille vaatimuksia kestävästä toimintatavoista, mikä asettaa matkailualalle uudenlaisia vaatimuksia (Työ- ja elinkeinoministeriö 2019b). Kestävän matkailun tulisi ylläpitää matkailijoiden korkeaa tyytyväisyyttä ja taata matkailijoille mielekäs kokemus sekä lisätä heidän tietoisuuttaan kestävydestä ja edistää kestävä matkailun käytäntöjä heidän keskuudessaan (UNWTO 2021b). Matkailun toimialaraportissa (Työ- ja elinkeinoministeriö 2019b) matkailijoiden mielestä tärkeimmiksi kestävyys osoituksiksi matkailupalveluissa nousevat mm. vesi- ja energiatehokkuus, jätehuolto sekä paikallisuus paikallisten tuotteiden ja palveluiden käytön sekä paikallisten työllistämisen kautta. Suomessa puhdas luonto luo ainutlaatuisen kilpailuvaltin matkailualalle, mutta se tuo mukanaan myös vastuun sen suojelusta sekä säilyttämisestä (Työ- ja elinkeinoministeriö 2019b).

Suomen matkailustrategia vuosille 2019–2028 *Yhdessä enemmän – kestävä kasvua ja uudistumista Suomen matkailuun* (Työ- ja elinkeinoministeriö 2019a) korostaa kestävyyttä vahvasti strategian keskeisenä tavoitteena sekä kasvun ja uudistumisen edellytyksenä: *”Suomen tavoitteena on olla Pohjoismaiden kestävimmin kasvava matkailukohde. Matkailua kehitetään vastuullisena ja kasvavana palveluliiketoiminnan alana, joka luo hyvinvointia ja työllisyyttä ympärivuotisesti koko Suomessa.”* (Työ- ja elinkeinoministeriö 2019a).

Kestävä kylämatkailu ja sen edistämisen Rovaniemen kylissä

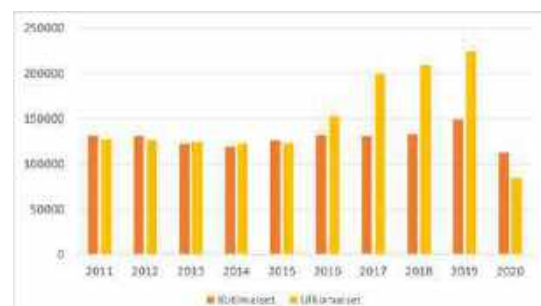
Lapin matkailubrändi rakentuu vahvasti luonnon ja talven ympärille tarjoten matkailijoille ainutlaatuisia elämyksiä ja autenttisia kokemuksia arktisessa ympäristössä laadukkaiden matkailupalveluiden kautta (Lapin liitto 2019). Luontomatkailu on ollut Lapissa jo pitkään yksi matkailun keskeisistä kehityskohteista ja suurin kasvu on saavutettu monipuolisten luontoon tukeutuvien ohjelmapalveluiden kautta (Maher et. al. 2014). Viken ja Müller (2017) kuvaavat Lapin matkailutuotteen olevan vahvasti yhteydessä ihmisten uteliaisuuteen ja tarpeeseen kokea jotain, joka ei ole osa jokapäiväistä elämäämme. Matkailijoina ihmiset matkustavat tavanomaisen elinympäristönsä ulkopuolelle, harjoittavat tavanomaisesta poikkeavaa toimintaa ja etsivät muita kulttuureja. Tätä voidaan kuvata toiseuden etsimiseksi ja Lapin matkailu perustuu pitkälti juuri näihin toiseuden kokemuksiin.

Matkailu on jo pitkään nähty yhtenä Rovaniemen kehityksen kannalta merkittävimpänä toimialana. Rovaniemen rooli Lapin pääkaupunkina ja sijainti liikenteen solmukohdassa tekevät kaupungista merkittävän keskuksen koko Lapin matkailulle. Tämän takia yhteyksien kehittäminen muihin matkailukeskuksiin nähdään tärkeänä (Vähäyylkkä & Kaukonen 2006; Korva & Keskitalo 2007). Rovaniemi Lapin maakuntakeskuksena on monipuolinen matkailukaupunki, jonka vetovoimatekijät pohjautuvat lumeen, talveen, jouluun, joulupukkiin, hiljaisuuteen, puhtaaseen luontoon sekä arktisuuteen (Korva & Keskitalo 2007). Matkailuselvityksessä (Vähäyylkkä

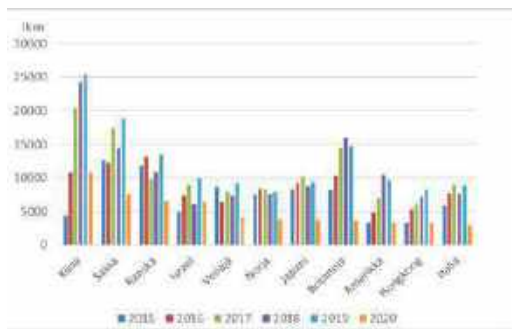
& Kaukonen 2006) myös laadukkailla ohjelmapalveluilla nähdään olevan rooli alueen vetovoimatekijänä. Kaupungin keskusta toimii urbaanina keskuksena monipuolisine aktiviteetteineen ja nähtävyyksineen. Suosituihin luontokohteisiin sijaitsevat hieman keskustan ulkopuolella kuten Napapiirin retkeilyalue, Rautiosaaren hiidenkirnut sekä Auttiköngäs. Matkailun kansainvälisyyden osalta Rovaniemi on ulkomaisten yöpymisten osuudella mitattuna Suomen kansainvälinen matkailukohde (Vähäyylkkä & Kaukonen 2006).

Rovaniemen matkailustrategiassa (2006) Rovaniemen keskeisimmiksi matkailutuotteiksi on nimetty joulu, talvi ja kesä. Joulutuote on suunnattu etenkin Iso-Britanniasta saapuville perheille sekä kasvavissa määrin muille markkina-alueille. Matkailijat saapuvat Rovaniemelle tapaamaan Joulupukkia. Talvimatkailutuote kattaa talvisesongin pois lukien joulumatkailun. Talvimatkailu on kohdistettu eteläeurooppalaisille ryhmä- sekä omatoimimatkailijoille. Aktiviteetit tapahtuvat pääasiassa luonnossa. Kesämatkailu on kohdistettu kotimaisille matkailijoille sekä keskieuropalaisille omatoimimatkailu (Rovaniemen matkailustrategia 2006).

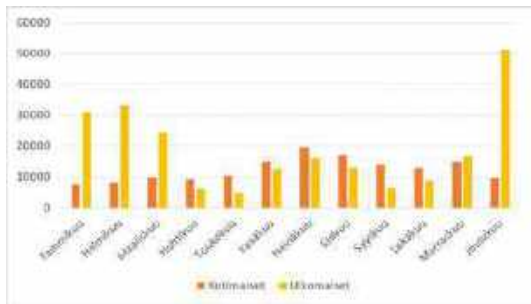
Tilastokeskus ja Visit Rovaniemi tuottavat ajantasaisia numeraalisia tilastoja matkailun kehityksestä, joiden vuoksi toimialan kehitystä on helppoa seurata. Tilastot eivät kuitenkaan kerro absoluuttista totuutta matkailijoiden määrästä, koska ne jättävät pois laskuista suuren osan vuokrattavista loma-asunnoista sekä esimerkiksi AirBnB majoitustoiminnan (Saarinen 2007), jotka ovat merkittäviä Rovaniemen matkailutoiminnassa.

Kuva 1. Rovaniemelle saapuneiden matkailijoiden määrä vuosina 2011–2020 (Tilastokeskus 2021).

Kuva 2. Rovaniemelle saapuneet matkailijat maittain vuosina 2015–2020 (vuoden 2020 perusteella valittuna 11 suurinta lähtömaata) (Tilastokeskus 2021).

Kuva 3. Rovaniemelle saapuneet matkailijat kuukausittain vuonna 2019 (Tilastokeskus 2021).

Kuvasta 1 voidaan havaita, että Rovaniemelle saapuneiden matkailijoiden määrä on lähtenyt merkittävään kasvuun vuonna 2016 etenkin ulkomaisten matkailijoiden osalta. Myös COVID-19 pandemia vaikutus on havaittavissa romahduksena saapuneiden matkailijoiden määrässä vuonna 2020. Ulkomaiset matkailijat ovat viime vuosina (ennen pandemiaa) olleet selvästi kotimaisia matkailijoita suurempi matkailijaryhmä Rovaniemellä.

Kuvasta 2 käy ilmi vuosien 2015–2020 välillä tapahtunut kehitys Rovaniemen matkailun markkina-alueissa. Viime vuosina Kiina on noussut selvästi suurimmaksi maaksi saapuneiden matkailijoiden määrässä. Matkailijat saapuvat Rovaniemelle erittäin laajalta alueelta, mikä voidaan kestävyys kannalta nähdä hyvänä asiana riippuvuuden vähentyessä yksittäisiin markkina-alueisiin (Lapin liitto 2019).

Koska Rovaniemen matkailu on rakennettu vahvan talvi ja joulumatkailubrändin ympärille, matkailu on vahvasti kausiluontoista

ja riippuvainen vilkkaista sesongeista (Saarinen 2007; Lapin liitto 2019). Rovaniemen matkailun vilkkain sesonki painottuu joului- ja talvimatkailuun (kuva 3). Vilkkaan sesongin aikaan suurin osa matkailijoista on ulkomaisia. Kotimaisten matkailijoiden määrä Rovaniemellä on suurimmillaan kesäkuukausina. Vahva kausiluontoisuus ja matkailijaryhmien (kotimaiset ja ulkomaiset) epätasainen jakautuminen ovat suuria haasteita kestäväälle matkailulle Rovaniemellä.

Vastauksena kausiluonteisen matkailun asettamiin haasteisiin Maher ym. (2014) korostavat matkailutuotteiden ja -kohteiden monipuolistamista. He yhdistävät matkailun kehittämisen Vikenin ja Müllerin (2017) kuvaamaan toiseuden käsitteeseen ehdottaen toiseuden kokemuksien laajempaa hyödyntämistä myös kesämatkailun kehittämisessä. Rovaniemen kylät voivat tarjota matkailijoille jotain, mitä heidän jokapäiväinen elämänsä ei vilkkaassa kaupunkiympäristössä voi tarjota, toiseutta.

Rovaniemen matkailua tarkasteltaessa on oleellista huomioida Rovaniemen kaupungin ja Rovaniemen maalaiskunnan yhdistyminen vuonna 2006, joka uudisti merkittävästi alueen matkailun toimintaympäristöä sekä loi tarpeen yhteiselle matkailun kehittämisstrategialle alueella (Rovaniemen matkailustrategia 2006). Kuntaliitoksen myötä vuonna 2006 uudelle Rovaniemen kaupungille luotiin alueiden käytön strategia, jossa määriteltiin kaupungin keskeiset kehittämisen painopistealueet. Kaupungin aluerakennemalliksi valittiin yhdistelmä hajautuneesta aluerakenteesta sekä vyöhykemallista pyrkimyksenä alueen tasa-arvoinen kehittyminen tukeutuen vyöhykemäiseen kasvuun valtatie 4 ja lentokentän ympärille. Alueiden käytön strategiassa on osoitettu erikseen myös matkailun kasvualueet ja virkistyspalvelujen alueet (Korva & Keskitalo 2007). Matkailun näkökulmasta Lundmark ym. (2020) näkevät vyöhykekeskeisen kehitysmallin myös mahdollisuutena matkailun taloudellisten hyötyjen tasaisempaan jakamiseen alueiden välillä.

Rovaniemen alueiden käytön visio on: *”Rovaniemen aluerakenne 2020 muodostuu yrityksiä houkuttelevista pääliikenneväylistä, elinvoimaisista kylistä palvelualueineen, eheästä ja viihtyisästä keskustasta ja asuinalueista sekä matkailun*

ydinvyöhykkeestä ja kylämatkailuvyöhykkeistä.” (Korva & Keskitalo 2007). Vuonna 2006 laadittiin myös Rovaniemen matkailustrategia (2006) vuosille 2007–2016. Strategialla pyrittiin saavuttamaan matkailun merkittävää kasvua ja kestävyys oli jo silloin nostettu vahvaksi teemaksi matkailun kehittämisessä. Kaupungin rooli alueen matkailuelinkeinolle korostuu kaavoituksessa ja infrastruktuurin rakentamisessa. Rovaniemen kaupunki on perinteisesti myös vastannut matkailun asiakaspalvelusta sekä on suuressa roolissa alueen matkailupalvelujen markkinoinnissa ja alueen imagon luomisessa (Rovaniemen matkailustrategia 2006).

Rovaniemen matkailustrategian (2006) kirjoittamisesta on kulunut suhteellisen pitkä aika otettaessa huomioon matkailun nopea kehitys alueella, joten tarve uudelle strategialle on merkittävä yhteisten kestäväan kehitykseen pohjautuvien kehityssuuntien varmistamiseksi. Myöskään Rovaniemen matkailun paikallisista vaikutuksista ei ole tehty juurikaan tieteellistä tutkimusta ja ajantasaista tietoa matkailun vaikutuksista alueelle on heikosti saatavilla. Tarve matkailun vaikutusten arvioimiseen on ilmeinen, jotta matkailua voidaan rakentaa kestävästi. Osana Rovaniemen alueiden käytön strategiatyötä laadittiin matkailun erillisselvitys (Vähäjlkkä & Kaukonen 2006), jossa alueen matkailutoimintaa kartoitettiin. Selvityksessä matkailun kehittymisen todettiin tukeutuvan pääasiassa alueen hyvään saavutettavuuteen lento- ja maateitse. Toisaalta saavutettavuudessa nähtiin haasteita Rovaniemen sisällä ja sisäisen saavutettavuuden parantaminen nähtiin keskeisenä matkailun kehitykselle. Selvityksessä nostettiin esille myös palveluiden rooli matkailutoiminnalle. Matkailu on lisännyt erilaisten palveluiden kysyntään ja kasvuedellytyksiä, mutta myös tarve julkisille palveluille on kasvanut matkailun kasvun myötä. Palveluiden näkökulmasta matkailua kannattaa kehittää alueilla, joilla on jo olemassa peruspalveluverkko kuten Rovaniemen kyläalueiden palvelukylät. Matkailua ei kuitenkaan tule sijoittaa palveluverkon ehdoilla, vaan matkailun kysynnän mukaan (Vähäjlkkä & Kaukonen 2006).

Matkailun selvityksessä (Vähäjlkkä & Kaukonen 2006) Rovaniemen potentiaaliset matkailualueet on jaettu vyöhykkeisiin alueiden toimintaedellytysten mukaan. Keskustaa

lähimpänä sijaitsevat kylät nähdään mallissa potentiaalisina alueina matkailun kehittämiseksi, mutta mitä kauemmas keskustasta mennään ja mitä vähemmän alueella on olemassa olevaa infraa tai matkailupalveluita, sitä heikommalla toimintaedellytyksillä alueella on kehittää matkailutoimintaa. Selvityksen perusteella matkailun kasvusta hyötyvät eniten suhteellisen lähellä keskustaa olevat kylät kuten Nivankylä, Sinettä, Sonka ja Oikarinen (Vähäjlkkä & Kaukonen 2006). Selvityksestä on kuitenkin kulunut aikaa 15 vuotta, jonka jälkeen alueet ovat oletettavasti muuttuneet merkittävästi ja kylien mahdollisuuksia matkailun kehittämiseen tulisi selvittää tarkemmin uudestaan. Potentiaaliset matkailualueet (Vähäjlkkä & Kaukonen 2006):

I-vyöhyke: Napapiiri – lentokentän ympäristö – Napapiirin retkeilyalue – Ounasvaara – Oikarainen – keskusta – Nivankylä – Sinettä – Sonka – Pohtimolampi

II-vyöhyke: Ounasjokivarsi Lohinivaan saakka, Kemijokivarsi Oikaraisesta Auttiin saakka, Vikajärvi, Perunkajärven ympäristö

0-vyöhyke: Muut kuin I – ja II –vyöhykkeet sekä ei-alueet

Ei-alueet: Puolustusvoimien alueet, lentomelualueet (yli 55 db), keskustan tuntumassa sijaitsevat teollisuusalueet, kaivostoinnin alueet

Luontomatkailu

Luonnon merkitys matkailussa vaihtelee Suomessa alueellisesti, mutta etenkin syrjäseuduilla luonnolla on suuri rooli matkailussa (Saarinen 2005). Vähäjlkkä ja Kaukonen (2006) tekemästä matkailuselvityksestä käy ilmi, että luontomatkailu on vahvasti osana Rovaniemen matkailua. Saarinen ym. (2000) kuvaavat, että kansallispuistot ja muut suojelualueet ovat jo pitkään toimineet keskeisinä matkailukohteina sekä matkailun vetovoimatekijöinä. Alueiden perustamisessa on myös huomioitu matkailu-, virkistys- ja ympäristökasvatuskäyttö. Luontomatkailu tukee aluetalouden kestävä kehitystä, sillä kuten Saarinen (2005) kuvaa, luontomatkailupalveluihin liittyvät työtehtävät edellyttävät usein paikallistuntemusta sekä kausityöntekijyyttä pidempää sitoutumista. Luontomatkailuun liittyvät toiminnot

yhdistyvät myös kiinteämmin osaksi aluetalouden muuta toimintaa ja työllistävät työntekijöitä tehokkaammin kuin useat muut toimialat. Esimerkiksi luontomatkailun ohjelmapalvelut työllistävät laskennallisesti samansuuruisella liikevaihdolla noin tuplasti enemmän työntekijöitä kuin majoitus- ja ravitsemustoiminta.

Luontomatkailua on matkailun muoto, jonka menestys ja kehitys ovat vahvasti sidoksissa toimintaympäristöön ja sen laatuun. Viime vuosina matkailun kasvu on yhä enenevissä määrin tukeutunut jo olemassa olevien tai suunnitteilla olevien suojelualueiden välittömään läheisyyteen. Etenkin kansallispuistot ovat nousseet eräänlaiseksi aluekehityksen välineeksi syrjäisillä seuduilla (Saarinen 2005). Niiden hyödyntäminen matkailussa on mahdollista, kun se sovitetaan yhteen suojelutavoitteiden kanssa (Saarinen 2005; Metsähallitus 2016). Esimerkiksi Suomessa Metsähallituksen luontopalveluilla ja UNESCO:n maailmanperintökohteilla on yhteiset kestävän matkailun periaatteet. Nämä tavoitteet pyrkivät tukemaan kohteiden arvojen säilymistä ja edistämään niiden suojelua, minimoimaan ympäristön kuormitusta, vahvistamaan paikallisuutta, edistämään kohteiden tuottamaa hyvinvointia ja terveyttä, kehittämään paikallistaloutta sekä viestintää kohteiden arvoista ja palveluista (Metsähallitus 2016). Saarinen (2005) kuitenkin korostaa, että luontomatkailun kehittäminen ei ole mahdollista kaikkialla. Haasteita saattavat asettaa esimerkiksi heikko saavutettavuus tai pääoman puuttuminen.

Vähäyylkä & Kaukonen (2006) kuvaavat selvityksessään, että Rovaniemellä, etenkin kyläalueilla on runsaasti retkeilyalueita ja niitä yhdistäviä retkeilyreittejä. Matkailun lisääntyessä ja retkeilyalueiden kehittyessä on huomioitava reittien soveltuvuus sekä paikallisille että matkailijoille. Selvityksessä todetaan, että Rovaniemellä ei ole matkailun uhkaamia herkkiä luonto- tai maisemakohteita matkailun pääasiassa sijoittuessa luonnonsuojelualueiden ulkopuolelle. Toisaalta luonnon ollessa merkittävä vetovoimatekijä Rovaniemen matkailulle selvityksessä korostetaan, että toimintaympäristön laatuun tulee kiinnittää erityistä huomiota ja matkailurakentamisen ja reittien suunnittelun tulee tapahtua maisemaa ja kulttuuriarvoja

kunnioittaen.

Rovaniemen matkailu paikallisten silmin

Kettusen (2019) *Matkailu Rovaniemellä kaupunkilaisten näkemänä* -tutkimuksesta käy ilmi, että rovaniemeläiset kokevat matkailun pääasiassa tärkeänä toimialana, joka rikastuttaa alueen kulttuuria. Tutkimuksessa nousi kuitenkin esiin paikallisväestön huoli matkailun vaikutuksista esimerkiksi ympäristölle, eikä matkailun tuoman taloudellisen hyödyn koettu korvaavan matkailusta aiheutuvia haittoja. Matkailun koettiin kuitenkin vaikuttaneen positiivisesti esimerkiksi kaupungin infrastruktuurin sekä palveluiden kehitykseen. Rovaniemeläiset toivoivat matkailun kehittämisessä edistettävän matkailun ympärivuotisuutta, kestävää kehitystä sekä paikallisten huomioimista. Tutkimuksen perusteella rovaniemeläiset vaikuttivat olevan kiinnostuneita alueen matkailun tilasta ja suhtautuivat alaan pääasiassa myönteisesti.

Pääosa Kettusen (2019) tutkimukseen osallistuneista asui Rovaniemen kaupungin keskustassa tai sen välittömässä läheisyydessä. Tätä selvitystä varten laaditusta kyselystä saadut tulokset olivat kuitenkin hyvin samankaltaisia Kettusen (2019) tutkimuksen kanssa, vaikka kysely kohdistettiin nimenomaan Rovaniemen kyläalueille. Myös kyläalueiden edustajat kokivat matkailun pääasiassa hyvänä ja alueille toivottiin jopa lisää matkailutoimintaa. Kyselyyn vastanneet kyläalueiden edustajat kokivat matkailun vahvuuksiksi alueilla hyvän saavutettavuuden, monipuoliset matkailupalvelut sekä luonnon. Erilaiset luontokohteet koettiin myös kyläalueiden merkittävimmitse nähtävyyksiksi, mutta myös kulttuurihistoriallisia kohteita nostettiin esille. Matkailun kehittämiseen liittyvissä näkemyksissä korostui toive hallitusta matkailun kehittämisestä sekä luonnon ja paikallisyhteisön huomioimisesta. Kyläalueille toivottiin lisää matkailualan pienyrityksiä ja kylien roolin kasvattamista etenkin matkailumarkkinoinnissa.

Matkailu muutoksessa

Matkailu toimialana on jatkuvien kehittämishaasteiden edessä. Matkailua ei kehitetä vain paikallisella tai kansallisella tasolla, vaan globaalit muutokset, kuluttajatrendit ja

teknologiset innovaatiot vaikuttavat matkailun luonteeseen yhä nopeammin (Lundmark ym. 2020). Ala on jatkuvan muutoksen alaisena, sillä sen kehitykseen vaikuttavat niin ympäristölliset, poliittiset kuin sosiaaliset ilmiöt ja riskit kuten erilaiset luonnonkatastrofit ja konfliktit. Tämä luo haasteita matkailun kestäväälle kehittämiselle ja matkailutoiminnan tulee sopeutua muutoksiin (Hall 2000; Veijola & Kyyrö 2020). Jatkuva muutos vaatii matkailualalta jatkuvaa seuranta, suunnittelua sekä toimia. Muutos tapahtuu yleensä asteittain, mutta toisaalta kasaantuvasti ja peruuttamattomasti (FCG & Visit Finland 2018).

Matkailun luonne on riippuvainen myös matkakohteesta. Esimerkiksi Kaupungit vetävät puoleensa monipuolisesti erilaisia matkailijoita kulttuurimatkailusta liikematkailuun, kun taas syrjäisemmät matkakohteet nähdään yleensä vapaa-ajanviettopaikkana ja pakopaikkana urbaanista ympäristöstä. Teknologian ja lentoliikenteen kehityksen myötä myös aiempaa lyhyemmät matkat ovat yleistyneet. Rovaniemellä tämä näkyy lisääntyneinä viikonloppumatkoina sekä kotimaisten että kansainvälisten matkailijoiden osalta. Myös vapaa-asuntojen yleistyminen on lisännyt kotimaisten matkailijoiden toistuvaluontoisia viikonloppumatkoja (Saarinen 2007).

Matkailun muutosta kuvataan useissa lähteissä matkailun megatrendien kautta. Matkailun toimialaraportissa (Työ- ja elinkeinoministeriö 2019b) keskeisimmiksi matkailualalla vallitseviksi megatrendeiksi on nostettu matkailijaryhmien muutos, kestävä matkailu, digitalisaatio ja muutos liikkumisessa. Maailman väestön kasvaessa sekä ihmisten eläessä yhä pidempään matkustajamäärät tulevat kasvamaan. Eri matkailijaryhmät ja ikäluokat eroavat kuitenkin matkailu- ja kulutustottumuksiltaan merkittävästi, jonka vuoksi matkakohteen monipuolisuus on ehto eri kohderyhmien houkuttelemiselle. Digitalisaatio tuo matkailulle paljon mahdollisuuksia, mutta se voi näyttäytyä myös haasteena, jos sitä ei osata hyödyntää oikein. Teknologia kuten digitaaliset alustat ja tekoäly voivat muuttaa matkailua tehokkaammaksi ja saavutettavammaksi. Teknologia myös mahdollistaa paremman näkyvyyden yhä laajemmilla markkina-alueilla ja kohdistetun

mainonnan. Digitalisaatio kuitenkin edellyttää matkailutoimijoilta valmiutta uudistaa toimintaansa. Muutoksella liikkumisessa tarkoitetaan liikkumisen sujuvoittumista tulevaisuudessa esimerkiksi maiden välisen vapaamman liikkumisen myötä tai kehittyneitä viisumikäytäntöjä sekä sujuvia matkaketjuja kohdealueilta matkakohteeseen (Työ- ja elinkeinoministeriö 2019b).

Matkailun toimialaraportissa (Työ- ja elinkeinoministeriö 2019b) kuvataan myös matkailun todennäköisiä tulevaisuuden kehityssuuntia ja trendejä, jotka vaikuttavat erityisesti Suomen matkailuun. Raportissa luonto- ja hyvinvointimatkailun nähdään kasvattavan merkitystään entisestään ja hyvinvointimatkailu muuttuu kohti kokonaisvaltaisemman hyvinvoinnin löytämistä. Myös paikallisuus kasvattaa suosiotaan muun muassa paikallisen ruuan ja kulttuurin muodossa. Pienempien matkakohteiden uskotaan kasvattavan suosiotaan suurempien matkakohteiden rinnalla, kun matkailijat haluavat löytää uusia koskemattomia kohteita. Raportissa talven suosion ennustetaan säilyvän ja kasvavan entisestään, joka on etu Rovaniemen matkailulle. Myös ilmaston lämpeneminen tulee muuttamaan matkailua merkittävästi. Rovaniemen matkailulle todennäköinen haaste tulee olemaan talvikauden entistä myöhempi alkaminen etenkin vahvan joulumatkailutuotteen osalta. Matkailupalveluita ei voida enää täysin perustaa lumeen ja jäähän vaan tilalle on löydettävä vaihtoehtoisia toimintamalleja.

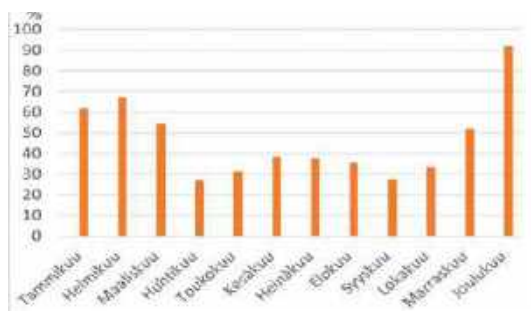
Liikamatkailu

Matkailun globaalin kasvun myötä liikamatkailusta on noussut yksi keskeisistä haasteista kestäväälle matkailulle (Butler 2018; Veijola & Kyyrö 2020) ja liikamatkailuun liittyvät haasteet ovat mahdollisesti lisääntymässä myös harvaan asutuilla alueilla Pohjois-Suomessa (Lundmark ym. 2020). Butler (2018) kuvaa liikamatkailua tilanteeksi, jossa matkakohteella ei ole riittävästi kapasiteettia kohdata matkailijamäärää matkailijoiden näkökulmasta tyydyttävästi ja aiheuttamatta häiriötä paikallisväestölle. Tällöin matkailijoiden määrä ylikuormittaa käytettävissä olevat palvelut ja rakenteet, jolloin matkailijoiden määrästä tulee rasite paikallisväestölle sekä matkailijoille

itselleen.

Suomessa on runsaasti tilaa matkailulle, mutta silti myös Suomessa liikamatkailu aiheuttaa haasteita. Esimerkiksi Lapissa vierailee asukasluvuun nähden eniten matkailijoita koko Manner-Suomessa (Työ- ja elinkeinoministeriö 2019b). Peetersin ym. (2018) mukaan Euroopassa liikamatkailu kohdistuu yleensä kesään, mutta Rovaniemi on poikkeuksellinen matkakohde, sillä siellä liikamatkailua havaitaan talvella etenkin joulusesongin aikaan. Liikamatkailu on aiheuttanut Rovaniemellä matkailijoiden leviämistä paikallisten asuinalueille, matkailupalveluiden erityisesti majoituskapasiteetin riittämättömyyttä sekä tilanteita, joissa matkailijat valittavat matkailijoiden liian suuresta määrästä alueella. Majoituskapasiteetin riittämättömyys vilkkaimman sesongin aikana on johtanut muun muassa Airbnb-majoitustoiminnan kasvuun. (Peeters ym. 2018). Nopeasti yleistynyt Airbnb-toiminta on vaikuttanut paikallisten elinympäristöön vuokra-asuntojen vähentyneenä tarjontana ja asuntojen hintojen nousuna sekä erilaisten lieveilmiöiden kuten roskaamisena ja meluamisena kautta (Kettunen 2019). Peeters ym. (2018) ennustavat, että matkailu tulee todennäköisesti kasvamaan Rovaniemellä myös tulevaisuudessa markkina-alueiden tavoittelun laajenemisen myötä, joka tulee johtamaan liikamatkailun vaikutusten voimistumiseen.

Peeters ym. (2018) korostavat, että liikamatkailu on seurausta kasvukeskeisistä matkailustrategioista. He myös näkevät, että matkailu ei voi kasvaa loputtomasti eikä matkailun määrällinen kasvu ole välttämättä ainoa keino lisätä matkailun taloudellisia hyötyjä. Kasvukeskeisten strategioiden tilalle he esittävät maksimaalisen hyödyn saavuttamista esimerkiksi pidentämällä matkailijoiden viipymisaikaa sekä lisäämällä matkailijoiden kulutusta matkan aikana. Lundmark ym. (2020) nostavat esiin, että Lapin matkailustrategiassa viitataan vyöhykekehitykseen uutena älykkäänä kasvun muotona, jolla pyritään torjumaan liikamatkailua. Myös Rovaniemen aluerakenteessa ja matkailun kehittämisessä sovelletaan vyöhykekehitystä (Korva & Keskitalo 2007), joka korostaa Rovaniemen kylien roolia liikamatkailun torjumisessa ja

Kuva 4. Majoitusliikkeiden vuodekapasiteetin käyttöaste vuonna 2019 Rovaniemellä. (Tilastokeskus 2021).

matkailun paineen jakamista laajemmalle alueelle.

Veijola & Kyrrö (2020) toteavat, että liikamatkailua voidaan ennakoida ja ei toivottuihin kehityssuuntiin vaikuttaa. He myös korostavat, että liikamatkailua on helpompi välttää kuin toipua siitä. Liikamatkailun hillitsemiseksi voidaan perustaa uusia matkakohteita tai kehittää matkakohteen sietokykyä esimerkiksi lisäämällä majoituskapasiteettia (Butler 2018). Myös matkailijavirtojen ohjaamisella, sesongin pidentämisellä ja kohderyhmävalinnoilla voidaan vaikuttaa liikamatkailuun (Veijola & Kyrrö 2020).

Rovaniemen majoituskapasiteetin käyttöastetta vuonna 2019 on kuvattu kuvassa 4, joka kuvaa liikamatkailun ajoittumista joulukuuhun, jolloin majoituskapasiteetin käyttöaste on korkeimmillaan. Muina aikoina majoituskapasiteetti on kuitenkin riittävä, eikä liikamatkailuun näin ollen tulisi ensisijaisesti pyrkiä vastaamaan majoituskapasiteetin lisäämisellä vaan esimerkiksi sesongin pidentämisellä parantaen majoituskapasiteetin käyttöastetta muiden kuukausien osalta.

COVID-19 pandemian vaikutus matkailuun

Vuoden 2019 lopulla alkanut COVID-19 pandemia ja sitä seuranneet toimenpiteet ovat vaikuttaneet merkittävästi matkailuun. Kansainväliset, alueelliset ja paikalliset matkailurajoitukset vaikuttivat välittömästi ihmisten liikkumiseen niin kansainvälisen kuin kotimaanmatkailun osalta. Erityisesti kansainvälinen lentoliikenne väheni merkittävästi ja useat maat asettivat matkustus- ja liikkumisrajoituksia (Gössling ym. 2021).

Yleisesti uskotaan, että matkailu tulee

palaamaan ennalleen COVID-19 pandemian jälkeen kuten se on palannut muidenkin kriisien jälkeen (Gössling ym 2021). Kriiseissä kuten pandemioissa on kyse hetkellisestä tapahtumasta, jonka uhka loppuu aina jossain vaiheessa. Tämän vuoksi kriiseillä ei yleensä ole pitkäaikaisia vaikutuksia matkailuun (McKercher ja Hui 2004). Toisaalta tieteellisessä keskustelussa on noussut esille kaksi näkökulmaa matkailun kehitykseen pandemian jälkeen. Higgins-Desbiolles (2021) nostaa esiin kaksi koulukuntaa, joista toinen uskoo matkailun palautumiseen ennalleen ja matkailun kasvun jatkumiseen. Toinen koulukunta uskoo, että COVID-19 pandemia tulisi nähdä mahdollisuutena ajatella kriittisesti matkailualan kasvukeskeisyyttä ja uudelleenajattella matkailua. Myös Gössling ym. (2021) näkevät COVID-19 pandemian tarjoavan merkittävän oppitunnin matkailualalle, päättäjille ja matkailututkijoille maailmanlaajusten muutosten vaikutuksista. Tulevaisuuden haasteena on oppia globaalien muutosten mahdollisista vaikutuksista alaan ja löytää kestäviä ratkaisuja matkailun kehittämiseksi tulevaisuudessa.

Lopuksi

Globaalit ja kansalliset kestävän kehityksen sopimukset, sekä matkailijoiden lisääntynyt ympäristötietoisuus asettavat vaatimuksia matkailun kestävyydelle nyt ja tulevaisuudessa. Kestävä matkailusuunnittelu on elinehto matkailun kasvulle ja kilpailukyvyille. Matkailun kasvun myötä alan vaikutukset ovat lisääntyneet, ja niitä on pyrittävä tunnistamaan ja ohjaamaan. Kestävään matkailuun pyrkiminen on tasapainottelua kasvun asettamien vaatimusten, resurssien kestävän käytön sekä pitkäikäisten ja kestävien ratkaisujen löytämisen välillä. Matkailun kestävässä kehittämisessä ensiarvoisen tärkeää on paikallisväestön kuunteleminen ja erilaisten intressien yhteensovittaminen.

Rovaniemen kylien kulttuuri, omaleimaisuus, luonto sekä jo olemassa olevat matkailualan toimijat luovat hyvän toimintaympäristön kestävän matkailutoiminnan kehittämiseksi. Kestävän kylämatkailun näkökulmasta yhteistyö eri toimijoiden välillä on tärkeää ja matkailua tulee kehittää yhdessä muiden toimialojen

kanssa. Matkailun hyödyistä saa nauttia ensi sijassa paikallisväestö ja eikä matkailu aiheuta haittaa paikallisväestölle tai ympäristölle. Taloudellisesti kestävässä matkailussa matkailun tulot jäävät paikallistalouteen paikallisten toimijoiden kautta. Luonto on Rovaniemellä, etenkin kylissä merkittävä matkailun vetovoimatekijä sekä toimintaympäristö, eikä matkailu saa heikentää ympäristöä.

Rovaniemen matkailussa kylillä on merkittävä rooli alueen matkailun paineen jakamisessa laajemmalle alueelle vähentäen matkailun kuormittavuutta yksittäisissä kohteissa sekä matkailun monipuolistaminen uudennaisilla matkailutuotteilla. Kyläalueilla on hyvät mahdollisuudet korkealaatuisen matkailutoiminnan tarjoamiseen, jossa korostuvat paikallisuus sekä autenttisuus. Erityisesti luonto- ja hyvinvointimatkailu ovat matkailun kasvavia trendejä, joiden ympärille kylissä on hyvät edellytykset kehittää matkailutoimintaa. Kestävän kylämatkailun kehittämisessä tulee myös kiinnittää huomiota ympärivuotisuuden lisäämiseen ja matkailupalvelujen muunneltavuuteen.

Lähteet

Archer, B. H. (1982). The value of multipliers and their policy implications. *Tourism Management* 3, 236–241. [https://doi.org/10.1016/0261-5177\(82\)90044-9](https://doi.org/10.1016/0261-5177(82)90044-9)

Butler, R. (2018). Challenges and Opportunities. *Worldwide Hospitality and Tourism Themes* 10(6), 635–641. <https://doi.org/10.1108/WHATT-07-2018-0042>

Brown, F. & Hall, D. (2000). Introduction: The Paradox of Peripherality. Teoksessa Brown, F. & Hall, D. (toim.) *Tourism in Peripheral Areas: Case Studies 1–6*. Channel View Publications.

FCG Suunnittelu ja tekniikka Oy & Visit Finland (2018). Kestävän matkailun nykytila, haasteet ja kehittämistarpeet. <https://www.businessfinland.fi/48e79a/globalassets/finnishcustomers/02-build-your-network/visitfinland/julkaisut/loppuraportti_selvitys_kestavan_matkailun_nykytila_ja_kehittamistarpeet...pdf>. 3.5.2021.

Gössling, S., Scott, D. & Hall, C. M. (2021).

- Pandemics, tourism and global change: a rapid assessment of COVID-19. *Journal of Sustainable Tourism* 29(1), 1-20. <https://doi.org/10.1080/09669582.2020.1758708>
- Hall, C. M. (2000). *Tourism Planning: Policies, Processes and Relationships*. Prentice Hall.
- Hall, C. M. & Boyd, S. (2004). Nature-based Tourism in Peripheral Areas: Introduction. Teoksessa Hall, C. M. & Boyd, S. (toim.) *Nature-based tourism in peripheral areas: Development or Disaster?* 3-18. Channel View Publications
- Halpern, N. (2008). Lapland's Airports: Facilitating the Development of International Tourism in a Peripheral Region. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism* 8(1), 25-47. <https://doi.org/10.1080/15022250801987762>
- Higgins-Desbiolles, F. (2021). The "war over tourism": challenges to sustainable tourism in the tourism academy after COVID-19. *Journal of Sustainable Tourism* 29(4), 551-569. <https://doi.org/10.1080/09669582.2020.1803334>
- Ibanescu, B.-C., Eva, M. & Gheorghiu, A. (2020). Questioning the Role of Tourism as an Engine for Resilience: The Role of Accessibility and Economic Performance. *Sustainability* 12(14), 5527. <https://doi.org/10.3390/su12145527>
- Kauppila, P. (1999). Matkailu ja aluetalous: työkaluja matkailun taloudellisten vaikutusten arviointiin ja mittaamiseen. *Nordia Tiedonantaja* 2/1999, 115-163.
- Kauppila, P., Saarinen, J. & Leinonen, R. (2009). Sustainable Tourism Planning and Regional Development in Peripheries: A Nordic View. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism* 9(3), 424-435. <https://doi.org/10.1080/15022250903175274>
- Kettunen, S. (2019). Matkailu Rovaniemellä kaupunkilaisten näkemänä: merkitys, vaikutukset, osallistuminen. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2019101532835>
- Korva, J. & Keskitalo, V. (2007). Matkailu uuden Rovaniemen veturina. Rovaniemi kasvaa alueiden käytön strategian avulla. *Maankäyttö* 1/2007, 38-42.
- Lapin liitto (2019). Lapin matkailustrategia 2020-2023: matkailun tilannekuva-analyysi. <https://arcticsmartness.eu/wp-content/uploads/Matkailu_tilannekuvaraportti_web.pdf>. 3.5.2021.
- Lundmark L., Müller D.K., Bohn D. (2020). Arctification and the Paradox of Overtourism in Sparsely Populated Areas. Teoksessa Lundmark L., Carson D.B., Eimermann M. (toim.) *Dipping into the North*. Palgrave Macmillan, Singapore. https://doi.org/10.1007/978-981-15-6623-3_18
- Maher, P., Gelter, H., Hillmer-Pegram, K., Hovgaard, G., Hull, J., Jóhannesson, G., Karlsdóttir, A., Rantala, O., & Pashkevich, A. (2014). Arctic Tourism: Realities & Possibilities. *Arctic Year Book* 290-306.
- McKercher, B. & Hui, E. L. L. (2004). Terrorism, economic uncertainty and outbound travel from Hong Kong. Teoksessa Hall, C. M., Timothy, D. J. & Duval, D. T. (toim.) *Safety and Security in Tourism: Relationships, Management and Marketing*, 99- 116. New York, Haworth Press.
- Metsähallitus (2016). Kestävän matkailun periaatteet: Kansallispuistot, luonto- ja historiakohteet sekä maailmanperintökohteet. <https://www.businessfinland.fi/4aa9a3/globalassets/finnish-customers/02-build-your-network/visit-finland/julkaisut/kestavan_matkailun_periaatteet_2016.pdf>. 3.5.2021.
- Mettiäinen, I. (2007). Tunturinlaidan kylästä matkailukeskukseksi - Paikallisten toimijoiden näkökulmia Yläksen ja Levin matkailukeskusten kehittymiseen ja vuorovaikutteiseen suunnitteluun. Lapin yliopisto, Rovaniemi. <<https://www.arcticcentre.org/loader.aspx?id=c2efa949-a7da-40be-a61c-d5c112977a7b>>. 3.5.2021.
- Peeters, P., Gössling, S., Klijs, J., Milano, C., Novelli, M., Dijkmans, C., Eijgelaar, E., Hartman, S., Heslinga, J., Isaac, R., Mitas, O., Moretti, S., Nawijn, J., Papp, B. & Postma, A. (2018). Overtourism: impact and

- possible policy responses. Research for TRAN Committee European Parliament, Policy Department for Structural and Cohesion Policies, Brussels. <[http://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=IPOL_STU\(2018\)62918](http://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=IPOL_STU(2018)62918)>. 3.5.2021.
- Rintala-Gardin (2011). Rovaniemen matkailun kehitys ja matkailun aluetaloudellinen vaikutus. Rovaniemen kaupunki. <<https://www.rovaniemi.fi/loader.aspx?id=ef4b3c2b-51924d95-a0e9-ed2042cf94be>>. 3.5.2021.
- Rovaniemen matkailustrategia (2006). Rovaniemen Matkailu ja Markkinointi Oy & Rovaniemen kaupunki. <<https://www.rovaniemi.fi/loader.aspx?id=db00aa34-f4f0-40f6-8691-877f26ff0373>>. 3.5.2021.
- Saarinen, J. (2005). Luontomatkailun kehittäminen ja tutkimus Suomessa. Teoksessa Tuulentie, S. & Saarinen, J. (toim.) Kestävät käytännöt matkailun suunnittelussa ja kehittämisessä. Metlan työraportteja. <<http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2005/mwp020.htm>>. 3.5.2021.
- Saarinen, J. (2006). Traditions of sustainability in tourism studies. *Annals of Tourism Research* 33(4), 1121-1140. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2006.06.007>
- Saarinen, J. (2007). Tourism in peripheries: The role of tourism in regional development in northern Finland. Teoksessa Müller, D. K. & Jansson, B. (toim.) *Tourism in Peripheries: Perspectives from the far North and South* 41-52. CAB International, Wallingford.
- Tilastokeskus (2021). Majoitustilasto. <<http://www.stat.fi/til/matk/index>>. 3.5.2021.
- Työ- ja elinkeinoministeriö (2019a). Yhdessä enemmän – kestävä kasvua ja uudistumista Suomen matkailuun. Suomen matkailustrategia 2019–2028 ja toimenpiteet 2019–2023. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2019:60. Helsinki. <<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-472-3>>. 3.5.2021.
- Työ- ja elinkeinoministeriö (2019b). Toimialaraportit: Matkailu. 2019. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2019:3. TEM toimialapalvelu. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161292/TEM_3_2019_Matkailun_toimialaraportti.pdf>. 3.5.2021.
- Ulkoministeriö (2021). Agenda 2030 – kestävä kehityksen tavoitteet <<https://um.fi/agenda-2030-kestavan-kehityksen-tavoitteet>>. 3.5.2021.
- UNWTO (2021a). Glossary of tourism terms. <<https://www.unwto.org/glossary-tourism-terms>>. 3.5.2021.
- UNWTO (2021b). Sustainable development. <<https://www.unwto.org/sustainable-development>>. 3.5.2021
- UNWTO (2020). World Tourism Barometer N18 January 2020. <<https://www.unwto.org/world-tourism-barometer-n18-january-2020>>. 3.5.2021.
- Veijola, S. & Kyyrö, K. (2020). Kestävän matkailun monitieteiset mitarit kultuuriympäristöissä. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2020:26, Valtioneuvoston kanslia, Helsinki. <<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162206>>. 3.5.2021
- Vähäylikkä, K. & J. Kaukonen (2006). Yhdistyneen Rovaniemen alueiden käytön strategia: Matkailuselvitys. <http://paikkatieto.airix.fi/tietopankki/rovaniemi/julkainen/tekstit/matkailu_erillisselvitys_15092006.pdf>. 3.5.2021.
- World Travel & Tourism Council (2020). Economic Impact Reports. <<https://wtcc.org/Research/Economic-Impact>>. 3.5.2021.
- Viken, A. & Müller, D. (2017). 2. Indigeneity and Indigenous Tourism. Teoksessa Viken, A. & Müller, D. (toim.) *Tourism and Indigeneity in the Arctic* 16-32. Bristol, Blue Ridge Summit, Channel View Publications. <https://doi.org/10.21832/9781845416102-004>

Tulevaisuuden lähipalvelut

Tämän selvityksen tavoitteena on perehtyä lähipalveluissa tapahtuvaan kehitykseen ja sen luomiin uusiin mahdollisuuksiin kunnan järjestämien palveluiden sijoittumisessa ja maankäytössä Rovaniemen alueella.

Tarkastelun kohteena tässä selvityksessä ovat lähipalveluiden muutoksen takana ajavat muutosvoimat, digitalisaation vaikutukset lähipalveluiden tuottamiseen sekä valtakunnalliset ja alueelliset tavoitteet lähipalveluiden tulevaisuudessa. Tulevaisuudessa erityisesti digitalisaatio muuttaa lähipalveluiden tuottamista ja jakelua.

Tarkasteluun pohjautuen artikkeli esittää esimerkkejä tulevaisuuden lähipalveluista Rovaniemen kylissä. Haja-asutusalueilla on tarpeen järjestää vaihtoehtoisia palvelumuotoja toimivan arjen ja työnteon takaamiseksi, sillä elinvoimainen maaseutu houkuttelee myös uusia asukkaita ja hyödyttää maaseudun monipaikkaisuutta. Etätyöskentelyn myötä asuinpaikka voidaan vapaammin valita myös keskusten ulkopuolelta (Maa- ja metsätalousministeriö 2017).

Keskeiset selvityskysymykset

Artikkelin tarkoituksena on siis vastata seuraaviin kysymyksiin: Miten digitalisaatio muuttaa lähipalveluiden tuottamista ja jakelua? Mitä uusia mahdollisuuksia syntyy ja mitä vaikutuksia tällä kehityksellä on palveluiden sijoittumiseen ja maankäyttöön maaseudulla? Mitä nämä tulevaisuuden lähipalvelut voivat tarkoittaa Rovaniemen kylissä?

Lähipalveluiden määrittely

Lähipalvelu-sanaa käytetään usein ilman tarkkaa määrettä siitä, mitä sillä tarkoitetaan. Lähipalvelulla tulisi tarkoittaa arkipäiväistä palvelua, jolle on tarpeeksi asiakkaita ja jolla on matala käyttökynnys sekä saavutettavuuden että ihmisläheisyyden näkökulmasta (Zitting & Ilmarinen 2010).

Yleisesti lähipalvelut koetaan fyysisesti lähellä oleviksi palveluiksi, jotka ovat tärkeitä hyvässä arjessa. Palveluna voidaan pitää esimerkiksi aineettoman hyödykkeen siirtymistä tuottajalta asiakkaalle. Lähipalvelu määritellään valtakunnallisesti, kunnallisesti/alueellisesti ja asiakastasolle. Kunnallisella ja alueellisella tasolla lähipalveluja väestö tai ainakin osa asukkaista käyttää toistuvasti, jopa päivittäin (Kuopila 2014).

Lähipalveluiden fyysinen läheisyys ja saavutettavuus liitetään usein saatavuuteen. Kuitenkin esimerkiksi helppokäyttöisen sähköisen palvelun saatavuus voi olla hyvä, vaikka palvelun tuottaminen tapahtuu fyysisesti kauempana (Kuopila 2014).

Kunnan roolin määrittely

Kuntien lakisääteiset tehtävät liittyvät seuraaviin palveluihin:

- koulutus ja päiväkotit
- kulttuuri-, nuoriso- ja kirjasto
- kaupunkisuunnittelu, maankäyttö
- vesi- ja jätehuolto
- ympäristöpalvelut
- sosiaali- ja terveyspalvelut
- palo- ja pelastustoimi

Sosiaali- ja terveysalan palvelut sekä palo- ja pelastustoimi ovat siirtymässä hyvinvointialueille sote- ja pelastustoimen uudistuksen jälkeen (Kuntien tehtävät ja toiminta n.d).

Kunta voi järjestää sille laissa säädetyt tehtävät itse tai sopia järjestämisvastuun siirtämisestä toiselle kunnalle tai kuntayhtymälle. Kunta vastaa tehtäviensä rahoituksesta myös siirtäessään niiden järjestämisvastuun toisaalle (Kuntien tehtävät ja toiminta n.d).

Taustaa

Lähipalveluihin vaikuttavat muutosvoimat

Yhteiskunnallisesti tarkasteltuna on havaittavissa monia yhtäaikaista, kansainvälisesti vaikuttavia muutosten kokonaisuuksia, megatrendejä. Nämä megatrendit on huomioitava palveluiden kehittämisessä, sillä ne määrittävät tulevaisuuden pohjan palveluiden järjestämiselle (Sohlman 2018). Sitran megatrendilistauksessa esiin on nostettu ekologisen jälleenrakentamisen kiire, väestön ikääntyminen ja monimuotoistuminen, verkostomaisen vallan voimistuminen, teknologian sulautuminen kaikkeen sekä talousjärjestelmän suunnan etsiminen (Sitra 2020).

Pohjoismaisen hyvinvointivaltion keskeisiksi tehtäviksi ymmärretään tuloerojen tasaaminen, kohtuullisen elintason tarjoavan sosiaaliturvan ylläpito sekä edullisten tai ilmaisten hyvinvointipalveluiden tarjoaminen (Lång 2003). Julkisten palvelujen tuotantovastuuta on siirretty markkinoille ja kolmannelle sektorille sekä myös palvelujen käyttäjille (Kytö 2012).

Muuttuva väestörakenne ja maan sisäinen muuttoliike muokkaavat lähitulevaisuudessa alueellisia palvelutarpeita, mikä tulee ottaa huomioon lähipalvelujen suunnittelussa. Aluekeskeisyys vahvistuu samalla kun väestön ikääntyminen johtaa etenkin lähipalvelujen, kuten sosiaali-, terveys- ja hyvinvointipalveluiden kysynnän merkittävään kasvuun. Väestön ikääntyminen lisää palvelun tarvetta ja asettaa haasteita palvelujen saavutettavuudelle, sillä ikääntyvä väestö ei voi hakea palveluita kaukaa (Maa- ja metsätalousministeriö 2017).

Lähipalvelut maaseudulla

OECD:n kansainvälisen luokituksen mukaan yli 40 prosenttia suomalaisista asuu maaseudulla ja maaseutu kattaa yli 95 prosenttia Suomen pinta-alasta. Lisäksi arvion mukaan maaseudulla asuu osa-aikaisesti yli 2,2 miljoonaa suomalaista, jotka eivät näy perinteisissä väestötilastoissa (Maaseudun kehittäminen n.d).

Kytön (2012) mukaan lähipalvelujen tarjonta on keskittynyt enemmän suurempiin keskuksiin, jolloin taantuvissa kunnissa haja-asutusalueiden palveluiden harveneminen pidentää asiointimatkoja ja lisää väestön keskittymistä taajamiin. Koska useimmat palveluongelmat ovatkin luonteeltaan alueellisia ja liittyvät etäiseen sijaintiin ja huonoon saavutettavuuteen, Kytö (2012) toteaa nykyistä elinvoimaisemman kuntarakenteen olevan välttämätön väestökatoalueiden lähipalvelutarjonnan turvaamisessa.

Julkisen sektorin uudistuminen

Julkinen sektori pyrkii uudistumaan muun muassa siksi, että se pystyisi selviytymään toimintaympäristön kovenevista haasteista ja kansalaisten muuttuvista palvelutarpeista. Erilaiset hallintomallit pyrkivät vastaamaan näihin muutoksiin. Tirrosen väitöskirjan (2020) mukaan hyvinvointipalveluita järjestetään Suomessa edelleen valtaosin suoriteperusteisesti. Tämä tarkoittaa toimenpiteiden hankkimista niin, että ne määritellään ennalta palvelukuvauksineen ja laatuksineen. Tirronen (2020) toteaa, että suoriteperusteisuus saattaa johtaa huomion kohdentumiseen väärään kohtaan. Tällöin esimerkiksi sosiaalityön tai terveydenhuollon palveluntuottajien tavoitteeksi voi muodostua vain tuottaa mahdollisimman suuri määrä suoritteita, kuten asiakaskäyntejä tai hoitopäiviä.

Tirronen (2020) arvioi, ettei julkisella sektorilla haluta hankkia tai tuottaa enää vain suoritteita, vaan palveluiden järjestämisellä tavoitellaan hyvinvoinnin lisäämistä ja laajemmin julkista hyötyä. Tulospäerusteinen palveluiden järjestäminen vastaa Tirrosen (2020) mukaan tähän haasteeseen tavoitellen kokonaisuonnistumista eli tuloksellisuutta. Tulospäerusteisuutta voidaan hyödyntää rinnakkain perinteisemmän suoriteperusteisen palveluiden järjestämistavan rinnalla.

Kuntien roolin muuttuminen

Tulevaisuuden kunnan skenaariot ja visiot 2030 -julkaisu (Valtiovarainministeriön julkaisuja 9a/2017) nimeää keskeisimmiksi kuntiin vaikuttaviksi muutosvoimiksi globalisaation, ilmastonmuutoksen ja kestävyyskriisin, digitalisaation ja demokratian monimuotoistumisen, työelämän ja työn tekemisen tapojen muuttumisen, talouskehityksen ja työllisyyden, väestökehityksen polarisoitumisen, sote- ja maakuntauudistuksen, kuntien erilaistumisen, nuoret yhteiskunnan muutosvoimana sekä muut muutosvoimat ja yllättävät tapahtumat.

Kuntatalouden heikkeneminen on eurooppalainen ja valtakunnallinen trendi. Lapin liiton (2013) mukaan myös lappilaisten kuntien taloudellinen tilanne on heikentynyt, jolloin paine kunnallisverotuksen kiristämiseen, kuntien velkojen ennakoitua nopeampi kasvu ja heikkenevä huoltosuhde edellyttävät palvelurakenteelta uusia ratkaisuja.

Kuntien roolit ja tehtävät voivat erilaistua nykyisestä, sillä tulevaisuudessa maakunnat vastaavat sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista. Kun vastuu sosiaali- ja terveyspalveluista siirtyy maakunnille, voivat kunnat miettiä joustavammin strategisia valintojaan omia vahvuuksiaan painottaen ja kuntalaisten toiveita ja tarpeita huomioiden (Tulevaisuuden kunta – asiantuntijaryhmä 2017). Digitalisaatio, logistiikan kehitys ja väestöpohjan muutokset voivat mullistaa suomalaista sote-maisemaa myös lähipalveluiden osalta jo lähivuosien ja -vuosikymmenten aikana.

Tulevaisuuden kunnan perustehtävinä säilyvät väestön hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen ja siihen sisältyvä eriarvoisuuden vähentäminen ja terveyserojen kaventaminen. Hyvinvointi ja terveys ovat palveluiden lisäksi yhteydessä elinympäristöön, kaavoitukseen, liikennejärjestelyihin sekä moniin muihin kunnan hoitamiin tehtäviin, jotka yhdessä luovat asukkaiden hyvinvoinnin perustan. Onnistunut hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen edellyttää kunnilta saumatonta yhteistyötä sosiaali- ja terveyspalveluista vastaavien maakuntien ja palvelutuottajien kanssa (Valtiovarainministeriön julkaisuja 9a/2017).

Digitalisaatio

Valtakunnalliset trendit ja muutosvoima

Teknologinen kehitys on kiihtynyt 2000-luvulla. Erityisesti digitaalinen teknologia ja mobiiliteknologia ovat muuttaneet monella tapaa vuorovaikutusta, taloutta sekä työtapoja. Kyse on tietoyhteiskuntakehityksen uudesta vaiheesta, jossa tehdään valtavia teknologisia harppauksia eri tieteenaloilla ja esimerkiksi robotisaation, keinoälyn ja digitaalisten joukkoalustojen kehitys on nopeaa (Valtiovarainministeriön julkaisuja 9a/2017).

Digitalisaatio mahdollistaa radikaalit palveluinnovaatiot, jotka ilmenevät eri muodoissaan eri toimialoilla. Ne voivat olla kokonaan uusia palveluita tai uudistettuja tapoja tarjota vanhaa palvelua asiakkaille. Nykyisessä yhteiskunnassa palvelutuotannon ja eri toimintojen digitalisoituminen etenee sekä yritysten ja julkishallinnon toimesta että ihmisten oman toiminnan ja palveluodotusten myötä (Lapin liitto 2013).

Digitalisaatio maaseudulla

Smart Countryside – Maaseudun palveluiden kehittäminen ja monipuolistaminen digitalisaatiota ja kokeiluja hyödyntämällä -selvityksen (Antikainen ym 2015) mukaan digitalisaatio mullistaa maaseudun palvelut ja tarjoaa mahdollisuuden tuottaa palveluita ja tehdä töitä maaseudulla. Palveluiden tuottaminen ja etätö nähdään selvityksessä varteenotettavana vaihtoehtona maaseudulla asuvien toimeentulon lähteeksi, sillä toimivien tietoliikenneyhteyksien myötä sähköisiä palveluja voidaan hyödyntää maaseudulla.

Kytö (2012) huomauttaa, että verkkopalvelujen tarjonnassa tulisi pyrkiä rakenteiden samankaltaisuuteen ja tämän vuoksi kunnille on taattava tasapuoliset mahdollisuudet verkkopalvelujen tuottamiseen. Sähköisten palveluiden kehittyminen parantaa palvelutarjontaa ja palveluiden saatavuutta erityisesti pitkien välimatkojen olosuhteissa. Lapin digiohjelma 2020 (Lapin liitto 2013) kiteyttää digitalisaation mahdollisuudet maaseudulla seuraavasti: *”Uraauurtavien ja ennakkoluulottomien ratkaisujen avulla tuotetaan digiyhteiskunnan palveluita ja sisältöjä siellä, missä etäisyys tai väestömäärän vähäisyys ei ole heikkous vaan kilpailuvaltti”*.

Digitalisaatio tuo mukanaan uudenlaisia toimintamalleja ja palveluita. Tällaisia ovat esimerkiksi sote-alalla erilaiset omahoitoratkaisut kuten verkossa toimiva virtuaalilaboratorio sekä mobiilipalvelut. Oman terveydentilan mittaaminen yleisty, samoin verkkovälitteiset etälääkäripalvelut. Reetta-Kaisa Laurila tuo Pro gradu -tutkielmassaan (2020) ilmi, että tulevaisuuden lähipalveluissa kyse voi olla myös älykkään arjen ratkaisuksista ja teknologian hyödyntämisellä vanhusten palveluissa. Teknologia on tuonut monenlaisia mahdollisuuksia ikääntyneille olla yhteydessä läheisiin ja sen avulla voidaan toteuttaa erilaisia hoivia ja turvaa tuovia palveluita.

Tulevaisuuden lähipalvelut Rovaniemellä

Rovaniemen kylien maankäytön kehityskuvaa 2035 varten aluelautakuntien jäsenille laaditun kyselyn vastaukset tarjoavat tietoa Rovaniemen kylien palvelutarpeista ja -toiveista. Erilaisten palveluvaihtoehtojen tutkimisen kannalta keskeisiä kysymyksiä aluelautakunnan jäsenille suunnatussa kyselyssä olivat ”Minkälaisia digitaalisia palveluita alueella arjessa käytetään?” ”Mitkä asiat edistäisivät alueella digipalveluiden käyttöhalukkuutta?” sekä ”Ovatko tietoliikenneyhteydet alueella riittävät?” ja ”Mitä palveluita alueelle kaivataan ensisijaisesti?”.

Vastausten mukaan arjessa käytettäviä digitaalisia palveluita ovat muun muassa kauppaostosten tekeminen, sähköinen asiointi virastoissa sekä terveydenhuollon sähköiset varaukset. Digipalveluiden käyttöhalukkuuteen vaikuttaa vastausten mukaan eniten laitteiden ja digipalveluiden käytön osaaminen. Myös toimivat internet-yhteydet ja tuki sen saamiseksi vaikuttavat alueella digipalveluiden käyttöhalukkuuteen.

Palvelutoiveisiin liittyvän kysymyksen vastauksissa esiin nousivat terveydenhuollon palvelut, koulu- ja päiväkotipalvelut, vanhusten palveluasuminen ja hoivapalvelut, erilaiset kotipalvelut, kirjastoauto sekä etäpalveluiden ja tietoliikenneyhteyksien kehittäminen. Erityisesti digiosaamisen edistäminen ja terveyden ja hyvinvoinnin palvelut ovat alueen ajankohtaisimpia teemoja tulevaisuuden lähipalveluihin liittyen.

Rovaniemen kaupunkistrategia

Kaupunkistrategiassaan 2025 (2017) Rovaniemen kaupunki on nimennyt osaksi visiotaan, arvojaan ja tavoitteitaan sujuvat ja asukaslähtöiset palvelut, jotka järjestetään laadukkaasti, turvallisesti, kustannustehokkaasti, ennaltaehkäisevästi sekä paikkariippumattomasti. Omaehtoista hyvinvointia edistetään ja tulevaisuudessa Rovaniemi on houkutteleva kulttuuri-, liikunta- ja tapahtumakaupunki.

Palveluiden järjestämisen ja palveluverkon yleisiin periaatteisiin kaupunkistrategiassa kuuluu muun muassa se, että kaupunkilaisten lakisääteiset palvelut toteutuvat ja asukkaat saavat muitakin hyvää elämää edistäviä laadukkaita palveluita tarpeidensa ja kaupungin rahoitusmahdollisuuksien puitteissa. Palveluverkko suunnitellaan vastaamaan palvelutarpeita toimintaympäristön muutokset kokonaisvaltaisesti huomioiden. Tämä tarkoittaa sitä, että palvelun sisältö ja tarve ratkaisee, toteutetaanko se lähi-, alueellisena-, tai keskitettynä, liikkuvana vai sähköisenä palveluna. Palvelun tuottajaksi valitaan se, joka kokonaisvaltaisesti parhaiten toteuttaa palveluiden järjestämisen periaatteita. Asukkaille luodaan mahdollisuuksia valita itsellensä sopiva palveluntuottaja esimerkiksi palvelusetelin avulla. Myös kylien asukkaille kehitetään ja taataan riittävät ja yhdenvertaiset palvelut tarvelähtöisesti (Rovaniemen kaupunkistrategia 2025).

Keskeisimpiin muutostrendeihin kaupunkistrategia (2017) nostaa palveluohjauksen tarpeen korostumisen ja kokeilukulttuurin voimistumisen. Kaupunkistrategian mukaan vuonna 2025 kylien alueilla tuotetaan varhaiskasvatus-, esiopetus- ja perusopetuspalveluita sekä alueilla toimii Alakemijoen, Alaouasjoen ja Yläkemijoen kirjastopalveluiden lisäksi kirjastoauto. Alueilla tuotetaan myös nuoriso-, kulttuuri- ja liikuntapalveluita.

”Vuonna 2025 Rovaniemellä on hyvä maine palvelujen tuottajana. Kaupungissa panostetaan hyvinvointia edistäviin palveluihin ja niitä myös markkinoidaan laajasti. Asukkaat ovat aktiivisesti mukana peruspalveluiden suunnittelussa ja toteutuksessa sekä arvioivat palvelujen toimivuutta. Asukkailla on toimivia kohtaamispaikkoja sekä keskusta-alueella että kylissä. Palvelujen sijaintiin,

liikkuvuuteen ja helppoon saatavuuteen on kiinnitetty Rovaniemellä huomiota kustannustehokkuus ja toimintaympäristönmuutokset huomioon ottaen. Palvelumuotoilu monipuolistaa suunnittelua ja palvelutarjontaa. – Digitalisaation ja teknologian hyödyntäminen jokapäiväisessä elämässä on helppoa ja arkea sujuvoittavaa. Virtuaalipalvelujen käyttö on lisääntynyt koko kaupungin alueella parantuneiden tietoliikenneyhteyksien ansiosta. Asiointia voi hoitaa yhä enemmän sähköisten palvelukanavien kautta.” (Rovaniemen kaupunkistrategia 2025)

Lapin digiohjelma

Lapin liitto käynnisti keväällä 2012 ohjelmatyön, joka täsmentyi visioksi digitaalisesta Lapista 2020 (Lapin liitto 2013). Ohjelma sisältää arktiseen osaamiseen ja pohjoiseen elämänlaatuun tukeutuvan palveluiden, liiketoiminnan ja osaamisen strategian. Lappi haluaa tulevaisuudessa olla jatkuvasti uusiutuva ja ympärivuorokautisesti palveluita tarjoava pohjoinen voimala, jolla suomalainen tieto- ja osaamisyhteiskunta pidetään liikkeellä (Lapin liitto 2013).

Palveluihin kohdistuu jatkuvasti uusia odotuksia, joihin vastaamiseksi julkinen ja yksityinen sektori kehittävät uusia sähköisiä ratkaisuja ((Lapin liitto 2013)). Lappisopimuksen 2018-2021 (Hyry ym 2017) hyvinvoinnin tulevaisuuskuvassa digitalisaatio mahdollistaa koko maakuntaan tasa-arvoiset palvelut nuorille, työikäisille ja ikääntyville sekä toimivat digiyhteydet kaikille ja kaikkialla.

Lapin digiohjelman (Lapin liitto 2013) tavoitealueita ovat:

1. Lappilaiset digitaitaviksi: Ohjelman tavoitteena on varmistaa kaikille tasa-arvoiset mahdollisuudet yhteiskunnalliseen osallistumiseen ja palveluihin, jolloin kunnat järjestävät avoimien digipalvelujen käytön opastusta julkisissa tiloissa ja tarjoavat monipuolista sähköisten palveluiden käyttötukea asiakkaille.

2. Yritykset digitaalisten mahdollisuuksien ja liiketoiminnan ykkösosaajiksi: Ohjelman tarkoituksena on innostaa ja sitouttaa erikokoiset yritykset mukaan yhteiseen toiminta-malliin ja kehitystyöhön, uusiin liiketoiminta-avauksiin ja palveluiden kehittämiseen.

3. Tutkimus- ja oppilaitokset digiyhteiskunnan edelläkävijöiksi: Oppilaitokset uudistavat opetuksen

menetelmiä ja sisältöjä digitaalisilla ratkaisulla ja ottavat vetovastuun elinikäistä oppimista tukevien sähköisten palveluiden saamiseksi, jolloin koko Lapissa turvataan koulutuksen saatavuus etäopetuksella.

4. Hallinto ja asiointi uuteen digiaikaan: Julkinen hallinto kehittää, tarjoaa testausympäristöjä ja ottaa käyttöön toimivaksi todettuja urauurtavia ja ennakkoluulottomia palveluratkaisuja. Kuntapalveluita sähköistämällä mahdollistetaan palvelutuotannon yhdenmukaistaminen ja käyttäjälähtöisyyden vahvistaminen sekä kuntien rajoista riippumaton käyttäjälähtöinen organisointi.

5. Tietoliikenneinfrastruktuuri kuntoon: Valtakunnallinen ”laajakaista kaikille” -tavoitteen toteutuminen ja korkeatasoisten tietoliikenneyhteyksien turvaaminen kattavasti ja tarvittaessa julkisen sektorin tuella. Ohjelmayhteistyössä mukana olevat toimijat tukevat paikallisista aloitteista syntyviä laajakaistan rakentamishankkeita (Lapin liitto 2013).

Selvitettävät palvelumallit ja niiden vaikutukset

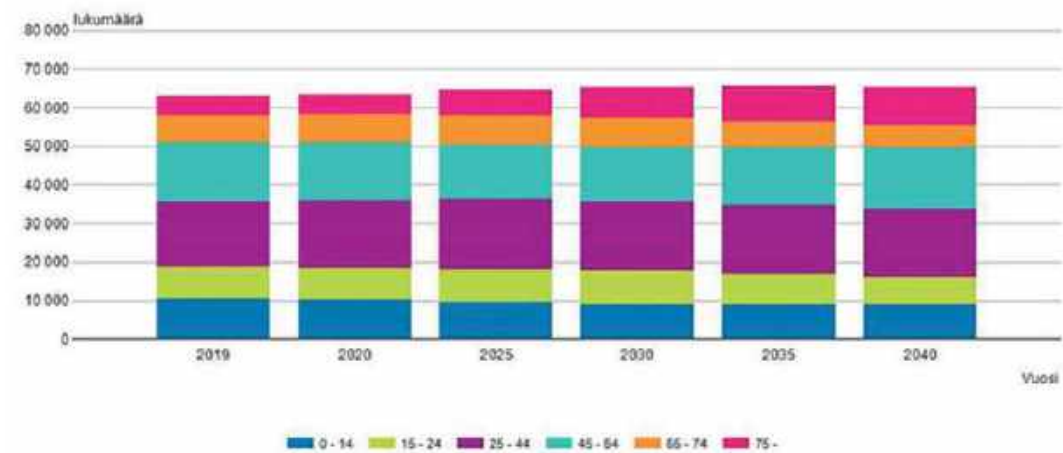
Asukkaiden tarpeisiin vastaava, monipuolinen palvelurakenne saavutetaan tuottamalla alueella erilaisia palvelumalleja ja -innovaatioita. Jaan esittämäni Rovaniemen kylien palveluvaihtoehdot fyysisiin, digitaalisiin ja liikkuviin palvelumalleihin palveluiden toiminta- ja tuottamistavan mukaan. Fyysiset palvelumallit edellyttävät fyysistä tilaa tai rakennetta. Digitaaliset palvelumallit hyödyntävät digitaalisia ratkaisuja ja järjestelmiä. Liikkuvat palvelumallit tuodaan asiakkaalle liikkuvan palvelualueen (esim. auto) välityksellä (Immonen ym 2012).

Potentiaaliset asiakasryhmät

Tilastokeskuksen väestöennusteen mukaan Rovaniemen väestö tulee kasvamaan vuoteen 2040 mennessä noin kahdella tuhannella asukkaalla. 0-24-vuotiaiden ja 65-74-vuotiaiden määrä Rovaniemellä on laskussa. Yli 75-vuotiaiden määrä sen sijaan tulee lähes kaksinkertaistumaan vuoteen 2040 mennessä (Kuvat 1 ja 2).

Maaseutukatsauksesta 2017 (Halonen ym 2017) käy ilmi, että maaseututajajamien

Rovaniemen väestöennuste ikäluokittain 2019-2040

Kuva 1. Rovaniemen väestöennuste ikäluokittain 2019-2040. (Aineisto: Väestöennuste, Tilastokeskus)

	Yhteensä						
	Väestö 31.12. (ennuste 2019)						
	Yhteensä	0 - 14	15 - 24	25 - 44	45 - 64	65 - 74	75 -
Rovaniemi							
2019	63 196	10 332	8 273	17 014	15 312	7 089	5 176
2020	63 448	10 313	8 177	17 258	15 045	7 415	5 240
2025	64 545	9 679	8 503	17 849	14 143	7 736	6 635
2030	65 301	9 069	8 825	17 663	14 065	7 735	7 944
2035	65 581	8 973	8 052	17 765	14 720	6 919	9 152
2040	65 351	8 888	7 234	17 495	15 915	5 910	9 909

Kuva 2. Rovaniemen väestöennuste ikäluokittain 2019-2040. (Aineisto: Väestöennuste, Tilastokeskus)

palvelutarjonta on supistunut 2000-luvulla. Muutokset johtuvat julkisen sektorin leikkauksista ja palvelujen kysynnän vähenemisestä etenkin pienillä paikkakunnilla. Katsauksen yhteydessä toteutetun kyselyn mukaan palveluihin tyytymättöimpiä ovat yli 75-vuotiaat.

Väestörakenteen ja palveluverkoston muutoksen myötä lapsiperheiden tukeminen, kannustimet nuorten asumiseen Rovaniemellä sekä ikäihmisten toimijuuden vahvistaminen ovat ratkaistavia seikkoja tulevaisuuden lähipalveluiden järjestämisessä.

Monipaikkaisuus

Monipaikkaisuus tulisi niin ikään huomioida lähipalveluiden järjestämisessä, sillä monipaikkainen asuminen on kasvussa Rovaniemellä (Kuva 3). Monipaikkaisuudella

tarkoitetaan laajasti ihmisten elinympäristön koostumista useasta eri paikasta ja heidän säännöllisestä liikkumisestaan näiden paikkojen välillä (Haukkala 2011). Monipaikkaisuus ilmenee vapaa-ajan asuntolina tai kakkosasuntolina, päivittäisen asiointiympäristön ja työssäkäyntialueen ulkopuolella harrastamisena, opiskeluna toisella paikkakunnalla tai uusperheiden useampana kotina. Väestö- ja aluekehityksen kannalta merkittävää on säännöllinen monipaikkainen asuminen (Huovari ym 2020 Monipaikkaisuutta vauhdittaa digitalisaation mahdollistama paikkariippumattomuus, joten säännöllistä monipaikkaista asumista voidaan tukea toimivilla tietoliikenneyhteyksillä sekä monipuolisella palvelurakenteella.

Kuva 3. Vapaa-ajan asuinrakennusten määrä Rovaniemellä 2005-2019 (Aineisto: Elinympäristön tietopalvelu Liiteri, Tietolähteet: Tilastokeskus)

Fyysiset palvelumallit

Ympäristökasvatus

Luonto on Rovaniemen suurimpia vetovoimatekijöitä, sillä Rovaniemen maaseutua hallitsevat suuret joet sivujokineen, luonnonympäristö metsineen ja lukuisat järvet. Luontoon perustuvien hyvinvointipalveluiden tärkein elementti on luonto ja luonnon tuottamat hyvinvointivaikutukset. Luonnossa oleminen vähentää tutkitusti esimerkiksi lasten ja nuorten stressiä, parantaa keskittymiskykyä, lisää luovuutta ja myönteisiä tunteita toisia kohtaan sekä koordinaatiokykyä (Sahi 2015). Luontoa sekä lähiympäristöä tulisi hyödyntää myös oppimisen paikkana (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016). Lapsuudessa koetut ympäristökokemukset ovat hyvin tärkeitä ympäristöherkkyyden kehittymiselle. Ympäristöherkkyys on kykyä havainnoida ja aistia ympäristöä sekä huomata samalla ympäristössä tapahtuneet muutokset (Liimatta, 2013).

Suurin osa lapsista kertoo mieluisimmaksi leikkipaikakseen metsäiset alueet. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016). Koulumetsä on koulua tai päiväkotia lähellä oleva pysyvä metsäluontokohde, joka sopii lasten ja nuorten opetuksen, kasvatuksen ja virkistystarpeisiin (Sahi 2015). Ympäri Suomen on aloitettu erilaisia luonto- ja

metsäryhmiä, joissa korostuvat liikkuminen ja toimiminen ulkona sekä vahvan luontosuhteen rakentaminen. Satu Niemelän opinnäytetyö varhaiskasvatuksen toteuttamisesta luonnossa (2016) osoittaa, että metsäluontokasvatus antaa parhaimmillaan taitoja metsässä liikkumiseen, tarjoaa tietoa luonnosta sekä herättää halun suojella ja toimia luonnon puolesta.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestävää elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta (Opetushallitus 2019).

Rovaniemeltä löytyy osaamista aiheeseen liittyen, sillä Lapin yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan luokanopettajakoulutuksessa voi suorittaa kestävyys- ja luontokasvatuspainotteisen luokanopettajakoulutuksen. Opintojen painopisteisiin kuuluvat muun muassa kestävä kasvu ja kehitys sekä luonto- ja ympäristökasvatus (Kasvatustieteiden tiedekunta n.d.).

Ympäristökasvatus lähimetsää hyödyntäen ja metsäluonnossa liikkuminen voikin siis tulevaisuudessa olla kiinteä osa myös Rovaniemen koulu- ja päiväkotipalveluita. Koulumetsät ja metsäeskareiden opetusalueet

voidaan turvata maankäytön suunnittelussa kaavamerkinnöin (v=virkistys, s=suojelu, luomerkintä), metsän-jalustonhoitosuunnitelmin sekä maanomistajan ja oppilaitoksen välisillä sopimuksilla.

Koulu palveluna

Julkisen sektorin hankintatavat ovat murroksessa ja kunnat ovat valmiita ja halukkaita toimimaan vuokratiloissa, sillä enää kaikkea ei tarvitse omistaa itse. Kuntien talous ja rahoitus -artikkelin mukaan (Averio ym 2019) kuntien toimitilahankkeita on viime vuosina toteutettu erilaisilla elinkaarimalleilla, leasingeillä sekä vuokraus- ja kumppanuusmalleilla. Kiinteistö-leasingilla rahoitettaessa kustannukset jakautuvat pitkälle aikavälille eikä investointi rasita kunnan tasetta kuten lainalla rahoitettaessa, joten se todetaan artikkelissa (Averio ym 2019) hyväksi vaihtoehdoksi rakennettaessa uusia julkisia rakennuksia, kuten kouluja tai hyvinvointikeskuksia.

Elinkaarimallit mahdollistavat keskittymisen ydintoimintaan, sillä useimmissa elinkaarimallihankkeissa yksityisen palvelutuottajan vastuulle kuuluvat hankkeen suunnittelu, rahoitus, toteutus sekä ylläpito. Elinkaarimallin kaikki kustannukset jaetaan tavallisesti palvelumaksuina koko sopimusjaksolle (Averio ym 2019). Uudenlaiset koulurakennuskampanjat tarjoavat ajanmukaisen ja turvallisen ympäristön toiminnalle myös koulutoiminnan ulkopuolella esimerkiksi kylätalona tai kulttuuri- ja harrastekeskuksena.

Koulukiinteistöjen elinkaareen voi tulevaisuudessa sisältyä useita käyttötarkoituksia, jotka otetaan huomioon jo maankäytön suunnittelussa. Monitoimitalot mahdollistetaan kaavoituksessa merkinnöillä Y ja YL. Esimerkiksi Oulussa sijaitseva, elinkaarimallilla toteutettu Kastellin monitoimitalo sijaitsee yleisten rakennusten Y-korttelialueella (Karttatie 2021).

Kaavoituksessa Y = yleisten korttelien alueelle voidaan rakentaa julkisen hallinnon ja julkisten palvelujen rakennuksia. Merkintää käytetään silloin, kun ei ole tarpeen tai mahdollista osoittaa korttelialueen käyttötarkoitusta tarkemmin. Merkintää voidaan käyttää myös silloin, kun haluttua yleisten rakennusten käyttötarkoitusta varten ei

ole olemassa omaa merkintää, jolloin merkintään liitetään käyttötarkoitusta täsmentävä kaavamääräys (Ympäristöministeriö 2003).

YL = Julkisten lähipalvelurakennusten korttelialueelle voidaan rakentaa lähinnä päivittäisessä käytössä olevia ja asuntojen välittömässä läheisyydessä sijaitsevia palvelurakennuksia. Näitä ovat muun muassa terveysasema, neuvola, peruskoulun ala-aste, lasten päiväkotit sekä kirjasto- ja kokoontumistilat. (Ympäristöministeriö 2003).

Koulun tai monitoimitalon alue voi palvella koko alueen väestöä. Esimerkiksi Lahden Renkomäkeen rakennettuun monitoimitaloon on sijoitettu koulut, Renkomäen päiväkodin esiopetus ja siihen liittyvä varhaiskasvatus sekä Renkomäen kirjasto (A-2759 Asemakaava ja asemakaavan muutos Orimattilankatu 93 2019).

Renkomäen monitoimitalon alueen asemakaava koostuu opetustoimintaa palvelevien rakennusten korttelialueesta (YO-1), yleisten rakennusten korttelialueesta (Y), urheilu- ja virkistyspalvelualueesta (VU), autopaikkojen korttelialueesta (LPA) ja rakennussuojelualueesta (SR-1) sekä niitä rajaavista katualueista (A-2759 Asemakaava ja asemakaavan muutos Orimattilankatu 93 2019).

Yksi Renkomäen monitoimitalon alueen asemakaavan suunnittelusta johdetuista tavoitteista on: *”Renkomäen uusi koulu rakennetaan monitoimitalokonseptin mukaisesti. Koulun tiloihin voidaan sijoittaa julkisia palveluja alueen väestön tarpeiden mukaan, esimerkiksi päiväkotit, alakoulu, kirjastopalveluja, itsehoitoa tukevia sosiaali- ja terveyspalveluja, sekä harraste- ja oleskelutiloja. Palvelutarjonta muuttuu alueen väestön tarpeiden muuttuessa.”* (A-2759 Asemakaava ja asemakaavan muutos Orimattilankatu 93 2019)

Kulttuuripalvelut

Uudessa hyvinvointiajattelussa kulttuuriin ja taiteisiin osallistuminen huomioidaan sekä kunnan hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tehtävässä että osana sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita. Kulttuurihyvinvointi viittaa ihmisen yksilölliseen tai yhteisöllisesti jaettuun kokemukseen siitä, että kulttuuri ja taide lisäävät hyvinvointia ja ovat yhteydessä siihen (Kulttuurihyvinvointi n.d.). Kulttuurihyvinvointipalvelut ovat asiakas- ja tarvelähtöisiä, matalan kynnyksen räätälöitäviä

palveluita, joilla on terveyttä ja hyvinvointia edistäviä tavoitteita (Lilja-Viherlampi ym 2019).

Etelä-Karjalassa on toteutettu Taide -Kulttuuripolku Senioreille - Tule luo Taide -toimintamalli (Taide -Kulttuuripolku Senioreille - Tule luo Taide 2020). Hankkeen päätavoitteita ovat vahvistaa kotona asuvien ikäihmisten taiteen ja kulttuurin saatavuutta ja saavutettavuutta sekä luoda palvelurakenne taide- ja kulttuuritoimijoiden ja ikäihmisten kohtaamiselle. Malli mahdollistaa ikäihmisille esimerkiksi vierailuja taidelaitoksiin ja vapaan kentän toimintapisteisiin, kuten gallerioihin. Myös Rovaniemen kylien kulttuuripalveluita voidaan kehittää parantamalla taiteen ja kulttuurin saavutettavuutta kyläalueilla esimerkiksi kulttuuritoimintaan kuljettavin palvelubussilinjoin.

Tulevaisuuden kirjasto

Kirjasto on osa kunnallista hallinto- ja palvelujärjestelmää. Kirjastot toimivat julkisina tiloina, joissa eri kieli- ja kulttuuritaustaiset voivat oleskella vapaasti, tavata toisiaan ja järjestää omaehtoista toimintaa. Kirjastot ovat niin kutsuttuja matalan kynnyksen palveluita, joihin kaikkien on helppo tulla. Kirjastotoimintaa kehitetään entistä enemmän osana poikkihallinnollisia palveluketjuja sekä tilaratkaisuja. Moni kirjasto tarjoaa digitukea, jossa tarkoituksena on neuvoa ja auttaa ihmisiä digitaalisten julkisten palveluiden käyttämisessä (Yleiset kirjastot n.d.).

Tulevaisuudessa sivistys määritellään uudelleen muun muassa uusien taitojen kehittymisen, itseilmaisun sekä vuorovaikutuksen kautta. Esimerkiksi Helsingin keskustakirjasto Oodi kehittää kirjastoalaa ja muuttaa suomalaisten käsityksiä perinteisistä hiljaisista lukutiloista pyrkien avaamaan itsensä erilaisille kirjallisuuden ja toiminnan muodoille. Oodista löytyy kirjaosaston lisäksi muun muassa musiikkipalveluita, käsityöpisteitä, ryhmätyötiloja ja runsaasti erilaisia tapahtumia, kuten eri-ikäisten lukutuokioita, digineuvontaa, käsityöpajoja ja kielikahviloita (Mitä Oodissa voi tehdä? n.d.). Oodin kaltainen kirjastopalveluiden ”epäkirjastomaisuus” ja monipuolistuvat toiminnot voivat lisätä kokonaisvaltaista kulttuurihyvinvointia ja vapaa-ajan mahdollisuuksia myös Rovaniemellä.

Liikkuvat palvelumallit

Keskitettyjen palveluiden, kuten terveyskeskuksen, saatavuus voi olla heikko asiakkaan asuinpaikasta riippuen, joten erityisesti sosiaali- ja terveyspalveluita tuodaan asiakkaiden kotiin. Rovaniemen kaupunki järjestää esimerkiksi kotihoitoa, kuntouttavaa kotihoitoa, ikäihmisten kotikuntoutusta, rintamaveteraanien ja sotainvalidien kotona asumista tukevia palveluja, lapsiperheiden kotipalvelua sekä kotihoidon tukipalveluita. Kotihoidon tukipalveluja ja kotihoitoa voivat tuottaa myös yksityiset palveluntuottajat (Palvelut n.d.). Lain mukaan kotipalveluun sisältyvinä tukipalveluina annetaan ateriat-, vaatehuolto- ja siivouspalveluja sekä sosiaalista kanssakäymistä edistäviä palveluita (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014).

Palveluiden vieminen asiakkaan kotiin sitoo paljon henkilöstöresursseja ja mahdollistaa melko rajatun palvelutarjonnan. Keskitettyjen ja kotiin vietävien palveluiden rinnalle ovat ilmaantuneet niin sanotut liikkuvat palvelut, joiden tarkoituksen on hakea tasapaino palvelutarjonnan laajuuden, kiinteiden kustannusten ja henkilöstöresurssien mitoituksen välillä (Immonen ym 2012).

Liikkuvat palvelut eivät ole uusi keksintö, sillä autoja on käytetty jo pitkään palveluiden tarjoamisen tukena. Onni on likellä -hanke (Sohlman 2018) jakaa erilaiset liikkuvat palvelut kolmeen eri luokkaan: 1. Kyyditys- ja asiointipalvelut, joissa perusajatus on viedä asiakas palvelun luo. 2. Yhden palvelukokonaisuuden autot, kuten kirjasto-, kauppa- tai poliisin lupahallintoauto. 3. Monipalveluautot, joista saa eri sektoreiden tai toimijoiden palveluita.

Liikkuvien palveluiden tarjontaa on viime vuosina Suomessa kehitetty erityisesti hyvinvointi- ja terveyspalveluiden osalta. Varsinais-Suomen alueella toimii ambulanssi, Kotisairaala Luotsi, joka on erikoistunut mobiililääketieteeseen ja lääkärin toimesta tapahtuvaan potilaan reaaliaikaiseen etävalvontaan (Sohlman 2018).

Monipalveluautot liittävät monen toimialan palveluita samaan malliin. Liikkuviin palveluyksiköihin on liitettävissä muun muassa pankki, posti ja muita asiointia helpottavia palveluita. Julkisiin palveluihin voidaan yhdistää yksityistä palvelujentarjontaa

uuden liiketoiminnan luomiseksi maaseudulle. Liikkuvat palvelut mahdollistavat myös monipuolisten tukipalveluiden liittämisen osaksi perinteistä vanhustenhuollon toimintamallia (Immonen ym 2012). Esimerkiksi Lahden alueella toimineen LINKKU-bussin palveluita ovat olleet esimerkiksi suuhygienistin vastaanotto, rokotuskampanjat, koululaisten terveystarkastukset, lääkkeiden jakelu, tietotekniikkakoulutus, tieto- ja kirjastopalvelut ja äänestyspiste. Lisäksi autossa on järjestetty erilaisia tapahtumia, messuja ja työpajoja (Viitajylhä 2016).

Myös Rovaniemellä toimi useita vuosia Lapin Ammattikorkeakoulun Onni-auto, joka tarjosi kylille terveys- ja hyvinvointipalveluja. Hyvinvointibussi oli osa Rovaniemen kaupungin LIKELLÄ – kiertävät lähipalvelut lappilaisille -hanketta (Sohlman 2018), jossa etsittiin uudenlaisia tapoja tuoda palveluja lähemmäs syrjäkyläisten asukkaita. Vuoden 2019 alusta kaupunki otti Onni-auton toiminnan itselleen ja kulut maksoi Kylien kehittämissäätiö. Lopulta kiinteän vastaanoton arvioitiin olevan kannattavampi ja Onni-auton toiminta lopetettiin (Haapakangas 2020).

LIKELLÄ – kiertävät lähipalvelut lappilaisille -hankkeen (Sohlman 2018) mukaan kansainväliset kokemukset liikkuvista yksiköistä ovat hyvin samankaltaisia kuin kotimaiset, sillä Suomen tapaan kansainvälisissä liikkuvissa terveydenhuollon yksiköissä korostuvat matalankynnyksen palvelujen tarjoaminen sekä ennaltaehkäisevä työ. Liikkuvilla hyvinvointipalveluilla tavoitetaan muutoin palvelujärjestelmän ulkopuolelle jääviä, mutta palveluja kipeästi tarvitsevia asiakkaita.

Digitaaliset palvelumallit

Sähköiset palvelut parantavat palvelutarjontaa ja palveluiden saatavuutta erityisesti pitkien välimatkojen olosuhteissa ja maaseudulla. Rovaniemellä järjestetään muun muassa digineuvontaa, digitaalista asiointia, etäopetusta sekä digitaalista nuorisotyötä. Rovaniemen kaupungin digitaalinen nuorisotyö tarjoaa palvelua verkossa ja järjestää nuorille toimintaa, jossa käytetään digitaalista mediaa ja teknologiaa. Verkossa voidaan järjestää myös ryhmätoimintaa, erilaisia kampanjoita ja tapahtumia (Palvelut n.d.x).

Hyvinvointipalvelut

Vauhdilla digitalisoituihin hyvinvointi- ja terveyspalveluihin kohdistuu yhteiskunnan tasolla valtavat odotukset. Palveluohjauksen on pystyttävä vastaamaan asiakkaiden tarpeisiin selkeästi, sillä asiakkaan kuuleminen, ohjaus ja neuvonta korostuvat laitoshoidon vähentyessä ja toisaalta ennaltaehkäisevän työn merkityksen korostuessa (Sohlman 2018). Ennaltaehkäisy ja ihmisten kiinnostuminen omasta terveydestään liittyy vahvasti hyvinvointiin.

Ongelma lähes kaikissa tähän asti kehitetyissä digitaalisissa, mittaamiskulttuurista ja terveyttä edistävissä palveluissa on kuitenkin se, että ne on lähes poikkeuksetta suunniteltu pelkästään hyvinvoinnistaan jo kiinnostuneille ihmisille (Solita Oy 2018). Tulevaisuudessa tulee kehittää palveluita ja sovelluksia, jotka innostavat ihmisiä huolehtimaan terveydestään ja hyvinvoinnistaan. Samanaikaisesti täytyy miettiä niitä, jotka eivät käytä sovelluksia tai ovat niiden ulottumattomissa.

Osa sosiaali- ja terveysministeriön digitalisaatiolinjauksia 2025 (Suomi 2016) on kansalaisen voimaantumisen tukeminen digitaalisesti, jolloin kansalaisen vastuunottoa omasta terveydestä ja hyvinvoinnista tuetaan digitaalisin palveluin. Omatoimisen terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen tueksi tarjotaan sähköisesti opastusta, neuvontaa, ohjeistusta ja itsearviointityökaluja (Suomi 2016). Uusia, hyvinvointiin kannustavia matalan kynnyksen digitaalisia palveluita voisivatkin olla esimerkiksi virtuaaliohjaajat, sähköinen liikuntaneuvonta, liikuntakalenteri sekä etänä toteutettava ulkoiluystävätoiminta.

Tulevaisuudessa fyysisen hyvinvoinnin rinnalle nousevat psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin tarpeet, kuten välittäminen, sosiaaliset innovaatiot ja yhteisöllisyys. Yhteisöllisyys kuuluu myös Sosiaali- ja terveysministeriön digitalisaatiolinjauksiin 2025 (Suomi 2016), jossa perinteisen yhteisöllisen toiminnan tukena tarjotaan terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen yhteisöllisiä sähköisiä palveluita. Linjauksen (Suomi 2016) mukaisissa virtuaaliyhteisöissä hyödynnetään apuna myös omia terveys- ja hyvinvointitietoja sekä pelillistämistä.

Sosiaalisen hyvinvoinnin tarpeisiin on pyrkinyt vastaamaan esimerkiksi vuosina 2016–2018 toteutettu Kylät sydämellä -hanke (Kylät sydämellä n.d.). Kehittämishankkeen tavoitteena

oli kehittää uusia palvelutuotantomalleja ja näin saada maaseudun kylille lisää lähipalveluita ja toimintaa esimerkiksi kylätaloilla järjestettävien palvelupäivien. Hankkeessa luotiin myös sähköinen palveluportaali helpottamaan kylillä tarjolla olevien palveluiden löytämistä ja tarjoamista. Yhteisöllisyyttä ja jakamistaloutta tukevat sähköiset palvelut voivat tulevaisuudessa olla osa myös Rovaniemen kylien hyvinvointipalveluja.

Toimijuuden vahvistaminen

Län myötä koti ja asuminen ovat aiempaa tärkeämpiä hyvän arjen ja hyvinvoinnin kannalta. Ikätekniologian avulla voidaan vahvistaa ikäihmisen elämänlaatua ja itsemääräämisoikeutta hänelle tutussa kotiympäristössä (Leikas ym 2016).

Laurila (2020) toteaa toimijuuden liittyvän olennaisena osana yksilön hyvinvointiin kaikissa elämänkulun vaiheissa. Toimijuuden merkitys korostuu silloin, kun elämään tulee rajoittavia tekijöitä esimerkiksi ikääntymisen tuomien muutosten seurauksena. Ikääntymiseen liittyvä poliittinen tavoite on, että ikääntynyt saisi asua omassa kodissaan mahdollisimman pitkään. Laurila (2020) katsoo tästä seuranneen laitospaikkojen vähenemistä sekä erilaisten kotipalveluiden lisäämistä ja niiden kysynnän kasvua.

Ikääntymisen mukanaan tuomia päivittäisten toimintakyvyn muutoksia voidaan havainnoida ja tunnistaa luotettavasti erilaisten teknologioiden avulla. Jatkuvaan seuraamiseen perustuvan teknologian avulla on mahdollista tunnistaa ikäihmisen arkirutiinit ja reagoida nopeasti sellaisiin muutoksiin, jotka viittaavat mahdollisiin ongelmiin (Leikas ym 2016). Anni ja Onni – Huomaamaton teknologia arjen apuna -julkaisussa (Leikas ym 2016) esitetään ratkaisu, jossa esimerkiksi kotona liikkumista seurataan liikeantureiden avulla. Anturit on kytketty tukiasemaan eli modeemiin, josta tieto siirtyy tietoliikenneyhteyden kautta tietoturvaliselle palvelimelle. Henkilöt itse voivat tarkastella analysoituja tietoja suoraan palvelimelta tai analyysin tulokset voidaan siirtää heidän valtuuttamilleen taholle, kuten lapsille, lääkärille tai kotihoidon työntekijöille.

Vesi ja jätehuolto

Kunnan järjestämä vesi- ja jätehuolto ovat oleellinen osa toimivaa arkea ja näin myös

tärkeä osa peruspalveluita. Vesihuolto kytkee ympäristön vesivaroja vesihuoltolaitoksiin, vesihuoltolaitokset vesivaroja asiakkaisiin, asukkailla vesivarat siirtyvät takaisin vesihuoltolaitoksiin ja vesihuoltolaitoksista takaisin ympäristöön. Digitaalisten palveluiden avulla veden kiertoa pystytään seuraamaan ja hallinnoimaan entistä tarkemmin. Digitaalinen vesi on käsite, joka yhdistää fyysisen infrastruktuurin ylläpidon, veden laadun hallinnan ja asiakaspalvelun (Vesilaitosyhdistyksen monistesarja nro 59. 2020).

Napapiirin Energia ja Vesi on tehnyt sopimuksen vesihuollon digitalisoinnista IoT-verkon avulla (Digita Oy 2021). Internet of Thingsiä eli esineiden internetin tekniikkaa hyödyntäen eri laitteita pystytään kytkemään internetverkkoon, jolloin kytketyistä laitteista pystytään keräämään informaatiota ja niitä voidaan ohjata internetin kautta (Linikko 2018). Etäluettavuuden avulla ajantasaista tietoa voi saada koko vesijohtoverkosta.

IoT-tekniikka voidaan soveltaa myös jätelogistiikassa jäteastioihin sijoitetuilla antureilla, jotka mittaavat astian täyttöastetta ja päivittävät ennustetta, milloin jäteastia pitää tyhjentää. Näin vältetään turhilta vajaiden astioiden tyhjennyskäynneiltä (Esineiden internet n.d.).

Esimerkiksi Enevon anturi käyttää ultraäänitekniologiaa säiliön täyttötasojen havaitsemiseen ja kokoelmien hallintaan kaikentyyppisissä astioissa (Enevo - Jätteen anturit n.d.) Yrityksen sensoripalvelu mittaa jätekeräysastian täyttymistä ja optimoi valmiiksi kuljetusreitit jäteautoille sekä tyhjennysaikataulut hyödyntämällä. Mitatut tulokset ja tiedot välitetään pilvipalveluun, josta jätettä keräävä kuljettaja voi seurata päivittäin päivittyvää ajoreittiänsä (Linikko 2018).

Lopuksi

Pohjois-Suomen maaseutualueet ovat suurten muutosvoimien keskellä käännekohdassa. Väestön ikääntymisen, kuntien erilaistumisen ja eriarvoisuuden kasvamisen kanssa samaan aikaan työelämän ja työn tekemisen tavat muuttuvat, palveluiden tuottaminen monimuotoistuu ja luontoarvot vahvistuvat. Sitran tuottama analyysi (Antikainen,

Hakkarainen, Kotavaara, Lankila & Rusanen 2016) osoittaa, ettei harvaan asutuilla alueilla ei palveluissa enää juuri karsittavaa ole palveluiden maantieteellisen saavutettavuuden näkökulmasta. Pohjoisen harvaan asutuilla ja nopeasti ikääntyvillä alueilla palveluverkkoon kohdistuvat muutospaineet palveluiden saavutettavuuden näkökulmasta ovat maltillisia ja olemassa olevia palveluita voidaan täydentää uudenlaisilla ratkaisulla (Antikainen, Hakkarainen, Kotavaara, Lankila & Rusanen 2016).

Kytö (2012) esittää artikkelissaan palvelurakenteen puutteiden korjaamiseksi erilaisiakeinoja, kuten kuntien välisen yhteistyön lisäämisen, haja-asutusalueiden kaupallisten ja julkisten palvelujen yhdistämisen, liikkuvien palvelujen ja digipalvelujen kehittämisen sekä palvelutuotannon rakenteiden uudistamisen. Kytön (2012) mukaan erilaiset verkkopalvelut ja asiointi tietoverkon kautta tulevat moninkertaistumaan tulevaisuudessa ja liikenteen merkitys korostuu, sillä asiakkaiden kuljettaminen palveluiden luo on yleistynyt.

Toimivien peruspalveluiden lisäksi vapaa-ajan viettotavat ja harrastusmahdollisuudet vaikuttavat alueen elinvoimaisuuteen ja asukkaiden hyvinvointiin, minkä vuoksi niiden kehittämiseen tulisi kiinnittää huomiota myös Rovaniemen kyläalueilla. Maaseudulla asuvat ovat kaupungeissa asuvia tyytymättömämpiä esimerkiksi kulttuuripalveluiden riittävyyteen (Halonen ym 2017). Maaseudun kulttuuri- ja virkistysmahdollisuuksien kehittäminen on tärkeää ja vaikuttaa erityisesti nuorten ihmisten asumishalukkuuteen maaseudulla (Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma 2014-2020). Uudenlaisia kulttuuri- ja virkistysmahdollisuuksia tarjoavat esimerkiksi monitoimitilat, ”epäkirjastomaiset” kirjastot ja luontoperusteiset palvelut.

Selvityksen perusteella Rovaniemen kylillä on mahdollisuus kehittää uusia palvelumuotoja ja innovaatioita erityisesti digitaalisten ja liikkuvien palveluiden suhteen, sillä nämä palvelumuodot eivät ole paikkasidonnaisia ja ovat siten saavutettavissa myös taajamien ulkopuolella. Motiivit asumiseen maaseudulla ovat erit kuin kaupungissa. Vaikka maaseutu näyttääkin tarjoavan huonontuneita palveluita ja heikkoja työllistymis- ja työpaikan

valintamahdollisuuksia, maaseutu tarjoaa korkeampaa asumistasoa, elinympäristön laatua sekä henkilökohtaista turvaa (Virtanen 2003). Uudenlaiset, kekseliäät ratkaisut lähipalveluiden järjestämisessä ovat osa Rovaniemen kylien laadukasta elinympäristöä ja sen markkinointia. Kylien tulevaisuuden lähipalvelut voivat tarkoittaa esimerkiksi sosiaalisia palveluinnovaatioita kylätoiminnassa, hyvinvointipalveluita sekä paikalliseen luontoon ja kulttuuriin perustuvia palveluita sekä toimivia tietoliikenneyhteyksiä ja digineuvontaa. Avoimuus uusia palvelumuotoja kohtaan, toimiva palvelurakenne ja riittävä opastus sen käyttöön mahdollistaa uudenlaisen tulevaisuudenkuvan myös kylien lähipalveluissa.

Lähteet

Antikainen, H., Hakkarainen, T., Kotavaara, O., Lankila, T., Rusanen, J. (2016) Sosiaali- ja terveystietopalveluverkon kehityskuva 2025. Paikkatieto- ja saavutettavuusperusteinen tarkastelu. Oulun yliopisto: Maantieteen tutkimusyksikkö >https://media.sitra.fi/2017/02/27175113/Sosiaali_ja_terveyspalveluverkon_kehityskuva_2025-3.pdf

Antikainen, J., Honkaniemi, T., Jolkkanen, A., Kahila, P., Kotilainen, A., Kurvinen, A., . . . politiikka-analyysiyksikkö. 2015. Smart Countryside: Maaseudun palveluiden kehittäminen ja monipuolistaminen digitalisaatiota ja kokeiluja hyödyntämällä. Valtioneuvoston kanslia. ><http://www.urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-338-5>

Averio, P., Koskinen, A. & Laestera, E. 2019. Kuntien talous ja rahoitus. Helsinki: KAKS - Kunnallissalan kehittämissäätiö. >https://kaks.fi/wp-content/uploads/2019/04/averio-koskinen-j-laestera-kuntien-talous-ja-rahoitus_julkaisu-1.pdf

Digita Oy 2021, 'Napapiirin Energia ja Vesi digitalisoi palveluitaan Digitan IoT-verkon avulla', Digita Oy, 9.2.2021, ><https://www.digita.fi/ajankohtaista/napapiirin-energia-ja-vesi-digitalisoi-palveluitaan-digitan-iot-verkon-avulla/>

- Haapakangas, T. 2020, 'Hyvinvointibussi Onni ei enää kierrä Rovaniemen kylä – "Liian kallis palvelu"', Lapin Kansa, 7.1.2020, ><https://www.lapinkansa.fi/hyvinvointibussi-onni-ei-ena-kierra-rovaniemen-ky/517270>
- Huovari, J., Vihinen H., Kotavaara, O., Härmälä, V. 2020, Monipaikkaisuuden tunnistaminen muuttaa väestö- ja aluekehityksen kuvan, Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan artikkelisarja 7/2020 ><https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162147/7-2020-Monipaikkaisuuden%20tunnistaminen%20muuttaa%20v%C3%A4est%C3%B6-%20ja%20aluekehityksen%20kuvan%20Suomessa.pdf?sequence=5&isAllowed=y>
- Hyry, M., Nikander, M., Lintula, J., Kenttäkumpu, A., Jokikaarre, P., Holopainen, P. & Ohtonen, T. 2017. Lappi-sopimus: Maakuntaohjelma 2018-2021. Rovaniemellä: Lapin liitto. ><https://www.lapinliitto.fi/wp-content/uploads/2020/08/Lappi-Sopimus2018-2021.pdf>
- Immonen, M., Koivuniemi, J., Immonen, M., Koivuniemi, J., Natunen, S. & Laasonen, K. 2012. Liikkuvat palvelukonseptit hyvinvointipalvelujärjestelmässä: Ikäihmisten hyvinvointipalvelutarpeet Etelä-Karjalan haja-asutusalueella. Lappeenranta: Lappeenrannan teknillinen yliopisto, Saimaan ammattikorkeakoulu >https://www.lut.fi/documents/27578/78705/TBRC+Working+Papers+24_Liikkuvat+palvelukonseptit+hyvinvointipalveluj%C3%A4rjestelm%C3%A4ss%C3%A4.pdf/15c91623-a802-480c-9e81-98c2f676cb90
- Kuntalaki 410/2015. ><https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150410>
- Kuopila, A., Nieminen, V. (2014). Lähipalvelut – Mitä nekin nyt ovat? Suomen Kuntaliitto ><https://www.kuntaliitto.fi/julkaisut/2014/1643-lahipalvelut-mita-nekin-nyt-ovat>
- Kytö, H. 2012. Lähipalvelujen merkitys kasvaa väestön ikääntyessä. Hyvinvointikatsaus : tilastollinen aikakauslehti, 2, p. 012. >http://tilastokeskus.fi/artikkelit/2012/art_2012-06-04_002.html
- Lapin liitto. 2013. Lapin digiohjelma 2020. Rovaniemi: Lapin liitto. ><https://www.lapinliitto.fi/wp-content/uploads/2020/12/Lapin-Digiohjelma-2020.pdf>
- Laurila, R., tiedekunta, Y. & Sciences, F. o. S. 2020. Toimijuus ikääntyneillä: Hyvinvointia lisäävänä tekijänä. Lapin yliopisto. ><http://www.urn.fi/URN:NBN:fi-fe202003299583>
- Leikas, J. & Launiainen, H. 2016. Anni ja Onni: Huomaamaton teknologia arjen apuna. [Helsinki]: Miina Sillanpään säätiö. >http://www.miinasillanpaa.fi/wp-content/uploads/2014/12/Anni_ja_Onni_sisus_www_final.pdf
- Liimatta, K. 2013. Koulumetsät opetuksessa. [Helsinki]: [Kati Liimatta]. >https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/39584/Koulumets%C3%A4t_opetuksessa.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Lilja-Viherlampi, L., Rosenlöf, A., Tanskanen, I., ammattikorkeakoulu, T. & Sciences, T. U. o. A. 2019. Moninäkökulmainen kulttuurihyvinvointi. Turun ammattikorkeakoulu. ><http://www.urn.fi/URN:NBN:fi-fe2019082124994>
- Linikko, M. & ammattikorkeakoulu, K. 2018. Mittaavien sensoreiden hyödyntäminen jätekeräysastioissa. Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu. ><http://www.urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201805229389>
- Lång, M. 2003. Suomalaisen hyvinvointivaltion legitimitetti nyt ja tulevaisuudessa. Jyväskylä ><http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-2003919524>
- Niemelä, S. & Ammattikorkeakoulu, M. 2016. Mennään metsään: Varhaiskasvatuksen toteuttaminen luonnossa. Metropolia Ammattikorkeakoulu. ><http://www.urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2016111416178>
- Opetushallitus. 2019. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018. [Helsinki]: Opetushallitus. >https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf

- Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2016. Iloa, leikkiä ja yhdessä tekemistä. Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2016:21. ><http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-410-8>
- Sahi, V. 2015. Koulumetsäopas: Käsikirja koulujen ja päiväkotien lähimetsien käyttöön ja turvaamiseen. Helsinki: Suomen luonnonsuojeluliitto. ><https://www.sll.fi/app/uploads/2018/08/Koulumetsaopas2014.pdf>
- Sireni, M., Halonen, M., Hannonen, O., Hirvonen, T., Jolkkonen, A., Kahila, P., . . . Åström, C. 2017. Maaseutukatsaus 2017. Maa- ja metsätalousministeriö. ><http://www.urn.fi/URN:ISBN:978-952-453-958-6>
- Sitra. 2019. Tässä ne nyt ovat: 20-luvun tärkeimmät kehityskulut. ><https://www.sitra.fi/uutiset/tassa-ne-nyt-ovat-20-luvun-tarkeimmat-kehityskulut/>
- Sohlman, Eiri (2018). Onni on Likellä. LIKELLÄ -Kiertävät lähipalvelut lappilaisille (2016-2018) hankejulkaisu. Rovaniemi. ><https://www.rovaniemi.fi/loader.aspx?id=4dd2f1f2-8320-490d-901b313759f20f57>
- Solita Oy. 2018. Tulevaisuuden terveys- ja hyvinvointipalvelut. Solita Oy. ><https://mb.cision.com/Main/430/2664156/939365.pdf>
- Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. ><https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>
- Tirronen, A. 2020. Hyvinvointia hankkimassa: Tulospäätös palvelujen järjestäminen julkisella sektorilla. [Tampere]: Tampere University. ><http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-1755-3>
- Tulevaisuuden kunta - asiantuntijaryhmä. 2017. Tulevaisuuden kunta: Asiantuntijaryhmän muistio sote- ja maakuntauudistuksen vaikutuksista kuntiin. Helsinki: Valtiovarainministeriö. ><https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/79242>
- Valtiovarainministeriön julkaisuja 9a/2017. Tulevaisuuden kunnan skenaariot ja visiot 2030: Helsinki: Valtiovarainministeriö. ><https://vm.fi/julkaisu?pubid=17201>
- Vesilaitosyhdistyksen monistesarja nro 59. 2020. Vesihuoltolaitoksen digistrategia. Vesilaitosyhdistys. >https://www.vvy.fi/site/assets/files/3211/vvy_digitalisaatiostrategia_loppuraportti.pdf
- Viitajylhä, P. & ammattikorkeakoulu, O. 2016. Monipalveluauto Poppaloo: Osana muhoslaisten arkea ja juhlaa. Oulun ammattikorkeakoulu. ><http://www.urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2016091414264>
- Virtanen, V. 2003. Suomalainen muuttaa mielellään: Valta - tai vastavirtaan. Tietoaika : Tilastokeskuksen asiakaslehti, 4, pp. 8-11. >https://www.tilastokeskus.fi/tup/tietoaika/tilaajat/ta_04_03_suom_muutto.html
- Ympäristöministeriö 2003, Asemakaavamerkinnät ja -määräykset, opas 12 16.6.2003
- Zitting, J. & Ilmarinen, K. 2010. Missä on lähipalvelu?: Lähipalvelukäsitteen määrittely ja käyttö julkisissa asiakirjoissa. [Helsinki]: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. ><http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201205085197>
- Nettisivut:
- A-2759 Asemakaava ja asemakaavan muutos Orimattilankatu 93 (Renkomäen monitoimitalo), 12.4.2019 [Verkkosivu]. ><https://docplayer.fi/164260026-A-ase-makaava-ja-ase-makaavan-muutos-orimattilankatu-93-renkomaen-monitoimitalo-renkomaki-lahti-fi.html>
- Enevo - Jätteen anturit n.d. [Verkkosivu]. ><https://ewfecocom/fi/enevo/>
- Esineiden internet n.d. [Verkkosivu]. ><https://www.logistiikanmaailma.fi/logistiikka/digitalisaatio/esineiden-internet/>
- Karttatie. Oulun seudun karttapalvelu 24.4.2021 [Verkkosivu]. > <https://kartta.ouka.fi/ims>

Kasvatustieteiden tiedekunta n.d. [Verkkosivu]. ><https://www.ulapland.fi/FI/Yksikot/Kasvatustieteiden-tiedekunta/Opinnot/Luokanopettajakoulutus>

Kulttuurihyvinvointi n.d. [Verkkosivu]. ><https://www.turkuamk.fi/fi/tutkimus-kehitys-ja-innovaatiot/tutkimusryhmat/kulttuurihyvinvointi/>

Kuntien tehtävät ja toiminta n.d., [Verkkosivu]. ><https://vm.fi/kuntien-tehtavat-ja-toiminta>

Kylät sydämellä n.d. [Verkkosivu]. ><https://www.palavelut.fi/fi/Tietoa-palvelusta>

Maa- ja metsätalousministeriö, 17.02.2017, Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma 2014-2020 [Verkkosivu]. >https://www.uusimaaseutu.fi/wp-content/uploads/2017/01/3.-ohjelmanmuutos-Hyo%C3%A4ksytty-ohjelma_16.2.2017.pdf

Maaseudun kehittäminen, n.d, [Verkkosivu]. ><https://www.luke.fi/tietoa-luonnonvaroista/maatalous-ja-maaseutu/maaseudun-kehittaminen/>

Mitä Oodissa voi tehdä? n.d. [Verkkosivu]. ><https://www.oodihelsinki.fi/palvelut-ja-tilat/palvelut/>

Palveluiden kehittäminen, 17.2.2020 [Verkkosivu]. ><https://www.maaseutu.fi/maaseutuverkosto/teemat/hyvinvointi/palvelut>

Palvelut n.d. [Verkkosivu]. ><https://www.rovaniemi.fi/Palvelut>

Suomi. 2016. Digitalisaatio terveyden ja hyvinvoinnin tukena: Sosiaali- ja terveysministeriön digitalisaatiolinjaukset 2025. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. ><https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/75526>

Taike -Kulttuuripolku Senioreille - Tule luo Taide 10.08.2020 [Verkkosivu]. ><https://innokyla.fi/fi/toimintamalli/taike-kulttuuripolku-senioreille-tule-luo-taide>

Yleiset kirjastot n.d. [Verkkosivu]. ><https://www.kuntaliitto.fi/opetus-ja-kulttuuri/yleiset-kirjastot/>

II Perusselvitykset

Taustaselvitys luonnon virkistyskäytön erityiskohteista Ounasjoen suuralueella

Kuva 1. Ounasjoen maisema. Lähde: Creativecommons 2021

Rovaniemen Ounasjoen suuralueen kylille laadittu avan strategisen maankäytön kehityskuvan tavoitteena ja tarkoituksena on kylien elinvoiman ja niiden asukkaiden hyvinvoinnin lisääminen. Ihmisten elpymisen kokemukset luonnon keskellä ovat olleet jo pitkään suuren mielenkiinnon kohteena ja tieteellinen tutkimus on todistanut luonnon monenlaisten terveysvaikutusten olemassaolon ja merkityksen (Särkkä, Konttinen & Sjödtedt 2013, Luonnonvarakeskus 2021). Ounasjoen suuralueen erityisen luonnonympäristön kohteet ovat merkityksellisiä hyvinvoinnin lähteitä alueen asukkaille ja kesäasukkaille lähiulkoilun ja lähimatkailun virkistyskäytössä. Tämän selvityksen on ollut tarkoitus selvittää,

mitkä luontokohteet nousevat esiin erityisesti Meltaus-Sinettä ja Sonka-Sinettä -akseleilla sekä Ounasjoen palvelukylien Meltaus ja Sinettä vaikutusalueilla. Ounasjoen suuralueen kehittäminen tulee tehdä paikallisten asukkaiden tärkeitä arvoja ja alueen ainutlaatuista luontoa kunnioittaen.

Enontekiön tuntureilta alkunsa saava Ounasjoki laskee 300 kilometriä Rovaniemelle (Leisti 2017) ja on lähialueensa virkistyskäytössä erityisen vaikuttava luontokohde. Joki on suojeltu lailla Ounasjoen erityissuojelusta (1983) kaikelta rakentamiselta. Tässä tarkemmin tarkasteltavalla Meltaus-Sinettä akselilla Ounasjokea voidaan käyttää veneilyyn ja melontaan ilman erityistaitoja,

tulva-aikoja lukuunottamatta. Se soveltuukin hyvin monipuoliseen virkistyskäyttöön. Ounasjoki on erityisen tärkeä kotitarve- ja virkistyskalastukselle. Sitä on kunnostettu vuodesta 1995 lähtien virtakutuisten kalojen poikastuotantoa haittaavista uitonperkauksista (Kokko & Savolainen 2008). Leistin (2017) mukaan Ounasjokeen on istutettu harjasta, siikaa ja taimenta virkistyskalastuksenkin tarpeita ajatellen. Viime vuosina Ounasjokeen kutemaan siirrettyjen aikuisten lohien onnistunut kutu ja syntyneiden lohienpoikasten suuri määrä kertovat yhdessä hyvien harjussaaliiden kanssa joen pääuoman hyvästä kunnosta. (Leisti 2017)

Erityisiä Ounasjoen luontokohteita ovat muun muassa Ounasjoen koski Molkoköngäs Meltauksessa, Patokosken Patovaaralta Ounasjoelle aukeava maisema, Ounasjoen rannan silokalliot Marraskoskella ja Pirttivaara Tapionkylässä (Roikylät 2021). Ounasjoen kylien ranta-alueilla ja niiden lähimetsissä on pyritty turvaamaan ihmisten vapaa liikkuminen varaamalla niitä virkistyskäyttöön (Tapionkylän osayleiskaava 2009). Ounasjoella lähiliikunta tapahtuu mitä miellyttävimmissä maisemissa. Valtakunnallisesti merkittävä Ounasjoen maisema-alue alkaa Meltauksen Molkoköngäältä ulottuen Sinettään asti (Ymparisto.fi 2021). Ounasjokivarsien valtakunnallisesti merkittävät kulttuurimaisemat ulottuvat tätä vielä hieman pidemmälle Rovaniemen ja Itä-Lapin vireillä olevassa maakuntakaavassa (2014). Siinä on huomioitu myös Ounasjoen erityisiä yhteisiä uimapaikkoja matkailun ja virkistyskohteina. Viralliset moottorikelkkareitit on sijoitettu hieman etäämmälle Ounasjoesta sen Natura 2000-verkostoon kuuluvaa aluetta ja tiheää ranta-asutusta kunnioittaen. (Rovaniemen ja Itä-Lapin MKK. Matkailu ja virkistys) Kiinnostavia kohteita Ounasjoella ovat myös maakuntakaavassakin huomioidut Patokosken saarten ja Marraskosken merkittävät perinnebiotoopit (Rovaniemen ja Itä-Lapin MKK, kulttuuriympäristöselvitys 2014), joiden perinteisestä karjatalouden maankäytöstä kertovia niittynäkymiä voidaan jokimaisemassa hoitaa esimerkiksi sitä ilahduttavasti elävöittävällä lampaiden laidunnuksella. Perinnebiotooppeja on myös Tapionkylän Ounasjoen rannassa, Kojunsaareissa ja Lounusaareissa, ja

Kuva 2. Selvitysalue (Maanmittauslaitos 2021)

Huhta-Tapion tulvaniityt ovat yksi Lapin perinnemaisemakohteista (Kalpio & Bergman 1999).

Lähimatkailun kannalta mielenkiintoisia kulttuuriympäristön, kulttuurimaiseman ja perinnebiotooppien merkintöjä Rovaniemen ja Itä-Lapin vireillä olevassa maakuntakaavassa Meltaus-Sinettä -akselilla ja palvelukylien Meltaus ja Sinettä vaikutusalueilla.

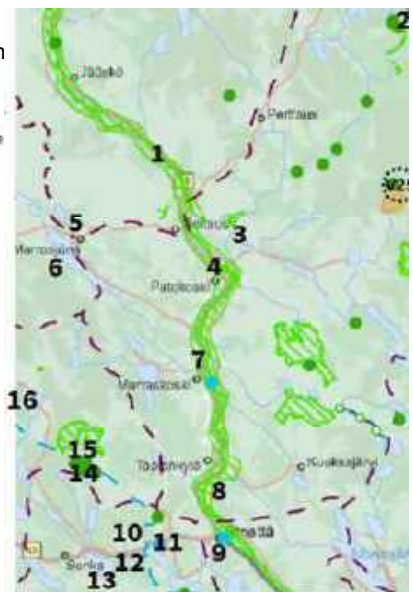
Sonka-Sinettä -akselille sijoittuu erityisinä lähiluonnon virkistyskäytön ja lähimatkailun kohteina Songan alueella Sonkajärven pinnasta 75 metrin korkeuteen kohoavan Sonkakivalon jyrkkärinteinen kalliolaki, Möötikkärakka, ja sen maisemien yhteyteen luotu patikkapolku, Sonkajärven Oitolanranta, Keski-Peurajärven ranta laavuineen sekä (Iso) Kerovaaran maisemat sen läheisyyteen sijoittuvine kolmen kunnan rajapyykkeineen (Roikylät 2021). Songassa on myös talvisin hoidettu hiihtolatu (Hiihtoladut Rovaniemi 2021). Songan postinumeroalueelle, mutta Lehtojärven kylään sijoittuvina luonnon virkistyskäytön kohteina esiin on noussut erityisesti Karhunulkki sieltä aukeavine maisemineen ja kalliokiipeilyyn alueella soveltuvine kalliioineen (Roikylät 2021). Lehtojärvi ja sen pohjoinen hiekkaranta ja rannan lintutorni ovat myös tärkeitä Sonka-

Kuva 3. Lähimatkailun kannalta mielenkiintoisia kulttuuriympäristön, kulttuurimaiseman ja perinnebiotooppien merkintöjä. (Rovaniemen ja Itä-Lapin maakuntakaavan selvitykset)

Ulkoilun, luonnon virkistyskäytön ja lähimatkailun erityiskohteita

1. Ounasjoen koski Molkoköngäs, Meltaus > arvokas maisema-alue Sinettään
2. Erämaantainen Meltausjoki ja erityisesti koski Unarinköngäs, Meltaus
3. Laisentian ranta maisemineen, Meltaus
4. Patovaara jokimaisemineen, Patokoski
5. Kulttuuriympäristö Marrasjärven kylä
6. Tanssikallio ja liikkuva kivi, Marrasjärvi
7. Ounasjoen silokalliot, Marraskoski
8. Pirttivaara ja maisemat, Tapionkylä
9. Lamminvaara ja maisemat, Sinettä
10. Karhunulkki ja maisemat, Lehtojärvi
11. Lehtojärvi ja pohjoinen hiekkaranta
12. Mootikkärakka ja patikkapolku, Sonka
13. Sonkajärven Oitolanranta, Sonka
14. Keski-Peurajärvi ja sen rannat, Sonka
15. Vanhojen metsien suojelualueet Kuusikkoselkä-Paljukkalaki, Sonka
16. Iso Kerovaara maisemineen, Sonka

Kuva 4. Merkintöjä luonnon matkailu- ja virkistyskäytön sekä suojelun kohteista. Täydennetty tärkeiksi koettuja erityisiä luontokohteita. (Rovaniemen ja Itä-Lapin MKK, Maisema ja luonnonympäristö)

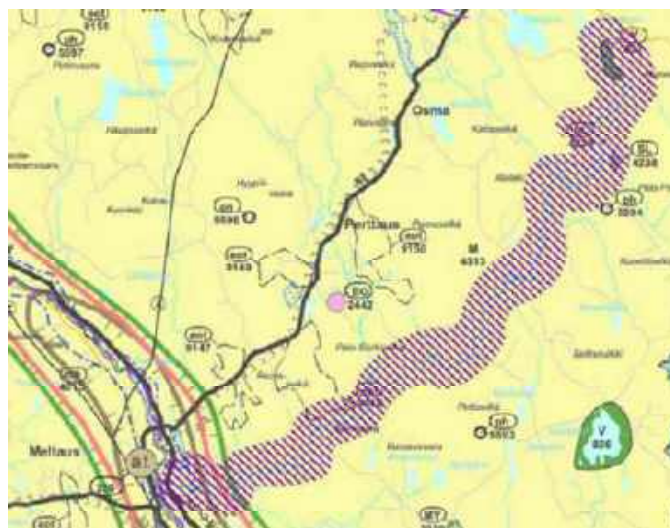
Sinettä -akselin lähiluonnon virkistyskäytön ja luontoharrastuksen kohteita. Lehtojärven ja Songan alueilla kulkee myös Mäntyvaarasta alkava ja Pohtimolammelle päättyvä maakuntakaavassakin huomioitu tärkeä vaellusreitti, jonka varrella on monia retkeilyä palvelevia laavuja ja muita rakenteita. Huomionarvoista tässä reitissä on, että sen on suunniteltu jatkuvan lähelle mielenkiintoista vanhojen metsien suojelualuetta. (Rovaniemen ja Itä-Lapin MKK. Matkailu ja virkistys) Tämä tuo alueen kehittämiseen luonnon virkistyskäytön ohjaustarvetta, koska luontoharrastusten tarpeet ja luonnonsuojelun tavoitteet eivät saa joutua ristiriitaan keskenään. Luontoarvojen säilyminen lisääntyvistä retkeilijämääristä huolimatta on luontomatkailussa erittäin tärkeää.

Myös Ounasjoen suurin sivujoki Meltausjoki on merkittävä luonnon virkistyskäytön erityiskohde kehityskuvan lähemmässä tarkastelussa olevan Meltauksen vaikutusalueella. Ojala, Känkänen ja Tulonen (2016) ovat ehdottaneet sitä Rovaniemen ja Itä-Lapin maakuntakaavaan maa- ja metsätalousvaltaiseksi alueeksi, jolla on erityistä ulkoilun ohjaamistarvetta. Meltausjoen katsotaan soveltuvan hyvin melontaan ja sen rannoilla on useita retkeilyä tukevia rakenteita, muun muassa Metsähallituksen kaksi laavua. Erityisen, laajempaaakin kiinnostusta herättävän luontomatkailukohteen Meltausjoesta tekee sen rantojen erämaisuus ja se, että se on

virkistyskalastusta ajatellen tunnetusti kalaisa joki. Meltausjoen yhteydessä mainitaan myös sen saavutettavuuteen lähimatkailussa vaikuttavat hyvät liikenneyhteydet. (Ojala, Känkänen & Tulonen 2016)

Muita Meltaus-Sinettä -akselin vaikutuspiiriin kuuluvia erityisiä virkistyskäytön ja lähimatkailun luontokohteita ovat muun muassa Laisentian rantamaiseman laavu Meltauksessa, valtakunnallisesti merkittävä kulttuuriympäristökokonaisuus Marrasjärven kylässä vanhoine kylämaisemineen ja hienoine niittyineen, erityinen Tanssikallio ja erikoinen heiluva siirtolohkare niin ikään Marrasjärvellä sekä Lamminvaaran ja Sinettälammen muodostama maisemakokonaisuus Sinetässä (Roikylät 2021).

Ounasjoen suuralueen runsailla metsillä on suuri merkitys alueen luonnon kokemisessa ainutlaatuisena ja arvokkaana kokonaisuutena. Ne tuovat asuinalueelle ja mökkiympäristöön arvossa pidettyä luonnonläheisyyttä ja lähiulkoiluun aivan erityiset piirteensä. Koska tähän selvitykseen ei ole ollut mahdollisuutta saada mukaan kyselyn tai haastattelujen tuomaa tarkempaa paikallista kokemusta lähiluonnon ja erityisten luontokohteiden merkityksistä ihmisille tutkittavalla alueella, keskittyy selvitys nyt hieman myös lähiluonnon yleiseen merkitykseen ihmisten terveyden ja hyvinvoinnin kannalta. Lähiulkoilulla lähimetsissä on monia hyvinvointivaikutuksia,

Kuva 5. Meltausjoen vaikutukset (Ojala, Känkänen & Tulonen. 2016. Rovaniemen ja Itä-Lapin maakuntakaava, Arviointi vaikutuksista)

kuten vaikkapa jo pelkästään se, että pieni happihyppely kasvillisuuden puhdistamassa raikkaassa ilmassa palauttaa keskittymiskykyä. Sisätiloissa vietetään paljon aikaa ja monelle ulkoilu tuo paremman unen illan tullen. Ihmiset ovat ymmärtäneet jo pitkään omien kokemustensa perusteella metsän hyvää tekeviä vaikutuksia ja havumetsän ilmaa on jopa käytetty keuhkosairauksista kärsivien yhtenä hoitomuotona. Joka tapauksessa suomalaisen on varsin helppoa samaistua siihen tunteeseen, kuinka metsässä saa ”hetken hengähtää” ja irrottautua arjesta ja sen huolista. Luonnonympäristön tarkkailemiseen liittyvät harrastukset ovat monille tärkeä henkireikä esimerkiksi työelämää usein varjostavissa kovissa vaatimuksissa. Luonnonympäristön inspiroima monenlainen liikunta tuo terveyshyötyjä niin tavanomaisista kävelystä, juoksusta, pyöräilystä ja hiihdosta kuin vaikkapa samoilusta lumikengillä tai metsäsuksilla, mäenlaskusta tai luontoparkourista. Luonnossa voi kokea elämyksellisiä ja virkistäviä kokemuksia myös rauhallisemmissa merkeissä. Kun luonnonvesissä uiminen ei aiheuta häiriötä, se kuuluu Suomessa niin kesällä kuin talvellakin jokamiehen oikeuksiin rantojen pihapiirejä lukuunottamatta (Similä 2021).

Metsä on monelle tärkeä luonnonrauhan ja hiljaisuuden paikka ja metsä vaimentaakin yhtenä ekosysteemipalvelunaan tehokkaasti esimerkiksi liikenteen melua. Luonnonkauneus ja hienot maisemat antavat ihmisille usein erityisiä elämyksiä ja voimaantumisen kokemuksia. Alueen ihmisten aiemmasta elämästä kertovan kulttuurimaiseman äärellä voi tuntea suurta kunnioitusta menneiden sukupolvien työtä kohtaan. Luonto voi olla myös elämän ihmettelyn, jatkuvan oppimisen ja monenlaisten asioiden tutkimisen paikka. Jokaisella koululla tulisikin olla oma koulumetsänsä. Luontoon liitetään myös sellaisia filosofisiakin arvoja, joiden kautta voidaan tuntea erityistä merkityksellisyyttä. Ihminen voi esimerkiksi kokea olevansa luonnon helmassa hyväksytty juuri sellaisena kuin on. Suomalaisten syvästi rakastama laulu ’Kaksi ystävää’ kiteyttää tämän monille hyvin tärkeän tunteen sanoihin ”Luonto ei hyljeksi kulkijaa maan” (Helismaa & Kärki).

On voitu myös tieteellisesti todistaa, että ihmisen elimistö rauhoittuu

luonnonympäristöissä, kun esimerkiksi verenpaine laskee (Särkkä 2013, Luonnonvarakeskus 2021). Luonnossa liikkuminen ja toimiminen parantaa myös ihmisen vastustuskykyä (Koljonen 2012). Onkin muistettava metsästä puhuttaessa, että se ei ole vain alueensa puut, vaan kaikkien näkyvien eläin-, kasvi- ja sienilajien lisäksi metsään kuuluvat myös niin maaperän mikrobit kuin metsän puiden yllä lentävät hyönteisetkin. Kaikkien koettujen hyvinvointivaikutusten lisäksi luonto tarjoaa meille myös vuodenaikojen vaihtelun ja sen mukanaan tuoman terveellisen sadon. Marjat, sienet ja rauhoittamattomat kasvit kuuluvat jokamiehen oikeuksilla kaikkien ulottuvilla oleviin luonnon antimisiin. Myös puhdasta vettä saa noutaa luonnonlähteistä jokamiehen oikeudella, kun se ei aiheuta haittaa tai häiriötä. Monet pitävätkin luonnon meille ekosysteemipalveluna puhdistamaa lähdevettä vesijohtovettä parempana vaihtoehtona.

Kuva 6. Karttakuvassa näkyy oranssilla Natura 2000-verkostossa suojeltu Ounasjoki.

Alueen puuston peittämät maa-alueet näkyvät karttakuvassa vihreinä.

Pinkki väri kuvastaa puustonsa vuodesta 2001 vuoteen 2019 menettänyttä metsäalaa.

(Hansen/UMD/Google/USGS/NASA IUCN & UNEP-WCMC, 2020)

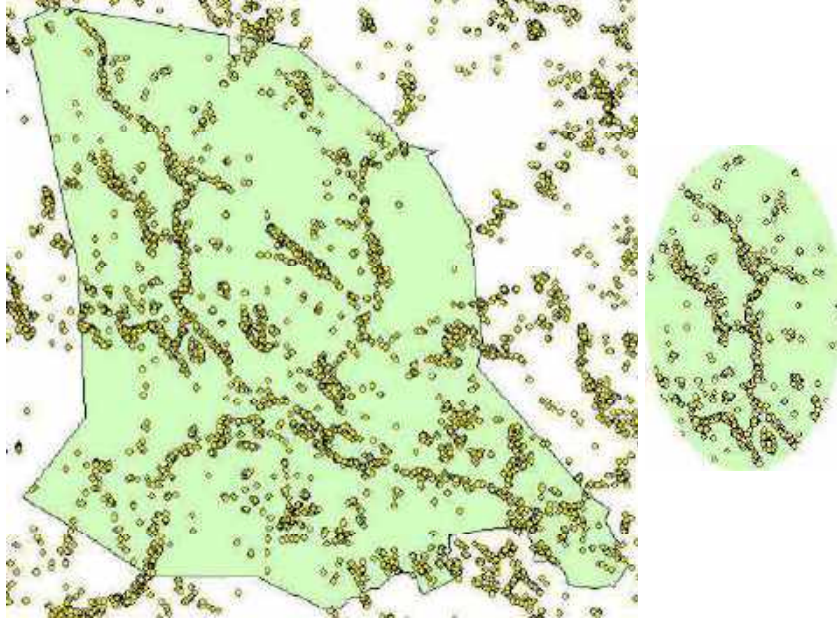
Kalojen onkiminen ja pilkkiminen ovat myös jokamiehen oikeuksia (Similä 2021) muualla kuin kalastuskieltoalueilla ja vaelluskala-alueen virtavesillä, joilla siihenkin tarvitaan kalastuslupa (Metsähallitus 2021).

Rovaniemen kylissä on ymmärretty luonnon ja maisemien arvo myös siinä, että yhteisen lähiluonnon ja arvokkaiden maisemien hoito tarjoavat mahdollisuuden yhteisölliseen yhdessä tekemiseen (Roikylät 2021). Tällainen toiminta yhdessä yhteiseksi hyväksi voi olla mitä merkittävin hyvinvoinnin lähde, kun nykyiset yksilökeskeisyyden taipuvaliset elämäntavat altistavat ihmisiä yksinäisyydelle. Yhteistä elinympäristöä parantavat projektit voivat tutustuttaa ja yhdistää toisiinsa alueen vakinaisia ja vapaa-ajanasukkaita ja lisätä näin alueen hoikuttelevuutta asuinpaikkana ja sitä kautta kylien elinvoimaisuutta.

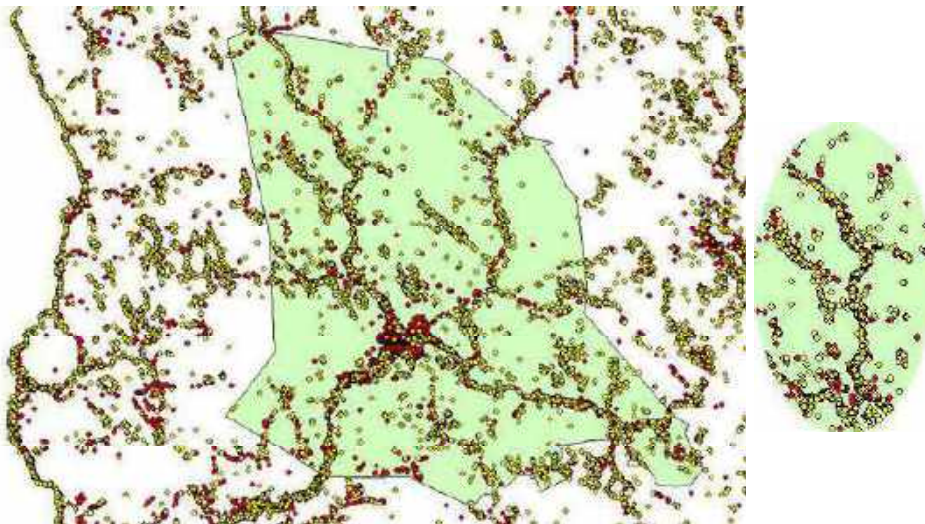
Yhdyskuntarakenteen seurannan aineistojen mukaan Meltaus-Sinettä ja Sonka-Sinettä -akselit ovat hyvin suosittua lomailun ja vapaa-ajanvieron aluetta. Tutkiessa kesämökkien sijoittumista alueella oli mielenkiintoista havaita, että yksin kesämökkien suuri määrä piirtää esiin alueen jokien ja järvien rannat. Kesämökkien osuus alueen kaikista rakennuksista on silmiinpistävän suuri. (YKR/SYKE ja TK 2021) Alueen luonnon virkistyskäytössä voidaankin hyvällä syyllä olettaa loma-aikojen, erityisesti kesän, moninkertaistavan luontoon kohdistuvan virkistyskäytön paineen. Onkin tärkeää huomioida luontokohteiden hyödyntämisen suunnittelussa nykyisen kotimaan luontomatkailun lisääntymisen merkitys niin retkeilyä tukevien rakenteiden riittävyyden kuin luontoa liialta kulumiselta suojaavien ohjaavien toimenpiteidenkin kannalta. Alueen kylien elinvoimaisuuden kehittämisessä tulee myös kiinnittää erityistä huomiota ympärivuotisen luontomatkailun mahdollisuuksien parantamiseen. Kulunut vuosi on lisännyt vapaa-ajanasuntojen kysyntää ja lisääntyneet etätyön mahdollisuudet ovat saaneet yhä useamman tutkimaan mahdollisuuksia muuttaa kesäasunto ympärivuotiseksi asuinpaikaksi. Tämän voi toivoa tuovan kyliin uutta elinvoimaa.

Kuva 7. Ulkoilun, luonnon virkistyskäytön ja lähimatkailun tärkeitä luontokohteita Ounasjoen suuralueella keväällä 2021 (Taina Kelavirta 2021).

Kuva 8. Kesämökkien sijoittuminen Rovaniemellä ja selvitysalueella 2019. Kesämökit sijoittuvat tarkemman tutkimuksen Meltaus-Sinettä ja Sonka-Sinettä -akseleilla selkeästi erityisesti jokien ja järvien rannoille. (YKR/SYKE ja TK 2021)

Kuva 9. Rakennusten sijoittuminen Rovaniemellä ja selvitysalueelta 2019. Kesämökkien osuus tarkemmin tarkasteltavien Meltaus-Sinettä ja Sonka-Sinettä -akseleiden rakennusten määrästä on silmiinpistävän suuri. (YKR/SYKE ja TK 2021)

Lähteet

- Creative commons. 2021 <https://search.creativecommons.org/search?q=Ounasjoki> Viitattu 23.3.2021.
- Hansen/UMD/Google/USGS/NASA accessed through Global Forest Watch <https://www.globalforestwatch.org/map/> Viitattu 23.3.2021.
- Helismaa, Reino & Kärki Toivo: Kaksi ystävää <https://www.youtube.com/watch?v=86ggl1LnXik> Viitattu 23.3.2021.
- Hiihtoladut Rovaniemi <http://www.mski.fi/rovanieni/main.jsp> Viitattu 23.3.2021.
- IUCN & UNEP-WCMC, 2020 accessed through Global Forest Watch <https://www.globalforestwatch.org/map/> Viitattu 23.3.2021.
- Kalpio, Satu & Bergman, Tarja. Lapin perinnemaisemat. Rovaniemi 1999
- Kietäväinen Asta, Tuulentie S., Nikula A. & Välikangas H. Maaseudun kehittäminen kaupungissa, Rovaniemen kylien ja alueiden kehittämistoiveet ja -tavoitteet. Rovaniemi 2019 <https://jukuri.luke.fi/handle/10024/545334>
- Kokko, Marjut & Savolainen, Sari. 2008. Maatalousalueiden luonnon monimuotoisuuden yleissuunnitelma. Ounasjoki, Rovaniemi https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10138/45062/LAPra_3_2008.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Koljonen, Katja. 2012. Maalla kasvaa terveempiä lapsia kuin kaupungeissa. <https://www.maaseuduntulevaisuus.fi/ymparisto/maalla-kasvaa-terveempi%C3%A4-lapsia-kuin-kaupungeissa-1.26728> Viitattu 23.3.2021.
- Laki Ounasjoen erityissuojelusta. 1983 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830703>
- Leisti, Tapani. 2017. Harjus ja lohi lisääntyvät hyvin suojellussa Ounasjoessa. <https://yle.fi/uutiset/3-9798721> Viitattu 23.3.2021.
- Luonnonvarakeskus. Luonnon hyvinvointivaikutukset. <https://www.luke.fi/tietoa-luonnonvaroista/virkistyskaytto/luonnon-hyvinvointivaikutukset/> Viitattu 23.3.2021.
- Metsähallitus. 2021. Kalastusluvat valtion vesille Metsähallitukselta. <https://www.metsa.fi/maat-ja-vedet/luvat/kalastusluvat/>
- Roikylä -aineistot www.roikylat.fi Viitattu 23.3.2021.
- Rovaniemen kulttuuriympäristöohjelma. Rovaniemi 2013
- Rovaniemen ja Itä-Lapin maakuntakaavaehdotuksen taustaselvitykset: <https://www.lapinliitto.fi/aluesuunnittelu/maakuntakaavoitus/vireilla-olevat-maakuntakaavat/rovanien-ja-ita-lapin-maakuntakaava/>
- Ojala Tarja, Känkänen R. & Tulonen, A. Rovaniemen ja Itä-Lapin maakuntakaava, Arviointi vaikutuksista, Rovaniemi 2016
- Rovaniemen ja Itä-Lapin maakuntakaava, kulttuuriympäristöselvitys. Rovaniemi 2014
- Rovaniemen ja Itä-Lapin maakuntakaava. Maisema- ja luonnonympäristö
- Rovaniemen ja Itä-Lapin maakuntakaava. Matkailu- ja virkistys sekä Luonto matkailun ja vapaa-ajan vetovoimatekijänä
- Similä, Jukka. Kalastus, metsästys ja jokamiehen oikeudet -esitys <https://www.ulapland.fi/loader.aspx?id=436e0303-471f-4625-b683-53f5be77273c>
- Sinetän osayleiskaavan kaavaselostus. 2013. <https://docplayer.fi/29425036-Rovaniemen-kaupunki-sinetan-osayleiskaava-selostus-p-fcg-finnish-consulting-group-oy.html>
- Särkkä, Susanna, Konttinen, Lea & Sjödtedt, Tuula (toim.). 2013. Luonnonlukutaito, Luo liiketoimintaa vihreästä hyvinvoinnista. Sitra. Helsinki <https://media.sitra.fi/2017/02/23070432/Luonnonlukutaito-3.pdf>
- Tapionkylän osayleiskaavan kaavaselostus. 2009. <https://docplayer.fi/19437063-Tapionkylan-osayleiskaava.html>
- Ympäristöhallinnon yhteinen verkkopalvelu Ymparisto.fi <https://www.ymparisto.fi/fi-FI/>

Luonto/Suojelualueet/Natura_2000_alueet/
Ounasjoki(6146) Viitattu 23.3.2021.

Paikkatietoaineistot:

Karttapaikka, Maanmittauslaitos [https://
asiointi.maanmittauslaitos.fi/karttapaikka/](https://asiointi.maanmittauslaitos.fi/karttapaikka/)

Museoviraston paikkatietoaineistot [https://
kartta.museoverkko.fi/](https://kartta.museoverkko.fi/)

Yhdyskuntarakenteen seurannan aineistot:
YKR/SYKE ja TK . 2021

[https://paikkatieto.ymparisto.fi/lapio/
latauspalvelu.html](https://paikkatieto.ymparisto.fi/lapio/latauspalvelu.html)

[https://syke.maps.arcgis.com/apps/
webappviewer/index.html?id=831ac3d0ac444b
78baf0eb1b68076e1a](https://syke.maps.arcgis.com/apps/webappviewer/index.html?id=831ac3d0ac444b78baf0eb1b68076e1a)

Maa- ja metsätalousministeriö. [https://
kartta.paikkatietoikkuna.fi/](https://kartta.paikkatietoikkuna.fi/) Viitattu 23.3.2021.

Suomen ympäristökeskus. [https://
kartta.paikkatietoikkuna.fi/](https://kartta.paikkatietoikkuna.fi/) Viitattu 23.3.2021.

Ounasjoen suuralueen palveluverkkoselvitys

Maankäytön kehityskuva 2035

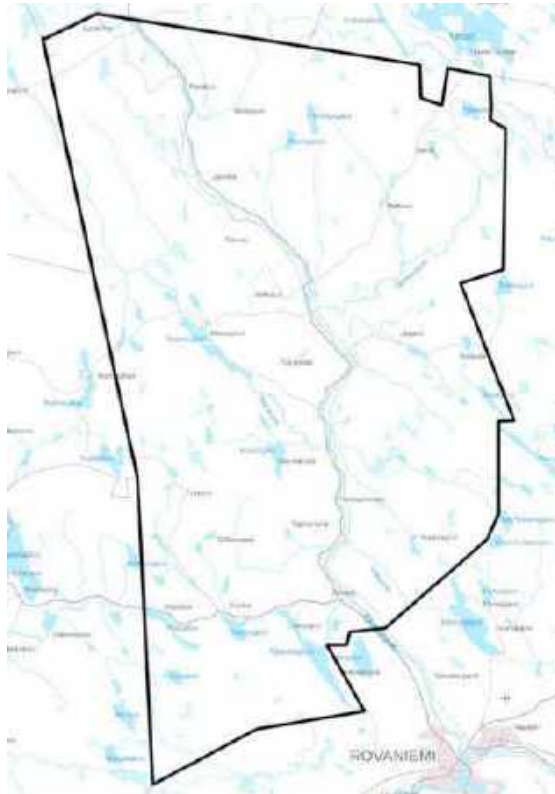
Ounasjoen suuralueen palveluverkkoselvityksessä on kartoitettu alueen palveluiden nykytilaa. Alueen laajuuden vuoksi selvityksessä keskitytään erityisesti Meltaus - Sinettä ja Sinettä - Sonka akseleille.

Selvityksen tavoitteena on tuottaa taustatietoa kehityskuvan laadintaa varten. Selvityksessä keskitytään pääpainotteisesti peruspalveluiden kartoittamiseen muun muassa sosiaali- ja terveydenhuollon,

varhaiskasvatuksen, esiopetuksen, oppilaitoksien, ikääntyvien ihmisten palveluihin sekä päivittäistavarakauppojen palveluihin.

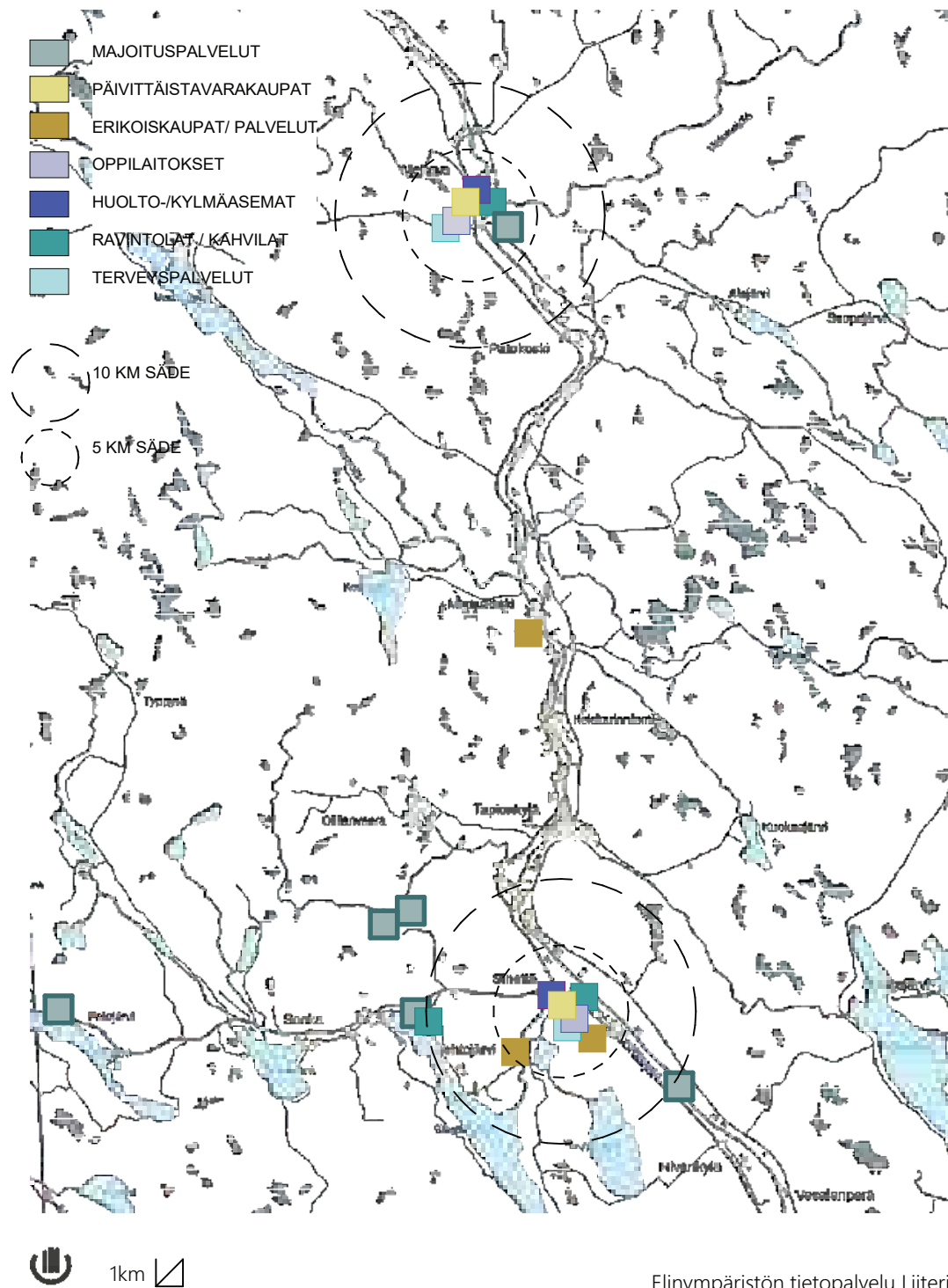
Taustatietoa kartoitetaan myös muista alueella olevista palveluista sekä julkisen liikenteen palveluista.

Selvityksen lähdeaineistona on käytetty Liiteri-tietokantaa, Roikylien- ja Rovaniemen kaupungin verkkosivuja.

Kuva 1. Ounasjoen suuralue. (Tekijä: Oulun yliopisto, Joonas Palokangas. Taustakartta: Maanmittauslaitos 2020)

Palveluverkkoselvitys 2021 Meltaus-Sinettä ja Sonka-Sinettä

Kuva 2. Palveluverkkoselvitys Meltaus-Sinettä ja Sonka-Sinettä akselit. (Tekijä: Oulun yliopisto, Marjut Kariniemi. Taustakartta: Maanmittauslaitos 2020)

Palvelukylät

Ounasjoen suuralueella sijaitsee kaksi palvelukylää Meltauksen ja Sinetän kylät. (Kuva 3.)(Kuva 4.). Palvelukylissä palveluiden saatavuus on kohtalaisen hyvä ja monipuolista.

Meltauksen palvelukylä sijaitsee noin 60 kilometrin päässä Rovaniemen keskustasta ja sijoittuu Ounasjoen ja Meltausjoen yhtymäkohtaan. Meltauksen asukasluku on noin 150 henkeä.

Sinetän palvelukylä sijaitsee 20 kilometriä Rovaniemen keskustasta luoteeseen ja on yksi merkittävimmistä Rovaniemen palvelukylistä. Sinetän palvelukylä palvelee kyläläisiä ja lähikylien asukkaita sekä Kittiläntiellä kulkevia matkailijoita ja työmatkalaisia.

Päivittäistavarakaupan palvelut

Ounasjoen alueella päivittäistavarakauppoja on Lohinivan kylässä sekä Meltauksen ja Sinetän palvelukylissä. Lohinivassa toimii päivittäistavaraketjun kauppa K-Market. Kauppa tarjoaa myös muita palveluita muun muassa postin noutopiste, logistiikan ja tavarankuljetuksen pakettipalvelu, prepaid-liittymät sekä osta- ja nosto käteisnostopalvelu.

Meltauksen palvelukylässä toimii paikallinen yritys Valinta P & S Evesti Oy, jossa toimii maimemahvila sekä ruokakauppa. Kauppa tarjoaa myös postin nouto ja lähetys palvelua.

Sinetän palvelukylässä toimii päivittäistavaraketjun kauppa K-Market. Sinetän K-market tarjoaa ruokakaupan lisäksi myös muun muassa postin noutopiste palvelua, prepaid-liittymiä sekä osta- ja nosto käteisnostopalvelua.

Huoltoasemat- ja kylmäasemat

Ounasjoen suuralueella sijaitsee huolto- ja kylmäasemia sekä sähköautojen latauspisteitä.

Lohinivan kylässä kaupan yhteydessä sijaitsee pienimuotoinen polttoainejakelu. Polttoainejakelupiste toimii kaupan aukioloaikojen mukaan. Lohinivasta löytyy myös sähköautonlataus piste.

Meltauksen palvelukylässä on 24/7 palveleva kylmäasema. Kylmäaseman yhteydessä kaupassa sijaitsee kahvila sekä sähköauton latauspiste.

Sinetän palvelukylässä toimii täydenpalvelun huoltoasema. Huoltoasema tarjoaa polttoaineet ja lämmitysöljyt, autokorjaamo palvelut sekä kahvila- ja ravintola palvelun.

Oppilaitokset ja varhaiskasvatus

Peruskoulu, varhaiskasvatus sekä esikoulu sijoittuvat Ounasjoen suuralueella Meltauksen ja Sinetän palvelukyläihin. Alueella ei ole lukiota tai ammatillista koulutus tarjontaa.

Sinetän palvelukylässä Ounasjoen päiväkodissa järjestetään koko- ja osapäiväistä varhaiskasvatusta ja esiopetusta. Päiväkotij sijaitsee Ounasjoen peruskoulun kanssa samassa rakennuksessa. Peruskoulussa toimii luokka-asteet 1-9.

Meltauksen päiväkodissa järjestetään myös koko- ja osapäiväistä varhaiskasvatusta. Esiopetus järjestetään Meltauksen koulussa. Päiväkotij sijaitsee Meltauksen koulun yhteydessä. Peruskoulussa toimii luokka-asteet 1-6.

Kirjastopalvelut

Kirjastopalveluita tarjotaan Ounasjoen suuralueella toimipisteenä, liikkuvana palveluna kirjastoautona sekä kirjaston e-palveluita. Ounasjoen suuralueen kirjaston toimipiste sijaitsee Sinetän kylässä Sinetän monitoimitalossa.

Aluetta palvelee myös liikkuva Rovaniemen kirjastoauto, joka pysähtyy Tapionkylän alueella Ounasjoen molemmin puolin sekä Meltauksen alueella Ounasjoen molemmin puolin. Kirjastoauton tarkemmat pysähdyspaikat löytyvät osoitteesta Rovaniemen.kirjastoautot.fi.

Terveys- ja sosiaalipalvelut ja ikääntyneiden palvelut

Ounasjoen suuralueella ei toimi ikääntyneiden palveluasumisen yksiköitä. Yksiköt sijaitsevat pääsääntöisesti Rovaniemen kaupungin alueella. Seniorineuvola palvelua tarjotaan Lohinivan, Meltauksen, Sinetän ja Songan kylissä. Seniorineuvolat palvelevat ikäihmisiä erilaisissa hyvinvointiin ja terveyteen liittyvissä asioissa. Palvelu kattaa ohjausta, neuvontaa ja sairaanhoidollista apua. Meltauksessa ja Sinetässä seniorineuvola palvelua on joka toinen viikko sekä Songan ja Lohinivan kylissä kerran kuukaudessa.

Rovaniemen keskustassa sijaitsee neuvontapiste Nestori, joka palvelee myös ikäihmisiä, heidän omaisiaan ja läheisiään arjen asioihin liittyvissä kysymyksissä.

Ounasjoen suuralueen kylissä on saatavilla terveydenhoitajan aikuisvastaanoton toimipiste. Lohinivan ja Songan kylissä terveydenhoitajan vastaanottopiste toimii kerran kuukaudessa. Meltauksen ja Sinetän kylissä kaksi kertaa kuukaudessa.

Ounasjoen suuralueella Sinetän ja Meltauksen palvelukylissä on myös tarjolla kouluterveydenhuoltoa koulujen yhteydessä. Sinetässä on äitiys- ja lastenneuvola palvelut sekä hammashoitola.

Rovaniemen alueella toimii myös kansalaisopiston vapaaehtoistyönkeskus Neuvokas, joka auttaa vapaaehtoistyön keinoin monen ikäisiä ihmisiä eri elämäntilanteissa. Neuvokas toiminalla on useita kohtaamispaikkoja. Ounasjoen suuralueella on 4 kohtaamispaikkaa Marrasjärvellä, Tapionkylässä, Sinetässä sekä Songan kylissä.

Julkinen liikenne

Ounasjoen alueella liikennöivät Onnibus, J.M.Eskelisen Lapin Linjat Oy ja Airport Express Rovaniemi Oy. Joukkoliikenne keskittyy teille Kantatie 79 Rovaniemi- Kittilä ja Kantatie 83 Sinettä-Pelloon kulkeville teille.

Palvelukylä Meltaus 2021

Kuva 3. Palvelukylä Meltaus. (Tekijä: Oulun yliopisto, Marjut Kariniemi. Taustakartta: Maanmittauslaitos 2020)

Veikkola

Simola

Kauhajoki

Saunakangas

Huoltoasema
Autokorjaamo
Kahvila / Ravintola

Erikoisliike/palvelu
Hitsauspalvelu, välinevuokraus

Ravintola / Kahvila

Päivittäistavarakauppa
Postin noutopiste
Rahan nosto

Lasten- ja äitiysneuvola
Hammashoitola
Seniorineuvola 2krt/kk
Terveystieteiden vastaanotto 1krt/vko

Monitoimitalo
Kirjasto, nuorisotila, kansalaisopisto

Päiväkoti
Esiopetus
Peruskoulu, luokka-asteet 1-9
Kouluterveydenhuolto

Erikoisliike/palvelu
Ulkoiluvälineilike,
moottorikelkka vuokraus

500m säde

Linja-auto pysäkki

100m

Kuva 4. Palvelukylä Sinettä. (Tekijä: Oulun yliopisto, Marjut Kariniemi. Taustakartta: Maanmittauslaitos 2020)

Lähdeluettelo

Rovaniemen kaupunki. Neuvontapiste Nestori. Verkkosivu. Saatavissa: <https://www.rovaniemi.fi/Asiointikanavat/Neuvontapiste-Nestori/9f0f99f1-7208-4938-aebf-35b82dc03e84>

Rovaniemen kaupunki. Terveys- ja sosiaalipalvelut. Ikäihmisten terveys ja sosiaalipalvelut. Verkkosivu. Saatavissa: <https://www.rovaniemi.fi/Terveys--ja-sosiaalipalvelut/Ikaihmisten-terveys--ja-sosiaalipalvelut>

Rovaniemen kaupunki. Terveys- ja sosiaalipalvelut. Neuvolapalvelut. Verkkosivu. Saatavissa: <https://www.rovaniemi.fi/Terveys--ja-sosiaalipalvelut/Neuvolapalvelut>

Rovaniemen kaupunki. Koulutus ja varhaiskasvatus. Perusopetus. Verkkosivu. Saatavissa: <https://www.rovaniemi.fi/Koulutus-ja-varhaiskasvatus/Perusopetus>

Rovaniemen kaupunki. Kouluterveydenhuolto. Verkkosivu. Saatavissa: <https://www.rovaniemi.fi/Terveys--ja-sosiaalipalvelut/Kouluterveydenhuolto>

Rovaniemen kaupunki. Terveys- ja sosiaalipalvelut. Suun terveydenhuolto. Verkkosivu. Saatavissa: <https://www.rovaniemi.fi/Terveys--ja-sosiaalipalvelut/Suun-terveydenhuolto>

Kansalaistalo Rovaniemi. Vapaaehtoistyönkeskus. Neuvokas. Verkkosivu. Saatavissa: <https://www.kansalaistalorovaniemi.fi/vapaaehtoistyonkeskus-neuvokas/>

Palveluverkko.Kartta. Verkkosivu. Saatavissa: <https://liiteri.ymparisto.fi/>

Rovaniemen kylät. Verkkosivu. Saatavissa: <https://www.roikylat.fi/>

Alakemijoen alue: Iina Karppinen

Väestö- ja rakennuskantaselvitys

Alakemijoen alueen maankäytön kehityskuva 2035

Alakemijoen väestö- ja rakennuskantaselvitys tehdään osana Rovaniemen ympäryskylien kehityskuva vuodelle 2035. Tässä selvityksessä esitetään väestön sijoittuminen, ikä, elämänvaihe ja talouksien koko sekä rakennuskannan sijoittuminen, tyyppi ja keski-ikä etenkin asumisen ja vapaa-ajan asumisen näkökulmasta koko Alakemijoen alueella.

Aineisto on peräisin Suomen Ympäristökeskuksen ylläpitämästä Liiteri-tietoikkunasta sekä Tilastokeskuksen ylläpitämästä Paavo-tietokannasta (tietoa postinumeroalueittain).

Kuva 1. Alakemijoen aluerajaus. (Liiteri-tietoikkuna)

Väestö

Alakemijoen alueen väestö ja asutus sijoittuvat kylien tapaan nauhamaisesti Kemijoen varteen. Asukasmäärä on ollut suhteellinen tasainen viimeisen 7 vuoden ajan. Muuttovoittoisimpia alueita ovat Hirvas ja Rautionsaari, joita pidetään yhtenä Alakemijoen alueen kasvukeskittymistä etenkin lapsiperheiden osalta. Pohjoisimpien kylien suosioon vaikuttaa mm. Rovaniemen keskustan palveluiden helppo saavutettavuus. Muurola on edelleen palveluntarjonnaltaan ja asukasluvultaan Alakemijoen suurin kylä, mutta väestö on ollut tasaisessa laskussa viime vuodet. Petäjäisen, Jaatilan, Pisan ja Leiveen kylät Alakemijoen alueella ovat asukasmäärältään huomattavasti pienempiä ja harvaanasutumpia.

Taulukko 1: Väestö, Rovaniemi, 2019

Kunta	Kunta id	Lukumäärä [lkm] (2040)	Väkiluvun kokonaismuutos [lkm] (2019)	Väkiluvun kokonaismuutoksen osuus väestöstä [%] (2019)	Luonnollinen väestönmuutos [lkm] (2019)	Kokonaisnettomuutos [lkm] (2019)
Rovaniemi	698	66447	120	0,2	-5	131

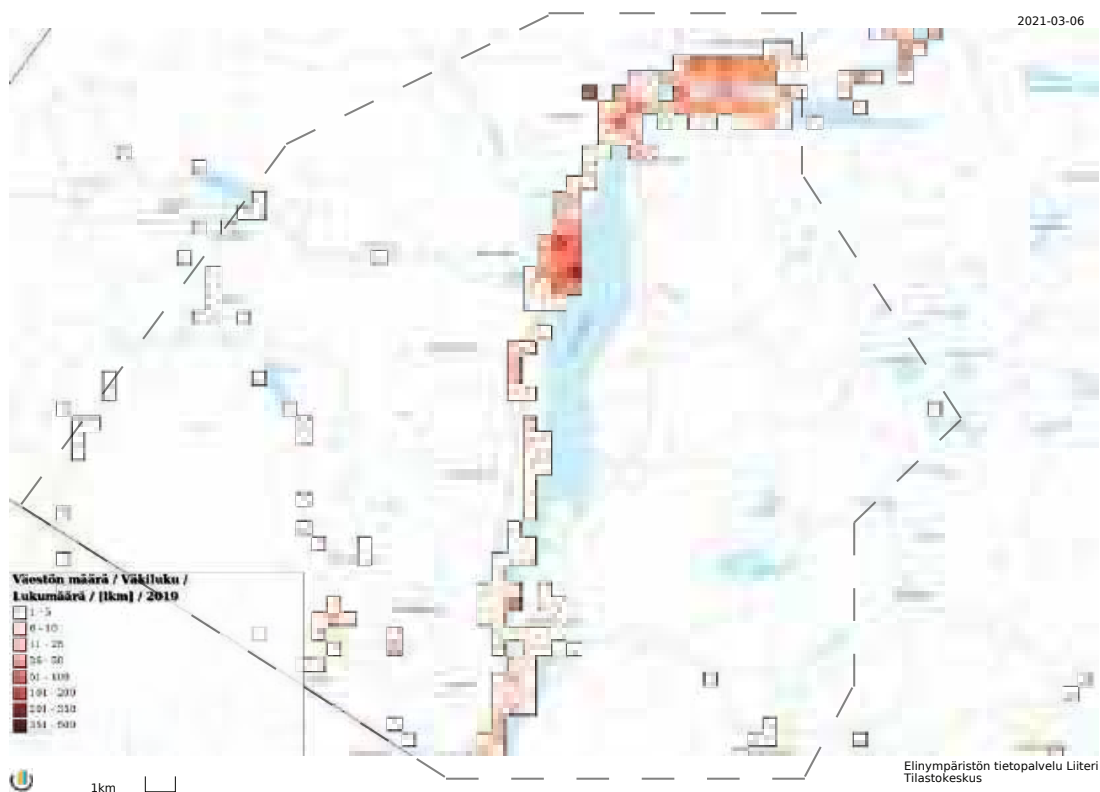
Taulukko 2. Väestö postinumeroalueittain (Paavo-tietokanta)

*Rovaniemellä asukkaita yht. [lkm] vuonna 2019: 63 103

Taulukko 2: Väestö Alakemijoen alueella postinumeroalueittain, 2018

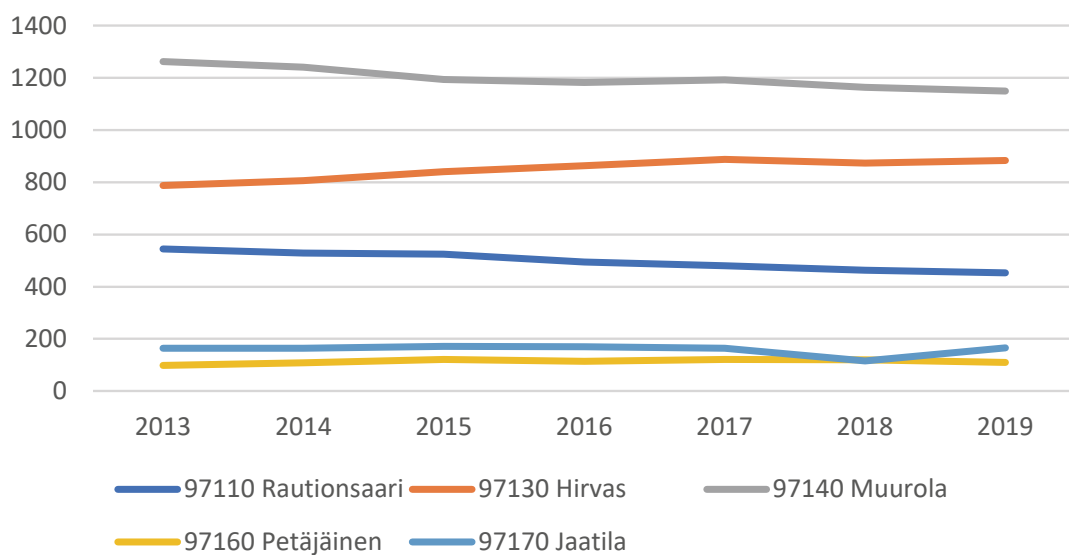
97110 Rautionsaari	463
97130 Hirvas	874
97140 Muurola	1164
97160 Petäjäinen	120
97170 Jaatila	155

Taulukko 2. Väestö postinumeroalueittain (Paavo-tietokanta)

Kartta 1, Väestön sijoittuminen, 2019 (Liiteri-tietokanta)

Kaavio 1: Väkiluvun kokonaismuutos postinumeroalueittain 2013-2019

Kaavio 1. Väkiluvun kokonaismuutos postinumeroalueittain (Paavo-tietokanta)

Ikärakenne

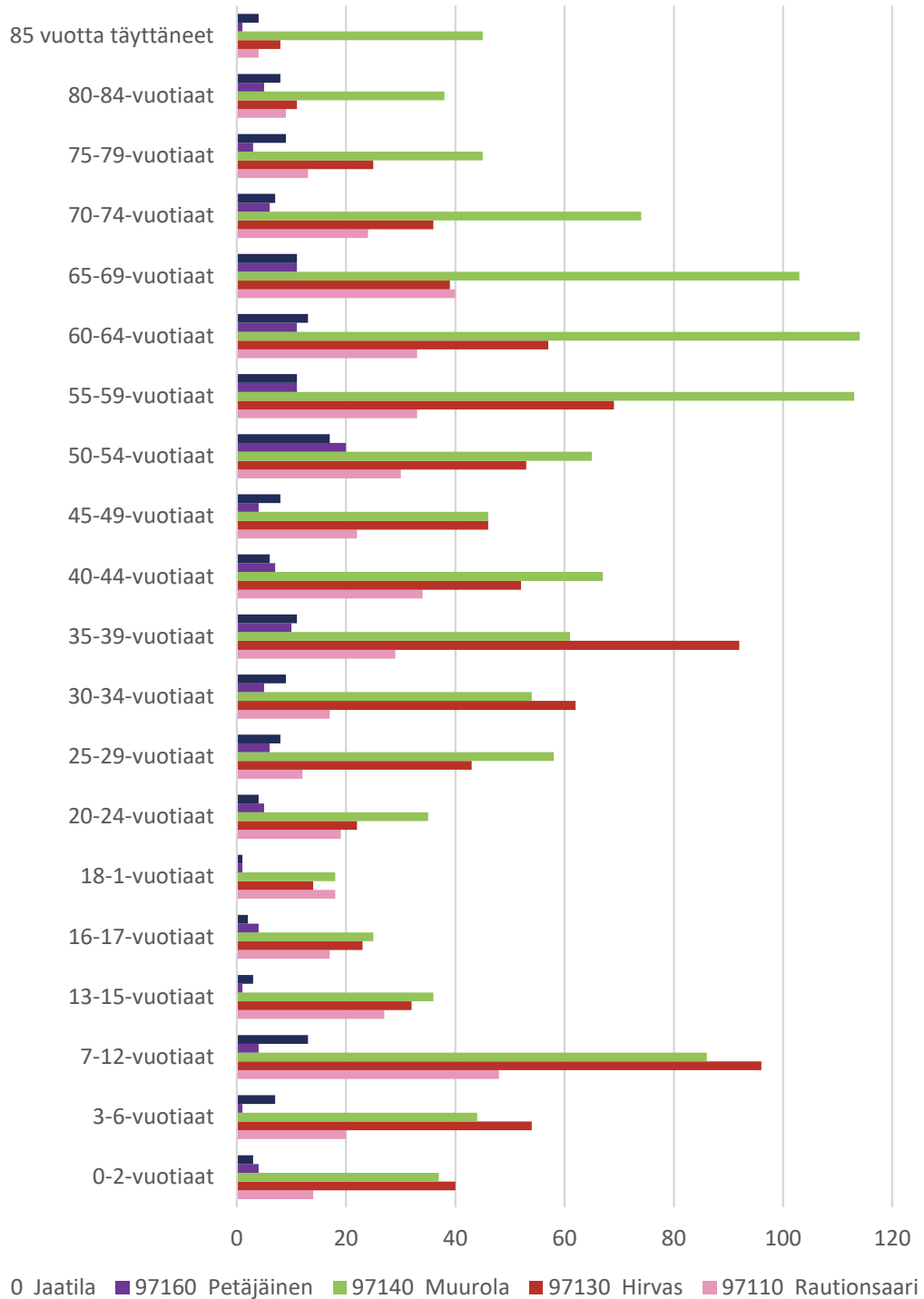
Alakemijoen alueen ikärakenne on kaksijakoinen. Alueella asuu runsaasti 60-75-vuotiasta väestöä etenkin Muurolan, Jaatilan ja Petäjäisen kylillä, toisaalta taas Hirvaan ja Rautiosaaren alueella asuu eniten 34-50-vuotiaita aikuisia ja 7-12-vuotiaita lapsia. Vähiten kaikissa Alakemijoen kylissä asuu 16-24-vuotiasta väestöä. Korkein asukkaiden keski-ikä on Jaatilassa (47 vuotta) ja toiseksi korkein Muurolassa ja Peäjäisissä (46 vuotta).

Taulukko 3: Asukkaiden keski-ikä postinumeroalueittain, 2018

	Asukkaiden keski-ikä, 2018
97110 Rautionsaari	40
97130 Hirvas	37
97140 Muurola	46
97160 Petäjäinen	47
97170 Jaatila	46

Taulukko 3. Asukkaiden keski-ikä postinumeroalueittain (Paavo-tietokanta)

Kaavio 2: Ikärakenne postinumeroalueittain, 2018

Kaavio 2. Ikärakenne postinumeroalueittain (Paavo-tietokanta)

Taloudet

Kotitalouksien määrä on suurin Muurolan kylässä, jossa asuu runsaasti 55-69-vuotiasta väestöä 2 hengen talouksissa. Myös Jaatilan ja Petäjäisen alueella asuu eniten 1-2 hengen eläkeläistalouksia. Lapsiperheitä asuu suhteessa eniten Hirvaan ja Rautiosaaren postinumeroalueilla, mutta määrällisesti eniten Muurolassa. Vähiten kaikissa kylissä asuu nuoria yksinasuvia talouksia sekä lapsettomia nuorten parien talouksia. Vuokra-asunnoissa asuvien talouksien määrä on suurin Muurolassa, jonka keskustassa on jonkin verran kerrostalorakentamista ja näin ollen enemmän vuokra-asuntoja kuin muissa kylissä.

Taulukko 3: Kotitalouksien määrä postinumeroalueittain, 2018

	Taloudet yhteensä, 2018 (TE)
97110 Rautionsaari	166
97130 Hirvas	356
97140 Muurola	564
97160 Petäjäinen	66
97170 Jaatila	81

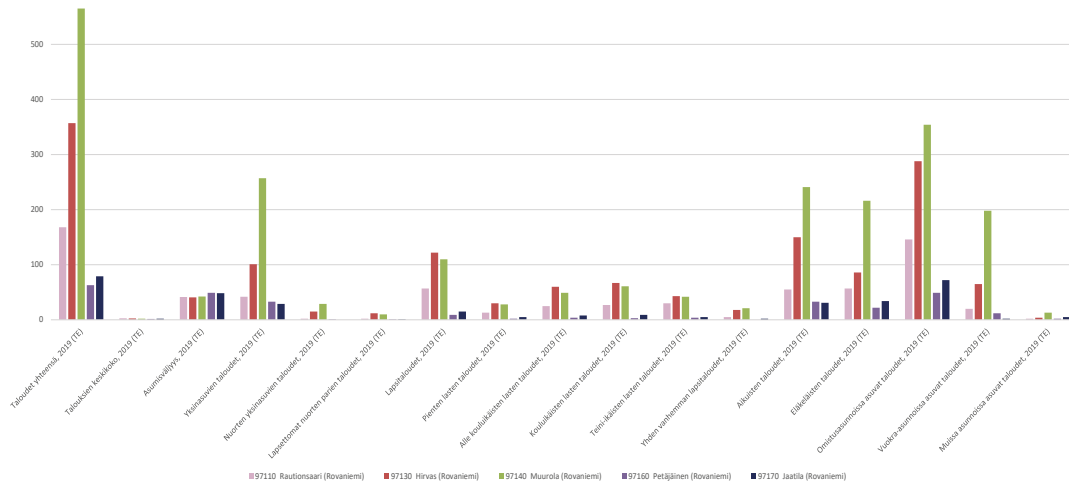
Taulukko 4. Kotitalouksien määrä postinumeroalueittain (Paavo-tietokanta)

Taulukko 4: Asuntojen omistus postinumeroalueittain, 2018

	Omistusasunnoissa asuvat taloudet, 2018 (TE)	Vuokra- asunnoissa asuvat taloudet, 2018 (TE)	Muissa asunnoissa asuvat taloudet, 2018 (TE)
97110 Rautionsaari	143	20	3
97130 Hirvas	282	68	6
97140 Muurola	361	189	14
97160 Petäjäinen	48	15	3
97170 Jaatila	73	3	5

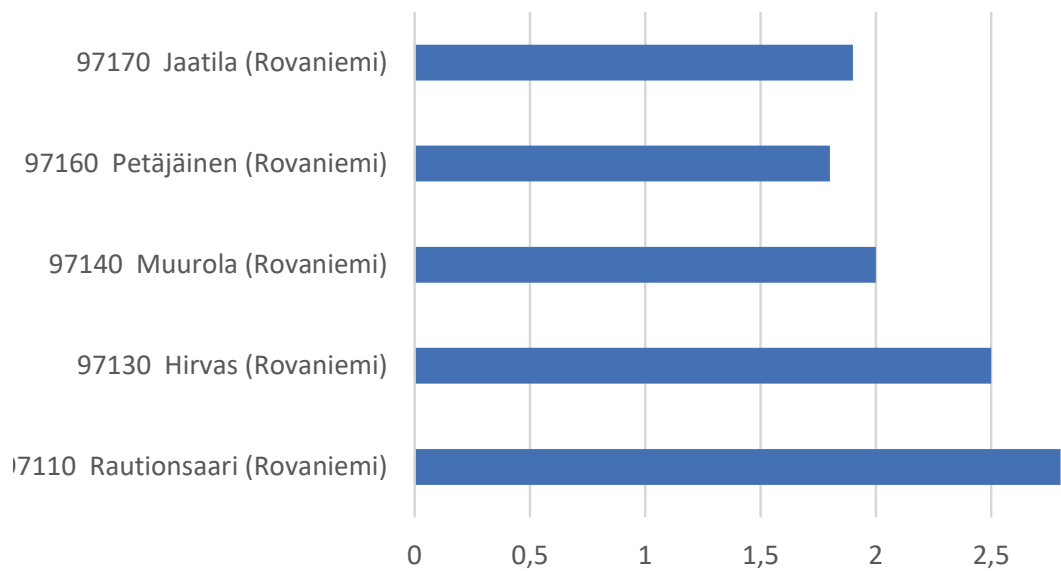
Taulukko 5. Asuntojen omistus postinumeroalueittain (Paavo-tietokanta)

Kaavio 3: Kotitaloudet postinumeroalueittain, 2018W

Kaavio 3. Kotitaloudet postinumeroalueittain (Paavo-tietokanta)

Kaavio 4: Kotitalouksien koko postinumeroalueittain, 2018

Kaavio 4. Kotitalouksien koko postinumeroalueittain (Paavo-tietokanta)

*Taloudet: (koti)talouden muodostavat kaikki ne henkilöt, jotka asuvat ja ruokailevat yhdessä tai jotka muuten käyttävät yhdessä tulojaan.

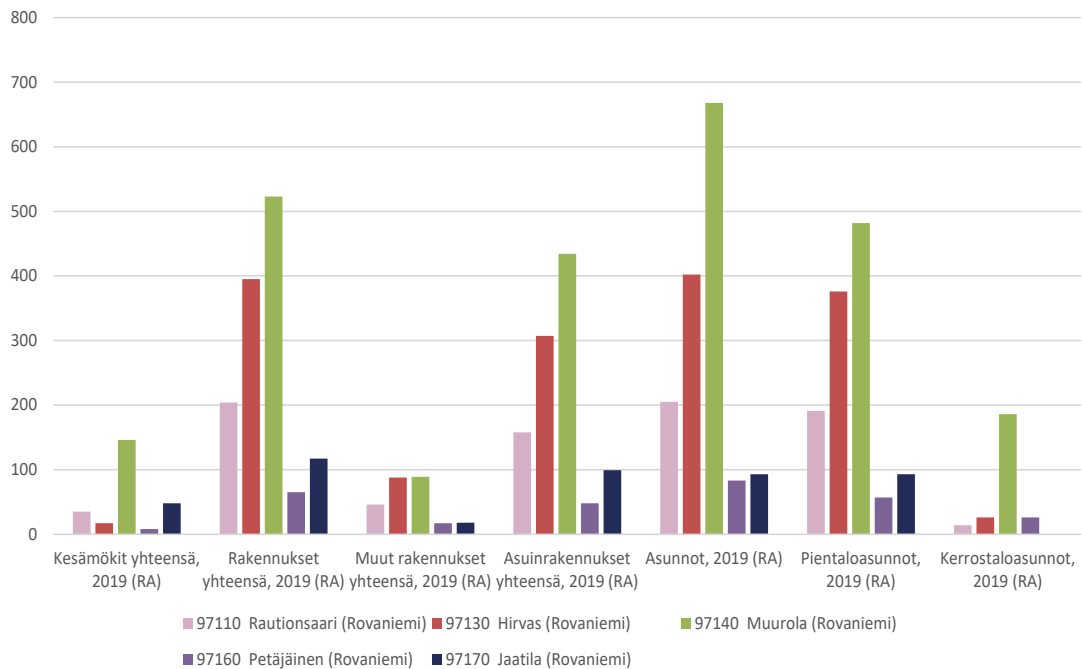
Rakennuskanta

Alakemijoen alueella on eniten erillispientaloasutusta, joka on tiheimmin rakennettua Muurolan, Hirvaan ja Rautionsaaren alueilla. Palvelukylä Muurolan keskustassa sijaitsee eniten kerrostaloasuntoja, yhteensä n. 200 kappaletta. Myös Petäjäisen kylään on rakennettu pienkerros- ja rivitaloja 1950-luvulla alunperin Petäjäskosken voimalaitoksen rakentajille ja työntekijöille asunnoiksi. Muita kuin asuinrakennuksia sijaitsee eniten Muurolan ja Hirvaan kylissä sisältäen mm. kaupan ja terveydenhuollon palvelut, koulut, päiväkodit, vanhainkodit ja liikuntapaikkarakennukset. Petäjäisen ja Jaatilan rakennuskanta painottuu selkeästi väljään omakotitalorakentamiseen.

Vapaa-ajan rakennukset Alakemijoen alueella sijoittuvat Kemijoen varteen ja tasaisesti kyliä ympäröiville metsäisille alueille. Postinumeroalueittain kesämökkejä sijaitsee eniten Muurolan, Rautionsaaren ja Jaatilan alueilla.

Rakennusten keski-ikä on laaja. Eniten Alakemijoen alueella sijaitsee 26–100-vuotiasta rakennuskantaa. Uudisrakentaminen on 2000- ja 2010-luvuilla painottunut selkeästi Rautionsaaren sekä Hirvaan kylän pohjoisosiin. Näiden alueiden vetovoimaisuutta lisäävät mm. kauniit jokimaisemat, kaupungin läheisyys ja lapsiperheille soveltuvat asuinalueet.

Kaavio 5: Rakennustyyppit postinumeroalueittain, 2019

Kaavio 5. Rakennustyyppit postinumeroalueittain (Paavo-tietokanta)

Kartta 2, Erillispientalojen sijoittuminen, 2019 (Liiteri-tietokanta)

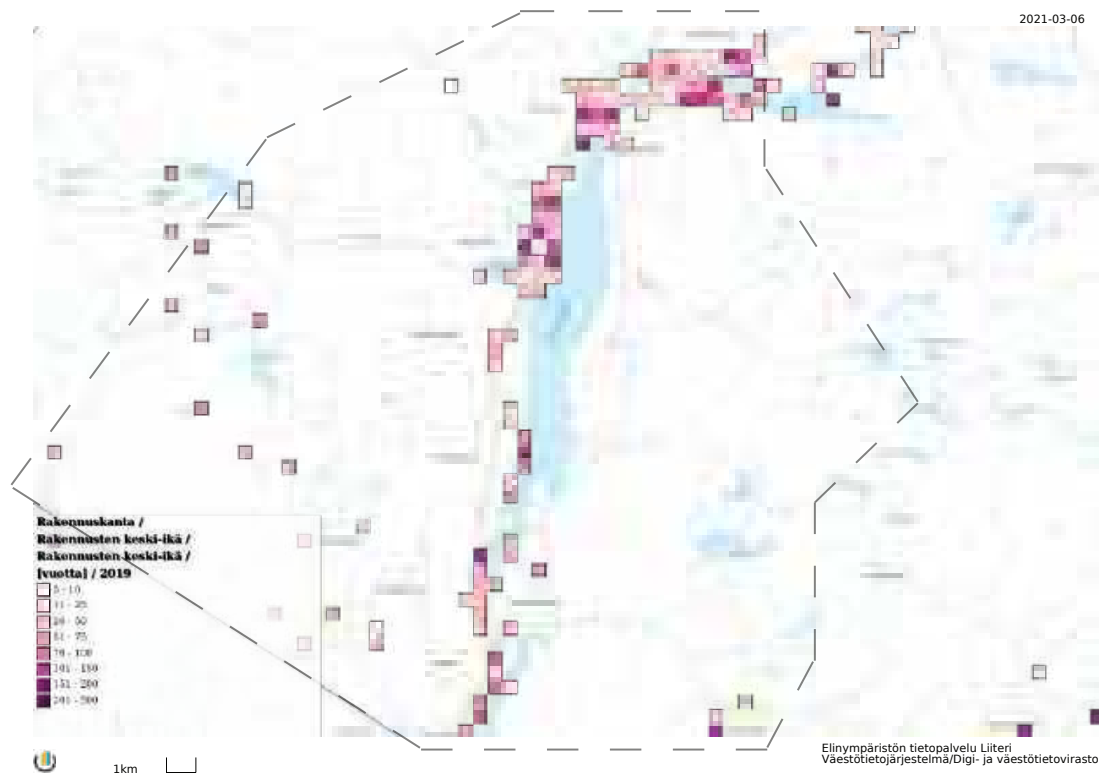
Kartta 3, Rivitalojen sijoittuminen, 2019 (Liiteri-tietokanta)

Kartta 4, Rivitalojen sijoittuminen, 2019 (Liiteri-tietokanta)

Kartta 5, Vapaa-ajan asuntojen sijoittuminen, 2019 (Liiteri-tietokanta)

Kartta 6, Rakennusten keski-ikä 2019 (Liiteri-tietokanta)

Kartta 7, Asuinalueet [yli 5 asuntoa 500m säteellä] 2019 (Liiteri-tietokanta)

Kartta 8, Uudet asunnot 2018 (Liiteri-tietokanta)

Kartta 9, Uudet asunnot 2019 (Liiteri-tietokanta)

Kuva 2. Muurolan kerrostaloja (Google Maps 2009)

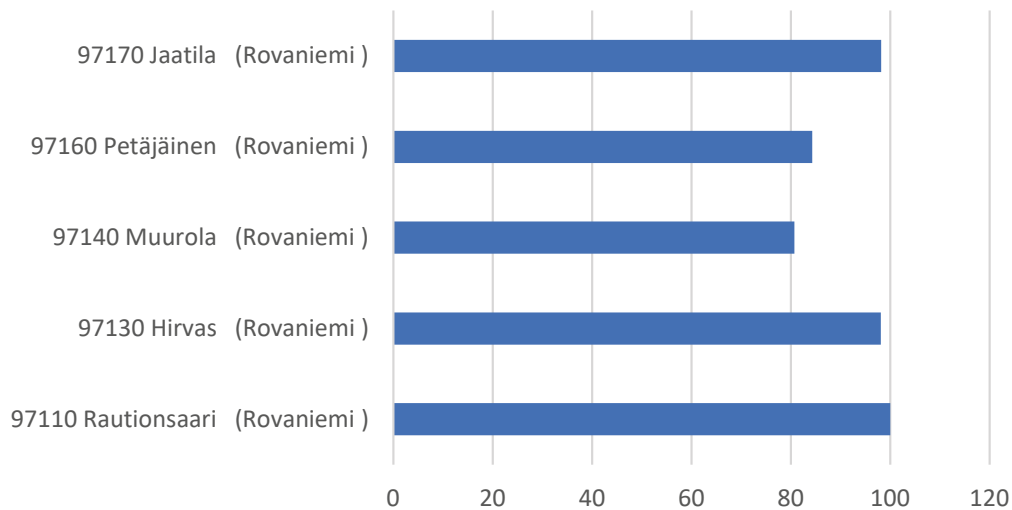

Kuva 3. Ortoilmakuva, Rautionsaari ja Hirvas (Liiteri-tietokanta)

Asunnot

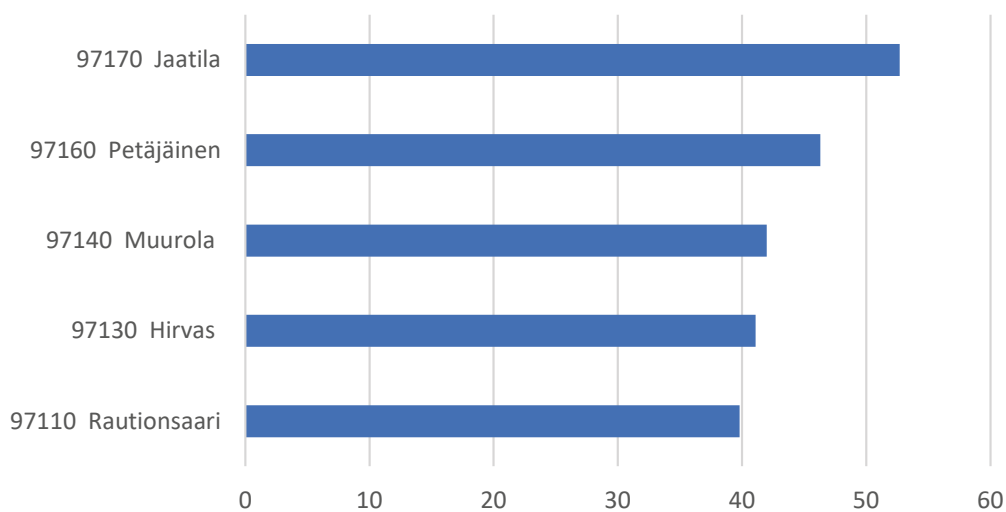
Asuntojen keskikoko on suurin Hirvaan ja Rautionsaaren kylissä, joissa asuu runsaasti lapsiperheitä. Jaatilan asuntojen keskipinta-alaa nostavat mm. vanhat maatalot. Muurolan ja Petjäisen asuntojen keskikokoa puolestaan laskevat Muurolan keskustan kerrostaloasunnot sekä Petjäskosken voimalaitoksen yhteyteen rakennetut kerros- ja rivitalojen asunnot.

Kaavio 6: Asunto keskipinta-ala [m²] postinumeroalueittain, 2017

Kaavio 6. Asuntojen keskipinta-ala postinumeroalueittain (Paavo-tietokanta)

Kaavio 7: Asumisväljyys [m²/hlö] postinumeroalueittain, 2017

Kaavio 7. Asumisväljyys postinumeroalueittain (Paavo-tietokanta)

Lähteet

Kaaviot 2013-2019

Tilastokeskus, tietoa postinumeralueittain
Paavo (Postinumeralueittainen avoin tieto)
-tietokanta:

[https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/
Postinumeralueittainen_avoin_tieto/
Postinumeralueittainen](https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/Postinumeralueittainen_avoin_tieto/Postinumeralueittainen)

Kartat 2018-2019

Liiteri-tietokanta, Ympäristöministeriö

<https://liiteri.ymparisto.fi/>

Kuvat

Google Maps:

https://www.google.com/maps/@66.3689112,25.3762999,3a,75y,7.52h,90t/data=!3m7!1e1!3m5!1sbY6ki6HtYwsV1uEyCm8-ew!2e0!6shttps:%2F%2Fstreetviewpixels-pa.googleapis.com%2Fv1%2Fthumbnail%3Fpanoid%3DbY6ki6HtYwsV1uEyCm8-ew%26cb_client%3Dmaps_sv.tactile.gps%26w%3D203%26h%3D100%26yaw%3D3.0293217%26pitch%3D0%26thumbfov%3D100!7i13312!8i6656

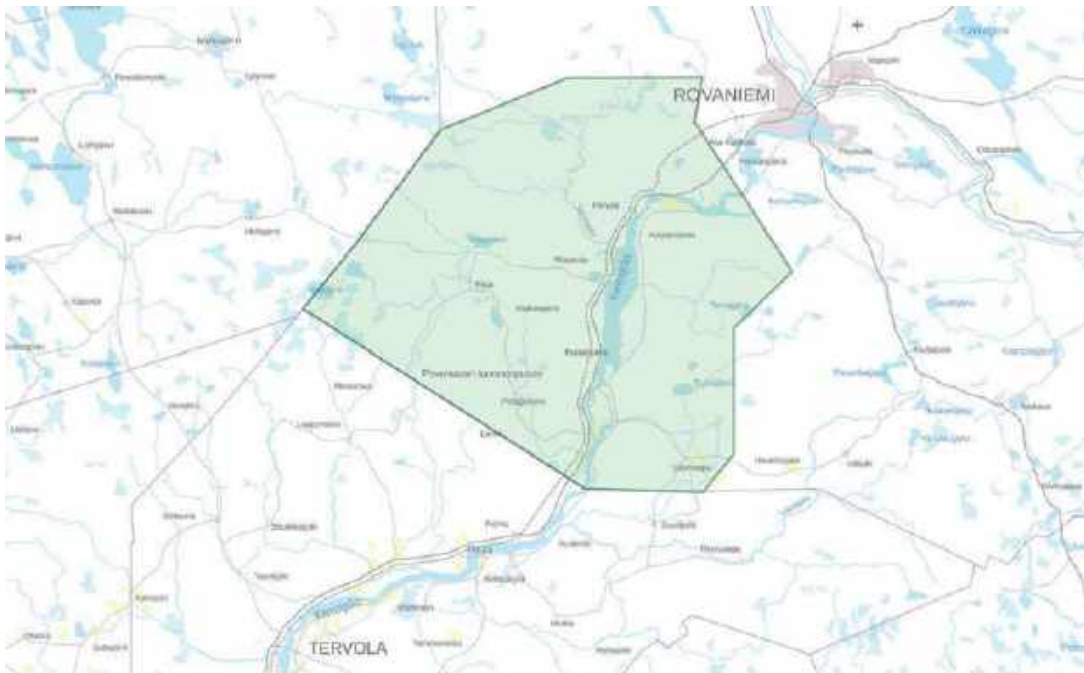
Ortoilmakuva ja Alakemijoen aluerajaus
Liiteri-tietokanta, Ympäristöministeriö

Alakemijoen alue: Sara Riekkö

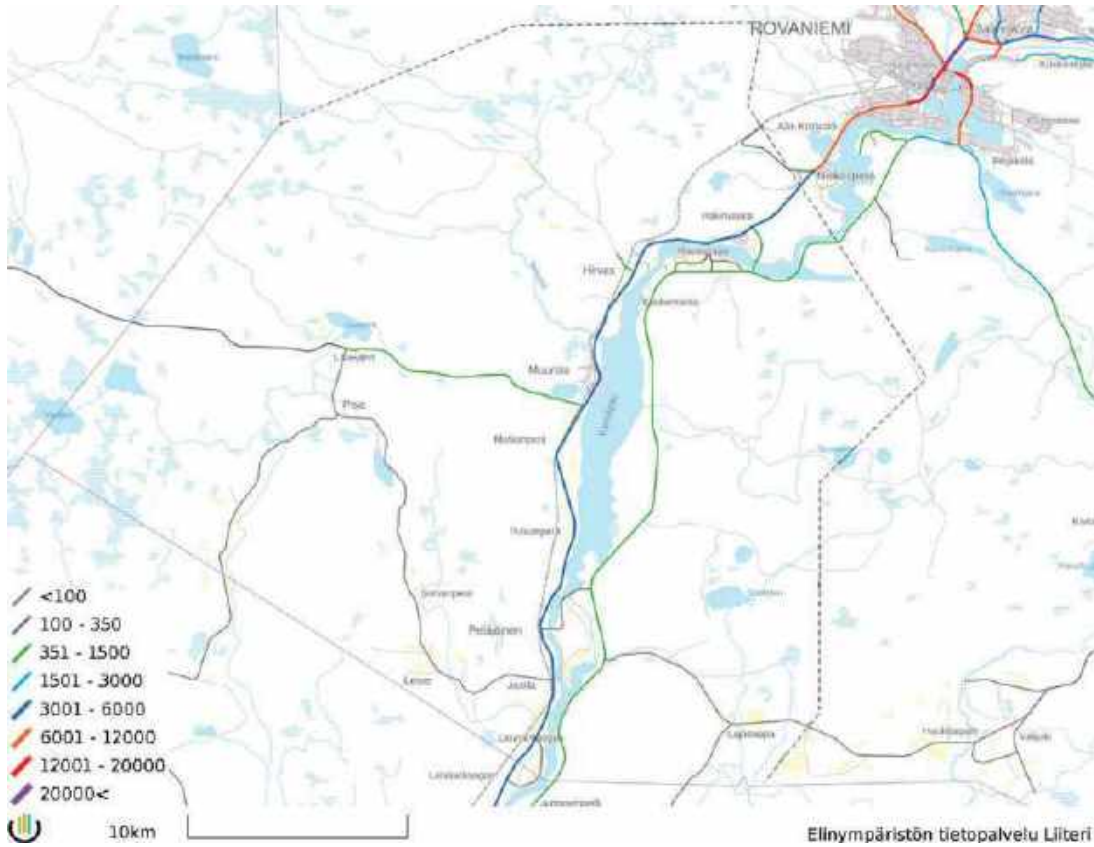
Liikenneselvitys

Alakemijoen alue

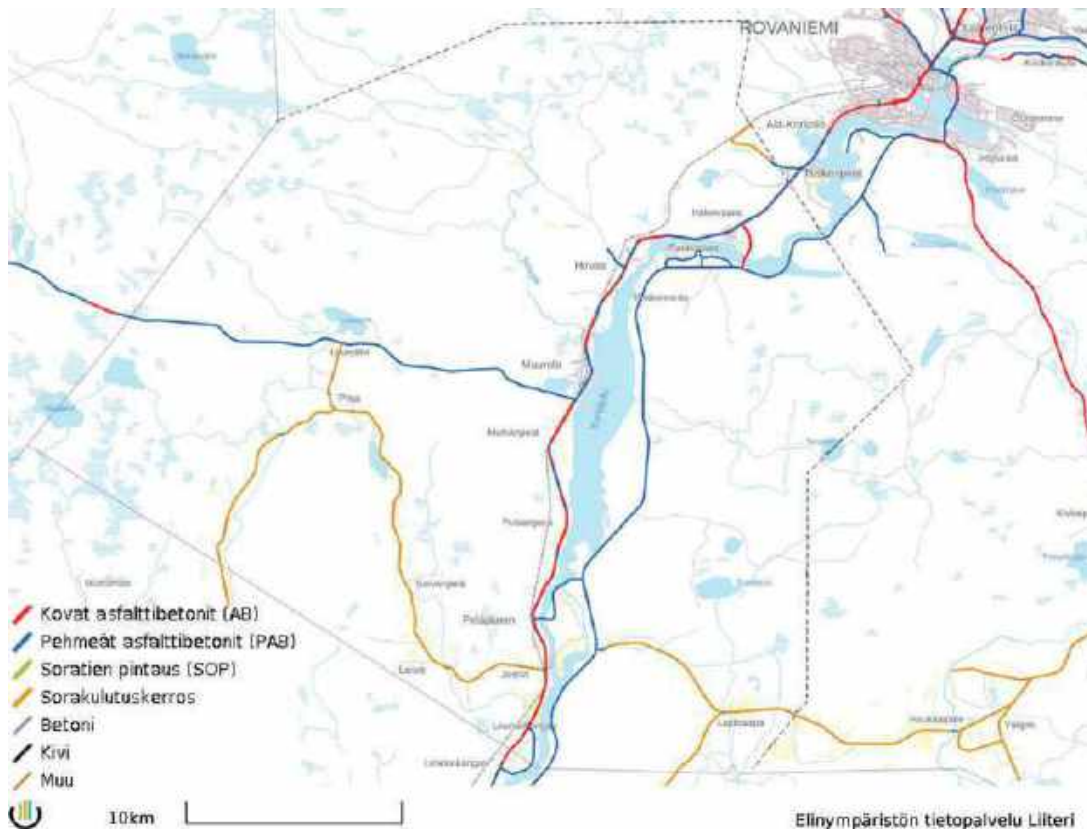
Alakemijoen liikenneselvitys tehdään osana Rovaniemen ympäryskylien kehityskuvaa vuodelle 2035. Tässä selvityksessä esitetään liikennemäärät, teiden päällysteet, nopeusrajoitukset, tieliikenneonnettomuudet 2011-2018, valaistus, rataverkko ja rautatien tasoristeykset koko Alakemijoen alueella. Aineisto on peräisin Suomen Ympäristökeskuksen ylläpitämästä Liiteri-tietokannasta.

Kuva 1. Alakemijoen aluerajaus. (Liiteri-tietokannasta)

Kuva 2. Liikennemäärät (Liiteri-tietoikkuna)

Kuva 3. Tien päällyste (Liiteri-tietoikkuna)

Liikennemäärät

Alakemijoen länsirantaa seuraa Valtatie 4 eli Nelostie, joka Suomen halki Helsingistä Utsjoelle johtava valtatie. Tie on osa yleiseurooppalaiseen päätieverkkoon kuuluvaa eurooppatietä E75. Vuoden keskimääräinen vuorokausiliikenne alueella on 3001-6000 moottoriajoneuvoa valtatiellä E75 ja 351-1500 moottoriajoneuvoa Kemijoen itäpuolentiellä sekä Aavasaksantiellä välillä Muurola-Louejärvi. Muualla Alakemijoen alueella vuoden keskimääräinen vuorokausiliikenne on 100-350 moottoriajoneuvoa.

Liikennemäärä (Tietorekisterin tietolaji 201):

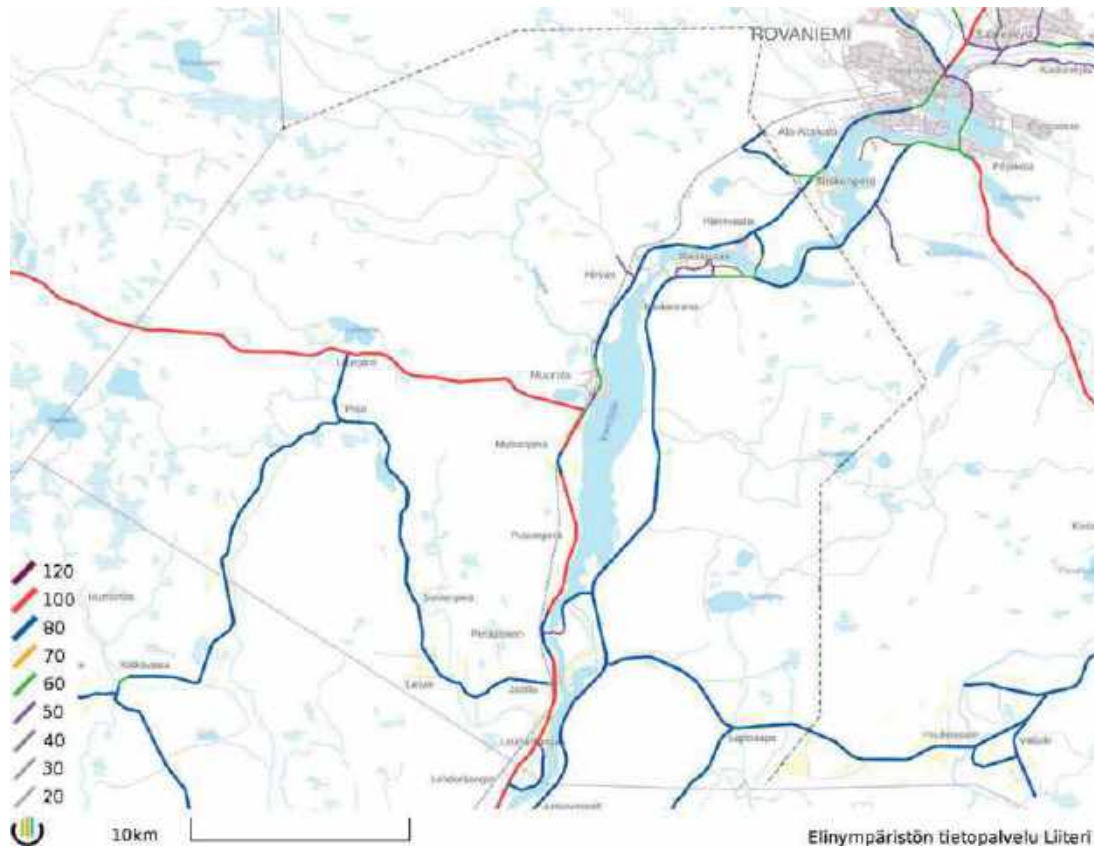
Aineisto kuvaa Liikennemäärän Väyläviraston ylläpitämällä maanteilla. Moottoriajoneuvojen kokonaismäärä (kpl). Tieto luetaan vuosittain liikennelaskentajärjestelmän kautta, mistä on annettu omat ohjeet. Tieto kuvaa tien poikkileikkauksen liikennettä osuudella, jolla liikennemäärä ja liikenteen koostumus on vakio.

Tien päällyste

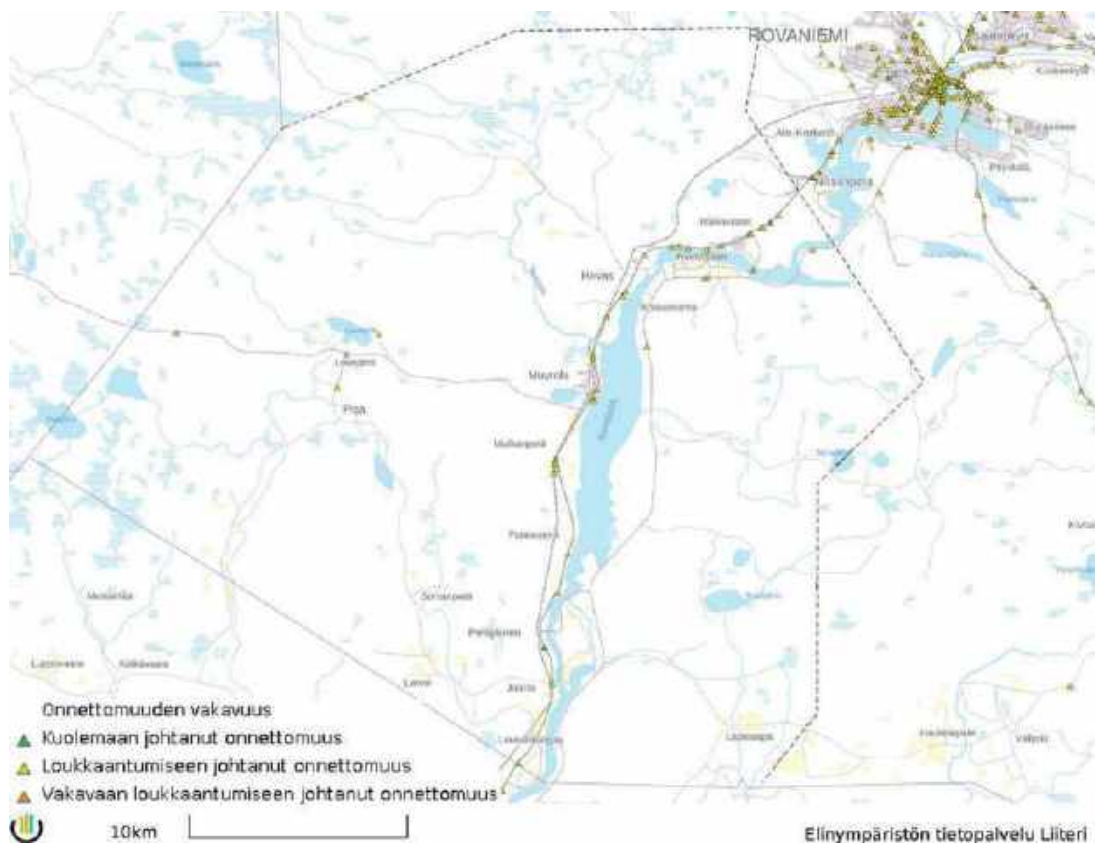
Nelostien, Aavasaksantien sekä Kemijoen itäpuolentien päällyste on pääosin pehmeää asfalttibetonia sekä paikoittain kovaa asfalttibetonia. Alueen muiden teiden päällyste on sorakulutuskerrosta.

Tien päällyste (Tierekisterin tietolaji 137):

Aineisto kattaa Väyläviraston ylläpitämän maantieverkon. Tieto rekisteröidään aina, kun tieosuus ensimmäisen kerran päällystetään tai kun päällysteen luokka vaihdetaan toiseksi. Jälkimmäiseen tapaukseen liittyy yleensä myös jonkinasteinen rakenteenparantaminen.

Kuva 4. Nopeusrajoitukset (Liiteri-tietoikkuna)

Kuva 5. Tieliikenneonnettomuudet 2011-2018 (Liiteri-tietoikkuna)

Nopeusrajoitukset

Alueen nopeusrajoitukset vaihtelevat 40-100 km/h välillä. Valtatiellä ja Aavasaksantiellä suurin sallittu nopeus on 100 km/h. Hirvaan, Leiveen, Pisan ja Petäjäisen kylissä sekä Kemijoen itäpuolentiellä nopeusrajoitus on 80 km/h.

Nopeusrajoitus ja taajamanopeusrajoitus (Tietorekisterin tietolaji 168):

Aineisto kattaa Väyläviraston ylläpitämän maantieverkon. Tälle tietolajille rekisteröidään vain pysyvät nopeusrajoitukset (ei tilapäisiä tai ns. vaihtuvia nopeusrajoituksia). Vaihtuvat nopeusrajoitukset ja niiden voimassaoloajat voidaan rekisteröidä omalle tietolajilleen. Koska maastossa ei voi erottaa tilapäisiä tai vaihtuvia nopeusrajoituksia pysyvistä, joudutaan rajoituksen luonne varmistamaan nopeusrajoituspäätöksistä.

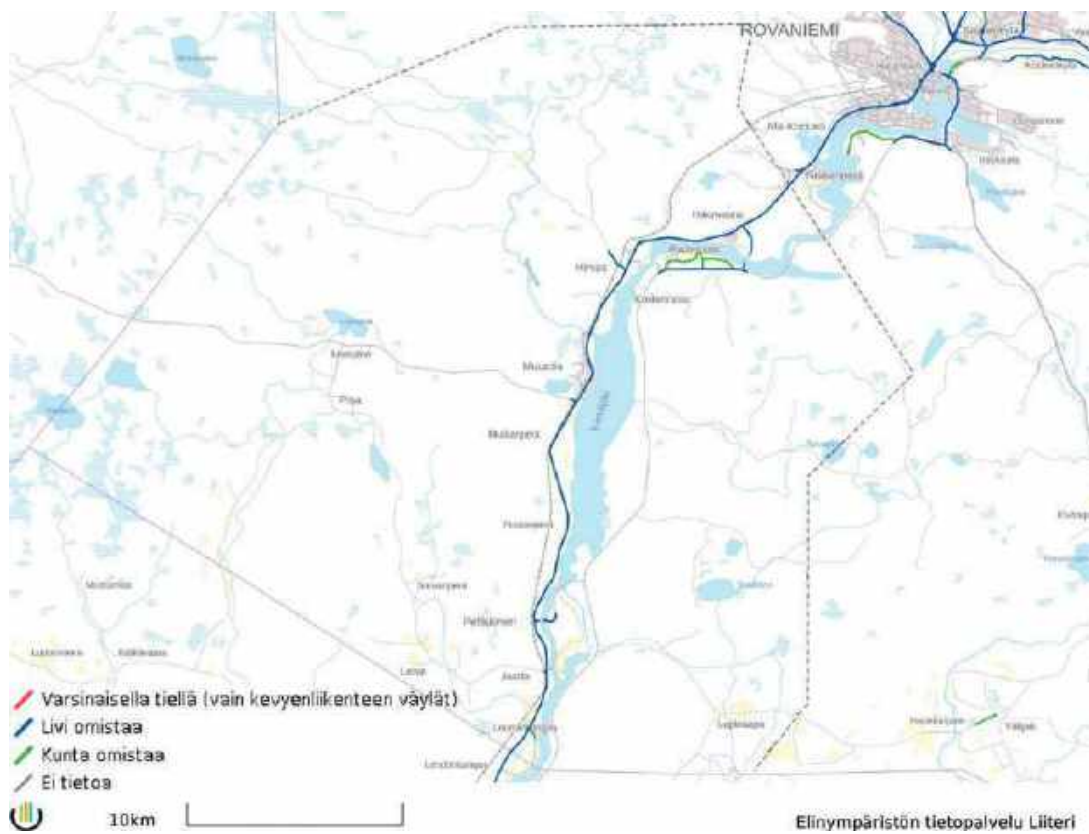
Tieliikenneonnettomuudet

Vuosina 2011-2018 alueella on tapahtunut useita loukkaantumiseen johtaneita onnettomuuksia, yksi vakavaan loukkaantumiseen johtanut onnettomuus sekä yksi kuolemaan johtanut onnettomuus. Eniten onnettomuuksia on tapahtunut Mutkanperällä, Muurolan keskustassa sekä keskustan pohjoispuolella sekä Hirvaan ja Häkinvaaran välillä.

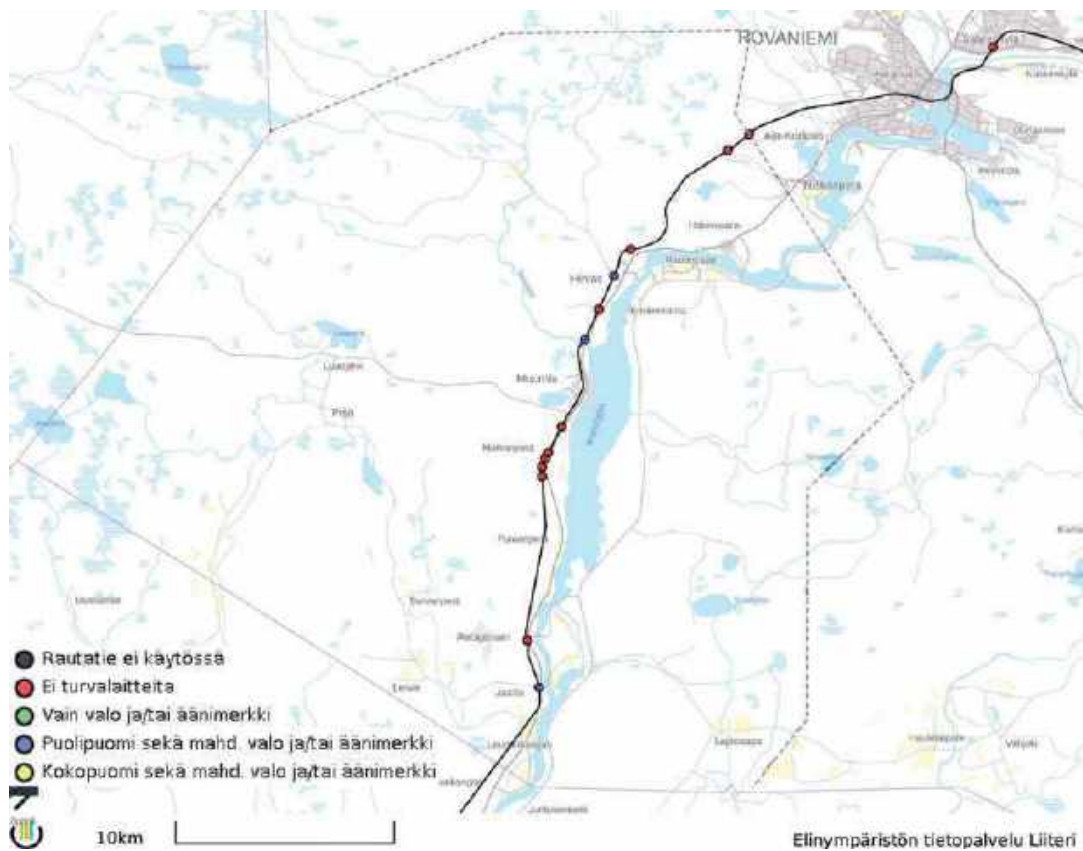
Tieliikenneonnettomuudet:

Suomessa poliisin tietoon tulleet ja Tilastokeskukselle ilmoittamat henkilövahinkoon johtaneet tieliikenteen onnettomuudet, joilla on koordinaattitiedot.

Jokainen työllinen henkilö muodostaa tällöin yhden työpaikan. Lukuun sisältyvät myös osa-aikaiset työntekijät. Tämä on tietoryhmän kantaluku.

Kuva 6. Valaistus (Liiteri-tietoikkuna)

Kuva 7. Rataverkko ja rautatien tasoristeykset (Liiteri-tietoikkuna)

Valaistus

Alueen valaistus on keskittynyt pääosin valtatie varteen Kemijoen länsipuolelle. Petäjäskosken voimalaitoksen yli johtava tie sekä Rautiosaaren asuinalue on valaistu.

Valaistus (Tierekisterin tietolaji 167):

Tierekisterin valaistus-tietolaji. Kattaa Väyläviraston ylläpitämän maantieverkon. Valaistuksi tieosuudeksi katsotaan 2 tai useamman valaisimen muodostama kokonaisuus tiellä. Käytännössä saattaa esiintyä tapauksia, joissa valaisimet ovat suurin välimatkoin ja heikkotehoisia. Nämäkin osuudet on huomioitava, mikäli valaisimet liittyvät samaan kokonaisuuteen. Valaistuksen tieosoitteet määritellään ko. osuuden ensimmäisen ja viimeisen valaisinpylvään mukaan.

Rataverkko ja rautatien tasoristeykset

Kemijoen länsirantaa pitkin kulkee junarata Rovaniemelle.

Rataverkko:

Yksiraiteinen ratalinja-aineisto Väyläviraston hallinnoimasta rataverkosta koko Suomen alueelta. Aineisto ei sisällä yksityisraiteita. Sisältää ominaisuustietoina rataosanumeron sekä ratakilometritiedon, joiden avulla voidaan asemoida (lineaarinen referointi) ratarekisterien kohteita. Aineistosta ei selviä moniraiteiset osuudet tai liikennepaikat (ratapihat).

Rautatietasoristeys (Tierekisterin tietolaji: 192)

Aineisto kattaa Väyläviraston ylläpitämän maantieverkon. Rautatietasoristeyksen tieosoite määräytyy ko. väylien keskilinjoiden leikkauspisteen mukaan. Rautatietasoristeyksiin luetaan myös ne muutamat tapaukset, joissa rautatie ja yleinen tie käyttävät samaa ajorataa sillalla. Tieosoite määräytyy tällöin yhteisen osuuden keskikohdan mukaan.

Joukkoliikenne

Alakemijoella liikennöi paikallisliikenne Kemijoen länsipuolella Rovaniemeltä Muurolaan asti. Linja 14 liikennöi arkipäivisin Rovaniemi-Muurola välillä parin tunnin välein ja viikonloppuisin neljä kertaa päivässä.

Välillä Rovaniemi-Jautila valtatiellä liikennöi kaukoliikenne; V. Alamäki Oy ja Liikenne P. Piirainen maanantaista sunnuntaihin, Rajalinjat Oy koulupäivinä maanantaista perjantaihin sekä OnniBus FLEX/Gold line sunnuntaisin. Linjat liikennöivät kerran päivässä, lukuun ottamatta perjantaita jolloin Liikenne P. Piirainen liikennöi kaksi kertaa. V. Alamäki liikennöi Jyväskylän kautta Helsinkiin ja muut linjat Kemin kautta Ouluun.

Muurolan rautatieasema on käytössä ja sen kautta kulkee päivittäin useita kaukoliikenteen junia Rovaniemelle ja Kemiin.

Lähteet:

Elinympäristön tietopalvelu Liiteri:
<https://liiteri.ymparisto.fi/>

Matkahuolto:
<https://www.matkahuolto.fi/>

Rovaniemen joukkoliikenne:
<https://www.linkkari.fi/>

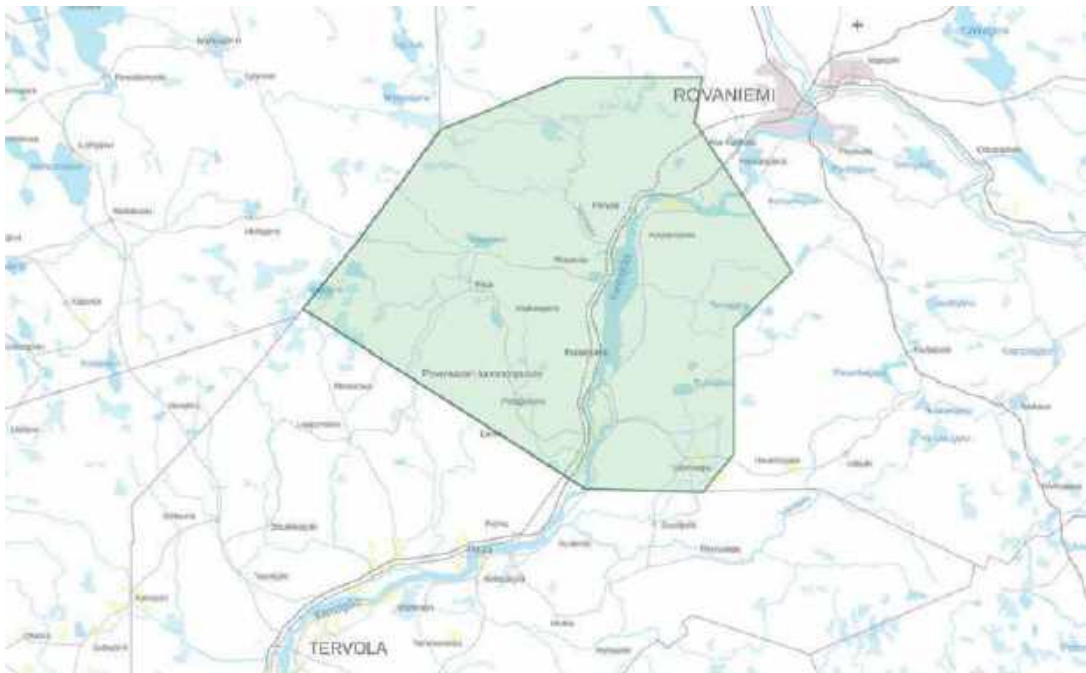
<https://www.vr.fi/>

Alakemijoen alue: Sara Riekki

Elinkeinoelämäselvitys

Alakemijoen alue

Alakemijoen elinkeinoelämäselvitys tehdään osana Rovaniemen ympäryskylien kehityskuvaa vuodelle 2035. Tässä selvityksessä esitetään työmarkkinat, työpaikat toimialoitain, asukkaiden pääasiallinen toiminta sekä väestön koulutusrakenne koko Alakemijoen alueella. Aineisto on peräisin Tilastokeskuksen ylläpitämästä Paavo-tietokannasta (tietoa postinumeroalueittain).

Kuva 1. Alakemijoen aluerajaus. (Liiteri-tietoikkuna)

Työmarkkinat

Alueen korkein työllisyysaste on Hirvaalla ja Rautionsaarella, matalin työllisyysaste on Muurolassa. Matalin työttömyysaste Rautionsaarella ja korkein työttömyysaste on Petäjäisellä.

Tilastovuosi:

Tiedot ovat ajankohdalta 31.12.2017

Työllisyysaste %:

18-64-vuotiaiden työllisten prosenttiosuus samanikäisestä väestöstä.

Työttömyysaste %:

18-64-vuotiaiden työttömien prosenttiosuus samanikäisestä työvoimasta eli työllisistä ja työttömistä.

Perusjoukko:

Asukkailla tarkoitetaan alueella vakinaisesti asuvaa väestöä. Ne henkilöt, joilla

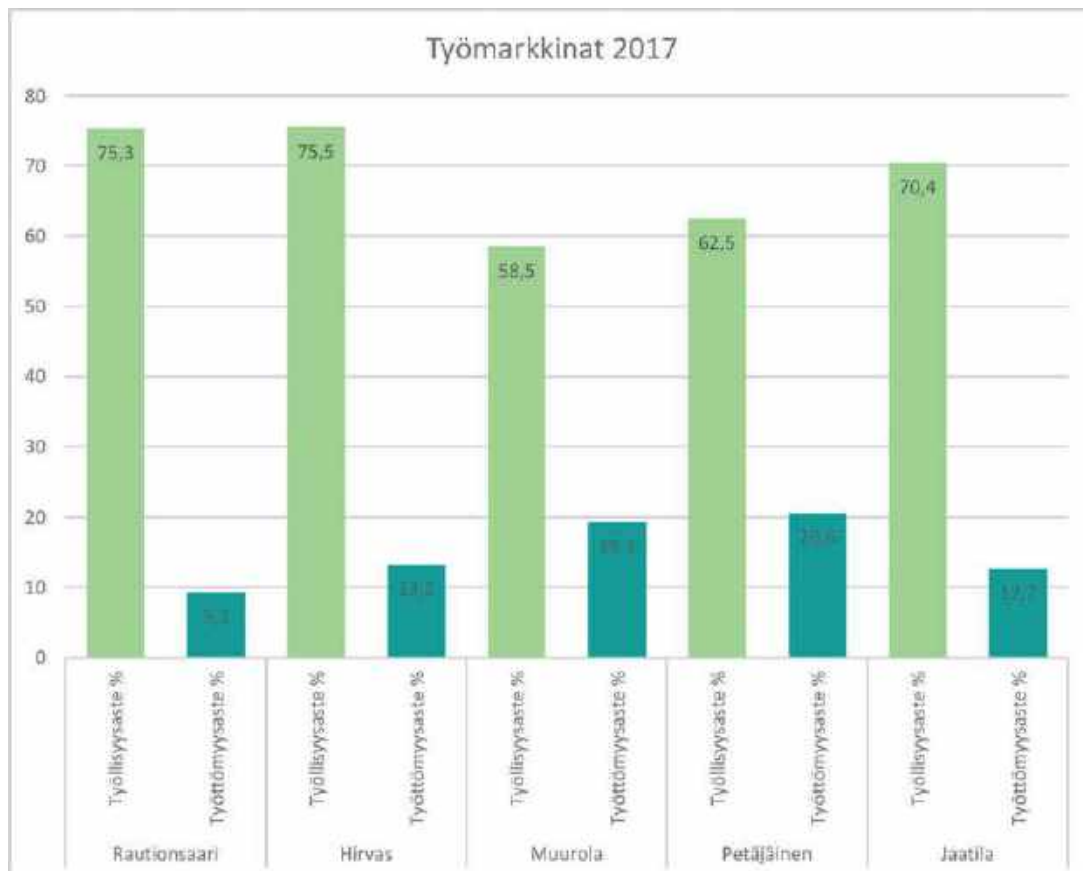
väestötietojärjestelmän mukaan oli kotipaikka Suomessa vuoden lopussa (31. joulukuuta), kuuluvat asukkaisiin kansalaisuudesta riippumatta. Asukkaiden sijainti määräytyy asuinrakennusten koordinaattien perusteella. Henkilöt, jotka asuvat laitoksissa, saavat sijaintitiedot laitoksen koordinaattien mukaan, mikäli ne ovat tiedossa. Pois sen sijaan jäävät koordinaatiton laitosväestö, ulkomailla tilapäisesti asuvat Suomen kansalaiset ja henkilöt, joiden sijaintitietoa kunnassa ei tiedetä.

Työpaikat toimialoittain

Alueelta löytyy kaikkien toimialojen työpaikkoa. Eniten alueella on palveluiden työpaikkoja, joista suurin osa sijoittuu Muurolan sairaalan (Totonvaara) alueelle.

Tilastovuosi:

Tiedot ovat ajankohdalta 31.12.2018.

Kaavio 1. Työmarkkinat 2017 (Paavo-tietokanta)

Työpaikat yhteensä, 2018 (TP):

Työpaikat yhteensä on tietyllä alueella työskentelevien henkilöiden lukumäärä. Jokainen työllinen henkilö muodostaa tällöin yhden työpaikan. Lukuun sisältyvät myös osa-aikaiset työntekijät. Tämä on tietoryhmän kantaluku.

Palveluiden työpaikat, 2018 (TP):

Palveluihin kuuluvat: G tukku- ja vähittäiskauppa; moottoriajoneuvojen ja moottoripyörien korjaus H kuljetus ja varastointi I majoitus- ja ravitsemistoiminta J informaatio ja viestintä K rahoitus- ja vakuutustoiminta L kiinteistöalan toiminta M ammatillinen, tieteellinen ja tekninen toiminta N Hallinto ja tukipalvelutoiminta O Julkinen hallinto ja maanpuolustus; pakollinen sosiaalivakuutus P Koulutus Q Terveys- ja sosiaalipalvelut R Taiteet, viihde ja virkistys S Muu palvelutoiminta T Kotitalouksien toiminta työnantajina; kotitalouksien eriyttämätön toiminta tavaroiden ja palveluiden tuottamiseksi omaan

käyttöön U Kansainvälisten organisaatioiden ja toimielinten toiminta.

Alkutuotannon työpaikat, 2018 (TP):

Alkutuotantoon kuuluvat: A maatalous, metsätalous ja kalatalous.

Jalostuksen työpaikat, 2018 (TP):

Jalostukseen kuuluvat: B Kaivostoiminta ja louhinta C Teollisuus D Sähkö-, kaasua ja lämpöhuolto, jäähdytysliiketoiminta E Vesihuolto, viemäri- ja jätevesihuolto ja muu ympäristön puhtaanapito F Rakentaminen.

Perusjoukko:

Tietyllä alueella työskentelevien henkilöiden lukumäärää voidaan käyttää kuvaamaan työpaikkojen lukumäärää tällä alueella. Jokaisen työllisen henkilön on tällöin ajateltu muodostavan yhden työpaikan. Näin osa-aikaistakin työtä tekevä henkilö muodostaa laskennallisesti yhden työpaikan. Jos työtä esimerkiksi äitiysloman vuoksi hoitaa

Kaavio 2. Työpaikat toimialoittain 2018 (Paavo-tietokanta)

sijainen, saattaa vastaavasti muodostua kaksi työpaikkaa. Työsuhteet voivat olla luonteeltaan myös tilapäisiä ja lyhytaikaisia. Henkilön toimiala (elinkeino) määräytyy hänen työpaikkansa toimialan mukaan. Kaikki samassa toimipaikassa työskentelevät saavat saman toimialan ammatistaan riippumatta. Tieto toimialasta perustuu Tilastokeskuksen yrtys- ja toimipaikkarekisterin tietoihin.

Asukkaiden pääasiallinen toiminta

Alueen asukkaita 40 % on työllisiä, 27 % eläkeläisiä ja 20 % lapsia.

Tilastovuosi:

Tiedot ovat ajankohdalta 31.12.2018.

Asukkaat yhteensä, 2018 (PT):

Asukkailla tarkoitetaan alueella vakinaisesti asuvaa väestöä. Tämä on tietoryhmän kantaluku.

Työlliset, 2018 (PT):

Työlliseen työvoimaan luetaan kaikki 18-74-vuotiaat henkilöt, jotka olivat ansiotyössä vuoden viimeisellä viikolla.

Työttömät, 2018 (PT):

Työttömään työvoimaan luetaan vuoden viimeisenä työpäivänä työttömänä olleet 15-64-vuotiaat henkilöt.

Opiskelija, 2018 (PT):

Opiskelijoiksi katsotaan ne henkilöt, jotka opiskelevat päätoimisesti eivätkä ole ansiotyössä tai työttömänä. Määrittely tapahtuu henkilön syyskuun tilanteen mukaan.

Lapset 0-14 -vuotiaat, 2018 (PT):

0-14 -vuotiaat lapset.

Eläkeläiset, 2018 (PT):

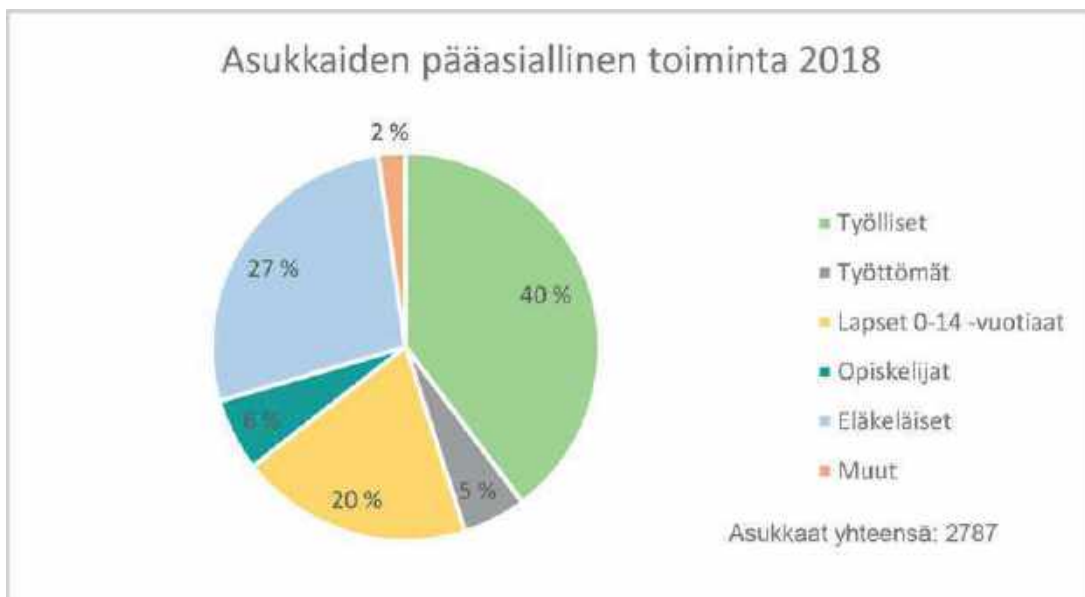
Eläkeläisiä ovat kaikki ne henkilöt, jotka saavat Kansaneläkelaitoksen tai Eläketurvakeskuksen tietojen mukaan eläkettä (pois lukien osa-aika- ja perhe-eläke) tai joilla on eläketuloja. Jos eläkettä saava henkilö on samanaikaisesti ansiotyössä, luetaan hänet työlliseksi.

Muut, 2018 (PT):

Muut- ryhmään kuuluvat kaikki muut työvoiman ulkopuolella olevat kuin lapset (0-14-v.), opiskelijat ja eläkeläiset. Muut- ryhmä sisältää mm. varusmiehet.

Perusjoukko:

Asukkailla tarkoitetaan alueella vakinaisesti asuvaa väestöä. Ne henkilöt, joilla väestötietojärjestelmän mukaan oli kotipaikka Suomessa vuoden lopussa (31. joulukuuta), kuuluvat asukkaisiin kansalaisuudesta riippumatta. Asukkaiden sijainti määräytyy asuinrakennusten koordinaattien perusteella.

Kaavio 3. Asukkaiden pääasiallinen toiminta 2018 (Paavo-tietokanta)

Henkilöt, jotka asuvat laitoksissa, saavat sijaintitiedot laitoksen koordinaattien mukaan, mikäli ne ovat tiedossa. Pois sen sijaan jäävät koordinaatiton laitospöytäkirja, ulkomailta tilapäisesti asuvat Suomen kansalaiset ja henkilöt, joiden sijaintitietoa kunnassa ei tiedetä.

Asukkaiden koulutusaste

Alueen asukkaita noin 80 % on suorittanut vähintään keskiasteen tutkinnon. Keskiasteen koulutuksiksi luetaan mm. ylioppilastutkinnot, 1-3-vuotiset ammatilliset tutkinnot, ammatilliset perustutkinnot, ammattitutkinnot ja erikoisammattitutkinnot. Yli 60 % asukkaista on suorittanut ammatillisen tutkinnon. Asukkaista 20 % ei ole suorittanut perusasteen jälkeistä tutkintoa tai heidän koulutuksensa on tuntematon.

Tilastovuosi:

Tiedot ovat ajankohdalta 31.12.2019.

18 vuotta täyttäneet yhteensä, 2019 (KO):

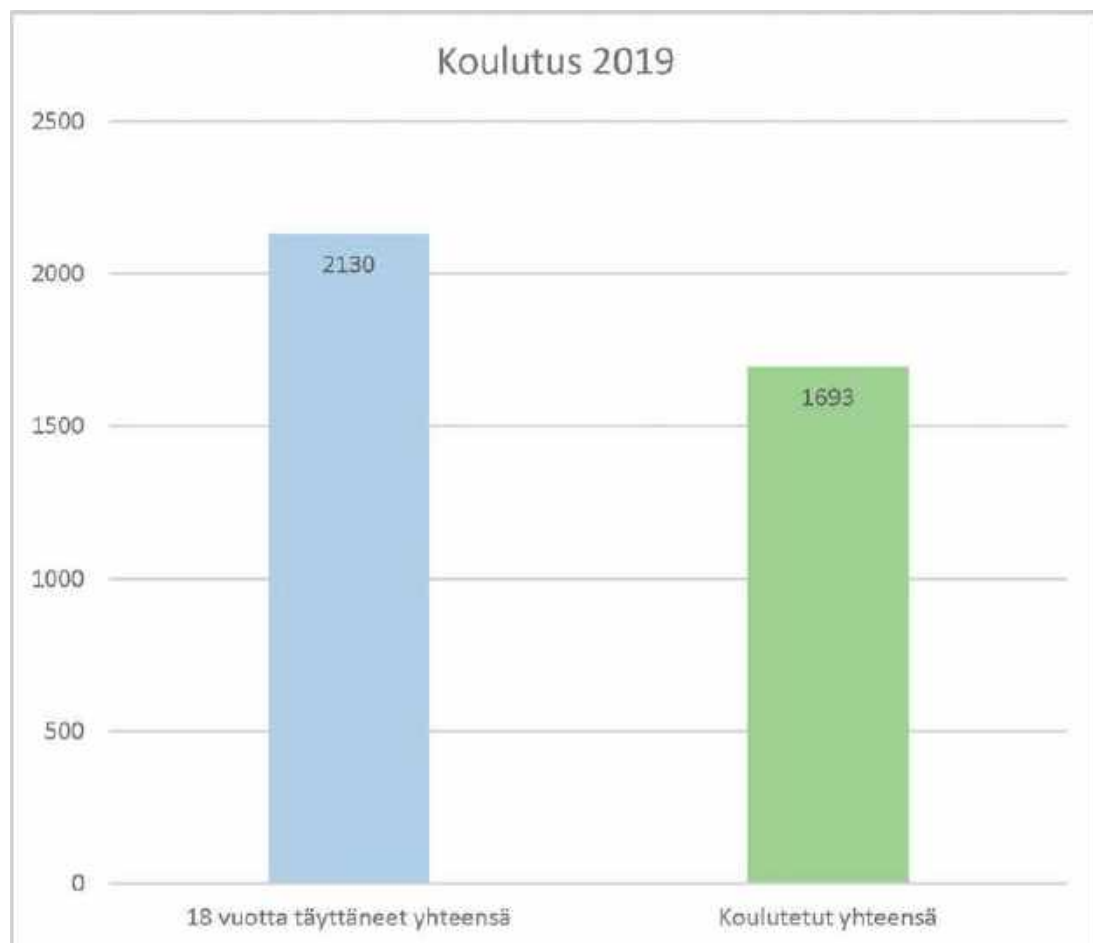
Alueella asuvien koulutusrakennetiedot koskevat 18 vuotta täyttänyttä väestöä. Tämä on tietoryhmän kantaluku.

Koulutetut yhteensä, 2019 (KO):

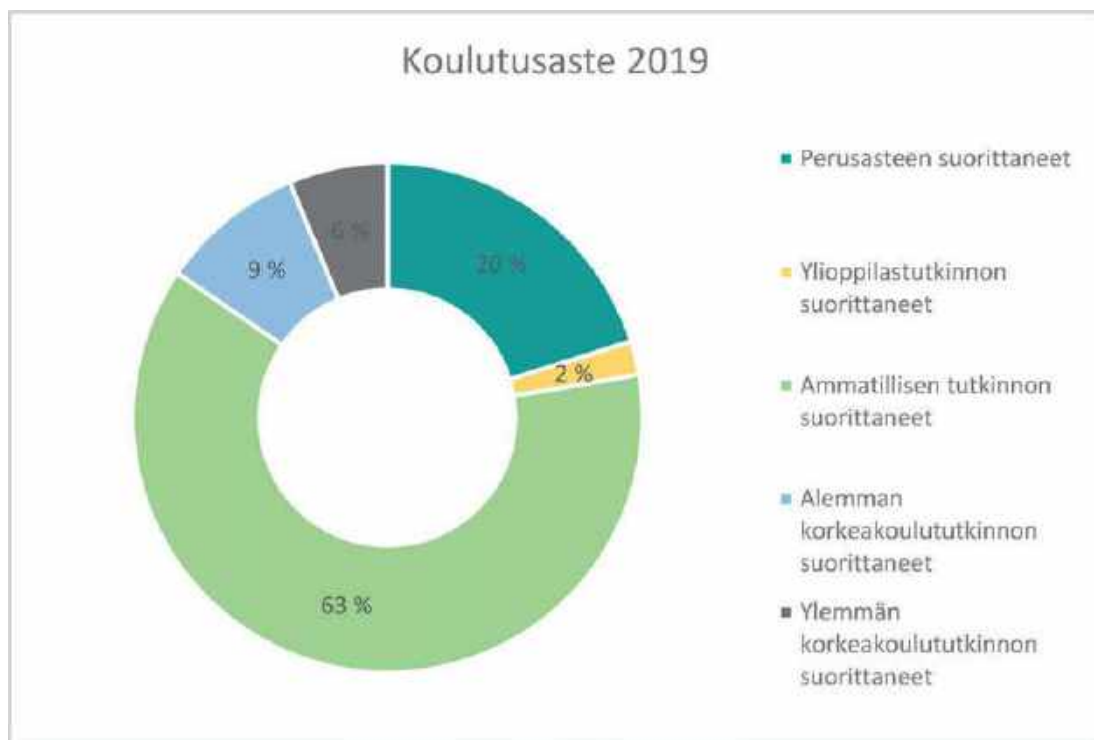
Koulutetut (tutkinnon suorittaneet) ovat suorittaneet vähintään keskiasteen tutkinnon.

Perusasteen suorittaneet, 2019 (KO):

Perusasteen suorittaneet ovat henkilöitä, jotka eivät ole suorittaneet perusasteen jälkeistä tutkintoa. Luokka sisältää myös henkilöt, joiden koulutus on tuntematon.

Kaavio 4. Koulutus 2019 (Paavo-tietokanta)

Kaavio 5. Koulutusaste 2019 (Paavo-tietokanta)

Ylioppilastutkinnon suorittaneet, 2019 (KO):

Ylioppilastutkinnon suorittaneet sisältää henkilöt, jotka ovat suorittaneet ylioppilastutkinnon

Ammatillisen tutkinnon suorittaneet, 2019 (KO):

Ammatilliset tutkinnot sisältävät toisen asteen (3, pois lukien ylioppilastutkinto), erikoisammattikouluasteen (4) sekä alimman korkea-asteen (5) tutkinnot.

Alemman korkeakoulututkinnon suorittaneet, 2019 (KO):

Alempi korkeakoulututkinto sisältää alemman korkeakouluasteen (6-aste) tutkinnot.

Ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneet, 2019 (KO):

Ylempi korkeakoulututkinto sisältää ylemmän korkeakouluasteen (7-aste) tutkinnot sekä tutkijakoulutusasteen (8-aste) tutkinnot.

Perusjoukko:

Alueella asuvien koulutusrakennetiedot koskevat 18 vuotta täyttänyttä väestöä.

Kultakin henkilöltä on otettu huomioon vain yksi koulutus, joka on koulutusasteen mukaan korkein tai samanasteisista tutkinnoista viimeisin suoritettu tutkinto. Silloin, kun henkilö on suorittanut ylioppilastutkinnon ja keskiasteen ammatillisen tutkinnon, määräytyy koulutus keskiasteen ammatillisen tutkinnon mukaan.

Lähteet

Paavo (Postinumeroalueittainen avoin tieto)-tietokanta:

Työmarkkinat 2017:

https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/Postinumeroalueittainen_avoin_tieto/Postinumeroalueittainen_avoin_tieto__Ty%C3%B6markkinat%202017/paavo_tyoid.px/

Työpaikat toimialoittain 2018:

https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/Postinumeroalueittainen_avoin_tieto/Postinumeroalueittainen_avoin_tieto__2021/paavo_pxt_12f5.px/

Asukkaiden pääasiallinen toiminta 2018:

https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/Postinumeroalueittainen_avoin_tieto/Postinumeroalueittainen_avoin_tieto__2021/paavo_pxt_12f6.px/

Asukkaiden koulutusaste 2019:

https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/Postinumeroalueittainen_avoin_tieto/Postinumeroalueittainen_avoin_tieto__2021/paavo_pxt_12ez.px/

Alakemijoen alue: Johanna Vartiainen

Maisema- ja luontoselvitys

Alakemijoen alue

Alakemijoen maisema- ja luontoselvitys tehdään osana Rovaniemen kylien kehityskuvaa vuodelle 2035. Tässä selvityksessä esitetään Alakemijoen alueen kannalta tärkeimmät maiseman ja luonnon ominaispiirteet sekä kulttuuriympäristön peruspiirteet.

Tausta-aineistona on käytetty Suomen Ympäristökeskuksen ylläpitämää Liiteri-tietopalvelua, maanmittauslaitoksen avoimien aineistojen tiedostopalvelua, Suomen ympäristökeskuksen ladattavia paikkatietoaineistoja sekä Hirvaan ja Rautiosaaren osayleiskaavojen selostuksia. Selvityksen tuloksia käytetään ohjaamaan Alakemijoen kehityskuvan suunnittelua.

Kuva 1. Alakemijoen aluerajaus. (Liiteri-tietokkuna)

Kuva 2. Valajaskosken voimalaitos kesällä. (Kuvälähde: Kemijoki Oy)

Alakemijoen maiseman peruspiirteet

Selvitysalueen maisemarakenteen perustan muodostaa jokivarsi, jonka varsille Alakemijoen asutus pääosin sijoittuu. Maisemakuva vaihtelee alueen eri osissa jokivarteen rakennetusta ympäristöstä taajamaan ja laajoihin metsämaisemiin sekä maaseutuun. Maantieteellisesti Kemijoki jakaa selvitysalueen kahteen osaan: Kemijoen länsipuoleen eli valtatie 4:n varteen ja joen itäpuoleen, joka on nykyisellään lähes asumaton seutua komeine kumpumaisemineen. Omanlaisensa profiilin Alakemijoelle muodostavat alueen kylät sekä Kemijoen voimalaitokset, jotka ovat asukkaiden keskuudessa suosittuja nähtävyyksiä etenkin kevättulvien aikaan. Selvitysalueelle kuuluu kaksi voimalaitosta, Valajaskosken voimalaitos (kuva 2) ja Petäjäskosken voimalaitos.

Luonnonympäristö

Luonnonsuojelu

Alakemijoen alueen kaakkoisosaan, Kemijoen itäpuolelle, ulottuu koskiensuojelulla

suojeltu Vähäjoen valuma-alue. Selvitysalueen muut valtion luonnonsuojelu- ja luonnonsuojeluohjelma-alueet kuuluvat pääosin Natura 2000-ohjelmaan. Lounaisosassa alueelle osittain ulottuu Pisavaaran luonnonpuisto, joka on yksi maamme 19 luonnonpuistosta. Luonnonpuistojen suojelumääräykset ovat kansallispuistoja tiukemmat ja niissä saa liikkua vain erillisen luvan saaneet. Pisavaaran luonnonpuisto ei siis ole avoin yleisölle ja retkeily siellä on kielletty (www.luontoon.fi).

Pohjavesialueet

Alakemijoen alueella on kuusi pohjavesialuetta, joista vedenhankinnan kannalta tärkeitä alueita ovat:

- Totonkangas (64340)
- Kolvavaara - Louejärvi (64248)
- Hietavaara (64300)
- Poutinki (58910)
- Ternuvuoma (63332)

Muut pohjavesialueet:

- Louejärvi (60828)

TEEMAKARTTA - ALAKEMIJOKI

Luonnonsuojelu- ja pohjavesialueet

Merkintöjen selitykset:

- Luonnonsuojelualueet
- Luonnonsuojeluohjelma-alueet
- Koskiensuojelulailla suojellut vesistöt
- Pohjavesialueet
- Selvitysalue

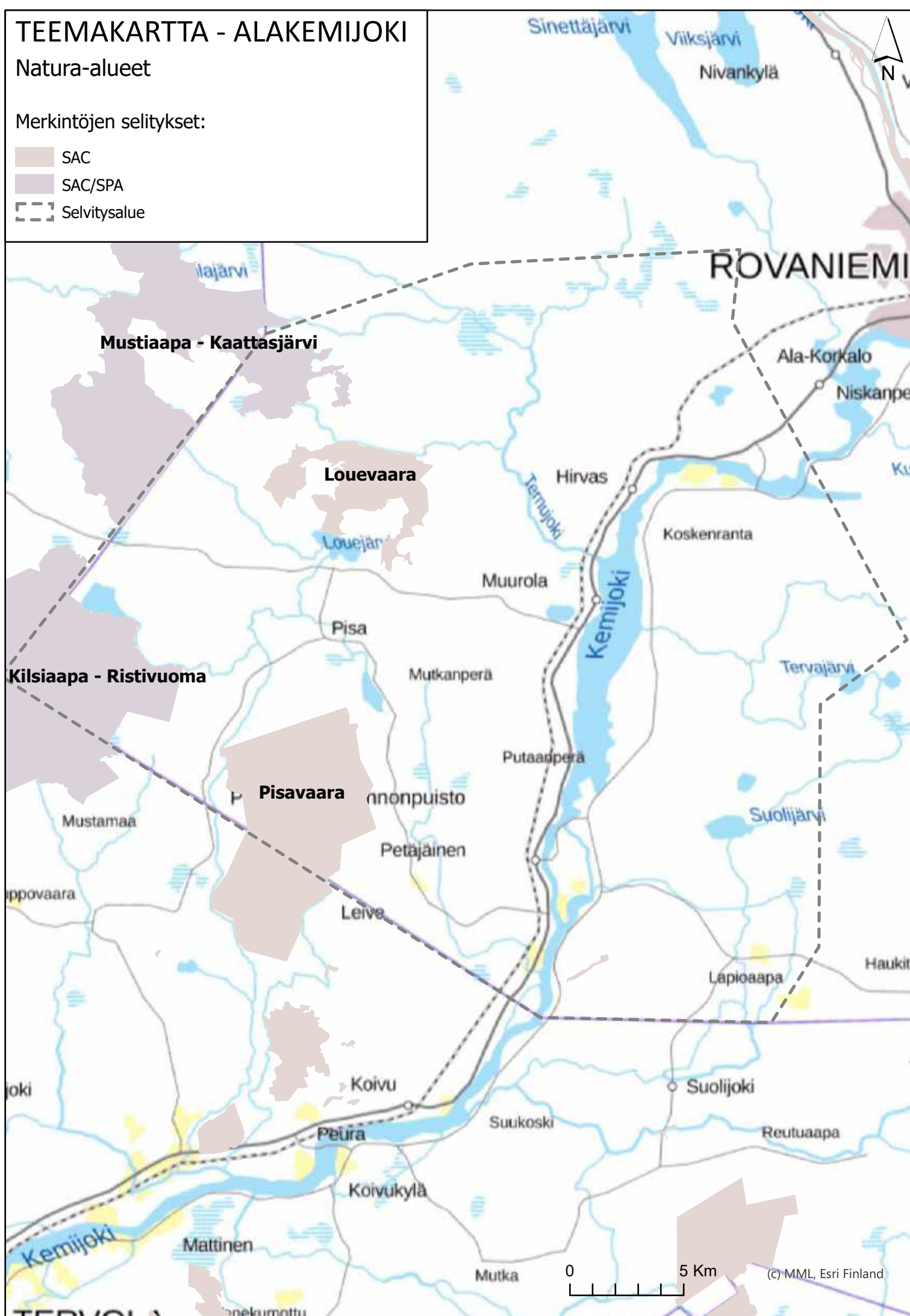

TEEMAKARTTA - ALAKEMIJOKI

Natura-alueet

Merkintöjen selitykset:

- SAC
- SAC/SPA
- Selvitysalue

Virkistäytyminen

Alakemijoen alueen ulkoilu- ja virkistätymismahdollisuudet ovat monipuoliset. Alueella on hiihtolatuja, luontopolkuja, pyöräilyreittejä sekä kattavat moottorikelkkaurat- ja reitistöt. Talviaikaan moottorikelkalla on mahdollista liikkua Kemijokea pitkin Rovaniemen kaupunkiin asti, josta reittejä kulkee edelleen kohti Pohjoista sekä Kemijärven, Kuusamon ja Ranuan suuntiin. Alueen nähtävyyksiin kuuluvat Jaatilansaaren riippusilta (kuva 3) sekä Hirvaan läheisyydessä oleva vanha Mylly (kuva 5), joka on myös yksi alueen muinaisjäänneksistä.

Kuva 3. Jaatilansaaren riippusilta. (Kuvälähde: RoiKylät)

Kemijoen varrella on useita laavuja ja tulentekopaikkoja, jotka houkuttelevat luonnossa liikkumiseen. Hirvasojan laavulta (kuva 4) lähtee vuonna 2014 avattu satupolku, joka lyhyenä ja helppokuluisena luontopolkuna soveltuu kesällä patikointiin ja talvella lumikenkäilyyn. Alueella on myös uimaranta, lentopallokenttä, venepaikkoja ja veneenlaskupaikka Uimapaikka ja venepaikka löytyvät lisäksi myös Ruikasta ([www. RoiKylät.fi](http://www.RoiKylät.fi)).

- Laavu, Jussilanvaara
- Laavu, Hirvasoja (Satupolku)
- Laavu, Niilon laavu
- Laavu, Eräsaari
- Laavu, Muurola
- Laavu, Jaatilansaari
- Kota, Venejoki

Kuva 4. Hirvasojan laavu. (Kuvälähde: Rovaniemen karttapalvelu)

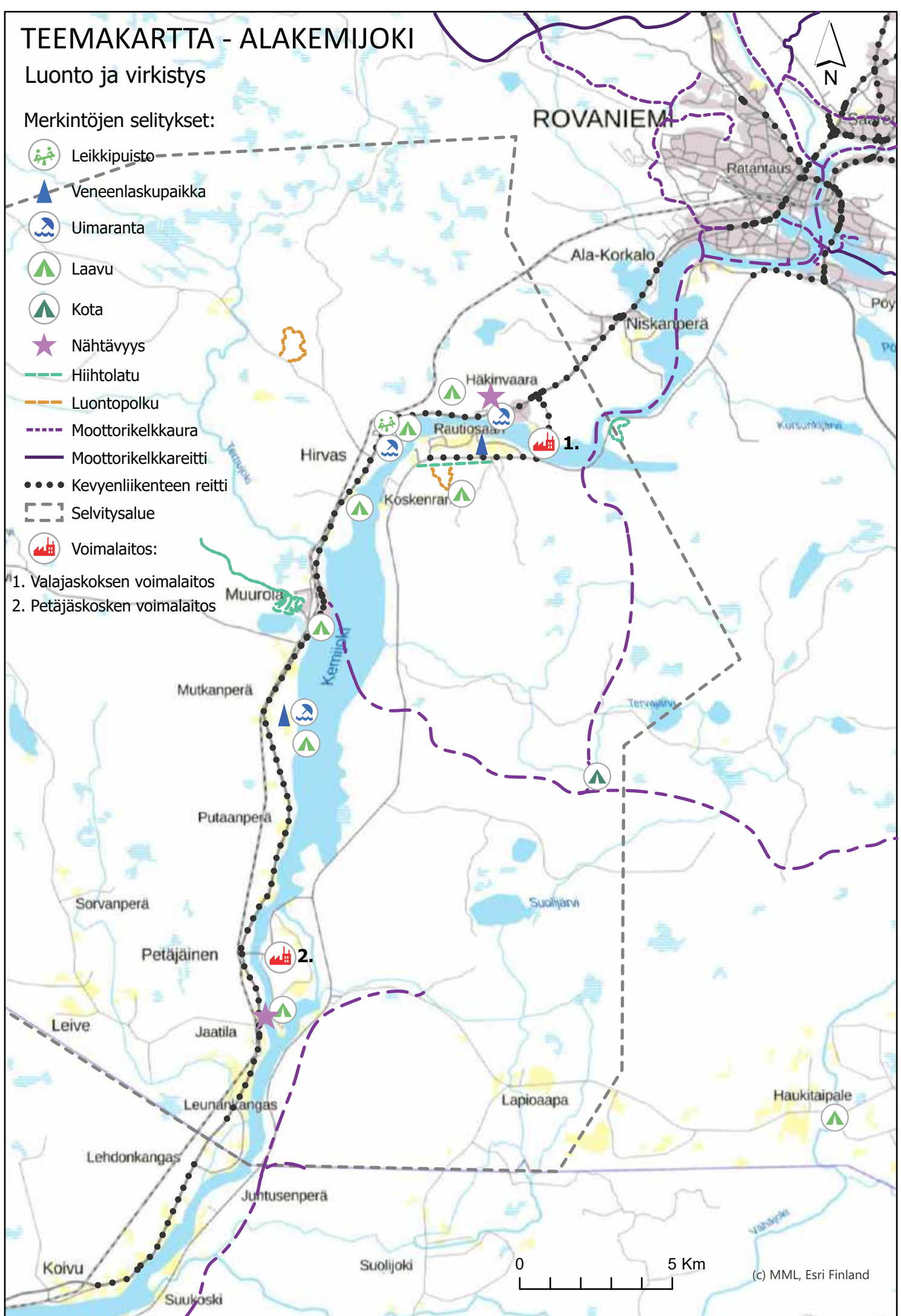
TEEMAKARTTA - ALAKEMIJOKI

Luonto ja virkistys

Merkintöjen selitykset:

- Leikkipuisto
- Veneenlaskupaikka
- Uimaranta
- Laavu
- Kota
- Nähtävyys
- Hiihtolatu
- Luontopolku
- Moottorikelkkaura
- Moottorikelkkareitti
- Kevyenliikenteen reitti
- Selvitysalue
- Voimalaitos:

- 1. Valajaskoksen voimalaitos
- 2. Petäjäsken voimalaitos

(c) MML, Esri Finland

Teemakartta 3. Luonto ja virkistystyminen.

Kuva 5. Hirvaan mylly. (Kuvälähde: Hirvaan osayleiskaavan selostus, s. 28)

Kulttuuriympäristö

Kulttuuriympäristöllä tarkoitetaan kulttuurihistoriallisesti arvokasta kokonaisuutta, joka pitää sisällään rakennetun ympäristön, perinnemaiseman ja kiinteät muinaisjäännökset. Kulttuuriympäristö kattaa kaikki inhimillisen toiminnan vaikutukset suhteessa luonnonympäristöön.

Arvokkaat kulttuuriympäristöt:

- Jaatilan saari Kemijoessa
- Jaatilan kylä
- Ruikan kylä
- Rautiosaari Kemijoessa
- Rovaniemen metsäoppilaitos, Hirvas

Erityispiirteet ja suojelukohteet

Alueella on rakennusperinteen kannalta arvokkaita rakennuksia sekä muita kulttuurihistoriallisesti tärkeitä luonnonarvoja. Alueella tapahtuva rakentaminen ja ympäristöhoito tulee sopeuttaa alueen maisemallisiin ja kulttuurihistoriallisiin arvoihin (Hirvaan yleiskaavan selostus, s. 62)

Selvitysalueelta löytyy useita kiinteitä muinaisjäännöksiä, esimerkiksi Hirvaan mylly (kuva 5) sekä kuusi kulttuuriperintökohdetta. Alueen valtakunnallisesti merkittäviä rakennettuja ympäristöjä ovat Muurolan rautatieasema ja Hirvaan rautatiepysäkki. Hirvaan pysäkin asema (kuva 6) ja Muurolan rautatieasema ovat oheisrakennuksineen suojeltuja rakennuksia.

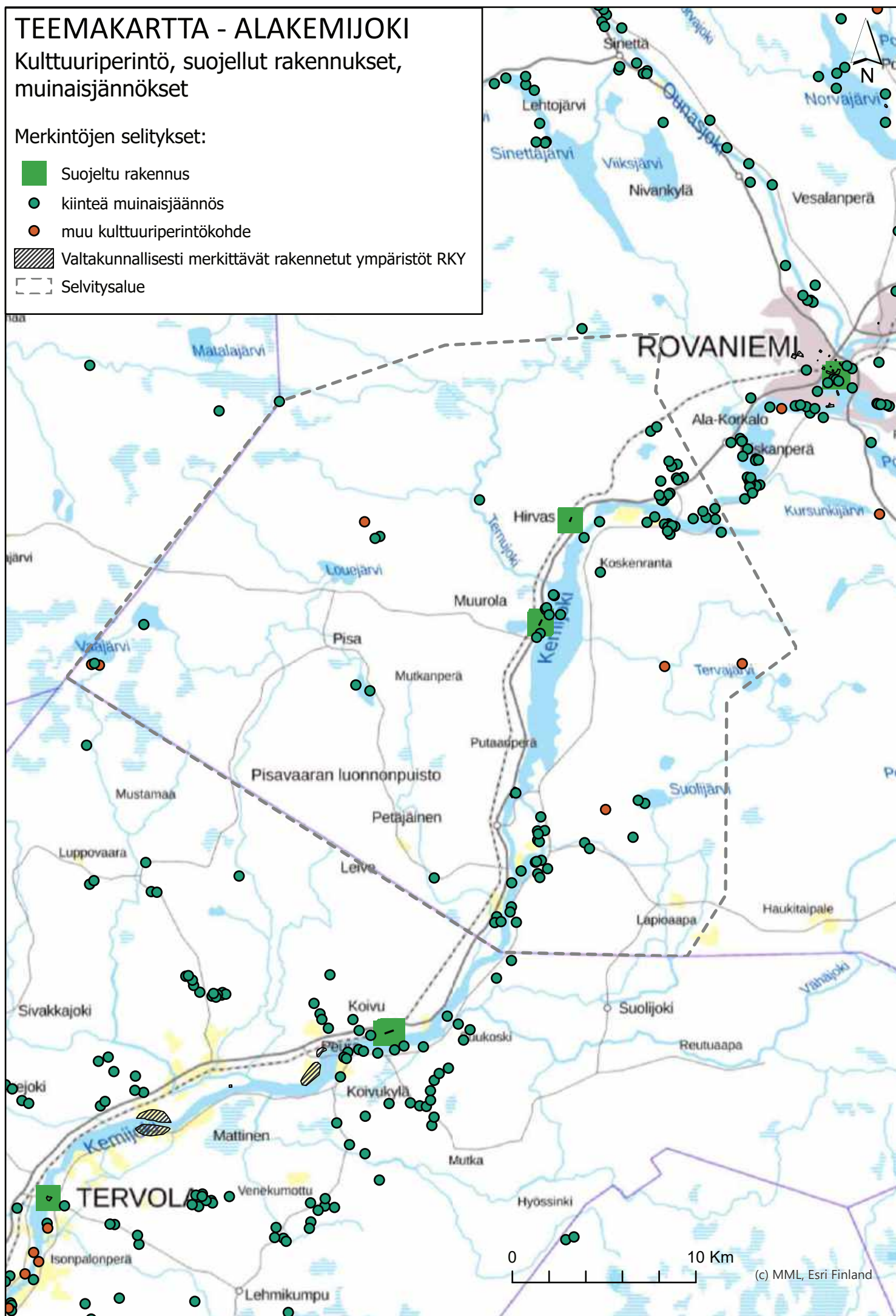
Kuva 6. Hirvaan pysäkin asema. (Kuvälähde: Hirvaan osayleiskaavan selostus, s. 26)

TEEMAKARTTA - ALAKEMIJOKI

Kulttuuriperintö, suojellut rakennukset,
muinaisjännökset

Merkintöjen selitykset:

- Suojeltu rakennus
- kiinteä muinaisjännös
- muu kulttuuriperintökohde
- Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut ympäristöt RKY
- Selvitysalue

Teemakartta 4. Kulttuuriperintö, suojellut rakennukset, muinaisjännökset.

Lähteet

Nettisivut:

Kemijoki Oy. Web-osoite: <https://www.kemijoki.fi/> [Viitattu 22.3.2021]

Luontoon.fi. Web-osoite: <https://www.luontoon.fi/> [Viitattu 23.3.2021]

Suomen ympäristökeskus. Ladattavat paikkatietoaineistot. Web-osoite: https://www.syke.fi/fi-FI/Avoin_tieto/Paikkatietoaineistot/Ladattavat_paikkatietoaineistot/ [Viitattu 23.3.2021]

RoiKylät. Web-osoite: <https://www.roikylat.fi/> [Viitattu 20.3.2021]

Osayleiskaavojen selostukset:

Hirvaan osayleiskaava, Yleiskaavan selostus. Rovaniemen kaupunki (2011). web-osoite: <https://www.rovaniemi.fi/loader.aspx?id=c3317065-5a47-4d68-a52d-4f3cd5174c47> [Viitattu 20.3.2021]

Rautiosaaren osayleiskaava. Kaavaselostus. Rovaniemen kaupunki (2015). web-osoite: <https://www.rovaniemi.fi/loader.aspx?id=ced38ba0-5633-4ff9-8260-6017fb25843c> [Viitattu 20.3.2021]

Verkkopalvelut:

Esri Finland aineistopalvelu. Verkkopalvelu. Saatavissa: <https://www.esri.fi/fi-fi/home>. [Viitattu 23.3.2021]

Karttapaikka. Maanmittauslaitos. Verkkopalvelu. Saatavissa: <https://asiointi.maanmittauslaitos.fi/karttapaikka/>. [Viitattu 20.3.2021]

Liiteri tietopalvelu. Verkkopalvelu. Saatavissa: <https://liiteri.ymparisto.fi/>. [Viitattu 20.3.2021]

Rovaniemen karttapalvelu. Verkkopalvelu. Saatavissa: <https://kartta.rovaniemi.fi/ims/>. [Viitattu 22.3.2021]

Alakemijoen alue: Jaakko Ihalainen

Alakemijoen alueen palveluverkkoselvitys

Alakemijoen alueen maankäytönkehityskuva 2035

Alakemijoen alueen palveluverkkoselvitys käsittelee alueen palveluiden nykytilaa. Selvityksessä on kartoitettu kaupan ja kunnallisten palveluiden sijoittuminen suunnittelualueella ja sen lähiympäristössä. (Kuva 1.) Selvityksen tavoitteena on tuottaa suunnittelutyötä ohjaavaa taustatietoa, jota hyödynnetään Alakemijoen alueen maankäytönkehityskuvan 2035 laatimisessa.

Selvitys on jaettu seuraaviin aihealueisiin: Kaupan ja palveluiden sijainnin

ohjaus, kauppa, koulutus ja varhaiskavatus, majoitus- ja ohjelmapalvelut, julkinen liikenne, kirjastopalvelut, terveydenhuolto sekä lähiliikuntapaikat.

Selvitysten lähdeaineistona on käytetty Esri Finland paikkatietoaineistoa, Rovaniemen kaupungin verkkosivuja, RoiKylät verkkosivua, sekä yritysten ja toimijoiden omia verkkosivuja.

Kuva 1. Suunnittelualue Alakemijoella. (Tekijä: Oulun yliopisto, Sara Riekk. Taustakartta: Maanmittauslaitos 2020)

Kaupan ja palveluiden sijainnin ohjaus

Maankäyttö- ja rakennuslaki

Maankäyttö- ja rakennuslain luku 9a käsittelee vähittäiskauppaa koskevia erillisiä säännöksiä. Luvussa määritetään sisältövaatimukset vähittäiskaupan suuryksiköiden ja niiden sijoittumisen osalta sekä kuinka ne huomioidaan eri kaavoissa. (Finlex, Maankäyttö- ja rakennuslaki)

Maakuntakaava

Alakemijoen alueella on voimassa Rovaniemen maakuntakaava, joka sai lainvoiman vuonna 4.12.2001. Suunnittelualueelle on merkitty kaksi keskuskylää: Hirvas ja Rautiosaari. Kylien aluemerkitä on kyläalue (AT), joka osoittaa alueille maaseudun peruspalveluita ja pitää aluetta sopivana rakentamisalueena. Muita kyläalumerkinnän omaavia kyliä alueella ovat: Jaatila, Petäjäinen, Leive ja Pisa. Muurolan kylä on merkitty taajamatoimintojen alueeksi (A), joka osoittaa kylään taajamatoimintoja, kuten keskustatoimintoja, palveluita ja virkistysalueita. (Lapin liitto, Rovaniemen maakuntakaava)

Yleiskaava

Alakemijoen alueella on voimassa kaksi osayleiskaavaa: Rautiosaarelle ja Hirvaalla. Kaavoilla on osoitettu erilaisia palveluita mahdollistavia aluevarauksia, joita ovat: lähipalvelujen alue (PL), julkisten palveluiden ja hallinnon alue (PY), urheilu- ja virkistyspalveluiden alue (VU). (Rovaniemen kaupunki, Voimassa olevat yleiskaavat)

Asemakaava

Alakemijoen alueella on voimassa yksi asemakaava, Muurolassa. Asemakaavalla on osoitettu alueita mm. sosiaali ja terveydenhuoltopalveluille (YU), opetustoiminnalle (YO), liikerakennuksille (KL) sekä urheilu- ja virkistyspalveluille (VU). (Rovaniemen kaupunki. Karttapalvelu.)

Kaupan palvelut

Alakemijoenalueella toimii kaksi päivittäistavarakauppaa: K-Market ja Sale. Kaupat sijaitsevat Muurolassa. K-Marketin yhteydessä on Postin noutopiste. Lisäksi alueella ja sen lähiympäristössä toimii kolme huoltoasemaa: Jaatilassa SEOn huoltoasema ja Alakorkalossa ABC:n ja Nesteen kylmäasemat. (Kuva 2.)

K-Market Muurola
Totontie 1, 97140 Muurola

Sale Muurola
Mäkipuistontie 1,
97140 Muurola

SEO
Kemintie 3907, 97170 Jaatila

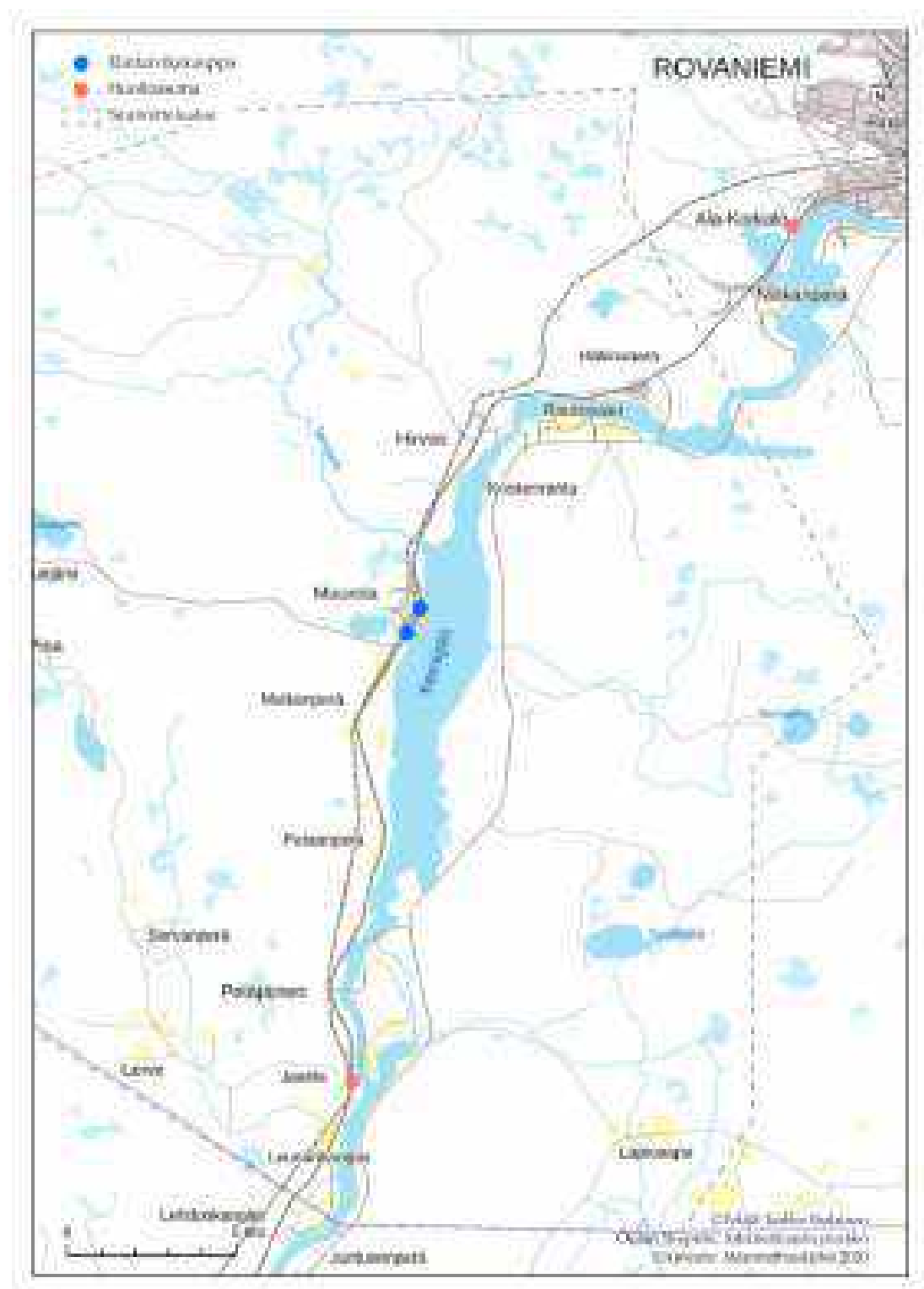

ABC Ankkalampi
Nurmenkummuntie 5,
96700 Rovaniemi

Neste
Nurmenkummuntie 2,
96700 Rovaniemi

Kaupan palvelut Alakemijoen alueella

Kuva 2. Kaupan palvelut Alakemijoen alueella. (Tekijä: Oulun yliopisto, Jaakko Ihalainen. Taustakartta: Maanmittauslaitos 2020)

Koulutus, nuorisopalvelut ja varhaiskasvatus

Alueella ja sen lähiympäristössä sijaitsee kolme peruskoulun ala-astetta: Hirvaalla, Rautiosaassa ja Alakorkalossa. Muurolassa on yhdistetty ala- ja yläasteen yksikkö. (Kuva 3.)

Häkinvaaraan on suunnitteilla uusi monitoimitalo, joka korvaa Hirvaan, Rautiosaaren ja Alakorkalon peruskoulut. Monitoimitalossa tulee lisäksi toimimaan kuusiryhmäinen päiväkotit. Koulu on mitoitettu n. 300 lapselle. Monitoimitalon on määrä valmistua vuonna 2023. (YLE Uutiset, Rovaniemen sivistyslautakunta päätti Häkinvaaran monitoimitalon sijainnista)

Alueella ei ole lukioa tai ammattikoulua. Lähimmät toiseen asteen oppilaitokset sijaitsevat Rovaniemen keskustassa sekä Tervolan kunnan puolella, etelään suunnittelualueelta.

Muurolassa on nuorisopalveluiden piste, Nuorisotila Murkku, joka toimii Muurolan peruskoulun yhteydessä.

Nuorisotyön keskus järjestää ohjattua sekä nuorten itsensä järjestämää toimintaa. Nuorisotilalla työskentelee koulutettu nuorisohjaaja, joka tekee monipuolista yhteistyötä muiden alueen toimijoiden kuten koulun, kirjaston ja paikallisyhdistysten kanssa. (Rovaniemen kaupunki. Nuorisotila Murkku)

Alueella sijaitsee kolme varhaiskasvatuksen yksikköä, jotka ovat kaupungin hallinnoimia: Muurolassa, Hirvaalla ja Rautiosaassa. (Kuva 3.)

Hirvaan koulu (1.-6.)
Kemintie 1504,
97130 Hirvas

Rautiosaaren koulu (1.-6.)
Huhtavainiontie 4,
97110 Rautiosaari

Alakorkalon koulu (1.-6.)
Niskanperänpöytä 18,
96700 Rovaniemi

Muurolan peruskoulu (1.-9.)
Koulukaari 2-4,
97140 Muurola

Nuorisotila Murkku
Koulukaari 2-4,
97140 Muurola

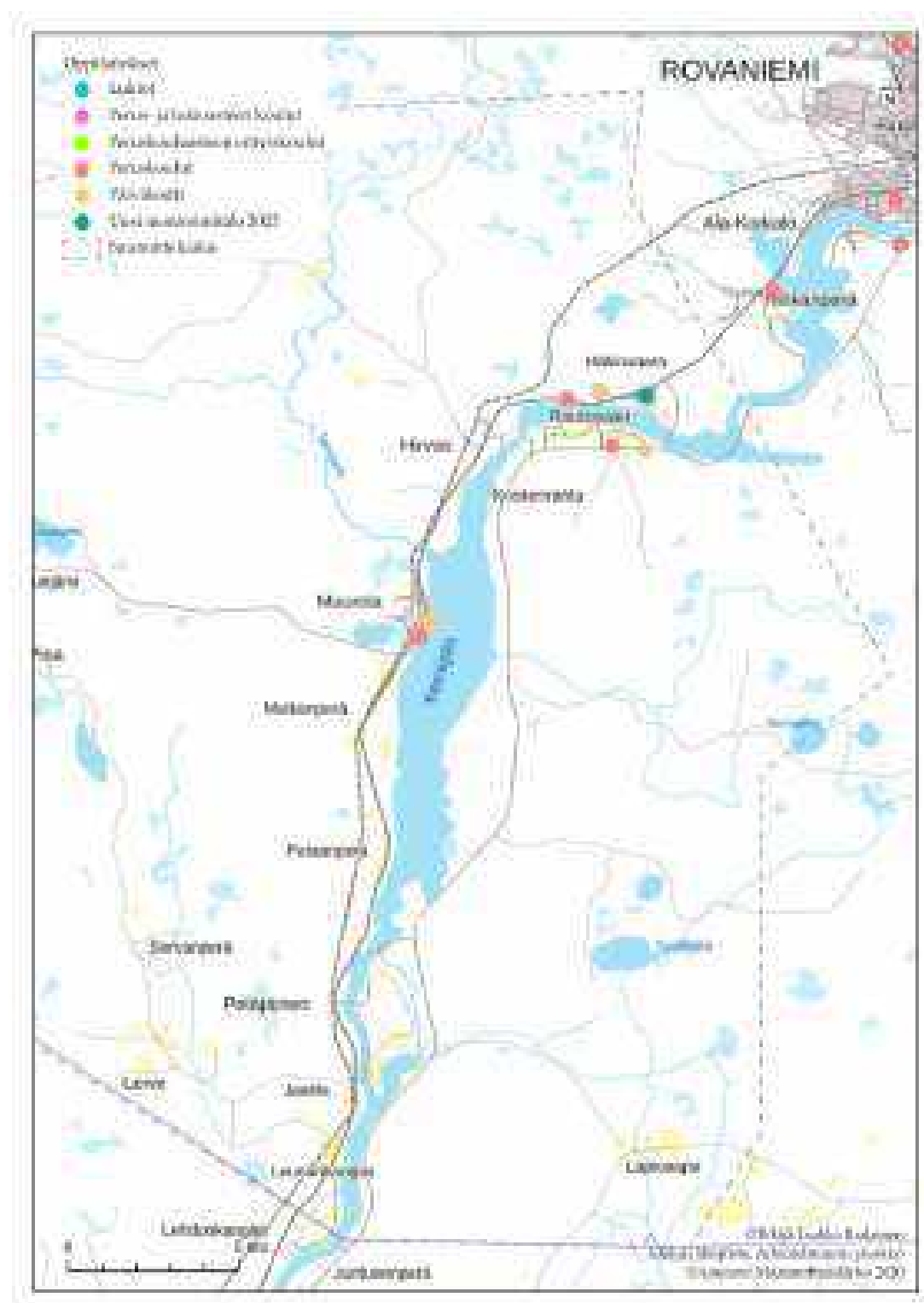
Hirvaan päiväkotit
Peltolanmutka 23,
97130 Hirvas

Rautiosaaren päiväkotit
Huhtavainiontie 4,
97110 Rautiosaari

Muurolan päiväkotit
Muuraintie 18,
97140 Muurola

Häkinvaaran monitoimitalo
Arvioitu käyttöönotto 2023
Valajaskoskentie
97130 Hirvas

Koulutus, nuorisopalvelut ja varhaiskasvatus Alakemijoen alueella

Kuva 3. Koulutus, nuorisopalvelut ja varhaiskasvatus Alakemijoen alueella. (Tekijä: Oulun yliopisto, Jaakko Ihalainen. Taustakartta: Maanmittauslaitos 2020)

Majoitus- ja ohjelmapalvelut

Alueella sijaitsee muutamia majoitus- sekä ohjelmapalveluiden tuottajia. Verrattuna muuhun Rovaniemeen, matkailuun liittyviä palveluita on kuitenkin hyvin vähän.

Majoitus- ja ohjelmapalveluihin erikoistuneita toimijoita alueella ovat Hotelli Metsähirvas Hirvaalla ja Parpalandia Muurolassa. Yritykset tarjoavat Lapin luontoon liittyviä ohjelmapalveluita kuten revontulikävelyjä ja husky-ajelua. Hotelli Metsähirvaan yhteydessä toimii lisäksi ravintola ja vuokrattava kokoustila. (Kuva 4.)

Rautiosaassa sijaitsee Suomen rauhanyhdistysten keskusyhdistyksen leirikeskus. (Kuva 4.) *Leirityö on ensisijaisesti lapsi- ja nuorisotyötä, sillä kolme neljäsosaa kaikista leiriläisistä on lapsia ja nuoria. Viime vuosina aviopuolisoleirien merkitys on lisääntynyt.* (Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys ry. Rautiosaaren leirikeskus)

Lisäksi alueella toimii Motelli Rovaniemi Alakorkalossa ja ravintola Nätintupa. (Kuva 4.)

Hotelli Metsähirvas
Toukolantie 49,
97130 Hirvas Rovaniemi

Parpalandia
Rajalantie 209,
97140 Muurola

Motelli Rovaniemi
Kemintie 945,
96700 Rovaniemi

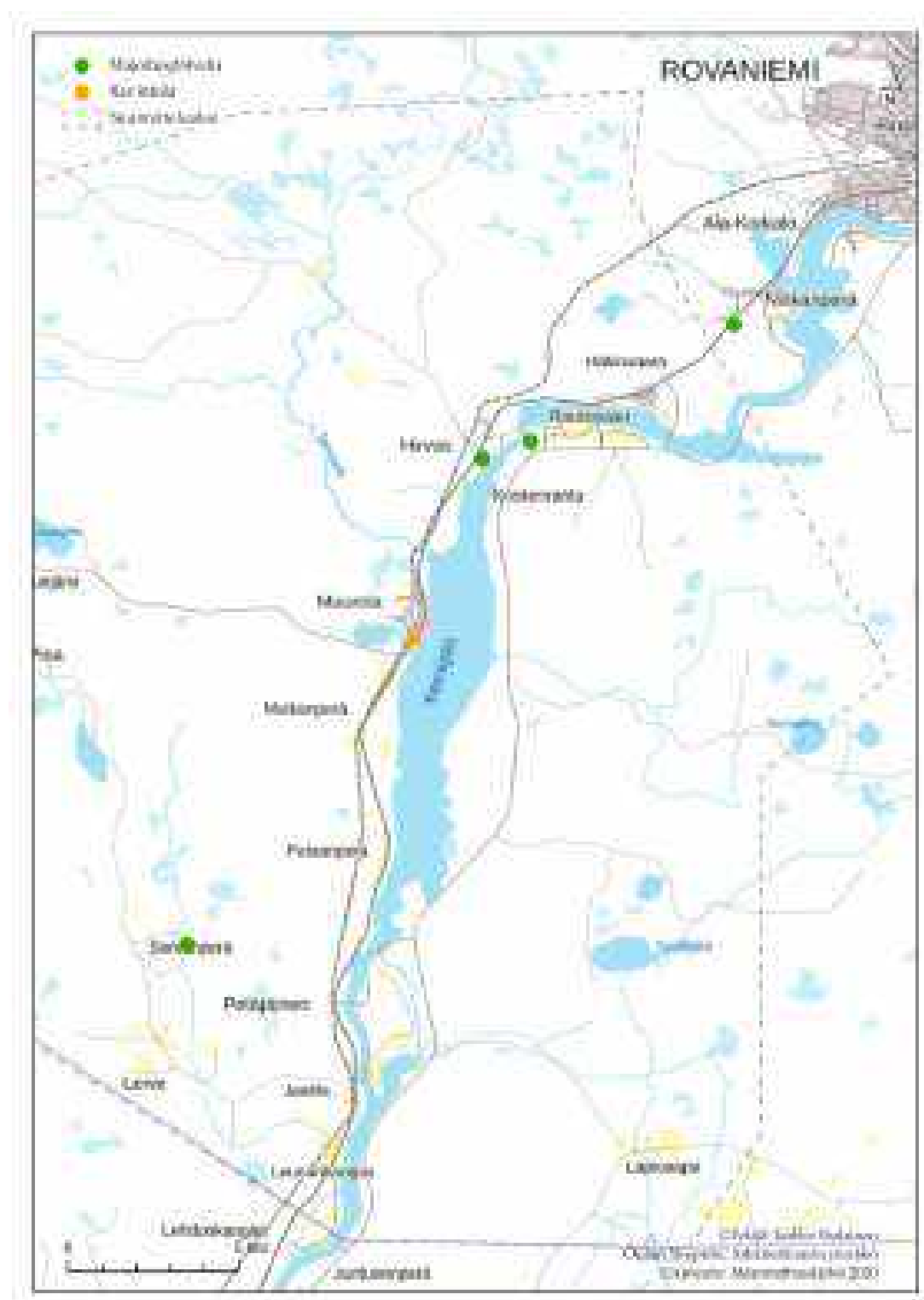

SRK leirikeskus
Leiritie 47,
97110 Rautiosaari

Ravintola Nätintupa
Totontie 2,
97149 Muurola

Majoitus- ja ohjelmanpalvelut Alakemijoen alueella

Kuva 4. Majoitus- ja ohjelmapalvelut Alakemijoen alueella. (Tekijä: Oulun yliopisto, Jaakko Ihalainen. Taustakartta: Maanmittauslaitos 2020)

Julkinen liikenne

Alueella liikennöivät Rovaniemen paikallisbussit, jotka kuuluvat Waltti-liikenteen piiriin. Paikallisbussiliikenne ulottuu Rovaniemen keskustasta Muurolaan. Kaukoliikenteen bussit liikennöivät alueen läpi kulkevaa valtatie neljää ja tarjoavat ainoan julkiseen liikenteen mahdollisuuden Jaatilan, Petäjäisen ja Leiveen alueilla. (Kuva 5.)

Paikallisbussiliikenteen reittiopas ja aikataulut löytyvät osoitteesta rovaniemi.digitransit.fi

Muurolassa sijaitsee rautatieasema, jossa pysähtyy kaukoliikenteen junia. Asemalla ei ole VR:n palvelupistettä tai muita asemapalveluita. Aseman alue kuuluu Museoviraston valtakunnallisesti merkittäviin rakennetun kulttuuriympäristön kohteisiin. *Aseman alue edustaa sodan jälkeistä pohjoista rautatierakentamista. Asemarakennus paloi maan tasalle 6.12.2014.* (Museovirasto. RKY kohdetiedot: Muurolan rautatieasema)

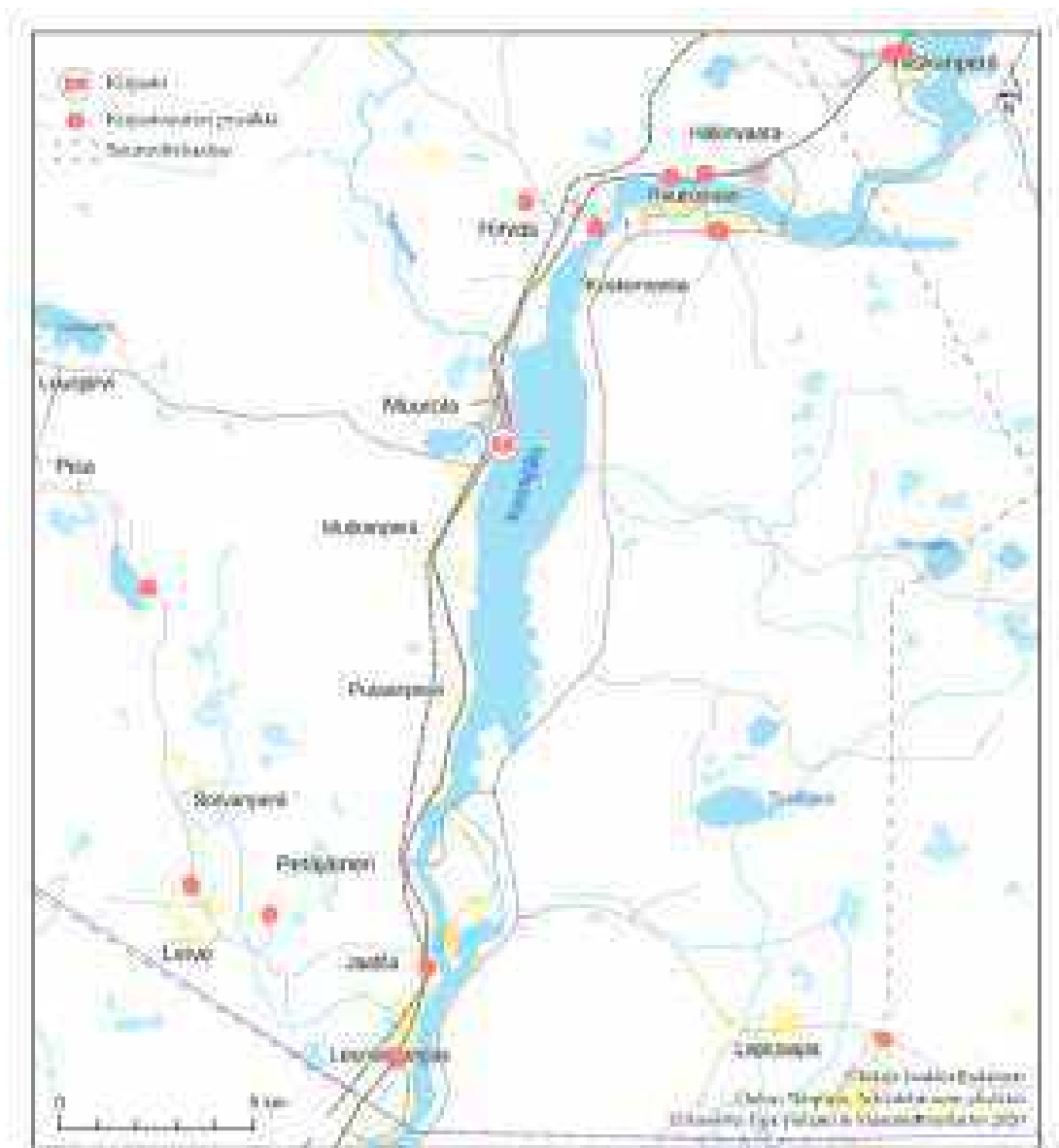

Kuva 5. Julkinen liikenne Alakemijoet alueella. (Tekijä: Oulun yliopisto, Jaakko Ihalainen. Taustakartta: Maanmittauslaitos 2020. Aineistot: Esri Finland)

Kirjastopalvelut

Alueella sijaitsee yksi kirjasto Muuruolassa. Aluetta palvelee myös Lapin kirjaston kirjastoauto. Kirjastoauto kiertää viikoittain ja sen pysähdyspaikat sijaitsevat Hirvaan, Rautiosaaren ja Jaatilan alueella sekä Pisantien ja Välijöentien suunnilla. (Kuva 6.)

Kirjastoauton pysäkkikohtainen aikataulu löytyy osoitteesta rovaniemen.kirjastoautot.fi

Kuva 6. Kirjastopalvelut Alakemijoen alueella. (Tekijä: Oulun yliopisto, Jaakko Ihalainen. Taustakartta: Maanmittauslaitos 2020.)

Terveydenhuolto ja ikääntyneiden palvelut

Murolassa sijaitsee neuvola ja hammashoitola. Toimipisteessä tuotetaan avovastaanottoa toimintaa sekä neuvola- ja suun terveydenhuollon palveluja. (Kuva 7.)

Avovastaanotto toiminta eli kylävastaanotot on suunnattu aikuisille ja senioreille. Palvelu toteutetaan ajanvarauksella ja puhelimitse hoidettavalla hoidontarpeen arvioinnilla. Terveystoiminta on toimipisteellä ajanvarauksien mukaan. (Rovaniemen kaupunki. Suun terveydenhuolto) Lähimmät terveyskeskukset sijaitsevat Rovaniemen keskustan alueella.

Murolassa sijaitsee Lapin Sairaanhoidopiirin psykiatrinen sairaala ja päihdekliniikka. (Kuva 7.) Palveluyksikkö on päätetty lopetettavaksi ja sen toiminta siirtyy Lapin keskussairaalan yhteyteen. (YLE Uutiset. Muurolan sairaalalle etsitään ostajaa)

Palveluasumisen yksiköt

Alueella ei toimi kunnan palvelukoteja. Rautiosaassa sijaitsee aikaisemmin kunnan palvelutalo. Rautiosaaren palvelutalo lakkautettiin vuonna 2016. (Rautiosaaren Kyläyhdistys ry. Rautiosaaren palvelukoti) Kunnan asumispalveluyksiköiden lisäksi kaupunki ostaa palveluasumispaikkoja yksityisiltä palveluntuottajilta palvelusetelillä.

Sairaalan yhteydessä toimii Rovaseudun hoivapalveluiden hoivakoti Lapinvuokko, joka tarjoaa tehostettua palveluasumista ikääntyneille. Hoivakodissa on 18 asiakaspaikkaa. Hoivakoti kuuluu kaupungin palveluasumisen palvelusetelituottajiin. (Rovaseudun hoivapalvelut. Lapinvuokko)

Sairaalan yhteydessä toimii myös toinen palveluyksikkö, Esperin Hoitokoti Kotimatka, joka tarjoaa ympärivuorokautista asumispalvelua mielenterveyskuntoutujille. Hoivakodissa on 22 asiakaspaikkaa. Hoitokoti Kotimatka toimii yhteistyössä Muurolan sairaalan kanssa potilaiden jatkohoidon järjestämiseksi. (Esperi. Esperin Hoitokoti Kotimatka, Rovaniemi)

Seniorineuvonta

Rovaniemen keskustassa sijaitsee neuvontapiste Nestori, joka palvelee ikäihmisiä, heidän omaisiaan ja läheisiään, kun on kysyttävää

kotihoidosta, palveluasumisesta, omaishoidon tuesta, ateriapalveluista, kuljetuspalveluista, turvapuhelimista, siivous- ja kodinhoitopalveluista. (Rovaniemen kaupungin verkkosivut, Neuvontapiste Nestori)

Lähtökohtana asumispalvelun myöntämiselle on, että ikäihminen ei selviydy kotona maksimaalisellakaan kotihoidolla ja/tai omaishoitajan tuella. Asumispalveluihin voi hakea toimittamalla hakemuksen neuvontapiste Nestoriin. (Rovaniemen kaupungin verkkosivut, Yksityiset ikäihmisten asumispalveluiden tuottajat)

Muurolan neuvola ja hammashoitola
Koulukaari 8,
97140 Muurola

Muurolan sairaala
Totontie 9, 97140 Muurola

Esperi Hoitokoti Kotimatka
Totontie 11,
97140 Rovaniemi

Hoivakoti Lapinvuokko,
Rovaseudun hoivapalvelut
Totontie 9, 4 kerros,
97140 Muurola

Terveydenhuollon palvelut Alakemijoen alueella

Kuva 7. Terveydenhuollon palvelut Alakemijoen alueella. (Tekijä: Oulun yliopisto, Jaakko Ihalainen. Taustakartta: Maanmittauslaitos 2020.)

Lähiliikuntapaikat

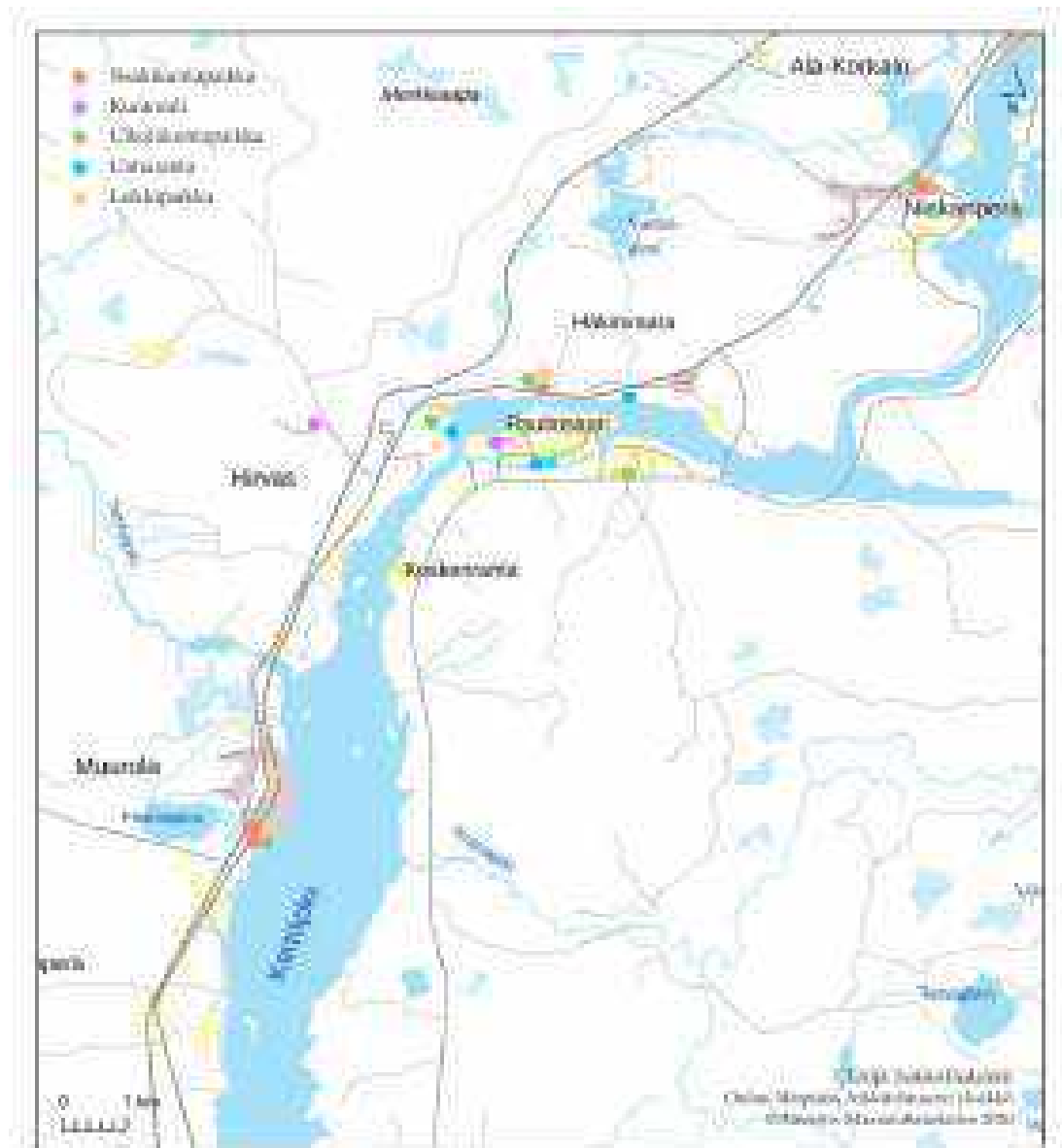
Alueella on sisä- ja ulkoliikuntapaikkoja erilaiseen harrastustoimintaan. (Kuva 8.)

Alueen sisäliikuntapaikkoja ovat pääasiassa koulujen liikuntasalit Hirvaalla, Rautiosaassa ja Muurolassa. Lisäksi alueella sijaitsee Muurolan Totto-halli. Halli ja liikuntasalit eivät vastaa kooltaan kisaluoakan urheiluhalleja. Halleissa järjestetään yhdistysten ja toimijoiden organisoimia liikuntavuoroja.

Sisäliikuntahallien lisäksi alueella toimii kaksi kuntosalia: kuntosalipalveluita tarjoava Kuntosali Hirvu Hirvaalla sekä Rautiosaaren kyläyhdistyksen käytössä oleva kuntosali Rautiosaaren hoivakodin tiloissa.

Alueen ulkoliikuntapaikkoja ovat koulujen yhteydessä sijaitsevat urheilukentät, uimarannat, leikkipaikat sekä muut lajikohtaiset kentät ja kaukalot.

Kylien yhteydessä sijaitsevien liikuntamahdollisuuksien lisäksi alueella on mahdollisuus monipuoliseen luonnossa liikkumiseen. Ympäröivä maasto tarjoaa mahdollisuuden esimerkiksi hiihtämiseen, moottorikelkkailuun tai retkeilyyn ja Kemijoki on ominainen kalastukseen sekä veneilyyn. Luontoreitit ja muut virkistysaktiviteettien paikat on esitelty luonto- ja virkistysalueiden selvityksessä.

Kuva 8. Lähiliikuntapaikat Alakemijoen alueella. (Tekijä: Oulun yliopisto, Jaakko Ihalainen. Taustakartta: Maanmittauslaitos 2020.)

Lähdeluettelo

Esperi. Esperi Hoitokoti Kotimatka, Rovaniemi. Verkkosivu. Saatavissa: <https://www.esperi.fi/hoitokodit-mielenterveys-ja-paihdekuntoutujille/esperi-hoitokoti-kotimatka-rovaniemi> [viitattu 21.3.2021]

Finlex. Maankäyttö- ja rakennuslaki 5.2.1999/132. Lakiteksti. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990132> [viitattu 21.3.2021]

Lapinliitto. Rovaniemen maakuntakaava. Kaavakartta. Saatavissa: <https://www.lapinliitto.fi/aluesuunnittelu/maakuntakaavoitus/voimassa-olevat-maakuntakaavat/rovaniemen-maakuntakaava/> [viitattu 21.3.2021]

Museovirasto. RKY kohdetiedot: Muurolan rautatieasema. Verkkosivu. Saatavissa: http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=4192 [viitattu 21.3.2021]

Rautiosaaren Kyläyhdistys ry. Rautiosaaren palvelukoti. Verkkosivu. Saatavissa: <https://www.rautiosaari.fi/palvelukoti.htm> [viitattu 21.3.2021]

Rovaniemen kaupunki. Karttapalvelu. Kaavakartta. Saatavissa: <https://kartta.rovaniemi.fi/ims/> [viitattu 21.3.2021]

Rovaniemen kaupunki. Neuvontapiste Nestori. Verkkosivu. Saatavissa: <https://www.rovaniemi.fi/Palvelut/Ikaihmisten-asumispalvelut-ja-ymparivuorokautinen-hoiva/Neuvontapiste-Nestori/9f0f99f1-7208-4938-aebf-35b82dc03e84> [viitattu 21.3.2021]

Rovaniemen kaupunki. Nuorisotila Murku. Verkkosivu. Saatavissa: <https://www.rovaniemi.fi/Palvelut/Alueellinen-nuorisotyö/Nuorisotila-Murku/91686a5d-ac3a-44d0-9527-4aa7cd730505> [viitattu 16.3.2021]

Rovaniemen kaupunki. Suun terveydenhuolto. Verkkosivu. Saatavissa: <https://www.rovaniemi.fi/Terveys-ja-sosiaalipalvelut/Suun-terveydenhuolto> [viitattu 16.3.2021]

Rovaniemen kaupunki. Yksityiset ikäihmisten asumispalveluiden tuottajat. Verkkosivu. Saatavissa: <https://www.rovaniemi.fi/Palvelut/Ikaihmisten-asumispalvelut-ja-ymparivuorokautinen-hoiva/Yksityiset-ikaihmisten-asumispalveluiden-tuottajat/55ac8fbc-dfb8-4cfa-83ba-3ed6ebf86648> [viitattu 21.3.2021]

Rovaniemen kaupunki. Voimassa olevat yleiskaavat. Kaavakartta. Saatavissa: <https://www.rovaniemi.fi/Asuminen-ja-ymparisto/Kaavoitus-ja-maankaytto/Voimassa-olevat-yleiskaavat4> [viitattu 21.3.2021]

Rovaseudun hoivapalvelut. Lapinvuokko. Verkkosivu. Saatavissa: <https://www.rovaseudunhoivapalvelut.fi/lapinvuokko> [viitattu 21.3.2021]

Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys ry. Rautiosaaren leirikeskus. Verkkosivu. Saatavissa: <https://www.srk.fi/fi/yhteystiedot/leirikeskukset/rautiosaari/> [viitattu 16.3.2021]

YLE Uutiset. 21.5.2015 Muurolan sairaalalle etsitään ostajaa. Uutinen. Saatavissa: <https://yle.fi/uutiset/3-8006911> [viitattu 21.3.2021]

YLE Uutiset. 11.12.2020. Rovaniemen sivistyslautakunta päätti Häkinvaaran monitoimitalon sijainnista. Uutisartikkeli. Saatavissa: <https://yle.fi/uutiset/3-11692042> [viitattu 16.3.2021]

Sodankyläntien alueen palveluverkkoselvitys

Sodankyläntien alueen kehityskuva 2035

Sodankyläntien alueen palveluverkkoselvityksessä on kartoitettu peruspalveluita joita alueella asuvat ja oleskelevat käyttävät ja tarvitsevat.

Selvityksen tavoitteena on tuottaa ohjaavaa taustatietoa Sodankyläntien alueen kehityskuvan laadintaa varten. Selvityksessä tarkastellaan erityisesti terveydenhuollon palveluja, koulutuksen mahdollisuuksia, ikääntyneille ja nuorille suunnattuja palveluja sekä muita palveluja.

Selvitysten tausta-aineistona on käytetty Liiteri-tietokantaa, Rovaniemen kaupungin verkkosivuja sekä Roikylien verkkosivuja.

Tähän selvitykseen on tehty myös koonti olemassa olevasta kaupan palveluverkkoselvityksestä. Kyseinen selvitys on laadittu vuonna 2014 Rovaniemen ja Itä-Lapin maakuntakaavaa varten.

Kuva 1. Sodankyläntien alue rajattuna. (Kuvälähde: pohjakartta: Maanmittauslaitos 2021, rajaus: Stina Virta, Oulun yliopisto, 2021)

Terveystenhuolto

Sodankyläntien alueella toimivat terveydenhoitajan kylävastaanotot. Näillä vastaanotoilla voidaan tehdä perustarkastuksia sekä hoidontarpeen arvioita, joiden perusteella voidaan määrittellä onko tarvetta käyttää lähempänä Rovaniemen keskustaa sijaitsevia palveluita. Palvelut toimivat ajanvarauksella, jolla varmistetaan palvelun toimivuus sekä sujuvuus. Terveystenhoitajan vastaanotolle on mahdollista päästä kerran kuukaudessa.

Rovaniemen keskustan tuntumassa sijaitsevat lähimmät terveyskeskukset, neuvolapalvelut, hammashoitolat sekä Lapin keskussairaala.

Rovaniemellä sijaitsevat lähimmät julkiset terveydenhuollon palvelut:

Terveystenkeskukset:

Pulkamontien terveysasema
Pulkamontie 4, 96900 Saarenkylä

Rinteenkulman terveysasema
Koskikatu 25, 96200 Rovaniemi

Urheilukadun terveysasema
Urheilukatu 5-7, 96100 Rovaniemi

Suun ja hampaiden hoito:

Rovaniemen pienteollisuustalo Piekkari
Pohjolankatu 2, 96100 Rovaniemi

Saarenputaan hammashoitola
Napapiirintie 24, 96900 Saarenkylä

Neuvolapalvelut:

Keskustan neuvola
Korkalonkatu 4, 96100 Rovaniemi

Saarenkylän neuvola
Kairatie 75, 96190 Rovaniemi
-tilapäisesti väistötiloissa

Sairaalapalvelut:

Lapin keskussairaala
Ounasrinteentie 22, 96400 Rovaniemi

Sodankyläntien alue

Perunkajärvi

Keskiviikko klo 13:00 – 15:00 Perunkajärven vanha koulu, Perunkajärven Leirikeskuksentie 84
kerran kuukaudessa

Vikajärvi

Keskiviikko klo 13:00 – 14:00 Vikajärven koulu, Liikekuja 3
kerran kuukaudessa

Misi

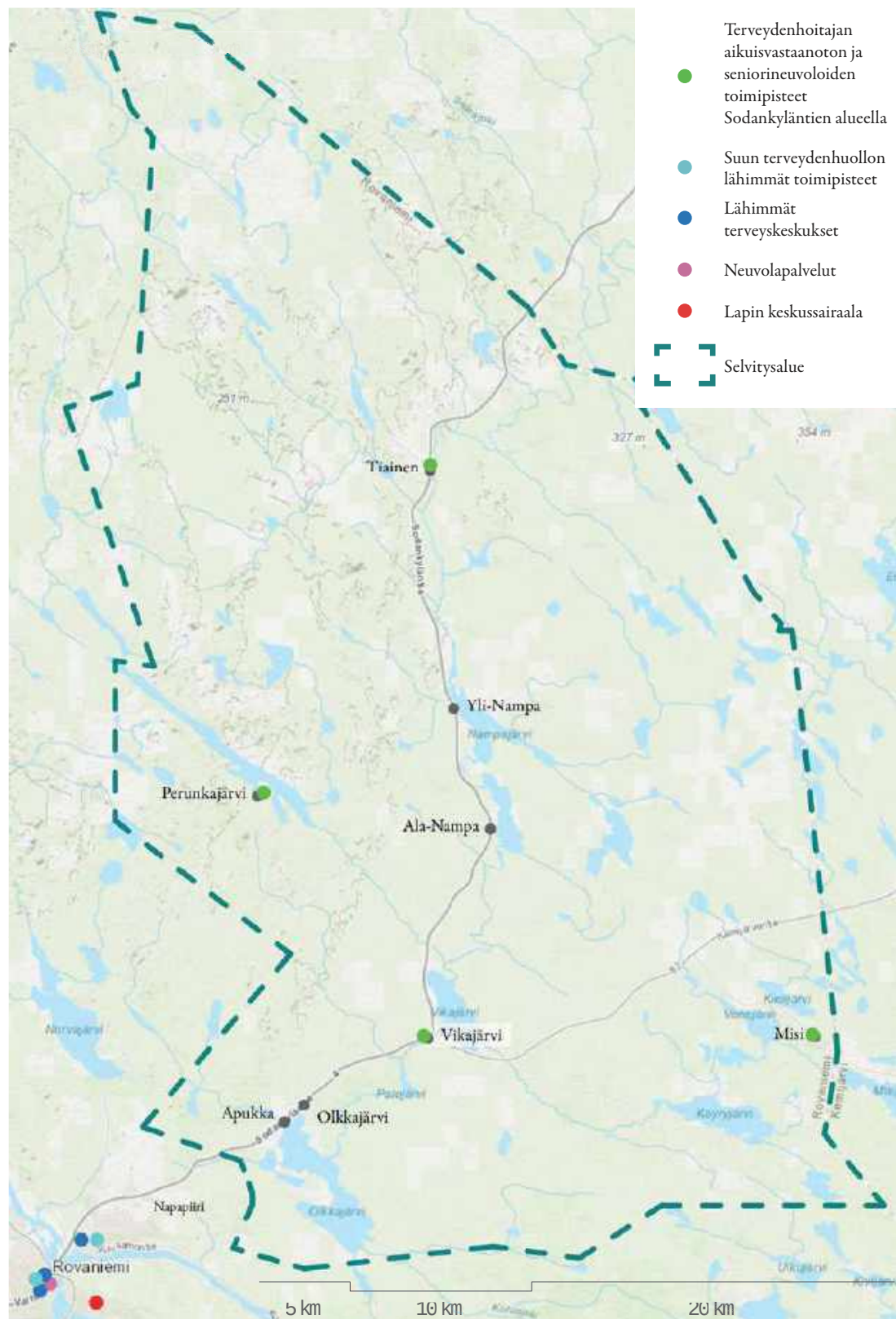
Keskiviikko klo 09:00 – 10:00 Misin entinen koulu, Misintie 823
kerran kuukaudessa

Tiainen

Keskiviikko klo 11:00 – 12:00 Tiaisen kylän ent. koulu, Sodankyläntie 5997
kerran kuukaudessa

Terveydenhuolto

Kuva 2. Lähimmät terveydenhuollon palvelut Sodankyläntien alueella ja sen läheisyydessä. (Kuvälähde: pohjakartta: Maanmittauslaitos 2021, kartta: Stina Virta, Oulun yliopisto, 2021, aineisto: roikylat.fi, rovaniemi.fi)

Palvelut ikääntyneille

Sodankyläntien alueella ei toimi ikääntyneiden palveluasumisen yksiköitä. Lähimmät kaupungin ylläpitämät sekä yksityiset palveluasumista tarjoavat yksiköt sijaitsevat Rovaniemen keskustan läheisyydessä Saarenkylän ja Napapiirin alueella. Yksiköt tarjoavat erilaisia palveluita erilaisiin ikääntyneiden tarpeisiin. Rovaniemen kaupungin tuottaman palveluasumisen lisäksi kaupunki ostaa yksityisiltä palveluntuottajilta palveluasumisen palveluita. Näin voidaan ottaa huomioon myös lähimmät yksityiset palveluntuottajat kuten Esperin Hoivakoti Niva, joka sijaitsee Napapiirin läheisyydessä.

Rovaniemen keskustassa sijaitsee Neuvontapiste Nestori, joka palvelee ikäihmisiä, heidän omaisiaan ja läheisiään, kun on kysyttävää kotihoidosta, palveluasumisesta, omaishoidon tuesta, ateriapalveluista, kuljetuspalveluista, turvapuhelimista, siivous- ja kodihoitopalveluista. Palvelupisteessä on tarjolla myös kuntouttavaa päivätoimintaa, joka tukee asiakkaan kotona asumista, yksilöllisiä voimavaroja ja kokonaisvaltaista toimintakykyä. Samankaltaista ikäihmisille suunnattua päivätoimintaa Rovaniemen keskustan alueella on tarjolla myös Tapionkodin toimipisteessä.

Neuvontapiste Nestorin kautta ikääntynyt henkilö voi hakeutua ikäihmisten sosiaalityön piiriin jos hänellä on huolia esimerkiksi asumisen, taloudellisten ongelmien tai edunvalvonnan suhteen.

Ikääntyneiden terveydenhuoltoa tukevat Sodankyläntien alueella toimivat terveydenhoitajan säännölliset vastaanotot.

Vikajärven monipalvelukeskus sekä kyläkauppa toimivat ikääntyville kohtauspaikkana, jonka avulla voidaan ylläpitää sosiaalisia suhteita ja näin myös hyvinvointia.

Aaltorannan palvelutalo
Pohjatuulentie 2, 96900 Saarenkylä
• muistisairaille

Arviointiyksikkö
Näsmäntie 17, 96900 Saarenkylä
• kuntoutusta kotona pärjäämiseen
• palveluasumisen paikkaa odottavat

Hoivaosasto 2
Näsmäntie 17, 96900 Saarenkylä
• ikäihmisten laitospalveluyksikkö

Näsmänkiepin palvelutalo
Näsmäntie 17, 96900 Saarenkylä
• palveluasumisen yksikkö, jossa tuetaan asukkaiden elämänlaatua ja päivittäisiä toimintoja

Esperi Hoivakoti Niva
Matkavaarantie 11, 96900
Rovaniemi

Palvelukeskus Lounakoti
Pohjatuulentie 2, 96900 Saarenkylä

Dementiaryhmäkoti Kotipihlaja
Pulkamontie 4, 96900 Saarenkylä

Neuvontapiste Nestori
Pohjolankatu 2 A, 96100 Rovaniemi

Palvelutalo Saarentupa
Pulkamontie 4, 96900 Saarenkylä

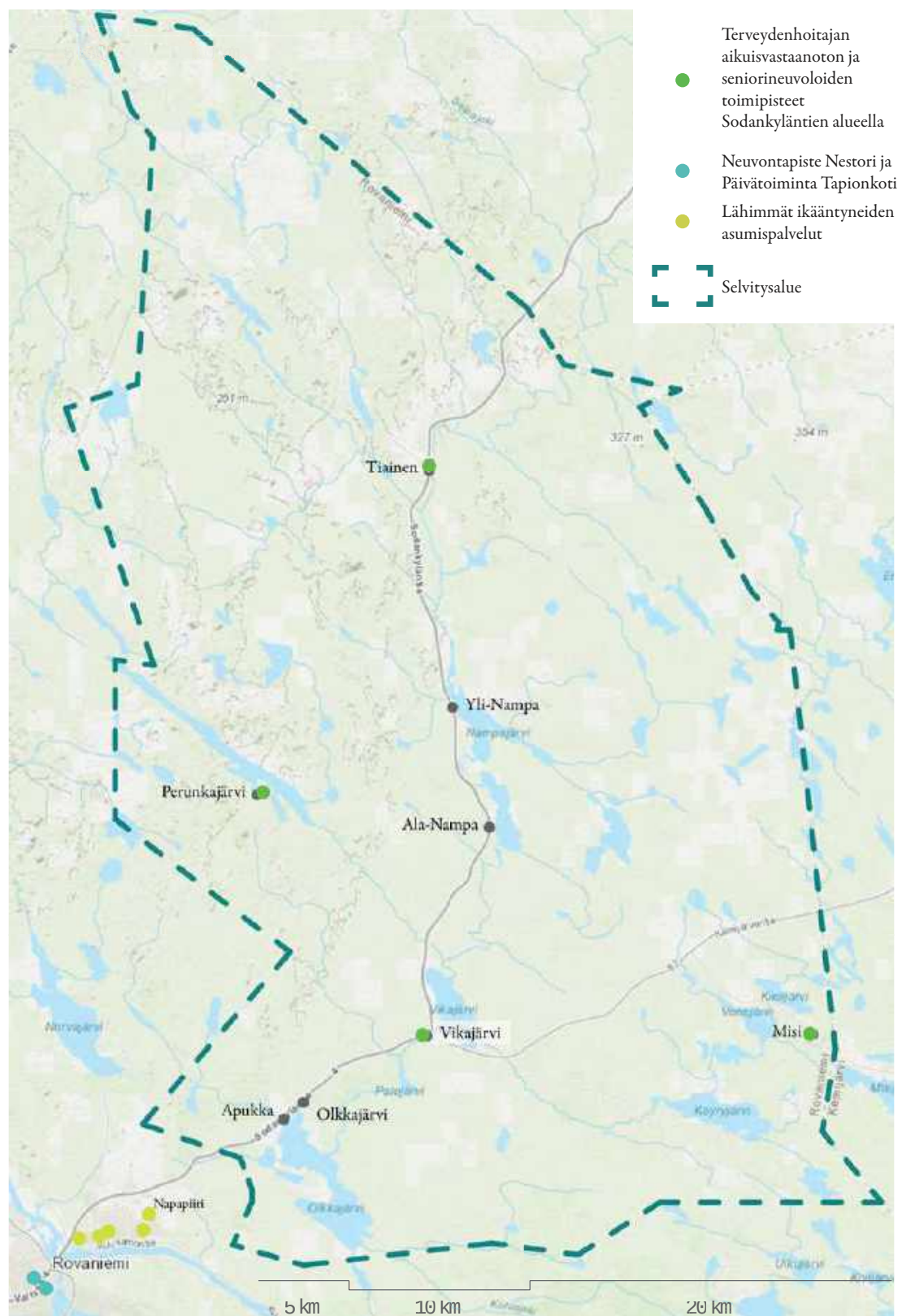

Päivätoiminta Tapionkoti
Korkalonkatu 10, 96100 Rovaniemi

Palvelutalo Saarenkoti
Pulkamontie 4, 96900 Saarenkylä

Palvelut ikääntyneille

Kuva 3. Lähimmät ikääntyneiden palvelut Sodankyläntien alueella ja sen läheisyydessä. (Kuvälähde: pohjakartta: Maanmittauslaitos 2021, kartta: Stina Virta, Oulun yliopisto, 2021, aineisto: roikylat.fi, rovaniemi.fi)

Koulutus ja nuorisopalvelut

Sodankyläntien alueella ei toimi yhtään varhaiskasvatuksen tai esiopetuksen yksikköä, vaan lähimmät yksiköt löytyvät Rovaniemeltä Napapiirin alueelta sekä Sodankylän ja Kemijärven keskustojen alueelta.

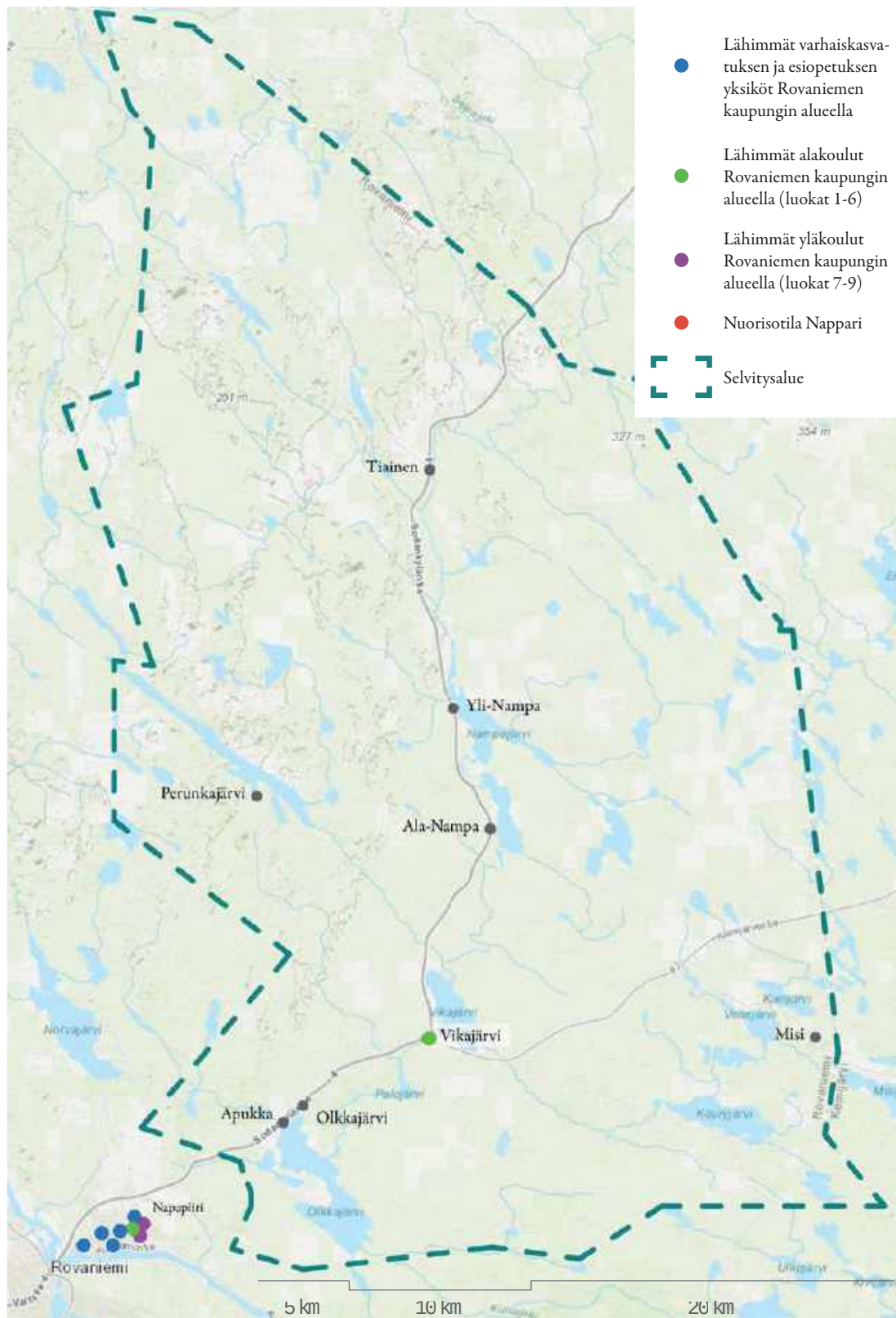
Peruskouluja Sodankyläntien alueella on vain yksi ja tämä löytyy Vikajärven kylästä. Vikajärven koulusta löytyvät luokat 1-6, mutta koulu on lakkauttamisuhan alla vähäisen oppilasmäärän vuoksi. Vikajärven oppilaita on esitetty siirrettäväksi Nivavaaran kouluun, joka sijaitsee Napapiirin alueella.

Napapiirin alueella toimii myös useita muita ala-asteita sekä yläasteita, joita ei Sodankyläntien alueelta löydy lainkaan. Tämä tarkoittaa, että Sodankylän alueella asuvat yläasteikäiset joutuvat matkustamaan päivittäin lähimpään kaupunkiin.

Laajennetun oppivelvollisuuden astuessa voimaan syksyllä 2021 on tärkeää huomioida myös ammatillisen koulutuksen ja lukio-opiskelun mahdollisuudet Sodankyläntien alueen nuorille. Ammatilliseen koulutukseen on mahdollisuus hakeutua Rovaniemellä ammattiopisto Luovissa, tai jossakin Lapin koulutuskeskus REDU:n kuudesta yksiköstä, jotka sijaitsevat Rovaniemellä, Kemijärvellä, Sodankylässä sekä Kittilässä. Lähimmät lukiot löytyvät Rovaniemeltä sekä Sodankylästä.

Lähin nuorisopalveluiden piste on nuorisotila Nappari. Nappari on Napapiirin-Saarenkylän alueen nuorisotyönkeskus, joka järjestää monenlaista ohjattua ja nuorten itsensä järjestämää toimintaa.

Koulutus ja nuorisopalvelut

Kuva 4. Lähimmät koulut ja nuorisopalvelut Sodankyläntien alueella ja sen läheisyydessä. (Kuvallähde: pohjakartta: Maanmittauslaitos 2021, kartta: Stina Virta, Oulun yliopisto, 2021, aineisto: roikylat.fi, rovaniemi.fi)

Kirjastopalvelut Sodankyläntien alueella

Sodankyläntien alueella ei toimi yhtään kirjastoa, mutta alueella toimii kirjastoauto. Tämä on asukkaiden käytössä tietyin väliajoin jotka ovat listattuina alla.

Lähimmät Lapin kirjaston toimipisteet löytyvät Sodankyläntien alueen ulkopuolelta:

Saarenkylän kirjasto
Napapiirintie 24, 96900 Rovaniemi

Kemijärven kaupungin kirjasto
Hietaniemenkatu 5, 98100 Kemijärvi

Arktisen keskuksen kirjasto
Arktikum-talo, Pohjoisranta 4, 96100 Rovaniemi

Rovaniemen pääkirjasto, Rovaniemi
Jorma Eton tie 6, 96100 Rovaniemi

Sodankylän toimipiste (Sompion kirjasto)
Jäämerentie 1, 99600 Sodankylä

Pelkosenniemen toimipiste (Sompion kirjasto)
Sodankyläntie 13, 98500 Pelkosenniemi

Rovaniemen kirjastoauton pysäkit ja aikataulut:

Olkajärventien ja Kulpintien risteys
Olkajärventie, Olkkajärvi
Torstai, klo 16:55 - 17:25
kolmen viikon välein

Järvikankaantie 11
Järvikankaantie 11, Perunkajärvi
ei tietoja

Vikajärven koulu
Liikekuja 3, Vikajärvi
Keskiviikko klo 9:25 - 09:55
kolmen viikon välein

Vikajärven kauppa
Liikekuja 11, Vikajärvi
Maanantai klo 15:40 - 16:10
viikon välein

Sodankyläntie 2839
Sodankyläntie 2839, Vikajärvi
Torstai klo 12:50 - 13:05
kolmen viikon välein

Sodankyläntie 3365
Sodankyläntie 3365, Vikajärvi
ei tietoja

Rotkontien ja Tiilimyllyntien risteys
Rotkontie, Alanampa
Torstai klo 16:15 - 16:30
kolmen viikon välein

Pieskan risteys
Pieskanniementie, Ylinampa
Torstai klo 13:20 - 13:35
kolmen viikon välein

Sodankyläntie 4527
Sodankyläntie 4527, Ylinampa
ei tietoja

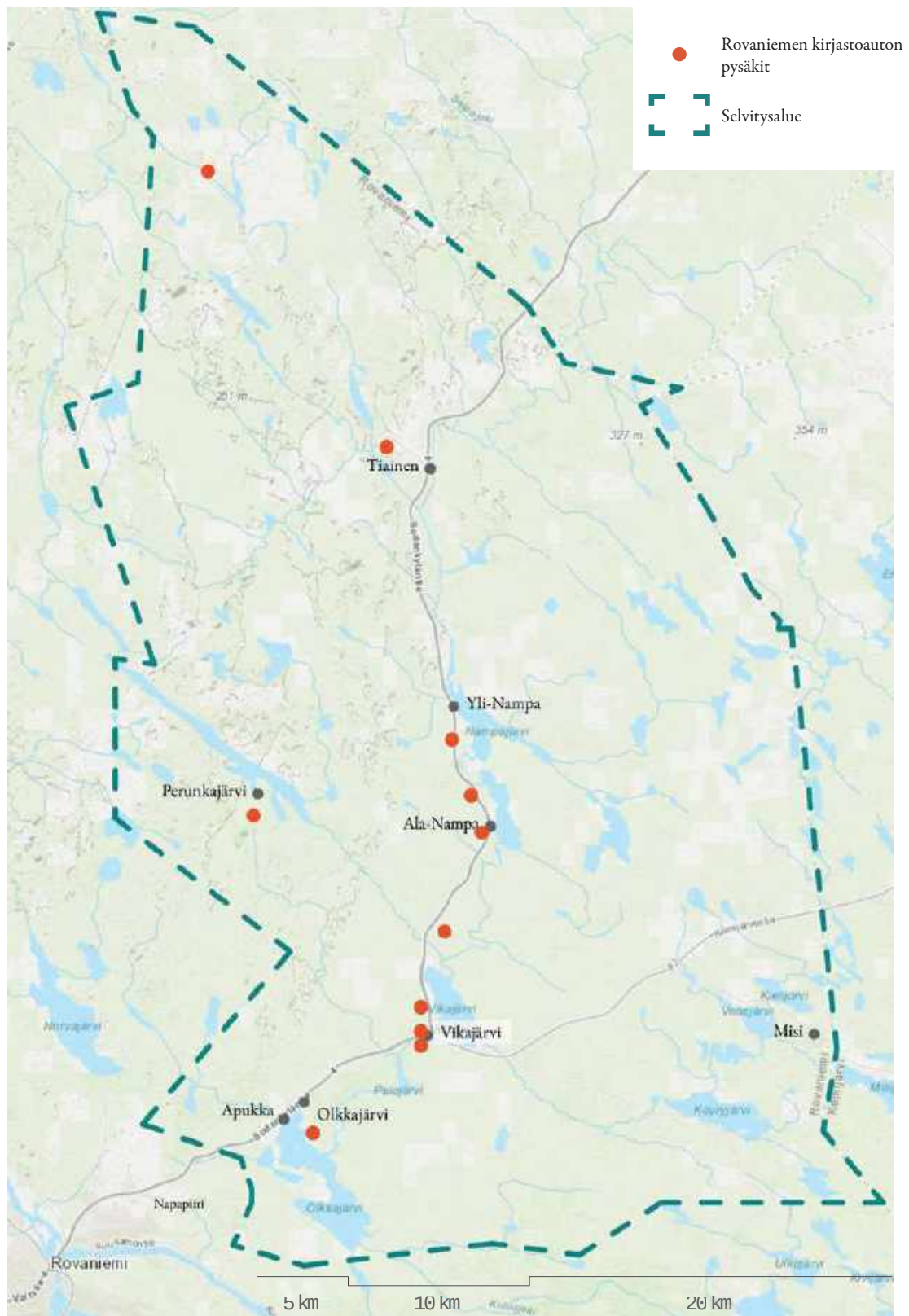

Niesintie 314
Niesintie 314, Tiainen
Torstai klo 15:35 - 15:50
kolmen viikon välein

Niesiniementie 16
Niesiniementie 16, Niesi
Torstai klo 14:50 - 15:05
kolmen viikon välein

Kirjastoautopalvelut Sodankyläntien alueella

Kuva 5. Kirjastoauton pysäkit Sodankyläntien alueella. (Kuvälähde: pohjakartta: Maanmittauslaitos 2021, kartta: Stina Virta, Oulun yliopisto, 2021, aineisto: rovaniemen.kirjastoautot.fi)

20 km

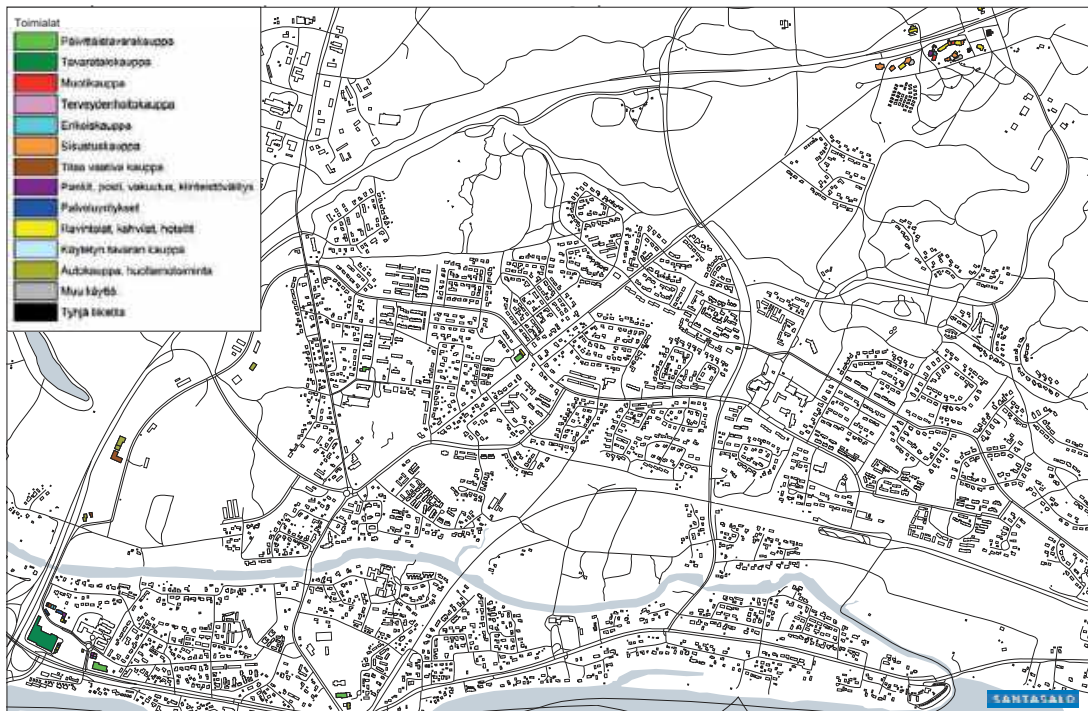
Rovaniemen ja Itä-Lapin

Vaikka alueelta löytyy runsaasti matkailuun liittyviä palveluja ei niitä ole käsitelty tässä selvityksessä vaan ne on huomioitu Sodankyläntien alueen matkailun selvityksessä.

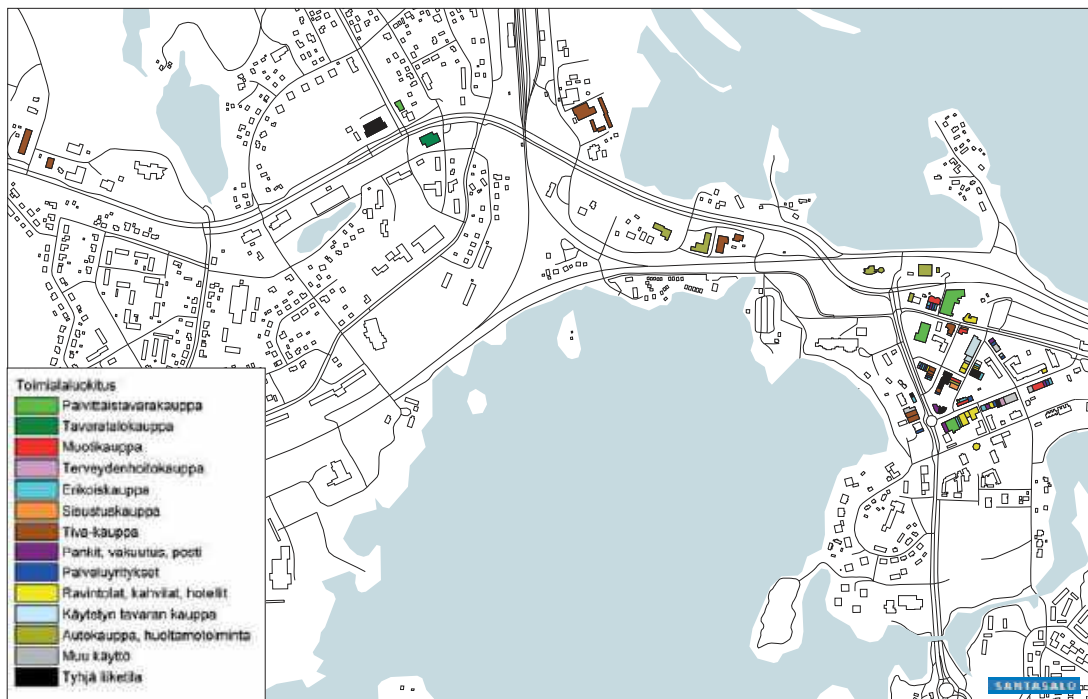
Kaupan palvelut lähimmissä kaupunkikeskuksissa

Rovaniemen pohjoisten alueiden kaupan palvelurakenne 2013

Pohjakartta-aineisto: Maanmittauslaitoksen maastotietokanta ja maastokartta 08/2013

Kemijärven kaupan palvelurakenne 2013

Pohjakartta-aineisto: Maanmittauslaitoksen maastotietokanta ja maastokartta 08/2013

Kuva 7. ja 8. Lähimmät kaupan palvelut Rovaniemellä ja Kemijärvellä. (Kuvälähde: Rovaniemen ja Itä-Lapin maakuntakaavan taustaselvitykset: Kaupan palveluverkkoselvitysKarttaliite)

Lähteet:

"Ensiapu ja päivystykset" 2020. rovaniemi.fi, luettu 13.3.2021.
<https://www.rovaniemi.fi/Terveys--ja-sosiaalipalvelut/Ensiapu-ja-paivystykset>

"Esperi hoivakoti Niva Rovaniemi" 2021. esperi.fi, Esperi Care Oy. Luettu 14.3.2021.
<https://www.esperi.fi/hoivakodit-ikaihmisille/esperi-hoivakoti-niva-rovaniemi>

Haapakangas T. 2019. "Viranhaltijoiden ehdotus: Lakkautetaan Vikajärven, Kaukon ja Nivankylän koulut" *Lapin kansa*, 19.08.2019.
<https://www.lapinkansa.fi/viranhaltijoiden-ehdotus-lakkautetaan-vikajarven-kl/176838>

"Ikäihmisten asumispalvelut ja ympärivuorokautinen hoiva" 2020. rovaniemi.fi, luettu 14.3.2021.
<https://www.rovaniemi.fi/Palvelut/Ikaihmisten-asumispalvelut-ja-ymparivuorokautinen-hoiva/073623b6-b186-4526-8b98-eb94fe89e239>

"Neuvolapalvelut" 2020. rovaniemi.fi, luettu 13.3.2021.
<https://www.rovaniemi.fi/Terveys--ja-sosiaalipalvelut/Neuvolapalvelut>

"Nuorisopalvelut" 2020. rovaniemi.fi, luettu 14.3.2021
<https://www.rovaniemi.fi/Vapaa-aika/Nuorisopalvelut>

"Palvelukeskus Lounakoti" 2021. Yrjö ja Hanna kodit, luettu 14.3.2021
<https://yrjojahanna.fi/palvelutalot/lounakoti/>

"Palvelupisteet ja aukioloajat" 2021. Lapin kirjasto. Luettu 14.3.2021.
<https://lapinkirjasto.finna.fi/OrganisationInfo/Home#85728>

"Peruskoulujen ja lukioden sijainnit" 2021. Liiteri, luettu 14.3.2021
<https://liiteri.ymparisto.fi/>

"Rovaniemen ja Itä-Lapin maakuntakaava Kaupan palveluverkkoselvitys Karttaliite" 2014. Lapin liitto:
<https://www.lapinliitto.fi/aluesuunnittelu/aluesuunnittelun-selvitykset/>

"Rovaniemen kirjastoautot" 2021. rovaniemen.kirjastoautot.fi, luettu 14.3.2021
<https://rovaniemen.kirjastoautot.fi/>

"Suun terveydenhuolto" 2020. rovaniemi.fi, luettu 13.3.2021.
<https://www.rovaniemi.fi/Terveys--ja-sosiaalipalvelut/Suun-terveydenhuolto>

"Terveystieteiden kylvästä" 2021 roikylät.fi, luettu 13.3.2021:
<https://www.roikylat.fi/ajankohtaista/terveydenhoitajien-kylvastaanotot/>

"Toimintayksiköiden yhteystiedot" 2021. Lapin koulutuskeskus REDU, luettu 14.3.2021
<https://www.redu.fi/fi/Yhteystiedot/Toimintayksikot-ja-opettajat>

"Vanhusten palveluasuminen". 2020. rovaniemi.fi, luettu 14.3.2021.
<https://www.rovaniemi.fi/loader.aspx?id=166113b6-39fb-4a67-be6c-feb80a7a1c76>

Sodankyläntien alue: Juho Kekkonen

Väestöselvitys

Sodankyläntien suunnan väestöselvitys tehdään osana Sodankyläntien alueen kehityskuva 2035 tarkastelua varten. Selvityksessä selvitettiin väestön sijoittumiseen, ikärakenteeseen, asutokuntien keskikokoon ja määrään liittyviä tietoja. Aineisto on kerätty Suomen Ympäristökeskuksen ylläpitämästä Liiteri-tietokannasta.

Kuva 1. Vikaköngäs
(Alessandra Grussu (2009) <https://www.flickr.com/photos/alessandrogrussu/3837078638>
Kuvan Creative Commons käyttöoikeus: CC BY-NC-SA 2.0)

Väestön sijoittuminen

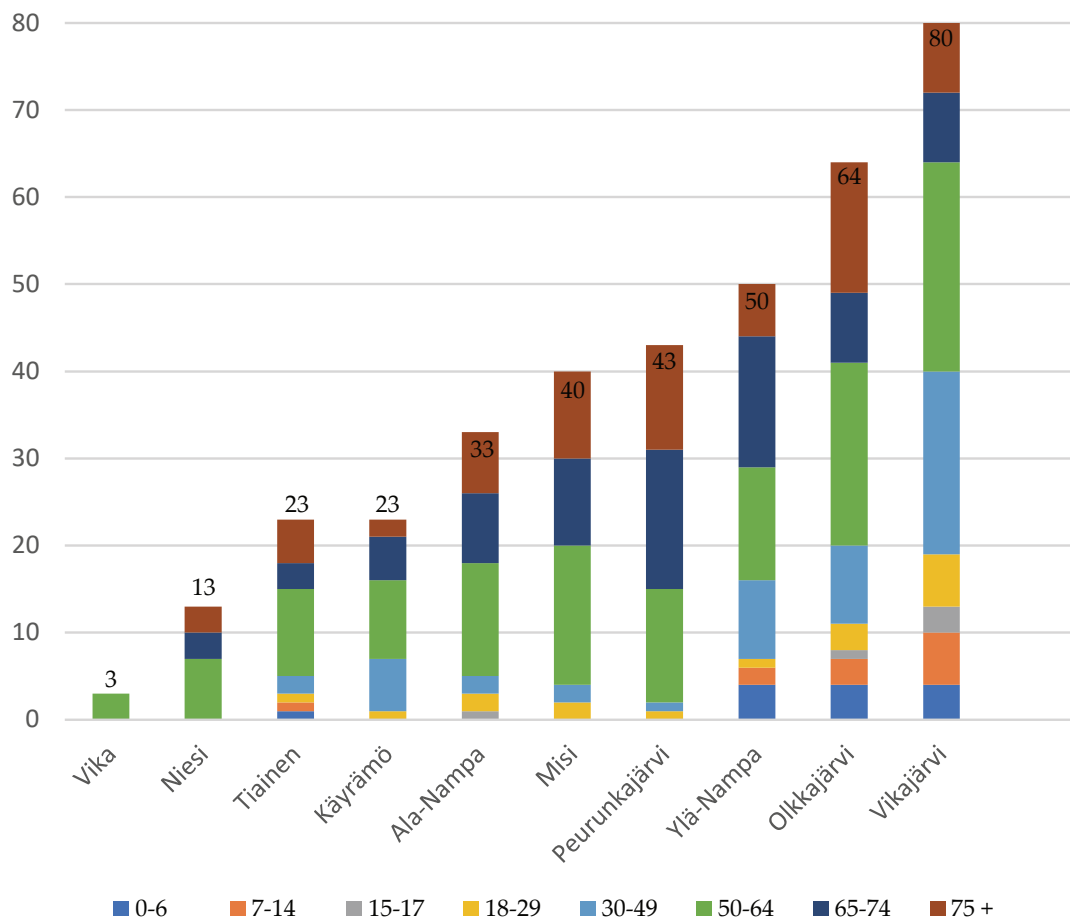
Sodankyläntien suunnalla väestö on keskittynyt ensisijaisesti valtatie E75:n varrelle. Peurunkajärvi, Niesi, Vika ja Misi ovat ainoita kyliä, jotka eivät sijaitse valtatie E75:n varrella. Vaikka asutus on sijoittunut nauhamaisesti valtatie E75:n varrelle, ovat kylien väliset etäisyydet useita kilometrejä, ja kylien välillä on vain harvakseltaan asutusta.

Kylien väkimäärä on saatu rajaamalla paikkatietopohjaista väestötietodataa kahden kilometrin säteisellä ympyrällä (pl. Peurunkajärvi). Ympyrän keskipiste on sijoitettu paikkaan, joka on kylän rakenteen perusteella vaikuttanut keskisimmältä. Todellisuudessa kylien vaikutusalue on suurempi ja kylien asutus voi sijaita teiden varsilla useamman

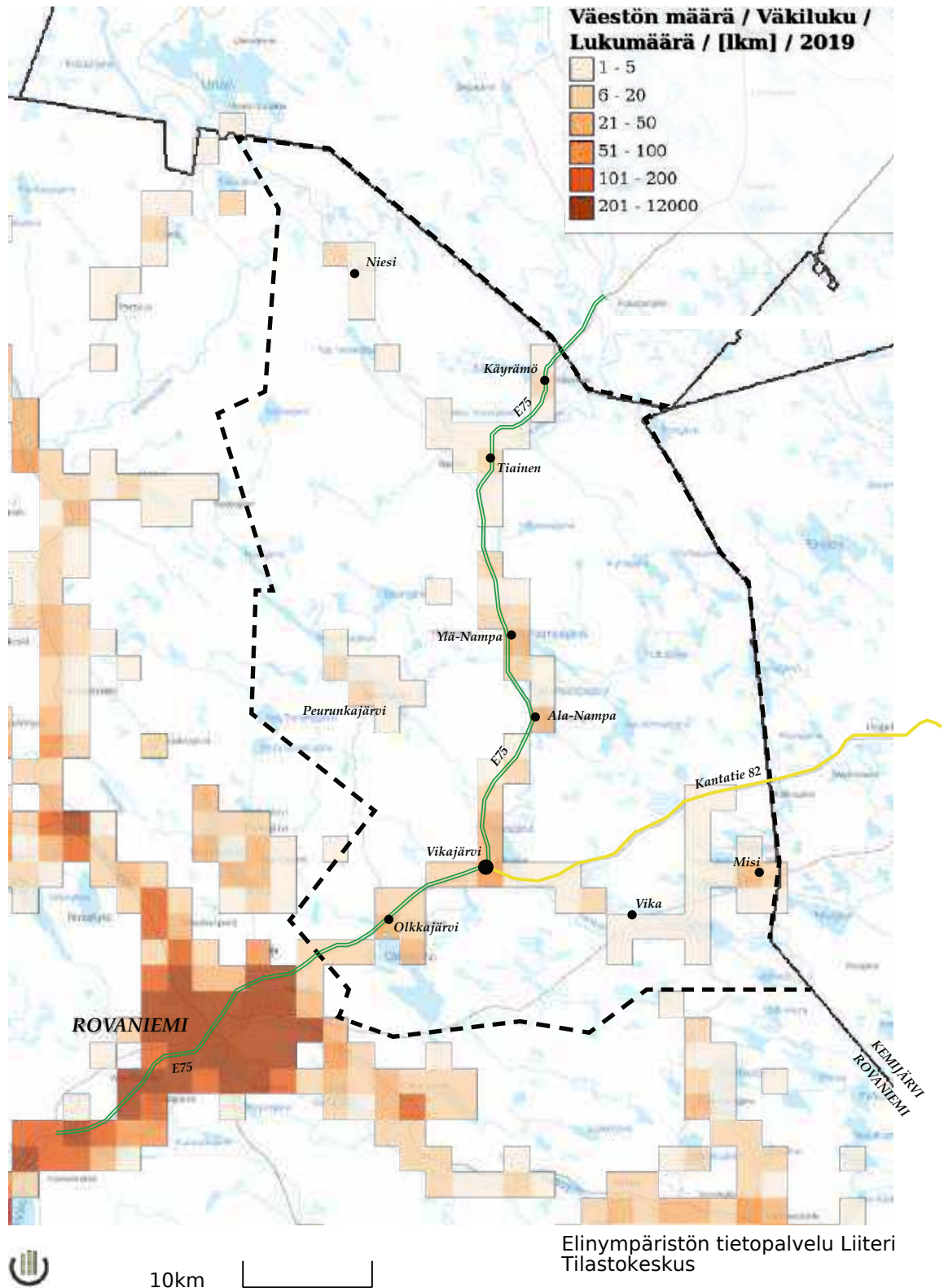
kilometrin matkalla, joten kylien todellinen väkiluku eroaa tässä esitetystä. Rajausta antaa kuitenkin kuvan siitä, millä tavoin asutus on keskittynyt tiiveimpien kyläalueiden ympärille. Kahden kilometrin pituinen matka on kuljettavissa helposti pyöräillen ja kävellen, joten rajausta antaa kertoa, kuinka suuri määrä ihmisiä asuu siten, että he voisivat tavata toisia ihmisiä ja saavuttaa kyläkeskuksessa sijaitsevia palveluita ilman autoa.

Peurunkajärven väestö on saatu muuttamalla rajausta koskemaan kaikkia Peurunkajärven ranta-alueita. Laskenta tehtiin poikkeavalla tavalla, koska Peurunkajärvellä ei ole selkeää rakenteellista keskikohtaa, eikä siten kaikkia asutuskeskittymiä olisi voitu ottaa huomioon yhdellä kahden kilometrin säteisellä ympyrärajauskella.

Ikäjakautuma Sodankylän alueen kylissä

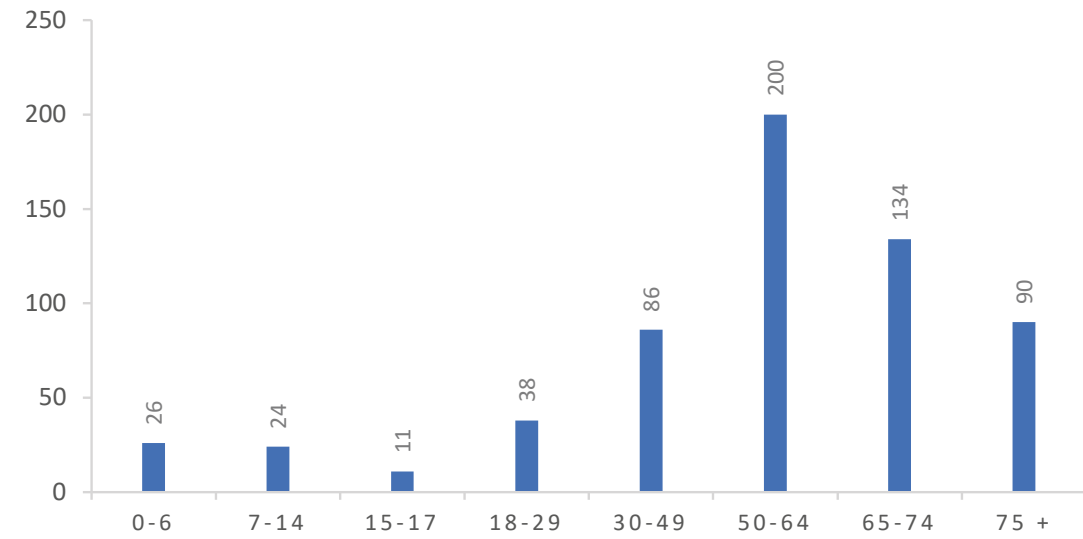
Lähde: Tilastokeskus 2019 ja Liiteri karttapalvelu

Kartta 1. Väestön sijoittuminen Sodankylän tien suunnalla.
(Kartta: © Juho Kekkonen, pohjakartta: Maanmittauslaitos 2021, aineisto: Tilastokeskus 2019)

Taulukko 1:

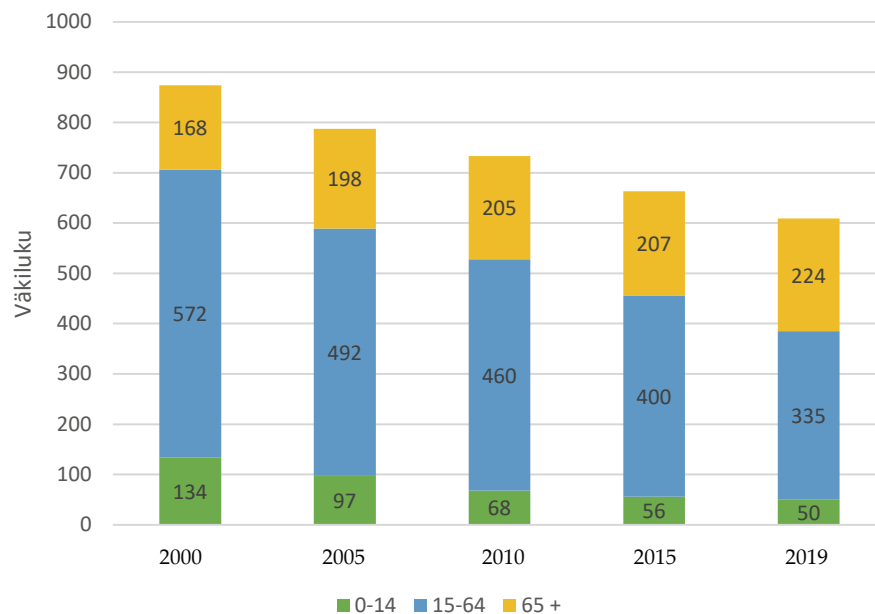
Ikäjakautta Sodankylän tien suunnalla 2019

Lähde: Tilastokeskus 2019

Taulukko 2:

Työikäisten, lapsien ja yli 65-vuotiaiden määrän muutos Sodankyläntien suunnalla 2000-2019

Lähde: Tilastokeskus 2000-2019

Ikäjakautuma sodankyläntien suunnalla

Työikäisten määrä Sodankyläntien suunnalla on vähentynyt 42 % vuosina 2000-2020 (taulukko 2). Lasten määrä on vähentynyt 63 % samana aikana. Vain yli 65-vuotiaiden määrä on kasvanut 25 % vastaavana ajanjaksona.

Taulukosta 1 nähdään, että yli 65-vuotiaiden määrä tulee kasvamaan myös tulevaisuudessa. Kehityskuvan tarkasteluvuonna 2035 tällä hetkellä suurimman ikäryhmän edustajat (50-64 v.) ovat kauttaaltaan ylittäneet 65 vuoden iän. Heitä 15 vuotta nuorempaa ikäryhmää on määrällisesti yli puolet suurinta ikäryhmää vähemmän.

Ainoastaan alle 30-vuotiaiden ikäryhmässä väestökehitys on pysynyt paikallaan sillä 15-29 vuotiaita ja 0-14 vuotiaita on määrällisesti saman verran.

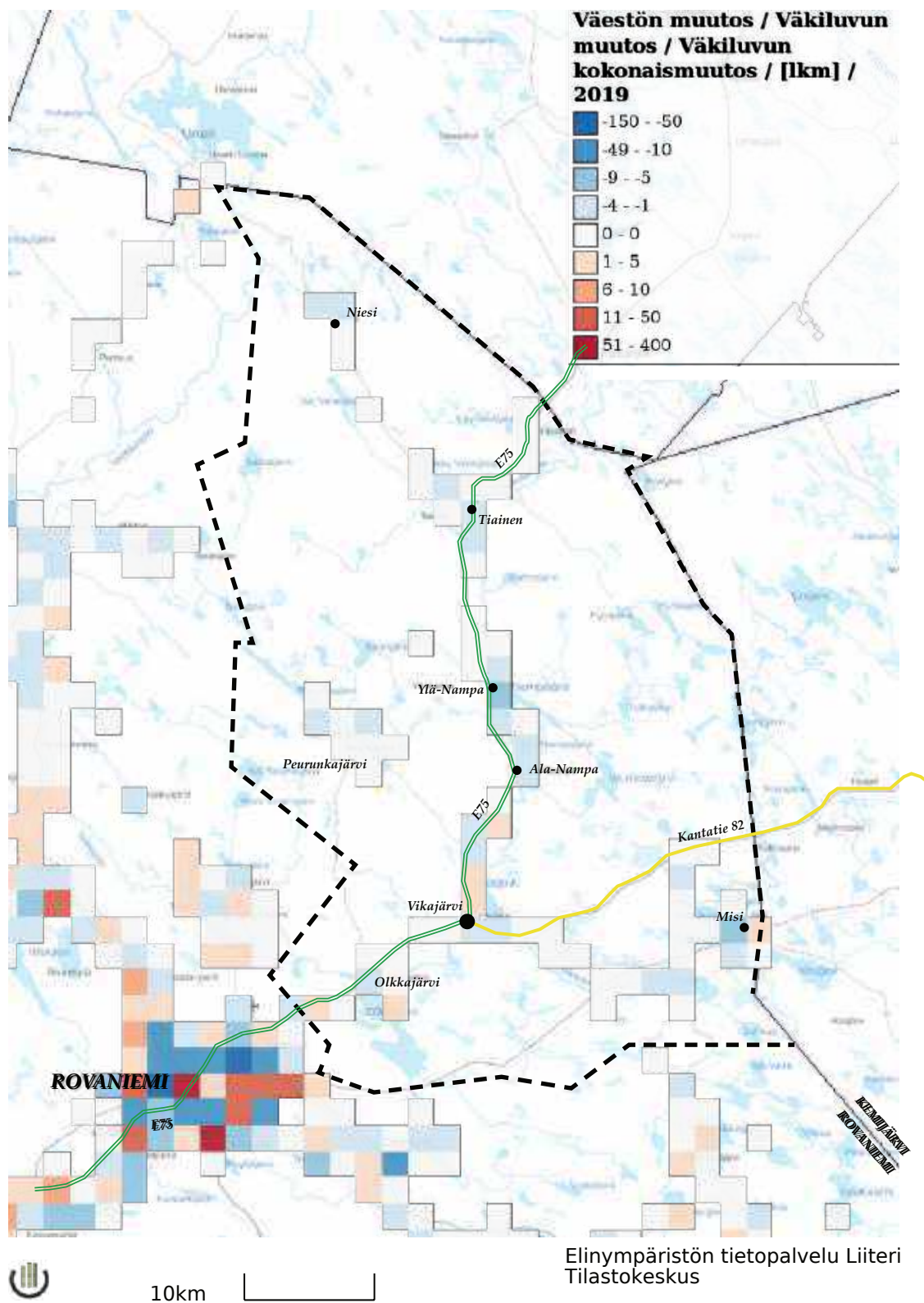
Koska Sodankylän tien väestöstä suurin osa on yli 50-vuotiaita, tulee vanhusväestön määrä kasvamaan vuoteen 2035 mennessä merkittävästi. Tulevaisuudessa Sodankyläntien väkiluku tulee pienemään luonnollisen poistuman kautta.

Väestön muutokset alueella

Seuraavan aukeaman kartoista nähdään väestön muutokset vuoden 2019 aikana. Kartasta 3 nähdään, että väkiluku on pienentynyt tai pysynyt ennallaan lähes kaikkialla tarkastelualueella. Ainoastaan Vikajärven rannalla on alue, jossa väestömäärä on kasvanut. Lisäksi Olkkajärven ja Misin kylässä on tapahtunut kasvua yksittäisissä kartta-aineiston ruuduissa.

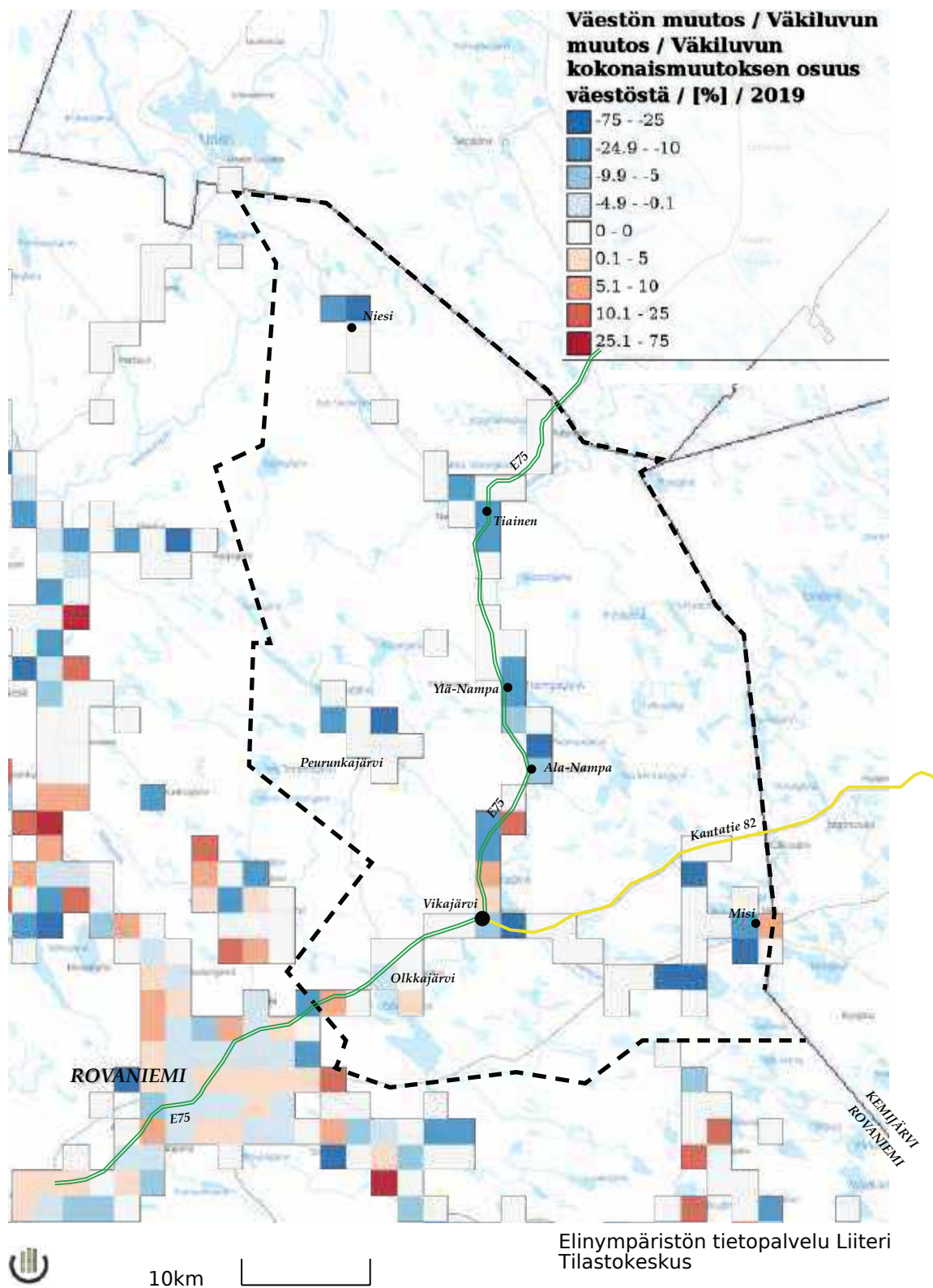
Kartta 4:ssä on tarkasteltu väkiluvun muutosta prosentteina. Kartta antaa hyvän kuvan alueen elinvoimaisuuden kehityskuvasta. Vaikka kartassa 3 esitetyt väestömuutokset olisivat lukumäärältään pieniä, on niillä suuri merkitys, jos tarkastellaan niiden suhdetta väestöruudun koko väestömäärään. Koko tarkastelualueella on paljon ruutuja, joissa väestön määrä 2 km x 2 km väestöruudulla on jopa puolittunut tai pudonnut neljäsosaan vain yhden vuoden (2019) aikana. Kun tällaista kehitystä tapahtuu, jäävät eräät alueet lopulta täysin asumattomaksi. Väestön väheneminen vaikeuttaa yhteisöllisen ilmapiirin muodostumista. Harvaan asutulla alueella vain naapurit mahdollistavat

spontaaneja kohtaamisia alueella. Naapurit lisäävät turvallisuuden tunnetta ja ovat ihmisiä, joilta pyytää apua arjen pienissä ongelmissa tai apua myös vakavammissa tilanteissa, kuten sairaskohtauksen yllättäessä. Koska alueella on suuri määrä yli 65-vuotiaita ja suurimman ikäryhmän muodostavat 2035 mennessä eläköityvä ikäryhmä, korostuu naapuriavun ja turvan merkitys myös siinä, pystyvätkö nämä ihmiset asumaan siellä missä he nyt asuvat myös tulevaisuudessa.

Kartta 3. Väkiluvun muutos Sodankylän tien suunnalla.

(Kartta: © Juho Kekkonen 2021, pohjakartta: Maanmittauslaitos 2021, aineisto: Tilastokeskus 2019)

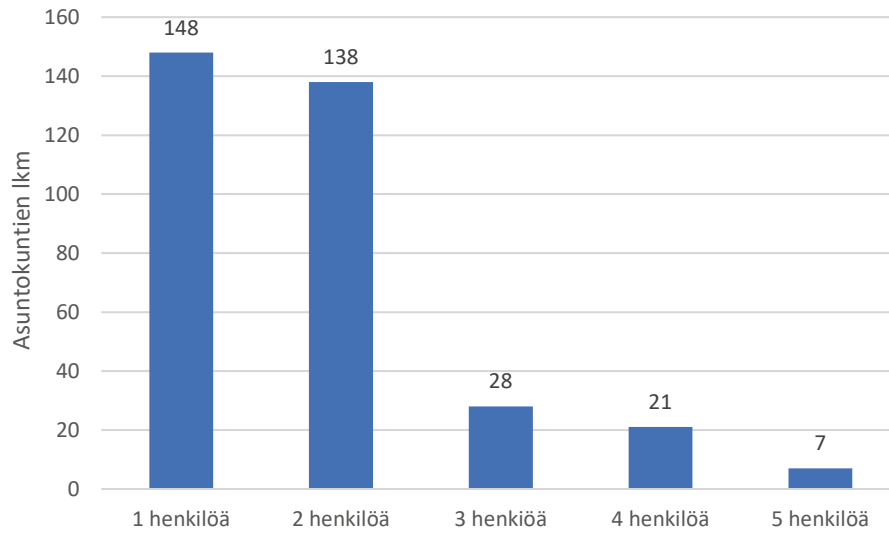

Kartta 4. Väkiluvun suhteellinen muutos Sodankylän tien suunnalla.

(Kartta: © Juho Kekkonen 2021, pohjakartta: Maanmittauslaitos 2021, aineisto: Tilastokeskus 2019)

Taulukko 3:

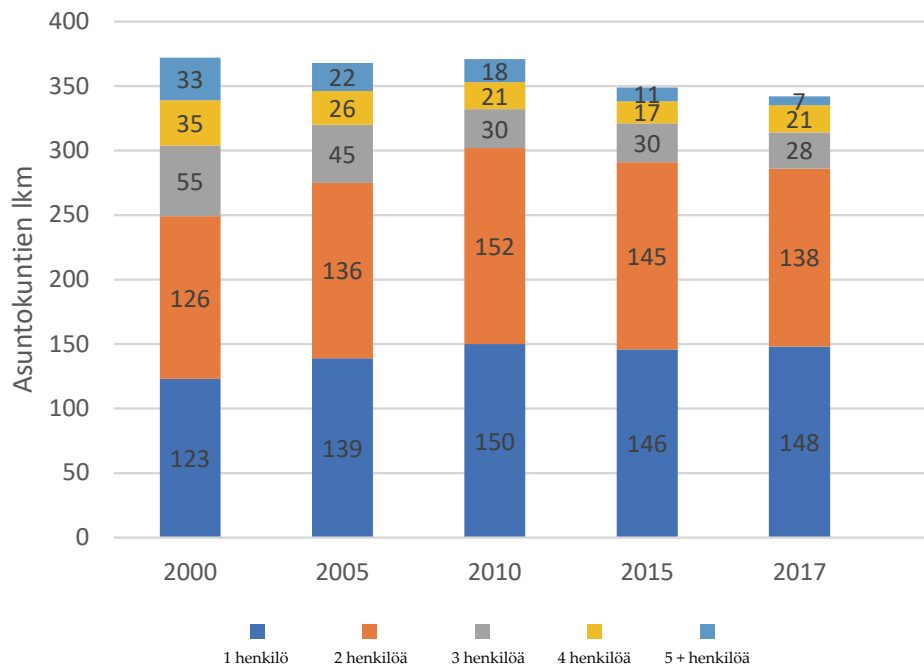
Asuntokuntien koko ja lukumäärä Sodankyläntien suunnalla

Lähde: Tilastokeskus 2017

Taulukko 4:

Asuntokuntien koko ja lukumäärä vuosittain vertailtuna

Lähde: Tilastokeskus 2000-2017

Asuntokunnat

Asuntokuntia alueella on 342 kappaletta (2017). Asuntokunnat jakautuvat alueella siten, että reilusti suurin osa asuntokunnista on yhden tai kahden hengen talouksia.

Vuodesta 2000 vuoteen 2017 asuntokuntien lukumäärä on laskenut 30 asuntokunnalla 372:sta 342:een. Samana aikana väestön määrä on vähentynyt 237:llä 874:stä 637:ään. Asuntokuntien lukumäärä on siis vähentynyt väkiluvun muutokseen verrattuna vain vähän. Taulukosta 4 käy ilmi, miten yli kahden hengen asuntokuntien määrä on laskenut tällä vuosituhanella. Tapahtunut väestönmuutos on siis tapahtunut ennen kaikkea suurten asuntokuntien, kuten perheiden, määrän vähenemisenä. Sen sijaan yhden ja kahden hengen asuntokuntien määrissä ei ole havaittavissa niin suurta muutosta.

Sodankyläntien alueen maisema- ja luontoselvitys

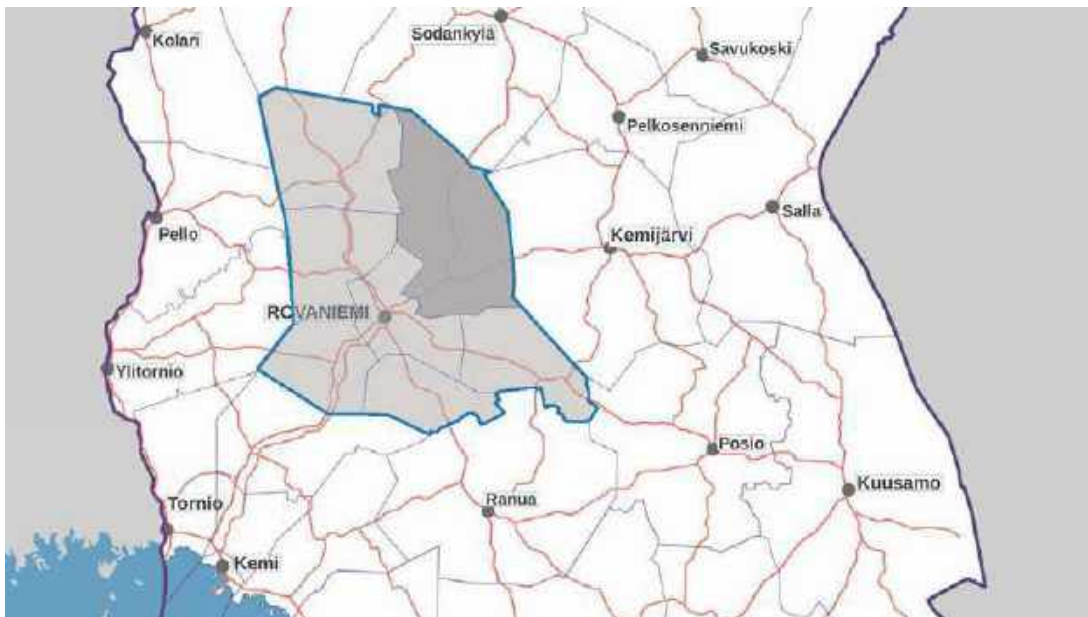
Sodankyläntien alueen kehityskuva 2035

Johdanto

Maisema- ja luonnonympäristöselvitys on yksi Sodankyläntien alueen vuoteen 2035 asti ulottuvan kehityskuvan taustaselvityksistä. Selvityksessä tunnistettiin suunnittelualueen arvokkaimmat maiseman ja luonnon ominaispiirteet sekä alueelliset eroavaisuudet. Selvityksessä on määritelty myös rakennetun maiseman ja kulttuuriympäristön kokonaisuudet selvitysalueella. Selvityksen tausta-aineistona on käytetty Ymparisto.fi:n Liiteri-tietokantaa, Vikajärven osayleiskaavan selostusta ja Rovaniemen ja Itä-Lapin maakuntakaavan luonto- ja maisemaselvityksiä.

Selvityksen tulokset ohjaavat kehityskuvan aluevarausten suunnittelua, erilaisten reittien linjauksia, sekä kehittämissuosituksia maankäytön suunnittelulle. Selvitys toimii myös pohjana suunnitelman vaikutusten arvioinnille. Selvitystä voidaan myös hyödyntää esimerkiksi alueen jatkosuunnittelussa, liittyen esimerkiksi viheralueiden yleissuunnittelussa, matkailun kehittämisessä ja virkistysverkoston suunnittelussa.

Selvityksen laadinta aloitettiin helmikuussa 2021 ja se valmistuu maaliskuussa 2021. Selvityksen laatii Oulun yliopiston arkkitehtuurin laitoksen kuntasuunnittelukursin työryhmä, selvityksen vastuuhenkilönä toimii arkkitehtiopiskelija Laura Häkkänen.

Kuva 1. Selvitysalueen eli Sodankyläntien alueen sijainti kartalla. Pohjakartta © Maanmittauslaitos 2021.

Maiseman peruspiirteet

Yleiseltä maisemarakenteeltaan Rovaniemen alue kuuluu Peräpohjolan vaara- ja jokiseutuun, selvitysalue eli Sodankyläntie hienopiirteisemmin Ounasjoen ja Raudanjoen vaara- ja jokialueeseen, jota maisemallisesti hallitsevat jyrkkäpiirteiset maastonmuodot ja jokivarret asutusmaisemineen. Suurin osa Rovaniemen joenvarsiasutuksesta on kuitenkin keskittynyt Kemijoen ja Ounasjoen varsil- le nauhamaisiin kyliin, jotka ovat selvitysalueen ulkopuolella. (1. s. 12)

Peräpohjolan vaara- ja jokiseudulla on myös paljon järviä, jotka kuitenkin ovat kooltaan melko pieniä. Seudulla on myös paljon pieniä ja hajanaisia suoalueita. Maastoltaan ja topografialtaan Rovaniemi on alavaa, mutta maanpinnan muodoiltaan vaihtelevaa. Selvitysalue itsessään on maastomuodoiltaan juurikin vaihtelevaa, mutta kohtalaisen loivaa. (1. s. 21)

Sodankyläntien alueen rakennettu maisema

Selvitysalueen eli Sodankyläntien alueella joenvarsiasutus Vikajoen ja Raudanjoen varrella on hajanaisempaa, eikä se ole yhtä hallitseva osa maisemaa. Loma-asuntoja sijoittuu kuitenkin nauhamaisesti alueen suurimpien järvien, eli Vikajärven ja Perunkajärven rannoille. Vikajärvellä lomarakennukset ovat korkeusasemaltaan perustettu liian lähelle rantaviivaa ja ovat tällöin tulvariskin alla keväisin (2. s. 21). Vikajärven itäpuoli on rakentamaton, sillä alue kuuluu puolustusvoimien Rovajärven harjoittelualueeseen. Asutuksen lisäksi Vikajärven alueelle on rakennettu Vikaköngkään ja Vaattunkiköngkään laajat virkistysalueet ja -reitistöt, liittäen ne vahvasti Napapiirin retkeilyalueeseen.

Alueella väljä asuminen ja maanviljelys sijoittuu Sodankyläntien alueella maisemallisesti tienvarsikyliin, 4-tien ja Kemijärventien varrelle. Alueen talotyyppit ovat pääosin harjakattoisia, 1- tai 1,5-kerroksisia puu- tai tiiliverhoiltuja omakotitaloja. Rakennusvolyymitaan alueen suurimman keskittymän, eli Vikajärven palvelukylän, rakennuskannasta puolet on 1970 – 1980-luvuilta (4. s. 20).

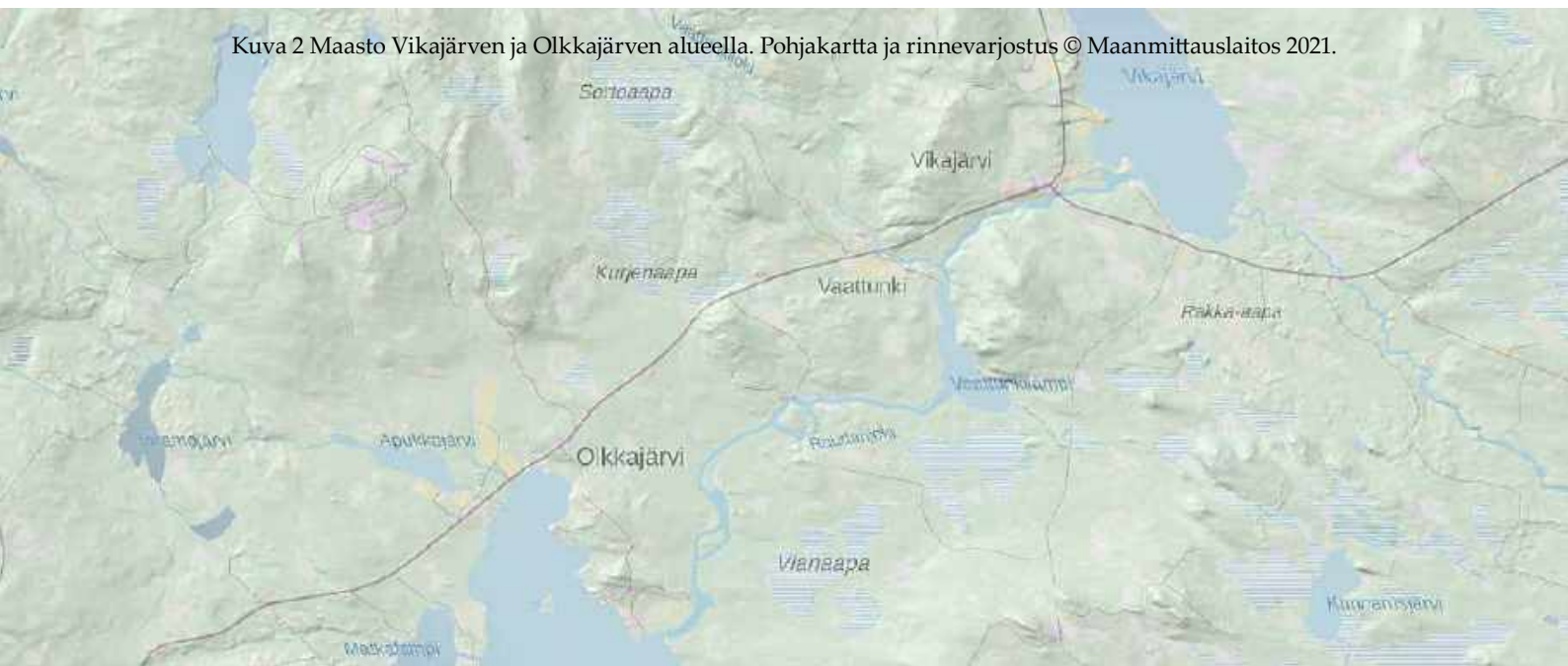
Maisemallisesti arvokkaita rakennettuja ympäristöjä selvitysalueella ovat Olkkajärvellä sijaitseva peräpohjalaista talonpoikaisrakentamista edustava Kenttälän taloryhmä, Vikajärven Aittaniemi pihapiireineen ja aukeine peltoineen, historiallisesti merkittävä Vanhantalon saari ja selvitysalueen syrjäisemmässä pohjoisosassa sijaitseva Niesin kylä. (2. s. 12, 5. , 6.)

Luonnonmaisema

Sodankyläntien alueen näkyvin luonnonmaisematekijä ovat vesistöt; järvet ja joet, kuten Vikajärvi, Olkkajärvi, Raudanjoki ja Vikajoki. Vesistöjen lisäksi alueen luonnonmaisema muodostuu yhtenäisten metsien, männiköiden vaarojen ja suoalueiden kokonaisuudesta. Alueen maamerkkejä ovat Vikaköngäs ja Vaattunkivaara riippusiltoineen.

Alue kuuluu Kemijoen vesistöön ja täten on mahdollisesti vesivoimarakentamisen kohteena tulevaisuudessa. Vikajärven läpi virtaava Raudanjoki laskee suurempaan Olkkajärveen, joka on Permantokosken voimalaitoksen säännöstelyallas (2. s. 19).

Kuva 2 Maasto Vikajärven ja Olkkajärven alueella. Pohjakartta ja rinnevarjostus © Maanmittauslaitos 2021.

Kasvillisuudeltaan selvitysalue kuuluu Pohjoisboreaaliseen Perä-Pohjolan metsäkasvillisuusvyöhykkeeseen. Suokasvillisuuden aluejaossa selvitysalueen eteläosa kuuluu Perä-Pohjanmaan aapasoihin ja pohjoisosa Eteläisen Peräpohjolan aapasoihin. Suot ovat alueella ohutturpeisia ja pääosin ojitettu. (1. s. 54-55) Alueen tuoret, soistuvat kangasmaat ovat kasvillisuudeltaan kuusi-valtaista. Selvitysalueen vanhoista metsistä Vaattunkivaara ja Sortovaara ovat arvokkaita metsiä, joita ei ole hakattu. (4. s. 21)

Merkittävä osa selvitysalueen itäosasta on rakentamiselta vapaata yhtenäistä rantaviivaa ja maata, joka on puolustusvoimien käytössä. Näin merkittävällä lähes luonnontilaisella alueella on monipuolinen merkitys luonnolle; vesikasvistolle ja -eläimistölle, rantakasvillisuudelle ja eläimistölle laajasti alueen ulkopuolellakin. Vapaaksi ja rakentamattomaksi jäävällä rantaosalla on merkittävä vaikutus myös maisemakokonaisuutena. (2. s. 45)

Kasvillisuus ja eläimet

Tulvat ovat synnyttäneet pienialaisia lehtoja Raudanjoen varsille, joissa kasvaa vaate-liaitakin lajeja, kuten näsiä, konnanmarjaa ja mustaherukkaa. Metsä- ja suomarjamme ovat selvitysalueella tavallisia. Hillaa löytyy aapojen reunarämeiltä ja karpaloa esiintyy loppusyksyllä. (2. s. 15)

Poro, hirvi, kettu, jänis ja orava ovat tavallisimpia nisäkkäitä, mutta havaintoja voi tehdä myös näädestä, kärpistä, minkistä ja saukosta. Valtaosalle nisäkkäistä tärkeitä elinympäristöjä ovat vaarojen laki- ja rinnemetsät, mutta vesistöjen läheisyydessä pysyttelevät minkki ja saukko. Linnustoltaan arvokkaita alueita on Raudanjokivarressa ja Vianaavalla monia, joissa sekä lajittettuja yksilömäärät ovat runsaita. (2. s. 18)

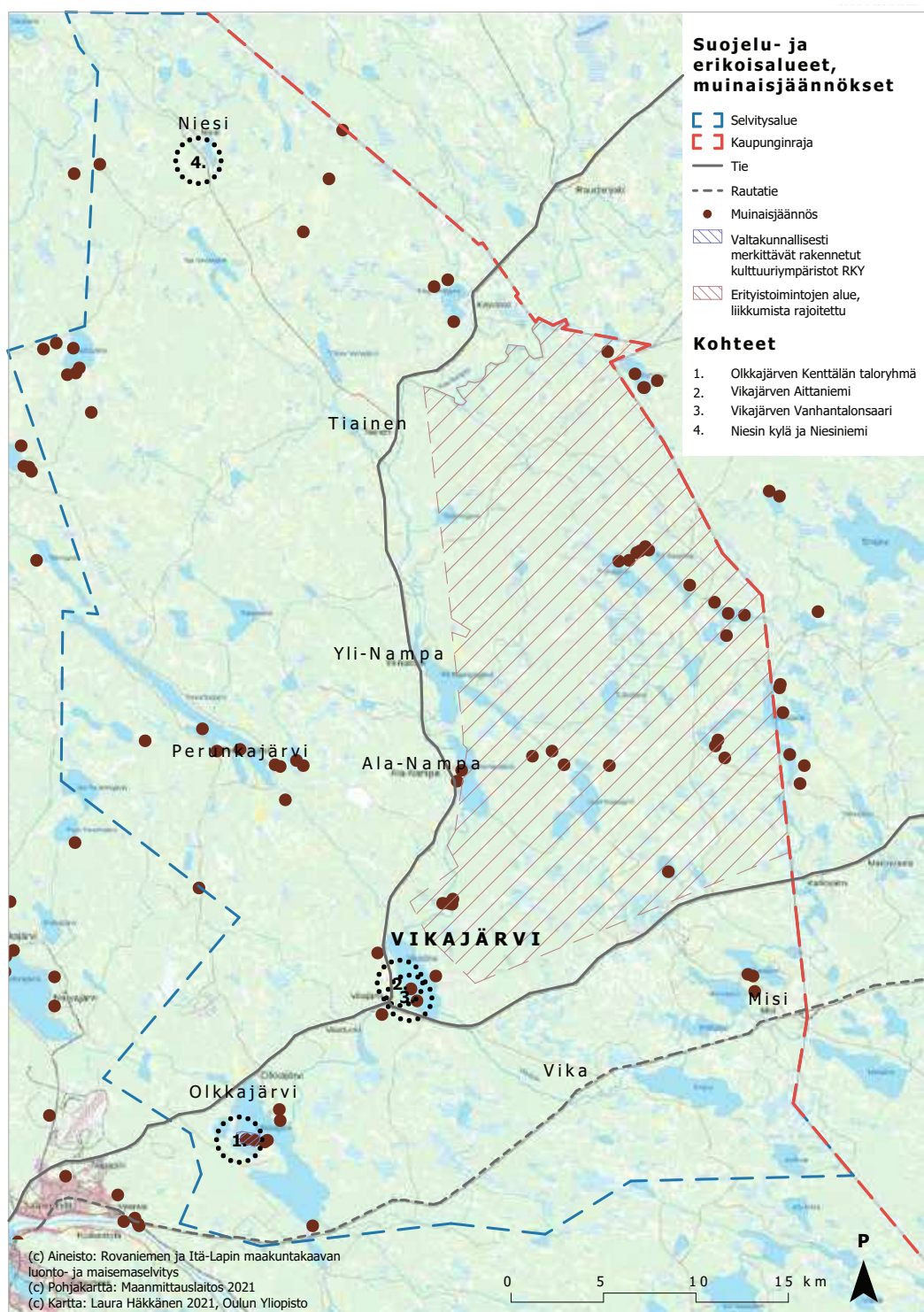
Kuva 3. Maasto koko suunnittelualueelta. Pohjakartta ja rinnevarjostus © Maanmittauslaitos 2021.

Kulttuuriympäristön peruspiirteet

Alueen kulttuuriympäristön osatekijöitä ovat kulttuurimaisema, muinaisjäännökset, rakennettu kulttuuriympäristö ja perinnebiotoopit. Suunnittelualueella on huomattava määrä kiinteitä muinaisjäännöksiä, jotka

pääosin ovat kivikautisia tai ajoittamattomia. Tällaisia muinaisjäännöksiä ovat esimerkiksi kivikautiset asuinpaikat tai pyyntikuopat. (2. s.24, 1. s.28)

Kuva 4. Selvitysalueen muinaisjäännökset, RKY-alueet ja Puolustusvoimien harjoittelualue (ruskealla).

Alueella on tehty Lapin Kulttuuriympäristöt tutuiksi -hankkeen rakennusperinnön inventointi. Valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristön (RKY)-inventointiin alueelta kuuluu lähellä Napapiiriä sijaitsevalla Olkkajärvellä oleva Kenttälän taloryhmä. Kenttäharjun ja Keskitalon eli Kenttälän tilojen pihapiirit edustavat tyypillistä peräpohjalaista talonpoikaisrakentamista. (1. s. 32, 5.)

Muita kulttuuriympäristöjä ovat Vikajärven Aittaniemi pihapiireineen ja aukeine peltoineen. Aittaniemen kaksikuistinen asuinrakennus arvioidaan olevan raken-

nettu vuonna 1881. Pihapiirin vanhimpia rakennuksia ovat myös aitta ja venehuone. (2. s. 24)

Selvitysalueen pohjoisosassa, lähellä Rovaniemen ja Sodankylän rajaa sijaitsee syrjäinen Niesin kylä ja Niesiniemi. Vanhin kylän päärakennuksista on Rantaholmi, joka on 1700-luvun puolivälistä. Muut asuinrakennukset ovat 1800-luvulta ja 1900-luvun alkupuolelta. (6.)

Kuva 5. (vas.) Vikajärven niemenokassa sijaitseva Aittaniemi ilmakuvassa. Ilmakuva © MML 2021.

Kuva 6. (oik.) Olkkajärven kenttälän alue. Ilmakuva © MML 2021.

Kuva 7. (alla) Niesin kylä. Ilmakuva © MML 2021.

Elinkeinojen suhde maisemaan

Matkailu

Matkailu on kasvava elinkeino, ja erityisesti luonto- ja elämysmatkailun suosio on lisääntynyt. Sodankyläntien alueen länsipuoli, eli Olkkajärven, Vikajärven ja Perunkajärven alueet, ovat matkailun kannalta erittäin keskeinen alue, sillä se sijaitsee lähellä Rovaniemen vetovoimaisinta ja kansainvälisintä matkailukohdetta eli Napapiiriä. Kuitenkin matkailuun liittyvät rakenteet (kuten las-kettelukeskukset) voivat vaikuttaa maisemaan laajallakin alueella. Toisaalta häiriötön maisema on matkailun vetovoimatekijä; matkailuunkin voimakkaasti liittyvä virkistyskäyttö perustuu luonnon ja maiseman arvoihin (1. s. 39).

Poronhoito

Suunnittelualue kuuluu kokonaan Suomen laissa määriteltyyn poronhoitoalueeseen. Poronhoidon parhaisiin laidunalueisiin kuuluu suuria ja yhtenäisiä alueita suunnittelualueella Vikajärvellä ja Ylä- ja Ala-Nammassa. (1. s. 39-40) Kesän ja talven laidunalueet on esitetty sivulla 10 olevassa kartassa.

Maatalous

Lapissa maatilat ovat erikoistuneet useimmiten lypsykarjatalouteen. Maatalouden tekninen kehitys on muuttanut paitsi itse maatalouden harjoittamista myös monella näkyvällä tavalla maaseudun kulttuuri-maisemaa. Maatalouden elinvoimaisuus on kuitenkin viime vuosikymmeninä heikentynyt selvitysalueella kuten muuallakin Suomessa; muutoksen ja vähenemisen myötä pienipiirteinen, perinteinen maatalous-maisema niittyineen ja laitumineen on häviävä maiseman piirre. Maatalouden alueita on suunnittelualueen pohjoispuolella, Tiäisessä ja Ylä- ja Ala-Nammassa. Maatalous ja erityisesti laidunnus ylläpitää maiseman ja luonnon kannalta arvokkaita perinnebiotooppeja (1. s. 41, 45).

Metsätalous

Metsätalous on merkittävä elinkeino selvitysalueella. Metsätalous vaikuttaa mm. metsämaisemakuvaan, metsien ikärakenteeseen ja lajistoon. Koko Lapin maapinta-alasta metsää on 98 %; tästä valtio omistaa kolme neljäsosaa ja yksityiset neljäsosan. Valtaosa metsistä on tuoreen ja kuivahkon kankaan metsiä, joissa pääpuulaji on mänty ja sekapuuna kasvaa kuusta ja lehtipuita. (1.s 41)

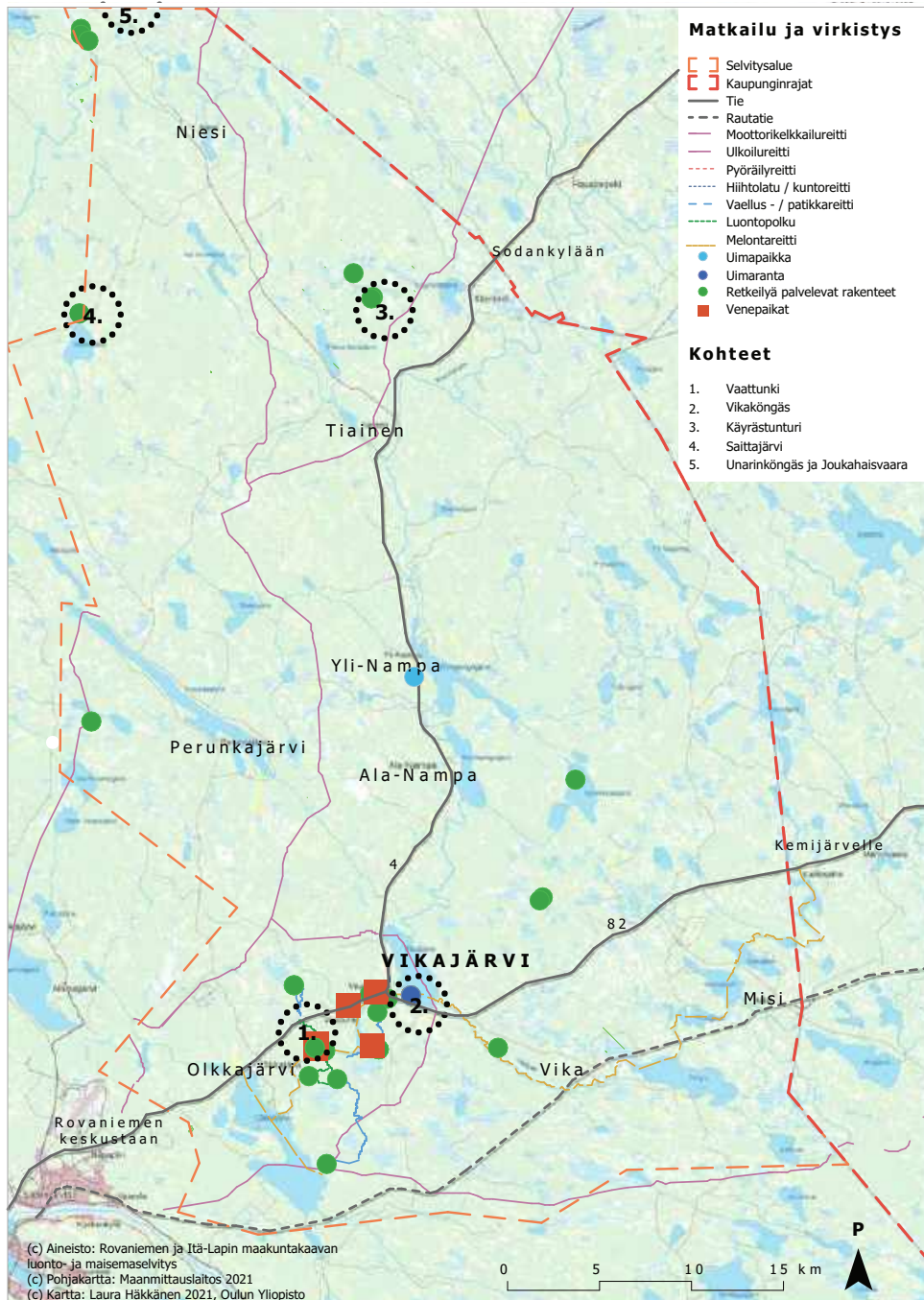
Kuva 8. Sodankyläntien palvelukylä Vikajärvi ilmakuvassa. Ilmakuva © Maanmittauslaitos 2021.

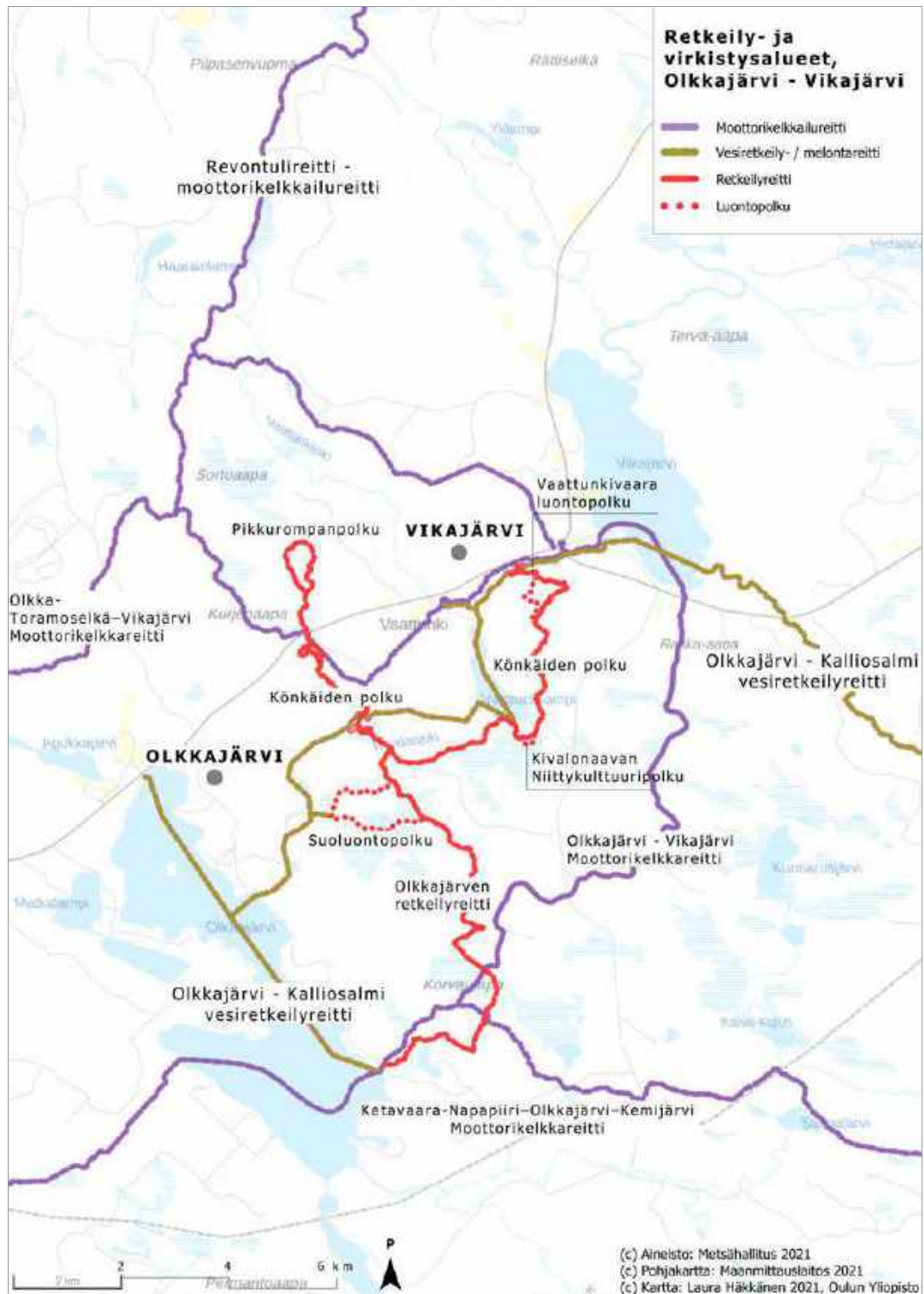
Virkistys

Sodankyläntien alueen virkistysreitistö on monipuolinen: se koostuu ulkoilureiteistä, pyöräilyreiteistä, hiihtoladuista, vaellus- ja patikkareiteistä, luontopoluista, melontareiteistä ja moottorikelkkailureiteistä. Retkeilyn ja ulkoilun lisäksi metsästys ja kalastus ovat merkittäviä virkistyskäyttömuotoja. Retkeilyä palvelevia rakenteita,

kuten laavuja sekä nuotiopaikkoja sijoittuu suosituimmille virkistysalueille sekä virkistysreittien varrelle, kuten Vikakönkälle ja Olkkajärvelle. Vikajärven ja Olkkajärven virkistysalueet ovat osa Napapiirin retkeilyaluetta.

Kuva 9. Selvitysalueen virkistysreitit.

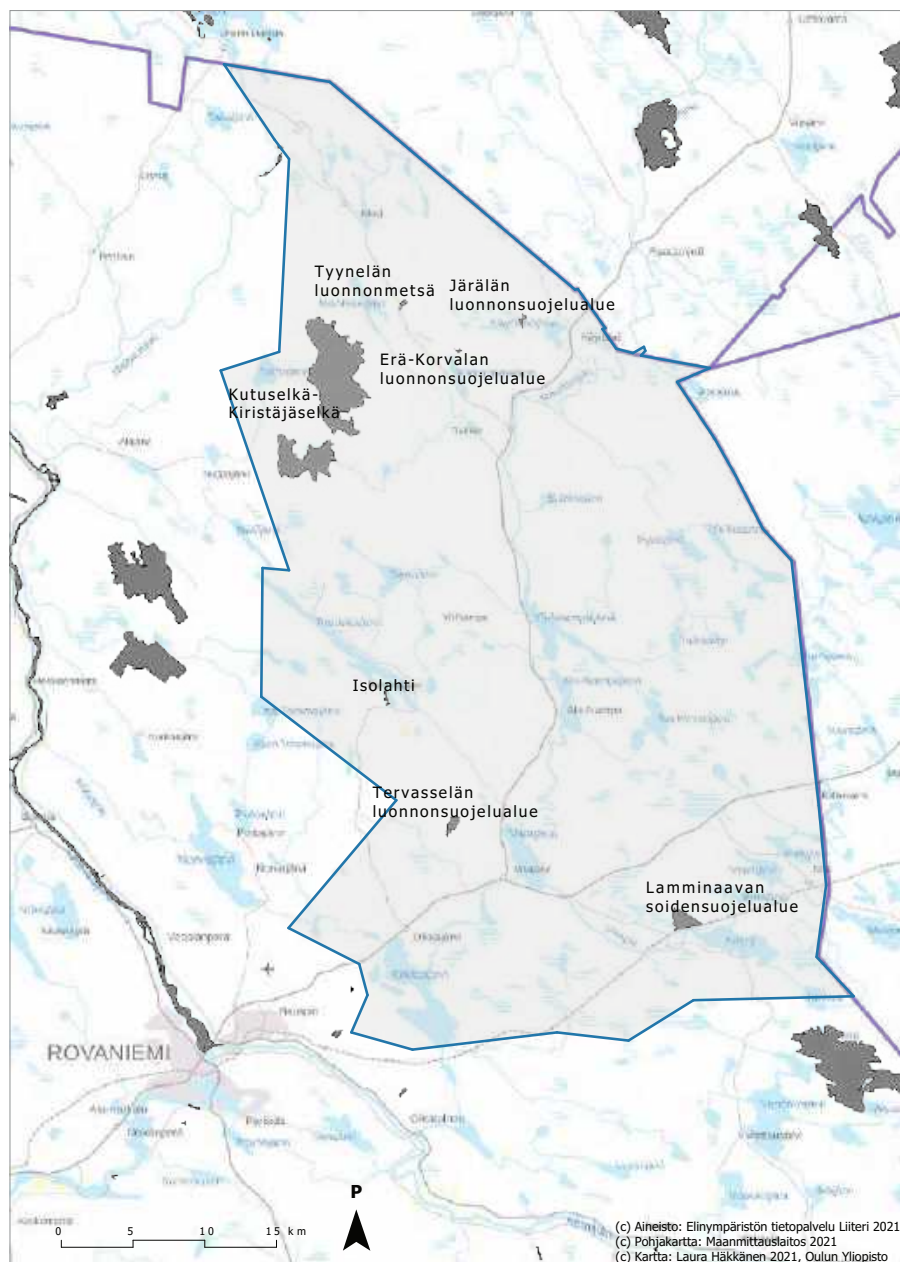

Kuva 10. Olkkajärvi - Vikajärvi retkeily- ja virkistysreitit

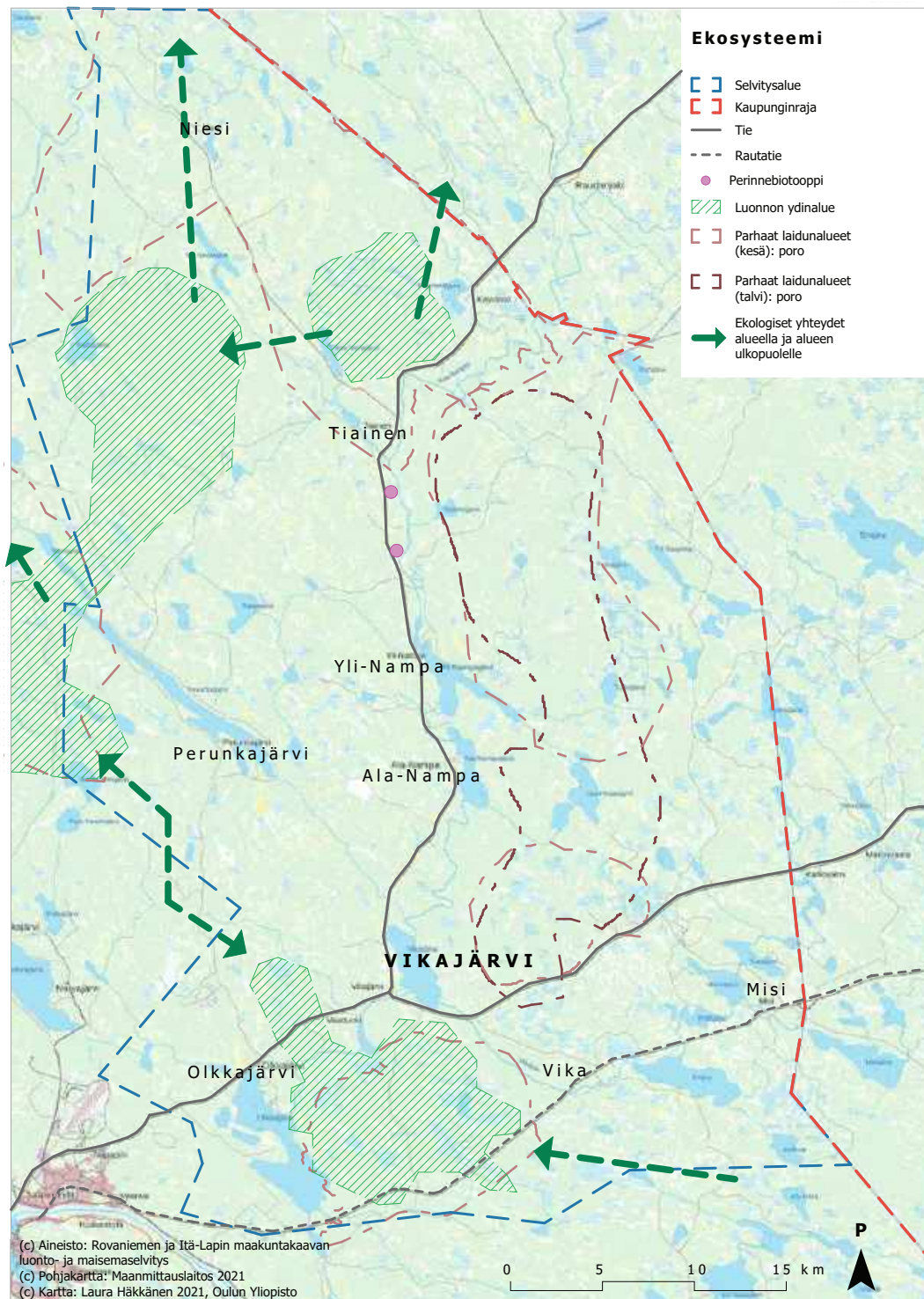
Luonnonsuojelualueet

Suomessa on kuusi valtakunnallista luonnonsuojeluohjelmaa: soiden, lintuvesien, harjujen, lehtojen, rantojen ja vanhojen metsien suojeluohjelmat. Valtaosa suojeluohjelmien alueista kuuluu Natura- verkostoon. Selvitysalueella on soiden suojeluohjelmaan kuuluva Lamminaavan suoalue selvitysalueen kaakkoispuolella, lähellä Misin ja Vikan kylää. Selvitysalueen pohjoispuolella on laajempia suojelualueita, kuten Natura2000 Kutuselkä-Kiristäjänselän alue. (1. s. 62-63)

Perinnebiotoopilla tarkoitetaan pitkään jatkuneen maatalouden aikaansaamia monilajisia luontotyyppejä. Perinnebiotoopit ovat tärkeä osa sekä luonnon että maiseman arvoalueita. Lapissa perinnebiotoopit liittyvät pääasiassa jokien ja järvien maatalousalueisiin ja ovat sekä laitumia että niittyjä. Sodankyläntien alueella perinnebiotooppialueita on muutama alueen pohjoispuolella, Tiaisen ja Yli-Namman kylässä. (1. s. 44-45)

Kuva 12. Selvitysalueen luonnonsuojelualueet.

Kuva 13. Selvitysalueen luonnon ydinalueet, ekologiset yhteydet ja perinnebiotoopit.

Lähteet

1. *Rovaniemen ja Itä-Lapin maakuntakaavan luonto- ja maisemaselvitys*. 2014. Lapin liitto.
2. *Vikajärven osayleiskaava, kaavaselostus*, 2007. Rovaniemen kaupunki.
3. *Vikajärven osayleiskaava, kaavakartta*, 2007. Rovaniemen kaupunki.
4. *Vikajärven kylän kehittämissuunnitelma*. 2003. Rovaniemen maalaiskunta.
5. Museovirasto: Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY, Olkkajärven Kenttälän taloryhmä. (http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=3980). Haettu 3/2021.
6. Museovirasto: Rakennettu kulttuuriympäristö. Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt 1993 -luettelo. Rovaniemi: Niesin kylä. (<http://www.nba.fi/rky1993/kohde764.htm>). Haettu 3/2021.

Matkailun selvitys

Sodankyläntien alueen kehityskuva 2035

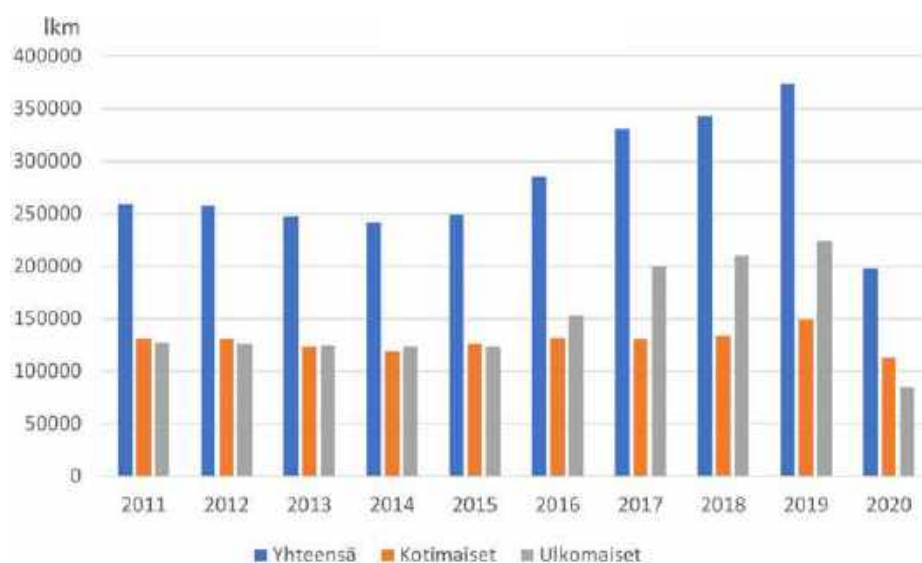
Sodankyläntien alueen matkailun selvityksessä on tarkasteltu koko Rovaniemen alueen matkailun tähänastista kehitystä, Sodankyläntien alueella tällä hetkellä sijaitsevia matkailupalveluita sekä alueen matkailutoiminnan vaikutusalueita. Selvityksen tavoitteena on tuottaa tietoa kehityskuvan laadinnan tueksi luomalla käsityksen matkailutoiminnan tilasta sekä tulevaisuuden mahdollisuuksista alueella.

Matkailun kehitys Rovaniemellä

Kuvasta 1 on havaittavissa Rovaniemelle saapuneiden matkailijoiden määrän kehitys viimeisen kymmenen vuoden

aika. Voidaan havaita, että vuonna 2015 saapuneiden matkailijoiden määrä on lähtenyt merkittävään kasvuun erityisesti ulkomaalaisten matkailijoiden osalta. Kasvu on jatkunut nopeana vuoteen 2019 saakka. Vuonna 2020 Covid-19 pandemian vaikutus matkailuun on havaittavissa romahduksena matkailijamäärässä. Matkailun huippuvuonna, vuonna 2019 Rovaniemelle saapui arviolta 373209 matkailijaa. Voidaan myös havaita, että enemmistö matkailijoista on viimeisen viiden vuoden aikana ollut ulkomaisia.

Kuvasta 2 voidaan havaita matkailun kehitys viimeisen kymmenen vuoden aikana rekisteröityjen yöpymisten kautta. Kehitys

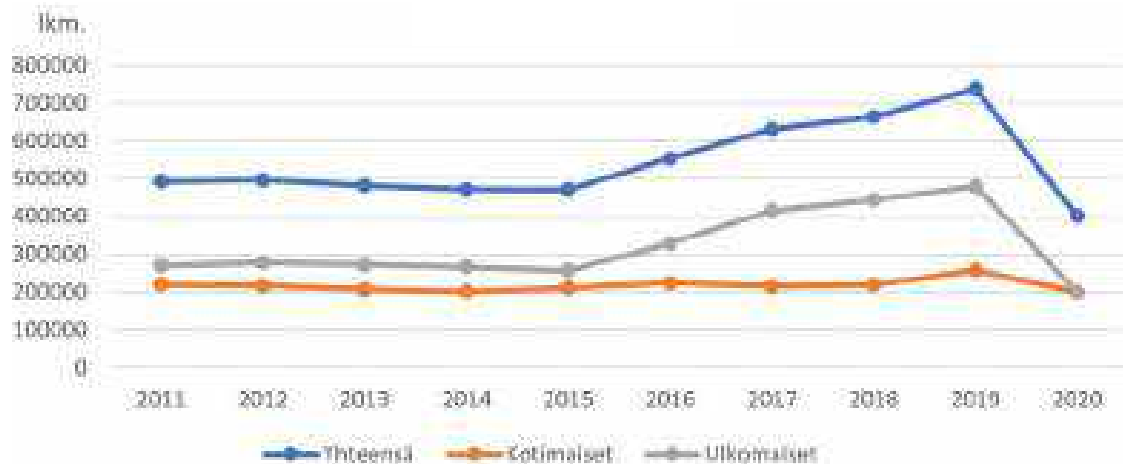

Kuva 1. Rovaniemelle saapuneiden matkailijoiden määrä vuosina 2011–2020 (Tilastokeskus 2021)

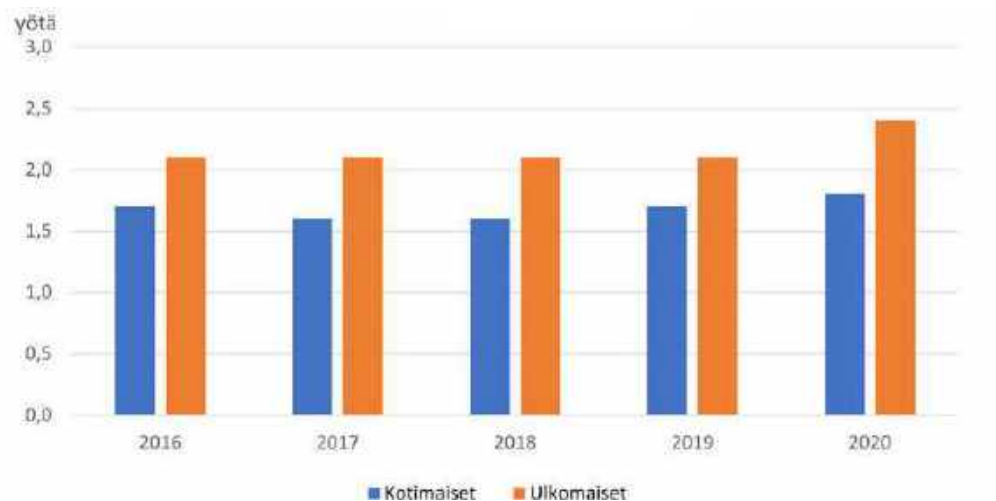
rekisteröityjen yöpymisten määrässä on ollut lähes saman suuntainen saapuneiden matkailijoiden määrän kehityksen kanssa. On kuitenkin huomattava, että rekisteröityjen yöpymisten määrä on tilastollisesti selvästi pienempi kuin saapuneiden matkailijoiden määrä.

Vaikka rekisteröityjen yöpymisten määrä on kasvanut merkittävästi, kuvasta 3 voidaan huomata, että matkailijoiden viipymisaika alueella ei ole muuttunut merkittävästi. Tämä tarkoittaa, että myös majoituspalveluiden kysyntä alueella on todennäköisesti kasvanut matkailijamäärän kasvun myötä.

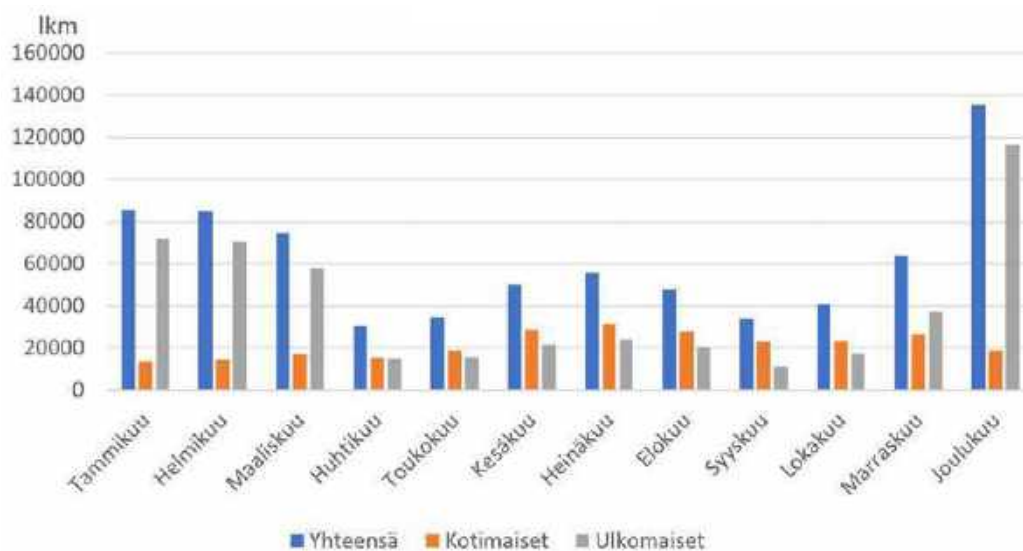
Tarkasteltaessa kuvaa 4, voidaan havaita, että rekisteröidyt yöpymiset jakautuvat kuukausittain epätasaisesti. Selvästi eniten yöpymisiä on rekisteröity joulukuussa. Myös muihin talvikuukausiin on ajoittunut selvästi kesäkuukausia enemmän rekisteröityjä yöpymisiä. Kesäkuukausista heinäkuussa on rekisteröity määrällisesti eniten yöpymisiä. Tarkasteltaessa matkailijoiden lähtöalueita, kuukausittainen muutos kotimaisten matkailijoiden rekisteröidyissä yöpymisissä on pieni verrattuna ulkomaisiin matkailijoihin, joilla vaihtelua on merkittävästi. Talvikuukausina selvä enemmistö on ulkomaisia matkailijoita, kun kesällä kotimaiset matkailijat ovat lievä enemmistö.

Kuva 2. Rekisteröityjen yöpymisten määrän kehitys Rovaniemellä vuosina 2011–2020 (Tilastokeskus 2021)

Kuva 3. Matkailijoiden keskimääräinen viipymisaika Rovaniemellä vuosina 2016–2020 (Tilastokeskus 2021)

Kuva 4. Rekisteröityjen yöpymisten määrä Rovaniemellä kuukausittain vuonna 2019 (Tilastokeskus 2021)

Majoituspalvelut Sodankyläntien alueella

Tarkasteltaessa Sodankyläntien alueen majoituspalveluita (Airbnb 2021; Booking... 2021; Lomarengas 2021; Visit Rovaniemi 2021), havaitaan, että erilaisia majoitusvaihtoehtoja on runsaasti. Alueella on tarjontaa pienistä edullisemmista huoneista aina suuriin huviloihin sekä lasi-igluihin asti. Merkittävä osa majoitustarjonnasta on mökkejä.

Majoituspalvelut ovat sekä yksityisten ihmisten, että suurempien yritysten omistuksessa. Osa kohteista esiintyy eri nimillä eri lähteissä. Majoituskapasiteetin riittävydestä ei voida sanoa tarkemmin tämän selvityksen pohjalta. Lisäksi suunnittelualueella on vireillä Vikajärven osayleiskaavan muutos, jonka tarkoituksena ja tavoitteena on mahdollistaa matkailutoiminta rajatulla alueella (Lampi 2020).

KOHDE	SIJAINTI	KAPASITEETTI
Kuurala apartment	Välinmutka 15	6 hlö huoneisto
Villa Apukka	Apukka	12 hlö mökki
Apukka resort	Apukka	Laaja valikoima erilaisia majoitusvaihtoehtoja
Vaattunki mökit	Vaattunkiköngäs/ Napapiirin retkeilyalue	Useita mökkejä
Arctic Circle Wilderness resort	Vaattunkiköngäs/ Napapiirin retkeilyalue	Huoneita ja mökkejä
Scandinavian dream	Vikajärvi	Useita vaihtoehtoja
Ahosen lomamökit	Vikajärvi	Useita mökkejä
Tuomaan tupa	Vikajärvi	9 hlö mökki
Korvala	Tiainen	Useita mökkejä
Hoviranta	Tiainen	2+4 hlö mökki
Villa Haapala	Tiainen	3+3 hlö mökki
Kulpakko mökit	Tiainen	Useita mökkejä
Käyrämön keidas	Käyrämö	Useita huoneita
Charmine Chalet	Perunkajärvi	7 hlö mökki
Villa Muru	Perunkajärvi	2 hlö mökki
Villa Vihtori	Perunkajärvi	4+4 hlö mökki
Majatalo Misi	Misi	Huoneita

Taulukko 1. Majoituspalvelut Sodankyläntien alueella.
(Airbnb 2021; Booking... 2021; Lomarengas 2021; Visit Rovaniemi 2021)

Ohjelmapalvelut Sodankyläntien alueella

Alueella toimii ainakin kolme ohjelmapalveluita tarjoavaa yritystä (Apukka 2021; Korvalan Kestikievari 2021; Raitola 2021; Visit Rovaniemi 2021). Ohjelmapalvelut painottuvat ohjattuihin safareihin ja luontomatkailuun. Yritykset sijaitsevat eri puolella aluetta, mutta kaikki sijaitsevat majoituspalveluiden välittömässä läheisyydessä, tai yritys itse tarjoaa myös majoituspalveluita.

NIMI	SIJAINTI	PALVELUT	NETTISIVUT
Raitola – Reindeer & Husky Farm Aurora Oy	Välttikankaantie 11	mm. husky- ja porosafarit	https://raitola.fi/
Apukka resort Oy	Apukka	mm. löylymaailma, opastetut retket ja välinevuokraus	https://apukkaresort.fi/
Korvalan Kestikievari Oy	Tiainen	mm. husky- ja moottorikelkkasafarit	http://www.korvala.com/

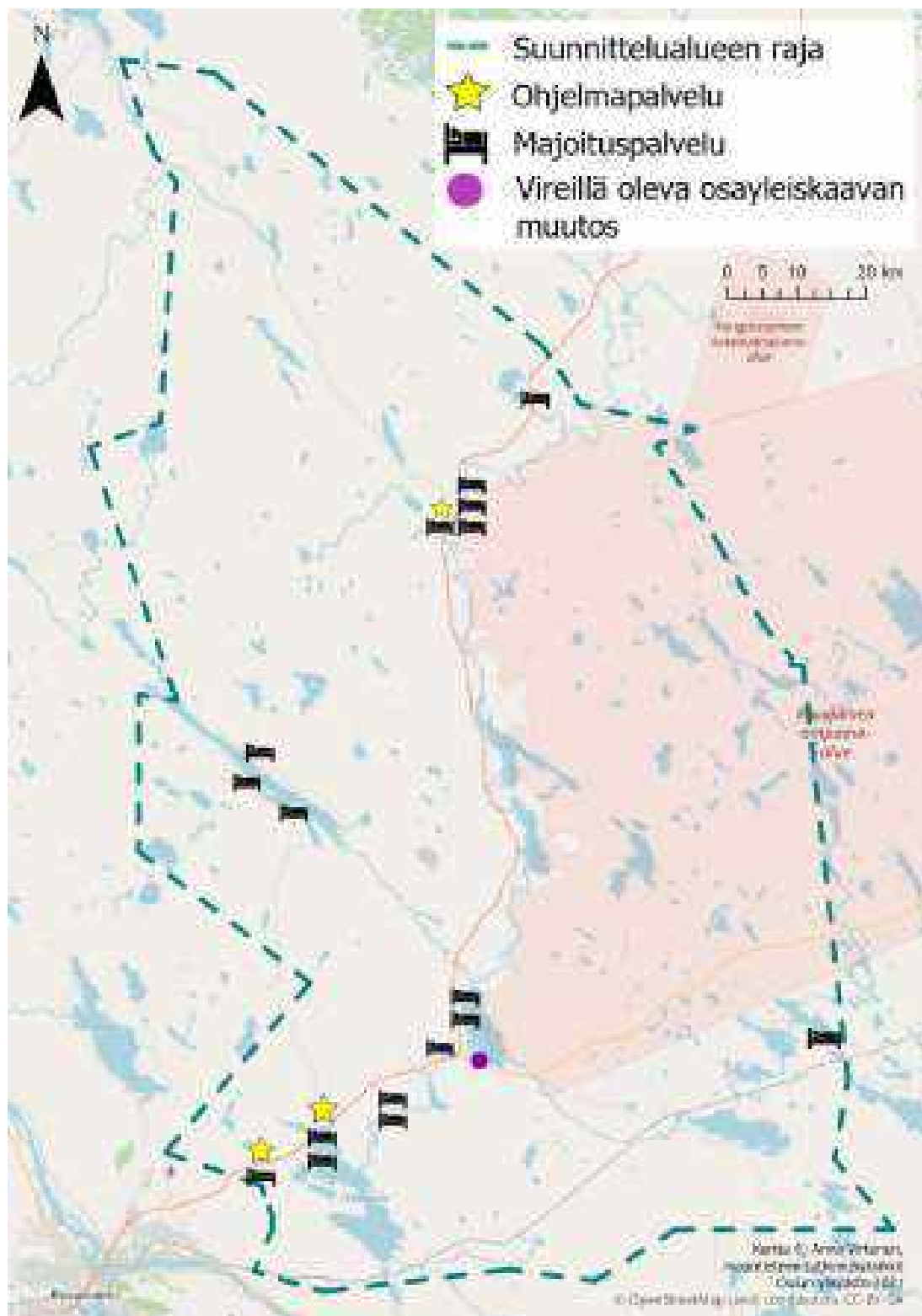
Taulukko 2. Ohjelmapalvelut Sodankyläntien alueella.
(Apukka 2021; Korvalan Kestikievari 2021; Raitola 2021; Visit Rovaniemi 2021)

Majoitus- ja ohjelmapalveluiden sijainti kartalla

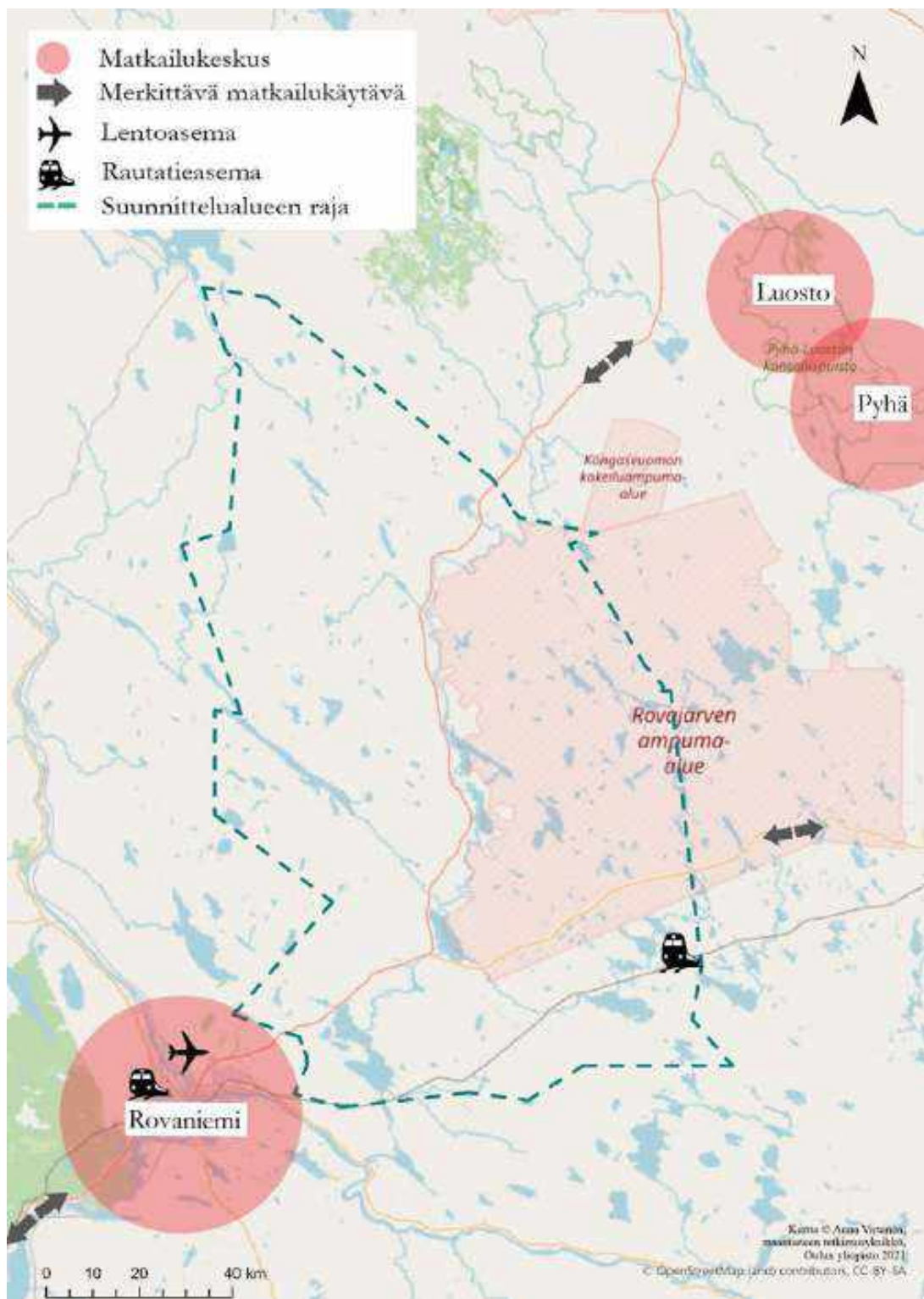
Tarkasteltaessa majoitus- ja ohjelmapalveluita kartalla (Kuva 5), havaitaan, että palvelut ovat keskittyneet Apukkaan, Napapiirin retkeilyalueen läheisyyteen, Vikajärvelle, Tiaiseen sekä Perunkajärvelle.

Matkailutoiminnan vaikutusalue

Sodankyläntien suunnittelualueen vaikutusaluetta on kuvattu teemakartalla (kuva 6). Kartasta on havaittavissa suunnittelualueen sijainti Rovaniemen lentokentän välittömässä läheisyydessä, sekä alueen läpi kulkevat merkittävät matkailu- sekä logistiset käytävät, jotka luovat suuren potentiaalin matkailutoiminnalle alueella. Rovaniemen keskustaonmonipuolisten matkailupalveluiden keskittymä ja kansainvälinen matkailukohde. Kaupunki tunnetaan Lapin pääkaupunkina, sekä Joulupukin kotikaupunkina, jossa sadat tuhannet matkailijat vierailevat vuosittain. Palvelut ovat levittäytyneet aivan kaupungin keskustasta, myös keskustan reunoille, kyliin sekä keskelle arktista luontoa (Visit Rovaniemi 2021). Suunnittelualueen näkökulmasta erityisesti Napapiirin alueen palvelut lentokentän ja suunnittelualueen välissä ovat merkittäviä alueen matkailutoiminnan näkökulmasta. Suunnittelualueen koillispuolella sijaitsevat Pyhän sekä Luoston matkailukeskukset, jotka molemmat tarjoavat monipuolisia matkailupalveluita sekä nähtävyyksiä (Pyhä-Luoston... 2021a, 2021b). On myös huomattava, että kaikissa näissä kolmessa matkailukohteessa sijaitsee laskettelukeskus (Pyhä-Luoston... 2021a, 2021b; Visit Rovaniemi 2021). Myös Rovajärven ampuma-alueen vaikutus alueen matkailutoiminnan sijoittumiselle on huomattava.

Kuva 5. Sodankyläntien suunnittelualueen majoitus- ja ohjelmapalveluiden sijainti kartalla

Kuva 6. Sodankyläntien suunnittelualueen matkailutoiminnan vaikutusalue

Lähteet

Nettisivut:

Airbnb (2021). Majoittumiset alueella Rovaniemi. <<https://bit.ly/2Ps6f2T>>. 14.3.2021.

Apukka (2021). Welcome to Apukka resort in Rovaniemi. <<https://apukkaresort.fi/>>. 14.3.2021.

Booking.com (2021). Rovaniemi. <<https://bit.ly/39e0TQ6>>. 14.3.2021.

Korvalan Kestikievari (2021). <<http://www.korvala.com/>>. 14.3.2021.

Lampi, P. (2020). Kaavaselostus, luonnos: Vikajärven osayleiskaavan muutos tilojen 5:128, 5:14 ja 5:103 alueella. Rovaniemen kaupunki. <<https://www.rovaniemi.fi/loader.aspx?id=b2386e6f-26bc-4ba2-9dea-f2e3925a5d68>>. 24.3.2021.

Lomarengas (2021). Rovaniemi. <<https://www.lomarengas.fi/mokkihaku/lappi/rovaniemi#>>. 14.3.2021.

Pyhä-Luoston matkailuyhdistys ry (2021a). Luosto. <<https://luosto.fi/>>. 14.3.2021.

Pyhä-Luoston matkailuyhdistys ry (2021b). Pyhänturi. <<https://pyha.fi/>>. 14.3.2021.

Raitola (2021). Poro- ja huskytila Raitola. <<https://raitola.fi/>>. 14.3.2021.

Tilastokeskus (2021). Majoitustilasto. <<http://www.stat.fi/til/matk/index>>. 14.3.2021.

Visit Rovaniemi (2021). Rovaniemi the official hometown of Santa Claus. <<https://www.visitrovaniemi.fi/fi/>>. 14.3.2021.

Yhdyskuntarakenteen analyysi

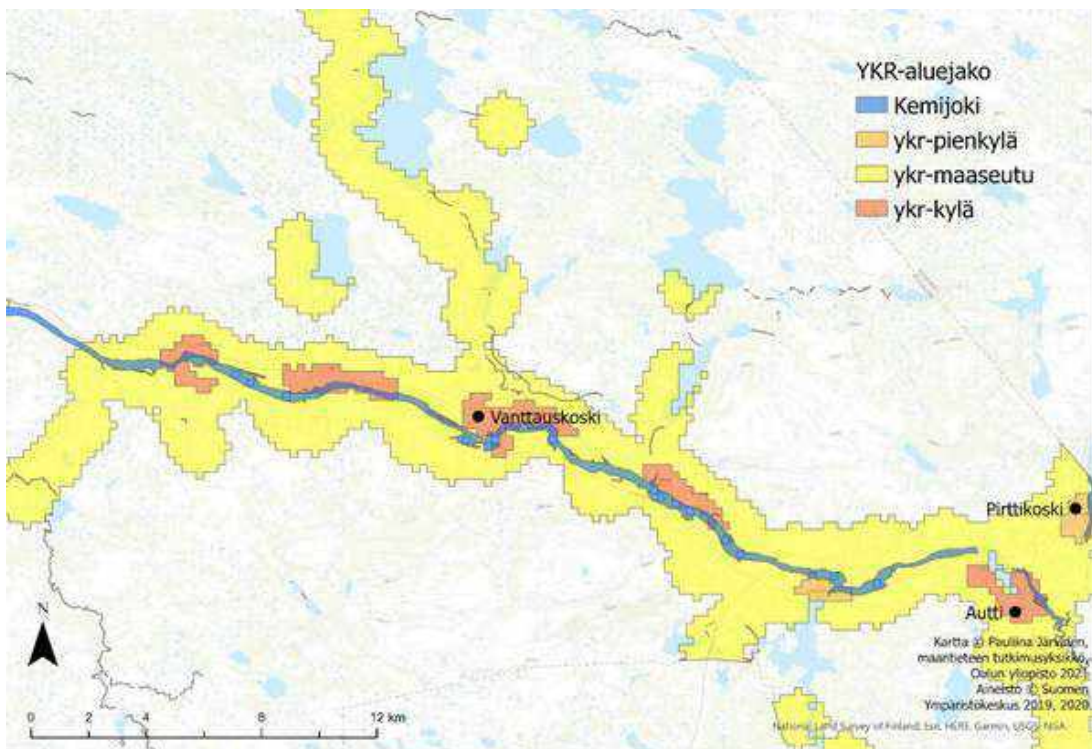
Yläkemijoen kehityskuva 2035

Yhdyskuntarakenteella tarkoitetaan työssäkäyntialueen, kaupunkiseudun, kaupungin, kaupunginosan tai muun taajaman sisäistä rakennetta. Se sisältää väestön ja asumisen, työpaikkojen ja tuotantotoiminnan, palvelujen ja vapaa-ajan alueiden sekä näitä yhdistävien liikenneväylien ja teknisen huollon verkostojen sijoittumisen ja niiden keskinäisen suhteen. Yhdyskuntarakenteen kehitystä ohjataan kaavoituksella ja rakennuslupakäytännöllä (Ympäristöministeriö 2013). Koska tuotamme kehityskuvaamme varten erilliset selvitykset kaupasta ja palveluista sekä liikenteestä, tässä

selvityksessä keskitytään väestöön ja asumiseen sekä työpaikkoihin.

1. Väestö ja väestön sijoittuminen

Kuvasta 1 havaitaan, että alueen kylät sijoittuvat nauhamaisesti joen varrelle. Ykr-kylällä tarkoitetaan alueita, joissa on yli 40 asukasta (Suomen Ympäristökeskus 2021). Yläkemijoen näitä ovat Vanttauskoski, Autti, Viirinkylä, Pekkala ja Tennilä. Pirttikoski ja Juotasniemi ovat pienkylä, eli asukkaita on 20–39. Keltai-

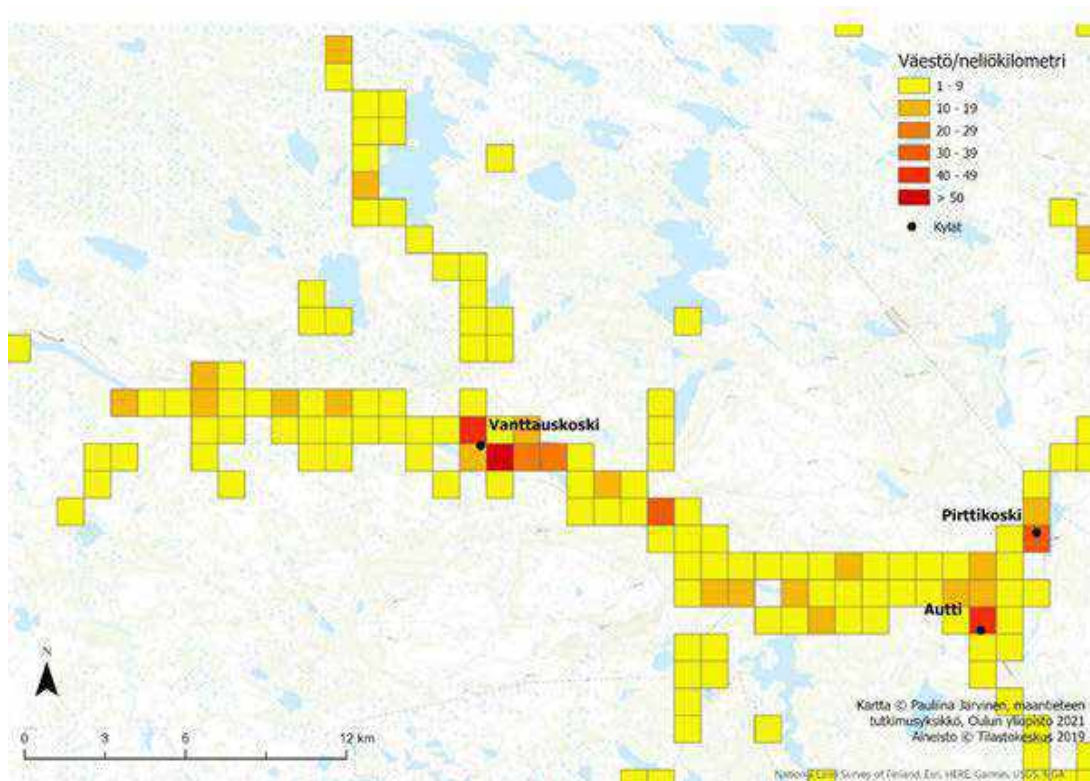
Kuva 1. YKR-aluejako Yläkemijoen alueella

sella merkityllä maaseutualueella asukkaita on vähemmän kuin pienkylissä, mutta kuitenkin vähintään yksi asuttu rakennus kilometrin säteellä (Suomen Ympäristökeskus 2021). Yläkemijoen alueella ei ole ykr-aluejaon mukaisia taajamia, minkä takia niitä ei ole mukana selitteessä. Tiiveimmin asutut neliökilometrit löytyvät Vanntauskoskelta, Pekkalasta, Auttista ja Pirttikoskelta (kuva 2). Kuvasta 2 huomataan myös, että pohjoisessa Vanntausjärven rannalla on yli 10 asukasta neliökilometrillä. Alue ei yllä YKR-luokituksessa pienkyläksi, mutta kehityskuvassa sitä on hyödyllistä tarkastella samaan tyyliin, kuin pienkylä. Verrattaessa YKR-aluejakoa vuoden 2014 yhdyskuntarakennelälyysiin, voidaan todeta Tennilän kasvaneen pienkylästä kyläksi.

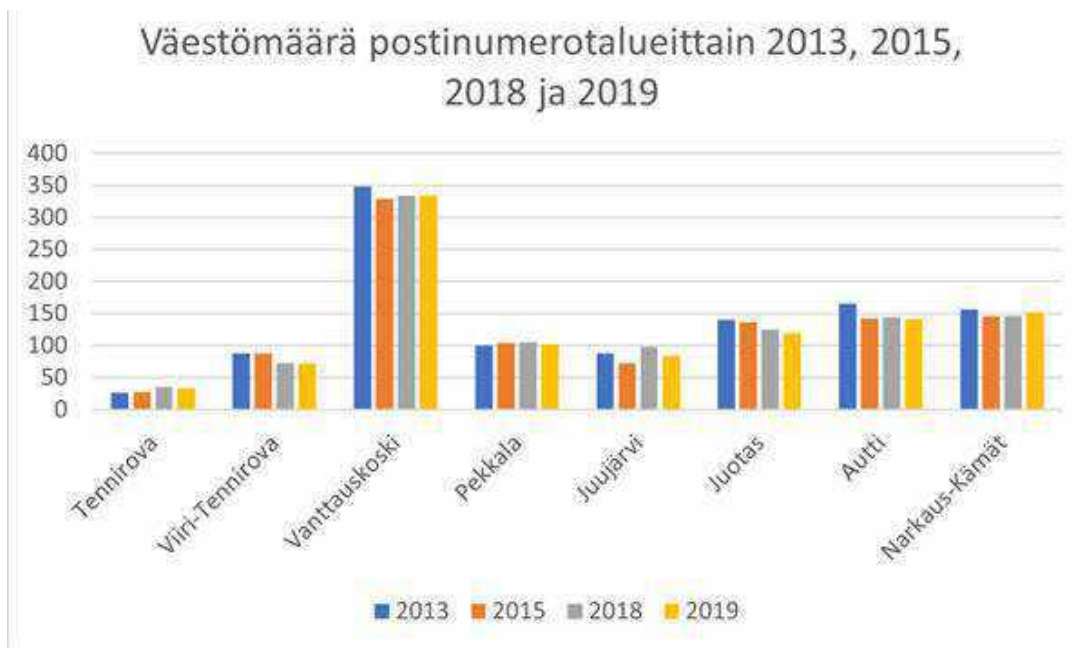
Rovaniemen kaupungin tuottamasta Toimintaympäristön tilastosta vuodelle 2018 käy ilmi, että Yläkemijoen alueella vuosien 2012 ja 2016 välillä on autioitunut jonkin verran väestöruutuja, mutta joen varrella on suhteellisen tasaisesti 0–10 asukasta per väestöruutu (Toimintaympäristön tilastot 2018, Rovaniemen kaupunki).

Rovaniemen kaupungin tuottamissa aineistoissa Yläkemijoki jakautuu Auttin ja Vanntauskosken tilastoalueisiin. Vuonna 2016 näillä tilastoalueilla oli yhteensä 933 asukasta (Toimintaympäristön tilastot 2018, Rovaniemen kaupunki), ja kuntasuunnittelun kurssia varten saadun aineiston mukaan väkiluku on 880. Alueen palvelukylä on Vanntauskoski, ja siellä asuu myös eniten väestöä Yläkemijoen alueella (kuva 3). Kuvasta kolme havaitaan, että vuosien 2013 ja 2019 välillä väestö on vähentynyt useilla alueilla, mutta esimerkiksi Tennirovan väkimäärä on kasvanut vuosien aikana.

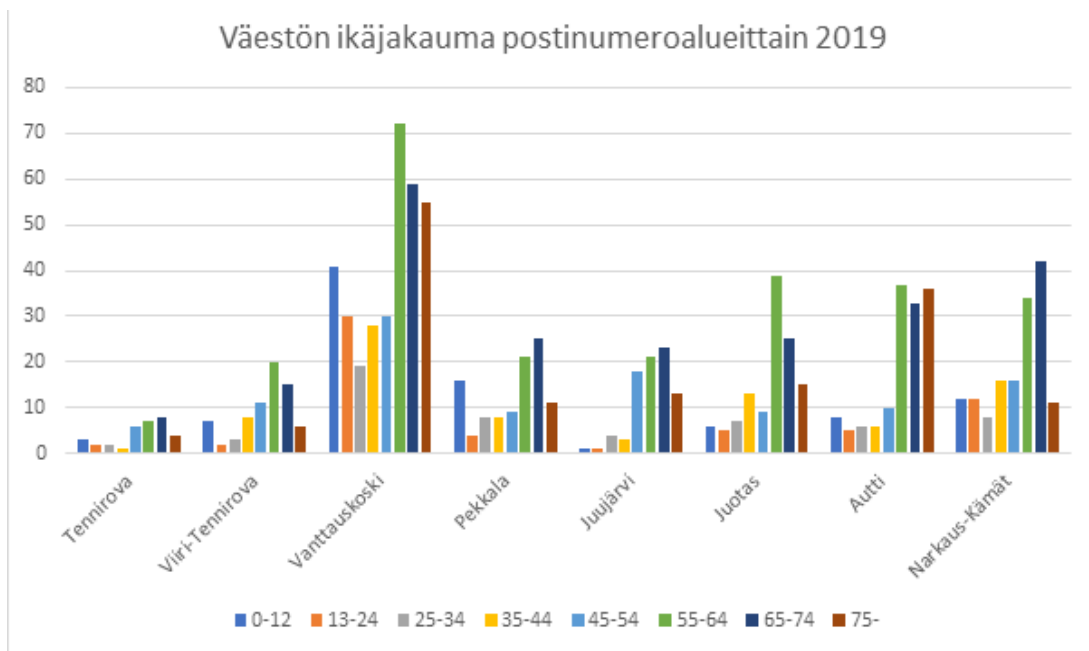
On hyvä kuitenkin huomioida, ettei postinumeroalueittain tehtävä tarkastelu kata Yläkemijokea täydellisesti, sillä osa Yläkemijoen alueesta kuuluu esimerkiksi Oikaraisen postinumeroalueeseen. Tämä kuitenkin jätettiin pois tarkastelusta, koska Oikarainen itsessään ei kuulu Yläkemijoen alueeseen, ja väestön huomioiminen tältä alueelta kokonaisuutena vääristäisi tulosta.

Kuva 2. Väestötiheys Yläkemijoen alueella

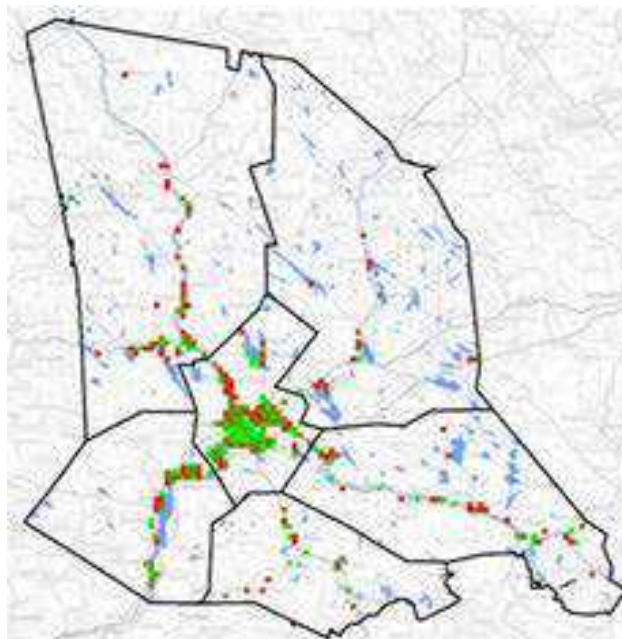
Kuva 3. Väestömäärä postinumerotalueittain, Lähde: Tilastokeskus 2019

Kuva 4. Väestön ikäjakauma postinumerotalueittain, Lähde: Tilastokeskus 2019

Väestöllisellä huoltosuhteella tarkoitetaan lasten ja vanhuseläkeläisten määrää suhteutettuna työikäisen väestön määrään (Ruotsalainen 2013). Kaikilla alueilla iso osa väestöstä on yli 55-vuotiaita (kuva 4), ja alueen väestöllinen huoltosuhde oli huono vuonna 2016 esimerkiksi Vanttauskoskella (kuva 5). Alueelta löytyy kuitenkin myös huoltosuhteeltaan hyviä ruutuja, pääasiassa alueen nauhamaisesti sijoittuvien kylien välistä. Tämä voi selittyä esimerkiksi sillä, että ruudussa asuu perheitä, joissa on enemmän työssä käyvää väestöä kuin lapsia.

Tarkasteltaessa asukkaiden pääasiallista toimintaa postinumeroalueittain, havaitaan, että Viiri-Tennirova on ainoa alue, missä työllisiä on enemmän, kuin eläkeläisiä (kuva 6). Kuvan 6 pohjalta voidaan todeta väestöllisen huoltosuhteen olevan heikko myös vuonna 2018. Asukkaiden pääasiallisen toiminnan tarkastelun kautta havaitaan myös, että alueen väestö koostuu pääasiassa lapsista, työssäkävijöistä ja eläkeläisistä. Opiskelijoita, työttömiä ja "muut" kategoriaan meneviä on vähän. Tämä voi kertoa esimerkiksi lapsiperheiden määrästä.

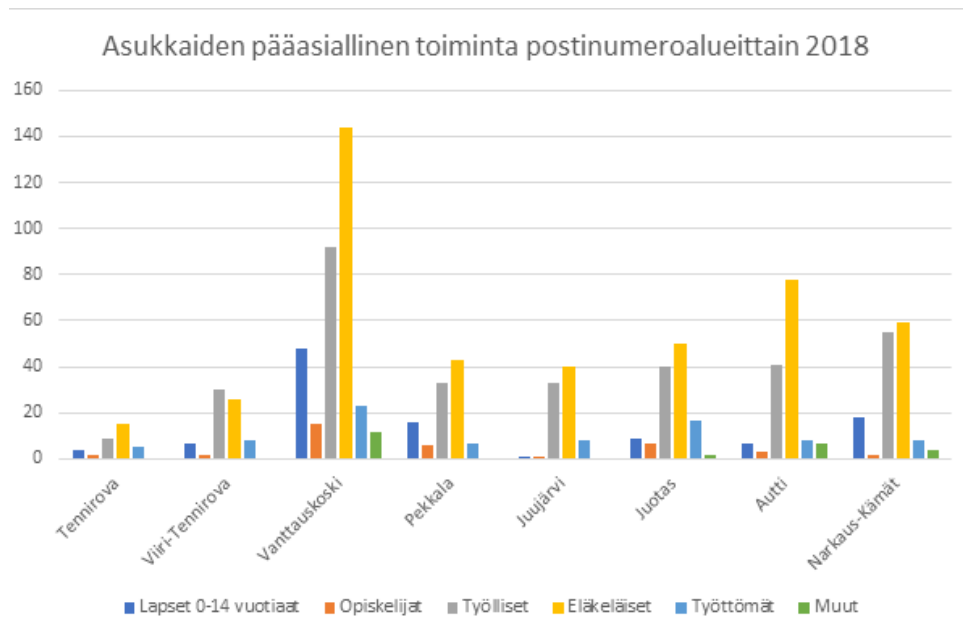

Kuva 5. Väestöllinen huoltosuhde, Lähde: Toimintaympäristön tilastot 2018, Rovaniemen kaupunki

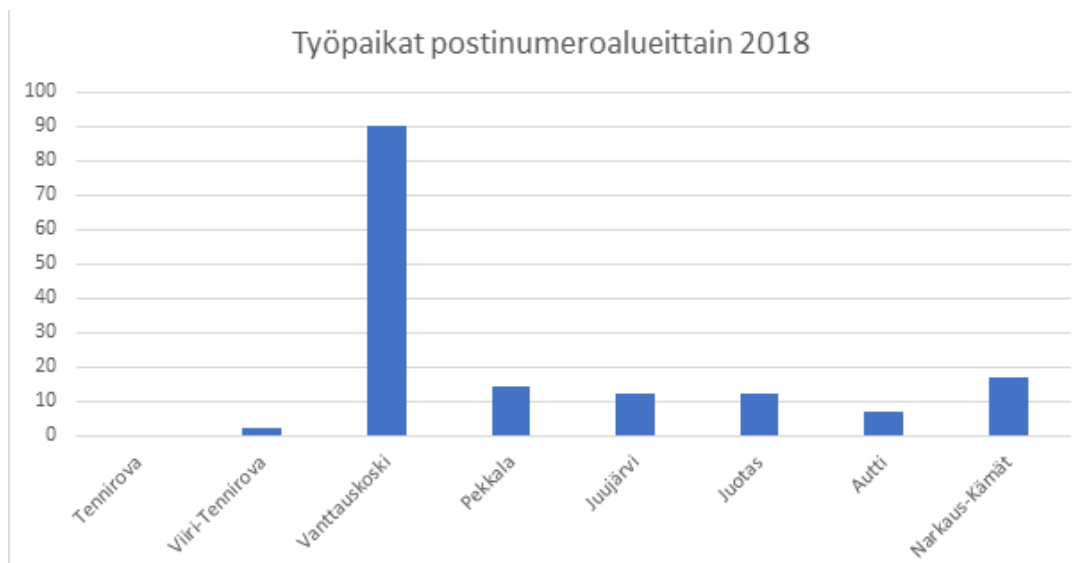
2. Työpaikat

Kuvasta 6 havaitaan, että työllisiä on alueella melko hyvin muuhun väestöön suhteutettuna. Vanttauskosken asema alueen palvelukylänä korostuu myös työpaikkojen jakautumisessa.

Tarkasteltaessa työpaikkojen jakautumista postinumeroalueittain, havaitaan että selkeästi suurin osa alueen työpaikoista sijaitsee Vanttauskoskella (kuva 7). Vanttauskoskella elinkeinot painottuvat jalostukseen ja palveluihin, ja kylässä on useita yrityksiä. Tilastokeskuksen tuottamasta työpaikka-aineistosta käy ilmi, että Vanttauskoskella on esimerkiksi yli 30 majoitus- ja ravitsemistoimintakategoriaan menevää työpaikkaa (Tilastokeskus, 2021b). Lisäksi Vanttauskoskella on hyvät kunnalliset peruspalvelut, kuten peruskoulu, päiväkoti ja terveydenhuolto (Vanttauskoski 2021). Yläkemijoella olevien yritysten toimialoja ovat muun muassa matkailu, kauppa, hoiva, kiinteistöhuolto, maanrakennus, rakennus, lvi, maatalous ja kalankasvatus (Ollonen 2020).

Kuva 6. Asukkaiden pääasiallinen toiminta, Lähde: Tilastokeskus 2021a

Kuva 7. Asukkaiden pääasiallinen toiminta, Lähde: Tilastokeskus 2021b

3. Lähteet

Ollonen, A. (2020). YLÄKEMIJOEN KYLÄMATKAILU - Yläkemijoen alueen eri toimijoiden yhteistyön ja verkostoitumisen kartoitus. Opinnäytetyö, restonomikoulutus, Lapin ammattikorkeakoulu 2020

<<https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/343205/YL%C3%84KEMIJOEN%20KYL%C3%84MATKAILU%20OPINN%C3%84YTETY%C3%96%20%20AINO%20OLLONEN%202020.pdf?sequence=2&isAllowed=y>> 11.3.2021

Ruotsalainen, K. (2013). Väestö vanhenee – heikkeneekö huoltosuhde?

<https://www.stat.fi/tup/vl2010/art_2013-02-21_001.html> 11.3.2021

Suomen Ympäristökeskus (2021). YKR-aluejaot. <<https://ckan.ymparisto.fi/dataset/%7BA2CEE8A2-F188-4787-88FC-A393032CA60A%7D>>. 8.3.2021

Tilastokeskus (2021) Asukasrakenne 2019 <https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/Postinumeroalueittainen_avoin_tieto/Postinumeroalueittainen_avoin_tieto__2021/paavo_pxt_12ey.px/table/tableViewLayout1/> 8.3.2021

Tilastokeskus (2021a) Asukkaiden pääasiallinen toiminta 2018.

<https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/Postinumeroalueittainen_avoin_tieto/Postinumeroalueittainen_avoin_tieto__2021/paavo_pxt_12f6.px/table/tableViewLayout1/> 8.3.2021

Tilastokeskus (2021b) Työpaikat toimialoittain 2018

<https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/Postinumeroalueittainen_avoin_tieto/Postinumeroalueittainen_avoin_tieto__2021/paavo_pxt_12f5.px/> 8.3.2021

Toimintaympäristön tilastot, Rovaniemen kaupunki (2018)

<<https://www.rovaniemi.fi/loader.aspx?id=7baf4593-e881-4a92-b30a-99a5a90de028>> 8.3.2021

Vanttauskoski (2021). <<https://www.roikylat.fi/rovanien-kylat/vanttauskoski/>> 8.3.2021

Ympäristöministeriö (2013). Yhdyskuntarakenne. <https://www.ymparisto.fi/fi-fi/elinymparisto_ja_kaavoitus/yhdyskuntarakenne> 8.3.2021

Maisema-, luonto- ja virkistysalueiden selvitys

Yläkemijoen kehityskuva 2035

Yläkemijoen alue sijaitsee Rovaniemen kaupungin itäosassa Kemijoen varrella. Alueen merkittävimmät kylät ovat Tennilä, Viirinkylä, Jokela, Vanttauskoski, Vanttausjärvi, Pekkala, Juotas, Pirttikoski ja Autti. Yläkemijoen keskuk-sena toimii Vanttauskosken kylä, missä sijaitsevat alueen merkittävät peruspalvelut.

1. Luonto

1.1. Kasvillisuus

Yläkemijoen alue koostuu pääosin laajoista luonnontilaisista metsäalueista. Alue kuuluu

keski- ja pohjoisboreaalisen ilmaston rajavyöhykkeeseen, jossa kasvien menestymisvyöhyke on VI. Kasvillisuudeltaan Yläkemijoen-seutu kuuluu pohjoisboreaalisen vyöhykkeen niin sanotun keskisen peräpohjolan metsäkasvillisuusvyöhykkeeseen. Kasvillisuus on rehevämpää Yläkemijoen länsiosan pohjoispuolella, johtuen maaperän hienojakoisimmista aineksista kuin Kemijoen eteläpuolen harjualueilla ja pirttikoskentien moreenialueilla. Metsät ovat enimmäkseen kuivia tai kuivahkoja mäntyvaltaisia metsiä. Kemijoen pohjoispuolen rantavyöhykkeellä metsät ovat puolestaan

Kuva: Yläkemijoen maisemanhoitosuunnitelma 2016

tuoreita kankaita joissa kuusta esiintyy, mutta mänty on pääpuulaji. Käytöstä poistuneet pelot ovat koivuvaltaisista, joissa pajuja esiintyy runsaasti. Kurujen ja ojien varsilla sekä jyrkästi joki uomaan viettävillä rinteillä esiintyy myös lehtomaista tuoretta kangasta joissa on runsaasti koivua ja haapoja. (1, s.20)

1.2. Maaperä

Yläkemijoen alueella tavanomaisia ovat harjut ja kurut, joiden vuoksi maanpinnan muodot ovat hyvin vaihtelevia. Alueen maaperä on suurimalta osaltaan moreenia ja koostumukseltaan pääosin hiekkamoreenia. Kemijoen eteläpuolella Kivalojen alueella on moreeni muodostumia ja eteläpuolella turpeen osuus kasvaa. Kemijoki-ilaaksossa maaperä on pääosin jokikerrostumia hiekkaa ja hietaa mutta myös hietaa ja hiesua on kerrostunut rantavyöhykkeelle. Alueella on hyvin vähän suoalueita, johtuen maaston topografiasta. (1, s. 19)

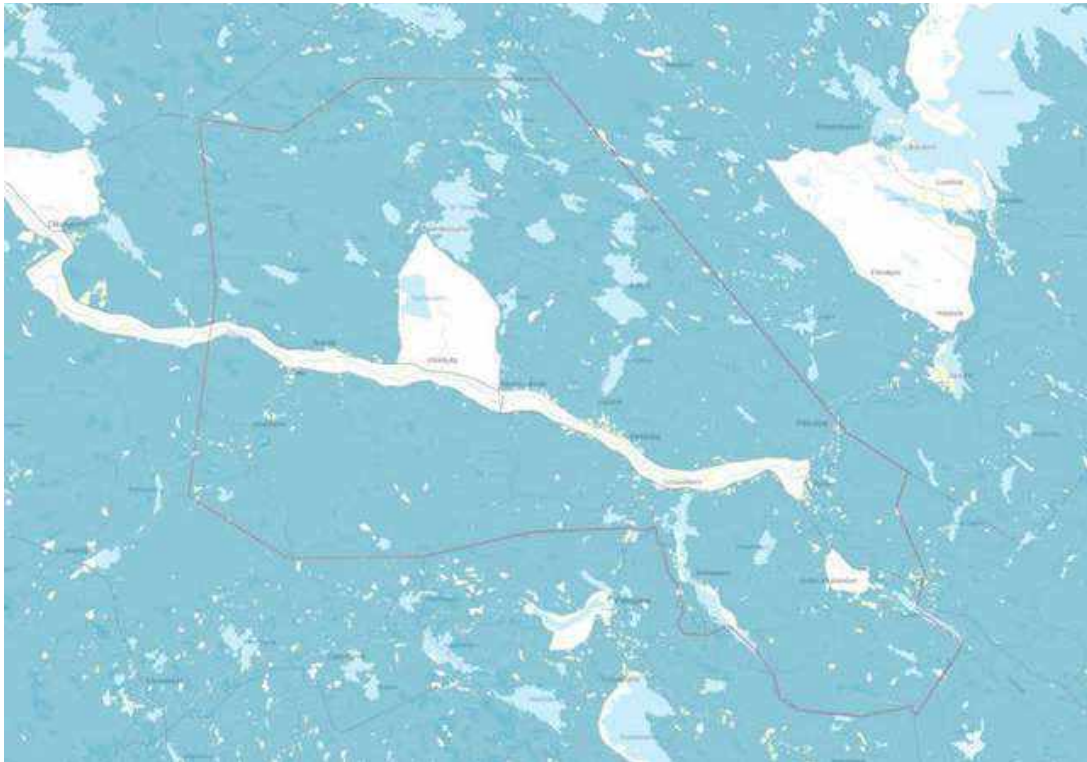
1.3. Vesistöt

Alueen keskiössä on alueen läpi kulkeva Kemijoki, jonka yhteyteen kylvien muodostuminen

en alueelle on pohjautunut. Kemijoki virtaa Rovaniemeltä itään Kallioperän repeämästä syntynyt Kemijoen ruhjelaakso on noin 30 kilometriä pitkä, alkaen Rovaniemeltä ja jatkuu Auttin kautta Korouomaan. Kemijoki on Suomen pisin sisäjoki. Alueen järvistä merkittävin Vanttausjärvi.

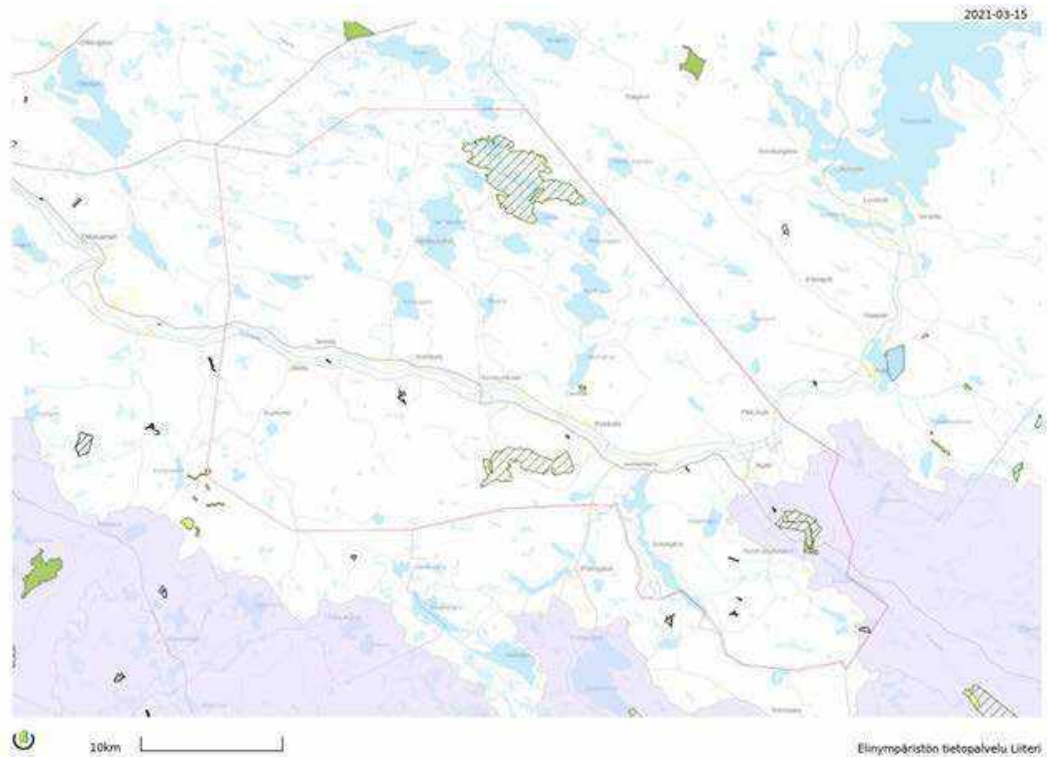
Kemijoen ensimmäinen Isohaaran voimalaitos valmistui vuonna 1949 ja vuonna 1959 valmistui Pirttikosken tunnelivoimalaitos ja Vanttauskosken voimalaitos vuonna 1972. Voimalaitoksia on Kemijoessa seitsemän ja kaiken kaikkiaan 16 Kemijoen vesistöalueella. (Autti 2015, 310; Kemijoki Oy 2014.)

Voimalaitosrakentaminen muutti joen luonnetta. Säännöstelyn vuoksi vedenpinnan muutokset vaikuttivat joen ja sen rantojen käyttöön. Vesi oli toisinaan hyvin korkealla ja toisinaan joessa virtasi vain liru vettä. Koskien kohina vaimeni ja tilalle saatiin patoaltaissa lilluva vesi. Joen muuttuminen vaikutti hyvin paljon paikallisten asukkaiden identiteettiin ja joen arvostamiseen. (1 s. 24)

Kuva 2 Laajat yhtenevät viheralueet 2018, liiteri

1.4. Luonnonsuojelualueet

Kuva 3 Natura-alueet Yläkemijoen alueella

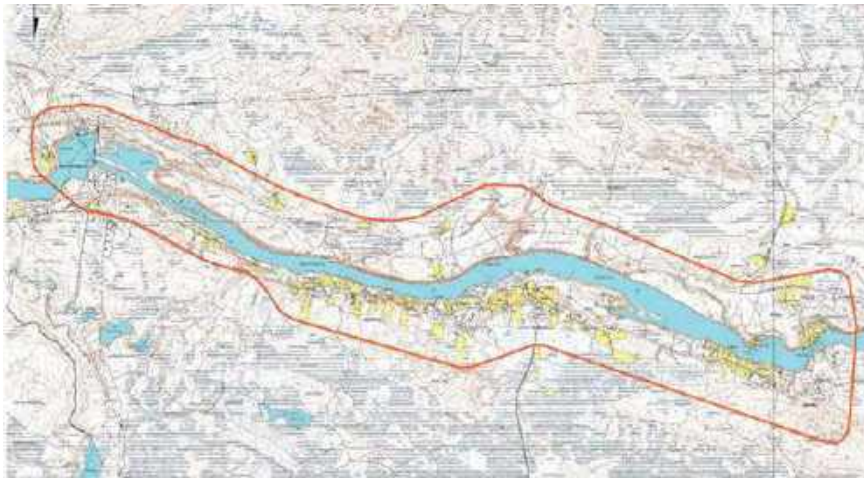
2. Maisema

Yläkemijoen alue kuuluu Peräpohjola- Lappi maisemamaakuntaan ja peräpohjolan vaara- ja jokiseudun maisemaseutuun, jossa Yläkemijoen alue on tarkennettu omaksi Yläkemijoen jokivarsi ja vaaramaisema-alueeksi. Yläkemijoenella Kemijoki ja sen rannalta nousevien harjujen ohella myös Kivalon vaarajono ja Kaihuanvaara ovat tärkeitä maisematekijöitä. Hyypiökivalo on Rovaniemen korkein kohta ollen 362,2 metriä mpy ja Kaihuanvaaran lakialue nousee 358 metriä mpy.

Yläkemijoki on perinteistä maaseutua vesistöineen ja vaaramaisemineen. Alueen yhdeksästä kylästä seitsemän sijaitsee Suomen pisimmän joen Kemijoen rannalla. Viirinkylän kohdalla Kemijoen jyrkät rantatörmät, mellat, yhdessä maatalouden synnyttämän kulttuurimaiseman kanssa on ehdotettu luokiteltavaksi valtakunnallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi. Valtakunnallisesti tärkeä maisema-alue on rajattu alkamaan Tennilästä, jatkuen Viirinkylän läpi Vanttauskosken voimalaitoksen yläpuolelle saakka noin 13,5 kilometrin pituisena vyöhykkeenä seuraillen Kemijoen molempia rantoja. Auttinkylä edustaa hyvin

Kuva 4 Maakunnallisesti arvokkaaksi esitetty maisema, Autti.
Lähde: Ympäristöhallinnon yhteinen verkkopalvelu 2021

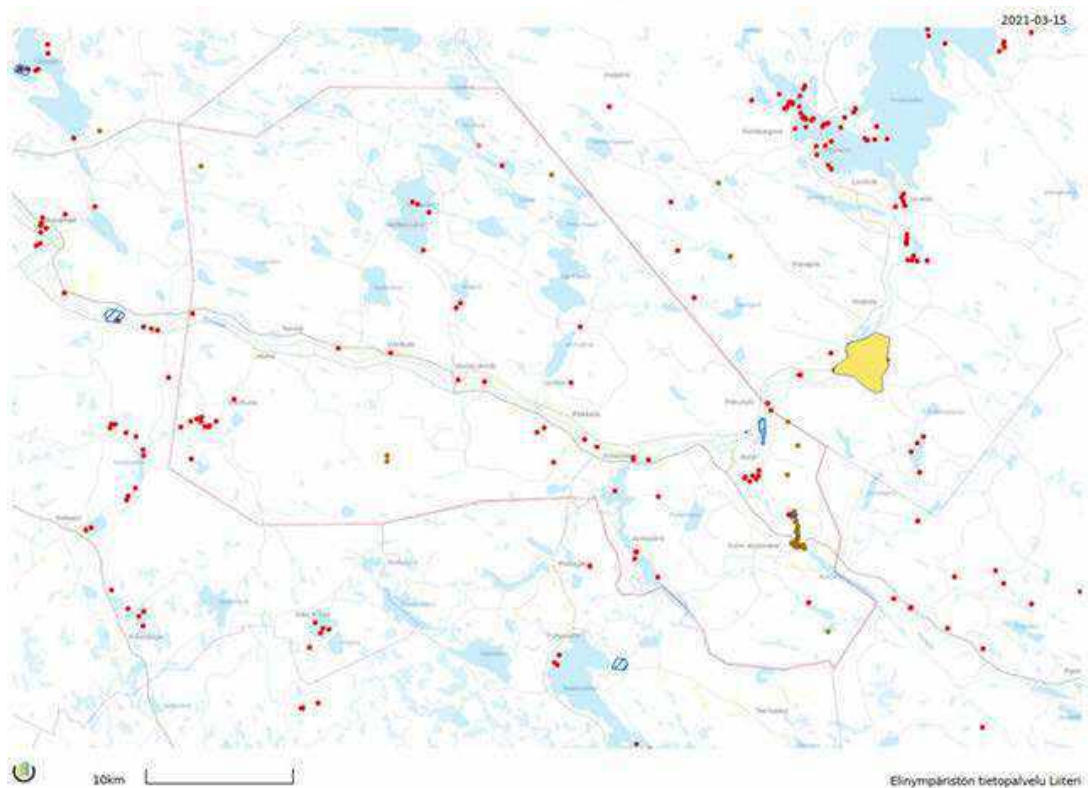

Kuva 5 Valtakunnallisesti arvokkaaksi esitetty kulttuurimaisema.
Lähde: Ympäristöhallinnon yhteinen verkkopalvelu 2021

Yläkemijoen jyrkkäpiirteistä jokivarren maisemaa. Auttinkylää on ehdotettu maakunnallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi.

Etelä- ja Keski-Lapin kulttuurimaisemat ja maisemanähtävyydet on inventoitu vuosien 2011–2013 välisenä aikana. Maisemaselvityksen aikana tehdyillä Inventoinneilla on tarkennettu ympäristöministeriön maisematyöryhmän maakuntamaisemajakoa vuodelta 1993, jossa Suomi on jaettu kymmeneen eri maisemamaakuntaan. Maakunnallisen maisemaselvityksen tarkoituksena on tukea valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokaiden maisema-alueiden inventointia. Etelä- ja Keski-Lapin alueelta arvioitiin yhteensä 77 kohdetta, joista maakunnallisesti arvokkaaksi ehdotetaan 26 kohdetta ja valtakunnallisesti arvokkaaksi 15 kohdetta. Yläkemijoen alueella näistä on molempia yksi, Autti ja Viirinkylä. (Muhonen & Savolainen 2014, 5–8; Muhonen & Savolainen 2013, 55.)

Viirinkylä on esitetty maakunnallisesti arvokkaaksi aluekokonaisuudeksi, joka kattaa tällä suunnittelualueella Puurusenrannan ja riisteyalueen sekä etelärannalla Hyypiöharjun ja Patoniemen rakennetun osan. Alueelle sijoittuu vanhimmat Törmälä ja Heteharjun pihapiirit.

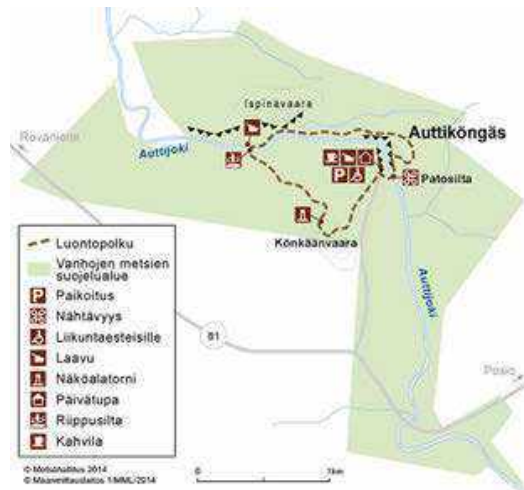
Kuva 6 Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet

3. Virkistys

Yläkemijoen virkistys- ja harrastustoiminta perustuu pääosin virkistysmuotoihin, jotka tukeutuvat pääasiassa alueen luontoon ja maastoon. Maisemallisesti erityisissä kohteissa sijaitsee virkistysalueita, joille on sijoitettu luontopolkujen yhteyteen mm. laavuja ja näköalatorneja.

Joen varren suvantopaikoissa on luonnonmukaisia uimarantoja, yleiset uimarannat on sijoitettu pääasiassa kyläkeskuksien läheisyyteen Vanttausjärvelle, Vanttauskoskelle ja Auttijärvelle. Ylläpidetty hiihtoreitistöä löytyy Viirinkylästä, Tennilästä ja Autista. Alueella sijaitsee laaja moottorikelkkareitistö, joka kytkeytyy Kemijoen myötäisesti alueen kyläkeskuksiin. Alueen suurimmassa kylässä Vanttauskoskella on koulun yhteydessä käytettävissä urheilukenttä.

- moottorikelkkaura
- hevosreitti
- koirahiihtolatu
- pyöräilyreitti
- luontopolku
- kuntorata
- maastopyöräilyreitti
- retkeilyreitti
- vesiretkelyreitti
- melontareitti
- kaveleireitti
- moottorikelkkareitti

Kuva 7 Auttiköngäs sijaitsee n. 80 km:n etäisyydellä Rovaniemen kaupungin keskustasta Posiolle päin. Lähde: Luontoon.fi

Kuva 8 Virkistysreitistö, <https://liikuntapaikat.lipas.fi/liikuntapaikat> (14.3.2021)

Lähteet:

Yläkemijoen maisemanhoitosuunnitelma, 2016,
Marika Koskenniemi

Kulttuuriympäristöselvitys, VANTTAUSKO-
SKEN OSAYLEISKAAVA, 2014, Sweco Oy

ETELÄ- JA KESKI-LAPIN KULTTUURI-
MAISEMAT JA MAISEMANÄHTÄVYYDET,
Valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvok-
kaiden maisema-alueiden päivitys- ja täyden-
nysinventointi, 2013, Matleena Muhonen ja
Mervi Savolainen

E-lähteet:

Liiteri-tietopalvelu (ymparisto.fi) (14.3.2021)

<https://liikuntapaikat.lipas.fi/liikuntapaikat>
(14.3.2021)

Ympäristöhallinnon yhteinen verkkopalvelu
2021: [https://www.ymparisto.fi/fi-FI/](https://www.ymparisto.fi/fi-FI/Lapinmaisemat/Etela_ja_KeskiLappi)
[Lapinmaisemat/Etela_ja_KeskiLappi](https://www.ymparisto.fi/fi-FI/Lapinmaisemat/Etela_ja_KeskiLappi)
(14.3.2021)

Luontoon.fi [https://www.luontoon.fi/](https://www.luontoon.fi/auttikongas/kartatjakulkuyhteydet)
[auttikongas/kartatjakulkuyhteydet](https://www.luontoon.fi/auttikongas/kartatjakulkuyhteydet)

Liikenneselvitys

Yläkemijoen kehityskuva 2035

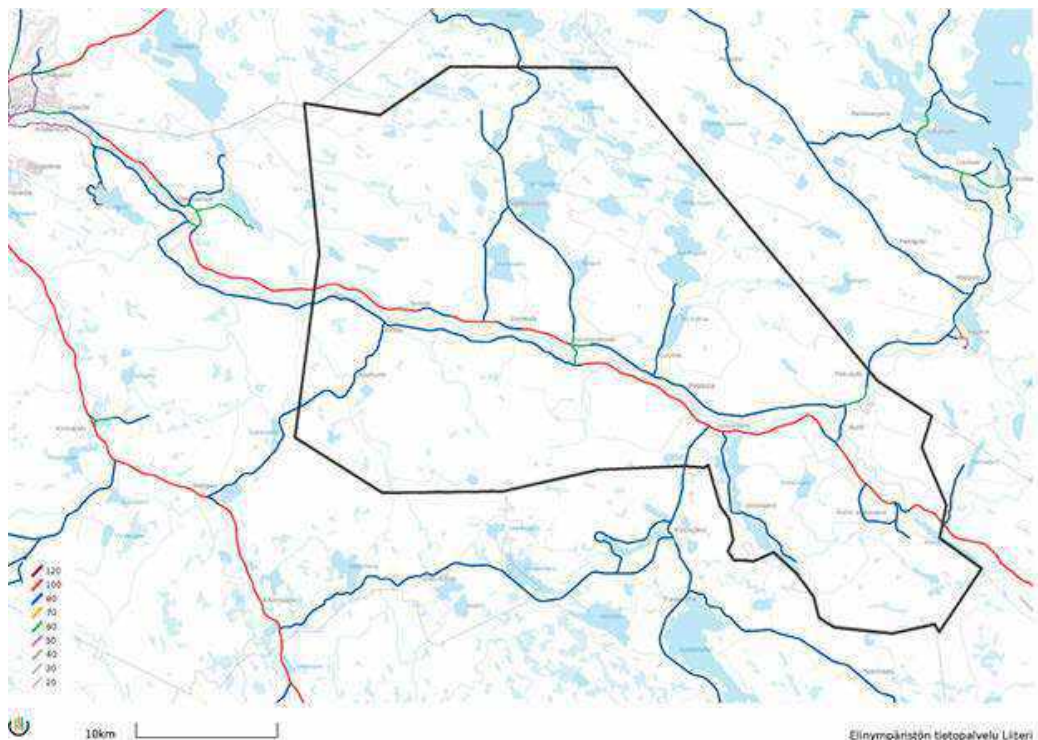
1. Tiet ja kadut

Yläkemijoki sijaitsee Rovaniemen kaupungin itäosassa kantatie 81 varrella. Alue muodostuu pääosin Kemijoen varrella syntyneistä kylistä. Kemijokea reunustaa kaksi tietä, pohjoisella puolella leveämpi kantatie 81 ja eteläisellä puolella 19733. Vanttauskoskella kantatie 81 siirtyy Kemijoen toiselle puolelle Vanttauskosken vesivoimalaitoksen sillan yli. Alueen merkittävimmät kylät ovat Tennilä, Viirinkylä, Jokela, Vanttauskoski, Vanttausjärvi, Pekkala, Juotas, Pirttikoski ja Autti. Yläkemijoen keskuksena toimii Vanttauskosken kylä, missä

sijaitsevat alueen yhtenäiskoulu, kauppa, huoltoasema sekä Rovaniemen kaupungin palvelupiste Siula. Matkaa Vanttauskoskelle kertyy Rovaniemeltä 52 ja Kemijärveltä 82 kilometriä.

1.1. Nopeusrajoitukset

Nopeusrajoitukset alueella vaihtelevat 60-100 km/h välillä. Kantatiellä 81 suurin sallittu nopeus on 100km/h. Vanttauskosken, Autin sekä Oikarisen kylissä nopeusrajoitus on 60 km/h (Kuva 2).

Kuva 1 Nopeusrajoitukset Yläkemijoen alueella ja sen ulkopuolella (aineisto vuodelta 2018)

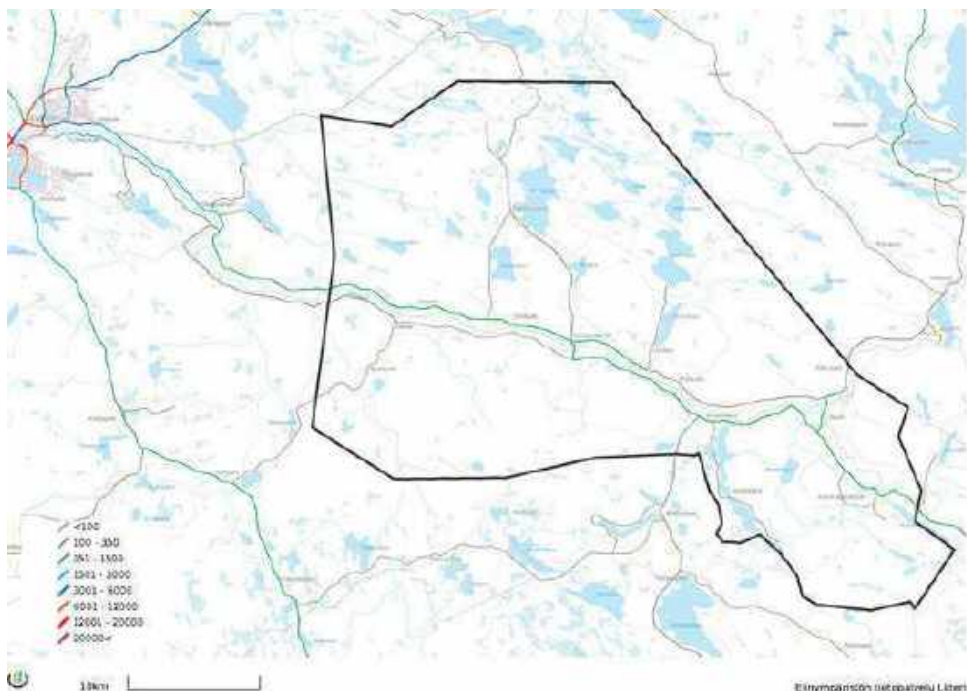
Kuva 2 Valaistut tiet Yläkemijoen alueella (aineisto vuodelta 2018)

1.2. Valaistus

Yläkemijoen alueella tiet ovat valaistu vain harvakseltaan. Pääosin valaistuja teitä on vain merkittävien kylien (Tennilä, Viirinkylä, Jokela, Vanttauskoski, Vanttausjärvi, Pekkala, Juotas, Pirttikoski ja Autti) alueilla. (Kuva 2)

1.3. Liikennemäärät

Yläkemijoen teillä liikennemäärät pysyvät vähäisinä. Vuoden keskimääräinen vuorokausiliikenne koko alueella on 100-350 moottoriajoneuvoa lukuun ottamatta kantatie 81, jonka keskimääräinen vuorokausiliikenne on 351-1500 moottoriajoneuvoa. (Kuva 3)

Kuva 3 Liikennemäärät (aineisto vuodelta 2020)

1.4. Liikenneonnettomuudet

Vuosien 2011-2018 aikana Yläkemijoen alueella on tapahtunut vain kaksi vakavaan loukkaantumiseen johtanutta tieliikenneonnettomuutta. Suurin osa kaikista loukkaantumiseen johtaneista onnettomuuksista on tapahtunut mutkaisen kantatie 81 varrella.

Liikenneturvallisuuden parantamiseksi Yläkemijoen alueella tulee kiinnittää huomiota osin puutteelliseen valaistukseen sekä kantatien 81 kunnossa pitoon.

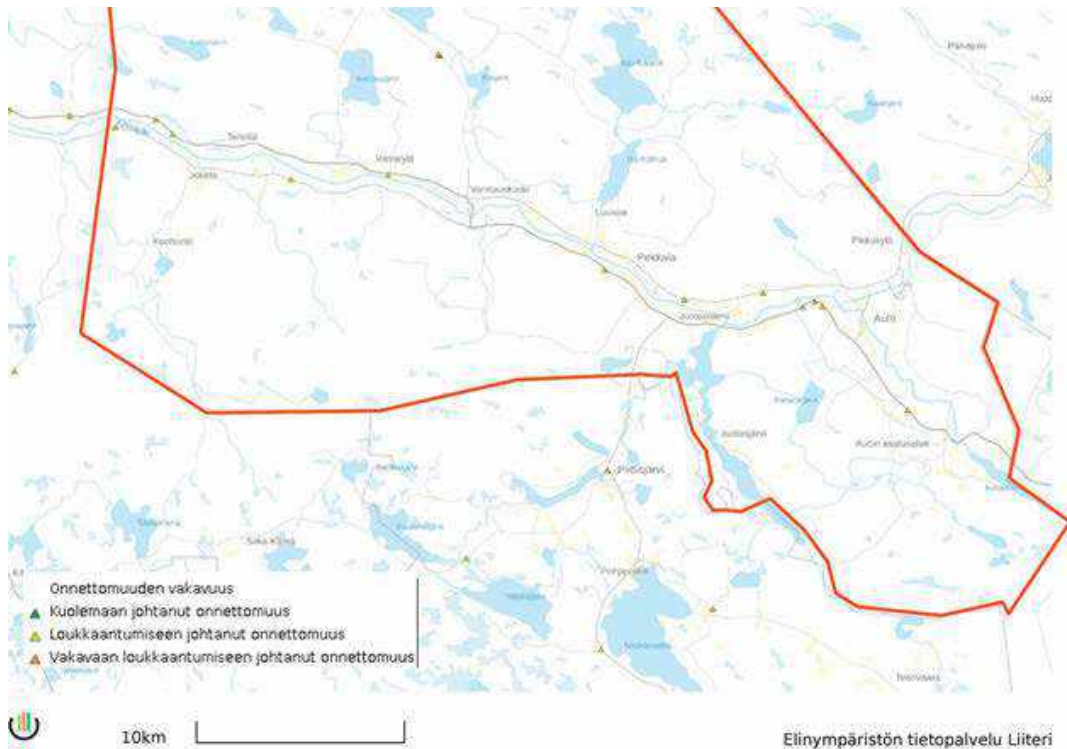
Työmatkaliikenteen linjat liikennöivät kouluvuoden aikana arkisin. Linjat ajetaan myös koulujen syys-, joului- ja talvilomien aikana, mutta ei koulujen kesälomien aikana. Vuoroja on päivisin vain yksi suuntaansa. Autista lähtö on aamulla klo 06:20 ja iltapäivällä Rovaniemeltä klo 16:15.

Nykytilanteessa joukkoliikenteen käyttö on vähäistä eikä tätä selvitystä laadittaessa tullut esille uusien pysäkkien tarvetta. Joukkoliikenteen käyttö on myös vähentynyt viime aikoina, minkä vuoksi osa vuoroista on tällä hetkellä väliaikaisesti tauolla.

Erikseen merkittyjä kevyen liikenteen väyliä alueella on vain ainoastaan Vanttauskosken, Oikarisen sekä Autin kylissä.

2. Joukkoliikenne

Yläkemijoen alueella liikennöi kaukoliikenne; Koillismaan liikenne Oy:n sekä Kutilan liikenne Oy:n kaksi bussilinjaa. Molemmat linjat 5 ja 6 kulkevat Rovaniemen ja Kuusamon välillä Posion ja Vanttauskosken läpi. Linjat liikennöivät arkisin kaksi kertaa päivässä ja viikonloppuisin kerran päivässä.

Kuva 4 Liikenneonnettomuudet vuosien 2011-2018 aikana (aineisto vuodelta 2018)

Lähteet

file:///D:/_Lataukset/AIKATAULUT%20Time-tables%20for%20local%20buses%20in%20Rovaniemi.pdf (14.3.2021)

<https://kutilan.fi/fi/reitit#reitti-345> (14.3.2021)

<https://liiteri.ymparisto.fi/> (14.3.2021)

<https://liput.matkahuolto.fi/connectionlist?lang=fi&departurePlaceId=s9867&arrivalPlaceId=p1212&departureDate=2021-03-22#breadcrumb> (14.3.2021)

Yläkemijoen alueen kaupan ja palveluiden selvitys

Yläkemijoen kehityskuva 2035

Tässä selvityksessä tarkastellaan kaupan ja palveluiden nykytilaa Yläkemijoen alueella. Tarkastelua tehdään kaupan ja palveluiden ohjauksesta sekä kaupan palveluiden ja kunnallisten palveluiden osalta.

1. Kaupan ja palveluiden sijainnin ohjaus

1.1. Maankäyttö- ja rakennuslaki

Maankäyttö- ja rakennuslain luvussa 9 on määritetty vähittäiskauppaa koskevat erilliset säännökset. Siinä tuodaan esille vähittäiskaupan suuryksikköä koskevat vaatimukset ja sen sijoittumiseen liittyvät määräykset. Laki myös määrittää mitä asioita on huomioitava vähittäiskaupan suuryksikköön liittyen kaavoituksen yhteydessä.

1.2. Maakuntakaava

Yläkemijoen alueella on voimassa Rovaniemen maakuntakaava, joka sai lainvoiman vuonna 4.12.2001. Siinä alueen keskuskyläksi on merkitty Vanttauskoski. Sen aluemerkinä on kylä alue (AT), jolla sijaitsee tai joille suunnitellaan maaseudun peruspalveluita ja joita voidaan pitää sopivina rakentamisalueina. Vanttauskosken ohella Yläkemijoen alueelle sijoittuu useampi muu kylä merkinnällä varustettu kohde, joita koskee myös AT-aluemerkintä. Muu kylä merkittyjä keskuksia ovat Tennillä, Viirikylä, Vanttausjärvi, Pekkala, Juotasniemi, Autti, Pirttikoski sekä Pajulampi.

1.3. Yleiskaava

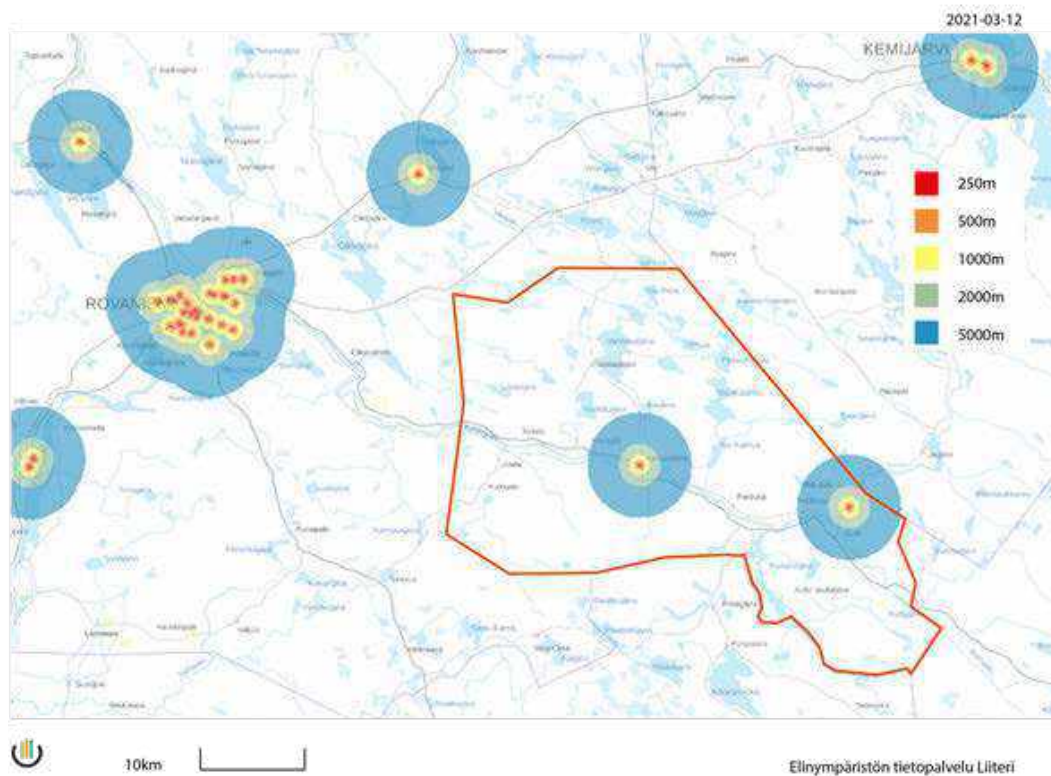
Yläkemijoen alueella on voimassa yksi yleiskaava Vanttauskoskella. Siinä Vanttauskoskelle on sijoitettu erilaisia palveluita mahdollistavia aluevarauksia. Niitä koskevat merkinnot ovat: lähipalvelujen alue (PL), julkisten palveluiden ja hallinnonalue (PY), urheilu- ja virkistyspalveluiden alue (VU-1) sekä matkailupalvelujen alue (RM). Aluemerkinnot sijoittuvat pääasiassa Pirttikoskentien ja Vanttausjärventien risteyksen tuntumaan. Sen lisäksi RM-alueita sijaitsee myös Iso Kolulammen ja Sievänkariinniemen tuntumassa.

2. Palveluverkon nykytila

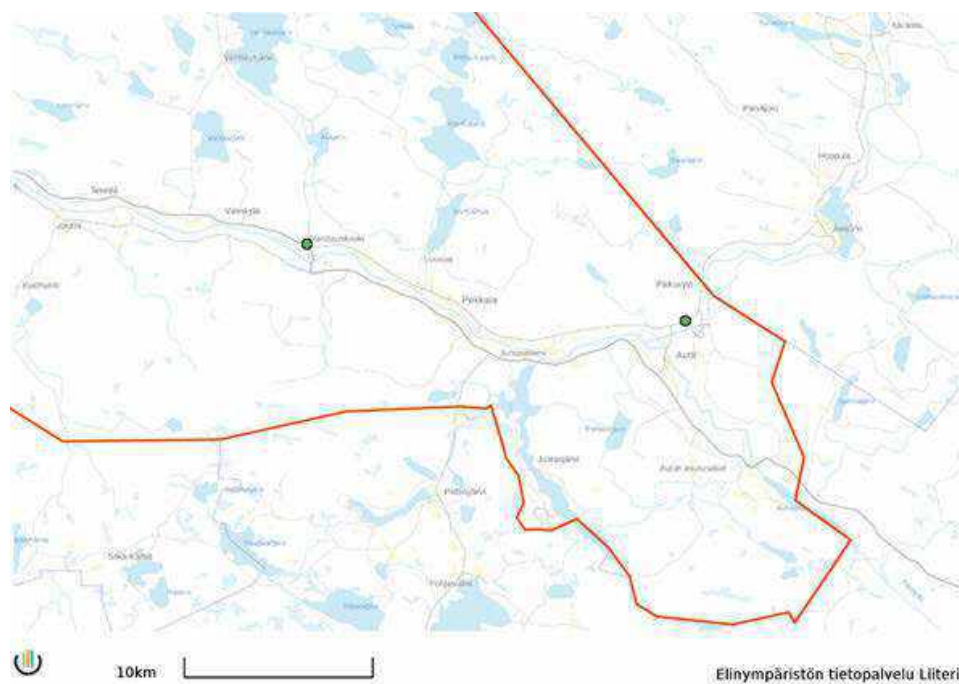
2.2. Kaupan palvelut

Yläkemijoen alue sijaitsee Rovaniemen haja-asutusalueella, etäällä Rovaniemen keskustan palveluverkostosta (kuva 1). Alueelle on tehty aikaisempi palvelujen ja kaupan verkostotarkastelu Vanttauskosken yleiskaavan yhteydessä vuonna 2014. Siinä selviää, että Rovaniemen hajaasutusalueen palveluverkosto on ollut kohtalaisen kattava 2010 vuonna.

Vanttauskoski on Yläkemijoen alueen palvelukeskittymä. Siellä sijaitsee mm. valintamyymälä (kuva 2), huoltoasema sekä matkailuun liittyviä palveluita. Alueen toinen valintamyymälä (kuva 2) sijaitsee Pirttikoskella, jossa sijaitsee myös matkailuun liittyviä palveluita. Myös Auttin kyläalueella sijaitsee matkailu- ja palvelualan yrityksiä.

Kuva 1. Päivittäistavarakauppojen saavutettavuusvyöhykkeet selvitysalueella ja sen ulkopuolella.

Kuva 2. Yläkemijoen alueella sijaitsevat päivittäistavarkaupat Vanttauskoskella ja Pirttikoskella. (aineisto vuodelta 2018).

2.3. Kunnalliset palvelut

Yläkemijoenalueella on tarjolla kunnallisia peruspalveluita kohtalaisen hyvin. Vanttauskoskella sijaitsee Yläkemijoen koulu, jossa toimii ala- ja yläaste. Koulun tiloissa toimii myös kirjasto sekä neuvola, joka palvelee 1-2 kertaa kuukaudessa. Koulun lisäksi Vanttauskoskella toimii Yläkemijoen päiväkoti, Kotipetäjä-palvelukoti sekä nuorisotalo.

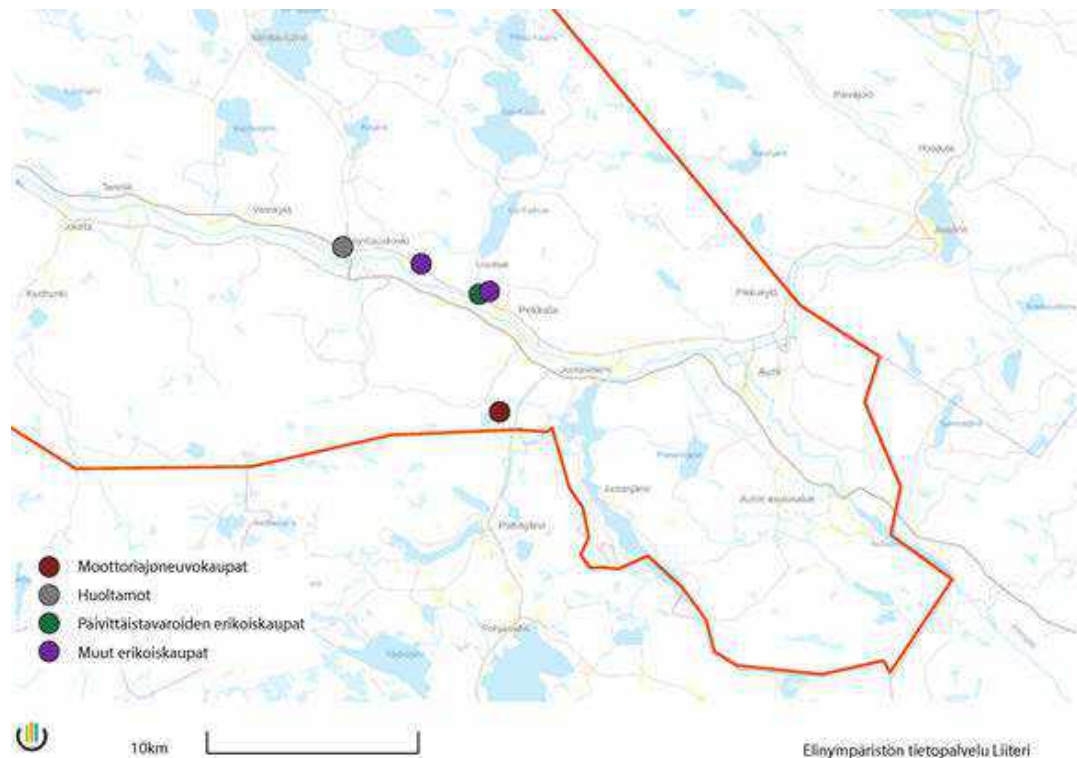
Yläkemijoen alueella on postipalveluita kaupan yhteydessä Vanttauskoskella ja Pirttikoskella. Niiden lisäksi postipalveluita on tarjolla Auttissa kyläkartanon yhteydessä. Auttin kylätalolla toimii myös neuvola ja kirjasto. Kirjastoauton reitti kiertää kattavasti Yläkemijoen kylien alueella.

Alueen liikuntapalvelut painottuvat luonnossa liikkumiseen ja erilaisille varattuihin alueisiin. Vanttauskoskella sijaitsee jääkiekkokaukalo, Yläkemijoen koulun liikuntasali sekä pallokenttä. Pekkalassa on myös urheilukenttä ja ampumarata. Pirttikoskella sijaitsee pallokenttä.

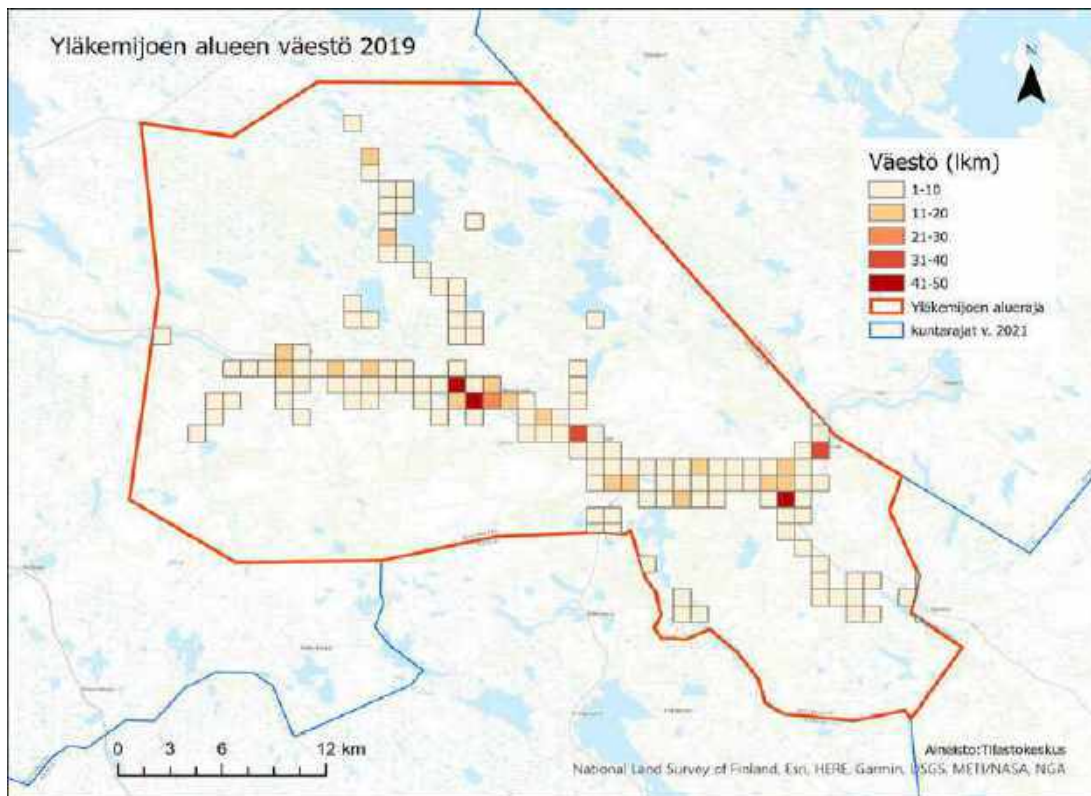
3. Palveluverkon kehitysnäkymät

Tilastokeskuksen Paavo-postinumeroalueita tarkastellessa nähdään, että Yläkemijoen alue on ollut viime vuosina muuttotappioista aluetta. Mikäli väkiluku vähenee myös tulevien vuosien aikana vaikuttaa se vääjäämättä myös palvelujen tarjonnan heikkenemiseen. Samaa aineistoa tarkastellessa nähdään alueen keskien myös nousseen. Mikäli väestön ikääntyminen jatkuu tarve erilaisille kuljetus- ja kotihoidonpalveluille kasvaa.

Vuoden 2020 aikana etätyöskentely kasvoi maanlaajuisesti. Lisääntynyt etätyöskentely voi tulevaisuudessa lisätä tarvetta erilaisille etätyöskentelyä tukeville palveluille tulevana vuosina työikäisten osalta. Vuoden 2019 väestöruutuaineistosta (kuva 4) nähdään miten Yläkemijoen alueen väestö sijoittuu pääasiassa joen varteen ja keskeisimpien teiden varsille. Mikäli tämä rakenne säilyy myös tulevaisuudessa, tukee se tarjottavien palveluiden sijaintia mukailemaan olemassa olevaa palvelurakennetta.

Kuva 3. Moottoriajoneuvokaupat, huoltamot ja erikoiskaupat Yläkemijoen alueella. (aineisto: vuodelta 2018.)

Kuva 4. Yläkemijoen alueen väestö vuonna 2019

Lähteet

1. Nykytilanne, Kaupan ja palveluiden selvitys sekä yhdyskuntarakenteen analyysi, Sweco ympäristö oy, Oulu 2014 <https://www.rovaniemi.fi/loader.aspx?id=0639d4d0-ba8b-4c87-b79e-e5b917f4477d>
 2. <https://www.roikylat.fi/rovanien-kylat/pirttikoski/>
 3. <https://www.rovaniemi.fi/Asiointikanavat/Vanttauskosken-lastenneuvola/4639c31c-78d1-4b4a-9c05-cd7bfacead94>
 4. <https://rovaniemen.kirjastoautot.fi/>
 5. <https://www.tilastokeskus.fi/tup/paavo/index.html>
- Kansalaisopisto
- Liikunta ja muu virkistys <https://www.jyu.fi/sport/fi/yhteistyolipasliikuntapaikat>
- <https://www.tilastokeskus.fi/rajapinnat-jaladattavat-aineistot#autotoc-item-autotoc-3>
- Palvelukoti <http://www.kotipetaja.fi/fi/Etusivu>

III Kehityskuvat

Ryhmä 1: Marjut Kariniemi, Taina Kelavirta,
Laura Metsi ja Joonas Palokangas

Voimaa ja virtaa

Ounasjoen suuralueen kyliin

Ounasjoen suuralueen maankäytön kehityskuva 2035

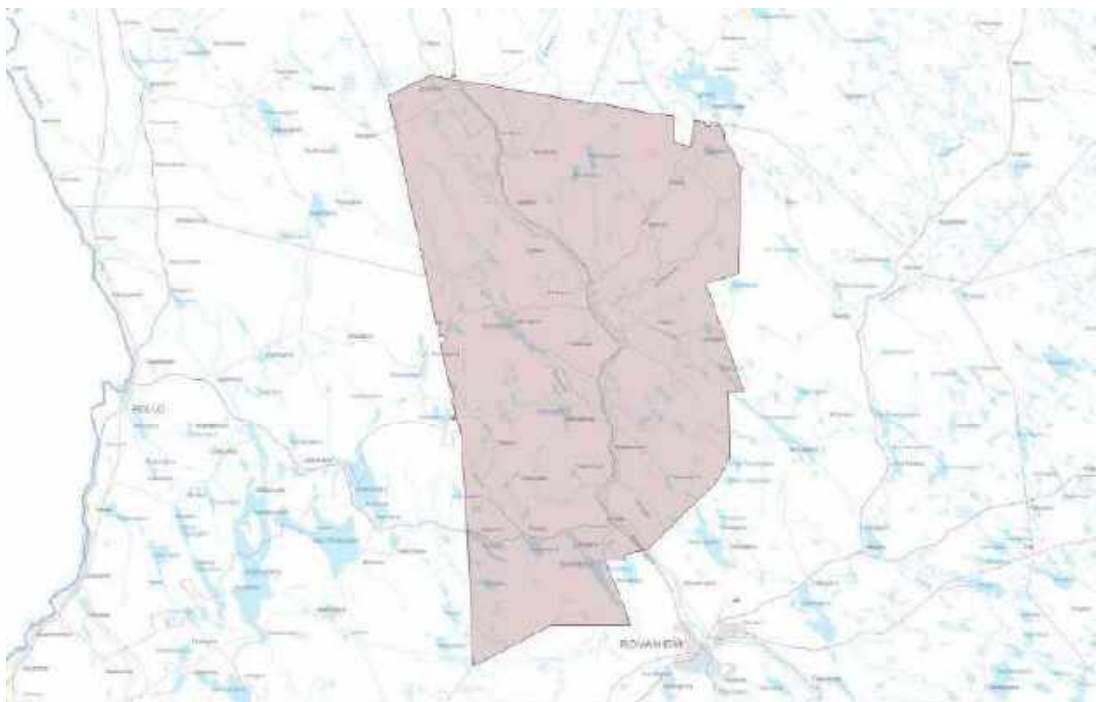
Ounasjoen suuralue kattaa laajan alueen noin 20 kilometriä Rovaniemen keskustasta luoteeseen sijaitsevasta Sinetästä aina 90 km päässä keskustasta sijaitsevalle Kittilän kunnan rajalle pohjoisessa.

Alueen vahvuuksia ovat sen läpi virtaava Ounasjoki maisemineen, sitä ympäröivä luonto sekä alueen omaleimaiset ja aktiiviset kylät.

Suunnittelun tarkoituksena on ollut tutkia ja kehittää Ounasjoen suuralueen

kylien elinvoimaisuutta ja hyvinvointia. Suunnittelutyössä tarkastellaan erityisesti palveluiden, yhteisöllisyyden, matkailun sekä luonnon virkistyskäytön mahdollisuuksia kylien kehittämisessä. Tavoitteena on luoda maankäytön strateginen kehityskuva, joka antaa suuntaa ja tukea tulevaisuuden maankäytölle.

Suunnittelutyön taustaksi on, näin etäilyn aikana, käyty virtuaalimaastossa, tehty perusselvityksiä ja järjestetty Harava-kysely.

Kuva 1. Ounasjoen suuralueen raja-
aus. (Taustakartta Maanmittauslaitos 2021, aluerajat Rovaniemen kaupunki ja Tilastokeskus 2021)

Perusselvitysten keskeiset tulokset

Kehityskuvan taustatyönä tehtiin perusselvityksiä väestön, palvelujen ja luonnon virkistyskäytön erityiskohteiden osalta. Selvityksissä keskityttiin erityisesti Sonka-Sinettä ja Sinettä-Meltaus akseleille.

Väestöselvitys

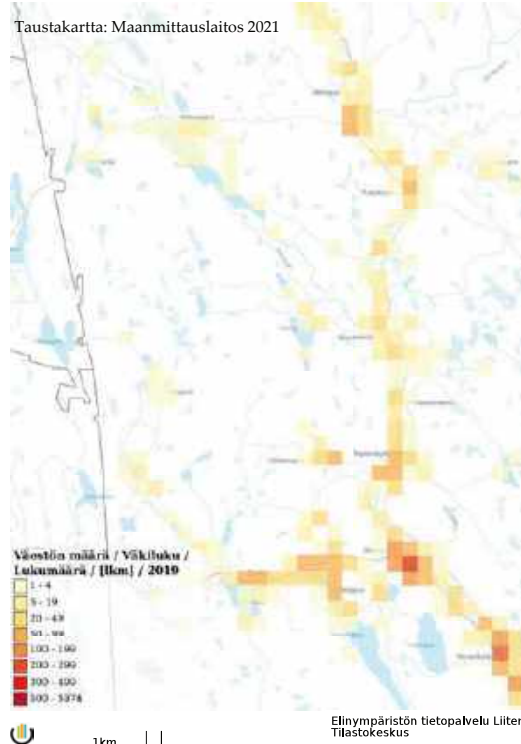
Alueen väestöselvityksessä selvitettiin ensinnäkin koko Rovaniemen väestökehitystä, joka on maltillisen nouseva. Väestörakenteessa huomaavaleisentrendin väestön vanhenemisesta, sillä yli 65-vuotiaiden suhteellinen osuus on kasvussa. Tarkastellessa tarkemmin Ounasjoen suuralueen väestökehitystä, voi huomata haja-asutusalueille tyypillisen väestön vähenemisen trendin.

Rajatun suunnittelualueen kylistä väkiluvultaan ylivoimaisesti suurin on palvelukylä Sinettä, jossa on myös eniten lapsiperheitä. Seuraavaksi suurimmat ovat Sinetän läheisyydessä sijaitsevat Lehtojärvi ja Tapionkylä. Yli sadan asukkaan kyliin yltää myös pohjoisemmassa sijaitseva palvelukylä Meltaus.

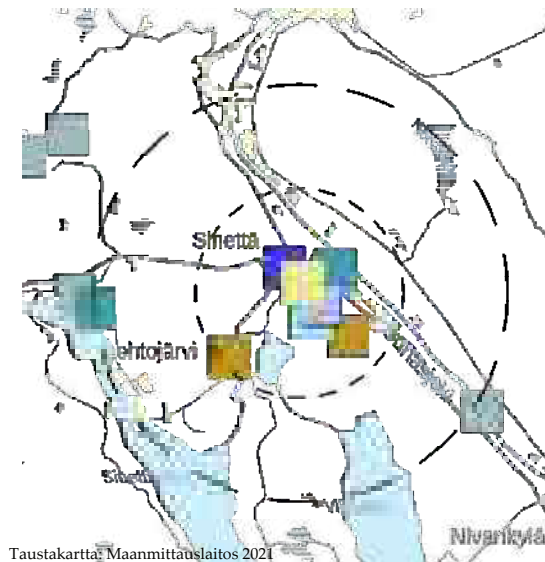
Tarkastellessa väestön sijoittumista kartalle, nousevat väestökeskittymiksi ensimmäisenä Sinettä, sitten loput kylät. Väestö sijoittuu erityisesti teiden varsille, sekä vesistöjen ääreen.

Palveluverkkoselvitys

Ounasjoen suuralueen palveluverkkoselvityksessä keskityttiin erityisesti peruspalveluiden kartoittamiseen. Selvityksessä nousi esille keskeisimpien palvelukylien vahvuudet ja puutteet sekä kylien mahdollisuudet kehittyä. Palvelukylistä Sinetän kylä on vetovoimaisin palveluiden saatavuuden ja sijainnin osalta. Sijainnin puolesta Sinettä ja sen lähikyliin on potentiaalisinta kehittää uutta asumista ja sen myötä fyysisiä palveluita. Ounasjoen suuralueella on haja-asutusta, joka tuo haasteensa tasa-arvoiselle palvelutarjonnalle niin saatavuuden kuin saavuttavuuden näkökulmasta.

Kuva 2. Väestön määrä kartalla.

Kuva 3. Ote palveluverkkoselvityksestä, Sinettä.

Selvitys luonnon virkistyskäytön erityiskohteista

Ounasjokivarren valtakunnallisesti merkittävä maisema-alue alkaa Meltauksen Molkoköngäältä ulottuen Sinettään asti. Ounasjoki kokonaisuudessaan on vaikuttava luontokohde, joka on suojeltu vuonna 1983 lailla Ounasjoen erityissuojelusta kaikelta rakentamiselta. Sitä voidaan käyttää veneilyyn ja melontaan Kittilästä Kemijoen ja on merkittävä virkistyskalastuksen kohde.

Ounasjoki on erittäin tärkeä lähiulkoilun kohde. Sen rannoilta on sallittua uida luonnonvesissä jokamiehenoikeudella kaikissa sellaisissa paikoissa, mitkä eivät ole piha-alueita. Erityisiä yhteisiä uimapaikkoja on myös huomioitu merkittävänä Ounasjoella vireillä olevassa uudessa Rovaniemen ja Itä-Lapin maakuntakaavassa.

Meltauksessa, Sinetässä ja Songassa ylläpidetään talvella hiihtolatuja Rovaniemen yleisinä liikuntapaikkoina. Viralliset moottorikelkkareitit sijaitsevat hieman etäämmällä Ounasjoesta sen Natura 2000-verkostoon kuuluvaa aluetta ja tiheää ranta-asutusta kunnioittaen.

Ounasjoen rantojen tiet ovat tärkeä reitti pohjoiseen, ja niitä käyttää suuri määrä matkailijoita. Luontomatkailun kehittäminen ja sen tarpeiden huomioiminen on yksi kyläelinvoimaisuuden keskeisistä tekijöistä.

Ounasjoen suurin sivujoki, Meltausjoki, on merkittävä luonnon virkistyskäytön erityiskohde, joka soveltuu hyvin melontaan koko matkaltaan. Sen rannoilla on useita retkeilyä tukevia rakenteita, mm. Metsähallituksen kaksi laavua. Luontomatkailukohteen Meltaukselta tekee sen rantojen erämaisuus, sen tunnettavuus kalaisana jokena sekä hyvät liikenneyhteydet.

Maakuntakaavassa huomioitu Mäntyvaara-Pohtimolampi vaellusreitti retkeilyä palvelevine rakenteineen kulkee lähellä merkittävää vanhojen metsien suojelualuetta ja tämä tuo alueen kehittämisessä huomiotavaa luonnon virkistyskäytön ohjaustarvetta.

Aivan tavallistenkin metsien merkitys lähiulkoiluun korostaa asuinalueiden ja vapaa-ajan asumisen yhteydessä arvossa pidettyä luonnonläheisyyttä. Ounasjoen suuralue on hyvin suosittua lomailun ja vapaa-ajanvieton aluetta. Kesämökkien osuus alueen kaikista rakennuksista on silmiinpistävän suuri. Alueen luonnon virkistyskäytössä voidaankin hyvällä syyllä olettaa loma-aikojen, erityisesti kesän, moninkertaistavan luontoon kohdistuvan virkistyskäytön paineen. Alueen elinvoimaisuuden kehittämisessä tuleekin kiinnittää erityistä huomiota lähiluontomatkailun ympärivuotisuuden mahdollisuuksien parantamiseen.

Rovaniemen ja Itä-Lapin vireillä olevan maakuntakaavan merkintöjä luonnon matkailu- ja virkistyskäytön sekä suojelun kohteista kehityskuvan tarkemman tarkastelun Meltaus-Sinetä ja Sonka-Sinetä-akseleilla

Karttaan on täydennetty 2021 alueen tärkeiksi koettuja erityisiä luontokohteita

Ulkoilun, luonnon virkistyskäytön ja lähimatkailun erityiskohteita

1. Ounasjoen koski Molkoköngäs, Meltaus > arvokas maisema-alue Sinettään
2. Erämaantainen Meltausjoki ja erityisesti koski Unarinköngäs, Meltaus
3. Laisentien ranta maisemineen, Meltaus
4. Patovaahtajoki maisemineen, Patokoski
5. Kulttuuriympäristö Marrasjärven kylä
6. Tänsikkallio ja liikkuva kivi, Marrasjärvi
7. Ounasjoen silokalliot, Marraskoski
8. Perttivaara ja maisemat, Tapirokyliä
9. Lamminvuono ja maisemat, Sinettä
10. Karhunulikki ja maisemat, Lehtojärvi
11. Lehtojärvi ja pohjoinen hiekkaranta
12. Möötikkärakka ja patikkapolku, Sonka
13. Sonkajärven Oitolanranta, Sonka
14. Keski-Peunajärvi ja sen rannat, Sonka
15. Vanhojen metsien suojelualueet Kuusikkoselkä-Paljukkalaki, Sonka
16. Iso Kerovaara maisemineen, Sonka

Lähde: Rovaniemen ja Itä-Lapin MAA, Maisema ja luonnonympäristö

Kuva 4. Ulkoilun, luonnon virkistyskäytön ja lähimatkailun ensimmäisen taustaselvityksen luontokohteita. (Taina Kelavirta 2021)

Haravan keskeiset tulokset

Kuntasuunnittelun kurssin aikana suoritettiin kehityskuvan suunnittelun taustatyönä Harava-kysely. Vastaajat olivat Rovaniemen kylien kehittämissäätiön osoittamat kylien edustajat. Vastaajia oli yhteensä 33 henkilöä, joista 6 oli Alaounasjoen alueelta ja 2 Yläounasjoen alueelta.

Veto- ja pitovoima

Kysyttäessä alueen vetovoima tekijöitä, vastauksista nousivat luonto, sijainti ja vapaa-ajan mahdollisuudet. Pitovoima tekijöitä olivat luonnon ja sijainnin lisäksi palvelut ja koulut.

Palvelut

Harava-kyselyssä ilmeni peruspalveluiden saavutettavuuden osalta, että kohtuullinen etäisyys koetaan olevan keskimäärin 10-20 kilometriä. Kyselyn perusteella kehityskuvassa on pyritty tasa-arvoistamaan palveluiden saatavuus tämän mukaisesti.

Kyselyssä nousi esille vanhusten palveluasuminen sekä päiväkodin ja perhepäivähoidon tarve. Kehityskuvassa ikääntyvien ihmisten palveluihin on vastattu esittämällä uusi vanhusten palvelutalo sekä keinoja mahdollistamalla ikääntyvien ihmisten kotona asuminen. Kylä- ja toimitalot esitetään arkisin päivänsikaan päiväkotia ja perhepäivähoito tiloiksi.

Kyselyssä ilmenneiden erityisten palveluiden tarve esitetään toteutuvan erilaisin keinon kehityskuvassa.

Asuminen

Karttavastauksissa ehdotettiin uutta asumista muun muassa olemassa olevien palvelujen lähelle Lohinivaan, Meltauksen, Tapionkylään, Sinettään ja Sonkaan. Uuden asumisen omistusmuodoissa toivottiin eniten vuokra-, palvelu- ja omistusasuntoja.

Yhteisöllisyys

Vastausten perusteella kyläyhdistysten koettiin olevan hyvin aktiivisia ja kylätalojen merkitys kohtaamispaikkoina nousi vastauksista. Eniten kaivattiin nuorten ja aikuisten aktivoitumista kylän toiminnassa. Lisäksi erityisesti nuorille toivottiin harrastusmahdollisuuksia ja konkreettisenä esimerkkinä annettiin skeittiramppi Sinettään.

Luonnon virkistyskäytön erityiskohteet

Kartoitettaessa alueen asukkaille merkittäviä luontokohteita, vastauksista nousivat Molkoköngäs, Aapiskoski, Lammivaara tärkeinä marjastus ja lähiliikunta paikkana, Ounasjoki ja Sinettäjärvi veneenlaskupaikkoineen, sekä Oitolanranta kulttuuri- ja ulkoilupaikkana.

Helposti saavutettavia kohteita olivat Marraskoski ja Ounasjoki laavuineen. Aapiskoski koettiin vaikeasti saavutettavaksi. Molkoköngäällä sijaiseva Nekkala tasanne kaipasi korjaustoimenpiteitä.

Liikenneturvallisuutta toivottiin parannettavan Sinetästä Sonkaan kulkevalla Pellontielle, jossa kulkee paljon kevyttä liikennettä.

Matkailu

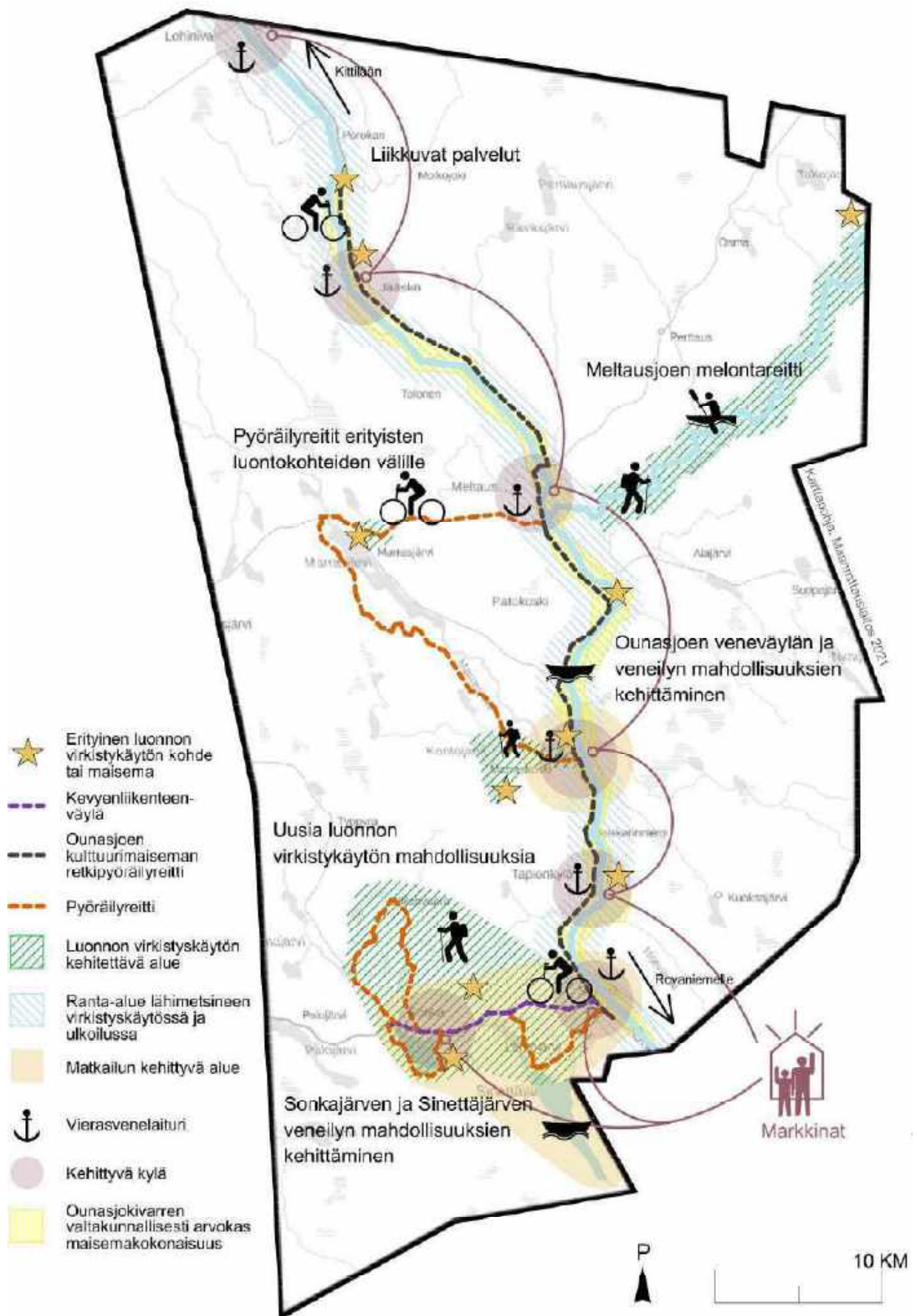
Matkailun vahvuuksiksi nimettiin alueen saavutettavuus, maisemat ja palvelut. Luonto ja Ounasjoki ympäröivine vaaroineen koettiin valteiksi. Lisäksi huomioitiin, että alueella on jo paljon toimintaa Sonka-Sinettä-Tapionkylä alueilla. Uutta majoitustoimintaa ehdotettiin keskitetysti olemassa olevan lähettyville Ylä-Mellammille.

Alueella toivottiin kehitettävän luontomatkailua, Ounajoen retkeilyä ja ohjattua kalastusmatkailua. Matkailutarjonnan toivottiin monipuolistuvan, sekä matkailun pienyritysten ja kotimaan matkailijoiden määrän lisääntyvän.

Kehityskuva

Tällä kehityskuvalla pyritään luomaan ratkaisuja Ounasjoen suuralueen kylien elinvoimaisuuden ja hyvinvoinnin lisäämiseksi. Kehityskuvan tarkempi tarkastelu keskittyy Sinettä-Meltaus ja Sinettä-Sonka akseleille ja niiden välille sijoittuviin kyliin. Kehityskuvan ratkaisuissa hyödynnetään alueen olemassaolevaa potentiaalia sekä ideoidaan uusia mahdollisuuksia kylien elinvoimaisuuden kehittämiseksi ja alueen ihmisten hyvinvoinnin lisäämiseksi. Kehityskuvassa keskitytään erityisesti palveluiden, matkailun, yhteisöllisyyden ja luonnon virkistyskäytön tuomiin mahdollisuuksiin.

Ounasjoen suuralueen pitkät etäisyydet, ikääntyvä ja vähenevä väestö sekä kuntien kiristynyt julkinen talous asettavat haasteita kylien elinvoimaisuudelle.

Kuva 5. Ounasjoen suuralueen kehityskuva. (Taustakartta Maanmittauslaitos 2021)

Palvelut ja niiden saavutettavuus ovat iso osa elinvoimaisuuden ylläpitämistä. Palveluiden kehittämisen tavoitteena on ylläpitää ja tukea olemassa olevia palveluita mahdollistamalla ostovoiman tuloa niin paikallisesti kuin Ounasjoen suuralueen ulkopuoleltakin. Kehityskuvassa hyödynnetään kattavan palveluverkoston takaamiseksi ja palveluiden saavutettavuuden turvaamiseksi liikkuvien ja etäpalveluiden tuomia ratkaisuja.

Ounasjoen suuralueen luonnonympäristö kuten Ounasjoki, alueen lukuisat järvet, vaarat, metsät ja koskialueet tarjoavat luontoon sijoittuvalle matkailutoiminnalle loistavat edellytykset. Kestävästi toteutettu luontomatkailu ja sen maltillinen lisääminen on alueelle tärkeää. Matkailun ympärivuotisuuden lisääminen Ounasjoen suuralueella tarkoittaa, että matkailun palveluita kehitettäisiin myös vahvan talvisesongin lisäksi syksyille ja keväälle, mutta myös kesälle on mahdollista kasvattaa toimintaa.

Koronaviruksen koetellessa jotain hyvääkin syntyy eli kotimaan luontomatkailu lisääntyy ja tarjoaa mahdollisuuksia matkailun lisäämiselle alueelle muun muassa lisäämällä markkinointia ja monipuolistamalla matkailupalveluita.

Yhteisöllisyys on tärkeä arvo kyläyhteisöissä. Arjen kohtaamispaikat ja kylätalot toimivat puitteina ihmisten väliselle kanssakäymiselle. Uudessa asumisessa otetaan huomioon erilaiset omistusmuodot ja yhteisöllisyyteen kannustetaan yhteistiloin ja pihoin.

Ounasjoen ja sen sivujokien erityinen luonto, alueen vaikuttavat luontokohteet ja vaaroilta aukeavat koskettavan kauniit maisemat ovat alueen suuria vetovoimatekijöitä. Maisemat säilyvät erityisinä kylien suunnitelmallisen ja yhteisöllisen yhdessä tekemisen voimalla.

Puhtaan luonnon elvyttävää voimaa toivoo

voivansa ammentaa myös yhä useampi vapaa-ajanasukas entistä pidempään ja etätyön mahdollisuudet lisäävät kylissä lähipalvelujen kysyntää. Kiinnostus luonnon virkistyskäytön mahdollisuuksia kohtaan lisääntyy työelämän vaatimusten kasvaessa ja huonojen uutisten informaatiotulvan painaessa mieltä, mutta myös vapaa-ajan lisääntyessä. Erityistä huomiota luonnon virkistyskäytön kehittämiseen tulee kiinnittää aikoina, jolloin liikunta painottuu ulkoiluun ja matkailu suuntautuu kotimaan lähiluontoon.

Kehityskuvan tavoitteet

Palvelut

- Kylien elinvoimaisuuden tukeminen palvelujen avulla
- Liikkuvien ja etäpalvelujen hyödyntäminen
- Paikallista ja ulkopuolista ostovoimaa kyliin

Matkailu

- Vahvuudeksi ympärivuotisuus, joka vuodenajalle tekemistä
- Rovaniemen matkailuvirrat hyödyksi paremmin, mutta kestävästi
- Luontokohteet vahvuutena

Yhteisöllisyys

- Yhteiskäyttötiloja asumisen yhteydessä
- Tilaa tapahtumien järjestämiseen
- Kokoontumispaikkoja kaiken ikäisille

Elinvoimaa luonnon virkistyskäytöstä

- Erityisten maisemien vaaliminen alueen vetovoimatekijänä
- Luonnonvirkistyskäytön mahdollisuuksien turvaaminen ja parantaminen
- Erilaisten retkeily- ja ulkoilureittien kehittäminen
- Ounasjoen ja sivujokien kalastonhoito

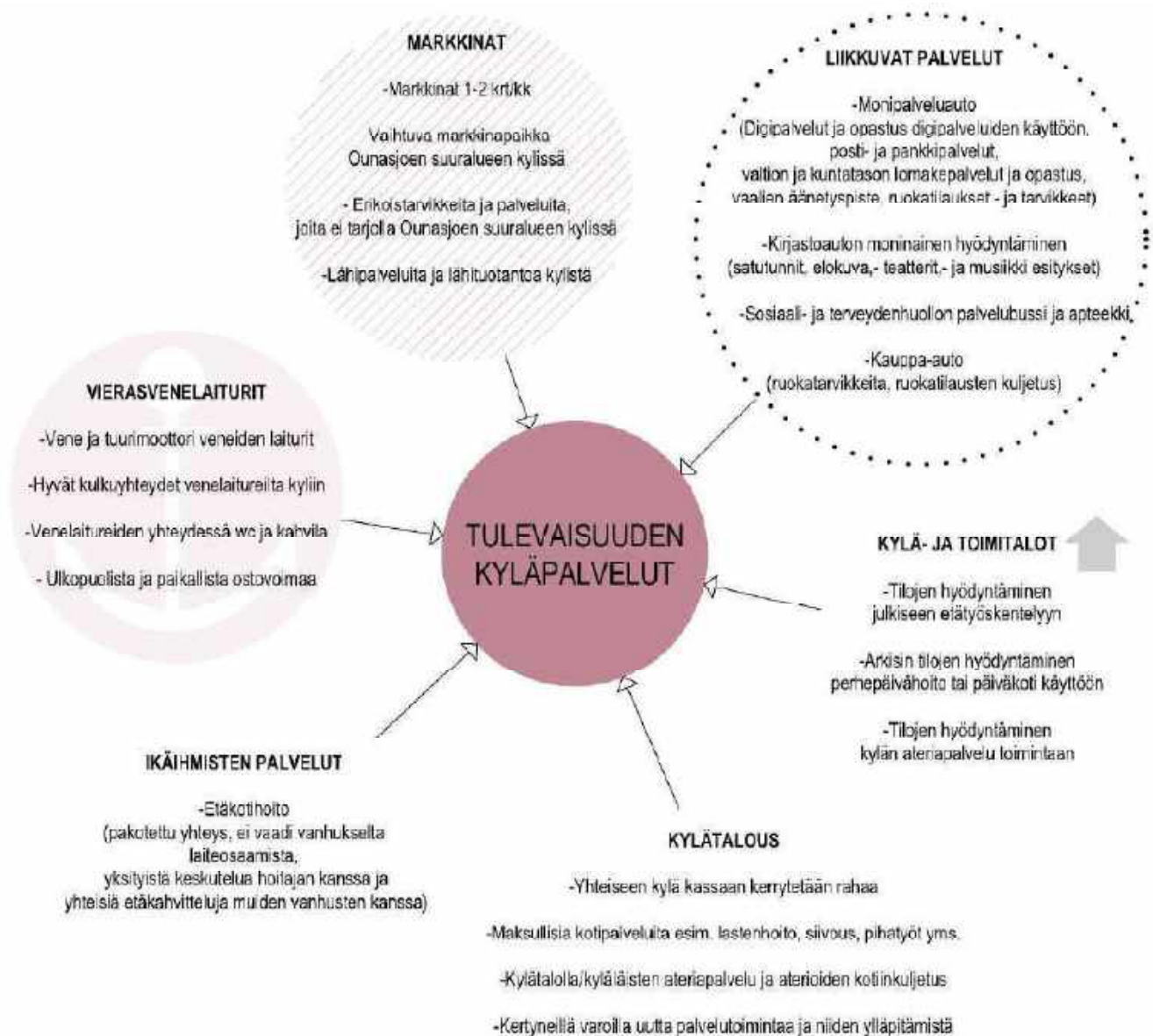
Tulevaisuuden kyläpalvelut

Ounasjoen suuralueen kehityskuvan tarkempi tarkastelu palveluiden osalta keskittyy Meltaus-Sinettä ja Sonka-Sinettä akseleille ja niiden välille sijoittuviin kyliin.

Ounasjoen suuralueella palvelukylät keskittyvät Lohinivan, Meltauksen ja Sinetän kyliin. Sinetän kylän sijainti Rovaniemen keskustasta on vain 20 kilometrin päässä, joten potentiaalisimmiksi kylien kehityspaikoiksi asuinrakentamisen ja fyysisten palveluiden osalta esitetään kehityskuvassa Songan ja Tapionkylän kyliin.

Liikkuvat palvelut

Liikkuvat palvelut mahdollistavat haja-asutusalueella tasa-arvoisen palvelutarjonnan, asiakaslähtöisyyden sekä ympäristönsuojelun kannalta hyödyn. Liikkuva palveluauto saavuttaa palveluineen asiakkaan helpommin ja näin tukee myös osittain iäkkäiden kotona selviytymistä. Ympäristönsuojelun kannalta liikkuva palveluauto saastuttaa vähemmän mitä kukin asiakas kulkisi omalla autolla. Pysähdyspaikat Ounasjoen suuralueen keskittyvät 10-20 kilometrin tasaisin välimatkoin. Liikkuvat palvelut esitetään

Kuva 6. Tulevaisuuden kyläpalvelut.

monipalveluauton muodossa, joka sisältäisi niin digipalveluita ja niiden opastusta, posti- ja pankkipalveluita, erilaisia valtion ja kuntatason lomakepalveluita, äänestyspisteenä sekä ruokakauppatilausten kuljetus palveluna. Liikkuvia palveluita pystyttäisiin myös erittelemään kauppa-auton ja sosiaali- ja terveyshuollon palvelubusseina. Ounasjoen suuralueella liikkuvaa kirjastoautoa voitaisiin moninaistaa satutunneilla, elokuva, - teatteri, - ja musiikkiesityksillä.

Markkinat ja vierasvenelaiturit

Kehityskuvassa on huomioitu kylien elinvoimaisuuden ylläpitäminen ja lisääminen vierasvenelaitureiden ja markkinoiden avulla. Vierasvenelaiturit ja sen yhteydessä olevat markkinat mahdollistavat kyliin ulkopuolista ja paikallista ostovoimaa. Ounasjoen suuralueen varrelle sijoittuvat vierasvenelaiturit ja markkinat houkuttelevat myös kauempaa tulevia matkailijoita ihastelemaan kulttuurisellisesti kauniita Ounasjoen maisemia sekä käyttämään pysähdyspaikkojen kylien palveluita. Vierasvenelaitureiden ja markkina paikkojen yhteyteen rakennetaan pieni kahvila sekä yleiset wc-tilat. Markkinoille esitetään tulevan erikoispalveluita ja tarvikkeita, joita ei ole saatavilla Ounasjoen suuralueen kylissä sekä lähipalveluita ja lähituotantoa kylistä.

Kylä- ja toimitalot

Kylä- ja toimitaloja hyödynnetään Ounasjoen suuralueellapäiväkotijaperhepäivähoitotiloiksi sekä julkiseen etätyöskentelyyn. Etenkin Sinetän kylän seudulla on erityisesti tarvetta päiväkodille tai perhepäivähoidolle. Kylätaloja voisi tässä tapauksessa hyvin hyödyntää arkisin päiväsaikaan. Kylä- ja toimitalojen tiloja voisi hyödyntää myös kylien ruokapalvelu tiloiksi. Tiloissa voisi valmistaa ja tarjoilla aterioita kylän asukkaille sekä kuljettaa kyläläisten kotiin aterioita. Kylän ruokapalvelu auttaa arjessa kylän asukkaita sekä mahdollistaa osittain ikääntyvien ihmisten pysymistä kodeissa.

Kylätalous

Fyysisten palveluiden saaminen haja-asutusalueelle on haastavaa. Kylätalous toiminta mahdollistaa erilaisten palveluiden saatavuuden ja saavuttamisen asukkaan kotiin asti ja samalla auttaa kylää ja kyläläisiä. Kylätaloustoiminta esitetään toimivan

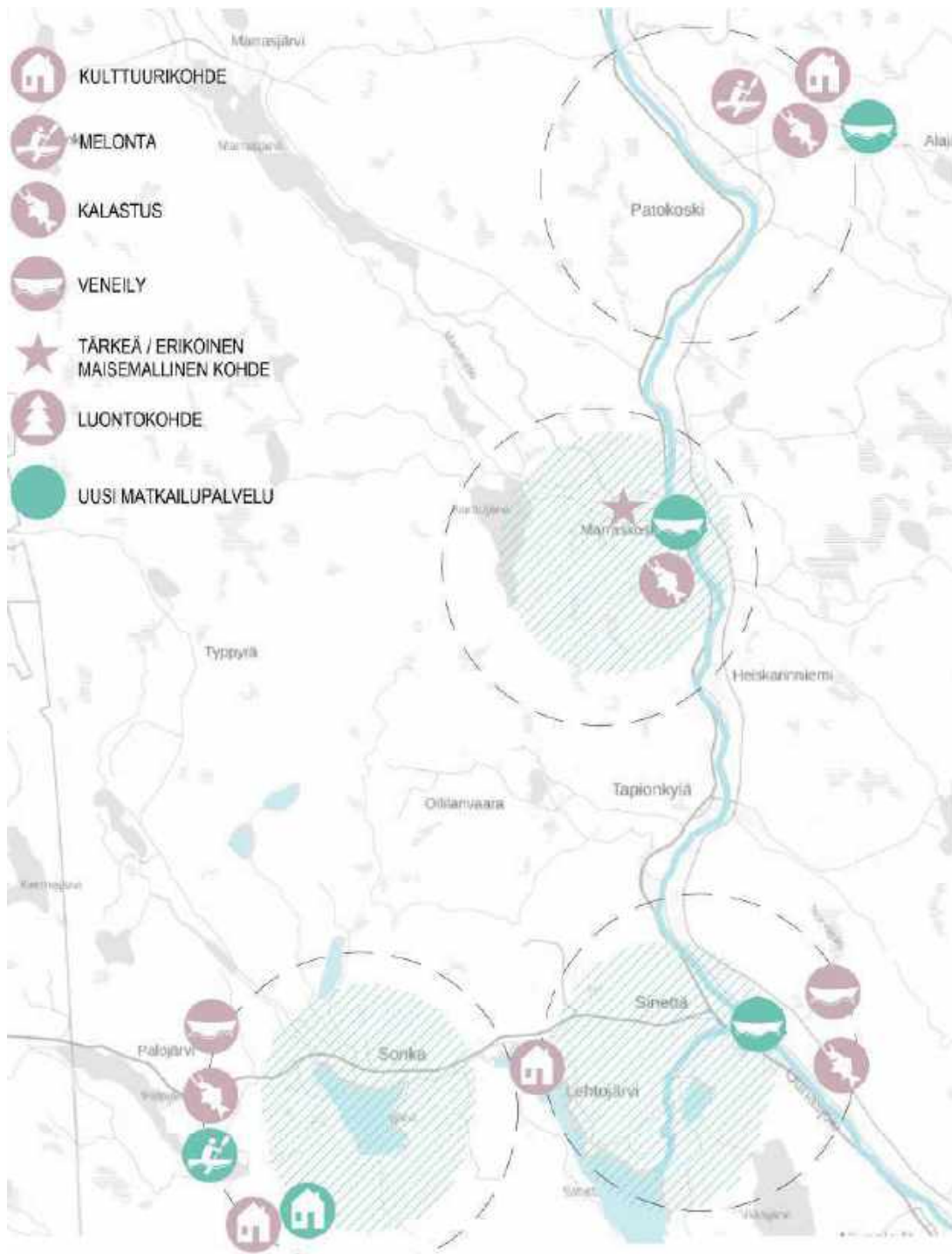
kylittäin, joka tarjotaan erilaisia kotipalveluita kyläläisille pientä maksua vastaan. Maksu koostuu kylätalouteen menevästä osuudesta sekä osuudesta, joka menee työn tekijälle. Kylätaloustoiminnassa myös kylän nuorille tulee mahdollisuus tienata taskurahaa. Kertyneillä varoilla kyläläiset voivat mahdollistaa uutta palvelutoimintaa ja ylläpitää niitä.

Ikääntyvien ihmisten palvelut

Ounasjoen suuralueella ikääntyvän väestön suuruus tulee kasvamaan. Kehityskuvassa esitetään uutta vanhusten palvelutaloa Sinettään. Ikääntyvien ihmisten kotona pysymistä tuetaan liikkuvien palveluiden ja kylätalous toiminnan avulla. Näiden avulla ikääntyvä väestö saavuttaa tarvitsemansa palvelut ja avun mahdollisimman helposti. Kehityskuvassa esitetään myös etäpalveluiden tuomaa mahdollisuutta kotona pysymiselle. Etäpalveluna esitetään etäkotihoitoa, jossa pakotettu yhteys ei vaadi vanhukselta erityistä laiteosaamista. Etäkotihoiton kautta iäkäs ihminen voi käydä yksityistä keskustelua hoitajan kanssa sekä yhteisiä kahvitus hetkiä muiden vanhusten kanssa.

Palveluverkosto

Meltaus-Sinettä ja Sonka-Sinettä akseleilla uusia palveluita esitetään Meltauksen ja Sinetän palvelukyliin sekä kehitettävien Songan ja Tapionkylän kyliin. Kylä- ja toimitalot hyödynnetään arkisin päiväsaikaan edellä mainituissa kylissä päiväkotia ja perhepäivähoito tiloina. Kehittyvien kylien tuoman väestönkasvun myötä Songan ja Tapionkylään esitetään kyläkaupat. Kasvavien ja kehitettävien kylien myötä Sinetän palvelukylään esitetään oppilaitoksen ja nykyisen päiväkodin laajentamista sekä väestön ikärakenteen vuoksi vanhusten palvelutaloa. Sinetän palvelukylään esitetään myös sähköauton latauspistettä. Meltauksen palvelukylään esitetään fyysistä kirjastoa, joka toimisi samalla kyläläisten kohtaamispaikkana.

Kuva 8. Matkailun palvelut 2035 Sonka-Sinettä ja Sinettä-Meltaus akseleilta.

Matkailun kehittäminen suuralueella

Ounasjoen suuralueen matkailun ehdoton vetovoimatekijä matkailun kannalta on sen luonnonympäristö. Ounasjoki, muut pienemmät joet, järvet kuten Sinettäjärvi ja Sonkajärvi sekä vaarat ja metsät luovat edellytykset monipuoliselle matkailutoiminnalle.

Veneily

Ounasjoki on pituudeltaan noin 300 kilometriä ja pisin kokonaan Suomen rajojen sisällä virtaava rakentamaton joki Ympäristö. fin mukaan. Ounasjoelle uutta matkailutoimintaa paikallisten matkailuyrittäjien toteutettavaksi voisi olla esimerkiksi Sinetän kylän vierasvenelaiturilta lähtevä venematka, joka voisi kulkea jopa Lohinivaan asti ja matkan varrella pysähdyttäisiin ainakin Tapionkylän, Marraskosken ja Meltauksen tulevilla vierasvenelaitureilla. Vierasvenelaitureiden yhteyteen rakennettujen kioskien luona voisi käydä myös asioimassa. Kylissä voi myös tehdä nopean kierroksen, jonka aikana matkailijat voisivat käyttää myös kylien palveluita. Tällainen toiminta lisää kylien elinvoimaisuutta ja hyvinvointia, sekä vahvistaa palveluiden tarvetta kylissä. Veneilyreissuilla olisi myös mahdollista kalastaa omilla tai vuokratuilla välineillä.

Marraskoskelle tulisi vierasvenelaituri, jonka kautta venematkoilla kuljettaisiin. Marraskoskella on komeita kalliorantoja, joissa on pieniä hiidenkirnuja ja se on myös tunnettu mainioista kalavesistään. Marraskosken kallioissa oli myös ennen kalliopiirroksia, jotka ovat valitettavasti tuhoutuneet, mutta niiden historia on kuitenkin kiinnostava seikka. Marraskoski sijaitsee myös Sinetän ja Meltauksen välissä, joten se on tavallaan kahden matkailukohteen välissä.

Sinettäjärvi ja Sonkajärvi ovat järviä, jonne veneilylle ja kalastukselle matkailujärjestäjien toimesta olisi hyvät edellytykset. Ne ovat lähellä Sinettä ja Sonkaa ja valmiita matkailuyrityksiä alueelta myös löytyy.

Ympärivuotisuus

Ympärivuotisuuden edistäminen Ounasjoen suuralueen matkailussa on tärkeä seikka. Erityisesti talvisesonki on hyvin vahva matkailun vetovoima ja iso osa matkailun ohjelmalveluista on suunnattu juuri siksi talvelle. Kesän lisäksi keväälle ja syksyille olisi vielä paljon mahdollisuuksia matkailutoiminnan kehitykselle. Esimerkiksi tulvamatkailu, lintujen muutto keväällä ja syksyllä, sekä ruska ovat valtteja, joita matkailuyrittäjät voisivat paremmin ottaa huomioon. Kesälle sijoittuvalle matkailulle Ounasjoen alueella on loistavat edellytykset ja toiminnan lisäämiselle olisi myös varaa. Kaikenlainen välinevuokraus keväällä ja syksyllä kesän ja talven lisäksi on suotavaa. Alueella on jo ennestään jonkin verran talvelle suunnattuja palveluita ja niiden nykytilanne onkin melko hyvä. Uudenlaiselle välinevuokraukselle on aina tilaa myös talvella.

Koronatilanne tuo mukanaan lukuisia haasteita, mutta siitä on seurannut myös jotain hyvää. Kotimainen lähimatkailu on etätöiden myötä alkanut lisääntymään ja nyt onkin oiva hetki saada alueelle uusia matkailijoita, jotka tulevat toistekin käymään.

Kulttuurimatkailu

Luontomatkailu on alueen ehdoton vahvuus, mutta se ei tarkoita sitä, etteikö alueella voisi harjoittaa myös muunlaista matkailutoimintaa kuten kulttuurimatkailua. Ounasjoen suuralueen kylät ovat omaleimaisia ja kylissä sijaitsee kiinnostavia kulttuurikohteita. Kyliin suunnittelimme myös järjestettävän markkinoita, jotka tuovat mukanaan yhteisöllisyyttä sekä elinvoimaa ja houkuttelevat myös matkailijoita. Lehtojärven perinnekeuhähanke on esimerkki alueen kiinnostavasta kulttuuritoiminnasta.

Kuva 9 . Havainnekuva kiertävistä markkinoista vierasvenelaitureilla. (Laura Metsi)

Yhteisölliset kohtaamispaikat

Yhteisöllisyys syntyy kuuluvuuden tunteesta. Kuuluvuuden tunnetta voidaan lisätä takaamalla ihmisille kohtaamisen paikkoja, jossa ihmiset voivat tavata ja viettää aikaa yhdessä. Arjen kohtaamispaikkoja voivat olla esimerkiksi kaupan kassa, lenkipolku tai kylätalo.

Yhteisölliset pihapiirit

Uutta, yhteisöllisyyteen kannustavaa asumista ehdotamme palvelujen läheisyyteen Sonkaan, Sinettään, Tapionkylään, Meltaukseen ja Lohinivaan. Konseptissa yhteisöllisyys rakentuu yhteisen pihapiirin ympärille. Pihapiiri toimii keräävänä tilana niin pihajuhlia kuin saunailtoja varten.

Yhteispihalla voisi sijaita yhteiseen tekemiseen kannustavaa toimintaa, esimerkiksi leikkikenttä, yhteispuutarha ja kasvihuone puutarhanhoidon ystäville sekä pihasauna ja grillikatos rentoon illanviettoon.

Asumisessa on huomioitu erilaiset omistusmuodot, joka kannustaa eri elämäntilanteissa olevien ihmisten verkostoitumisen. Palvelutalon yhteiskäyttötilat, harrastushuoneet ja pyykkitupa olisivat koko pihapiirin käytettävissä, mikä mahdollistaa kohtaamiset myös huonolla säällä.

Vierasvenelaiturit

Kehityskuvassa ehdotamme vierasvenelaitureita Sinettään, Tapionkylään, Marraskoskelle, Meltaukseen, Jääsköön ja Lohinivaan. Laiturin läheisyydessä sijaitsee kiertävien markkinoiden ja muiden tapahtumien alustana toimiva aukio.

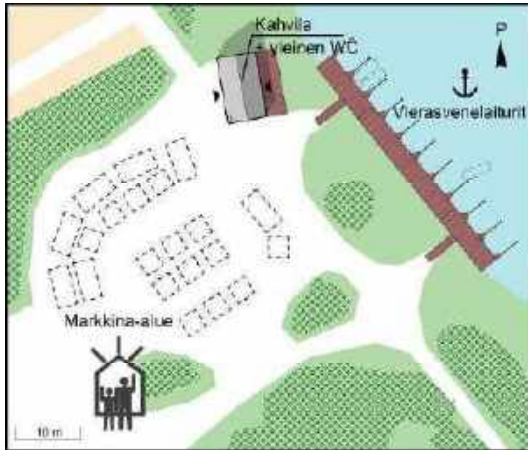
Laiturien yhteydessä sijaitseva kahvilarakennus palvelee niin veneilijöitä kuin aukion tapahtumia.

Nuorten olohuone

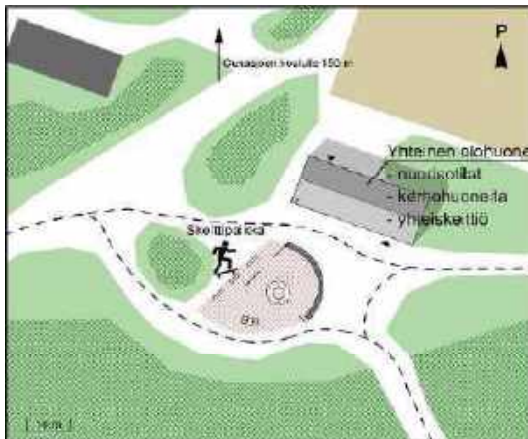
Kehityskuvassa ehdotamme Sinettään yhteistä olohuonetta koulun läheisyyteen. Tila voisi toimia esimerkiksi nuorisotilana tai palvella läheisen Ounasjoen koulun tarpeita.

Olohuoneen yhteiskeittiö mahdollistaa erilaisen kerhotoiminnan järjestämisen ja tilojen käyttämistä vaikka kahvihuoneena urheilutapahtumien yhteydessä.

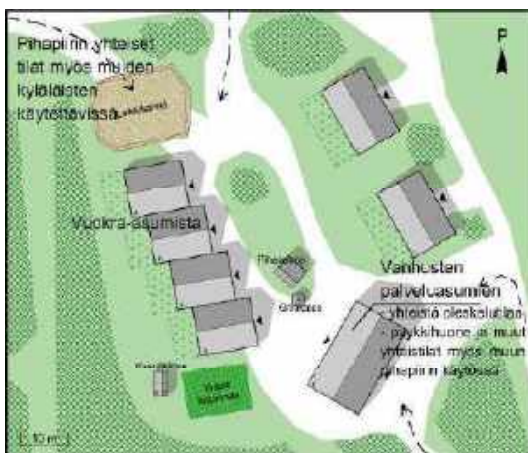
Olohuoneen edustalla sijaitseva skeittipaikka tuo uuden harrastusmahdollisuuden erityisesti nuorille. Skeittipaikka jatkaa urheilullisten tilojen sarjaa ja luo käveltävän reitin koululta kaakkoon.

Kuva 10. Vierasvenelaiturien ja markkina-alueen konsepti.

Kuva 11. Sinetän yhteisen olohuoneen ja skeittipaikan konsepti.

Kuva 12. Yhteisöllisen pihapiirin konsepti.

Luonnosta virtaa voimaa kyliin

Ounasjoen ja sen sivujokien tarjoamat luontoelämykset, vaikuttavat luontokohteet ja vaaroilta aukeavat koskettavan kauniit maisemat ovat Ounasjoen suuralueen suuria veto- ja pitovoimatekijöitä. Erityinen luonto ja sen hyvät virkistyskäytön mahdollisuudet vaikuttavat ihmisten asumisen ja vapaa-ajanvieton paikkojen valintaan, ja näin myös alueen asuntojen ja vapaa-ajanasuntojen hintakehitykseen. Siksi alueen erityisen kauniista luonnosta ja maisemista erikoisine luontokohteineen tulee huolehtia hyvin ja niiden virkistyskäytön mahdollisuuksista tiedottaa laajasti ja tehokkaasti.

Valtakunnallisesti arvokkaita Ounasjoen ja kylien historiasta kertovia kulttuurimaisemia maatalouden perinnebiotooppeineen on hoidettava, kun pensoittuminen uhkaa niitä luonnollisena kehityskulkuna. Maisemat säilyvät erityisinä kylien suunnitelmallisen ja yhteisöllisen yhdessä tekemisen voimalla.

Ounasjoen kulttuurimaiseman retkipyöräilyreitti

Ounasjoen rantojen erityisistä maisemista halutaan päästä nauttimaan niistä turvallisesti myös polkupyörällä. Vilkkaat tiet tekevät kevyen liikenteen turvattomaksi, eivätkä esitetyt toiveet kevyenliikenteenväylistä ole toteutuneet. Kehityskuvassa ehdotetaankin turvallisen polkupyöräilyn mahdollistavia reittejä, jo kuntien ilmasto- ja imago tavoitteidenkin takia. Hyvä kevyenliikenteen väylä houkuttelee työmatkapyöräilijän asettumaan kasvavaan kylään.

Liikkumisen mahdollisuudet kävellen ja pyöräillen ovat suorassa yhteydessä fyysiseen aktiivisuuteen, mikä on merkittävää erityisesti ikääntyvän väestön hyvinvoinnissa. Mitä paremmin aktiivisuus on mahdollista esimerkiksi sähköavusteisen polkupyörän avulla, sitä terveempänä säilytään pidempään. Tällä on tulevaisuudessa asukkaiden hyvinvoinnin lisäksi myös entistä enemmän yhteiskuntataloudellista merkitystä. Ounasjoen suuralueen erityisten luontokohteiden yhdistäminen pyöräilyreiteillä kannustaa ihmiset liikkeelle erilaisiin vaikuttaviin maisemiin hoitamaan fyysistä terveyttään ja henkistä hyvinvointiaan.

Kantatie 79:n pientareiden leventäminen on mahdollinen keino pyöräilyharrastuksen pidempien matkojen turvallisuusongelman poistamiseen. Tämä auttaa luonnollisesti myös niitä, jotka talvella arkailevat tienvarressa kylillä liikkumista potkukelkalla. Lähiluontomatkailun retkipyöräily Ounasjoen kulttuurimaisemiin vaatii onnistuakseen vain leveät pientareet.

Reipas pyöräilyn harrastaja voi ajaa koko valtakunnallisesti arvokkaan Ounasjokivarren kulttuurimaisema-alueen päästä päähän Sinetästä Molkokönkäälle yhdessä päivässä. Sunnuntaipyöräilijälle riittää noin 20 kilometrinkin päivämatka.

Erityistä nähtävää ja koettavaa voi Ounasjoen retkipyöräilyreitillä liittää pienillä poikkeamisilla siltä sivuun läheisten vaarojen maisemiin tai Ounasjoen varteen, esimerkiksi Sinettäjokisuun ja Lounuan laavuille retkeilijän hyvinä huoltopisteinä. Tapionkylän osayleiskaavassa esitetty ehdotus kukkaniityistä on myös kauneudessaan vertaansa vailla oleva idea pyöräilyreitillä varressa niillä reitin osuuksilla, joilla jokimaisemaa ei ole näköpiirissä, kunhan vain vieraslajien leviämistä Suomen luontoon ei niiltä pääse tapahtumaan.

Marraskosken laavupaikan jälkeen erityisiä luontokohteita ovat tien taukopaikan lähellä sijaitsevat Marraskosken upeat kalliorannat tai Marraskosken ja Patokosken perinnebiotoopit, joiden maisemanhoitajina voidaan käyttää maisemassa usein erittäin viehättävinä pidettyjä lampaita. Patokosken laavun lähellä pyöräilijä voi myös vaihtaa hetkeksi lajia Patokosken frisbeegolf-radalla ja osallistua samassa pihapiirissä VPK:n talolla järjestettäviin tapahtumiin. Väsymyksen yllättäessä sieltä voi myös kysellä alueen majoitusmahdollisuuksista, mutta hyvät julkisen liikenteen yhteydet tuovat myös väsyneet matkaajat kotiin ja lisäävät alueella polkupyöräilevän lähimatkailijan vaihtoehtoja. Lähiluontopyöräilijän matkan jatkuessa pohjoiseen reitin levähdyspaikkoja ovat Ounasjoella myös Meltauksen laavu, Meltauksen muut palvelut ja Tolosen laavu.

Lähiluontomatkailu tulee mahdollistaa ympäristöystävällisesti myös sähköpyörällä tarjoamalla latauspisteitä matkan varrella. Tällaisen voisi Ounasjoen kulttuurimaiseman retkipyöräilyreitille sijoittaa pyöräilyreitillä

kylien lisäksi myös esimerkiksi Jääskön lähelle sijoittuvan Lapin uittohistoriaan kuuluvan Taljasuvannon Uitonpirtille, jossa on latauksen ajaksi myös kulttuurihistoriallista nähtävää 1920-luvulla rakennetun Uitonpirtin historiallisessa ympäristössä. Siellä pyöräilijä voi osallistua mahdollisiin tapahtumiin ja hänelle voisi olla joskus myös sauna lämpimänä. Järjestettävissä voisi olla myös petipaikka uupuneelle matkaajalle puhtaine lakanoineen.

Tästä lähiluontopyöräilijä voi jatkaa matkaansa Ounasjoen tarjoamiin luontokohteisiin, kuten Ounasjoen kulttuurimaiseman retkipyöräilyreitillä päätepisteeseen upealle Molkokönkään koskelle, Majasenkylän luontopolulle ja Porokarin ja Lohinivan laavuille. Lohinivasta löytyy jälleen myös muita retkipyöräilijän tarvitsemia palveluja. Aktiiviset luonnon lähimatkailijat tarvitsevat pyöräilyreitillä varrella ruokaa, juomaa ja monia erilaisia palveluja, ja kysyvät mielellään erityisesti omalla alueella tehtyjä tuotteita. Pyöräilyreitillä käyttävien lähimatkailijoiden palveluntarpeet tukevat siis alueen kylien matkailu- ja muita yrittäjiä.

Kuva 13. Karttaselitte luonnon virkistyskäytön karttoihin.

Kuva 14. Ounasjoen suuralueen luonnon virkistyskäytön kehitettävät reitit ja erityiskohteet.
Lähde: Taina Kelavirta 2021

Meltaus - Marrasjärvi - Kontojärvi pyöräilylenkki

Luontokohteisiin tutustuva pyöräilijä voi myös matkata Meltauksesta Marrasjärvelle, polkupyörän suorituskyvyn sen salliessa, myös maastoon sijoituvilla pyöräilyreiteillä, joita on mahdollista kehittää alueen hienojen luontokohteiden välille niin tavalliseen kuin maastopyöräilyynkin soveltuen. Marrasjärven kylän kulttuuriympäristö on houkutteleva pyöräilykohde vanhojen rakennusten ja niittyjen ainutlaatuisine kokonaisuuksineen ja sielläkin voi pysähtyä lähellä tietä sijaitsevalle Pirttijärven laavulle. Myös kartalta löytyvän erä- ja virkistyskeskuksen mahdollisuudet tulee selvittää. Marrasjärven erikoinen Tanssikkallio ja heiluva kivi voisivat toimia pyöräilyreitien etappina.

Alueen erikoiset luontokohteet kannustavat edestakaiseenkin pyöräretkeen, mutta luontokohteiden sijoittuminen pyöräilymatkan etäisyydelle toisistaan mahdollistaa myös ympäriajon olemassa olevia teitä pitkin koko ajan uusissa maisemissa. Pyöräilyreitti kiertää Marrasjärven rannan tuntumasta Kontojärvelle, tarjoten mahdollisuuden pysähtyä sen tai Kontonulkin laavulle ja jäädä ihastelemaan alueen huikeaa maisemaa Kontonulkin erittäin korkealta näköalapaikalta. Sieltä pyöräilijä pääsee jatkamaan kierrostaan Ounasjoelle rantakalastelemaan, uimaan tai tulille Ounasjoen rannan laavulle Marraskoskella. Pyöräilyreitien lähiluontomatkailija tutustuisi mielellään alueen maatilamatkailun kohteisiin ja söisi alueella tuotettua lähiruokaa, jos sellaista vain olisi tarjolla.

Lehtojärven kulttuuripysäkki

Mukavan lähiulkoilun pyöräilylenkin tekevä reitti Sinetästä Lehtojärvelle ja takaisin hyödyntää sekin olemassa olevia teitä, mutta Lehtojärventie vaatii myös tavanomaisen pyöräilyn mahdollistavaa huolenpitoa. Reitillä varrelle sijoittuvat Sinetän Lamminvaaran ja Sinettälammen maisemakokonaisuus, Sinettäjoki, kehittyvä Lehtojärven perinnekylä ja Lehtojärven kylätalo. Pyöräilyn taukopaikkana voi pitää Lehtojärven pohjoisrantaa hiekkarantoineen ja ympärivuotisesti käytössä olevine laavuineen. Uimarantaan voitaisiin tuoda kesäksi uimakoppeja uimapuvun vaihtoon ja tarjota evästä ja palvelua pop up -kioskilla. Laavulle johtaa talvisin myös hiihtolatu.

Kylissä voidaan kehittää luonnon ympärivuotisen virkistyskäytön mahdollisuuksia järjestämällä kylätaloille opastusta eri lajeihin ja välinevuokrausta niin lumille kuin vesille pääsyyn, sekä uusien villitysten, kuten karvasuksien tai SUP-lautojen kokeilemiseen, ottamatta kuitenkaan matkailuyrittäjien paikkaa ohjelmapalvelujen tuottamisessa.

On myös tarpeen antaa opastusta kalastuksessa tarvittavien maksujen hoitamiseen, lupien hankkimiseen ja rajoitusten noudattamiseen niille, jotka eivät ole sen vakituksia harrastajia. Kaikkialla vaelluskalaa alueiden virtavesillä tarvitaan kaikkeen kalastukseen kalastuslupa, mutta järvillä saa kalastaa yhdellä vavalla ja yhdellä vieheellä myös kalastonhoitomaksulla. Onkiminen ja pilkkiminen on sallittua jokamiehenoikeudella kaikkialla muualla kuin vaelluskalavesistöjen virtavesialueilla ja erikseen kalastuskiellolla rauhoitetuilla joilla, järvillä ja lammilla, jollaisia ovat esimerkiksi Karhunulkin lähellä sijaitseva Salmilampi tai Ounasjoen Sinetän alapuolinen vesialue.

Lehtojärven pohjoisrannan länsireunan läheisellä Lehtojärven kulttuuripysäkillä esitellään Lehtojärven kyläpuisto ja kulttuurikierros, ja sieltä johtavat polut lintutornille ja Pellontien toiselta puolelta alkavalle Karhunulkin luontopolulle. Tätä taukopaikkaa voitaisiin kehittää ja sen retkeilyrakenteita monipuolistaa kulttuurikierroksen kävijöiden, lintutornin luontoharrastajien, leikkipaikanlapsiperheiden, polkupyörällä, rullaluistimilla ja pyörätuolilla kevyen liikenteen väylällä liikkuvien sekä Karhunulkin ulkoilijoiden ja kalliokiipeilijöiden tarpeisiin. Näiden luontokohteiden lisääntyvät virkistyskäyttäjät tarvitsevat alikulkutien Pellontien alitse voidakseen turvallisesti liikkua näiden eri luontokohteiden välillä.

Mäntyvaara – Keroavaara retkeilyreitti

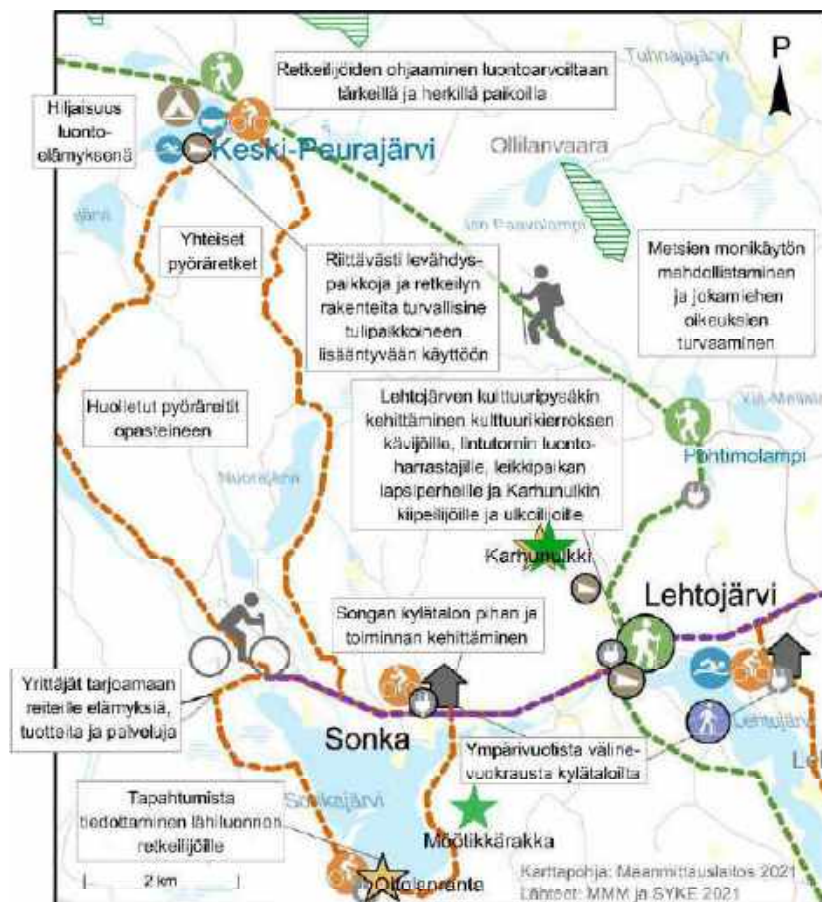
Mäntyvaarasta alkavaa ja Lehtojärven ja Pohtimolammen kautta kulkevaa Metsähallituksen retkeilyreittiä on maakuntakaavassa päätetty jatkaa eteenpäin Keski-Peurajärven rantaan ja tästäkin eteenpäin Keroavaaran hienoon maisemakohteeseen. Historiallisesti merkittävä Rajakirakka toisi vaihtelua ohjattua retkireittiä kaipaavan lähiluontokohteisiin, mutta Keroavaara on hieno

kohde myös sellaisenaankin omaehtoiseen luonnossa liikkumiseen, esimerkiksi suunnistuksen, geokätköilyn ja metsähiihdon parissa. Sen valttina ovat erämaisuus ja myös monien luontoelämyksenä kaipaama hiljaisuus. Tulevaisuudessa lisääntyvän hiljaisen ja luonnonrauhaa kunnioittavan sähkömoottorikelkkailun reittien kehittämiseen tarvitaan pyöräilyreittien kehittämisen ohella vahvaa maaston paikallistuntemusta. Näissä toivotaan käytettävän hyödyksi erityisesti olemassa olevien tilusteiden ja polkujen pohjia, mutta nopealiikkeiset maastopyöräily ja moottorikelkkailu vaativat turvallisuuden tarkasti huomioivaa suunnittelua omille erityisille reiteilleen. Erityinen suunnittelun kohde retkeilyreiteissä ovat sähköpisteiden paikat, niin sähköpolkupyörien, sähkömoottorikelkkojen kuin retkeilijälle turvallisuutta antavien kännyköidenkin lataamiseen.

Sekä vaellus- että pyöräilyreitit tuodessa lisää retkeilijöitä Keski-Peurajärvelle,

on huolehdittava sen retkeilyrakenteiden riittävydestä. Retkeilyreittien ja kohteiden suunnittelussa tulee aina ottaa huomioon lisääntyvän luonnon virkistyskäytön tuomat haasteet levähdyspaikkojen, turvallisten nuotiopaikkojen ja jätehuollon riittävydessä ja maaston kulumisessa herkissä luontokohteissa. Keski-Peurajärven kodassa tapahtuvan yöpymisen mahdollisuus on kyseenalainen, joten mahdollisuudet lyhytaikaiseen leiriytymiseen myös telttailijoille tulee suunnitella ja ohjata hyvin järven rantaan. Metsähallituksen luontopalvelujen resurssien riittämättömyys ei saa aiheuttaa retkeilyn palvelutason laskua ja retkeilyn rakenteiden purkamista kokonaan pois huollon mahdollisuuksien puuttuessa.

Keski-Peurajärven lähiluontomatkailun mahdollisuuksia voidaan kehittää myös uimapaikkaa parantamalla ja vaikkapa vuokraveneen käytön mahdollisuudella, jolloin varausjärjestelmän avulla voi varmistaa veneilyn onnistuvan juuri silloin, kun on tulossa järven luonnosta nauttimaan.

Kuva 15. Keski-Peurajärvi - Sonka - Lehtojärven alueen virkistyskäytön kehitettävät reitit ja kohteet. Lähde: Taina Kelavirta 2021

Lehtojärven, Keski-Peurajärven ja Sonkajärven pyörälenkit

Pyöräilyreitit kehittäminen Lehtojärveltä Keski-Peurajärven kautta Songan luontokohteisiin saa lähiluontopyöräilijän etsimään palveluja Songan, ja vielä hieman pidemmälle jaksessaan myös Palojärven alueen, matkailuyritysten tarjonnasta.

Sonkajärven ympäri kiertävä pyöräilyreitti vie Oitolanrannan maisemiin, sen laavulle ja moniin tapahtumiin esimerkiksi kesäteatterissa tai tutustumaan Mootikkärakan geologiseen luonnonperintöön. Lähellä sijaitseva geologisesti yhtä mielenkiintoinen Karhunulkki voidaan hyvin yhdistää alueella geologisen teemaretken kohteeksi. Pyöräreittien varren kaikki yrittäjät tulisi saada aktivoitua tarjoamaa palvelujaan ja tuotteitaan reiteillä liikkuville lähimatkailijoille. Ennen palaamistaan kotiin voisi lähimatkailija ostaa koriinsa tuliaisiksi esimerkiksi reittien varrelle sijoitettavilta kasvihuoneilta.

Ounasjoen, sen rantojen ja lähimetsien hoito

Jokamiehenoikeuksien turvaaminen on yksi keskeisimmistä luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kehittämisen keinoista ja sellainen on myös metsien monikäytön mahdollisuuksista huolehtiminen. Emme aina osaa arvostaa luonnon antimien vapaan keräämisen mahdollisuuttamme puhtaassa luonnossa ennen kuin se menetetään. Tätä on syytä arvostaa, sillä maailmankuulu matkailuopas Lonely Planetkin pitää soilta poimittuja hilloja Suomen parhaana antina, minkä Tolosen kyläkin hyvin tietää.

Ounasjoen rantojen kylistä esimerkiksi Tapionkylä on pyrkinyt osayleiskaavassaan ottamaan huomioon joen rantavyöhykkeen ja sen lähimetsien tärkeän merkityksen alueen ihmisten virkistyskäytölle varaamalla sen virkistyskäytön alueeksi. Myös rantavyöhykettä kauemmas ulottuvaa ranta-aluetta suojellaan rakentamiselta ja metsänkäsittelyltä.

Ounasjoen, ja erityisesti sen taimenen kudulle tärkeiden sivujokien, veden laadun ja kutupaikkojen säilymisen kannalta rantametsien suojelu on tärkeä asia myös virkistyskalastukselle. Metsien hakkuiden jälkeen vesistöihin kulkeutuu enemmän ravinteita ja humusaineita, jolloin taimenen kutusorakot liettyvät haitaten sen poikastuotantoa. Monet Ounasjoen sivujoet,

kuten Sinettäjoki, kaipaisivat kipeästi kutupaikkojen kunnostusta.

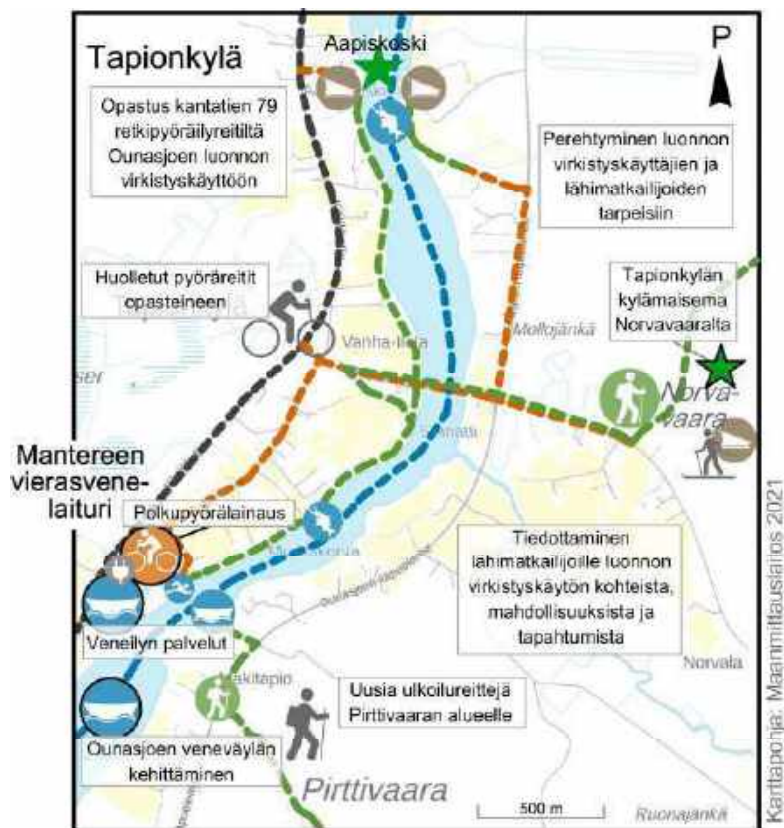
Ounasjoen kalastoa hoidetaan kalojen istutuksilla, jota rahoitetaan alueen maanomistajien osakaskuntien veloittamilla kalastuslupien maksuilla. Lohen kutu onnistuu Ounasjoessa hyvin, mutta luontaisesti se ei pääse nousemaan Perämereltä Ounasjokeen ennen kuin Kemijokeen saadaan tämän vaatimat kalatiet.

Tapionkylän veneväylä ja retkeilyreitit

Ounasjoen viimeinen suurempi koski, ennen sen laskua Kemijokeen, on Aapiskoski Tapionkylässä. Osayleiskaava on tukenut jo pitkään sen käyttöä virkistyskalastukseen. Oravaisensaaresta on pidetty tarpeellisenä saada ulkoilureitti Aapiskoskelle turvaamaan myös virkistyskalastajien liikkumisen mahdollisuuksia rannan alueella ja reitti palvelee paikallisten asukkaiden virkistyskäytön lisäksi myös Mantereen rantaan toivotun vierasvenelaiturin käyttäjiä.

Tapionkylään on aina matkattu veneillä, erityisesti Rovaniemen suunnasta, ja onkin luontevaa, että siellä halutaan palvella Ounasjoen veneilijöitä heidän tarpeissaan. Pitkiäkin matkoja ja aikoja veneessä viettävä jokiluonnon virkistyskäyttäjä tarvitsee huoltopisteessään monia erilaisia arjen toimintoja juomavedestä, vessasta ja peseytymisestä pyykinpesuun, jätehuoltoon ja akkujen lataukseen. Veneilijä tekee myös monia kylää hyödyttäviä hankintoja, kuten ostaa polttoainetta, nestekaasua ja ruokatarpeita, sekä käyttää kahviloiden, ravintoloiden ja tapahtumatuottajien palveluja. Ounasjoen kylien kannattaa siis panostaa veneilijöihin. Tässä tukisi Tapionkylän osayleiskaavan mukaan kylien elinvoimaisuutta erityisesti se, että Ounasjoen veneväylä saataisiin jatkumaan yhtenäisenä ja huollettuna pidemmälle Ounasjoelle ja palvelemaan näin myös vesiä tarkemmin tuntemattomia vieraita.

Tapionkylän osayleiskaavassa jo pitkään Pirttivaaralle kaivatut retkeilyreitit palvelevatnekinkokemattomampaa Pirttivaaran maastojen kulkijaa. Alueen marjasato ja Norvavaaralta avautuva Tapionkylän keskustan kulttuurihistoriallisesti arvokas kylämaisema ovat erityisen antoisia hieman kauempaa saapuneelle lähiluontomatkailijalle. Ounasjoen matkailuyrittäjät voivat myös hyödyntää

Kuva 16. Tapionkylän alueen virkistyskäytön kehitettävät reitit ja kohteet. Lähde: Taina Kelavirta 2021

alueen erityisten luontokohteiden herättämää kiinnostusta luonnon virkistyskäytössä tarjoamalla sinne elämyksellisen matkan vesillä tavanomaisen automatkan sijaan.

Meltausjoen melontareitti ympäristöineen

Erityinen virkistyskäytön kehittämisen kohde on myös kalaisa ja erämainen Meltausjoki, joka Ounasjoen sivujoista soveltuu hyvin myös melontaan. Meltausjoen melontareittiä tulee kehittää myös muiden kuin kokeneiden melonnan harrastajien käyttöön mm. luomalla reitille vaikeampien koskien kiertämisen mahdollisuuksia maitse, sekä järjestämällä riittävät retkeilyn rakenteet useammallekin virkistysmatkailijalle lähikylänsä niiden huollossa antamalla tuella.

Alueella tulisi mahdollistaa myös reppumatkailijan yöpymisen ja koska Kunettikosken autiotupa ei ole enää Metsähallituksen säännöllisen huollon piirissä, tulee retkeilijöiden tarpeista huolehtia lähikylänsä, kuten Perttauksen ja Osman tuella, joiden läpi kanootteja ja kajakkeja kuljetetaan melontareitin alkupäähän Unarinkönkään

alapuolisille tienoille. Melontaretkeilijät ostaisivat mielellään polttopuita ja paikallista syötävää lähikylältä retkensä tarpeisiin. Melontamatkallaan enemmän tai vähemmän kastunut retkeilijä arvostaa suuresti myös mahdollisuutta päästä ihan vain kunnolla saunomaan. Melontareitin kehittäminen ja sen tunnettuuden lisääntyminen luo kysyntää turvalliseen melonnan alkuun opastaville ja kajakkien vuokraamiseen ja reitin päiden välillä tapahtuvaan kuljettamiseen ryhtyville matkailuyrittäjille.

Meltausjoen melontareitti tarvitsee ennen Ounasjokeen laskemistaan laavun melojille myös sille puolelle Ounasjokea, etteivät melojat valloita Melatuksen ainoaa laavua kokonaan. Meltausjoen maastojen retkeilyruuhkaa voidaan helpottaa osaltaan myös läheisen Laisentia-joen retkeilymahdollisuuksia parantamalla.

Lopuksi

Luonnossa liikkumisen ihmisissä aikaansaamat myönteiset vaikutukset ovat tieteen todistamaa todellisuutta, mutta luontokohteet tekevät

hyvää myös luomillaan sosiaalisilla kontakteilla ja yhteisöllisyydellä, joiden terveysvaikutukset ovat nekin kiistattomat. Luontoelämyksiä tuleekin mahdollistaa kaikille.

Sosiaalisen hyvinvoinnin lisäksi yhteiset retket voivat olla mukana myös kulttuuri-identiteetin vahvistamisessa suuntautuessaan alueen ihmisten menneisyydestä kertoville paikoille. Niiden säilymisessä on alueella yhteisöllisesti toteutettu maisemanhoito erityisen tärkeää. Siihen osallistuvat saavat hyötyliikunnallaan aikaan laajempaa yhteistä hyvää, kun lähiluontomatkailijat pääsevät nauttimaan kauniista maisemista niin erityisissä luontokohteissa, kuin reiteillä niiden välilläkin. Ounasjoen suuralueen luonto piristää mieltä ja herättelee ihmettelemään myös tutustuttaessa esimerkiksi alueen miljardeja vuosia vanhaan geologiseen luonnonperintöön. Pysähtyminen luonnon suurten ihmeiden äärelle rauhoittaa hetken hektistä elämää. Puhtaan luonnon elvyttävää voimaa toivoo voivansa ammentaa yhä useampi vapaa-ajanasukas entistä pidempään ja etätyömahdollisuuksien kehittyminen ja yleistyminen lisäävät näitä mahdollisuuksia. Kun työmatkaliikenne vähenee, vähenee myös asiointi kaupunkialueella, ja niin palvelujen kuin sosiaalisten kontaktienkin tarve kylissä lisääntyy.

Kiinnostus luonnon virkistyskäytön mahdollisuuksia kohtaan nousee esiin erityisesti työelämän vaatimusten kasvaessa ja huonojen uutisten informaatiotulvan painaessa mieltä, mutta myös vapaa-ajan lisääntyessä. Luonnon virkistyskäytön kehittämiseen tulee kiinnittää huolellista huomiota aikoina, jolloin liikunta painottuu ulkoiluun ja matkailu suuntautuu kotimaan lähiluontoon. Ihmisen on hyvä voida luottaa siihen kaikkina aikoina, että luonto on niin aktiivisen liikkumisen, yhdessä olemisen kuin hiljentymisenkin paikka, mitä ihminen kulloinkin tarvitseekaan. Sen turvaamiseksi on huolehdittava aina myös luonnon hyvinvoinnista.

Vaikutusten arvio

Kehityskuvassa on huomioitu kylien elinvoimaisuuden ylläpitäminen, tasa-arvoisen palvelutarjonnan saavutettavuus sekä ikääntyvän väestön palvelutarpeet. Vierasvenelaiturit ja markkinat houkuttelevat

matkailijoita tulemaan ihastelemaan Ounasjoen maisemia sekä käyttämään kylien palveluita. Tämä mahdollistaa kyliin paikallista ja ulkopuolista ostovoimaa. Palvelutarjonnan tasa-arvoistamiseksi liikkuvat palvelut saavuttavat asiakkaan tarpeet ja niiden saavutettavuuden helpommin ja näin tukee myös iäkkäiden ihmisten kotona asumista. Liikkuvien palveluiden haasteena on tarveperusteinen selvitys käyttäjäkohtaisista palvelutarpeista ja pysähdyspaikoista, jotta palvelulle olisi jatkossakin kysyntää. Kehityskuvassa on myös vastattu ikääntyvän väestön palvelutarpeeseen sijoittamalla uusi palvelutalo Sinettä. Liikkuvien palveluiden lisäksi iäkkäiden ihmisten kotona asumista tuetaan erilaisten kylätalous toiminnan ja etäpalveluiden avulla.

Matkailulla on sekä negatiivisia että positiivisia vaikutuksia ympäristöön ja kestävä matkailu tukemalla negatiivisten vaikutusten määrä minimoidaan.

Lisääntynyt matkailu lisää matkailutuloja parantaen alueen elinvoimaisuutta. Tärkeää, että matkailusta saatu raha tulee paikallisille matkailuyrittäjille. Tämä voidaan taata siten, että yrittäjät tarjoavat monipuolisia palveluita matkailijoille.

Vaikutukset ympäristöön ovat sitä suuremmat, mitä enemmän matkailijoita on. Ounasjoen suuralueen matkailussa pyrkimys matkailun maltilliseen kasvuun. Retkeilijät kuluttavat maastoa ja siksi onkin tärkeää, että alueella on selkeästi merkatut retkeilyreitit. Matkailijat voivat myös levittää roskia luontoon ja tämän takia jätehuollon täytyy olla toimivaa ja olla retkeilyreiteillä kunnossa. Esimerkiksi veneilytoiminta, moottorikelkkailu ja muu toiminta johon tarvitaan moottoreita aiheuttaa sekä hiilidioksidipäästöjä, että päästöjä veteen tai maastoon, jotka voivat muuttaa arvokkaita ekosysteemejä. Näiden muutosten minimoimiseksi tavallisten polttomoottorien sijaan käyttöön voisi ottaa sähkömoottoreita.

Matkailun kasvu voi lisätä kylien ja alueen elinvoimaisuutta, koska matkailijat tuovat rahaa ja tarvetta uusille palveluille alueella. Matkailuyrittäjillä on suuri vastuu kestävien matkailupalveluiden tarjoamisesta. Kun matkailu on painottunut erityisesti johonkin sesonkiin kuten talveen niin hetkellinen kuormitus ympäristölle voi olla haitallinen.

Vaikutusten arviointi

Ounasjoen suuralue

Teema	Vaikutusten arviointi
Monipaikkaisuuden tukeminen maapolitiikan keinoin	Ounasjoen alueen työstä ei synny keskeisiä hyödyllisiä tai haitallisia vaikutuksia maapolitiikan näkökulmasta. Työssä ei juurikaan oteta kantaa esimerkiksi maanomistukseen. Kiinnittämällä huomiota esimerkiksi tyhjiin rakennuspaikkoihin, tai vähäkäyttöisten rakennusten vuokraamiseen, voidaan luoda positiivisia vaikutuksia alueen maankäytön tehokkuuteen.
Monipaikkaisuus Rovaniemen kylissä	Ounasjoen alueen kehityskuva hyödyntää luonnon potentiaalia sekä liikkuvia- ja etäpalveluita. Nämä voivat toimia houkuttimina monipaikkaiselle elämiselle alueella. Kehityskuvassa on keskitytty myös vahvasti yhteisöllisyys teemaan. Yhteisöllisyys voi olla heikkenevä asia, mikäli ihmiset tekevät enemmän etätöitä monipaikkaisuuden myötä. Tämän vuoksi yhteisöllisyyttä tukevat toimet voivat nousta erityisen tärkeiksi monipaikkaisesti elävien arjessa.
Kyläkaavat ja kylien kehittämissuunnitelmat	Yhteisöllisten tapahtumien ja tilojenideointi tuovat varmasti kyläläisiä, kyläyhdistyksiä ja muita alueen toimijoita yhteen. Erikoisselvityksen aiheen kannalta on olennaista kattava ja päivittyvä kyläsuunnitelma, jossa ilmaistaan kyläläisten tahtotilaja otetaan kehityskuvan ideat huomioon. Alueen suurimmissa kylissä on uudehkot yleiskaavatjaalueella on myös viereillä olevia yleiskaavoja, joiden pohjatasuunnitelman pienimuotoinen rakentaminen ratkaistaan. Uusia yleiskaavoitettavia kyliä ei kehityskuvan pohjalta synny jatkamasta yleiskaavan ulkopuolella voidaan ohjata myös suunnittelutarveratkaisuin.
Hajautettu energiantuotanto	Energiantuotantoa ei erityisesti tuoda esiin kehityskuvassa, mutta ehdotuksen mukainen kehitys mahdollistaa hajautetun uusiutuvan energian tuotannon alueella. Esimerkiksi yhteisöllisen asumisen konseptiin olisi mahdollista sisällyttää yhteisön omaa energiantuotantoa. Samoin tulevaisuuden kyläpalvelut -teemassa mukana ollut kylätalouskonsepti voisi mahdollistaa myös hajautetusti kylissä tuotetun sähkön myyntiä.
Kestävä matkailu Rovaniemen kylissä	Matkailu on vahvasti osa kehityskuvaa ja alueella on hyvät edellytykset kestävän matkailun kehittämiseen. Kehityskuvassa matkailu tukeutuu paikallisiin palveluihin ja paikalliset ovat vahvasti osana matkailua. Matkailua on kehitetty laaja-alaisesti niin tilan kuin aktiviteettien osalta, joka mahdollistaa ympärivuotisen matkailun alueella sekä matkailun kohderyhmien laajenemisen. Alueen matkailu kehittyy hallitusti ja ohjatusti, ottaen huomioon kaikki kestävyys osa-alueet.
Tulevaisuuden lähipalvelut	Liikkuvien- ja etäpalveluiden hyödyntäminen alueella muodostaa kattavan ja helposti saavutettavan palveluverkoston. Psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin tarpeisiin vastaavat sosiaaliset palvelut kehittyvät alueella kylämarkkinoiden, etäkahvittelujen sekä kylä- ja toimitalojen myötä. Ikäihmisten toimijuus vahvistuu ja kotona asuminen helpottuu sitä tukevien digitaalisten palveluinnovaatioiden, kuten etäkotihoidon, avulla. Lapsiperheiden perhepäivähoito- ja päiväkotipalvelut paranevat alueella.

Ryhmä 2: Jaakko Ihalainen, Iina Karppinen,
Sara Riekkä ja Johanna Vartiainen

Elinvoimainen Alakemijoki

Alakemijoen alueen maankäytön kehityskuva 2035

Työn tarkoituksena laadittiin strateginen maankäytön kehityskuva Alakemijoen alueen elinvoimaisuuden edistämiseksi sekä asukkaiden hyvinvoinnin parantamiseksi kylä- ja aluekohtaisilla toimenpiteillä. Kehityskuvalla pyritään varmistamaan Alakemijoen alueen palveluiden saatavuus, kestävä ja eheä yhdyskuntarakenne, kehittää alueen vapaa-ajan vieton mahdollisuuksia sekä lisätä alueen kestävä lähi- ja luontomatkailua.

Alakemijoen suunnittelualue sijaitsee noin 20 kilometrin päässä Rovaniemen keskustasta luoteeseen. Alueelle sijoittuvat Rautiosaaren, Hirvaan, Muurolan,

Petäjäisen ja Jaatilan kylät, jotka asettuvat nauhamaisesti Kemijoen länsipuolelle, 4-tien varteen. Rovaniemen kaupungin läheisyys näkyy vahvasti Alakemijoen alueen elinkeinorakenteessa sekä asumis- ja palvelukeskittymissä.

Kehityskuvan tekeminen aloitettiin tammikuussa 2021 laatimalla osallistumis- ja arviointisuunnitelma (OAS), jonka jälkeen suunnittelun taustatiedoksi laadittiin Haravakysely sekä perusselvitykset alueen väestö- ja rakennuskannasta, elinkeinonelämästä, liikenteestä sekä Alakemijoen maisema- ja luontoympäristöstä.

Kuva 1. Alakemijoen aluerajaus. (Tekijä: Sara Riekkä, taustakartta Liiteri-tietoikkuna)

Selvitykset

Alakemijoen kehityskuvaa varten laadittiin yhteensä viisi perusselvitystä: alueen väestöstä ja rakennuskannasta, elinkeinoelämästä, palveluverkostosta, maisema- ja luonto-olosuhteista sekä liikenteestä. Perusselvitysten lisäksi käytimme kehityskuvan laatimisen tukena olemassaolevia Alakemijoen alueen osayleiskaavojen yhteydessä tehtyjä selvityksiä sekä Yhdyskuntasuunnittelun erikoiskurssilla tehtyjä erillisselvityksiä.

Väestö- ja rakennuskanta

Suunnittelualueen väestö ja rakennuskanta asettuvat nauhamaisesti Nelostien varteen Kemijoen länsipuolelle. Joen itäinen puoli on erittäin harvaanasuttua aluetta, jossa sijaitsee pääasiassa vapaa-ajan asuntoja.

Väestöselvityksessä selvitettiin Alakemijoen alueen väestön keski-ikä ja väestörakenteen kehitys viimeisten kahdeksan vuoden aikana. Väestön kehityksen näkymät vaikuttavat olennaisesti kehityskuvan tavoitteisiin ja vaikutusten arviointiin. Selvitysten perusteella kokonaisuudessaan Alakemijoen alueella asuu eniten 55-65-vuotiaista väestöä sekä 7-12-vuotiaita lapsia. Postinumeroalueittain iäkkäin väestö asuu Muurolan, Petäjäisen sekä Jaatilan alueilla. Sen sijaan Hirvaan ja Rautiosaaren kylissä asuu runsaasti lapsiperheitä. Vähiten koko Alakemijoen alueella asuu 16-25-vuotiaista väestöä. Muuttovoittoisia alueita ovat viimeisen seitsemän vuoden aikana olleet Hirvas ja Rautiosaari kun taas Petäjäisen ja Jaatilan asukasluvut ovat olleet laskusuuntaisia. Muurolan palvelukylän väestönkehitys on pysynyt suhteellisen tasaisena, ja niin odotetaan tapahtuvan myös jatkossa. Talouksien keskikoot ovat luonnollisesti suurimpia (2,5-2,7 hlö/talous) Hirvaan ja Rautiosaaren kylissä, joissa asuu lapsiperheitä, ja vastaavasti pienimpiä (n.1.7-1.8) Petäjäisen ja Jaatilan kylissä, joissa asuu huomattava määrä esimerkiksi yhden hengen eläkeläistalouksia.

Suunnittelualueen rakennuskannasta selvitettiin ennen kaikkea alueen rakennustyyppit sekä niiden sijoittuminen ja keski-ikä. Selvityksen perusteella alueella on eniten erillispientalo- eli omakotitorakennuksia sekä jonkin verran kerrostalo- ja rivitorakennuksia esimerkiksi

Muurolan ja Hirvaan kylien keskuksissa. Vapaa-ajan rakennukset levittyvät suhteellisen tasaisesti läpi Alakemijoen niin Kemijoen varteen kuin kyläalueiden ulkopuolellekin.

Elinkeinoelämä

Elinkeinoelämän selvityksen perusteella suunnittelualueen asukkaista yhteensä 40 % on työllisiä, 27 % eläkeläisiä, 20 % lapsia (0-14-v-), 6 % opiskelijoita sekä 5 % työttömiä. Korkein työllisyysaste on Hirvaalla ja Rautionsaareissa, matalin sen sijaan Muurolassa. Korkein työttömyysaste on Petäjäisissä, ja matalin Rautiosaareissa. Merkittävin osuus Alakemijoen alueen elinkeinorakenteesta on palveluilla. Eniten palvelualan työpaikkoja on Muurolan Totonvaarassa, jossa sijaitsee Muurolan sairaala.

Suunnittelualueen asukkaista noin 80 % on suorittanut vähintään keskiasteen tutkinnon. Keskiasteen koulutuksiksi luetaan mm. ylioppilastutkinnot, 1-3-vuotiset ammatilliset tutkinnot, ammatilliset perustutkinnot, ammattitutkinnot ja erikoisammattitutkinnot. Yli 60 % asukkaista on suorittanut nimenomaan ammatillisen tutkinnon, ja 20 % ei ole suorittanut ollenkaan perusasteen jälkeistä tutkintoa tai heidän koulutustaustansa on tuntematon.

Palveluverkosto

Palveluverkoston selvityksessä kartoitettiin mm. kaupan ja kunnallisten palveluiden sijoittuminen sekä palveluiden sijainnin ohjauksen periaatteet suunnittelualueella.

Alakemijoen alueen palvelukylänä toimii Muurola. Muurolassa sijaitsee esimerkiksi kaksi päivittäistavarakauppaa, Lapin Sairaanhoidopiirin psykiatrinen sairaala ja päihdekliniikka, koulun yhteydessä palvelevat neuvola- ja hammashoitola, kirjasto, urheiluhalli sekä peruskoulu, jossa on myös luokat 7-9.

Hirvaan ja Rautionsaaren alakoulut tullaan yhdistämään saman katon alle vuoteen 2023 mennessä Häkinvaaran uuden monitoimitalon yhteyteen. Suunnittelualueella sijaitsee koulujen lisäksi kolme varhaiskasvatuksen yksikköä, jotka ovat kaupungin hallinnoimia: (Muurolassa, Hirvaalla ja Rautiosaareissa.)

Suunnittelualueella sijaitsee muutamia majoitus- sekä ohjelmapalveluiden tuottajia

kuten hotelli Metsähirvas Hirvaalla. Verrattuna muuhun Rovaniemeen, matkailuun liittyviä palveluita on kuitenkin hyvin vähän.

Rovaniemen maankuntakaavassa Muurolan kylä on merkitty taajamatoimintojen alueeksi, jonka on tarkoitus tarjota alueen asukkaille peruspalvelut kuten kaupan ja terveydenhuollon palveluita. Myös Hirvas ja Rautiosaari on maakuntakaavassa osoitettu alueen keskuskyläksi, joihin on perusteltua sijoittaa maaseudun peruspalveluita kasvavan tarpeen mukaan. Hirvaan ja Rautiosaaren osayleiskaavoissa määritellään aluevaraukset niin lähipalveluille, julkisille ja hallinnollisille palveluille kuin virkitys- ja urheilupaikkatoiminnoillekin. Muurolan asemakaava osoittaa asemakaavatasolla alueet mm. sosiaali ja terveydenhuoltopalveluille, opetustoiminnalle, liikerakennuksille sekä urheilu- ja virkistyspalveluille.

Maisemat ja luonto

Maisema- ja luontoselvityksessä selvitettiin suunnittelualueen kannalta tärkeimmät maiseman ja luonnon ominaispiirteet sekä kulttuuriympäristön peruspiirteet. Suunnittelualueen maisemarakenteen perustan muodostaa jokivarsi, jonka varrelle Alakemijoen asutus pääosin sijoittuu. Maisemakuva vaihtelee alueen eri osissa jokivarteen rakennetusta ympäristöistä taajamiin sekä laajoista metsämaisemista maaseudun peltomaisemaan. Omanlaisensa profiilin Alakemijoelle muodostavat alueen kylät sekä Kemijoen voimalaitokset, jotka ovat asukkaiden keskuudessa suosittuja nähtävyyksiä etenkin kevättulvien aikaan.

Suunnittelualueella sijaitsee runsaasti erilaisia virkistytymismahdollisuuksia kuten hiihtolatuja, luontopolkuja, pyöräilyreittejä sekä mottorikelkkauria/-reitistöjä. Kemijoen varrella on useita uimarantoja, veneenlaskupaikkoja, laavuja ja tulentekopaikkoja, jotka houkuttelevat luonnossa liikkumiseen ja oleskeluun. Alakemijoen alueen nähtävyyksiin kuuluvat mm. Jaatilansaaren riippusilta sekä Hirvaan läheisyydessä oleva vanha mylly, joka on myös yksi alueen muinaisjäänöksistä.

Alakemijoen alueella on kuusi pohjavesialuetta, joista vedenhankinnan kannalta tärkeitä alueita ovat Totonkangas (64340), Kolvavaara - Louejärvi (64248), Hietavaara (64300), Poutinki (58910) ja

Ternuvuoma (63332). Kulttuurihistoriallisesti tärkeitä alueita ovat Jaatilansaari Kemijoessa, Jaatilan kylä, Ruikan kylä, Rautiosaari Kemijoessa sekä Rovaniemen metsäoppilaitos Hirvaalla. Suunnittelualueelta löytyy myös useita kiinteitä muinaisjäänöksiä kuten aiemmin mainittu Hirvaan vanha mylly ja kuusi muuta kulttuuriperintökohdetta. Lisäksi alueen valtakunnallisesti merkittäviä rakennettuja ympäristöjä ovat Muurolan rautatieasema ja Hirvaan rautatiepysäkki Suunnittelualueen rakentamisessa ja ympäristönhoidossa tulee ottaa huomioon alueen kulttuurihistoriallisesti tärkeät ympäristöt ja luonnonarvot.

Liikenne

Suunnittelualueen liikenteestä selvitettiin liikennemäärät, teiden päällysteet, nopeusrajoitukset, tieliikenneonnettomuudet 2011-2018, valaistus sekä rataverkko ja rautatien tasoristeykset koko Alakemijoen alueella.

Alakemijoen länsirantaa seuraa Valtatie 4 eli Nelostie, joka Suomen halki Helsingistä Utsjoelle johtava valtatie. Tie on osa yleiseurooppalaiseen päätieverkkoon kuuluvaa eurooppatietä E75. Vuoden keskimääräinen vuorokausiliikenne alueella on 3001-6000 moottoriajoneuvoa valtatiellä E75 ja 351-1500 moottoriajoneuvoa Kemijoen itäpuolentiellä. Liikenteen valaistus on keskittynyt pääosin valtatievarteen Kemijoen länsipuolelle.

Alueen nopeusrajoitukset vaihtelevat 40-100 km/h välillä. Nelostiellä suurin sallittu nopeus on 100 km/h., Kemijoen itäpuolentiellä sekä Hirvaan, Leiveen, Pisan ja Petäjäisen kylissä 80km/h. Vuosina 2011-2018 alueella on tapahtunut useita loukkaantumiseen johtaneita onnettomuuksia, yksi vakavaan loukkaantumiseen johtanut onnettomuus sekä yksi kuolemaan johtanut onnettomuus. Eniten onnettomuuksia on tapahtunut Mutkanperällä, Muurolan keskustassa sekä keskustan pohjoispuolella sekä Hirvaan ja Häkinvaaran välillä.

Harava-kyselyn keskeiset tulokset

Kehityskuvan yhteydessä tuotettiin Rovaniemen kylien asukkaita osallistava Harava-kysely, jolla kerättiin paikallistietoa alueen nykytilasta ja kehityskohteista sekä kuultiin asukkaiden toiveita alueen maankäyttöön liittyen. Harava-palvelussa vastaajat pystyivät kohdentamaan vastauksensa myös paikkatiedoksi karttakysyksiensä avulla.

Kysely suunnattiin Rovaniemen kylienkehityssäätiön osoittamille henkilöille, jotka ovat: nykyinen osa säätiön toimintaa, entisen aluelautakunnan jäseniä tai muita kyläyhdistyksen aktiiveja. Vastaajat toimivat kyselyssä alueensa asukkaiden edustajina.

Kysely lähetettiin 99 henkilölle joista kyselyyn vastasi 33 henkilöä. Yhdeksän vastaajista asui Alakemijoen alueella. Vähäisen vastaajamäärän vuoksi tuloksista ei voi tehdä tilastollisia johotopäätöksiä. Kyselyn tuloksia hyödynnettiin kehityskuvaan tuotettujen perusselvitysten tukena ja ne ohjasivat tarkempien jatkoselvitysten aiheita. Esille nostetut toimenpidetoiveet sekä huolenaiheet pyrittiin huomioimaan suunnitelmassa.

Tässä osiossa esitellään kyselyn vastauksien keskeiset tulokset tiivistetysti. Kysely rakennettiin 10 teeman ympärille: palvelut, elinkeino, asuminen ja maankäyttö, hajauteuttu energiantuotanto, liikkuminen ja liikenne, yhteisöllisyys, harrastaminen, luonto ja ympäristö sekä matkailu.

Palvelut

Vastauksissa nousi esille erityisesti koulutus-, kulttuuri- ja terveydenhuoltopalveluiden säilyvyys ja saavutettavuus. Toimenpide paikoiksi nimettiin muutaman vastauksen osalta Muurola sekä Jaatila. Yksi vastaaja kaipasi alueelle Onni-bussi palveluautoa vastaavaa liikkuvaa palvelua sellaisille palveluille, joiden päätoimipaikka on Rovaniemen kaupungin keskusta.

Digipalveluiden käyttö kohdistui pääsääntöisesti pankin ja terveydenhuollon palveluihin. Myös ruokakaupan kotiinkuljetuspalvelua käytettiin, mutta sen kuljetuksen hinta kauempana kaupungista asuville koettiin korkeaksi. Haasteiksi digipalveluiden käyttämiselle koettiin erityisesti laitteiden käytön osaaminen sekä tuen saaminen palveluiden käyttöön.

Elinkeino

Yritystoimintaa mahdollistavaa potentiaalia vastaajat näkivät mm. matkailun ohjelmapalveluissa ja erilaisissa pienyrittäjyyden toiminnassa kuten kahviloissa sekä lähiruoan tuottamisessa. Myös Kemijoen kalastuksen tuotteistamista tapahtumien avulla ehdotettiin. Monipaikkaisuuden tukeminen hyvillä etätyötiloilla nähtiin keinona lisätä alueen vetovoimaa.

Haasteiksi nähtiin kaupungin palveluiden läheisyys sekä tuleva valtatie 4:n ohitustie, joka ohjaa liikenteen pois Hirvaan alueelta. Kysyntä, pienyrittäjyyden riski sekä digitalisaation hyödyntämisen osaamattomuus nähtiin hankaloittavan uusien yritysten perustamista. Ratkaisuihin nähtiin edullisten tilojen tarjoaminen yrittäjille tai ryhmälle yrittäjiä, jolloin riskiä lievennettäisiin sekä alueen olemassa oleva rakennuskanta pysyisi käyttökunnossa.

Asuminen ja maankäyttö

Rakennuspaikkojen määrää tulisi lisätä niin asuinrakennuksille kuin yritys- ja teollisuus rakennuksille. Uutta asuinrakentamista osoitettiin Rautiosaareen, Heikkilänrantaan ja Muurolaan.

Rakennuspaikkojen liikkuvuutta, myymistä tai vuokraamista, parantaviksi toimenpiteiksi ehdotettiin kaupungin järjestämää aktiivista markkinointia sekä asukkaille järjestettäviä tilaisuuksia, joissa rantarakentamisen edellytyksistä kerrottaisiin. Huonokuntoisten peltoalueiden käyttöön otto väljään maalaisrakentamiseen nähtiin alueen ilmettä kohentavana tekijänä.

Veto- ja pitovoiman kannalta keskeisiksi asioiksi tunnistettiin koulut, luonto, sijainti sekä vapaa-ajanmahdollisuudet.

Hajautettu energiantuotanto

Kysymyksillä pyrittiin selvittämään vastaajien avoimuutta erilaisiin hajautetun energiantuotannon muotoihin. Vastaajia pyydettiin osoittamaan likert-asteikolla eri osa-alueiden tärkeys energiantuotantomuodon valinnassa. Tärkeimmiksi tekijöiksi nousivat luotettavuus, käyttäjäystävällisyys, teknologian yksinkertaisuus sekä vaikutus maisemaan. Hinta ja julkisen infrastruktuurin tarve koettiin myös keskeiseksi valintaa määrittäväksi tekijäksi.

Vastaajilta kysyttiin mitä hajautetun energiantuotannon muotoa he haluaisivat alueella hyödynnettävä. Suosituimmat muodot olivat maalämpö, aurinkovoima sekä biomassan poltto CHP-laitoksissa. Sen sijaan tuulivoima nähtiin vähiten mieluisana vaihtoehtona. Vastauksissa myös kyseenalaistettiin hajautetun energiantuotannon tehokkuutta pohjoisen ilmaston sekä olemassa olevan keskitetyn energiantuotannon vuoksi.

Liikkuminen ja liikenne

Suurinosa vastaajista ei käytä joukkoliikennettä. Linja-autovuoroja toivottiin yleisesti lisää ja ensisijaisesti työliikenteen aamu ja iltavuoroja. Osa vastaajista näki myös joukkoliikenteen puutteellisena asuinalueellaan. Harvaksella ei eritelty vastaajien kyläkohtaista asuinpaikkaa eikä joukkoliikenteen kysymyksistä kerätty karttatietoa. Vastauksia joissa asuinpaikkaa ei tarkennettu ei voitu kohdentaa tarkemmin suunnittelualueella.

Liikenneturvallisuuden näkökulmasta huomiota kiinnitettiin erityisesti valtatie 4 turvallisuuteen näkyvyyden ja kääntyvän liikenteen osalta. Rautiosaaren päätie kaipaa huoltotoimenpiteitä ja Kemijoen itäpuolentien nopeusrajoitusta tulisi madaltaa 60 km/h.

Yhteisöllisyys

Yhteisöllisyyden kannalta tärkeiksi asioiksi tunnistettiin kyläyhdistysten ja muiden vapaa-ajanyhdistysten rooli yhteisöä aktivoivana tekijänä. Naapuriapu ja toisensa tuntevat asukkaat helpottavat alueen arkea.

Yhteisöllisyyden vahvistamiseksi ehdotettiin kyläyhdistyksen toimintaan osallistuvien henkilöiden houkuttelua ja uusien projektien mahdollistamista esimerkiksi vetovastuullisella, palkatulla projektipäälliköllä, joka voitaisiin rahoittaa EU tuen avulla. Tapahtuma tarjonnan kasvattaminen, uusien asukkaiden tervetulo kirjeet ja tiedottaminen nähtiin myös yhteisöllisyyttä lisäävinä toimina.

Harrastaminen

Harrastaminen osiossa kartoitettiin erilaisia sisä- ja ulkoharrastusmahdollisuuksia. Sisäharrastamisen osalta esille nostettiin koulujen liikuntasalit ja yhdistysten kerhotilat sekä niiden omaehtoinen käyttö. Ulkoharrastusmahdollisuuksista luistinradat, ladut sekä muut luonnossa liikkuminen.

Kehitettäviksi harrastusmahdollisuuksiksi nimettiin lasten ja nuorten harrastus- ja kerhotoiminta, moottorikelkkareitit ja uusi frisbeegolf-rata. Erilaiseen harrastustoimintaan sopivia tiloja olisi käytettävänä, mutta kerhojen vetäjiä kaivataan.

Luonto ja ympäristö

Luonnon virkistyskohteita merkittiin paikkatieona kartalle. Kaikki vastaukset sijoittuivat Rautiosaaren ja Hirvaan alueelle. Esille nousivat erityisesti sukulanrakan hiidenkirnut ja Kalliovaaran maisemat sekä lähiretkeily mahdollisuudet. Näiden ohella alueelta nimettiin lenkki- ja luontopolkuja, laavuja, uimarantoja ja hiihtolatuja.

Maisemanhoidollisia toimenpiteitä kaivattiin Rautiosaaren peltoalueilla sekä Hirvaalla valtatie 4 varrella. Tienvarsien, rantojen ja peltojen pusikoitumisen estäminen ja näkymien avaaminen nähtiin vetovoimaisuuden ja miellyttävän asuinympäristön kannalta merkittävänä toimenpiteinä.

Matkailu

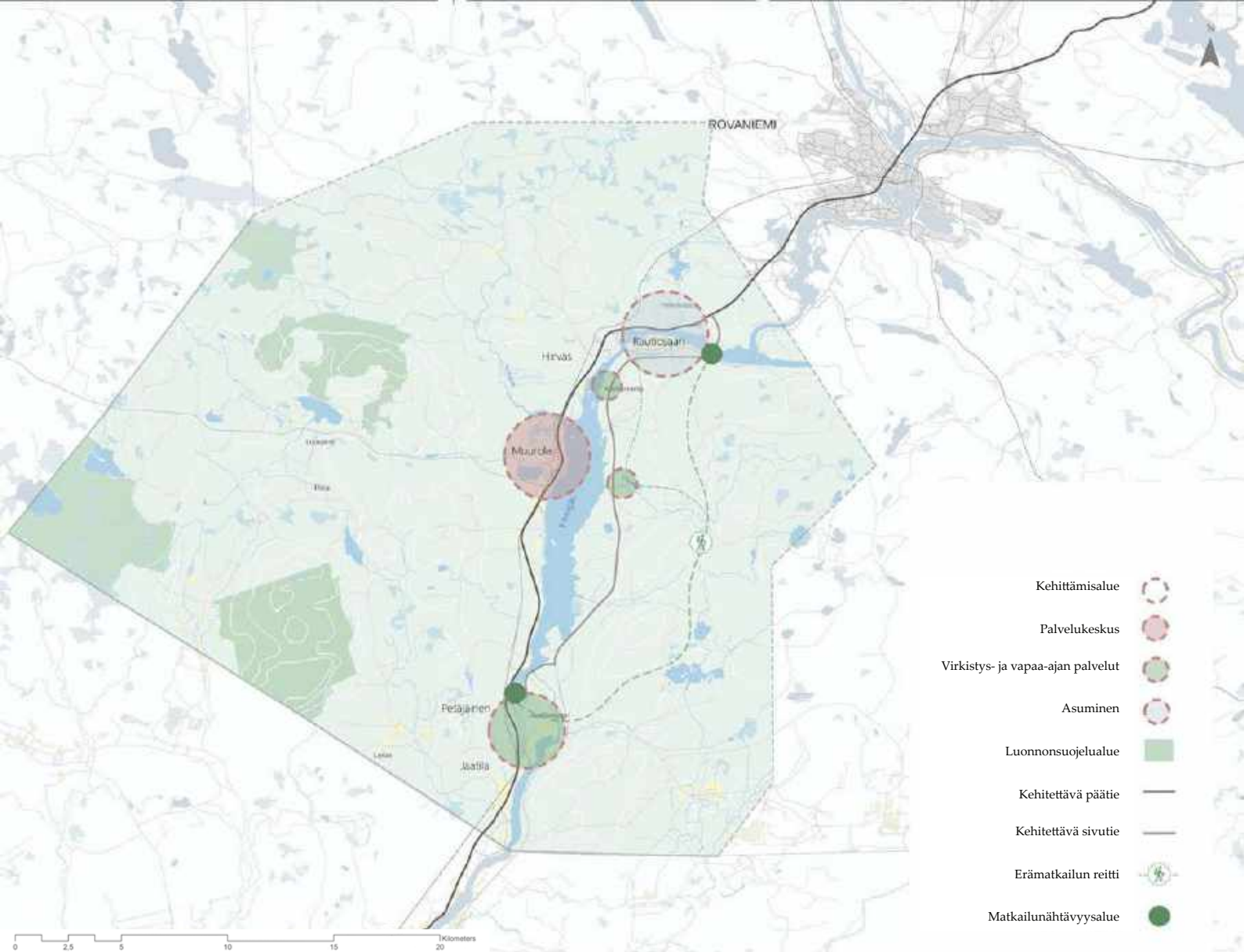
Matkailun voimavaroiksi tunnistettiin Kemijoen harrastusmahdollisuudet, kaunis luonnonympäristö ja Alakemijoen historia. Matkailun ja sen ohjelmapalveluiden toivotaan kehittyvän huomattavasti tulevaisuudessa. Kehitystoimenpiteiden toivottiin pohjautuvan vastuulliseen ja pitkäjänteiseen luontomatkailuun ja kylien historian tuotteistamiseen.

Monipaikkaisuus

Monipaikkaisuus on vastaajien mielestä näkyvä ilmiö Rovaniemellä ja sen tukeminen nähtiin hyödyllisenä. Haasteena monipaikkaisuudelle nähtiin liikenneyhteydet, auton tarve sekä todellisen tarjonnan luominen ja markkinointi.

Ohjausryhmältä saatu palaute

Esittelimme kehityskuvan luonnokset ohjausryhmälle 13.4.2021. Tuolloin paikalla ei ollut Alakemijoen alueen edustajia, mutta muiden alueiden edustajat kommentoivat luonnoksia raikkaiksi. Erityisesti kehityskuvassa pidettiin ehdotuksesta uudesta kevyen liikenteen sillasta, joka yhtenäistäisi aluetta sekä helpottaisi alueella liikkumista.

Kuva 2. Maankäytön kehittämissuunnitelma. (Tekijä: Sara Rieki, taustakartta Maanmittauslaitos)

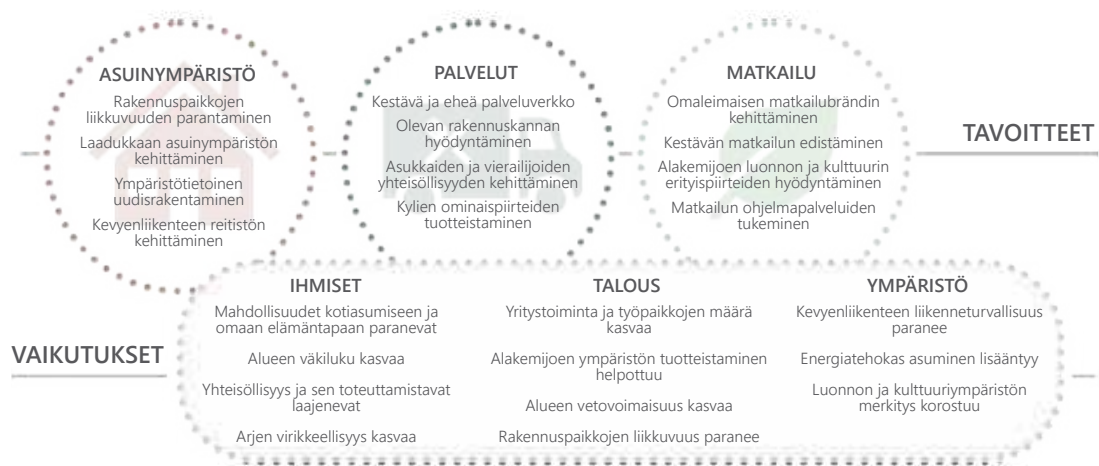
Kehityskuva

Tämä kehityskuva pyrkii löytämään ratkaisuja Alakemijoen kylien elinvoimaisuuden ja asukkaiden hyvinvoinnin lisäämiseksi hyödyntäen alueen ominaispiirteitä ja kehittämällä sen veto- ja pitovoimatekijöitä.

Alakemijoen alue on Rovaniemen haja-asutusalueista saavutettavin ja sinne sijoittuu verrattain suuria asutus- ja palvelukeskittymiä. Alueella on myös valtavasti potentiaalia erilaisiin luonnonvirkistystoimintoihin, vapaa-ajanmahdollisuuksiin ja ohjelmapalveluihin. Alakemijoen haasteena on kuitenkin yhdistää eri osa-alueiden vahva potentiaali yhtenäiseksi Alakemijoki brändiksi, joka tukee alueen väestönkasvua.

Alakemijoen kylillä on erilaisia veto- ja pitovoimatekijöitä. Jokainen kyläalue on uniikki ja niillä on omat määrittävät piirteensä.

Kyläalueiden veto- ja pitovoimaa määrittää erityisesti palveluiden saavutettavuus, vapaa-ajanmahdollisuudet sekä oleva asukastiheys. Kehityskuvassa kyläalueille on määritetty omat tavoitteet veto- ja pitovoiman lisäämiseksi ja ne on tunnistettu yksilölliseksi osaksi Alakemijoen alueen brändiä. Kehityskuvan vaikutusten ulottuessa koko Alakemijoen alueelle sijoittuu suunnittelun painopiste Rautiosaaren ja Hirvaan, Muurolan sekä Petäjäsen ja Jaatilan kylien yhteyteen.

Kuva 3. Kehityskuvan vaikutukset ja tavoitteet. (Tekijä: Jaakko Ihalainen)

Kehityskuva on jaettu kolmeen johtoteemaan, jotka yhdessä luovat puitteet elinvoimaiselle Alakemijolle. Johtoteemat ovat: laadukas asuinympäristö, toimivat palvelut ja kestävä lähimatkailu.

Laadukas asuinympäristö

Alakemijoen tunnusomainen piirre on sen nauhamainen kylärakenne ja asuinkeskittymät. Hirvas ja Häkinvaara ovat Alakemijoen kasvukeskuksia. Alueelle on suunnitteilla uusi monitoimitalo, joka yhdistää lähialueen opetus- ja kulttuuripalvelut. Kehityskuvan tavoite on kehittää Hirvaan ja Häkinvaaran aluetta asumisen kasvukeskuksena sekä parantaa Rautiosaaren pitovoimatekijöitä yhdyskuntarakenteen tiivistyessä Häkinvaaran suuntaan. Toimenpiteillä luodaan mielekästä kyläarkea sekä tuetaan yhdyskuntarakenteen kasvutavoitteita asuin- ja lomarakentamisen osalta.

Toimivat palvelut

Alakemijoen palvelut tukeutuvat Muurolan palvelukylään sekä Rovaniemen keskustaan. Kehityskuvan tavoitteena on olemassa olevan palvelurakenteen tukeminen sekä palveluiden saavutettavuuden ja kattavuuden parantaminen vaihtoehtoisilla palvelumuodoilla sekä palveluiden digitalisaatiolla. Olemassa olevalle tyhjentyvälle rakennuskannalle pyritään määrittämään uusia käyttäjiä, jotka voivat toiminnassaan hyödyn-

tää alueen lähimatkailun toimintoja tai jotka voivat tukea toiminnallaan alueen asukkaiden arjen sujuvuutta.

Kestävä lähi- ja erämatkailu

Alakemijoen luontoa määrittävät kauniit pelto- ja jokimaisemat, vaarat sekä metsät. Alueen luonnonvirkistyskohteet perustuvat omaehtoiseen liikkumiseen ja retkeilyyn, joka tukee matkailua sekä arjen ulkoilua. Kehityskuvan tavoite on laajentaa Alakemijoen reittien verkostoa, määrittää uusia lähimatkailun alueita sekä luoda retkeilylle määränpäitä, jotka houkuttelevat liikkumaan luonnossa kestäväällä tavalla. Kestävän lähimatkailun konseptissa alueelle lisätään erämaa- ja luontomatkailun toiminnallisuutta, joilla luodaan perusteita ja kannustimia uusien ohjelmalveluiden tarjoamiselle.

Kuva 4. Elinvoimainen Alakemijoki -kaavio. (Tekijä: Iina Karppinen)

Laadukas asuinympäristö

Täydennysrakentaminen

Alakemijoen alueen suosituimpia uudisrakentamisen painopisteitä ovat Hirvaan ja Rautiosaaren kylät. Helppo saavutettavuus sekä Rovaniemen keskustan ja sen palveluiden läheisyys toimivat merkittävimpinä alueen vetovoimatekijöinä. Hirvaan ja Rautiosaaren alakoulut tullaan yhdistämään saman katon alle Häkinvaaran monitoimitalon yhteyteen vuoteen 2023 mennessä. Monitoimitalon ja uuden ohitustien myötä Häkinvaaran aluetta kehitetään myös asuinrakentamisen näkökulmasta, ja alueelle odotetaan muuttavan etenkin lapsiperheitä. Myös Rautiosaaren asukasmäärän odotetaan kasvavan 100- jopa 200 henkilöllä vuoteen 2035 mennessä. Samoin talouden koon odotetaan kasvavan kolmeen henkilöön lapsiperheiden lisääntyessä alueella.

Hirvaan ja Rautiosaaren osayleiskaavojen mukaisesti kaavavarantoa tulisi hyödyntää täydennysrakentamisen etenkin Hirvaan Jussilanvaaran ja Häkinvaaran alueilla sekä Rautiosaaren Heikkilänrannan alueella ja Kemijoen itäpuolentien pohjoispuolella. Hirvaan ja Rautiosaaren asuinympäristön viihtyisyydestä tulee huolehtia tarpeellisilla raivaustoimenpiteillä. Eniten huomiota tulisi kiinnittää maisemallisesti arvokkaiden jokinäkyvien avaamiseen sekä virkistyspaikkojen viihtyisyyteen.

Kaavavarannon ehtyessä ja monitoimitalon vaikutukset huomioon ottaen kehityskuva osoittaa uudisrakentamista tulevaisuudessa myös vanhan 4-tien pohjoispuolelle Häkinvaaran alueelle sekä myöhemmin Valajaskosken rantaan joen eteläpuolelle.

Hirvaan ja Rautiosaaren virkistysalueet

Kehitettävät virkistysalueet

1. Vanha urheilukentän ja uimarannan alue, Rautiosaari

- Urheilukentän yhteyteen uusi lentopallokenttä sekä ulkokuntosali

- Uimarannan yhteyteen nuotiopaikka

- Kunnostustoimenpiteet tarpeen mukaan urheilualueen houkuttelevuuden lisäämiseksi

2. Rautiosaaren luoteisranta (Hoivarakennusten ranta)

- Rannan siistiminen virkistyskäyttöön

- Nuotiopaikka tai laavu

3. Kivensalmenvaaran virkistyspaikka (kts. Matkailu-planssi)

Kunnostettavat virkistysalueet

Tarpeen mukaan tehtävät perusparannukset, mukaan lukien raivaus-/ maisemalliset toimenpiteet, valaistus, opasteet, pysäköintipaikat jne. Seuraaviin alueella olemassa oleviin rekti-/liikuntapaikkoihin:

4. Rautiosaaren hiihtolatu (2 km)

5. Rautiosaaren luontopolku (2 km)

6. Jussilanvaaran hiihtolatu (2 km) & Laavu, Hirvas

Häkinvaaran uusi asuinalue

Häkinvaaran pohjoisosan uusi asuinalue täydentää Häkinvaaran ja Hirvaan jo kaavoitettuja asuinalueita huomioimalla omakoti- ja pientaloalueen vetovoimatekijät. Nousevaan rinteeseen sijoittuva asuinalue luo puitteet omaleimaiselle ja tunnistettavalle asuinympäristölle. Lähiretkeilyä tukevia ratkaisuja, kuten läpileikkaavia polkuja ja reittejä, sisällytetään osaksi uuden asuinalueen kokonaiskonseptia. Rakentaminen sijoittuu vaaran etelä ja länsirinteille, jonne lisätään 58 uutta tonttia ja rakennuspaikkaa. Pohjoisrinne säilytetään luonnonmukaisena lähiretkeilyalueena. Alueen yhtenäisyyteen ja kylämaisyyteen kiinnitetään huomiota rakennuskannan tiiviydellä ja poikkileikkaavilla näköyhteyksillä. Tonttien koko on n. 2000m².

Energiatavoitteet

Alakemijoen suuralueen energiantuotannon historia valjastetaan alueen uudisrakentamisen vetovoimatekijäksi. Kemijoella sijaitsevan, aikoinaan edistyksellisen energiantuotannon pariin nostetaan energian kulutustietoisuus uudisrakentamisessa ja asumisessa. Asuinalueen asuinrakennuksille annetaan nettonollaenergiatavoite, joka tukee Rovaniemen kaupungin ilmasto- ja energiankäyttötavoitteita.

Alueen kaavoituksella ja rakennusten suunnitteluratkaisuilla huomioidaan asukkaiden mahdollisuus hyödyntää uusiutuvia energiantuotantomuotoja. Kaavoituksessa huomioidaan aurinkokaavoituksen periaatteet tonttien ja rakennuspaikkojen suhteen. Rinnetontit helpottavat luontaisesti varjostavia tekijöitä kuten viereisiä rakennuksia sekä puustoa. Rakennusten suunnittelussa kiinnitetään huomiota energiatehokkuutta lisääviin ratkaisuihin ja valmiuksiin hyödyntää erilaisia mikroenergiantuotannon muotoja kuten aurinkoenergiaa ja maalämpöä.

Kuva 5. Asuinrakentamisen periaatteet. (Tekijä: Jaakko Ihalainen)

Kuva 6. Havainnekuva Häkinvaaran uudesta asuinalueesta. (Tekijä: Jaakko Ihalainen)

Toimivat palvelut

Kehityskuvan tavoitteena on palveluiden saatavuuden varmistaminen sekä kestävä ja eheä yhdyskuntarakenne Alakemijoen alueella. Suunnittelualueella järjestetään vaihtoehtoisia palvelumuotoja toimivan arjen ja kattavan palveluverkon takaamiseksi. Olemassa olevan palvelurakenteen säilyttämiseksi alueella järjestetään Muurolan palvelukylää tukevaa toimintaa.

Palvelukylä

Muurola on alueen tiheimmin asutettu kylä, ja siellä sijaitsee Alakemijoen palvelukeskittymä sisältäen alueen perus- ja terveyspalvelut asukkaille. Kehityskuvan kannalta keskeisiä ovat alueen lähimatkailua tukevat palvelut, kuten ruokakauppa ja julkisen liikenteen yhteydet sekä muut alueella säilyvät palvelut. Muurolan saavutettavuutta Rautiosaaresta ja Kemijoen itäpuolelta lisätään uudella kevyen liikenteen sillalla Rautiosaaresta Hirvaalle.

Tyhjillään olevien rakennusten hyödyntäminen

Kehityskuvan tavoitteena on saada alueen tyhjillään oleviin rakennuksiin ulkopuolinen toimija, jolla on resursseja rakennusten ylläpitoon, tilojen vuokraamiseen ja toiminnan järjestämiseen.

Rautiosaaren hoivarakennukset

Rautiosaaren vanhainkodin päärakennukseen sijoitetaan vuokra- ja yhteiskäyttötiloja, jotka tarjoavat mahdollisuuksia etätyöhön ja harrastustoimintaan. Alueella sijaitseviin rivitaloasuntoihin ehdotetaan majoitustoimintaa tai asuntoja.

Hirvaan ja Rautiosaaren alakoulut

Alueen pienyrittäjien matalan kynnyksen toiminnanaloitus mahdollistetaan vuokraamalla Hirvaan ja Rautiosaaren alakoulujen tiloja mikroyrityksille määräajaksi. Myös näihin rakennuksiin ehdotetaan vuokra- ja yhteiskäyttötiloja etätyötä varten. Alakoulujen pihaympäristöjen lähiliikuntamahdollisuuksista huolehditaan pihojen ylläpidolla.

Kuva 7. Kemijoen itä- ja länsipuolen yhdistäminen. (Tekijä: Jaakko Ihalainen, taustakartta Maanmittauslaitos)

Liikkuvat palvelut

Liikkuvilla palveluilla tarkoitetaan kyyditys- ja asiointipalvelua, yhden palvelukokonaisuuden autoja, kuten kirjasto-, kauppa- tai poliisin lupahallintoauto sekä monipalveluautoja, joista saa eri sektoreiden tai toimijoiden palveluita. Liikkuvat yksiköt mahdollistavat matalankynnyksen palvelujen tarjoamisen sekä ennaltaehkäisevän työn, sillä liikkuvilla hyvinvointipalveluilla tavoitetaan muutoin palvelujärjestelmän ulkopuolelle jääviä, mutta palveluja tarvitsevia asiakkaita. Tämä tukee esimerkiksi ikäihmisten kotona asumista ja toimijuutta.

Kehityskuvassa esitetään Pisan, Leiveen, Jaatilan ja Petäjäisen kyliin liikkuvien palveluiden konseptia, jossa kirjasto- tai monipalveluauton yhteydessä tarjotaan muita palveluita, joihin voi kuulua esimerkiksi tietotekniikkakoulutus/-kouluttaja, vaalien äänestyspiste, erilaiset työpajat, lääkejakelu ja rokotukset.

Kuva 8. Havainnekuva Muurolan vanhan sairaalan uudelleenkäyttöideasta majoitusliikkeenä.
(Tekijät: Jaakko Ihalainen ja Iina Karppinen)

Muurolan sairaalan uusi toimija

Muurolan sairaalan uudelleenkäyttöideana on majoitusliike, jonka yhteydessä on kahvila-/ravintolapalvelu. Uusi toimija tukee lähimatkailua tarjoamalla myös ohjelmapalveluja, kuten elämyspaketteja Alakemijoen alueella (yöpyminen Muurolassa, retket Kemijoen itäpuolelle). Muurolaan sijoittuu myös välinevuokrauspalvelu (esim. maastopyörät, kajaakit, veneet), joka mahdollistaa alueella liikkumisen myös ilman autoa.

Digitaaliset palvelut

Sähköisten palveluiden kehittyminen parantaa palvelutarjontaa ja palveluiden saatavuutta erityisesti pitkien välimatkojen olosuhteissa. Koska digitaaliset palvelut eivät ole paikka- tai aikasidonnaisia, saatavilla olevien palveluiden valikoima voi monipuolistua myös syrjäseuduilla. Toimivat tietoliikenneyhteydet tukevat alueella yrittäjyyttä, matkailua, etätyötä

sekä monipaikkaisuutta. Toimivien tietoliikenneyhteyksien myötä digipalvelujen saavutettavuus paranee ja asukkaat voivat käyttää erilaisia verkkopalveluja kuten omahoitoratkaisuja, etävastaanottoja sekä asiointipalveluita. Kuuluvuuden katvealueiden vähentämistä ja/tai valokuituverkon laajentamista osoitetaan erityisesti Pisan ja Leiveen kyliin.

Kylä-alustan kehittäminen

Uusi kyläalusta Alakemijoen alueen asukkaille ja siellä liikkuville Roikylät -sivustolle tai mobiilisovelluksena. Kyläalustalle voidaan sijoittaa kyläpolkuja, ulkoilureittejä ja kyläkohteita sisältävä esittelykartta sekä foorumi, joka on tarkoitettu naapuriapuun, matkailijoiden opastukseen, tapahtumista tiedottamiseen sekä jakamistalouden edistämiseen. Kyläalustan tavoitteena on alueen tiedonkulun ja yhteisöllisyyden kehittäminen.

Kolumetsät ja metsäeskari

Luonto ja luonnon tuottamat hyvinvointivaikutukset ovat Alakemijoen alueen suurimpia vetovoimatekijöitä. Metsäoppilaitokset ovat osa Alakemijoen historiaa, sillä Hirvaalle perustettiin Rovaniemen metsänvartijakoulu v. 1905, joka muuttui Rovaniemen metsäkouluksi ja myöhemmin Rovaniemen metsäopistoksi. Vuonna 1989 Rovaniemen metsäopisto yhdistettiin Lapin metsäkoulun ja Hirvaan metsäkonekoulun kanssa Rovaniemen metsäoppilaitokseksi. Nykyään metsäkoulun tiloissa toimii hotelli.

Ympäristökasvatus metsäluontoa hyödyntäen voi tulevaisuudessa olla kiinteä osa myös Alakemijoen alueen koulu- ja päiväkotipalveluita, jolloin kestävä kehitys ja – elämäntapa tulee tutuksi jo lapsena. Lapsuudessa koetut ympäristökokemukset tukevat ympäristöherkkyyden ja elinikäisen luontosuhteen muodostumista. Rovaniemeltä löytyy osaamista aiheeseen liittyen, sillä Lapin yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan luokanopettajakoulutuksessa voi suorittaa kestävyys- ja luontokasvatuspainotteisen luokanopettajakoulutuksen.

Opintojen painopisteisiin kuuluvat muun muassa kestävä kasvu ja kehitys sekä luonto- ja ympäristökasvatus.

Luonto- ja ympäristökasvatukseen ehdotetaan konseptia, johon kuuluvat kolmen eri tyypin koulumetsät:

1. tyypin koulumetsät ovat lähimetsiä, jotka ovat käytössä päivittäin.

2. tyypin koulumetsät ovat 0,5-2,0 km etäisyydellä sijaitsevia ympärivuotisia metsäeskareita, joita käytetään useana päivänä viikossa osana esiopetusta. Metsäeskarissa on samat esiopetuksen tavoitteet kuin muissakin ryhmissä, mutta opetus tapahtuu luonnossa. Metsässä opetus saa uusia ulottuvuuksia ja on tavallista toiminnallisempaa.

3. tyypin koulumetsät ovat kauempana sijaitsevia luonto- tai metsäkohteita, joissa käydään 1-2 kertaa vuodessa.

Kuva 9. Luonto- ja ympäristökasvatuksen kolmen eri tyypin koulumetsät. (Tekijät: Sara Riecki ja Johanna Vartiainen)

Kuva 10. Petäjäskosken voimalaitoksen alue. (Tekijä: Sara Rieki, taustakartta Maanmittauslaitos)

Jaatilansaaren alue

Petäjäisen ja Jaatilan kylät sijaitsevat Petäjäskosken voimalaitoksen ympärillä. Alueen valttikortteja ovat jokimaisema, patosilta sekä luonnonkauniit maisemat. Jaatilansaaren niemessä, Kemijoen rannassa sijaitsee Pentin kota ja laavu. Jaatilansaarella sijaitsee myös kuntorata ja sinne johtava riippusilta. Alempana Jaatilan Lauantairannassa on laavu, uimaranta ja veneenlaskupaikka.

Jaatilanputaan varrelle sijoitetaan uusi luontopolku. Luontopolun varrelle ja voimalaitoksen ympäristöön sijoitettavat infokyltit johtavat vierailijan alueen historiaan. Jaatilansaaren rannoille osoitetaan maisemallisia toimenpiteitä.

Uusi huoltoasema

Voimalaitos ja patosilta ovat suosittuja turistien pysähtymispaikkoja varsinkin kesäisin ja kevättulvien aikaan. Voimalaitoksen yhteyteen avataan voimalaitosteemaan istuva huoltoasema, jonka yhteydessä on kahvila. Polttoaineenjakeleupiste siirtyy Petäjäisen SEO:n kylmäasemalta uudelle huoltoasemalle.

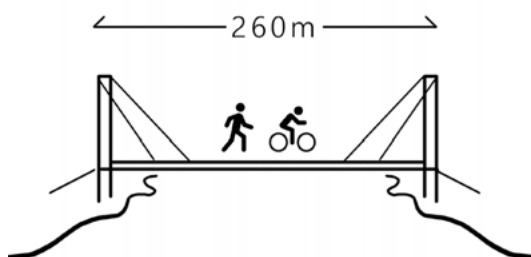
Koskenrannan silta

Uusi kevyenliikenteen silta Koskenrannasta Hirvaalle yhdistää Kemijoen länsi- ja

itäpuolen sekä tukee Muurolan palvelukylän toimintaa. Matka Rautiosaaresta Muurolaan on Valajaskosken patosillan kautta 17 km. Uuden riippusillan kautta matka on 9 km, joten matka Muurolaan lyhenee huomattavasti.

Riippusilta helpottaa myös joen eri puolilla kulkevien joukkoliikenteen linjojen käyttämistä. Vuorovälit lyhenevät, sillä esimerkiksi Rovaniemelle mentäessä voi käyttää sekä Kemijoen länsi- että itäpuolen bussilinjoja. Riippusilta lisää Kemijoen itäpuolen lähimatkailun ja eräretkeilyn saavutettavuutta Muurolasta. Matka Muurolasta Sukulanrakan hiidenkirnuille on Valajaskoskenpatosillan kautta 22 km. Riippusillan kautta matka on 10 km.

Uuden riippusillan myötä Valajas- ja Petäjäskosken patosillat eivät ole enää ainoat Kemijoen ylityskohdat Alakemijoen

Kuva 11. Koskenrannan silta. (Tekijä: Jaakko Ihalainen)

Kuva 12. Koskenrannan sillan lähiympäristö. (Tekijä: Jaakko Ihalainen, taustakartta Maanmittauslaitos)

Kestävä lähi- ja erämatkailu

Kehityskuvan tavoitteena on edistää kestävää erämaa- ja luontomatkailua, jossa vahvistetaan Alakemijoen alueen luonnon ja kulttuurin erityispiirteitä. Kehityskuva pyrkii kannustamaan alueen luontoesurssien vastuulliseen käyttöön, tukien Alakemijoen arvojen säilymistä ja minimoiden ympäristön kuormitusta.

Kestävä lähimatkailu

Kestävällä matkailulla tarkoitetaan matkailua, joka takaa myös tuleville sukupolville mahdollisuuden harjoittaa matkailuun liittyvää yritystoimintaa sekä saada merkityksellisiä kokemuksia matkailijoina (UNWTO & UNEP 2005). Tämän lisäksi paikallisväestölle tulee turvata hyvä ja elinvoimainen ympäristö asua ja tehdä töitä. Kestävä matkailutoiminta perustuu usein alueen luonnon ja kulttuurin erityispiirteisiin ja näiden resurssien vastuulliseen käyttöön, joka on elinehto matkailun jatkuvuuden kannalta.

Erämaa- ja luontomatkailu

Kehityskuvassa Kemijoen itäpuoli painottuu kestävään erämaa- ja luontomatkailuun. Erämatkailu, jolla tarkoitetaan kalastusmatkailua, metsästysmatkailua ja suurpetojen katselu- ja kuvausmatkailua, on vientituote, jossa korostuvaterityisestipohjoisen metsien vahvuudet: puhtaus, revontulet, pimeys, kylmyys ja hiljaisuus. Luontoon perustuvat matkailu- ja virkistyspalvelut ovat tärkeä ja vetovoimainen matkan syy, jotka ovat valjastettavissa eksoottiseksi elämysmatkaksi ja –kokemukseksi.

Alakemijoen luonto muodostaa erämatkailulle sen toimintaympäristön ollen vetovoimainen jo itsessään kauniin joki- ja vaaramaisemansa vuoksi. Kuitenkin erämatkailijan kokonaiselämyksen syntymisen keskiössä on luonnosta metsästettävä saalis, esimerkiksi kalastettava kala, saalistettava riistaeläin tai valokuvattava petoeläin. Myös metsäreissulta löydetty hyvä marja- tai sienisaalis edesauttavat kokonaiselämyksen syntymistä.

Kuva 13. Kestävän luontomatkailun mahdollisuudet. (Tekijä: Johanna Vartiainen)

Erämatkailusta on pyritty tekemään Alakemijoelle tuote- ja palvelukokonaisuus, jossa keskeisen luontoharrastuksen, erityisesti kalastuksen, ympärille on rakennettu erilaisia luontoelämys- ja harrastusmahdollisuuksia.

Matkailun kehityskuvan runkona toimii Petäjaskosken ja Valajaskosken välinen uusi pyöräilyreitti. Reitti yhdistää joen itä- ja länsipuolen yhtenäiseksi lenkiksi, jonka varrelta erä- ja lähimatkailun palvelut ovat helposti saavutettavissa. Uudet aktiviteetit sekä palvelut sijoittuvat pääosin kauniiseen jokivarteen sekä jo olemassa olevien luonnon virkistyskohteiden ja luontopolkujen lomaan. Tällaisia ovat esimerkiksi uudet luonto- ja vaellusreitit kauniissa Alakemijoen vaaramaisemissa, uusi eräkämpä ja rantasauna sekä Koskenrannan heittolaituri ja kalastuskeskus.

Koskenrannan heittolaituri & kalastuskeskus
Koskenrannan uusi heittolaituri & kalastuskeskus on kattava virkistys- ja matkailukeskus, joka tarjoaa viihdettä ja aktiviteettiä kaiken ikäisille. Kalastuskeskuksessa pääsee nauttimaan kauniissa Kemijoen maisemassa erilaisista kalastustapahtumista sekä kausijuhlista. Muita keskuksen tarjoamia palveluita ovat esimerkiksi ruokailu, kalastusvälinevuokraus ja kalastusluvut.

Venejoen kodan kunnostus

Ei välttämättä tarvitse lähteä kovin kauas päästäkseen hetkeksi eroon kaikista arjen kiireistä. Palanut Venejoen kota sekä käymälä kunnostetaan ja valjastetaan erämatkailun tarpeisiin ilahduttamaan luonnossa liikkujia ympäri vuoden.

Ropsajoen eräkämpä & rantasauna

Alakemijoen luonnon elämyksellisyyden voi kokea yöpymällä uudessa Ropsajoen eräkämpässä Kemijoen jokivarsimaisemassa. Alueella on tilaa myös oman teltan pystyttämiseen. Pitkän vaelluksen, kalastuspäivän tai pyöräilyretken jälkeen voi päivän tapahtumia kerrata rantasaunassa.

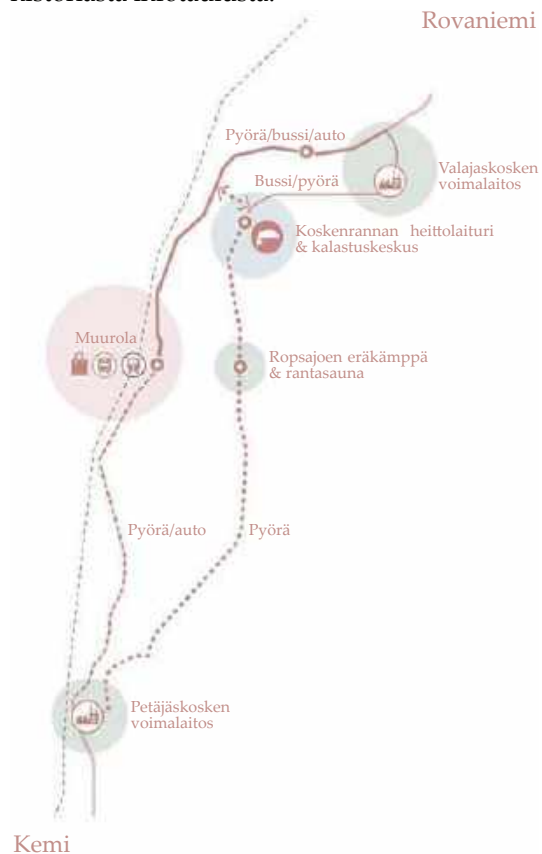
Muurola

Muurolaan lisätään matkailua ja majoitusta tukevia palveluja, toimien etenkin ulkopaikkakunnalta saapuville matkailijoille

palvelujen tukikohtana. Muurolaan sijoittuu myös välinevuokrauspalvelu (esim. maastopyörät, kajaakit, veneet), joka mahdollistaa alueella liikkumisen myös ilman autoa. Vanhan Muurolan sairaalan uudelleenkäyttöideana on valjastaa se matkailijoiden majoitus- ja ohjelmapalvelutarpeisiin, tarjoten elämyspaketteja Alakemijoen alueen matkailijoille.

Jaatila & Petäjäinen

Jaatila ja Petäjäinen toimivat etenkin etelästä 4-tietä pitkin saapuvien matkailijoiden vastaanottopisteenä. Petäjaskosken voimalaitos on suosittu nähtävyys etenkin kevättulvien aikaan, jolloin kuohuva vesi vetää turisteja ihastelemaan Kemijokea. Voimalaitoksen yhteyteen avataan voimalaitoksen teemaan istuva ja tyyllitelty huoltoasema. Yhdellä pysähdyksellä voi siis käydä levähtämässä huoltoaseman kahviossa ja ihastelemassa Petäjaskosken voimalaitosta sekä lukea sen historiasta infotaulusta.

Kemi

Kuva 14. Liikkuminen Alakemijoen alueella (Tekijä: Johanna Vartiainen)

Vaikutusten arviointi

TEEMA	MERKKI	VAIKUTUKSEN KUVAUS LYHYESTI
Vaikutukset ihmisiin		
1. Palvelujen saatavuuteen ja laatuun (terveyspalvelut, koulutuspalvelut, liikuntapalvelut)	++	Uusi koulutuspalvelun konsepti: metsäkoulut ja metsäeskarit. Uudet vaihtoehtoiset palvelumuodot, kuten digipalvelut ja liikkuvat palvelut. Lisää matkailua-, majoitusta ja virkistäytymistä tukevia palveluita.
2. Sosiaaliseen ympäristöön (ihmissuhteet, yhteisöllisyys)	+	Kylälalustan kehittäminen edistää asukkaiden ja kausiasukkaiden yhteisöllisyyttä sekä lisää monipaikkaisuutta. Tyhjiillään olevia rakennuksia otetaan kyläyhteisönkäyttöön.
3. Virkistäytymiseen (harrastusmahdollisuudet, kulttuuri)	++	Uusia liikunta- ja luontoreittejä sekä luonnon harrastusmahdollisuuksia. Uusi erätupa ja telttailualue Ropsajoella sekä Koskenrannan kalastuskeskus & heittolaituri, joka tarjoaa kausijuhlia ja kalastustapahtumia.
4. Toimeentuloon (varallisuus, talous)	+	Alakemijoen alueesta saadaan houkuttelevampi brändäyksen myötä, jolla on positiivinen vaikutus tonttien kysyntään.
Vaikutukset ympäristöön ja ilmastoon		
1. Ympäristön viihtyvyyteen (liikkumismahdollisuudet, liikenneturvallisuus, saavutettavuus)	++	Liikenneturvallisuus paranee uusien kevyen liikenteen reittien myötä. Koskenrannan silta parantaa alueen yhtenäisyyttä ja paikkojen saavutettavuutta. Lähimatkailun virkistyspalveluiden ja aktiviteettien kehittyminen alueella.
2. Ilmastoon	+	Uuden asuinrakentamisen nettonollaenergian tavoitteet ja hajautetun energiantuotannon mahdollistaminen.
3. Maisemaan ja kaupunkikuvaan	+	Vaikutus Alakemijoen alueen imagoon: maisemanhoidolliset toimenpiteet tekevät alueen yleisilmeestä siistimmän.
5. Kulttuuriperintöön	+	Kulttuuriperintöä nostetaan vahvemaksi osaksi Alakemijoen brändiä. Arvokkaiden luonnonkohteiden ja rakennusten alueita kehitetään informatiivisemmiksi.
Vaikutukset yrityksiin		
1. Yritystoiminnan monipuolistuminen	++	Matkailun ohjelmapalveluiden mahdollisuudet kasvavat luontoympäristön ja reitistön kehityksen myötä. Pienyrittäjyyden aloittamista tuetaan uusilla toimitiloilla.
2. Uusien työpaikkojen muodostumiseen	+	Alueelle lisätään liikkuvia palveluita, uusi huoltoasema Jaatilaan, matkailun ohjelmapalveluita sekä matkailua tukevia muita kaupallisiapalveluita, esim. ravintolapalveluita.
3. Yritysten asiakasvirtaan	+	Ohjelmapalveluiden tukeminen vahvemmallalla Alakemijoki brändillä. Alueelle houkutellaan lisää matkailijoita, joka lisää myös muiden palvelujen käyttöä.
4. Vetovoima ja kilpailukyky	++	Alakemijoen brändiä kehitetään hyvän asumisen paikkana, kaupungin läheisyydessä. Luonto, asuminen ja toimiva arki yhdistetään vahvaksi kilpailukykyiseksi kokonaisuudeksi.

Taulukko 1. Alakemijoen kehityskuvan vaikutusten arviointi.

Vaikutusten arviointi

Alakemijoen alue

Teema	Vaikutusten arviointi
Monipaikkaisuuden tukeminen maapolitiikan keinoin	Alakemijoen alueen kehityskuvan vaikutukset keskittyvät tehokkaaseen maankäyttöön. Uusien loma-asutusten rakentaminen niille kaavoitetuille alueille tehostaa alueen maankäyttöä ja edistää samalla myös monipaikkaista asumista. Tyhjiin rakennuspaikkojen monipuolinen hyödyntäminen tehostaa alueen maankäyttöä, ja käyttötarkoituksesta riippuen voi houkutella alueelle myös matkailijoita ja kausiasukkaita, jotka voivat toteuttaa monipaikkaista elämää alueella.
Monipaikkaisuus Rovaniemen kylissä	Alakemijoen alueen kehityskuva hyödyntää vanhoja rakennuksia monipuoliseen uudiskäyttöön. Niihin suunnitellut etätyötyöläis- ja harrastustoiminnalle varatut tilat tukevat etätyötä tekevien asukkaiden arkea alueella. Tietoliikenneverkon sekä julkisen- ja kevyenliikenteen kehittäminen helpottaa monipaikkaista elämää alueella, niin nykyisten, kuin uusien asukkaiden osalta. Kehityskuvassa suunniteltu nollaenergiatavoitteen asuinalue, lähi- ja erämatkailun edistäminen sekä luonto- ja ympäristökasvatus ovat konsepteja, jotka voivat toimia tehokkaina houkuttimina uusille monipaikkaisille asukkaille alueella.
Kyläkaavat ja kylien kehittämissuunnitelmat	Aivan Rovaniemen keskustan asemakaavoitetun alueen kupeeseen sijoittuvat tiiviit uudet asuinalueettarvitsevat asemakaavan, jossa nostetaan esiin myös alueen nollaenergiatavoite. Alueen arkkitehtuuria ja rakentamistapaa varten tulee kyseeseen erillisen rakennustapaohjeen laatiminen, jossa esitellään myös ekologiset periaatteet. Ryhmä nosti kaavaratkaisut esiin jo kehityskuvassaan, esimerkiksi koulumetsien kohdalla, mistä erikoisselvityksen näkökulmasta hyvä.
Hajautettu energiantuotanto	Kehityskuvassa hajautettu energiantuotanto on otettu huomioon etenkin Häkinvaaran uuden asuinalueen kaavoitukseen. Alueen suunnitelma huomioi tuotannon hyvin ja luo mahdollisuuksia hajautetulle energiantuotannolle etenkin aurinkopaneelien avulla. Energiantuotanto on otettu uuden asuinalueen keskeiseksi teemaksi ja vetovoimatekijäksi. Muutoin kehityskuva ei erityisesti estä hajautettua energiantuotantoa. Uusien toimintojen osoittaminen tyhjiillään oleviin rakennuksiin voisi pitää sisällään myös rakennusten hyödyntämisen energiantuotantotarkoituksessa.
Kestävä matkailu Rovaniemen kylissä	Kestävä matkailu on nostettu yhdeksi alueen keskeiseksi kehitysteemaksi painottuen lähi- ja erämatkailuun. Matkailun kehittämiselle on osoitettu tarkoin rajatut alueen, jotka ohjaavat matkailun kehitystä alueella. Jos matkailijamäärät kasvavat suuriksi näillä alueilla, pienelle alueelle keskittynyt matkailu saattaa kuormittaa aluetta merkittävästi. Alueen majoituskapasiteetti kasvaa kestävästi uuden majoituspalvelun myötä hyödyntäen jo olemassa olevaa rakennuskantaa. Matkailu elävöittää aluetta.
Tulevaisuuden lähipalvelut	Koko alueella taataan helposti saavutettavat ja kattavat palvelut vaihtoehtoisilla palvelumuodoilla sekä palveluiden digitalisaatiolla. Monitoimiauto parantaa alueen palvelujen tarjontaa. Digipalvelujen käyttö alueella helpottuu tietoliikennetyhteyksien parantamisen ansiosta. Kehityskuvassa esitetty sähköinen kyläalusta toimii sosiaalisen hyvinvoinnin, naapuriavun ja jakamistalouden edistäjänä. Tulevaisuudessa alueella on kattavasti vuokra- ja yhteiskäyttötiloja etätyö- ja harrastusmahdollisuuksineen. Alueen koulu- ja päiväkotipalvelut monipuolistuvat luonto- ja ympäristökasvatuksen myötä.

Elämyksiä, luonnonrauhaa ja arjen hyvinvointia

Sodankyläntien alueen maankäytön kehityskuva 2035

Sodankyläntien alueen kehityskuva 2035 on luotu Oulun yliopiston kuntasuunnittelu kurssin kurssityönä keväällä 2021. Kehityskuva laadittaessa on huomioitu alueen väestön ja maiseman arvot sekä ominaispiirteet. Kehityskuvan tavoitteena on erityisesti turvata alueen elinvoima säilyttämällä alue asuttuna ja turvaamalla olemassa olevat palvelut sekä luoda mahdollisuus ja tarvittavat edellytykset elinvoiman lisäämiseen alueella tulevaisuudessa.

Kysely

Rovaniemen kylien aluelautakuntien entisille jäsenille (aluelautakunnat lakkautettu vuonna 2019) tarjottiin mahdollisuus osallistua Harava-kyselyyn, jossa kartoitettiin

paikallisten näkemyksiä Rovaniemen kylien alueiden tämänhetkisestä tilanteesta sekä tulevaisuuden mahdollisuuksista muun muassa palveluiden, elinkeinoelämän, harrastusmahdollisuuksien, asumisen ja maankäytön sekä liikenteen näkökulmasta. Sodankyläntien alueelta kyselyyn vastasi viisi henkilöä. Näiden vastausten pohjalta kehityskuvan kannalta kyselyn keskeiset tulokset on esitelty seuraavaksi.

Palveluiden osalta kyselyssä korostui etenkin olemassa olevien palveluiden säilyttäminen ja toive lakkautettujen palveluiden kuten Onniauton takaisin tuomisesta. Myös toive monipuolisille ja helposti saavutettaville terveydenhoitopalveluille korostui. Vikajärven monitoimitaloa pidettiin toi-

Kuva 1. Sodankyläntien alueen nähtävyys, eli Vikaköngäs ja alueen sijainti suhteessa muihin suuralueisiin. (Anna Virtanen 2021)

mivana sijaintina palveluille, mutta alueen laajan koon vuoksi kyselyssä korostui myös tarve liikkuvien palveluiden kehittämiseen ja monipuolistamiseen, sekä etäpalveluiden kehittämiseen ja niissä tuen saamiseen. Etäpalveluiden ja yritystoiminnan osalta kyselyssä nousi esiin myös toive tietoliikenneyhteyksien parantamisesta. Asutuksen ja maankäytön näkökulmasta alueelle toivottiin erityisesti vapaa-ajan-, omistus- ja vuokra-asumisen lisäämistä. Alueen harrastustoiminnan osalta kyselyssä korostuivat Vikajärven harrastusmahdollisuudet kuten kuntosali, nuorisotila, frisbeegolf-rata sekä retkeilyreitit. Harrastustoiminnan toivottiin kehittyvän etenkin kurssi- ja kerhotoiminnan osalta. Paikallisten näkemyksissä matkailun kehittämistä kohtaan nousi vahvasti esiin toive paikallisväestön ja luonnon huomioimisesta ja matkailun hallitusta kehityksestä.

Kokonaisuudessaan kyselyn vas-

tausmäärä oli pieni ja vastaajat vaikuttivat edustavan vain hyvin rajattua aluetta Sodankyläntien alueella. Näin ollen osa alueesta jäi pienemmälle huomiolle vastauksissa. Karttapohjaiset kysymykset ovat myös todennäköisesti tuottaneet haasteita vastaajille ja kaikki kartalle merkityt sijainnit eivät ole tarkoitettuja sijainteja. Vastaukset loivat suuntaa antavaa tietoa alueen asukkaiden näkemyksistä, joita voitiin hyödyntää kehityskuvan suunnittelussa.

Palaute kehityskuvan luonnoksesta

Yleisesti ottaen kehityskuvan luonnosta pidettiin hyvänä. Suunnitelmassa oli löydetty alueen luontaiset vahvuudet ja aluetta oli pyritty kehittämään niiden pohjalta. Etenkin Käyrästunturin matkailun kehittäminen koettiin positiiviseksi mahdollisuudeksi alueen kehittämiseksi. Palautteessa nousi esille myös suunnitelmassa vähemmän huomioituja alueita ja näkökulmia niiden kehittämiseen.

Kuva 2 Napapiirin retkeilyreitistöön kuuluva Vikakönkään riippusilta. (Anna Virtanen 2021)

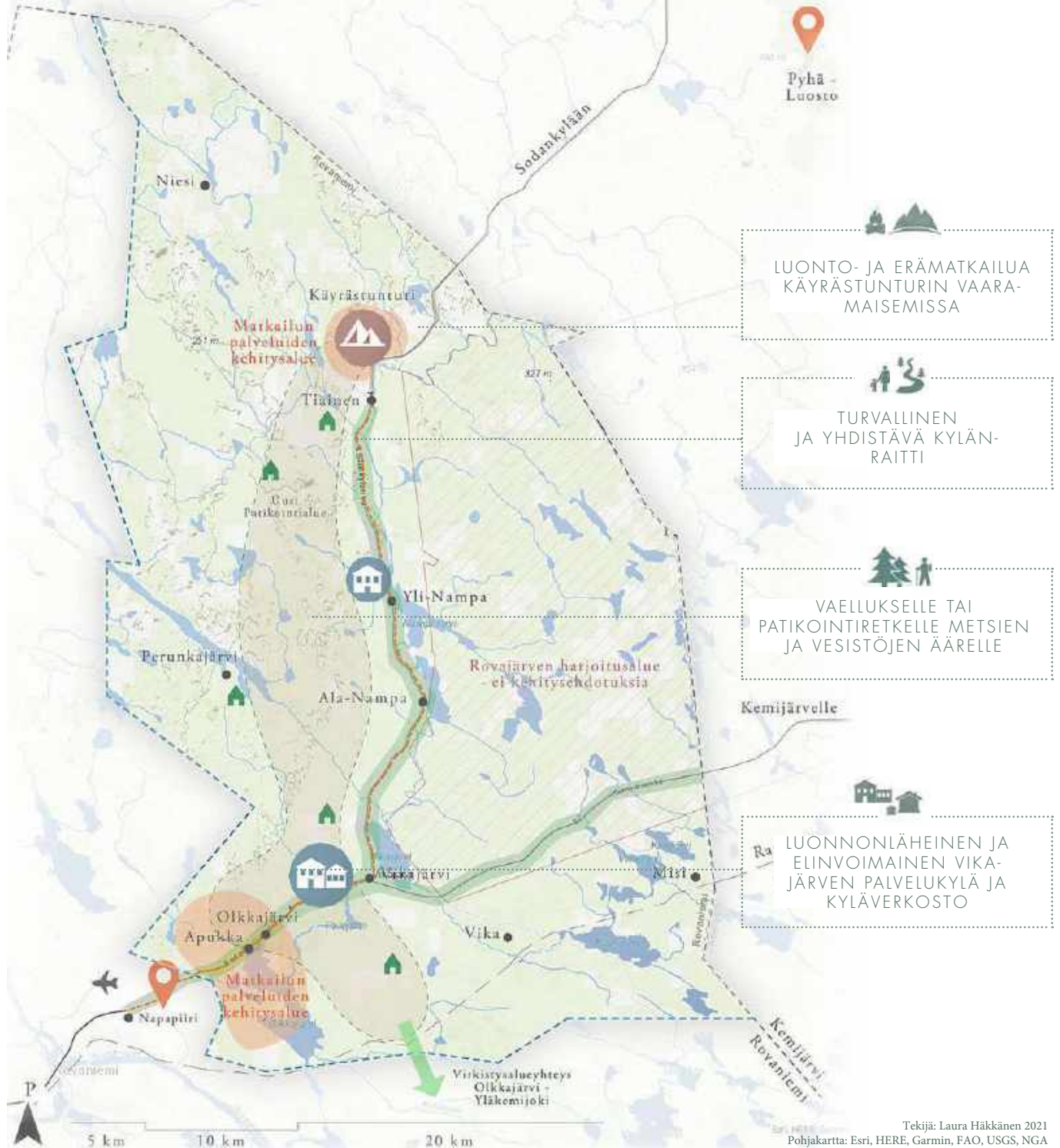

Kehityskuvan yleissuunnitelma

Esille nousi etenkin ehdotuksia Perunkajärven alueen kehittämiseen, kuten vanhojen retkeilyreittien, sekä tien kunnostaminen. Myös vapaa-ajanasutuksen suurta roolia alueella korostettiin. Palaute on huomioitu lopullisessa kehityskuvassa vahvistamalla jo olleita kehityssuuntia, sekä sisällyttämällä osaksi niitä Perunkajärven vanhojen retkeilyreittien ennallistaminen, sekä vapaa-ajanasutuksen rooli alueella.

Sodankyläntien alueen kehityskuvassa 2035 korostetaan luonnon vahvaa roolia alueen omaleimaisuudessa ja identiteetissä sekä näiden tekijöiden hyödyntämistä alueen elinvoimaisuuden säilyttämisessä, arjen toiminnoissa ja matkailun kehittämisessä. Tässä selostuksessa on avattu koko kehityskuvan sisältö yksityiskohtaisesti. Kehityskuvan yleissuunnitelma sekä tarkennukset löytyvät kokonaisuudessaan liitteistä.

Kuva 3. Yleissuunnitelma Sodankyläntien suunnan alueelta ja suunnitelman painopisteet.

Voimakkaiden väestönkasvuodotusten sijaan kehityskuvassa keskitytään alueella jo asuvien elinympäristön kehittämiseen ja elinvoiman säilyttämiseen luoden samalla puitteet mahdolliselle kasvulle tulevaisuudessa. Suunnitelmassa korostetaan tasapainoista kehittämistä asukkaiden arjen ja matkailun kehittämisen välillä. Kehityskuvan yleissuunnitelman keskeisiä kehityskohteita ovat luonto- ja erämatkailun kehittäminen Käyrästunturin alueella, matkailun kehittäminen Napapiiri-Vikajärvi välillä, Vikajärven palvelukylän ja kyläverkoston kehittäminen, kylää yhdistävä kevyenliikenteenväylä sekä laaja, yhtenäinen retkeilyalue.

Selvitysten, kyselyn sekä saadun palautteen pohjalta Sodankyläntien alueen lopullista kehityskuvaa on valittu ohjaamaan kolme teemaa:

1. **Sujuva ja helppo arki** - olemassa olevien palveluiden säilyttäminen, liikenneturvallisuuden parantaminen, mahdollisuuksia etätyölle ja monipaikkaiselle asumiselle
2. **Ainutlaatuinen ja helposti saavutettava lähiluonto** – laaja ja yhtenäinen retkeilyreitistö, Vikajärven uusi kuntorata ja jokibulevardi
3. **Elämyksiä ja luonnonrauhaa –matkailun kehittäminen** Napapiiri-Vikajärvi välillä sekä Käyrästunturilla

Kuva 4. Sodankyläntien suunnan kehityskuva 2035 kolme teemaa. (Laura Häkkänen 2021)

1. Sujuva ja helppo arki

Sodankyläntien alueen haasteina voidaan tehtyjen perusselvitysten pohjalta pitää alueen väkiluvun laskua, yli 65-vuotiaan väestön suhteellisen osuuden kasvua ja lapsiperheiden pientä määrää. Alueen väestö on keskittynyt valtatie E75:n varrella sijaitseviin kyliin, sekä syrjemmälle valtatiestä Perunkajärven, Niesin, Vikan ja Misin kyliin. Alue on laaja ja välimatkat kylien välillä ovat pitkiä. Nämä tekijät asettavat myös haasteita palveluiden tuottamiselle alueella, sekä erityisiä tarpeita väestön ikäjakauman vuoksi.

Palveluverkkoselvityksestä ilmenee, että alueella sijaitsee hyvin rajattu määrä palveluita. Misin, Perunkajärven ja Tiaisien entisillä kyläkouluilla, sekä Vikajärven koulun yhteydessä toimii kerran kuukaudessa terveydenhoitajan kylävastaanotto. Muut terveydenhuollon palvelut sijaitsevat Rovaniemen keskustan tuntumassa, jonne esimerkiksi alueen pohjoisosassa sijaitsevista Tiaisesta kertyy matkaa noin 60 kilometriä. Alueella ei myöskään sijaitse ikääntyneiden asumispalveluja tai varhaiskasvatuksen yksiköitä. Vikajärven kylässä toimii peruskoulun luokat 1–6, mutta vähäisen oppilasmäärän vuoksi koulu on lakkautusuhan alla. Alueella kiertää säännöllisesti kirjastoauto.

Koska palvelut ovat jo nyt rajallisia, kehityskuvassa on pyritty turvaamaan näiden palveluiden säilyminen alueella. Kehityskuvan lähtökohdaksi on otettu alueella tällä hetkellä asuvien ihmisten elämänlaadun parantaminen ja arjen helpottaminen säilyttämällä koulu, kauppa, kirjastoauto ja terveydenhoitajan vastaanotot. Alueelle esitetään myös uusia palveluita ja keskitytään liikenneturvallisuuden parantamiseen sekä alueen yhtenäistämiseen verkottamalla kyliä yhtenäisemmäksi kokonaisuudeksi. Kehityskuvan pyrkimyksenä ei ole asukasmäärän väkinäinen kasvattaminen, vaan elämänlaadun parantaminen. Alue kehittyy hyödyntäen sen omia vahvuuksia, luontoa, maisemaa ja tilaa.

Palvelut

Alueella tällä hetkellä sijaitsevat palvelut säilytetään ja liikkuvia lähipalveluita tehostetaan mahdollistamaan asutus myös syrjäisemmillä alueilla sekä turvaamaan palveluiden saavutettavuus. Peruspalvelut toteutetaan entisillä kyläkouluilla, sekä Vikajärven monipalvelukeskuksessa, sekä kiertävänä palveluautona, jossa tarjotaan samanaikaisesti monipuolisia palveluita.

Kuva 5. Vikajärven koulun ympäristö.
(Anna Virtanen 2021)

Vikajärven monipalvelukeskus

Kehityskuvassa Vikajärvi kasvattaa merkitystään monipuolisena palvelukeskuksena. Kehityskuvassa esitetään jo olemassa olevan koulun ja monipalvelukeskuksen käytön tehostamista. Monipalvelukeskuksen tarjoamia mahdollisuuksia tulee pyrkiä hyödyntämään mahdollisimman monipuolisesti alueen asukkaiden eduksi. Keskuksen tiloja voidaan hyödyntää tapahtumiin, jotka kiinnostaisivat mahdollisimman monia kuten esimerkiksi jo järjestettäviin Vikajärvipäiviin sekä lisäksi kausittaisiin markkinoihin, liikuntatapahtumiin, talkoisiin ja kulttuuritapahtumiin. Hyödynnettäessä jo olemassa olevaa tilaa tehokkaammin, voidaan asukkailla tarjota helposti monipuolisempia palveluita, sekä parantaa rakennuksen käyttöastetta. Tilojen käyttöasteen parantamiselle on myös ekologiset perusteet, sillä palveluiden monipuolistaminen ei tällöin vaadi uudisrakentamista.

Varhaiskasvatus ja ikääntyneiden palvelut

Koulun yhteyteen esitetään pienimuotoisen päiväkotitoiminnan aloittamista, sekä pienimuotoista ikääntyneiden palveluasumisen yksikköä. Keskittämällä varhaiskasvatus, peruskoulu ja ikääntyneiden palvelut saman

katon alle pyritään resurssien tehokkaaseen yhteiskäyttöön, jossa kaikki ikäryhmät hyötyvät. Yhdessäolo kehittää alueen yhteisöllisyyttä, sekä mahdollistaa yhteistoiminnan eri ikäryhmien välillä. Ikääntyneiden palveluasutuksen myötä tarjoutuu myös mahdollisuus ikääntyneiden päivätoiminnan kehittämiseen. Ympäristö mahdollistaa myös iltapäiväkerhotoiminnan koulun yhteydessä. Näillä toimenpiteillä mahdollistetaan lapsiperheiden pysyminen alueella ja pyritään houkuttelemaan alueelle uusia lapsiperheitä. Samalla kehitetään alueen ikääntyvän väestön edellytyksiä asuttaa aluetta myös tulevaisuudessa.

Kirjasto ja etätyöskentely

Vikajärven monipalvelukeskukseen esitetään kehitettäväksi yhteisöllisyyttä ja työntekoa palveleva avoin työskentelytila, joka toimii samalla omatoimikirjastona ja kyläläisten olohuoneena. Tila on avoin kaikkien alueen asukkaiden omatoimiselle käytölle, eikä vaadi päivittäistä henkilökuntaa. Tiloista löytyy työpisteitä sekä yksityisempiä työhuoneita, joita on mahdollista varata etukäteen. Avoin tila tukee etätyömahdollisuuksia sekä monipaikkaisuutta alueella. Yhteisellä avoimella tilalla pyritään tukemaan alueen yhteisöllisyyttä ja mahdollistamaan erilaisia arjen kohtaamisia.

Kuva 6. Vikajärven koulu ja monipalvelukeskus. (Anna Virtanen 2021)

Kuva 7. Yksityiskohtaisempi kehityskuva Vikajärven palvelukylälle. (Stina Virta 2021)

- KOULU JA
MONIPALVELUKESKUS
- KAUPAN
PALVELUT
- EHDOTETTUJA SIIJAINTEJA
UUDELLE ASUINRAKENTAMISELLE

- JOKIBULEVARDI JA
ULKOILUREITTI
- KUTORATA JA
HIIHTOLATU

Nuoriso- ja harrastustilat

Monipalvelukeskukseen esitetään myös tiloja, joissa nuorille voidaan tarjota ohjattua toimintaa sekä toteuttaa nuorten oma-aloitteista toimintaa. Nuorisotiloja ja palveluja voidaan hyödyntää tarjoamalla niiden avulla lapsille ja nuorille muun muassa erilaista ohjattua harrastustoimintaa, kuten vaihtelevia urheilulajeja, kuvataidekerhoa ja teatteria. Monipalvelukeskukseen tulee sijoittaa harrastustiloja myös aikuisille ja ikääntyneille. Tiloissa voitaisiin järjestää ohjattua yhteistä toimintaa asukkaiden toimesta. Avoimet harrastustilat madaltaisivat kynnystä järjestää yhteistä toimintaa ja tukisi alueen asukkaiden yhteisöllisyyttä.

Asuminen ja liiketilat

Kehityskuvassa asutusta ja liiketilaa on pyritty lisäämään alueelle hallitusti, mutta mataltaen kynnystä alueelle muuttamiseen tai yritystoiminnan aloittamiseen. Vikajärven yleiskaavassa on osoitettu useita vielä rakentamattomia rakennuspaikkoja, jotka eivät ole houkuttelleet ostajia. Kehityskuvan toimilla pyritään lisäämään näiden rakennuspaik-

kojen houkuttelevuutta, sekä monipuolistamaan alueen asuntotarjontaa.

Vikajärven monipalvelukeskuksen ja kaupan välittömään läheisyyteen esitetään rakennettavaksi vuokra-asuntoja, jotka houkuttelevat alueelle uusia asukkaita. Asuntojen tavoitteena on tarjota yhteisöllistä, esteetöntä ja helppoa asumista kaiken ikäisille. Asunnot voidaan toteuttaa esimerkiksi matalana kerrostalona tai rivitalona. Asuntojen yhteyteen tai läheisyyteen sijoitetaan liiketiloja, jotka tarjoavat mahdollisuuden eri alojen yrityksille toimia keskeisellä paikalla. Vikajärven kaupan toiminta pyritään säilyttämään. Näillä toimilla pyritään elävöittämään Vikajärven aluetta sekä tukemaan matkailua.

Tehdystä maisema- ja luontoselvityksestä ilmenee, että suunnittelualueella on runsaasti vapaa-ajanasutusta keskittyen vesistöjen rannoille. Myös saadussa palautteessa nousi esille vapaa-ajanasutuksen suuri rooli alueella ja toive Rovaniemen kaupungin suopeammasta suhtautumisesta vapaa-ajanasunnon muuttamiseen vakituisiksi asunnoksi. Kehityskuvassa on kiinni-

Kuva 8. Vikajärven päivittäistavarakauppa, kahvila ja huoltoasema. (Anna Virtanen 2021)

tetty huomiota vapaa-ajan asutuksen rooliin alueella ja korostetaan mahdollisuutta vapaa-ajanasunnon muuttamiseen vakituiseksi asunnoksi. Osan vapaa-ajan asutuksen muuttuessa vakituiseksi asutukseksi alueen väkiluvun lasku hidastuu ja palveluiden säilyttäminen alueella on perustellumpaa. Myös uusien vapaa-ajan asuntojen osalta kannustetaan muuntelukykyiseen rakentamiseen siten, että vapaa-ajanasunto on mahdollista myöhemmin muuttaa vakituiseen asutuksen kriteerit täyttäväksi asunnoiksi.

Yhteisöllisyys

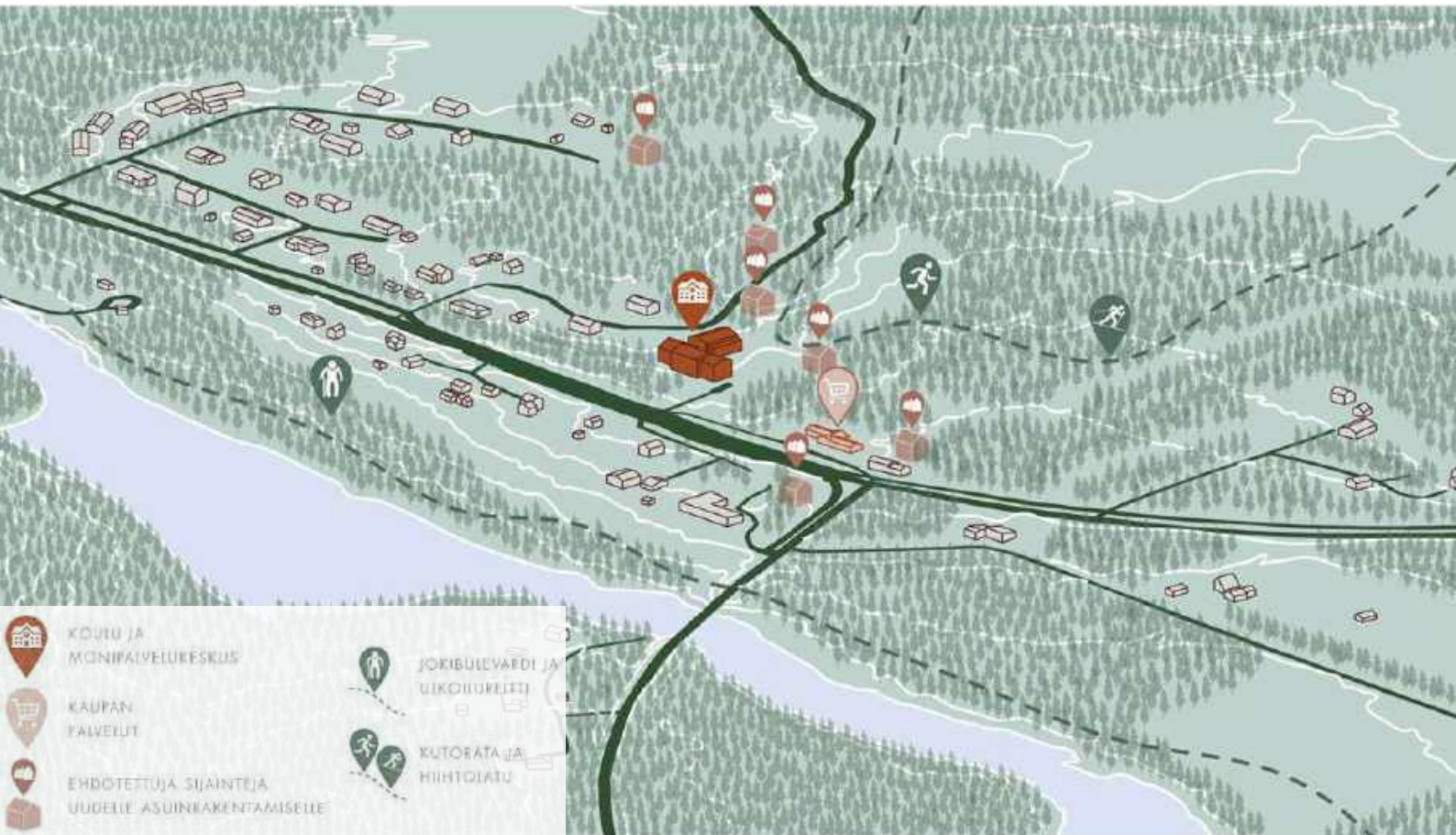
Palveluiden ollessa rajalliset ja asutuksen jakautuessa laajalle alueelle, kylälisiä kannustetaan yhteisöllisyyttä lisääviin toimenpiteisiin ja kylätilojen hyödyntämiseen. Kehityskuvassa esitetään alueella sijaitsevien kylätilojen säilyttämistä ja niiden käyttöasteen monipuolistamista kyläyhdistyksen tuottamalla toiminnalla

sekä tilojen avoimen käytön mahdollisuudella.

Markkinointi

Alueen kehittymiselle oleellista on myös alueen markkinointi potentiaalisten asukkaiden, matkailijoiden, yrittäjien ja investointien saavuttamiseksi. Alueen kylien sivuja RoiKylät-sivustolla parannetaan ja päivitetään säännöllisesti. Tällä hetkellä ulkopuolisen, mahdollisesti alueelle muuttamista tai alueelta kesämökin ostamista harkitsevan, on vaikea löytää tietoa alueesta. RoiKylät-sivustolla tulee kertoa alueen kylistä niiden luontaisia vahvuuksia korostaen. Sosiaalisen median hyödyntäminen esimerkiksi kylien tapahtumista tiedottamiseen voisi lisätä yhteisöllisyyden tuntua ja nostattaa mielenkiintoa aluetta kohtaan myös ulkopuolisten keskuudessa. Lisäksi sosiaaliset mediat tarjoavat kanavan alueelta jo pois muuttaneille seurata kyläyhteisön tapahtumia.

Kuva 9. Aksonometria Vikajärven palvelukylästä kehitysehdotuksineen. (Stina Virta 2021)

Liikenne

Liikenteen kokonaisvaltainen kehittäminen on yksi suunnittelualueen keskeisistä kehityskohteista. Kehityskuvassa esitetään rakennettavaksi kevyenliikenteenväylä Napapiiriltä Vikajärven kautta Tiaiseen parantamaan alueen saavutettavuutta ja yhdistämään alueen kyliä yhtenäisemmäksi osaksi Rovaniemen kaupunkia sekä lisäämään liikenneturvallisuutta vilkkaalla tieosuudella. Kevyenliikenteenväylä toimi ennen kaikkea kevyen liikenteen mahdollistajana alueella. Kevyenliikenteenväylä myös tukee päiväretkeilyn ja matkailun kestävästä kehitystä alueella parantaen alueen saavutettavuutta vierailijoiden näkökulmasta.

Vikajärven kylä jakautuu kolmeen osaan valtateiden halkomana alueena, jonka vuoksi Vikajärven koulun kohdalle esitetään rakennettavaksi kevyen liikenteen alikulkukäytävä. Tämä käytävä ennen kaikkea parantaa alueen liikenneturvallisuutta vilkkaalla tieosuudella, mutta myös yhdistää kylän eri osia yhtenäisemmäksi kokonaisuudeksi.

Liikenneturvallisuutta kehitetään myös maisemanhoidollisilla toimenpiteillä parantamalla näkyvyyttä vaarallisilla tieosuuksilla ja kasvattaen maiseman roolia valtatie E75 varrelta raivataan paikoitellen pahasti pusikoitunut tienvarsikasvillisuus ja avataan näkymiä järvien suuntaan. Suurim-

piin risteyksiin esitetään tien leventämistä ja erkanemiskaistojen lisäämistä liikenteen turvallisuuden sekä sujuvoittamisen edistämiseksi. Myös pienempien teiden kuntoon tulee kiinnittää huomiota ja pohtia päällystämisen tarvetta etenkin Perunkajärven- ja Niesintien kohdalla.

Joukkoliikenteen osalta alueen liikennettä tulee kehittää sitomalla joukkoliikenne vahvemmin osaksi Rovaniemen paikallisliikennettä yhtenäisillä järjestelmillä niin informaation kuin lippujärjestelmän näkökulmasta. Alueen joukkoliikenne tukeutuu tällä hetkellä kaukoliikenteeseen, mutta kehityskuvan tavoitteena on sitoa joukkoliikenne osaksi Rovaniemen paikallisliikennettä. Kaukoliikenteen vuoroja voidaan edelleen hyödyntää joukkoliikenteen tarjoajina, mutta joukkoliikenteen tulee koostua yhtenäisestä järjestelmästä, jossa on käytössä myös Rovaniemen keskustan alueella käytössä oleva lippujärjestelmä sekä informaationlähteet, joista tieto julkisesta liikenteestä on helposti löydettävissä reaaliajassa sekä paikallisten että matkailijoiden näkökulmasta. Myös tarvetta pysäkkien uudelleensijoittamiselle ja joukkoliikenteen reittien laajentamiselle tulee pohtia. Joukkoliikenteen osalta myös Mäntsin rautatieaseman säilyttäminen on nostettu esille kehityskuvassa.

Kuva 10. Sodankyläntieltä eli 4-tieltä puuttuvat pääosin kevyenliikenteenväylät ja tienvarsikasvillisuus on rehevää. (Anna Virtanen 2021)

2. Ainutlaatuinen ja helposti saavutettava lähiluonto

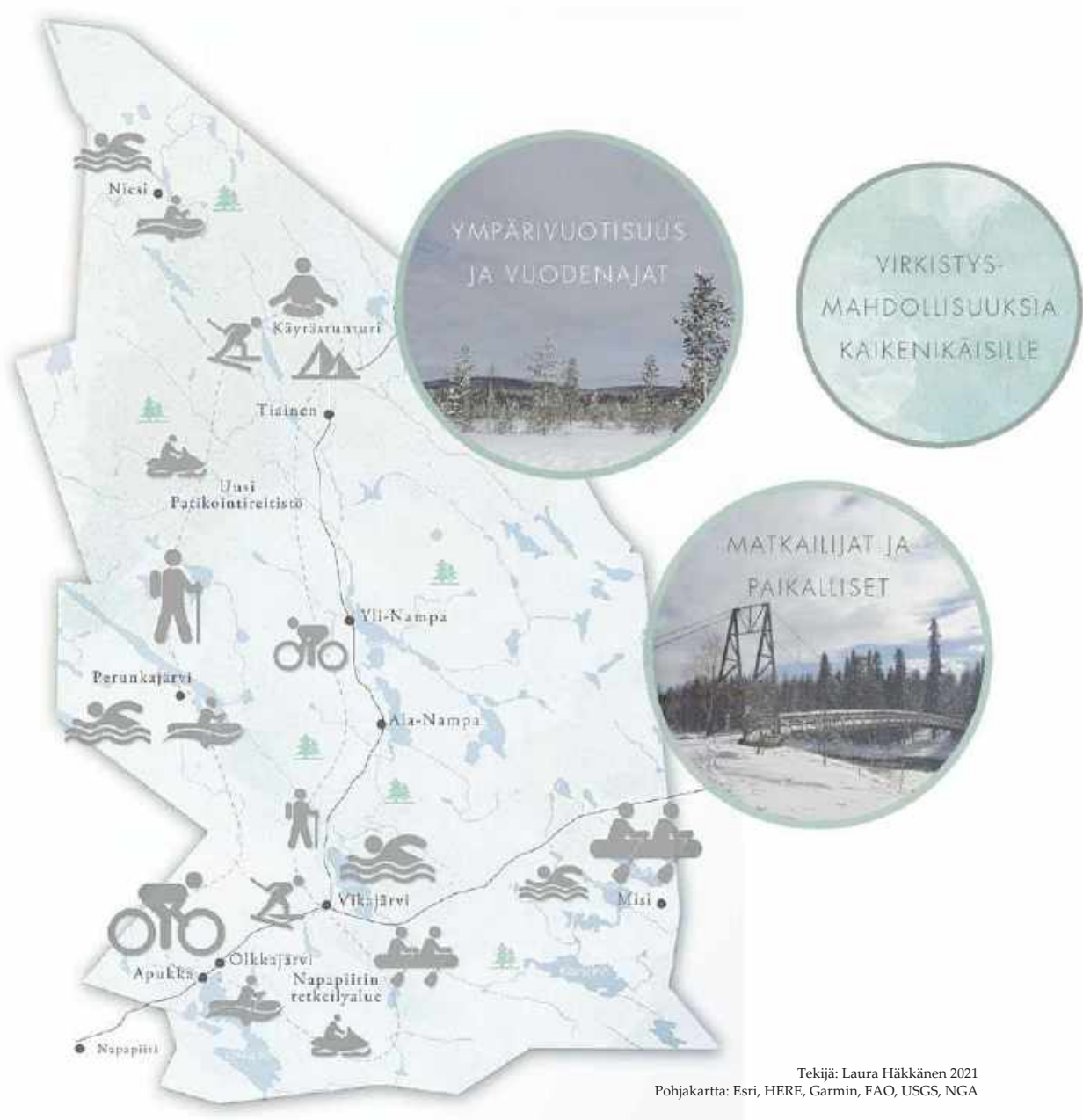
Alueelta tehdyssä maisema- ja luontoselvityksestä käy ilmi, että alue on vahvasti vaa-rojen ja vesistöjen hallitsemaa luonnonmai-semaa, jossa on jo tällä hetkellä monipuolisia retkeilyreitistöjä niin maalla kuin vesillä sekä kattava moottorikelkkareitistö. Retkeilyreitistöjen varrelle sijoittuu myös runsaasti retkeilyä palvelevia rakenteita. Koska luonnon merkitys alueella on suuri, sen roolia on haluttu korostaa kehityskuvassa. Luonto- ja virkistyskohteiden kehittämisellä muun mu-

assa lisätään alueen harrastusmahdollisuuksia, viihtyvyyttä sekä maisemallista arvoa. Retkeilyreitistöjen kehittäminen tukee myös matkailun kestävästä kehittämisestä ohjaamalla matkailijat merkityille reiteille sekä lisää ympäristökasvatusmahdollisuuksia.

Rovaniemen suurin retkeilyalue

Kehityskuvassa esitetään, että alueelle perustetaan laaja ja yhtenäinen retkeilyalue. Tällä retkeilyalueella yhdistyvät suunnit-

Kuva 11. Sodankyläntien alueen virkistyspalvelut koottuna vuoden 2035 visiossa.

telualueella jo käytössä olevat reitit, vanhat ennallistettavat reitit sekä täysin uudet reitit Olkkajärveltä Käyrästunturille tarjoten elämyksiä niin vasta-alkajille kuin kokeneemmille retkeilijöille. Olkkajärveltä Vikajärvelle voidaan hyödyntää jo olemassa olevia retkeilyreittejä sekä -palveluita. Erityistä kehittämistä vaatii Vikajärven ja Käyrästunturin väli, jonne rakennetaan uusia reittejä. Perunkajärveltä Yli-Nampaan ennallistetaan vanha retkeilyreitti osaksi laajaa yhtenäistä retkeilyreitistöä. Retkeilyreitistö koostuu useista eri pituisista reiteistä, joiden lähtöpisteet sijaitsevat reitin päätepisteissä Olkkajärvellä ja Käyrästunturilla sekä reitin varrella Napapiirin retkeilyalueella, Vikaköngäällä, Perunkajärvellä ja Yli-Nampassa. Reittien varrella voi nauttia Sodankyläntien alueen upeista vesistöistä, vaaroista sekä metsämaisemasta. Reitinhuipentuma on Rovaniemen ainoa tunturi, Käyrästunturi. Reitistön varrella sijoittuu myös uusia retkeilypalveluita. Kehityskuvassa on myös osoitettu mahdollinen yhteys Olkkajärven kautta Yläkemijoen alueen retkeily- ja virkistysalueille.

Maastopyöräreitistö

Napapiirin ja Vikajärven välille on suunniteltu uusi maastopyöräilreitti monipuolistamaan alueen harrastusmahdollisuuksia ja ohjaamaan maastopyöräily sille osoitetulle reitille.

Kuntorata

Kehityskuvassa Vikajärven koulun ja frisbeegolfradan yhteyteen esitetään rakennettavaksi valaistu kuntorata. Tämä kuntorata palvelee kaikkia alueen liikunnanharrastajia sekä koulua. Talvisin kuntorata toimii hiihtoladun pohjana. Kuntoradan yhteyteen esitetään rakennettavaksi myös ulkokuntosali.

Vikajärven jokibulevardi

Vikajärven jokibulevardi elävöittää ja yhdistää Vikajärven kylän eri osia. Jokibulevardi kulkee Vaatunkijoen varrella Vikajärven esteettömältä ulkoilureitiltä puistomaisessa maisemassa Vikajärven uimarannan ja laavun läheisyyteen. Reitinhuipentuma on Rovaniemen ainoa tunturi, Käyrästunturi. Reitistön varrella sijoittuu myös uusia retkeilypalveluita. Kehityskuvassa on myös osoitettu mahdollinen yhteys Olkkajärven kautta Yläkemijoen alueen retkeily- ja virkistysalueille.

Kuva 12. Vikajärven jokibulevardi. (Laura Häkkänen 2021)

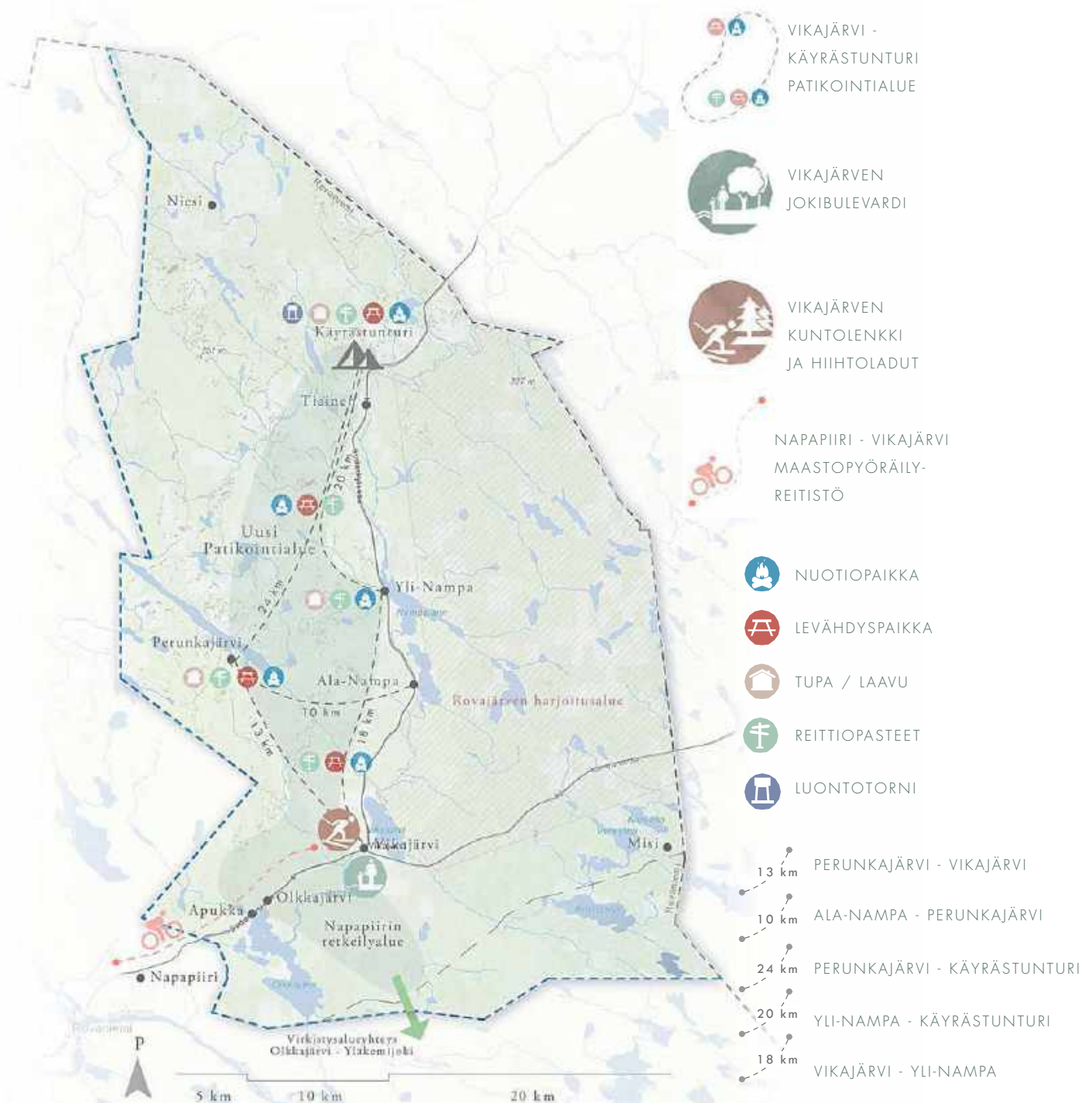

Kylien virkistyskohteet

Maisema- ja luontoselvityksestä ilmenee, että alueen vapaa-ajanasutus on vahvasti sijoittunut vesistöjen rannoille. Myös kehityskuvan luonnoksesta saadusta palautteesta ilmenee, että vesistöjen rannat ovat paikoin rakennettu täyteen. Tässä kehityskuvassa esitetään, että koko alueen julkisia uimarantoja, kuten Vikajärven uimarantaa, kunnostetaan ja lisätään palvelemaan tasapuolisesti myös

niitä pakallisia, joilla ei ole omaa rantaa sekä ohjaamaan matkailijoita julkisille rannoille. Rantojen yhteyteen voidaan myös rakentaa rantalentopallokenttiä, ulkokuntosaleja, nuotiopaikkoja sekä hankkia yhteiskäytösoutuveneitä. Näillä toimilla lisätään alueen viihtyvyyttä, harrastusmahdollisuuksia sekä yhteisöllisyyttä yhteisen kohtaamispaikan kautta.

Kuva 13. Virkistys- ja retkeilypalveluiden kehityskuva.

3. Elämyksiä ja luonnonrahaa – matkailun kehittäminen

Alueelle tehdystä matkailun perusselvityksestä ilmenee, että alue sijaitsee matkailutoiminnan näkökulmasta erittäin kuumalla alueella. Sijainti lentokentän läheisyydessä ja vilkkaiden matkailukäytävien varrella luo alueesta houkuttelevan niin kotimaisten kuin kansainvälisten matkailijoiden näkökulmasta. Selvityksestä käy myös ilmi, että Rovaniemen matkailu on kasvanut merkittävästi viime vuosien aikana, mutta kansainvälisen matkailun painottuminen vahvasti talvisesonkiin aiheuttaa haasteita matkailun kestäväälle kehittämiselle.

Alueen vahvuuksia matkailun näkökulmasta ovat luonnonläheinen sijainti, alueen laajuuden luomat mahdollisuudet ohjelmapalveluille sekä lyhyt matka lentokentälle. Alueella on jo tällä hetkellä useita matkailupalveluita tarjoavia yrityksiä. Lisäksi Rovaniemen keskustan ja alueen välittömässä läheisyydessä sijaitsevan Napapiirin runsaat ja monipuoliset matkailupalvelut luovat

hyvät edellytykset matkailun kehittämiselle alueella. Kehityskuvassa alueen matkailun kehittämisen alueiksi on esitetty Napapiiri-Vikajärvi väliä sekä Käyrästunturin aluetta.

Kehityskuvassa matkailutoiminnan lisäämisen esitetään tapahtuvan hallitusti alueen luontoarvoja kunnioittaen. Alue houkuttelee erityisesti luontomatkailusta ja luonnon hyvinvointivaikutuksista kiinnostuneita matkailijoita, jonka vuoksi uusi rakentaminen alueella ei saa heikentää luonnon merkitystä alueen vahvana vetovoimatekijänä. Hallitusti kehittyvä matkailu myös hyödyttää alueen paikallisväestöä monipuolistaen alueen palvelurakennetta ja lisäten uusien palveluiden kysyntää. Myös matkailun kasvun asettamat vaatimukset esimerkiksi rakennetun ympäristön ja liikenneyhteyksien laadulle palvelee paikallisväestöä. Matkailu myös lisää työllistymismahdollisuuksia alueella.

Kuva 14. Käyrästunturin siluetti. (Anna Virtanen 2021)

Kehityskuvassa esitetään alueen matkailutoiminnan monipuolistamista matkailun ympärivuotisuuden lisäämiseksi, sekä vähentämään riippuvuutta rajattuihin matkailupalveluihin. Aluetta tulee brändätä ympärivuotisena matkakohteena hyödyntäen alueen luonnon ja vuodenaikojen rytmien ominaispiirteitä, tuoden esille jokaisen vuodenajan vahvuudet ja mahdollisuudet. Olemassa olevien matkailupalveluita tarjoavien yritysten toimintaedellytyksiä parannetaan myös alueen kokonaisvaltaisella kehittämisellä.

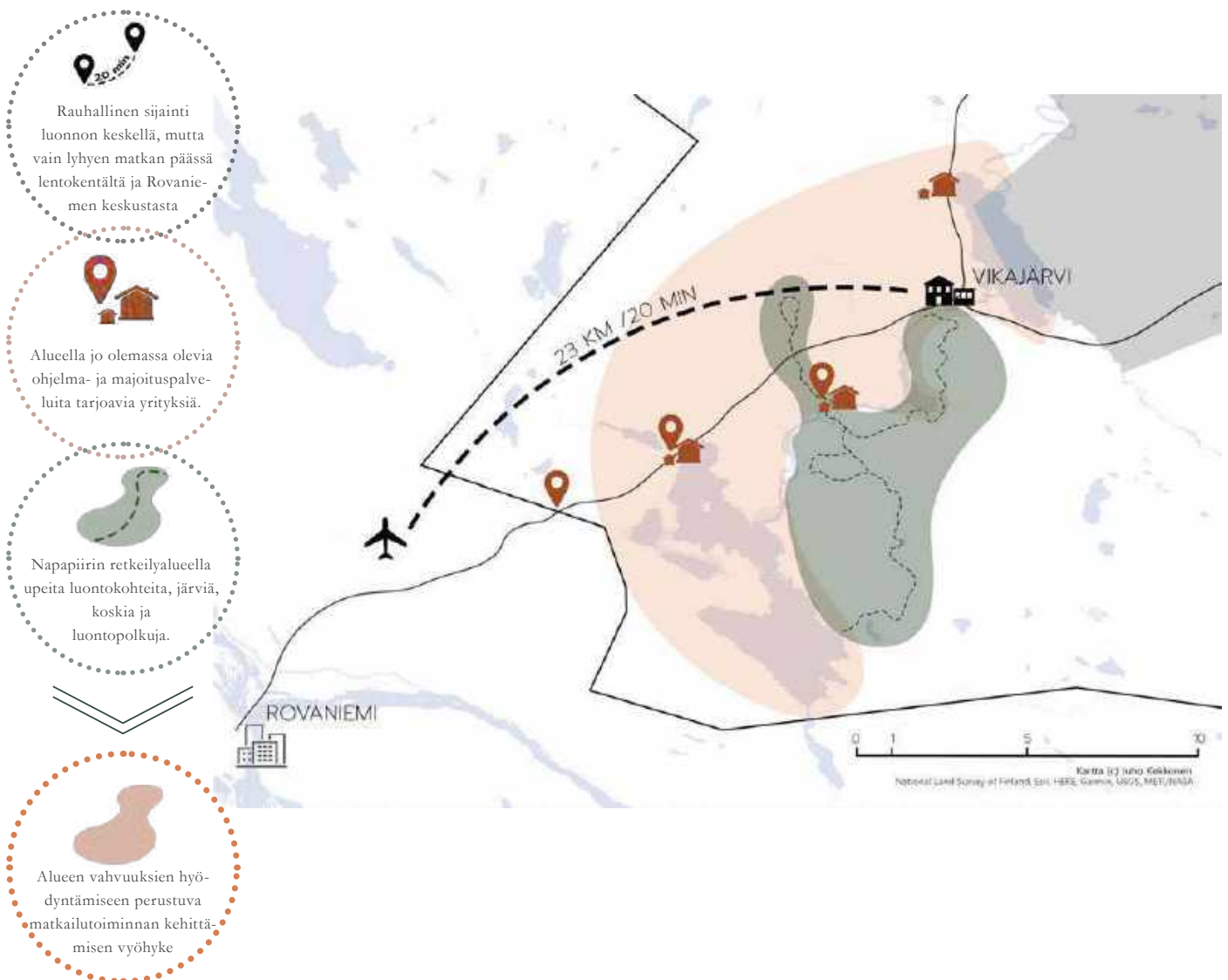
Napapiiri-Vikajärvi

Matkailun kehittäminen Napapiiri-Vikajärvi välillä painottuu laadukkaiden matkailupalveluiden kehittämiseen ja alueen erinomaisen sijainnin hyödyntämiseen. Alueelle

houkutellaan uusia yrityksiä ja investointeja osoittamalla alue matkailutoiminnan kehittämiseksi. Maankäytössä tulee kuitenkin huomioida alueella jo olemassa olevien matkailupalveluita tarjoavien yritysten toimintaedellytykset etenkin tilan ja luonnontilaisen alueen tarpeiden näkökulmasta sekä huomioida paikallisväestö kaikessa toiminnassa.

Matkailua ja vapaa-ajan asumista varten rakennettavissa rakenteissa huomioidaan muunneltavuus, suunnittelemalla rakenteet tarjoamaan puitteet ympärivuotiseen toimintaan, niiden tarjoten kiinnostavan matkailukohteen niin ulkomaisille kuin kotimaisille matkailijoille. Etenkin ulkomailaisten matkailijoiden sesongin ulkopuolella rakenteiden käyttöastetta tulee kasvattaa kotimaan matkailijoilla ja paikallisille suunnatun lähimatkailun saralla.

Kuva 15. Matkailun kehittäminen Rovaniemi - Olkkajärvi - Vikajärvi välillä.

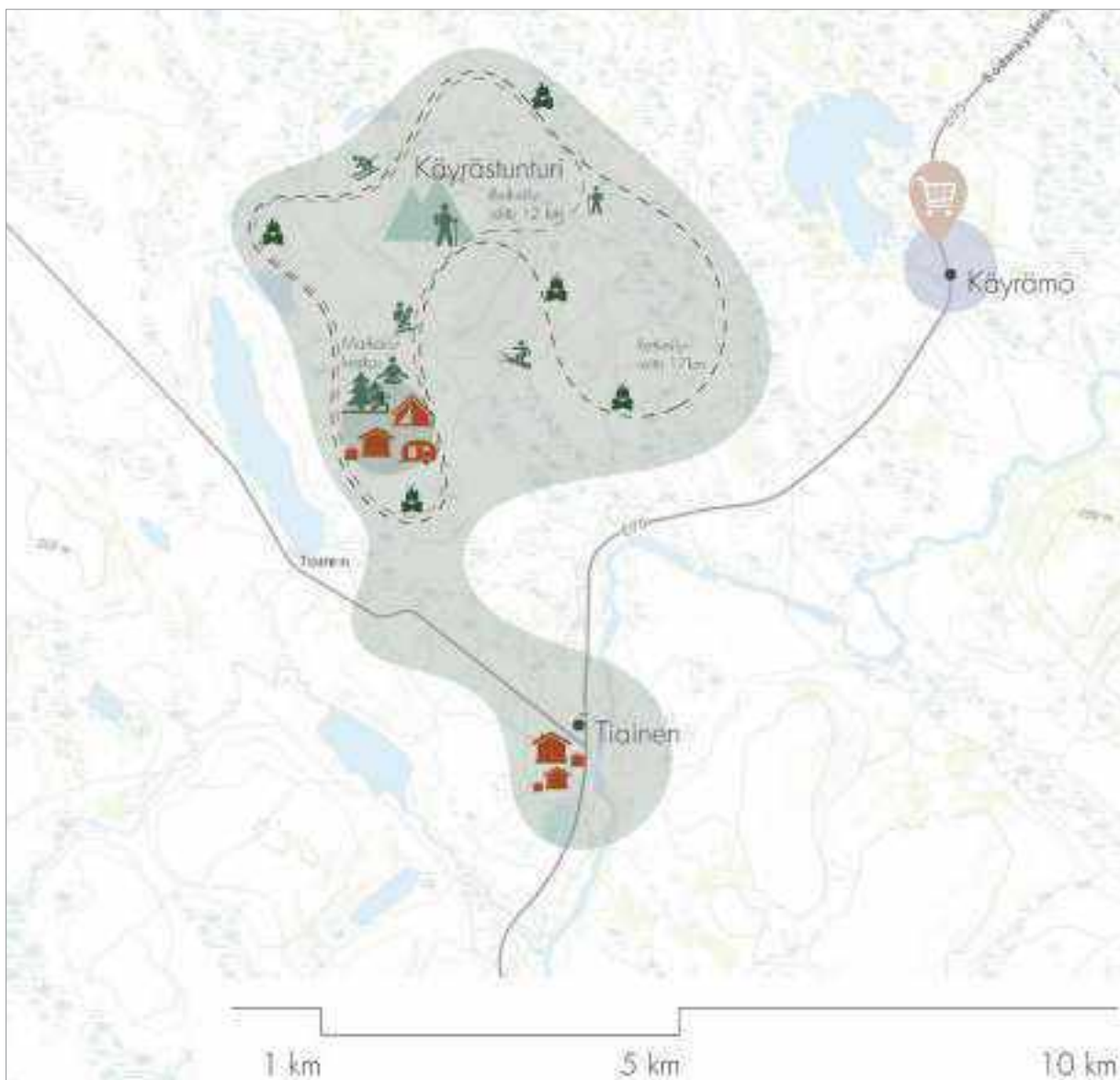

Käyrästunturi

Kehityskuvassa esitetään alueen matkailutoiminnan alueellista laajentamista perustamalla erämatkailun keskus Käyrästunturille. Lähes luonnontilainen tunturi noin tunnin ajomatkan päässä Rovaniemeltä kutsuu hiljentymään ja nauttimaan erityislaatuisesta erämatkailusta. Vuonna 2035 Käyrästunturi on Rovaniemen matkailun kiinnostavin luonto ja retriittimatkailun kohde. Käyrästunturilla matkailu on toteutettu siten, että luontoa on tarvinnut muokata mahdollisimman vähän ja itse Käyrästunturi on pysynyt rakentamattomana lähes luonnontilaisena alueena. Käyrästunturin läheisyyteen on rakennettu matkailukeskus, joka koostuu

muutamista mökeistä, niitä palvelevasta päärakennuksesta sekä pienestä caravan-alueesta. Päärakennuksessa toimii muun muassa ravintola, sisäliikuntaan sopiva sali, joka muuntautuu myös kokoustilaksi sekä uima-allas ja hyvinvointipalveluiden tarjoamisen mahdollistava tila. Aktiviteetteinä Käyrästunturilla ovat muun muassa vapaa-lasku, lumikenkäily, hiihto, retkeily, maastopyöräily sekä ohjatut hyvinvointiretriitit ja luonnon rauhasta nauttiminen. Keskuksen palvelut palvelevat myös paikallisia asukkaita, tuoden palveluita myös alueen pohjoisosaan.

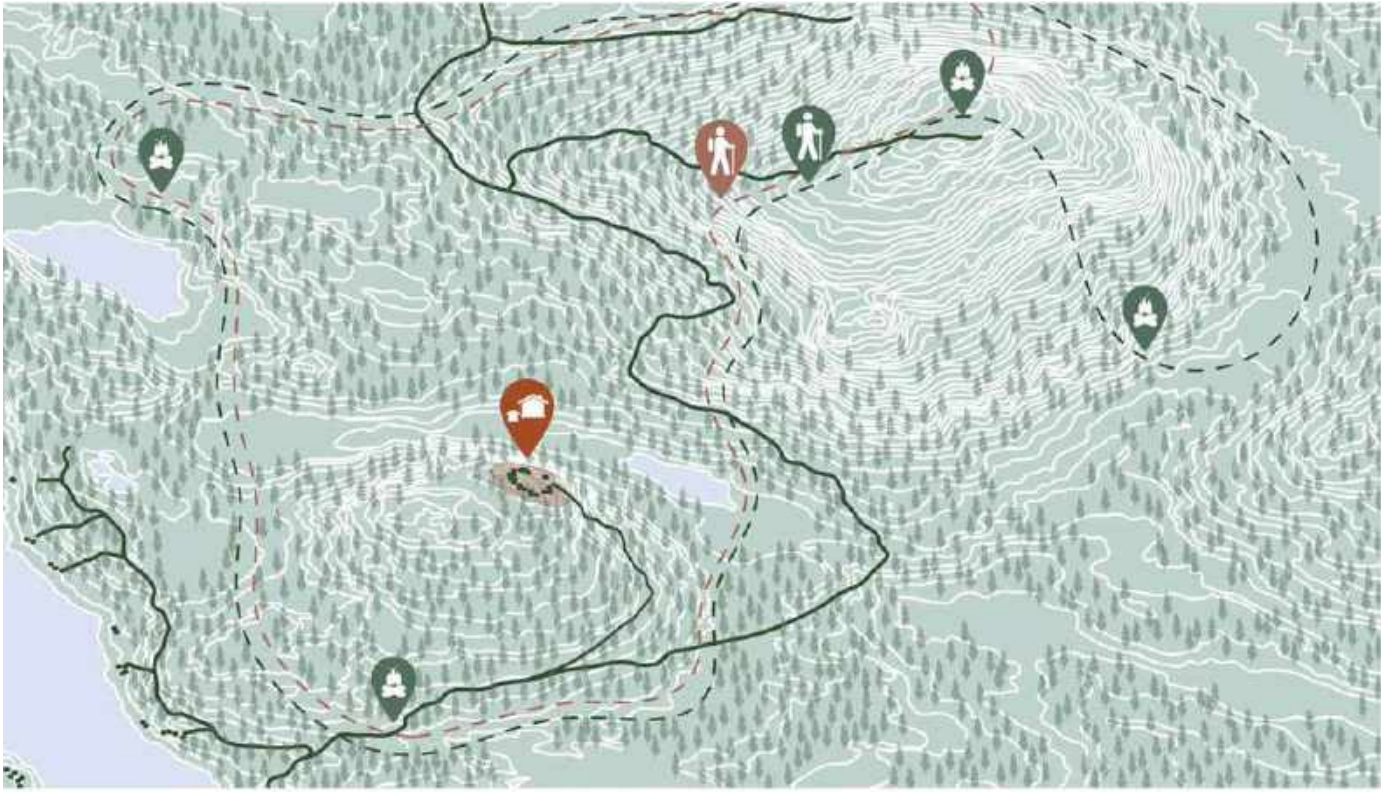
Kuva 16. Karttaesitys Käyrästunturin matkailun kehittämisestä. Kartassa katkoviivalla merkattu uudet retkeilyreitit 14 tai 20 km.

Tekijä: Stina Virta 2021

Pohjakartta: MML, Esri, HERE, Garmin, FAO, USGS, NGA

Kuva 17. Aksonometria Käyrästunturista. Uusi rakentaminen on sijoittunut Käyrästunturin vieressä olevalle Veneselän laelle, jolloin Käyrästunturi on jätetty rakentamattomaksi. (Stina Virta 2021)

Kuva 18. Veneselän laella sijaitsevat mökit. (Juho Kekkonen 2021)

Kehityskuvan vaikutukset

Kehityskuvalla on toteutuessaan laajat vaikutukset muun muassa alueen väestöön, elinvoimaisuuteen sekä maisemaan. Vuonna 2035 Sodankyläntien alueen negatiivinen väestönkasvu on saatu hillittyä ja alueelle muuttaa yhä enemmän lapsiperheitä. Myös väestön ikärakenne on nuorentunut ja alue on säilynyt kauttaaltaan asuttuna. Alueen palvelut ovat lisääntyneet ja monipuolistuneet väestönkehityksen sekä matkailijavirtojen kehityksen myötä. Myös työllisyysmahdollisuudet alueella ovat lisääntyneet etenkin palvelualalla. Kylätiloja hyödynnetään tehokkaasti ja alueen harrastusmahdollisuudet ovat lisääntyneet. Kevyenliikenteenväylä on lisännyt liikkumista alueella merkittävästi ja vahvistanut kylien välisiä yhteyksiä. Alue on elinvoimainen, laadukaana asumisen ympäristö.

Maisema on säilyttänyt merkittävän

asemansa alueella ja paikoin nostanut arvoaan maisemanhoidon ja lisääntyneiden virkistysmahdollisuuksien myötä. Maisema on rakentamisen myötä muuttunut, mutta rakentaminen on toteutettu pääasiassa luontoa kunnioittaen. Retkeilijät liikkuvat hallitusti merkityillä reiteillä, mutta samaan aikaan retkeilyreitistöön kohdistuu suuri kuormitus, joka on haitaksi herkille luontokohteille. Tämä vaatii retkeilyreitistön ja -palveluiden jatkuvaa ylläpitoa.

Sodankyläntien alue on merkittävä matkailualue sekä kansainväliselle, että kotimaiselle matkailulle. Alueen matkailijamäärä kasvaa ja alue houkuttelee entistä monipuolisemmin matkailijoita. Matkailijoiden määrän lisääntyessä alueen palveluiden kysyntä kasvaa, mutta myös vaatimukset esimerkiksi kehittyneelle infrastruktuurille ja tietoliikenteelle vahvistuvat.

Kuva 19. Näkymä Sodankyläntieltä Vikajärven koululle ja monipalvelukeskukselle, joka on keskeinen kehittämiskohde Sodankyläntien suunnan vuoden 2035 kehityskuvassa. (Anna Virtanen 2021)

Vaikutusten arviointi

Sodankyläntien alue

Teema	Vaikutusten arviointi
Monipaikkaisuuden tukeminen maapolitiikan keinoin	Merkittävä vaikutus maapolitiikan ja monipaikkaisuuden näkökulmasta tulee mahdollisuudesta muunnella uusien rakennusten käyttötapoja. Tällä voi olla merkittävät positiiviset vaikutukset alueen houkuttelevuuteen. Myös vuokra-asutuksen lisääminen mahdollistaa vakituisen asumisen lisääntymisen, mikä voi edelleen edistää myös monipaikkaisen elämäntyylin yleistymistä. Uusi asuinrakentaminen myös tehostaa alueen maankäyttöä.
Monipaikkaisuus Rovaniemen kylissä	Sodankyläntien alueen kehityskuvan Sujuva ja helppo arki – teema tukee monipaikkaista elämistä alueella. Etätyölle varatut tilat sekä liikkuvat palvelut helpottavat alueella asuvien arkea. Nämä yhdistettynä alueen nykyisten palvelujen säilyttämiseen antavat asukkailla hyvät mahdollisuudet elää monipaikkaista elämää alueella. Kehityskuvan Elämyksiä ja luonnon rauhaa -teeman toimenpiteet voivat houkutella lisäksi monipaikkaisia matkailijoita alueelle.
Kyläkaavat ja kylien kehittämissuunnitelmat	Rovaniemen keskustan läheisyyteen sijoittuva ja matkailun kannalta keskeinen alue eli Olkkajärvi voi lisääntyvän matkailu- ja majoitusrakentamisen myötä vaatia asemakaavoittamista. Alueen pohjoisosaan Käyrästunturille sijoittuva matkailuun liittyvä rakentaminen ratkaistaan yleiskaavan tai suunnittelutarveratkaisun avulla. Vikajärven kylällä on kyläyleiskaava. Uusia yleiskaavoitettavia kyliä ei kehityskuvan uudisrakentamisen myötä synny, Yli-Namman kylään kohdistuvaa rakentamista voidaan ohjata suunnittelutarveratkaisuin. Kehityskuvassa esitettyyn pinta-alaltaan isonpatikointialueenperustamiselle on oma prosessinsa, johon yleiskaavoitus liittyy.
Hajautettu energiantuotanto	Energiantuotantoa ei erityisesti tuoda esiin kehityskuvassa, mutta ehdotuksen mukainen kehitys mahdollistaa hajautetun uusiutuvan energian tuotannon alueella. Esimerkiksi vaihtoehdossa esiin tuotu Käyrästunturin matkailukeskittymä ja matkailun uudisrakentaminen olisi mahdollista toteuttaa siten, että keskittymässä tuotetaan energiaa matkailupalveluiden käyttöön.
Kestävä matkailu Rovaniemen kylissä	Alueella on hyvät mahdollisuudet matkailunkehittämiseksi matkailulle osoitetuilla alueilla ja matkailu tulee todennäköisesti kasvamaan etenkin Lentokenttä-Vikajärvi välillä. Matkailun kehittämisessä tavoitellaan hallittua kasvamista ja matkailu jakautuu laajalle alueelle. Uusi matkailukohde houkuttelee uusia kohderyhmiä ja jakaa matkailun painetta vilkkaista matkakohteista. Uudisrakentaminen muuttaa alueen maisemaa, joka saattaa heikentää luonnon arvoa. Rakentamista ohjataan kuitenkin luontoa kunnioittaviin ratkaisuihin. Saavutettavuuden kehittäminen kevyenliikenteen keinoin todennäköisesti lisää päivämatkailua lähialueilta. Kehityssuunnitelma on erittäin matkailukeskeinen, joka korostaa alueen riippuvuutta matkailuun.
Tulevaisuuden lähipalvelut	Alueen kulttuuri- ja hyvinvointipalvelut luovat erinomaisia mahdollisuuksia etätyöskentelyyn ja sosiaaliseen kanssakäymiseen omatoimikirjasto-periaatteella. Alueen olemassa olevat palvelut säilyvät joko liikkuvana lähipalveluna tai Vikajärvellä keskitettynä. Lasten ja nuorten harrastusmahdollisuudet lisääntyvät harrastus- ja nuorisotiloja tarjoavan, monitoimitaloksi muuntuvan Vikajärven kyläkoulun yhteydessä. Myös lapsiperheiden palvelut alueella paranevat koululle sijoitettavan päiväkotitoiminnan myötä.

Ryhmä 4: Pauliina Järvinen, Jonna Koivuranta,
Anna Kupila ja Maija Malmivaara

Yläkemijoki - yhteydessä luontoon ja ihmisiin

Yläkemijoen alueen maankäytön kehityskuva 2035

Yläkemijoki sijaitsee Rovaniemen haja-asutus-alueella, ja sen Rovaniemeä lähin kylä sijaitsee noin 30 kilometrin päässä Rovaniemen keskustasta. Alueen palvelukylästä Vanttauskoskelta Rovaniemelle on matkaa noin 50 kilometriä. Kuten kuvasta 1 voidaan havaita, alue on laaja, ja se pitää sisällään eri tyyliä luonto- ja maisema-alueita.

Kehityskuvan tavoitteena on antaa suuntaa alueen tulevaisuuden maankäytölle, sekä alueen elinvoimaisuuden säilyttäminen mahdollisimman hyvänä väestöpohjan heikentymisestä huolimatta. Tarkoituksena on varautua tulevaisuuden mukanaan tuomiin haasteisiin, joita ovat alueella esimerkiksi kau-

pungistuminen, väestön ikääntyminen sekä syntyvyyden väheneminen. Kehityskuva mahdollistaa sen, että tulevia muutoksia saadaan ohjattua hallitusti. Aluetta kehitetään sen omia erityispiirteitä tukien ja vahvistaen, ja alueelta pyritään löytämään potentiaalisimmat kehityskohteet. Keskeisessä roolissa on alueen veto- ja pitovoimatekijöiden kehittäminen, jotta muutotappiota saataisiin tasattua neutraalimmaksi. Kaikki alueelle kohdistuvat suunnitelmat laaditaan olemassa olevia arvoja kunnioittaen, ja niitä mahdollisimman hyvin säilyttäen.

Kehityskuvan työstiminen alkoi osallistumis- ja arviointisuunnitelman (OAS) laatimisella. OAS:ssa määriteltiin työlle edellä

Kuva 1. Yläkemijoen alue. Tekijö: Anna Kupila, taustakartta: MML 03/2021

mainitut tavoite ja tarkoitus, sekä käsiteltiin alueelle jo aiemmin tehtyjä selvityksiä. Näiden selvitysten pohjalta pystyi hyvin tarkastella, millaisia tavoitteen ja tarkoituksen toteuttamisen kannalta keskeisiä selvitystarpeita alueella vielä on.

Selvitykset

Yläkemijoen kehityskuvaa varten laadimme neljä selvitystä. Näitä olivat kaupan ja palveluiden nykytilan selvitys, yhdyskuntarakenteen analyysi, liikenneselvitys sekä selvitys Yläkemijoen maisema-, luonto- ja virkistysalueista. Kaupan ja palveluiden ja yhdyskuntarakenteen selvitys, sekä maisema- ja luontoselvitykset alueelle oli tehty viimeksi vuonna 2014, minkä takia selvityksen päivittämisen katsottiin olevan tarpeellista. Liikennejärjestelmäselvitys oli tehty vuonna 2014 maakuntakaavan yhteydessä, mutta tavoitteen toteutumisen kannalta alueelle kohdistetun liikenneselvityksen tekeminen nähtiin perusteltuna.

Seuraavaksi kukin selvitys käsitellään lyhyesti, ja niiden keskeiset tulokset avataan. Selvitykset löytyvät kokonaisina myös osana tätä julkaisua.

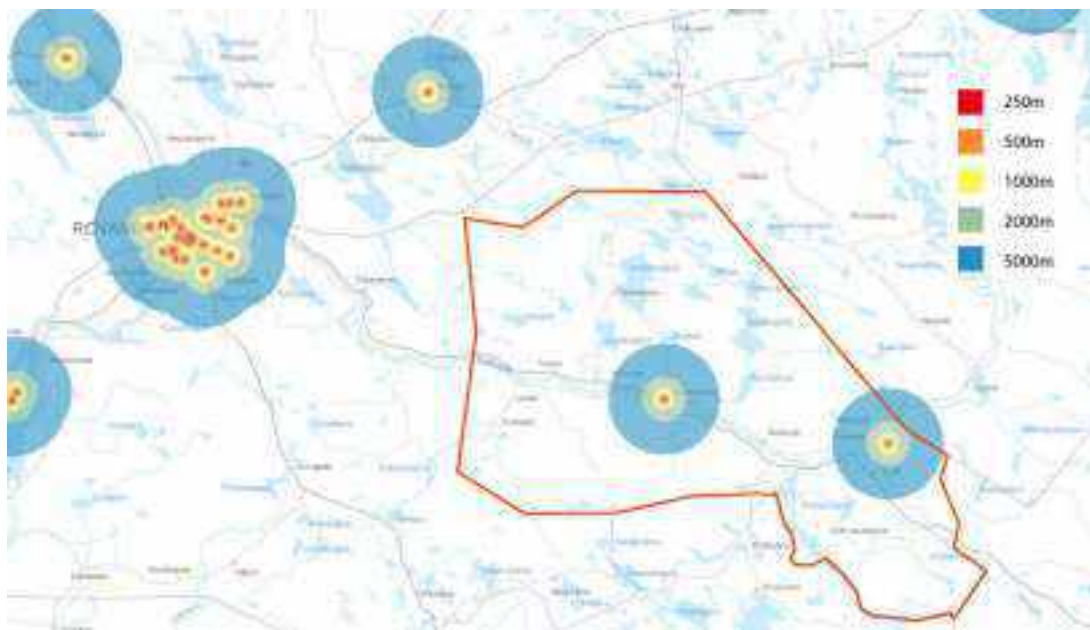
Kaupan ja palveluiden nykytilan selvitys

Kauppaan ja palveluihin keskittyvän selvityksen keskeisin tulos oli se, että alueen palvelut ovat keskittyneet pääasiassa Vanttauskoskel-

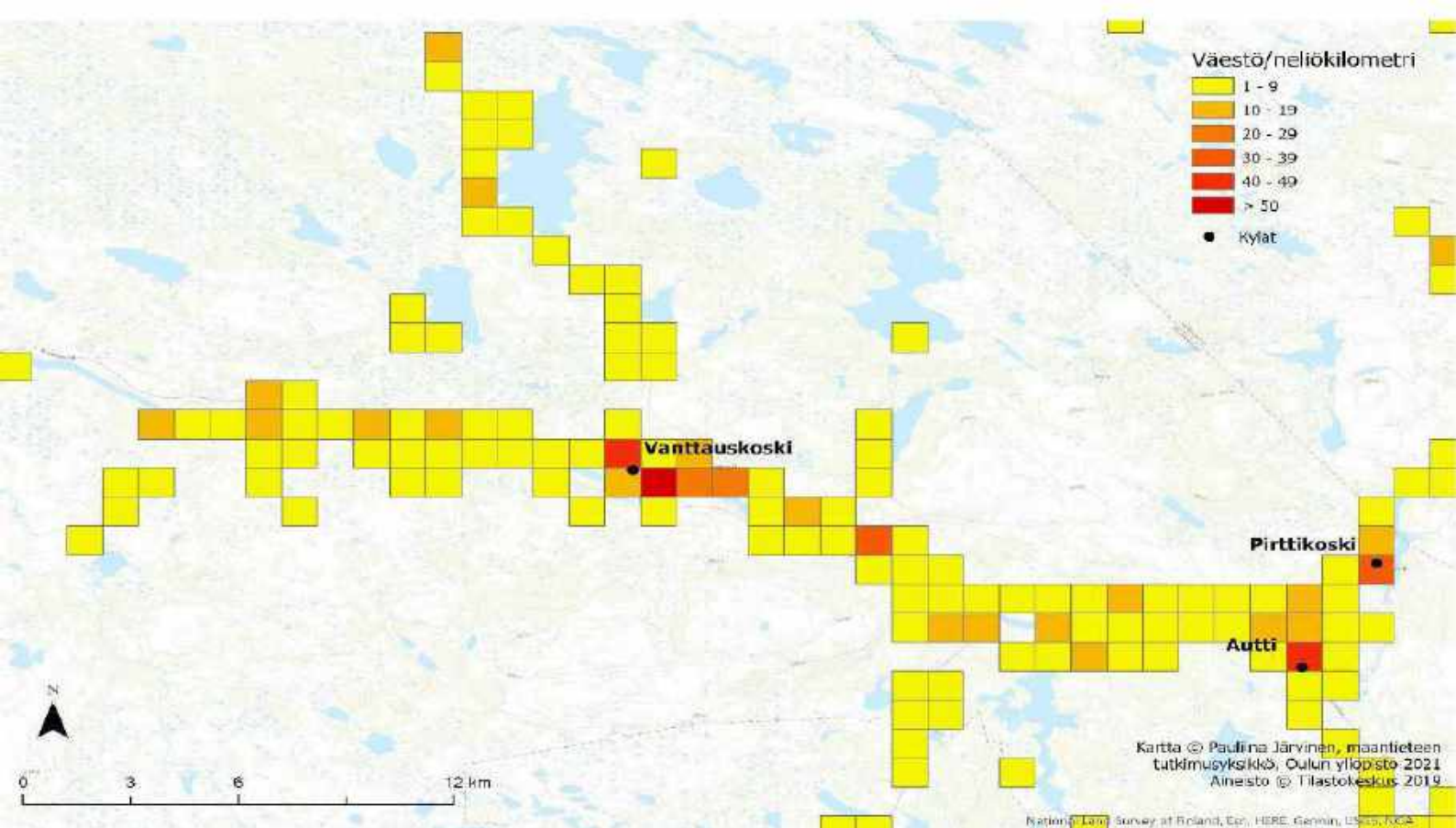
le, jossa sijaitsee muun muassa päivittäistavarakauppa, huoltoasema sekä matkailuun liittyviä palveluita. Vanttauskosken lisäksi myös Pirttikoskella on päivittäistavarakauppa. Molempien päivittäistavarakauppojen yhteydessä on saatavilla myös postipalveluita. Muita alueella olevia palveluja ovat esimerkiksi matkailu- ja palvelualan yritykset Pirttikoskella ja Auttissa.

Kuvasta 2 havaitaan, että alueen syrjäisemmistä osista päivittäistavarakauppoihin on yli viisi kilometriä matkaa. Tämä voi johtaa siihen, että varsinkin alueen reuna-alueilta saatetaan enemminkin hyödyntää alueen ulkopuolisia palveluita. Esimerkiksi Tennilän kylästä Rovaniemelle on matkaa noin 30 kilometriä, jolloin monipuolisemman palvelutarjonnan takia kaupungin keskusta saattaa olla ensisijainen suunta hieman pidemmästä matkasta huolimatta.

Alueen ainoa koulu sijaitsee Vanttauskoskella. Koulun yhteydessä toimii myös kirjasto, sekä lastenneuvola. Neuvola on käytettävissä 1-2 kertaa kuukaudessa. Vanttauskosken ohella myös Auttissa toimii kirjasto ja neuvola. Vanttauskosken asema palvelukylänä on selkeä, sillä Vanttauskoskella on myös päiväkotia, palvelukoti ja nuorisotalo. Kirjastopalveluita alueelle tuottaa myös laajasti kiertävä kirjastoauto, mikä helpottaa kirjastopalveluiden saantia myös alueen syrjäisemmissä osissa.

Kuva 2. Päivittäistavarakauppojen saavutettavuusvyöhykkeet selvitysalueella ja sen ulkopuolella.
Aineisto: Liiteri 03/2021

Kuva 3. Väestötiheys Yläkemijoen alueella.

Yhdyskuntarakenteen analyysi

Yhdyskuntarakenteen analyysin keskeisimpinä tuloksina esiin nousivat väestön ikärakenteen vanheneminen, sekä väestön keskittyminen muutamien kylien alueelle.

Alueen väestö on sijoittunut nauhamaisesti Kemijoen varteen joen molemmille puolille, ja alueella asuu vajaa 900 henkeä. Väestö on keskittynyt etenkin Vanttauskosken, Pekkanen, Auttin ja Pirttikosken alueille (kuva 3). Ikärakenteen ja väestömäärän tarkastelu toteutettiin postinumeroalueittain. Ikärakenteeltaan väestö on vanhaa, ja kaikissa kylissä suurin osa väestöstä on yli 55-vuotiaita. Alueen väestöpohja koostuu pääasiassa lapsista, työssäkäyvistä sekä eläkeläisistä, ja lähes kaikissa kylissä pääasialliselta toiminnaltaan on eniten eläkeläisiä. Ainoastaan Viiri-Tennirovan alueella työssäkäyviä on enemmän, kuin eläkeikäisiä.

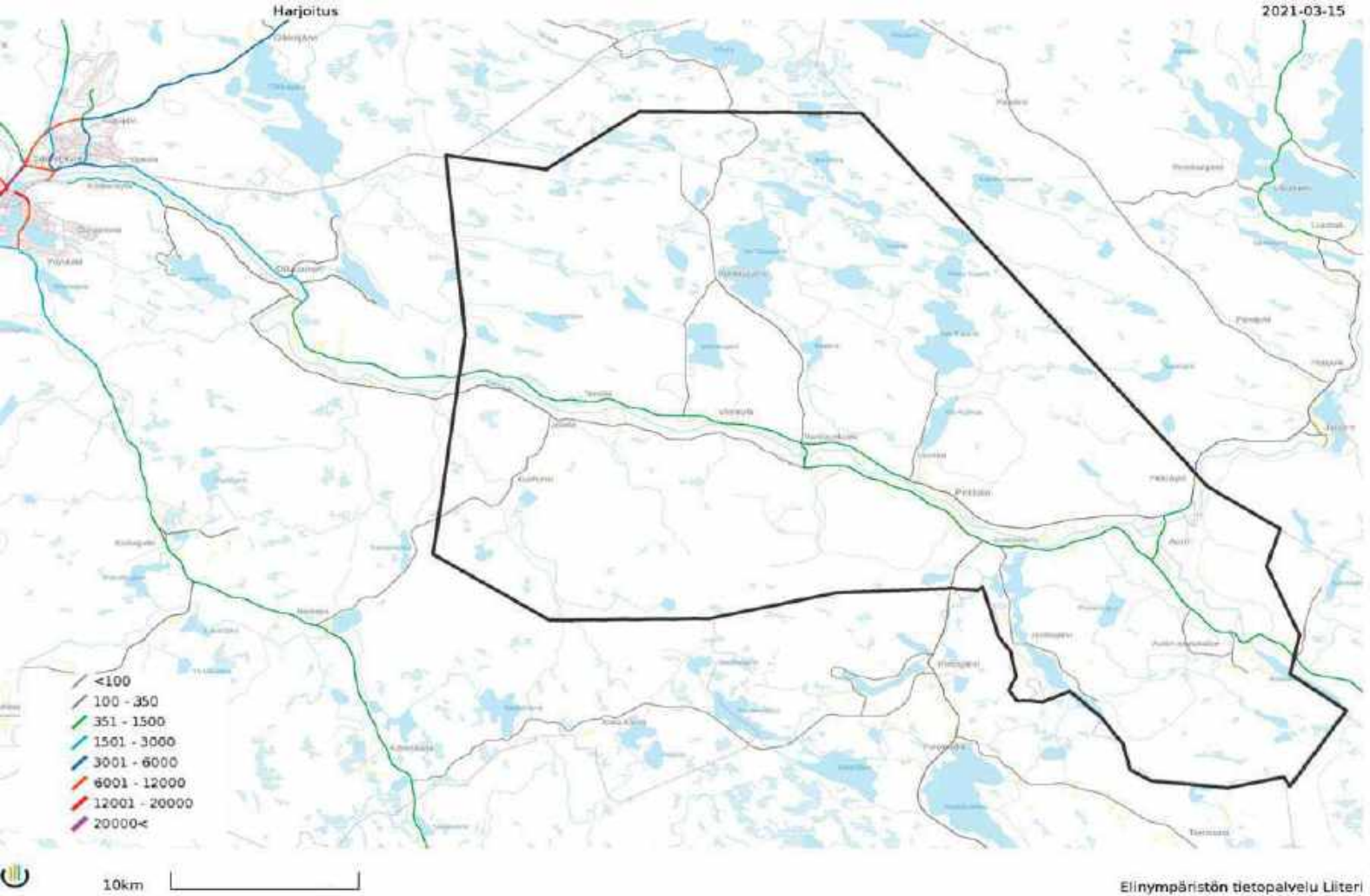
Aiemmin todettu Vanttauskosken asema alueen palvelukylänä korostuu myös alueen työpaikkojen jakautumisessa, sillä selvityksen mukaan selkeästi suurin osa alueen työpaikoista sijaitsee Vanttauskoskella. Elinkeinot painottuvat jalostukseen ja palveluihin. Muita alueen yritysten toimialoja ovat muun muassa matkailu, hoiva, kiinteistönhuolto, rakennus ja maatalous.

Liikenneselvitys

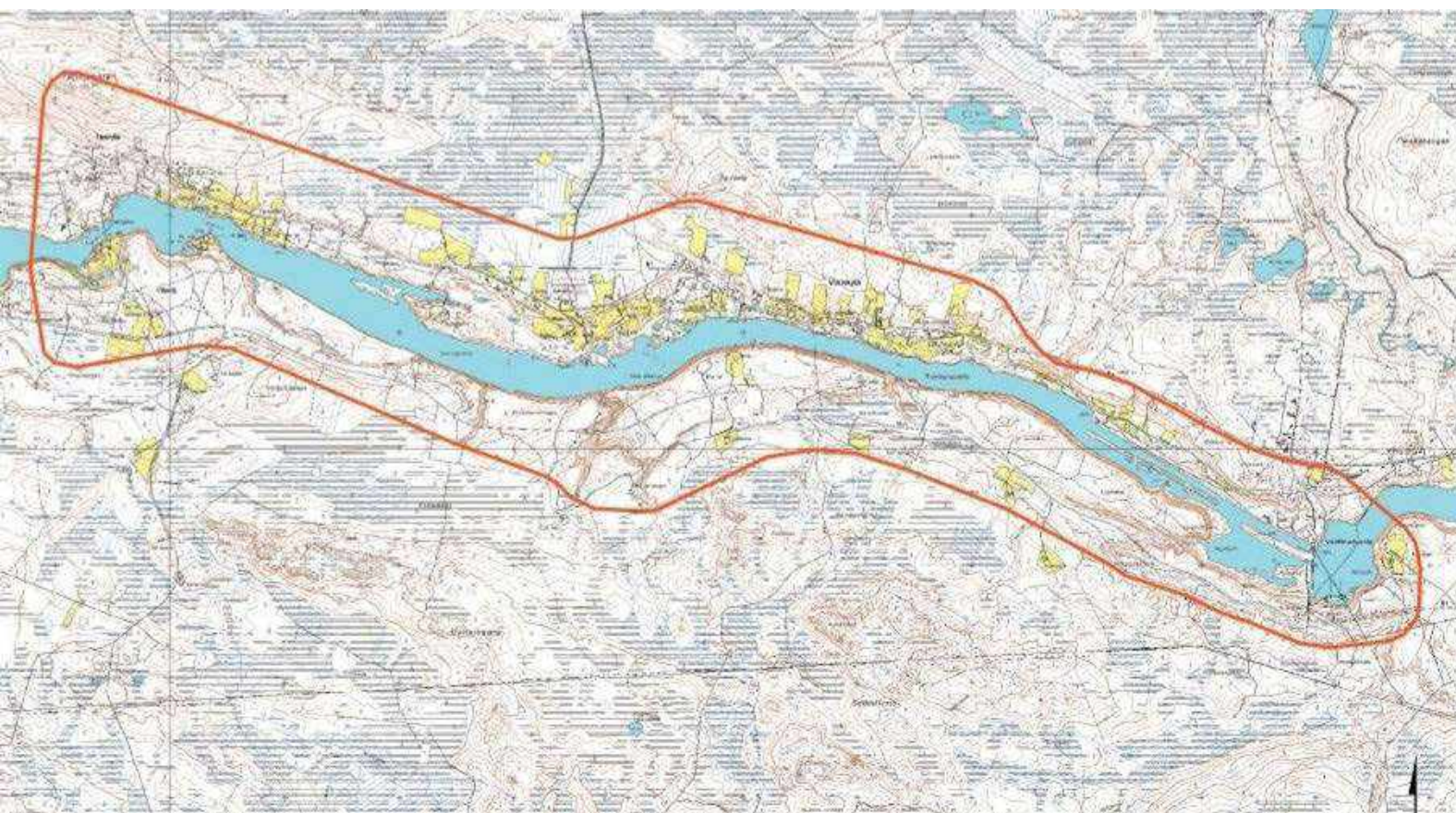
Liikenneselvityksen tuloksena havaittiin, että alueella on melko lailla olemattomat julkisen liikenteen yhteydet, sekä vain vähän kevyen liikenteen väyliä.

Alue sijaitsee Rovaniemen kaupungin itäosassa kantatie 81 varrella. Vanttauskosken länsipuolella kantatie kulkee Kemijoen pohjoispuolta, ja Vanttauskosken kohdalla kantatie ylittää Kemijoen vesivoimalaitoksen siltaa pitkin, kulkien itään joen eteläpuolta. Vastakkaisilla rannoilla kulkevat tiet ovat vähemmän liikennöityjä, kuin kantatie 81. Näillä teillä keskimääräinen vuorokausiliikenne on 100-350 ajoneuvoa, kantatie 81:llä liikennettä taas on 351-1500 moottoriajoneuvoa vuorokaudessa (kuva 4). Kylien välillä liikennettä saattaa olla enemmän, kuin 100-350 moottoriajoneuvoa vuorokaudessa, ja esimerkiksi Vanttauskosken ja Kaihuan, ja Auttin ja Pirttikosken välillä liikennettä on enemmän, kuin muualla saman tien alueella.

Alueella ei juurikaan ole joukkoliikennettä, mutta alueen läpi kulkee kaukoliikennedyhteys Rovaniemen ja Kuusamon välillä kaksi kertaa päivässä. Linja kulkee myös viikonloppuisin, tällöin kerran päivässä. Työmat-

Kuva 4. Alueen teiden vuorokausiliikennemäärät. Aineisto: Liiteri 03/21

Kuva 5. Viirinkylän arvokas maisema-alue. Lähde: Ympäristöhallinnon yhteinen verkkopalvelu https://www.ymparisto.fi/fi-FI/Lapinmaisemat/Etela_ja_KeskiLappi

kaliikenteen linjat liikennöivät kouluvuoden aikana arkisin, mukaan lukien syys-, talvi- ja joululomaviikot. Koululaisten kesäloman aikana tämä linja ei liikennöi.

Alueen tiestö on valaistu vain merkittävien kylien alueilta, joita ovat kaikki jokivarressa sijaitsevat kylät sekä Vanttausjärven alue. Teiden nopeusrajoitukset ovat pääasiassa 60-100 kilometriä tunnissa. Erikseen merkittyjä kevyenliikenteen väyliä alueella on vain Vanttauskosken ja Auttin kylissä.

Selvitys Yläkemijoen maisema-, luonto- ja virkistysalueista

Selvityksen keskeisenä sisältönä saatiin tietoa luonnon ja maiseman merkityksestä ja nykyisestä käytöstä Yläkemijoen alueella.

Yläkemijoen alueen keskiössä on alueen läpi virtaava Kemijoki. Kuten yhdyskuntarakenteen selvityksestä kävi ilmi, kylät ovat sijoittuneet nauhamaisesti Kemijoen varsillem. Joen olemassaolo on määrittänyt voimakkaasti kylien muodostumista ja sijoittumista. Joki on merkittävä myös valtakunnallisesti, sillä on pisin sisäjohti, ja se on ollut keskeisessä asemassa tukin uitossa.

Kemijoki on kohdealueella padottu Pirttikoskelta ja Vanttauskoskelta. Patoaminen on muuttanut joen luonnetta, ja säännöstelystä johtuva veden pinnankorkeuden vaihtelu on vaikuttanut joen ja sen rantojen käyttöön. Joen muuttuminen on vaikuttanut paljon myös asukkaiden identiteettiin ja joen arvostamiseen.

Myös kallionrepeämästä syntynyt Kemijoen ruhjelaakso vaikuttaa alueen luontoon. Ruhjelaakso alkaa Rovaniemeltä ja jatkuu Auttin Korouomaan saakka. Kemijoki, sen rannoilta nousevat harjut sekä Kivalon vaarajono ja Kaihuanvaara ovat keskeisiä maisematekijöitä alueella. Hyypiökivalo on Rovaniemen korkein kohta, ollen 362,2 metriä merenpinnan yläpuolella.

Yläkemijoen alueella sijaitsee maakunnallisesti ja valtakunnallisesti arvokkaaksi esitettyä maisemaa Auttissa ja Viirinkylässä. Viirinkylän kohdalla joen jyrkät rantatörmät kohtaavat Yläkemijoen alueelle tyypillisen maatalouden synnyttämän kulttuurimaiseman, mikä tekee alueesta maisemallisesti merkittävän. Kuvassa 5 on kuvattuna Viirinkylän maisemallisesti merkittävä kulttuurialue, joka on reilu 13 kilometriä pitkä vyöhyke. Alue seuraa Kemijoen molempia rantoja. Autti taas edustaa

jyrkkäpiirteistä jokivarren maisemaa.

Alueella on jo ennestään paljon luontoon ja maastoon pohjautuvaa virkistystoimintaa, kuten vaellusreittejä, kalastusta ja hiihtoa. Joen suvantokohdissa on luonnonmukaisia uimarantoja, ja yleiset uimapaidat on sijoitettu pääasiassa kyläkeskusten läheisyyteen. Alueella on myös kattava moottorikelkkareitistö.

Harava-kyselyn keskeiset tulokset

Tässä osiossa käsitellään lyhyesti Harava-kyselystä saadut tulokset. Kysely lähetettiin 99 henkilölle, ja siihen oli mahdollista vastata 8.3.-21.3.2021. Yläkemijoen alueelta kyselyyn vastasi 11 henkilöä. Kehityskuvan kannalta keskeisimmät tulokset liittyivät etenkin palveluihin, joukkoliikenteeseen, asumiseen sekä harrastusmahdollisuuksiin. Myös matkailusta saatu aluetieto oli merkittävää kehityskuvan laatimisen kannalta.

Suurin osa vastaajista oli sitä mieltä, että kohtuullinen asiointimatka peruspalveluiden saavuttamiseksi on 5-10 kilometriä. 0-5 kilometriä sekä 10-20 kilometriä olivat saaneet keskenään yhtä paljon ääniä, mutta niiden saama kannatus oli hieman vähäisempää, kuin 5-10 kilometrin etäisyyden saama kannatus. Palveluita kartoittaessa esiin nousi tarve etenkin terveydenhuoltoon liittyvien palveluiden kehittämisestä.

Olemassa olevista digitaalisista palveluista esiin nousi ruokakauppatilausten tekeminen, mutta huolenaiheena oli ikäihmisten mahdollisuudet ja osaaminen digipalveluiden käyttämiseen. Keskeiseksi tekijäksi digipalveluiden edistämiseksi nähtiin se, että käyttäjät osaisivat käyttää laitteita. Myös parempien internetyhteyksien tarve nousi esiin, ja moni vastasi, etteivät alueen tietoliikenneyhteydet ole riittävät. Jonkinlaista digiopastusta kaivattiin, jotta mahdollisimman moni voisi hyödyntää digitaalisia palveluita tulevaisuudessa.

Alueelle erityisesti kaivattua asumismuotoja olivat palvelu- ja vuokra-asunnot. Enemmistö vastaajista oli sitä mieltä, että kaupungin tulisi lisätä asuinrakennuspaikkojen määrää alueella. Alueen keskeisimpinä vetovoimatekijöinä pidettiin luontoa, sijaintia, yhteisöllisyyttä ja vapaa-ajan mahdollisuuksia. Samat tekijät nousivat merkittäviksi myös pitovoimatekijöitä kartoittaessa.

Hajautetun energiantuotannon muodoista halutuimpina pidettiin aurinkovoimaa,

sekä maalämpöä ja maalämpöpumppuja. Vähiten alueelle haluttiin tuulivoimaa. Tätä perusteltiin esimerkiksi alavalla maastolla, sekä sillä, että tuulivoimalat rumentaisivat maisemaa. Myöskään pienvesivoimaa ei haluttu, koska Kemijoki on alueella padottu jo kahdesta kohdasta.

Alueen vastaajista suurin osa ei käytä joukkoliikennettä, ja avoimissa vastauksissa toiveeksi nostettiin linja-autoliikenteen parantaminen. Varsinkin työmatkaliikenteeseen ja sen kehittämiseen toivottiin huomiointia. Avoimissa vastauksissa nostettiin kuitenkin esiin myös se, että toimivaa joukkoliikenneverkostoa on haastava suunnitella, jos alueella ei ole asukkaita.

Alueen sisä- ja ulkoharrastusmahdollisuuksista esiin nousi hiihtoladut, koulun liikuntasali ja yleisesti luontoperustaiset vapaa-ajan aktiviteetit. Kehityskohteiksi nostettiin ulkoreittien kehittäminen, nuorten kokoontumispaikan suunnittelu sekä jonkinlaisen yleisen kylätalon tai -tilan suunnittelu. Esiin nostettiin myös, että nuorten kokoontumispaikan yhteydessä olisi hyvä olla myös urheilumahdollisuus. Vastaajien mukaan kylätalolle tulisi saada toimivat digiyhteydet, jotta taloa voitaisiin hyödyntää esimerkiksi erilaisten kurssien järjestämisessä.

Matkailun kannalta vahvuuksina pidettiin luontoa ja maisemaa. Myös paikallishistoria nostettiin vahvuudeksi. Kiinnostavimmiksi nähtävyyksiksi listattiin Auttiköngäs ja jokialue yleisesti, sekä Pirttikosken piilopato. Vastaajien mielestä matkailun määrää tulisi lisätä jonkin verran.

Monipaikkaisuuden koettiin näkyvän Rovaniemellä, ja sitä pidettiin pääasiassa positiivisena ilmiönä kyläalueiden näkökulmasta. Haasteita monipaikkaisuuden edistämiseksi vastaajien mukaan tuo asuntojen vähäisyys sekä lainsäädäntöön liittyvät puutteet. Kaksoiskuntalaisuus nähtiin alueen positiivisen kehityksen edistäjänä.

Ohjausryhmältä saatu palaute

Tässä osiossa esitellään lyhyesti kehityskuvan luonnokseen ohjausryhmältä saatu palaute. Palautteen huomioimisesta on kerrottu työn aikana, mutta tässä osiossa on vielä eriteltyä kaikki palautteet, sekä niiden aikaansaamat toimet kehityskuvan viimeistelyssä.

1) Sillalle on jo suunniteltu paikka, Tennilän kohdalla Tervakari ainoa olosuhteiltaan mahdollinen kohta sillalle.

Palautteeseen reagoitiin toteamalla kehityskuvaan, että silta tai muu joen ylitys keino on mahdollista toteuttaa myös muualle, kuin Puurosenrantaan. Esimerkiksi Tennilän suunta on hyvinkin mahdollinen paikka sillalle, jos sinne on jo suunniteltu mahdollinen paikka. Kehityskuvassa siltaa ei kuitenkaan piirretty muualle, sillä ryhmä kokee sen palvelevan kehityskuvaa parhaiten nykyisellä paikallaan.

2) Kylien välillä on yhteistyötä ja esimerkiksi kesämarkkinat järjestetään yhdessä.

Kommentti ei aiheuttanut suuria toimia. Työryhmä oli tyytyväinen kuullessaan kylien välisestä yhteistyöstä, ja toivoo kehityskuvan motivoivan sen toteuttamiseen jatkossakin.

3) Pekkalan kohdalla on vanha lossin kulkuväylä.

Palaute tuki ensimmäiseen palautteen suunniteltuja toimia, eli joen ylityspaikan voi suunnitella muuallekin ja muullakin keinolla, kuin siltana. Yhtenä ideana on, että sillan voisi tehdä Tervakariin, ja Pekkalan kohdalle suunniteltaisiin kapulalossi tai veneyhteys.

4) Jonkinlainen palvelubussi on jo olemassa, Kemijoki Oy:n ylläpitämä, kuljettaa väkeä ilmaiseksi.

Palaute avasi uutta näkökulmaa alueeseen, mutta bussilinjasta ei löytynyt tietoa kovasta hausta huolimatta. Tämän takia kehityskuvassa säilytettiin idea palvelubussista, mutta selostukseen on lisätty kohta, jonka mukaan Kemijoki Oy:n bussilinjaa voi ja kannattaa hyödyntää, jos sellainen on jo olemassa. Lisäksi ehdotettiin Kemijoki Oy:n linjan kehittämistä siten, että siitä löytyisi paremmin tietoa myös ulkopuolisille.

5) Kaivattiin parempaa pyöräilyreitistöä koko alueelle.

Laajan kevyenliikenteen väylästäön suunnittelu ei tuntunut työryhmän mielestä alueelle sopivalta, mutta pyöräreittejä kehitetään esimerkiksi pientareiden laajennusten ja virkistysreitistön kautta. Luonnoksen esittelyn jälkeen virkistysreitistöä ja samalla pyöräilymahdollisuuksia on laajennettu myös Vantauskoskelta länteen. Tämän toivotaan olevan sopiva toimi koko alueen pyöräreitistön parantamiseksi.

tamiseksi.

6) *Juotaksella olemassa siltakohta*

Palautteeseen reagoitiin pätee sama vastaus, kuin palautteisiin numerot 1 ja 3.

7) *Juotasniemellä/Juotasjärvellä mahdollisuudet nykyistä monipuolisempiin virkistysmahdollisuuksiin. Alueella vanha tukinuihtopaikka sekä olemassa olevat laavut. Alue voisi olla kaiken kansan olohuone, jossa riittää aktiviteetteja sekä lapsille että aikuisille.*

Saadun palautteen perusteella Juotasniemi nostettiin yhdeksi kolmesta keskeisestä kehityskohteesta. Uittohistoriaa tuodaan esiin ehdotetulla tukkilaisradalla, ja alueen virkistyskäyttöpalveluita kehitetään. Juotasniemelle ehdotettiin esimerkiksi kyläkioskia. Alueelle on mahdollista sijoittaa myös jonkinlainen ulkolaiva/tanssilava.

8) *Kyläaluetta pitää kehittää tasapuolisesti*

Tasapuoliseen kehittämiseen on pyritty sillä, että esimerkiksi virkistyskäytön keskeisiä kehityskohteita on muuallakin, kuin Vanttauskoskella. Lisäksi koko alueen kattavan virkistysreitistön nähdään olevan osa koko alueen kehittämistä.

9) *Toive siitä, että kehitellään pyörätie tai jopa maastossa kulkeva kulkuväylä "Fatbikelle" ja kävelyyn/juoksuun soveltuva kuntopolku rengasreitiksi Yläkemiön ympäri*

Tätä tavoitellaan laajan virkistysreitistön avulla, joka kulkee kantatie 81:n ulkopuolella. Virkistysreitistö on suunniteltu niin, että siellä voi liikkua sekä kävelleen että erilaisilla pyörillä.

10) *Linja-auto pysäkeille voisi suunnitella hienot katokset, penkkien kera, missä voi pyöräretkellä pysähtyä, odotella linkkaria, syödä kesäpäivänä jäätelöä ja mihin laitetaan viestiä muille asukkaille tai kulkijoille. Kohtaamispaikka, koordinaatit ja tarinaa kylän historiasta.*

Konkreettisten linja-autokatosten suunnitteleminen on hieman liian yksityiskohtaista tämän työn luonteeseen nähden, joten kehityskuvaan ei nostettu näitä. Tarve levähdyspaikkojen kehittämisestä kuitenkin on nostettu esiin, ja kylän historiasta kertovien infotaulujen merkitystä on nostettu esiin.

11) *Uittohistoriaa voisi hyödyntää suunnitelmassa*

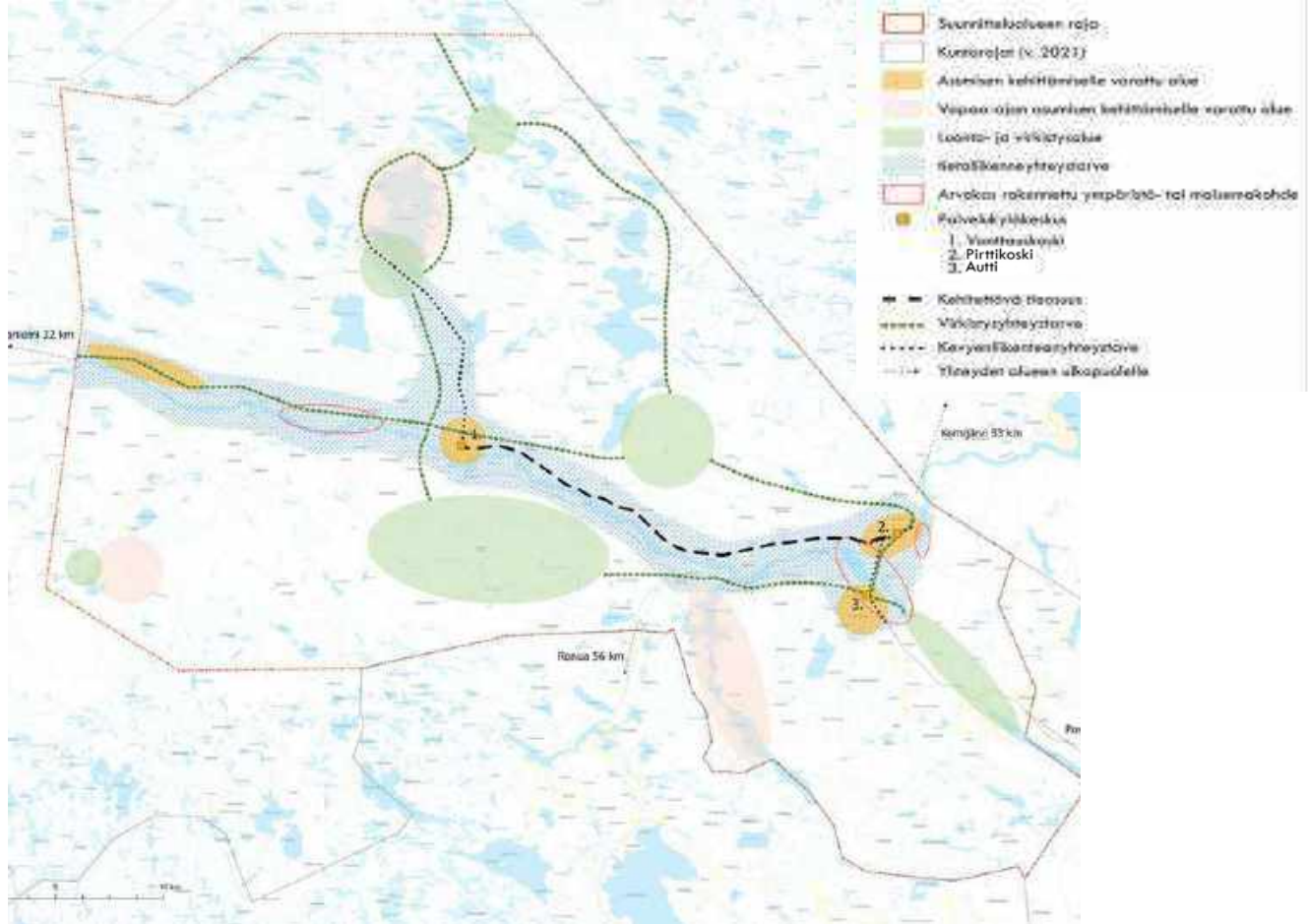
Uittohistoria ja tukkilaisperinteet nostettu osaksi Juotasniemen alueen kehittämistä. elinvoimaisuuteen, luonnon virkistyskäyttöön sekä matkailun vetovoimaisuuteen.

Kehityskuva

Tehtyjen selvitysten, saatujen kyselyvastausten sekä luonnoksesta saadun palautteen pohjalta syntyi Yläkemiön alueen kehityskuva 2035. Kehityskuvalle muodostui kolme keskeistä teemaa, joita olivat *Toimivat yhteydet*, *Luonnon ja perinnemaisemien potentiaali* sekä *Elinvoimaa matkailusta ja palveluista*.

Koko alueen elinvoimaisuuden edistämisen kannalta on tärkeää, että aluetta kehitetään kokonaisuutena. Kehityskuvan suunnittelussa on ollut tärkeää, että kehitysideoita ja -kohteita löytyisi koko alueelta, eikä vain esimerkiksi palvelukylästä. Kuten kuvasta 6 näkee, kehitysideoita on syntynyt varsinkin Kemiön läheisyyteen koko kohdealueelle, mutta kehityskohteita on myös esimerkiksi alueen pohjoisosissa. Tällä pyritään turvaamaan se, että kehityskuva huomioi mahdollisimman hyvin koko alueen, ja turvaa Yläkemiön alueen tulevaisuuden toimintakykyä kokonaisvaltaisesti.

Alueen vakituisen asumisen keskuskina kehitetään Vanttauskoskea, Pirttikoskea ja Auttia. Kehityskuvassa näihin kyliin on merkitty asumisen kehittämiseksi varattu alue, millä tarkoitetaan pääasiassa esimerkiksi vuokra-asuntojen ja palveluasuntojen lisäämistä alueille. Vuokraaminen tapahtuisi pääasiassa yksityisten omistajien kautta siten, että tarkoitukseen hyödynnettäisiin alueella tyhjillään olevia asuntoja. Toive nimenomaan vuokra- ja palveluasuntojen lisäämisestä alueelle nousi saaduista kyselyvastauksista, kun selkeästi suurin osa alueen vastaajista toivoi näitä kahta asumismuotoa. Osassa kyselyvastauksista nostettiin esiin myös mahdollisen uuden päiväkodin tarve Vanttauskosken alueelle. Tästä syntyi idea siitä, että palvelukoti ja päiväkoti voisivat toimia saman pihapiirin alueella, ja tehdä yhteistyötä keskenään. Päiväkodista voitaisiin käydä esimerkiksi vierailulla palvelukodissa, jolloin palvelukodin asukkaat saisivat piristystä päiviinsä. Uutta päiväkotia ei kuitenkaan olla suunniteltu varsinaisesti osaksi kehityskuvaa.

Kuva 6. Yläkemijoen kehityskuva 2035 Tekijä: Anna Kupila, Taustakartta: MML 03/21

Myös Tennilään on merkitty asumisen kehittämiseksi varattu alue. Tennilä sijaitsee hieman etäämmällä alueen omista palveluista, aivan Yläkemijoen länsirajalla, mutta juuri sen sijainti on keskeinen tekijä asumisen kehittämistä ajatellen. Koska Tennilä sijaitsee alueen länsirajalla, se on alueen kylistä lähimpänä Rovaniemen palveluita, vain noin 30 kilometrin päässä. Tämä voi houkutella alueelle asukkaita, jotka haluavat asua maaseudulla, mutta silti olla suhteellisen lähellä kaupungin palveluita.

Muut kehityskuvassa esitettävät ideat keskittyvät matkailun ja luonnon potentiaalien hyödyntämiseen, sekä alueen sisäisten ja ulkoisten yhteyksien parantamiseen. Alueen luonto on ainutlaatuista, ja kehityskuvan yhtenä tavoitteena on saada houkuteltua alueelle enemmän vakituksia asukkaita, sekä kausiasukkaita ja vierailijoita nimenomaan luonnon vetovoimaa hyödyntäen. Kausi-asukkaita varten kehityskuvassa on suunniteltu vapaa-ajan asumisen kehittämiseksi varattu alue Vanttausjärvelle, Juotasjärvelle ja alueen lounaisosaan. Nämä alueet nähdään otollisina vapaa-ajan

asumisen kannalta, sillä luonnonolosuhteiltaan ne ovat vetovoimaisia esimerkiksi lähellä olevien järvien ansiosta. Juotasjärvi ja Vanttausjärvi ovat myös kohtuullisen matkan päässä alueen palveluista, sillä Vanttausjärvi on Vanttauskosken läheisyydessä, ja Juotasjärveltä ei ole kovinkaan pitkä matka mihinkään kolmesta merkittävästä kyläalueesta. Juotasjärven läheisyydessä Juotasniemellä on myös virkistyskäyttöön soveltuvaa aluetta, jota pyritään kehittämään sekä alueella asuville, että siellä vieraileville mieluisaksi oleskeluympäristöksi.

Alueen arvokkaat rakennetun ympäristön kohteet ja arvokkaat maisema-alueet vaativat niiden historiaa ja ominaispiirteitä kunnioittavaa kehitystä. Tämän takia kehityskuvassa on merkitty nämä alueet Viirinkylässä, Auttissa sekä Pirttikosken voimalaitoksen luona omalla "Arvokas rakennettu ympäristö- tai maisemakohde" merkinnällä. Merkinnän taustalla on ajatus siitä, että esimerkiksi rakennusten entisöinti toteutettaisiin näillä alueilla niin, että korvaava rakennus tehtäisiin samanlaiseksi kuin alkuperäinen rakennus. Jos mahdollis-

ta, jopa samoja menetelmiä hyödyntäen. Myös mahdollinen luonnon virkistyskäytön kehittäminen tehdään niin, ettei se turmele merkittäviä maisema-alueita. Näillä keinoilla alueen ominaispiirteet saadaan säilytettyä, vaikka rakennuksia pitäisi uusia, tai virkistyskäyttömahdollisuuksia kehitettäisiin matkailijoita vetävämmiksi.

Seuraavaksi kehityskuvassa olevia ideoita avataan kunkin aiemmin mainitun teeman kautta. Jokaiseen teemaan on upotettu konsepteja, jotka vievät teeman ydinideaa eteenpäin. Lisäksi teemoihin on luotu käyttäjänäkökulma, jonka avulla teemaan liittyviä toimia ja konsepteja saadaan havainnollistettua konkreettisemmin alueella asuville ihmisille.

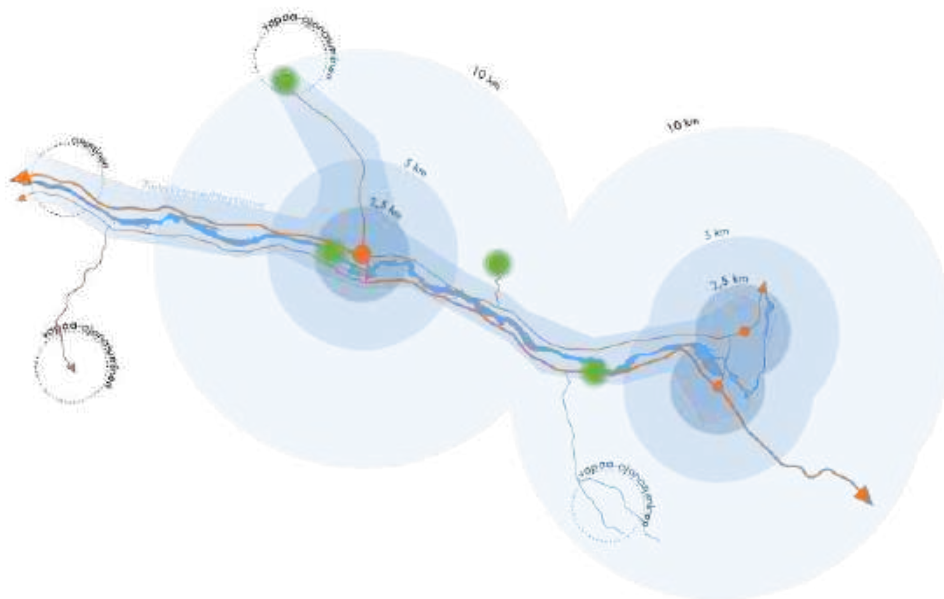
Toimivat yhteydet

Yläkemijoen alueella on jo pitkään pyritty kehittämään tietoliikenneyhteyksiä, ja ne ovat tämänkin kehityskuvan keskiössä. Koronaviruksen mukanaan tuoma etätyöskentely tulee todennäköisesti ainakin joiltain osin jäämään osaksi yhteiskuntaa, ja toimivilla tietoliikenneyhteyksillä alueelle voidaan houkuttaa etätyöskenteleviä vapaa-ajan asujia, jotka tuovat mukanaan toivottua elinvoimaa. Tietoliikennetarve on merkitty Kemijoen molemmin puolin koko alueen läpi, sekä Vanttauskoskelta poh-

joiseen Vanttausjärvelle (kuva 7). Tietoliikenneyhteyksien toteuttaminen vaatii kuitenkin panostusta ja vetovastuusta alueella asuvilta henkilöiltä. Asukkaat ovat aktiivisia omien kyliensä kehittämisessä, joten varmasti myös tietoliikenneyhteyksien kehittämiseen löydetään sopivat henkilöt, esimerkiksi yksi jokaisesta kylästä.

Tietoliikenneyhteyksien kehittäminen mahdollistaa myös laajemmat harrastusmahdollisuudet alueelle. Alueen kyselyvastauksissa nostettiin esiin sitä, että etäyhteyksillä voitaisiin järjestää esimerkiksi erilaisia kursseja ja muita aktiviteetteja alueelle. Kielten opiskelu, käsityöt ja puutyöt ovat esimerkkejä harrastuksista, joita voitaisiin toteuttaa etäyhteyksien avulla. Yläkemijoella kurssit voitaisiin järjestää esimerkiksi ilta-aikaan koululla tai myöhemmin esiin tulevan palvelukeskuksen tiloissa.

Yhtenä uutena konseptina alueelle esitetään maisemaetätyöpisteitä (kuva 8). Oma koti ei ole kaikille mieluisin ja inspiroivin työskentely-ympäristö, varsinkaan, jos kotona satuu olemaan myös esimerkiksi pieniä lapsia. Tämän takia kodin ulkopuolella oleva työpiste voidaan nähdä houkuttelevana mahdollisuutena. Maisemaetätyöpisteitä sijoitettaisiin alueelle esimerkiksi Tennilän ja Vanttauskosken, tai Vanttauskosken ja Vanttausjärven välille, ja

Kuva 7. Havainnollistus alueen yhteystarpeista sekä etäisyyksistä. Tekijä: Anna Kupila 2021

Kuva 8. Maisemaetätyöpiste. Tekijä: Maija Malmivaara 2021

ihmiset voisivat varata ne itselleen etätyöskentelyä varten. Etätyöpisteet sijaitsisivat luonnon keskellä rauhallisessa ympäristössä, jolloin työhön keskittyminen on helpompaa häiriötekijöiden ollessa minimissään. Tauoilla voi käydä nauttimassa Yläkemijoen alueen kauniista luonnosta. Etätyöpisteiden katoille asennettaisiin aurinkokennot, jolloin niiden sähköntuotanto olisi osittain omavaraista. Etätyöpisteet liitettäisiin toki myös sähköverkkoon. Muilta osin etätyöpisteiden varustelu pidettäisiin suhteellisen vähäisenä, eikä niitä olisi tarkoitus liittää esimerkiksi vesijohtoverkkoon.

Osana toimivien yhteyksien kehittämistä on myös kevyen liikenteen kehittäminen. Selkeä kevyen liikenteen yhteystarve on määritelty kehityskuvassa Pirttikosken ja Auttin välillä, sillä tämän nähdään lisäävän ja helpottavan kylien välillä liikkumista, ja näin mahdollisesti lisäävän myös kylien välistä yhteistyötä. Myös Vanttauskosken ja Vanttausjärven välille on merkitty kevyen liikenteen yhteystarve. Näille alueille kehityskuvassa on ajateltu esimerkiksi kevyen liikenteen väylän suunnittelemista.

Näiden lisäksi esimerkiksi pyöräilyn

edellytyksiä halutaan parantaa Pirttikosken ja Vanttauskosken välillä Kemijoen pohjoispuolella. Tällä tiellä on vähemmän liikennettä kuin kantatiellä 81, minkä takia se nähdään otollisena kevyen liikenteen kehittämiseksi. Kehityskuvassa alueella on käytetty merkintää ”kehitettävä tieosuus”, ja tällä tarkoitetaan esimerkiksi pientareen leventämistä niin, että tien vierustalla on turvallisempi liikkua.

Ohjausryhmältä saadun palautteen perusteella kehityskuvaan merkittiin kevyen liikenteen yhteystarve/kehitettävä tieosuus myös Vanttauskoskelta länteen kantatie 81 varrelle. Tällä tieosuudella ajatuksena oli erillisen, hiekkapohjaisen reitin suunnitteleminen. Reitti olisi verrattavissa esimerkiksi maastopyöräilyreittiin, ja se olisi selkeästi tien ulkopuolella, vain kevyen liikenteen käytettävissä. Talvella reittiä voisi hyödyntää esimerkiksi moottorikelkkailussa.

Koska Yläkemijoen alueella palvelut ovat voimakkaasti keskittyneet Vanttauskoskelle, kehityskuvassa alueelle on ideoitu alueen sisällä liikkuva palvelubussi. Bussi ei liikkuisi tietyn, säännöllisen linjan mukaisesti, vaan se

olisi tarpeen mukaan tilattavissa. Tilaus voitaisiin suorittaa esimerkiksi sovelluksen kautta, jolloin myös muille mahdollisen reitin varrella asuville lähtisi tieto siitä, että bussi on kulke-massa. Tällä tavalla käyttöastetta saataisiin nos-tettua.

Ohjausryhmän mukaan Kemijoki Oy liikennöi alueella jo jonkinlaista palvelubussia, jolla asukkaat pääsevät ilmaiseksi kulkemaan esimerkiksi Rovaniemelle asioi-le. Tästä ei kuitenkaan löytynyt oikein tietoa, ja kehityskuvan laatijaryhmälle jäi hieman epäselväksi sen toiminta. On kuitenkin hyvä, että Kemijoki Oy liikennöi alueella, ja myös tämän liikennöinnin kehittäminen olisi mahdol-lisuus palvelubussikonseptin toteuttamiseen. Esimerkiksi parempi informointi asiasta myös alueen ulkopuolisille voisi olla hyödyllistä.

Keskeinen tekijä alueen yhteyksien kehittämisessä on alueella olevien paikkojen löytäminen. Alueen luontokohteita pyritään kehittämään osana teemaa "luonnon ja perin-nemaisemien potentiaali", mutta kohteiden kehittämisellä ei ole suurtakaan hyötyä, jos kohteet eivät ole helposti löydettävissä. Info-taulut alueen merkittävistä kohteista paran-tavat myös ymmärrystä alueen historiasta. Tällaisia merkittävän historiataustan omaavia kohteita alueella ovat esimerkiksi Kemijoen tukinuittoalue varsinkin Juotasniemellä, Pirt-tikosken voimalaitos ympäröivine alueineen sekä maisemallisesti arvokkaat kyläalueet. Tä-män lisäksi alueella jo olemassa olevien luon-tokohteiden opasteita olisi hyvä kehittää, ja esimerkiksi Kaihuanvaaran tai Kivaloiden opas-teiden kehitys on yhtenä kehitysideana työssä. Myös kylien kylttejä ja opasteita olisi hyvä pa-rantaa, ja esimerkiksi Vanttauskosken kylän rajalle voisi laittaa "mainoskyltin", joka toivot-taa matkailijat tervetulleeksi Vanttauskosken kylään.

Ohjausryhmältä saadun palautteen perusteella opasteiden ja bussipysäkkien yhteyteen kaivattaisiin levähdyspisteitä, joissa esi-merkiksi pyöräilijät ja retkeilijät voisivat pitää pienen levähdystauon Yläkemijoen kauniista maisemista nauttien. Levähdyspaikat tulee si-joittaa siten, että ne sijaitsevat suhteellisen ta-saisen matkan päässä toisistaan. Niiden tulee olla myös sellaisissa paikoissa, joissa retkeilijöi-den on miellyttävää ja turvallista pitää taukoa. Esimerkiksi Juotasniemelle, Puurosenrannan läheisyyteen sekä Vanttausjärvelle on suun-

nitteilla virkistysalueita, joita voidaan samalla hyödyntää levähdyspisteinä. Näiden lisäksi alueen historiasta kertovat infotaulut voisi si-joittaa niin, että tien varressa sijaitessaan ne ovat jonkinlaisella levennyksellä. Tällöin niiden läheisyyteen mahtuisi myös maisemaan ja alueen henkeen sopivat pirtinpöytä ja tuolit tai muut levähtämiseen käytettävät kalusteet. Myös virkistysreitistön varteen sijoittuvien infotaulujen yhteyteen olisi hyvä saada pieni-muotoisia taukopaikkoja.

Teeman käyttäjänäkökulma

Toimivien yhteyksien käyttäjänäkö-kulmana on 12-vuotias koululainen, Okko. Hän on muuttanut Yläkemijoen alueelle muu-tamia vuosia aiemmin, ja käy koulua Vanttaus-kosken alakoulussa. Yläkemijoelle he päätyivät, koska hänen äitinsä on alueelta kotoisin.

Alueen hyvin toimivat tietoliiken-neyhteydet mahdollistavat sen, että perheen isä pystyy työskentelemään pääasiassa etänä. Hän työskentelee ohjelmistoalan yrityksessä, ja jou-tuu käymään Rovaniemen keskustassa sijait-sevassa konttorilla harvakseltaan. Parannetut tietoliikennetyhteydet ovat tuoneet uusia opis-kelumahdollisuuksia myös Vanttauskosken kouluun. Vaikkei alueen lapsimäärä ole suuri, etäyhteyksien avulla koulussa voidaan opiskel-la aineita, joita ei tavallisesti opiskella pienillä paikkakunnilla. Koulu on mukana erilaisissa yhteistyöprojekteissa, ja yläasteella esimerkiksi valinnaisten kielten valikoima on suuri. Vaihto-ehtoina on esimerkiksi italian, kiinan ja espan-jan kielten opiskelu etäyhteyksien välityksellä.

Vapaa-ajallaan Okko pelaa tietokone-pelejä ja käy partiossa. Metsässä ja luonnos-sa toimiminen on Okolle tuttua, ja hän tietää, mistä löytyvät parhaat sienestyspaikat ja vael-lusreitit. Myös kalastaminen on Okolle tuttua. Yläkemijoen kaikkialla lähellä oleva luonto on mahdollistanut sen, että Okko on jo piene-nä mummolassa vieraillessaan voinut liikkua alueen metsissä.

Alueen järjestöillä on hyvät yhteydet maan muihin eri kerhoihin ja järjestöihin ja pai-kalliset partiolaiset kutsutaan välillä mukaan esittelemään erätaitoja esimerkiksi esi kaupun-kien lapsiryhmille. Kesällä kivaloilla järjeste-tään yhteistyössä Oulun partiojärjestön kans-sa kesäleiri, jonne on tulossa osallistujia lähes koko maan alueelta.

Koska Okko on etevä tietotekniikan

käyttäjää, hän oli mukana muiden alueen nuorten kanssa opastamassa alueen kylätalolla Kyläwoltin käyttöä. Kun Okko saa moottorikelkkakortin, hän haluaa tienata taskurahaa kuljettamalla kyläwoltin palveluita tulevaisuudessa. Kyläwoltista on enemmän tietoa tämän selostuksen myöhemmässä vaiheessa.

Luonnon ja perinnemaisemien potentiaali

Yläkemijoen luonto on kaunista ja pienipiirteistä, ja luonnon potentiaalin hyödyntäminen on keskeistä alueen elinvoimaisuuden säilyttämisessä ja lisäämisessä. Kehityskuvassa alueelle on suunniteltu laaja virkistysreitistö, jonka kokonaismatka on noin 100 kilometriä (kuva 9). Reitti on rengasreitistö, jolloin sillä voi tehdä joko päivävaelluksia lyhyemmillä reiteillä, tai kiertää useamman päivän patikointimatkan. Reitti on pyritty suunnittelemaan niin, että se kattaisi alueen mahdollisimman laajasti, ja esittelisi alueen monipuolista luontoa eri puolilla aluetta. Reitistö yhdistää alueen niin Posion suunnalle ja Korouomaan kuin Sodankyläntien suunnan retkeilymahdollisuuksiin.

Koska reitti on pitkä, sen varrelle on kaavailtu muutamia autiotupia ja laavuja. Esimerkiksi Kaihuanvaarasta pohjoiseen lähtevän osuuden varrelle on osoitettu autiotupa ja pari laavua, joilla retkeilijät voisivat tarvittaessa yöpyä. Autiotupia ja laavuja voisi hyödyntää myös taukopaikkana päiväretken yhteydessä.

Luontopolun ohella alueelle on suunniteltu muitakin keinoja liikkua luonnossa. Yhtenä ajatuksena on triathlon-tyylinen liikkumisratkaisu, jossa retkeilijät voisivat kulkea osan matkasta vaeltaen, osan maastopyöräillen ja osan meloen. Näin retkeilijät saavat kokea luonnon usean eri ulottuvuuden kautta. Triathlon tyyllisen retken suorittaminen ei kuitenkaan olisi pakollinen vaihtoehto, vaan halutessaan retkeilijä voi kiertää lenkin kokonaan kävellen tai pyöräillen.

Teemaan on suunniteltu neljä siihen liittyvää konseptia. Näitä ovat Yhteydessä luontoon -sovellus, maisemaetätyöpiste, luontokeskus sekä joen ylitys (kuva 10). Maisemaetätyöpiste on avattu tarkemmin jo edellistä teemaa käsiteltäessä, mutta kuvassa 9 on havainnollistettuna maisemaetätyöpisteiden mahdollinen sijoittaminen. Kuvasta käy hyvin ilmi, kuinka etätyöpisteitä olisi laajasti ympäri Yläkemijoen aluetta. Pisteet on helposti saavutettavissa, ja ne

ovat virkistysreitistön läheisyydessä.

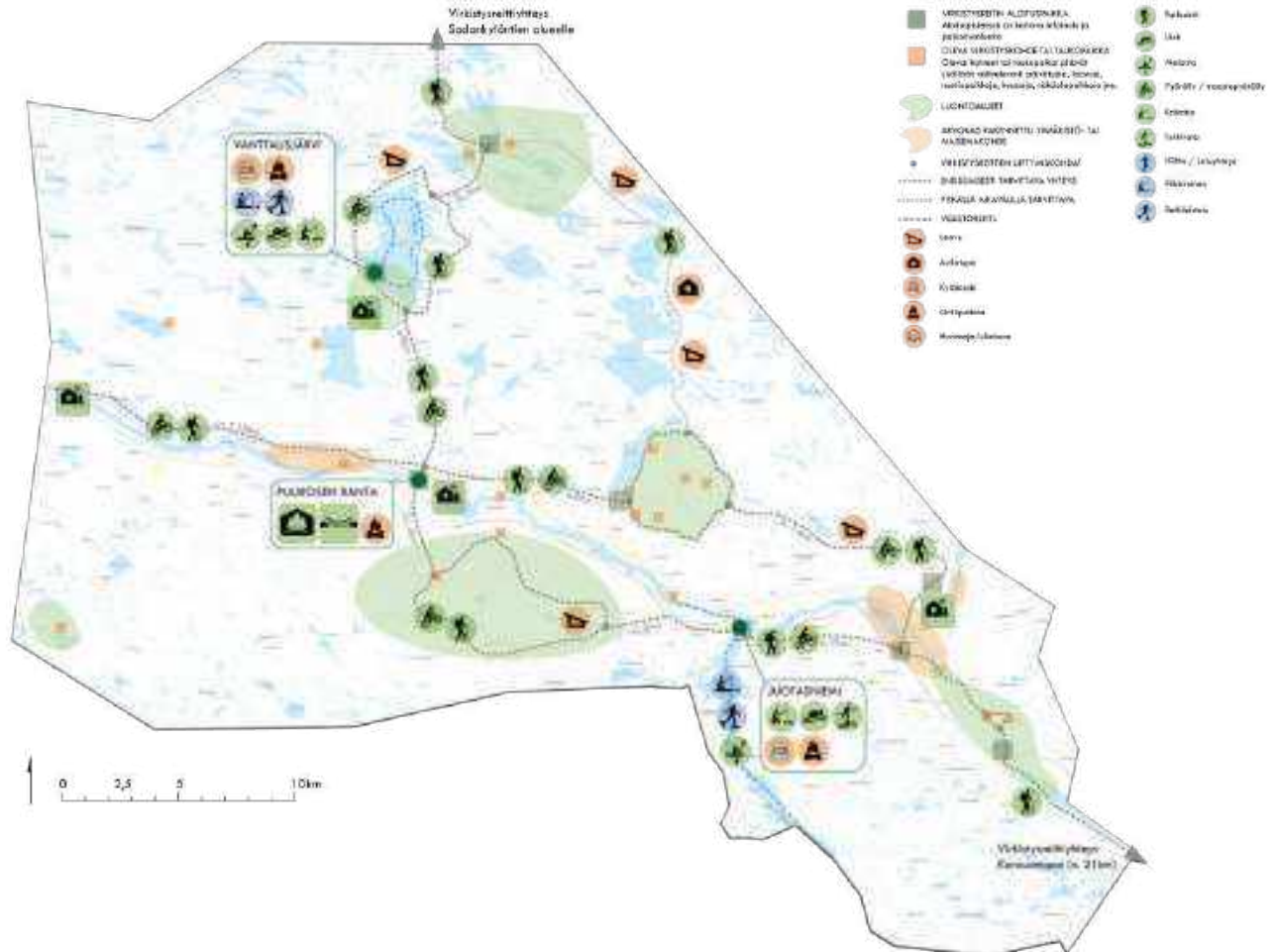
Jotta reitistöä saataisiin mahdollisimman helposti kuljettava, Kemijoen yli on päästävä helposti ja turvallisesti. Tämän takia kehityskuvaan on laadittu yhteystarve joen yli. Ideana on ollut esimerkiksi riippusillan tai kapulalossin tekeminen. Riippusillan sijainti voisi olla esimerkiksi Puurosenrannassa aivan Vanttauskosken kupeessa, tai vaihtoehtoisesti etäämmällä Tennilässä tai Viirinkylässä, tai padon toisella puolella Juotasniemellä. Ohjausryhmän kommentteista kävi ilmi, että Pekkalaissa on aiemmin ollut lossipaikka, jolloin kapulalossi voisi olla mahdollista toteuttaa Pekkalan lähistölle. Kapulalossi voisi olla elämys myös alueella vieraileville henkilöille, sillä niillä liikumista ei pääse kokeilemaan kauhean monessa paikassa.

Alueen luontokohteet ja -reitit voitaisiin koota yhdelle mobiilialustalle, esimerkiksi puhelinsovellukseen. Täältä löytyisi helposti esimerkiksi parkkipaikat, kohteiden tarkat sijainnit sekä tietoa alueen historiasta. Myös alueen muut palvelut löytyisivät helposti sovelluksen kautta. Reittien varsille voitaisiin asentaa esimerkiksi QR-koodeja, jotka sisältävät tietoa alueesta. Näitä koodeja voisi lukea sovelluksen kautta.

Luonnon ja perinnemaisemien potentiaalin kannalta keskeisiksi kohteiksi teemassa on nostettu Puurosenranta, Vanttausjärvi sekä Juotasniemi. Nämä kolme aluetta on suunniteltu eräänlaisiksi retkeilykeskuksiksi, joista löytyy laajasti erilaista toimintaa ja virkistyskäyttämahdollisuuksia. Juotasniemi nostettiin yhdeksi kohteeksi ohjausryhmältä saadun palautteen perusteella. Kaikilta alueilta löytyy esimerkiksi nuotiopaikat, joissa retkeilijät voivat istua grillaamassa.

Puurosenrannan kehittäminen nostettiin keskiöön jo kurssin alussa järjestetyssä virtuaalimaastokierroksessa, sekä saaduissa kyselyvastauksissa. Puurosenrantaan sijoittuu luontokeskus, joka palvelee monipuolisesti alueen luonnossa liikkujia. Keskukseen yhteydessä on paikoitustilaa, veneenlaskupaikka sekä grillausmahdollisuus. Puurosenrannasta on helppo lähteä kokeilemaan erilaisia joen tarjoamia aktiviteetteja, kuten melontaa, veneilyä tai sup-lautailua.

Kehityskuvassa Puurosenrannan yhteyteen on suunniteltu myös joen ylitystarve, jonka toteutus kuitenkin tarkentuu jatkosuun-

Kuva 9. Havainnollistus luontoreitistöstä, sekä alueen eri virkistyskäyttämömahdollisuuksista
Tekijä: Anna Kupila, taustakartta MML 03/2021

nittelussa. Kuten aiemmin todettu, ylityspaikka voitaisiin toteuttaa myös esimerkiksi Tennilän, Pekkalan tai Juotasniemen alueille.

Vanttausjärvi toimii alueen pohjoisosassa luonnossa liikkumisen keskuksena. Sieltä käsin on mahdollista aloittaa virkistysreitti patikoiden, pyöräillen, meloen tai talviaikaan retkiluistellen. Vanttausjärven keskusta on suunniteltu paikka kyläkioskille, joka palvelee luonnossa liikkuja. Kioskin ylläpidosta voivat vastata esimerkiksi alueella toimivat järjestöt yhteistyössä paikallisten nuorten kanssa.

Vanttausjärven ympäristöön keskittyy vapaa-ajan asumista, ja paikka on otollinen myös maisemaetätyöpaikoiden sijoittamiseen. Lisäksi grillaus, uiminen, pilkkiminen ja kalastaminen on mahdollista Vanttausjärvellä. Näiden lisäksi erilainen kausiluontoinen harrastaminen, kuten sup-lautailu tai lumikenkäily, voisivat olla mahdollisia.

Juotasniemeä kehitetään koko perheelle sopivana kohteena, jossa on mahdollisuus uida, kalastaa, grillata tai testata taitojaan tukkiradalla. Kemijoella on ollut keskeinen rooli tukinuitossa, ja tätä perinnettä halutaan tuoda esiin osana Juotasniemen alueen kehittämistä. Tukkiradalla voitaisiin järjestää myös tukkilaiskisoja, mikä monipuolistaisi alueen tapahtu-

Kuva 10. Teeman konseptit

mavalikoimaa. Kuvassa 11 on havainnollistettu tukilla tasapainoilua.

Juotasniemen rantaan sijoittuu kyläkioski, jonka ylläpidosta vastaavat esimerkiksi alueella toimivat järjestöt yhteistyössä paikallisten nuorten kanssa. Juotasniemeen on suunniteltu myös huvimajan tai ulkolavan paikka, joka mahdollistaa erilaisten tapahtumien järjestämisen. Mahdollisia tapahtumia ovat esimerkiksi lavatanssit tai kesäteatteri.

Juotasniemen nykyistä veneenlasku-

paikkaa kehitetään niin, että myös melojien on helppo rantautua laskupaikalle. Tulevaisuudessa alueella olisi syytä tutkia mahdollisuutta venetaksi- tai lossiyhteydelle Juotasniemeltä Pekkalaan.

Luontoreitistön ja triathlon-ajatuksen ohella alueen marjastus- ja sienestysmahdollisuudet ovat myös yksi vetovoimatekijä. Jokamiehenoikeuksien nojalla marjastusta tai sienestystä voi harjoittaa lähes missä tahansa, ja luontoreittien oheen voisi laittaa esimerkiksi tietoa siitä, mitä sieniä tai marjoja alueelta löytyy. Myös Yhteydessä luontoon -sovellusta voisi hyödyntää lajitietojen levittämisessä, ja halukkaat voisivat myös merkitä sinne esimerkiksi hyviä marjastuspaikkoja.

Teeman käyttäjänäkökulma

Virkistyskäyttöteeman käyttäjänäkökulmana on sporttinen ja vauhdikas 32-vuotias Saana, joka työskentelee Helsingissä projektikoordinaattorina. Työ on luonteeltaan sellaista, että sitä voi osittain tehdä myös etänä, ja Saanalle onkin muodostunut tavaksi lähteä toisinaan pidennetyiksi viikonlopuiksi etätöihin eri paikkoihin, myös ulkomaille.

Kaukomaat on kuitenkin isoilta osin jo

kierretty, ja vanha hiihtoharrastus on alkanut taas kiinnostaa Saanaa. Kotimaanmatkailu on suosittua, ja monet Saanan ystävät ovat julkaisseet sosiaalisesta mediasta kuvia Suomen lapin luontokohteista. Selaillessaan Instagramia hän törmäsi idylliseen Yläkemijoen alueeseen, ja näki kuvia maisemaetätyöpisteistä. Saana innostui, ja alkoi etsiä lisää tietoa välittömästi.

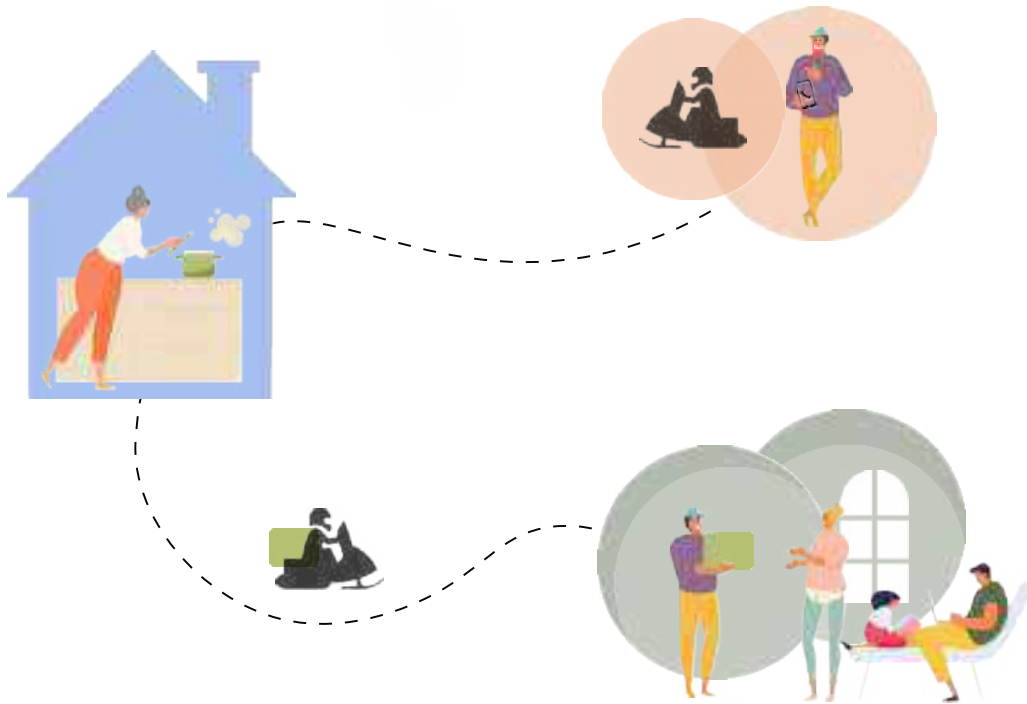
Lopulta Saana päätti varata huoneen Kemijoen varressa sijaitsevasta kievarista. Kievarin omistaja kertoi sen olleen aiemmin tyhjiään oleva mökki, jonka hän oli ostanut ja kunnostanut bed&breakfast -tyyppiseksi majataloksi. Sijainniltaan kievari on loistavalla paikalla, aivan alueen laajojen retkeilyreittien läheisyydessä. Sinne saa myös tilattua vuokratavat hiihtovälineet ja lumikengät, joten matkatavaratkin saa mahtumaan yhteen rinkaankin. Pidentetty viikonloppu vierähti nopeasti alueen luontokohteisiin tutustuesssa, ja paljon jäi vielä näkemättäkin. Kiinnostus aluetta kohtaan kuitenkin jäi, ja Saana aikoo tulla alueelle uudestaan ja kertoa siitä myös ystävilleen.

Elinvoimaa matkailusta ja palveluista

Elinvoimaa matkailusta ja palveluista -teeman keskiössä on alueen matkailuedellytysten pa-

Kuva 12. Havainnollistus elämysmatkailumahdollisuuksista alueella. Tekijä: Maija Malmivaara 2021

Kuva 13. Kyläwoltin toiminta. Tekijä: Maija Malmivaara 2021

rantaminen. Alueen ominaispiirteensä on tietynlainen pienipiirteisyys, ja myös matkailun edellytyksiä pyritään kehittämään tämän kautta. On kuitenkin tärkeä muistaa, ettei alueesta olla suunnittelemassa uutta matkailukeskusta tai turistien ykköskohdetta, vaan matkailua ollaan kehittämässä pienimuotoisesti alueen omia vahvuuksia hyödyntäen.

Matkailusta pyritään saamaan ympärivuotista panostamalla retkeilyreistön ohella myös talvilajeihin. Esimerkiksi retkiluistelureitti Vanttausjärvelle ja kattavimmat hiihtoladut nykyisen todella kattavan moottorikelkkareistön ohelle kehittäisivät alueen talvimatkailua niin paikallisten kuin alueella vierailevien näkökulmasta. Kesälajeiksi voisi nostaa maastopyöräilyn, kanoottimelonnin tai sup-lautailun Vanttausjärvellä tai Juotasniemellä. Juotasniemen, Vanttausjärven ja Puurosenrannan kehittäminen ovat keskeisessä roolissa myös matkailun kehittämisen näkökulmasta.

Alueella on tyhjää rakennuskantaa, jota voitaisiin hyödyntää matkailun kehittämisessä. Vanhoja tyhjiällä olevia rakennuksia voitaisiin hyödyntää esimerkiksi majoituskäy-

tössä, kuten aiemman teeman käyttäjänäköku-
massa tuotiin esiin. Tällä tavoin alueelle saataisiin myös sinne kaivattua yrittäjyyttä. Kuvassa 12 on pyritty havainnollistamaan tilannetta, jossa tyhjiällä olevasta asuinrakennuksesta on kunnostettu majatalo. Lähellä oleva ranta tarjoaa laajat harrastus- ja virkistysmahdollisuudet, ja esimerkiksi uiminen, sup-lautailu ja saunautuminen ovat majatalon yhteydessä olevia suosittuja aktiviteetteja

Koska alueen väestö tulee vanhene-
maan tulevaisuudessa, varsinkin ikäihmisille tarpeellisten palveluiden turvaaminen on tärkeää. Tämän takia yhtenä osana tätä teemaa on idea palvelukeskuksesta, jonne koottaisiin laajasti eri alojen palveluita ja palvelujen asiantuntijoita helposti saataville. Palvelukeskuksesta voisi saada opastusta myös esimerkiksi teknologiavälineiden käyttöön, mikä taas helpottaisi asukkaan itsenäistä asioiden hoitamista muun muassa pankkiasioiden osalta. Palvelukeskuksen palvelut voisivat myös vaihdella ajoittain, ja esimerkiksi vaalien äänestyspiste olisi palvelukeskuksessa. Keskukseen kulkeminen tapahtuisi esimerkiksi aiemmin esitetyn palvelubussin avulla.

Uutena konseptina alueelle syntyi ajatus Kyläwoltista. Kyläwoltti on palvelu, jonne yksittäiset henkilöt tai alueen yritykset voivat laittaa esimerkiksi ruokaa myyntiin, ja alueella etätyöskentelevät, kausittain asuvat tai vakituksistakin asuvat voivat tilata annoksia itselleen. Kuljetus tapahtuisi paikallisten asukkaiden voimin, ja näin voitaisiin työllistää esimerkiksi alueen nuoria. Talvisin kuljetus voidaan toteuttaa esimerkiksi moottorikelkalla, kesäisin pyörällä. Kyläwoltin avulla esimerkiksi iäkkäämpi väestö voi saada itselleen hieman ylimääräisiä tuloja, jos he esimerkiksi ovat leiponeet ja laittavat tuoretta pullaa myyntiin. Kyläwoltti mahdollistaisi tietynlaisten kylämarkkinoiden jatkuvan olemassaolon. Kuvassa 13 on pyritty havainnollistamaan kyläwoltin toimintaa.

Alueella, jossa kylät sijaitsevat nauhamaisesti peräkkäin suhteellisen lähellä toisiaan, kylien välinen yhteistyö nousee keskeiseen rooliin. Ohjausryhmältä saaduista kommentteista kävi ilmi, että alueella järjestetään kesäisin esimerkiksi markkinat yhteistyönä. Kehityskuvan ajatuksena on, että markkinat voisivat kesäisin kiertää kylästä toiseen. Lisäksi muunkinlaiset yhteistyömuodot ovat hyödyllisiä alueella. Kylien oma väestöpohja on vähenemään päin, jolloin naapurikylistä saatava elinvoima tuo hyvää energiaa ja vilskettä kyläalueille siten, ettei kylälle tyypillinen rauhallisuus kuitenkaan kokonaan katoa.

Teeman käyttäjänäkökulma

Kolmannen teeman käyttäjänäkökulmana on Irma, alueella asuva 72-vuotias eläkeläinen. Hän on asunut alueella koko ikänsä, ja aikoo asua kotonaan niin kauan kuin vain on mahdollista. Kaikki alueen asukkaat tuntevat Irman henkilönä, mutta myös hänen suussa sulavat kampanisunsa ovat alueen asukkaiden tiedossa. Toisinaan Irma laittaa nisoja myyntiin kylämarkkinoillekin asti, missä ne myydään nopeasti loppuun.

Irma harrastaa alueen aktiivisen marttakerhon kanssa monipuolisesti, ja marttakerhon tapaamiset ovat Irman viikkojen kohokohtia. Hän kokeilee helposti uusia asioita, ja yleensä innostuukin testaamistaan harrastuksista. Viimeisimpänä hän osallistui Vanttauskosken koululla etänä järjestetyille itämaisen ruoanlaiton sekä portugalin kielen kursseille, ja innostui niistä heti. Hän on tyytyväinen sii-

tä, että syrjäiselläkin alueella pystyy harrastamaan monipuolisesti muutakin, kuin luonnossa liikkumista.

Irma kävi muutama vuosi takaperin kansalaisopiston järjestämän kurssin, jossa Okko ja muut nuoret opettivat Kyläwoltin käyttämistä. Tuttuun tapaan hän innostui myös Kyläwoltista, ja nykyään hän laittaa säännöllisin väliajoin kampanisujaan tarjolle myös Kyläwolttiin. Irma ja Irman kampanisut ovat tulleet tutuiksi myös alueella vieraileville ja etätyöskenteleville henkilöille, ja monet etätyöpisteitä hyödyntävät tilaavat Kyläwoltin kautta Irman nisoja aina, kun niitä on saatavilla.

Vaikutusten arviointi

Kehityskuvan vaikutuksia arvioidaan tavoitteen ja tarkoituksen, sekä tehtyjen selvitysten pohjalta. Vaikutusten voimakkuus vaihtelee, ja joidenkin toimien vaikutuksia on haastava arvioida tarkasti. Merkittävimmät vaikutukset kohdistuvat kuitenkin alueen elinvoimaisuuteen, luonnon virkistyskäyttöön sekä matkailun vetovoimaisuuteen.

Kehityskuvan tavoitteena on lisätä palveluita, jotka pitävät nykyisen väestön alueella, ja houkuttelevat alueelle lisää väestöä. Tietoliikenneyhteyksien laatu on nykyään keskeinen tekijä monille ihmisille, sillä monet tarvitsevat laadukasta ja toimivaa nettiyhteyttä arkielämässään. Toimivat yhteydet mahdollistavat myös tehokkaan etätyöskentelyn, mikä voi houkutella alueelle etätöitä tekevää väestöä. Tietoliikenneyhteyksien kehittäminen mahdollistaa myös kattavamman palveluverkon saamisen, kun erilaisia palveluita voidaan käyttää etäyhteyksillä. Tämä vaatii kuitenkin sen, että väestöä opetetaan käyttämään digitaalisia palveluita. On tärkeää muistaa myös, ettei kaikkia palveluita siirretä vain digiyhteyksien varaan, vaan että jatkossakin asukkailla olisi mahdollista hyödyntää myös paikallisten palveluntarjoajien tapaamista. Etäyhteyksiä voidaan hyödyntää myös kouluissa esimerkiksi uusien kurssien tai koulujen välisen yhteistyön muodossa.

Alueen elinvoimaisuuden säilyttäminen oli yksi kehityskuvan tavoitteista. Tähän on pyritty kehittämällä alueelle erilaisia toimintoja, jotka palvelevat niin paikallisia kuin muualtakin tulevia, ja jotka huomioivat kaikki ikäluokat. Esimerkiksi Juotasniemen ranta-alueen kehittämisen nähdään edistävän koko Yläkemi-

joen elinvoimaisuutta, sillä vetovoimainen ranta-alue voi houkuttaa väestöä niin Yläkemijoen sisäisesti kuin myös ulkopuolelta. Huvimajan tai rantalavan rakentaminen mahdollistaa erilaisten tapahtumien järjestämisen, mikä tuo alueelle enemmän eläväisyyttä etenkin kesäisin. Esimerkiksi erilaiset kesäteatteriprojektit tai lavatanssit ovat tapahtumia, joiden järjestäminen mahdollistuu lavan tai huvimajan myötä.

Alueen palveluita ja niiden saavutettavuutta parantavat myös palvelukeskus, palvelubussi sekä virkistysalueiden yhteyteen suunnitellut kyläkioskit. Palvelukeskuksessa saa apua ja neuvoja eri palveluiden hoitoon, ja kyläbussi mahdollistaa palvelukeskuksen pääsemisen myös syrjemmässä asuville henkilöille, jotka eivät välttämättä pysty itse kulkemaan pitkiä matkoja. Palvelubussin vaikutuksia on kuitenkin haastava arvioida, sillä alueella liikennöi jo jonkinlainen Kemijoki Oy:n tarjoama palvelubussi, joka kuljettaa väestöä ilmaiseksi. Koska linjasta ei löytynyt tietoa mistään, nykytilanteen arviointi sen toimivuuden osalta on haastavaa, mikä edelleen hankaloittaa myös kehityskuvan vaikutusten arviointia. Jos tämä alueella jo oleva bussilinja toimii siten, että sillä voi kulkea myös alueen sisäisesti palveluiden perässä, ja se kuljettaa kaikkia alueen asukkaita, sen vaikutukset alueella liikkumiseen ovat merkittävät. Linjasta olisi hyvä kuitenkin löytyä tietoa myös julkisesti.

Koska iso osa asukkaista vastasi, että kohtuullinen matka peruspalveluiden saavuttamiseksi on 5-10 kilometriä, on työssä pyritty siihen, että koko alueella olisi noin 10 kilometrin säteellä peruspalveluita saatavilla. Kuten kuvan 8 yhteys- ja etäisyyskaaviosta käy ilmi, iso osa Yläkemijoen asutetuimmasta alueesta mahtuu 10 kilometrin ympyröiden sisälle joko Pirttikoskelta, Auttista tai Vanttauskoskelta. Koska nämä 10 kilometrin kehät eivät kuitenkaan kata aivan koko aluetta, toimiva palvelubussiyhteys on tarpeellinen alueella.

Liikenteeseen liittyvät vaikutukset koskevat isoilta osin kevyen liikenteen liikkumista. Suunnitellut kevyen liikenteen yhteystarpeet ja olemassa olevien yhteyksien parantamiset mahdollistavat turvallisemman liikkumisen esimerkiksi pyöräillen. Palvelubussi tuo hie-man helpotusta joukkoliikenteen puutokseen, mutta koska kehityskuvassa ei voida taata mer-

kittävää väestön lisääntymistä, säännöllisen joukkoliikennelinjan suunnittelu ei ole alueelle mahdollista.

Luontoon ja luonnon virkistyskäyttöön kohdistuvat vaikutukset ovat merkittävimmät. Yli 100 kilometrin mittainen virkistysreitistö muuttaa alueen luonnon virkistyskäyttöä huomattavissa määrin, muokkaamatta kuitenkaan luontoa ja maisemaa. Vaikka aluetta käytetään enemmän, tavoitteena on, ettei lisääntyvää käyttöä näe muualla, kuin ihmisten määrässä ja polkujen kulutuksessa. Luonto on keskeisessä roolissa alueella, ja sen kunnioittaminen ja mahdollisimman samanlaisena säilyttäminen on ollut alusta saakka keskeinen tavoite kehityskuvaa laadittaessa.

Matkailun vaikutuksia arvioitaessa on edelleen syytä korostaa sitä, ettei alueesta olla tekemässä uutta keskeistä valtakunnallista matkailukeskusta. Ajatus matkailun lisäämisessä on se, että houkuttelemalla alueelle edes joitakin uusia käyttäjiä kuukausi- tai vuositasolla, saadaan alueen eläväisyyttä lisättyä huomattavasti. Matkailijat tuovat eloa kyläkeskuksiin käyttäessään kylän palveluita ja osallistuessaan tapahtumiin, mutta samalla he tuovat myös konkreettista hyötyä alueen palveluntuottajille tulojen muodossa.

Vaikutusten arviointi

Yläkemijoen alue

Teema	Vaikutusten arviointi
Monipaikkaisuuden tukeminen maapolitiikan keinoin	Keskeiset vaikutukset kohdistuvat tyhjien rakennusten hyödyntämiseen. Tyhjän rakennuskannan uusiokäyttö tehostaa alueen maankäyttöä, ja jos näitä rakennuksia hyödynnetään esimerkiksi majoituspalveluihin tai vuokra-asunnoiksi, mahdollistuu samalla myös monipaikkaisen elämisen helpompi toteuttaminen alueella.
Monipaikkaisuus Rovaniemen kylissä	Yläkemijoen alueella toimivien tietoliikenneyhteyksien kehittäminen on yksi kehityskuvan kulmakivistä. Sen myötä nykyisten ja uusien asukkaiden on mahdollista tehdä etätöitä kattavasti alueelta käsin. Tietoliikenneyhteyksien kehittämisellä myös mahdollistetaan kattavien etäpalveluiden tarjoaminen alueella, joka yhdessä etätöiden kanssa luo hyvät edellytykset monipaikkaiselle elämälle alueella, niin vakituisten kuin vapaa-ajan asukkaidenkin osalta. Uudet palvelukonseptit kuten maisemaetätyöpisteet, Kyläwoltti ja monipuolinen vikristysreitistö voivat toimia vetovoimatekijänä uusille monipaikkaisille eläjille alueella.
Kyläkaavat ja kylien kehittämissuunnitelmat	Yhteisöllisyyttä kyliin tuovien kehitysideoihin liittyen on olennaista kattava ja päivittyvä kyläsuunnitelma, jossa kehityskuvan ideat huomioidaan. Kehityskuvassa ideoidut monipuoliset digitaaliset palvelukonseptit eivät osu erikoisselvityksen aihepiiriin, mutta tuovat tuoreita ideoita, joista Yläkemijoen lisäksi hyötyisi koko Rovaniemi. Kehityskuvassa kylien välille verkottuvan virkistysalueen perustamiseen liittyy oma prosessinsa, samoin kuin 3. ryhmällä.
Hajautettu energiantuotanto	Kehityskuvaehdotuksessa ei mainita erityisesti energiantuotantoa tai muutosta olemassa olevaan energiantuotantoon. Suunnitelma on kuitenkin hajautettua energiantuotantoa mahdollistava, eikä suunnitelmassa esitetä hajautettua energiantuotantoa estäviä toimia.
Kestävä matkailu Rovaniemen kylissä	Alueen matkailua kehitetään monipuolisesti, mutta maltillisesti. Retkeilykohteiden ja -reittien kehittäminen, sekä selkeät opasteet ohjaavat matkailijavirtoja samalla suojellen luontoa ja opastaen matkailijoita paikallisympäristön ominaispiirteistä. Matkailu tukee myös alueen kulttuuriperinteitä. Matkailun kasvu tulee todennäköisesti tapahtumaan aktiivilomailusta nauttivien kotimaisten matkailijoiden nojalla. Myös tapahtumat houkuttelevat alueelle uusia matkailijoita.
Tulevaisuuden lähipalvelut	Digipalveluiden käyttö alueella kasvaa vaihtoehdon keskiössä toimivien tietoliikenneyhteyksien myötä. Uuden digitaalisen palveluinnovaation, sähköisellä alustalla toimivan kyläwolttin avulla syrjemässä asuvat asukkaat ja matkailijat saavuttavat ruokapalvelut helposti. Etätyöskentely on helppoa ja miellyttävää alueella sijaitsevilla maisemaetätyöpisteissä. Terveystuho-, pankki- ja muut palvelut sijaitsevat keskitetysti palvelukeskuksessa, joka on helposti saavutettavissa palvelubussia käyttäen. Alueen liikkuvat palvelut kehittyvät.

Liitteet

VOIMAA JA VIRTAA OUNASJOEN SUURALUEEN KYLIIN

Tällä kehityskuvalla pyritään luomaan ratkaisuja Ounasjoen suuralueen kylien elinvoimaisuuden ja hyvinvoinnin lisäämiseksi. Kehityskuvan tarkempi tarkastelu keskittyy Sinettä-Meltaus ja Sinettä-Sonka akseleille ja niiden välille sijoittuviin kyliin. Kehityskuvan ratkaisuissa hyödynnetään alueen olemassaolevaa potentiaalia sekä ideoidaan uusia mahdollisuuksia kylien elinvoimaisuuden kehittämiseksi ja alueen ihmisten hyvinvoinnin lisäämiseksi. Kehityskuvassa keskitytään erityisesti palveluiden, matkailun, yhteisöllisyyden ja luonnon virkistyskäytön tuomiin mahdollisuuksiin.

Ounasjoen suuralueen pitkät etäisyydet, ikääntyvä ja vähenevä väestö sekä kuntien kiristynyt julkinen talous asettavat haasteita kylien elinvoimaisuudelle.

Palvelut ja niiden saavutettavuus ovat iso osa elinvoimaisuuden ylläpitämistä. Palveluiden kehittämisen tavoitteena on ylläpitää ja tukea olemassa olevia palveluita mahdollistamalla ostovoiman tuloa niin paikallisesti kuin Ounasjoen suuralueen ulkopuoleltakin. Kehityskuvassa hyödynnetään kattavan palveluverkoston takaamiseksi ja palveluiden saavutettavuuden turvaamiseksi liikkuvien ja etäpalveluiden tuomia ratkaisuja.

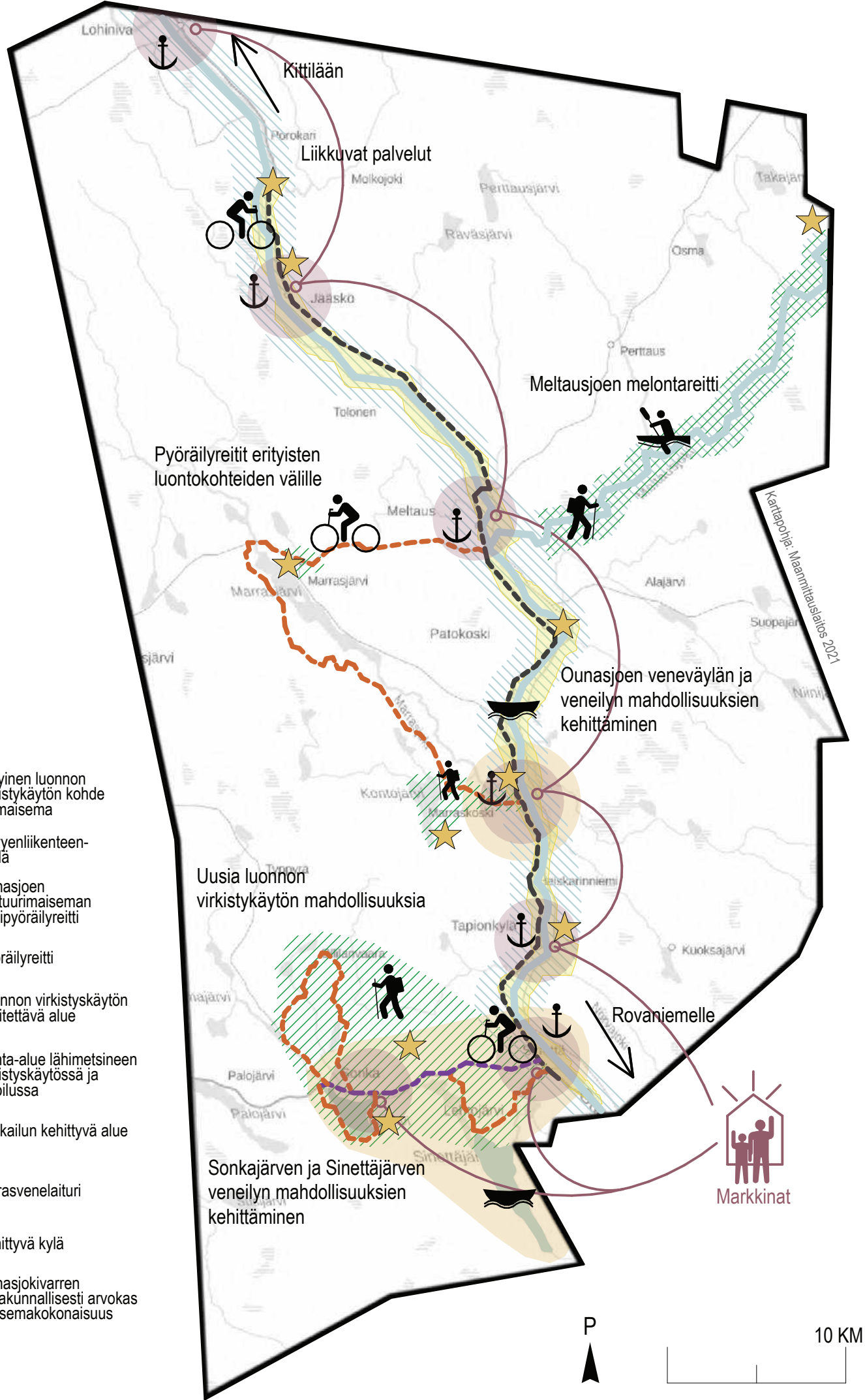
Ounasjoen suuralueen luonnonympäristö kuten Ounasjoki, alueen lukuisat järvet, vaarat, metsät ja koskialueet tarjoavat luontoon sijoittuvalle matkailutoiminnalle loistavat edellytykset. Kestävästi toteutettu luontomatkailu ja sen maltillinen lisääminen on alueelle tärkeää. Matkailun ympärivuotisuuden lisääminen Ounasjoen suuralueella tarkoittaa, että matkailun palveluita kehitettäisiin myös vahvan talvisesongin lisäksi syksyille ja keväälle, mutta myös kesälle on mahdollista kasvattaa toimintaa. Koronaviruksen koetellessa jotain hyvääkin syntyy eli kotimaan luontomatkailu lisääntyy ja tarjoaa mahdollisuuksia matkailun lisäämiselle alueelle muun muassa lisäämällä markkinointia ja monipuolistamalla matkailupalveluita.

Yhteisöllisyys on tärkeä arvo kyläyhteisöissä. Arjen kohtaamispaikat ja kylätalot toimivat puitteina ihmisten väliselle kanssakäymiselle. Uudessa asumisessa otetaan huomioon erilaiset omistumuodot ja yhteisöllisyyteen kannustetaan yhteistiloin ja pihoin.

Ounasjoen ja sen sivujokien erityinen luonto, alueen vaikuttavat luontokohteet ja vaaroilta aukeavat koskettavan kauniit maisemat ovat alueen suuria vetovoimatekijöitä. Maisemat säilyvät erityisinä kylien suunnitelmallisen ja yhteisöllisen yhdessä tekemisen voimalla.

Puhtaan luonnon elvyttävää voimaa toivoo voivansa ammentaa myös yhä useampi vapaa-ajanasukas entistä pidempään ja etätyön mahdollisuudet lisäävät kylissä lähipalvelujen kysyntää. Kiinnostus luonnon virkistyskäytön mahdollisuuksia kohtaan lisääntyy työelämän vaatimusten kasvaessa ja huonojen uutisten informaatiotulvan painaessa mieltä, mutta myös vapaa-ajan lisääntyessä. Erityistä huomiota luonnon virkistyskäytön kehittämiseen tulee kiinnittää aikoina, jolloin liikunta painottuu ulkoiluun ja matkailu suuntautuu kotimaan lähiluontoon.

- ★ Erityinen luonnon virkistyskäytön kohde tai maisema
- Kevyenliikenteen väylä
- Ounasjoen kulttuurimaiseman retkipyöräilyreitti
- Pyöräilyreitti
- ▨ Luonnon virkistyskäytön kehitettävä alue
- ▨ Ranta-alue lähimetsineen virkistyskäytössä ja ulkoilussa
- Matkailun kehittyvä alue
- ⚓ Vieriasvenelaituri
- Kehittyvä kylä
- Ounasjokivarren valtakunnallisesti arvokas maisemakokonaisuus

KEHITYSKUVAN TAVOITTEET

PALVELUT

- Kylien elinvoimaisuuden tukeminen palveluiden avulla
- Liikkuvien ja etäpalveluiden hyödyntäminen
- Paikallista ja ulkopuolista ostovoimaa kyliin

MATKAILU

- Vahvuudeksi ympärivuotisuus, joka vuodenaikalle tekemistä
- Rovaniemen matkailuvirrat hyödyksi paremmin, mutta kestävästi
- Luontokohteet vahvuutena

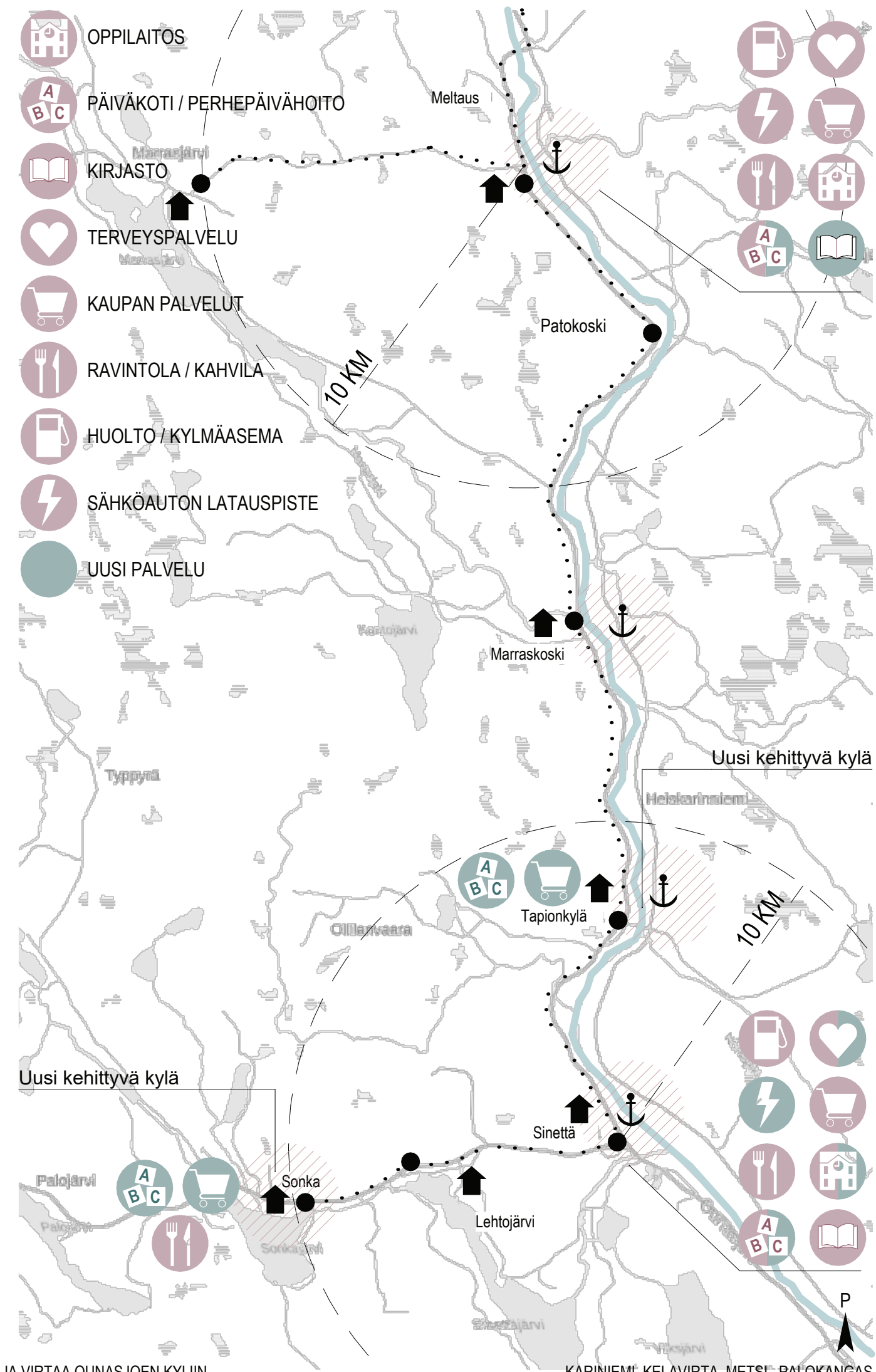
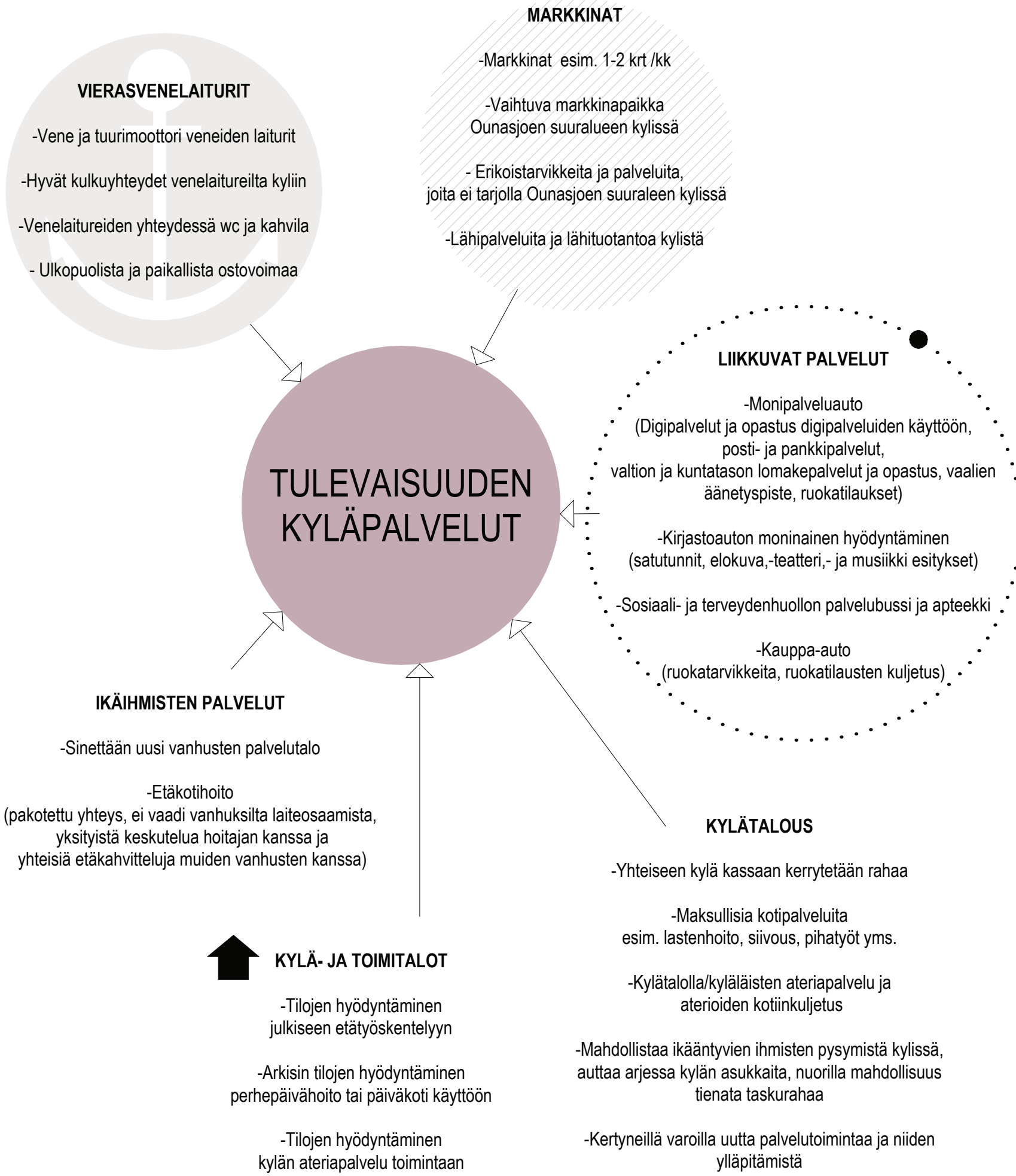
YHTEISÖLLISYYS

- Yhteiskäyttötiloja asumisen yhteydessä
- tilaa tapahtumien järjestämiseen
- Kokoonumispaikkoja kaiken ikäisille

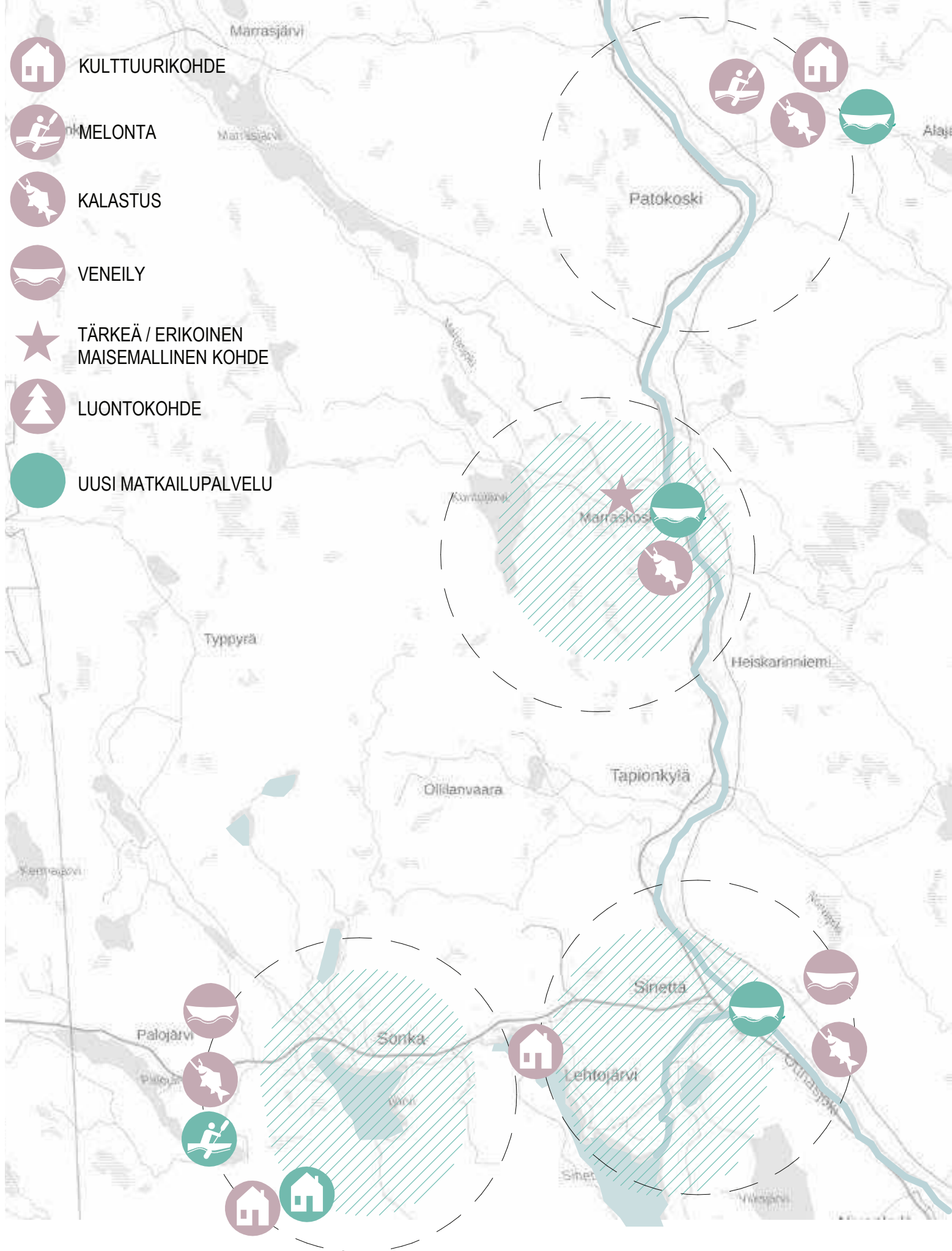
ELINVOIMAA LUONNON VIRKISTYSKÄYTÖSTÄ

- Erityisten maisemien vaaliminen alueen vetovoimatekijänä
- Luonnon virkistyskäytön mahdollisuuksien turvaaminen ja parantaminen
- Erilaisten retkeily- ja ulkoilureittien kehittäminen
- Ounasjoen ja sivujokien kalastonhoito

TULEVAISUUDEN PALVELUT

MATKAILU

TULEVAISUUDEN MATKAILUPALVELUT

KULTTUURIMATKAILU

- Maatilamatkailu
- Lehtojärven perinnekylä
- Kylien omaleimaisuus
- Markkinat

VENEILY

- Ounasjoen veneilyreitti, Matkailuyrittäjien järjestämä veneilymatka, esimerkiksi Sinetän vierasvenelaiturilta lähtevä, joka pysähtyis ainakin Tapionkylän, Marraskosken ja Meltauksen vierasvenelaitureilla
- Sinettäjärvelle ja Sonkajärvelle veneilyä, mahdollisuus kalastukseen
- Sähkömoottorit kestävän matkailun tukemiseksi

YMPÄRISVUOTISUUS

- Kevään ja syksyn matkailulle potentiaalia
- Matkailuyrittäjien järjestämiä ruskaretkiä
- Lintujen muutto syksyllä ja keväällä, Paikallisilla tietämystä lintujen olinpaikoista
- Tulvamatkailu
- Kalastus Ounasjoella, järvissä, meltausjoella, Välinevuokraus

MARRASKOSKI

- Vierasvenelaituri marraskoskelle, jossa järjestetyillä veneilymatkoilla pysähdyttäisiin
- Mainio kalastuspaikka
- Pienet hiidenkirnut kiinnostavanähtävyys
- Entiset kalliopiirrokset mielenkiintoinen kulttuurikohde

YHTEISÖLLISET KOHTAAMISPAIKAT

Yhteisöllisyys syntyy kuuluvuuden tunteesta. Kuuluvuuden tunnetta voidaan lisätä takaamalla ihmisille kohtaamisen paikkoja, jossa ihmiset voivat tavata ja viettää aikaa yhdessä. Arjen kohtaamispaikkoja voivat olla esimerkiksi kaupan kassa, lenkkipolku tai kylätalo.

Yhteisölliset pihapiirit

Uutta, yhteisöllisyyteen kannustavaa asumista ehdotamme palvelujen läheisyyteen Sonkaan, Sinettään, Tapionkylään, Meltaukseen ja Lohinivaan. Konseptissa yhteisöllisyys rakentuu yhteisen pihapiirin ympärille. Pihapiiri toimii keräävänä tilana niin pihajuhlia kuin saunailtoja varten. Yhteispihalla voisi sijaita esimerkiksi leikkikenttä lapsenmielisille, yhteispuutarha puutarhanhoidon ystäville sekä pihasauna ja grillikatos rentoon illanviettoon.

Asumisessa on huomioitu erilaiset omistumuodot, joka kannustaa eri elämäntilanteissa olevien ihmisten kohtaamisia. Palvelutalon yhteiskäyttötilat, harrastushuoneet ja pyykkitupa olisivat koko pihapiirin käytettävissä, mikä mahdollistaa kohtaamiset myös huonolla säällä.

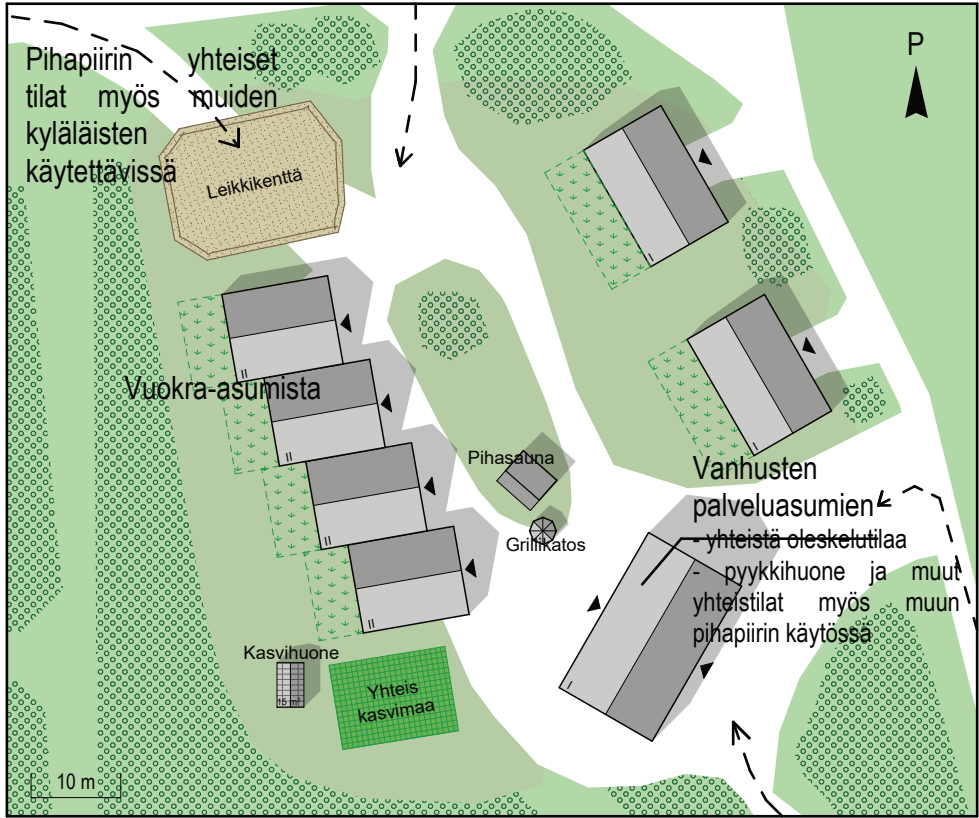
Vierasvenelaiturit

Kehityskuvassa ehdotamme vierasvenelaitureita Sinettään, Tapionkylään, Marraskoskelle, Meltaukseen, Jääsköön ja Lohinivaan. Laiturin läheisyydessä sijaitsee kiertävien markkinoiden ja muiden tapahtumien alustana toimiva aukio.

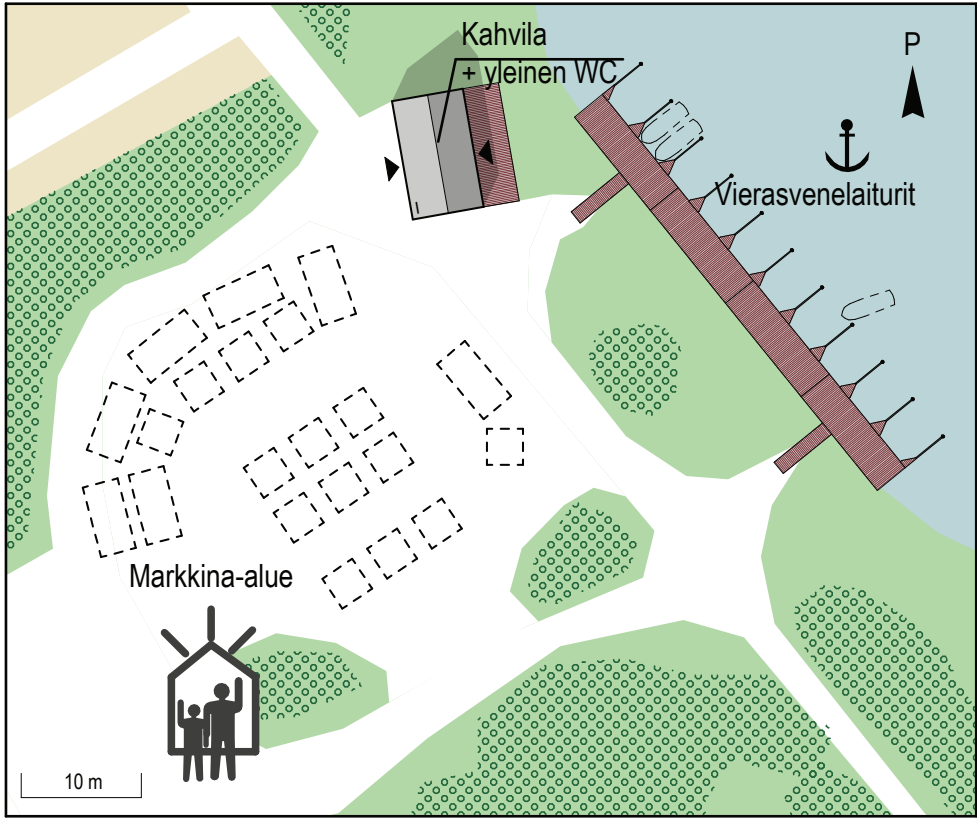
Laiturien yhteydessä sijaitseva kahvilarakennus palvelee niin veneilijöitä kuin aukion tapahtumia.

Nuorten olohuone

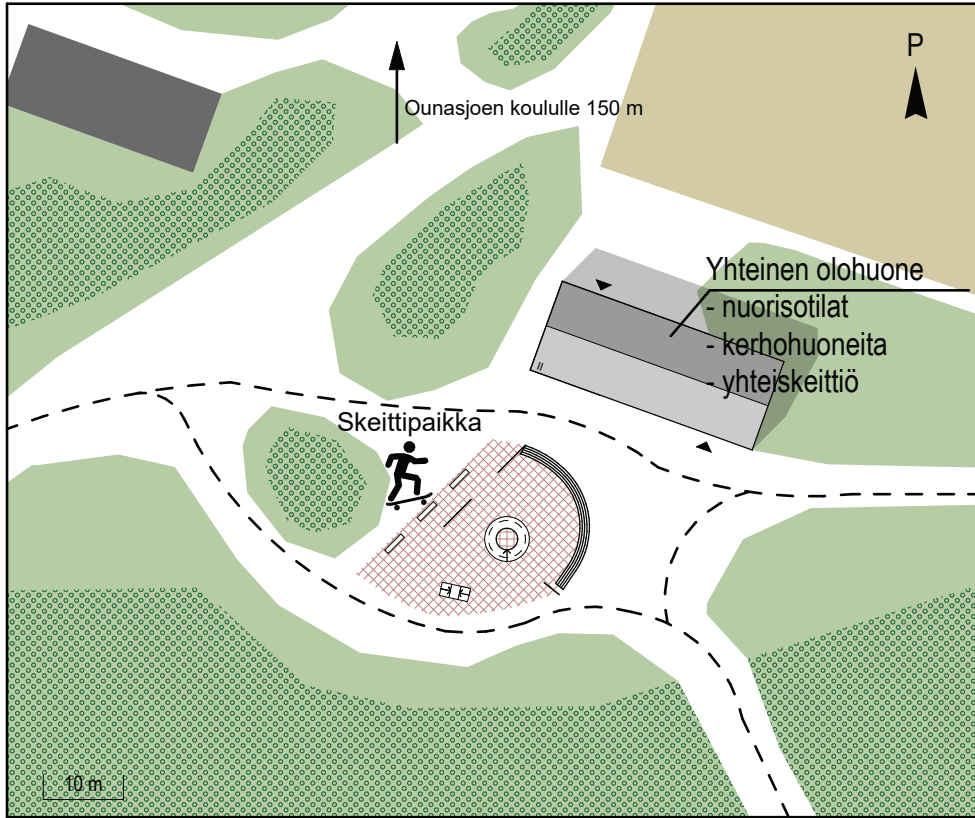
Kehityskuvassa ehdotamme Sinettään yhteistä olohuonetta koulun läheisyyteen. Tila voisi toimia esimerkiksi nuorisotilana tai vaikka kahvihuoneena urheilutapahtumien yhteydessä. Skeittipaikka jatkaa urheilullisten tilojen sarjaa ja luo käveltävän reitin koululta kaakkoon.

Asumisen konsepti: yhteisölliset pihapiirit.

Vierasvenelaiturien konsepti: laituria palveleva kahvila ja aukeaa tilaa kiertäville markkinoille

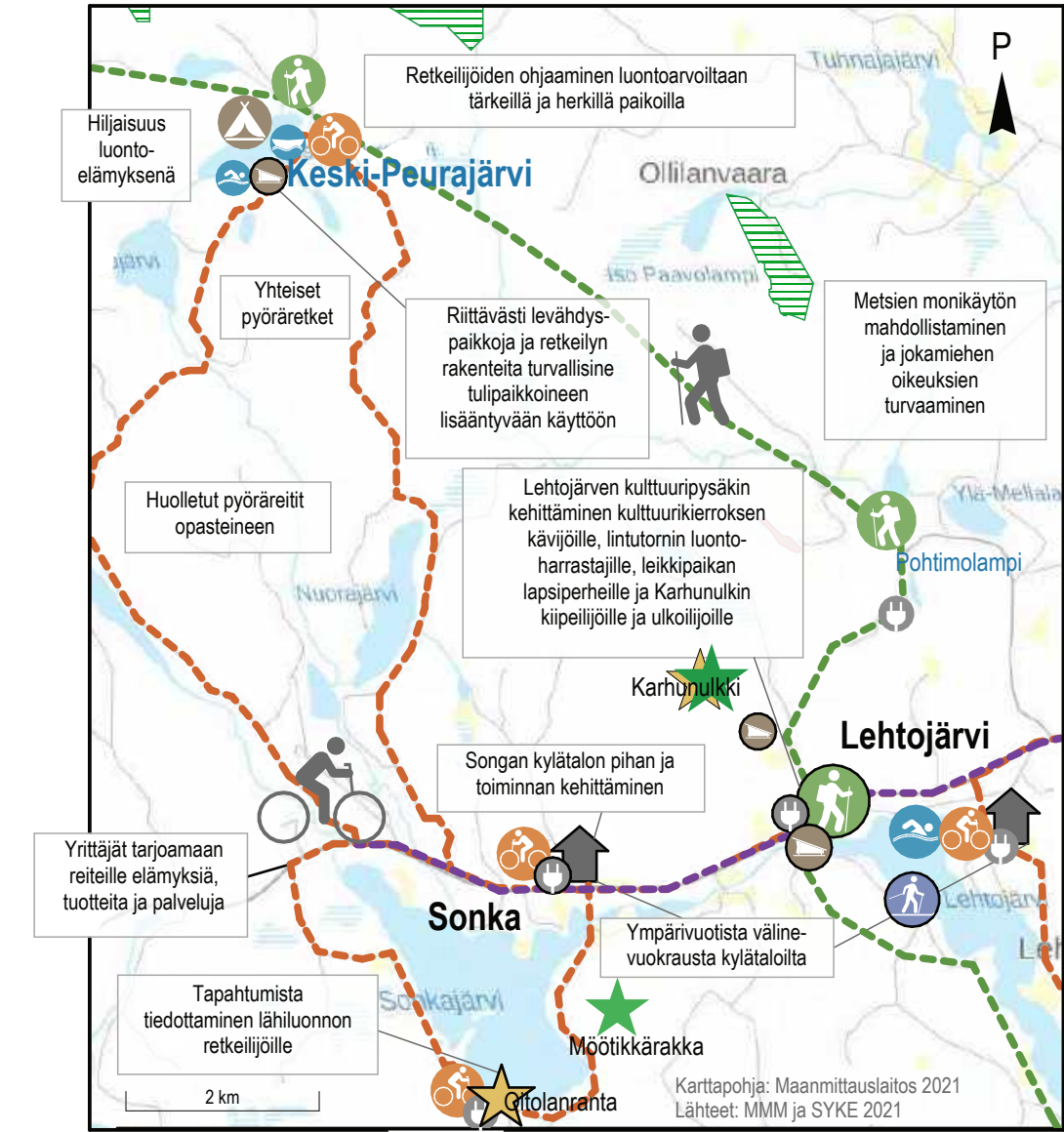
Nuorten olohuone ja skeittipaikka Sinettään

LUONNOSTA VIRTAA VOIMAA KYLIIN

Ounasjoen suuralueen erityisen luonnon kauneuden lisäksi sen virkistyskäytön mahdollisuudet ovat vetovoima- ja pitovoimatekijöitä niin alueen vakituksille kuin vapaa-ajanasukillekin. Etäyömahdollisuuksien kehittyminen saa viihtymään ja viipymään luonnon helmassa pidempään. Kun työmatkaliikenne vähenee, vähenee myös asiointi kaupunkialueella, ja kylissä tarvittavien palvelujen kysyntä lisääntyy.

Vuosikymmenten ajan Ounasjoen suuralueen kylissä on kärsitty kevyenliikenteen turvattomuudesta vilkkaiden teiden varsilla, eikä parannusta ole saatu toivotulla tavalla. Nyt on kuitenkin kuntien kunnianhimoisissa ilmasto- ja imago tavoitteissakin pyöräilyn mahdollisuuksien kehittämisen aika. Hyvä kevyenliikenteen väylä houkuttelee työmatkapyöräilijän asettumaan kasvavaan kylään. Liikkumisen mahdollisuudet kävellen ja pyöräillen ovat suorassa yhteydessä fyysiseen aktiivisuuteen, jolla on laajempi merkitys erityisesti ikääntyvän väestön hyvinvoinnissa. Mitä paremmin aktiivisuus on mahdollista esimerkiksi sähköavusteisen polkupyörän turvin, sitä terveempänä säilytään pidempään. Tällä on tulevaisuudessa kaiken mukanaan tuoman hyvän lisäksi myös entistä enemmän yhteiskuntataloudellista merkitystä. Ounasjoen suuralueen erityisten luontokohteiden yhdistäminen pyöräilyreiteillä kannustaa ihmiset liikkeelle erilaisiin vaikuttaviin maisemiin hoitamaan fyysistä terveyttään ja henkistä hyvinvointiaan. Aktiiviset lähimatkaillijat tarvitsevat reittien varrella ruokaa, juomaa ja monia erilaisia palveluja, ja kysyvät mielellään erityisesti omalla alueella kasvatettuja ja tehtyjä tuotteita. Lähiluontomatkailun retkipyöräily Ounasjoen kulttuurimaisemiin vaatii onnistuakseen vain kantatie 79:llä leveät pientareet.

Luonnossa liikkumisen ihmisissä aikaansaamat myönteiset vaikutukset ovat tieteen todistamaa todellisuutta, mutta luontokohteet tekevät hyvää myös luomillaan sosiaalisilla kontakteilla ja yhteisöllisyydellä, joiden terveysvaikutukset ovat nekin kiistattomat. Luontoelämyksiä tuleekin mahdollistaa kaikille. Sosiaalisen hyvinvoinnin lisäksi yhteiset retket voivat olla mukana myös kulttuuri-identiteetin vahvistamisessa suuntautuessaan alueen ihmisten menneisyydestä kertoville paikoille. Niiden säilymisessä on alueella yhteisöllisesti toteutettu maisemanhoito erityisen tärkeää. Siihen osallistuvat saavat hyötyliikunnallaan aikaan laajempaa yhteistä hyvää, kun lähiluontomatkailijat pääsevät nauttimaan kauniista kulttuurimaisemista. Luonto herättelee myös piristävään ihmettelemiseen, esimerkiksi tutustuttaessa alueen miljardeja vuosia vanhaan geologiseen luonnonperintöön. Pysähtyminen luonnon suurten ihmeiden äärelle rauhoittaa hetken hektistä elämää. Ihminen voi luottaa siihen kaikkina aikoina, että luonto on niin aktiivisen liikkumisen, yhdessä olemisen kuin hiljentymisenkin paikka, mitä kulloinkin tarvitaankaan, kunhan vain myös luonnon hyvinvoinnista huolehditaan.

ELINVOIMAINEN ALAKEMIJOKI

Tämä kehityskuva pyrkii löytämään ratkaisuja Alakemijoen kylien elinvoimaisuuden ja asukkaiden hyvinvoinnin lisäämiseksi hyödyntäen alueen ominaispiirteitä ja kehittämällä sen veto- ja pitovoimatekijöitä. Alakemijoen alue on Rovaniemen haja-asutusalueista saavutettavin ja sinne sijoittuu verrattain suuria asutus- ja palvelukeskittymiä. Alueella on myös valtavasti potentiaalia erilaisiin luonnonvirkistystoimintoihin, vapaa-ajanmahdollisuuksiin ja ohjelmapalveluihin. Alakemijoen haasteena on kuitenkin yhdistää eri osa-alueiden vahva potentiaali yhtenäiseksi Alakemijoki brändiksi, joka tukee alueen väestönkasvua.

Johdanto

Alakemijoen kylillä on erilaisia veto- ja pitovoimatekijöitä. Jokainen kyläalue on uniikki ja niillä on omat määrittävät piirteensä. Kyläalueiden veto- ja pitovoimaa määrittää erityisesti palveluiden saavutettavuus, vapaa-ajanmahdollisuudet sekä oleva asukastiheys. Kehityskuvassa kylä-alueille on määritetty omat tavoitteet veto- ja pitovoiman lisäämiseksi ja ne on tunnistettu yksilölliseksi osaksi Alakemijoen alueen brändiä.

Kehityskuvan vaikutusten ulottuessa koko Alakemijoen alueelle sijoittuu suunnittelun painopiste Rautiosaa- ren ja Hirvaan, Muurolan sekä Pe- täjäisen ja Jaatilan kylien yhteyteen.

Kehityskuva on jaettu kolmeen johtote- maan, jotka yhdessä luovat puitteet elin- voimaiselle Alakemijoelle. Johtoteemat ovat: laadukas asuinympäristö, toimi- vat palvelut ja kestävä lähimatkailu.

Laadukas asuinympäristö

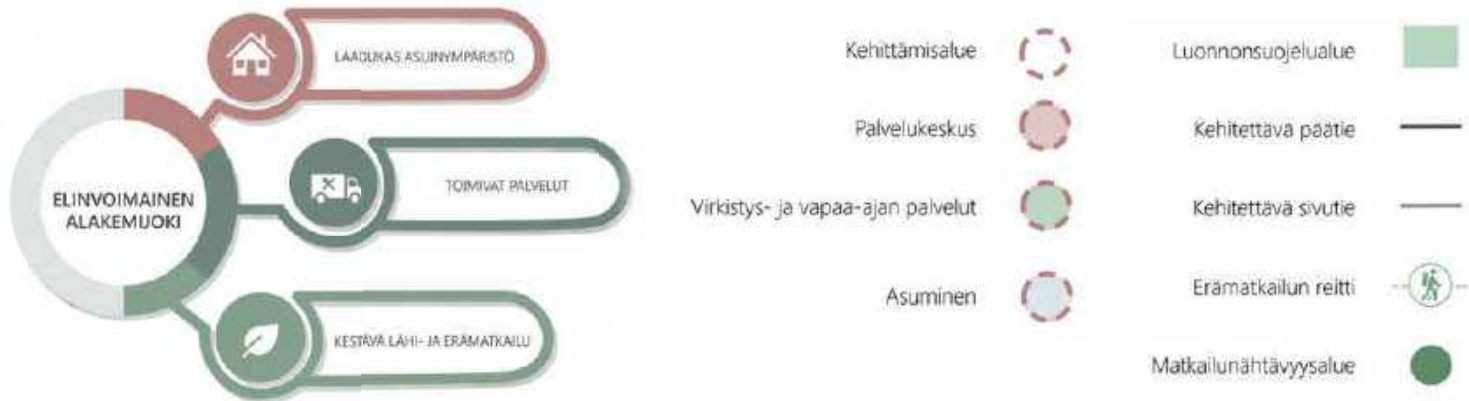
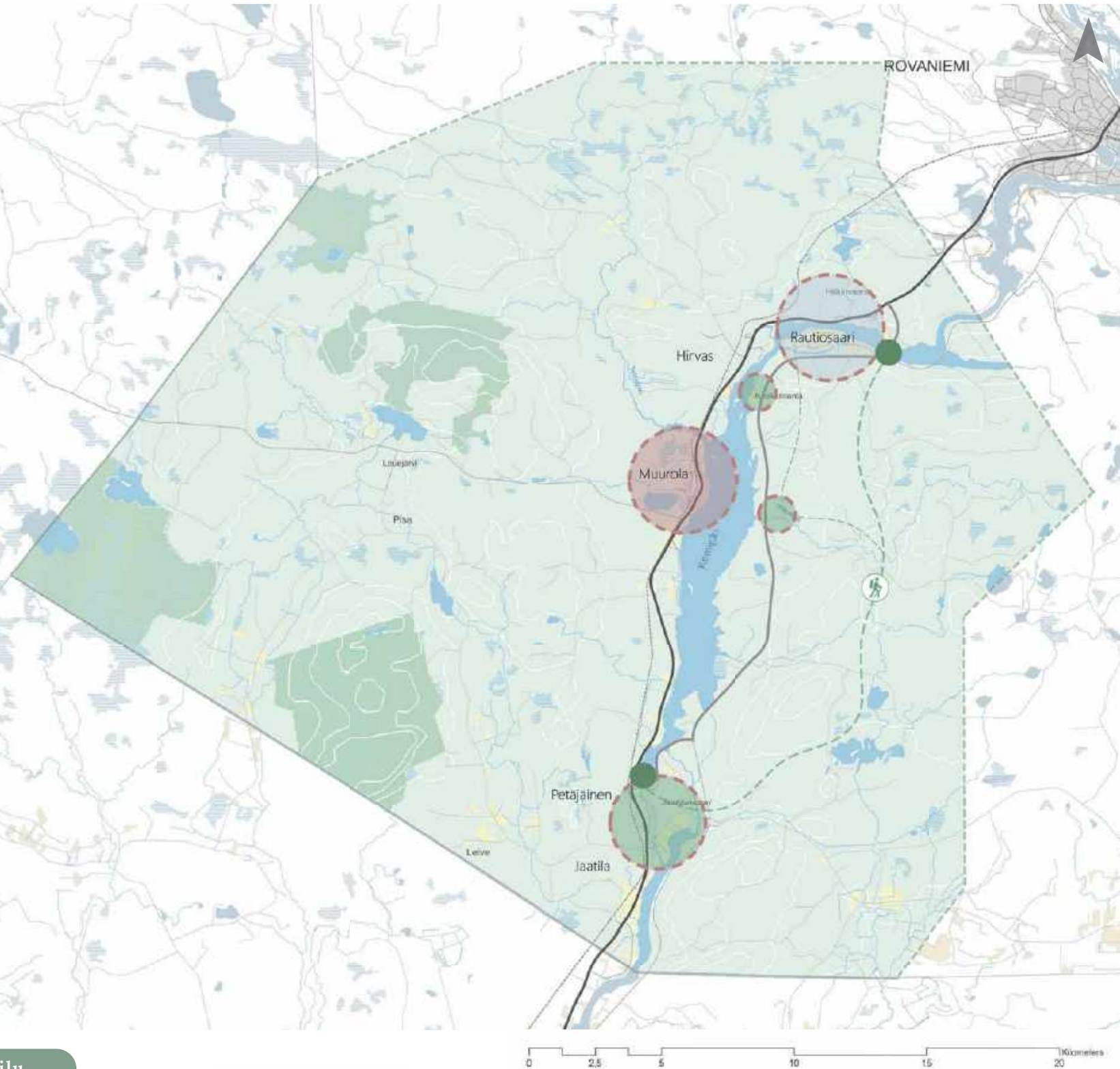
Alakemijoen tunnusomainen piirre on sen nauhamainen kylärakenne ja asuinkeskittymät. Hirvas ja Häkinvaara ovat Alakemijoen kasvukeskuksia. Alueelle on suunnitteilla uusi monitoimitalo, joka yhdistää lähialueen opetus- ja kulttuuripalvelut. Kehityskuvan tavoite on kehittää Hirvaan ja Häkinvaaran aluetta asumisen kasvukeskuksena sekä parantaa Rautiosaa- ren pitovoimatekijöitä yhdyskuntarakenteen tiivistyessä Häkinvaaran suuntaan. Toimenpiteillä luodaan mielekästä kyläarkea sekä tuetaan yhdyskuntarakenteen kasvutavoitteita asuin- ja lomarakentamisen osalta.

Toimivat palvelut

Alakemijoen palvelukeskittymiä ovat Muurolan palvelukylä sekä Rovaniemen keskusta. Kehityskuvan tavoitteena on olemassa olevan palvelurakenteen tukeminen palveluiden saavutettavuuden ja kattavuuden parantamisella. Keinoina esitetään uusia vaihtoehtoisia palvelumuotoja, palveluiden digitalisaatiota sekä aluerakenteellisia toimia. Olemassa olevalle tyhjentyvälle rakennuskannalle pyritään määrittämään uusia käyttäjiä, jotka voivat toiminnassaan hyödyntää alueen lähimatkailun toimintoja tai jotka voivat tukea toiminnallaan alueen asukkaiden arjen sujuvuutta.

Kestävä lähi- ja erämatkailu

Alakemijoen luontoa määrittävät kauniit pelto- ja jokimaisemat, vaarat sekä metsät. Alueen luonnonvirkistyskohteet perustuvat omaehtoiseen liikkumiseen ja retkeilyyn, joka tukee matkailua sekä arjen ulkoilua. Kehityskuvan tavoite on laajentaa Alakemijoen reitien verkostoa, määrittää uusia lähimatkailun alueita sekä luoda retkeilylle määränpäitä, jotka houkuttelevat liikkumaan luonnossa kestävällä tavalla. Kestävän lähimatkailun konseptissa alueelle lisätään erämaa- ja luontomatkailun toiminnallisuutta, joilla luodaan perusteita ja kannustimia uusien ohjelmapalveluiden tarjoamiselle.

LAADUKAS ASUINYMPÄRISTÖ

Alakemijoen alueen suosituimpia uudisrakentamisen painopisteitä ovat Hirvaan ja Rautiosaaren kylät. Helppo saavutettavuus sekä Rovaniemen keskustan ja sen palveluiden läheisyys toimivat merkittävimpinä alueen vetovoimatekijöinä.

Hirvaan ja Rautiosaaren alakoulut tullaan yhdistämään saman katon alle Häkinvaaran monitoimitalon yhteyteen vuoteen 2023 mennessä. Monitoimitalon ja uuden ohitustien myötä Häkinvaaran aluetta kehitetään myös asuinrakentamisen näkökulmasta, ja alueelle odotetaan muuttavan etenkin lapsiperheitä. Myös Rautiosaaren asukasmäärän odotetaan kasvavan 100- jopa 200 henkilöllä vuoteen 2035 mennessä. Samoin talouden koon odotetaan kasvavan kolmeen henkilöön lapsiperheiden lisääntyessä alueella.

Hirvaan ja Rautiosaaren osayleiskaavojen mukaisesti kaavavarantoa tulisi hyödyntää täydennysrakentaen

etenkin Hirvaan Jussilanvaaran ja Häkinvaaran alueilla sekä Rautiosaarensa Heikkilänrannan alueella ja Kemi-joen itäpuolentien pohjoispuolella.

Hirvaan ja Rautiosaaren asuinympäristön viihtyisyydestä ja yleisestä siisteydestä tulee huolehtia tarpeellisilla raivaustoimenpiteillä. Eniten huomiota tulisi kiinnittää maisemallisesti arvokkaiden jokinäköymien avaamiseen sekä virkistyspaikkojen viihtyisyyteen.

Kaavavarannon ehtyessä ja monitoimitalon vaikutukset huomioon ottaen kehityskuva osoittaa uudisrakentamista tulevaisuudessa myös vanhan 4-tien pohjoispuolelle Häkinvaaran alueelle sekä myöhemmin Valajaskosken rantaan joen eteläpuolelle.

Häkinvaaran uusi asuinalue

Häkinvaaran pohjoisosan uusi asuin-alue täydentää Häkinvaaran ja Hirvaan jo kaavoitettuja asuinalueita huomi-

oimal-la omakoti- ja pientaloalueen vetovoimatekijät. Nousevaan rinteseen sijoittuva asuinalue luo puitteet omaleimaiselle ja tunnistettavalle asuinympäristölle. Lähiretkeilyä tukevia ratkaisuja, kuten läpileikkaavia polkuja ja reittejä, sisällytetään osaksi uuden asuinalueen kokonaiskonseptia.

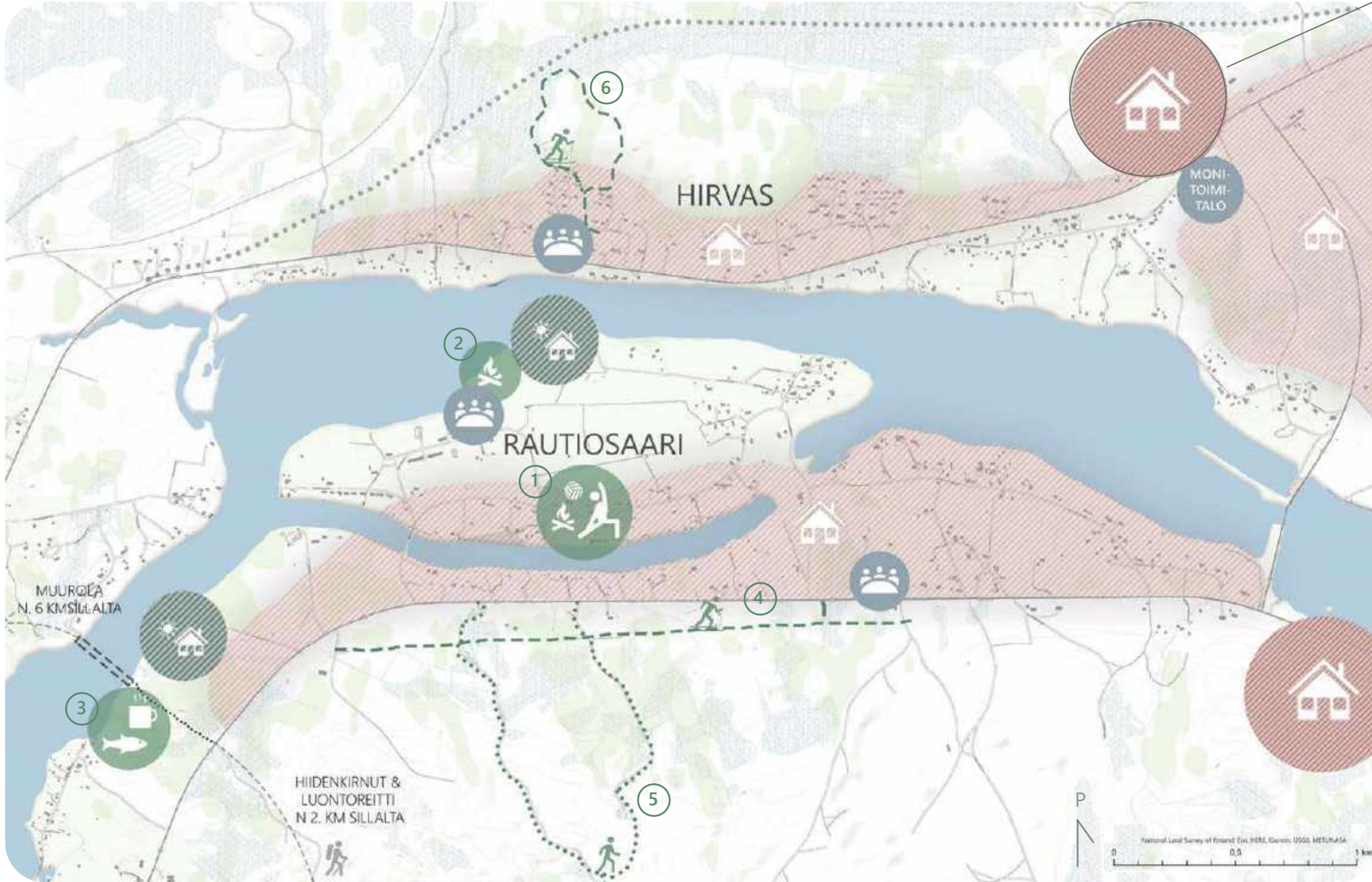
Rakentaminen sijoittuu vaaran etelä ja länsirinteille, jonne lisätään 58 uutta tonttia ja rakennuspaikkaa. Pohjoisrinne säilytetään luonnonmukaisena lähiretkeilyalueena. Alueen yhtenäisyyteen ja kylämäisyyteen kiinnitetään huomiota rakennuskannan tiivydellä ja poikkileikkaavilla näköyhteyksillä. Tonttien koko on n. 2000m².

Energiatavoitteet

Alakemijoen suuralueen energia-tuotannon historia valjastetaan alueen uudisrakentamisen vetovoimatekijäksi. Kemijoella sijaitsevan,

aikoinaan edistyksellisen energian tuotannon pariin nostetaan energian kulutustietoisuus uudisrakentamisessa ja asumisessa.

Asuinalueen asuinrakennuksille annetaan nettonollae-nergiatavoite, joka tukee Rovaniemen kaupungin ilmasto- ja energiankäyttötavoitteita. Alueen kaavoituksella ja rakennusten suunnitteluratkaisuilla huomioidaan asukaiden mahdollisuus hyödyntää uusiutuvia energiantuotannonmuotoja. Kaavoituksessa huomioidaan aurinkokaavoituksen periaatteet tonttien ja rakennuspaikkojen suhteen. Rinnetontit helpottavat luontaisesti varjostavia tekijöitä kuten viereisiä rakennuksia sekä puustoa. Rakennusten suunnittelussa kiinnitetään huomiota energiatehokkuutta lisääviin ratkaisuihin ja valmiuksiin hyödyntää erilaisia mikroenergiantuotannon muotoja kuten aurinkoenergiaa ja maalämpöä.

HIRVAAN JA RAUTIOSAAREN VIRKISTYSALUEET

Kehitettävät virkistysalueet

① Vanha urheilukentän ja uimarannan alue, Rautiosaari

Urheilukentän yhteyteen rakennetaan uusi lentopallokenttä sekä ulkokuntosali. Uimarannan yhteyteen nuotiopaikka. Kunnostustoimenpiteitä tehdään tarpeen mukaan liikuntapaikan houkuttelevuuden lisäämiseksi.

② Rautiosaaren luoteisranta (Hoivakodin ranta)

Ranta siistitään virkistys käyttöön ja sinne rakennetaan nuotiopaikka tai laavu.

③ Koskenrannan virkistyspaikka

Uusi tapahtuma ja virkistyspaikka (kts. planssi 5)

Kunnostettavat virkistysalueet

Seuraaviin alueella olemassaoleviin retki-/liikuntapaikkoihin tehdään tarpeen mukaan perusparannustoimenpiteitä kuten raivaus- ja maisemallisia toimenpiteitä, parannetaan valaistusta ja opasteita sekä lisätään pysäköintipaikkoja.:

- ④ Rautiosaaren hiihtolatu (2 km)
- ⑤ Rautiosaaren luontopolku (2 km)
- ⑥ Jussilanvaaran hiihtolatu (2 km) & laavu

TOIMIVAT PALVELUT

Kehityskuvan tavoitteena on palveluiden saatavuuden varmistaminen sekä kestävä ja eheä yhdyskuntarakenne Alakemijoen alueella. Suunnittelualueella järjestetään vaihtoehtoisia palvelumuotoja toimivan arjen ja kattavan palveluverkon takaamiseksi. Olemassa olevan palvelurakenteen säilyttämiseksi alueella järjestetään Muurolan palvelukylää tukevaa toimintaa.

Palvelukylä

Muurola on alueen tiheimmin asutettu kylä, ja siellä sijaitsee Alakemijoen palvelukeskittymä sisältäen alueen perus- ja terveyspalvelutasukille. Kehityskuvankannaltakeskeisiä ovat alueen lähimatkailua tukevat palvelut, kuten ruokakauppa ja julkisen liikenteen yhteydet sekä muut alueella säilyvät palvelut. Muurolan saavutettavuutta Rautiosaaresta ja Kemijoen itäpuolentieltä lisätään uudella kevyen liikenteen väylällä Rautiosaaresta Hirvaalle.

Tyhjillään olevien rakennusten hyödyntäminen

Kehityskuvan tavoitteena on saada alueen tyhjillään oleviin rakennuksiin ulkopuolinen toimija, jolla on resursseja rakennusten ylläpitoon, tilojen vuokraamiseen ja toiminnan järjestämiseen.

Muurolan sairaalan uusi toimija

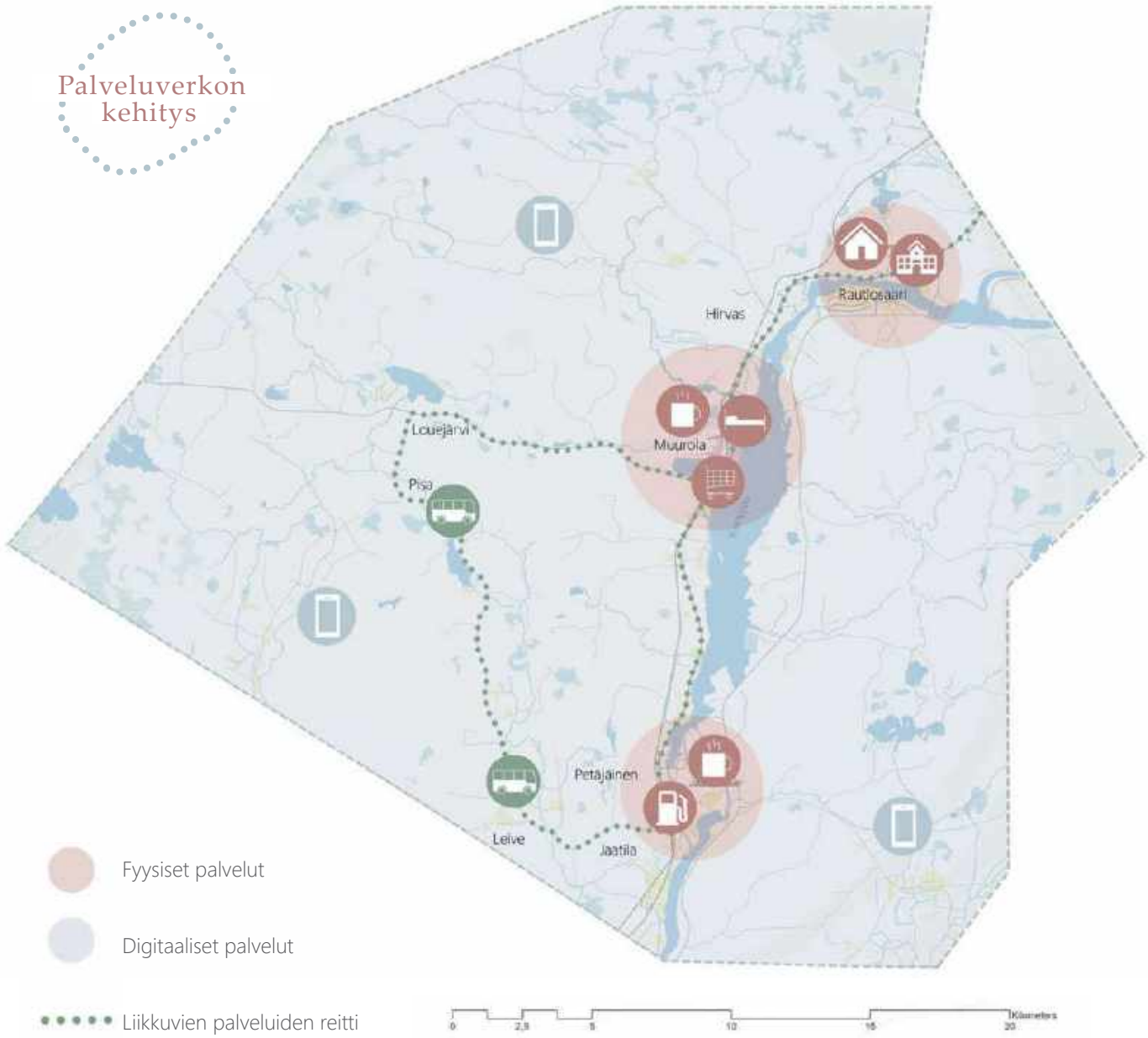
Muurolan sairaalan uudelleenkäyttöideana majoitusliike, jonka yhteydessä on kahvila-/ravintolapalvelu. Uusi toimija tukee lähimatkailua tarjoamalla myös ohjelmapalveluja, kuten elämyspaketteja Alakemijoen alueella (yöpyminen Muurolassa, retket Kemijoen itäpuolelle). Muurolaan sijoittuu myös välinevuokrauspalvelu (esim. maastopyörät, kajakit, veneet), joka mahdollistaa alueella liikkumisen myös ilman autoa.

Rautiosaaren hoivarakennukset

Rautiosaaren vanhainkodin päärakennukseen sijoitetaan vuokra- ja yhteiskäyttötiloja, jotka tarjoavat mahdollisuuksia etätööhön ja harrastustoimintaan. Alueella sijaitseviin rivitaloasuntoihin ehdotetaan majoitustoimintaa tai asuntoja.

Hirvaan ja Rautiosaaren alakoulut

Alueen pienyrittäjien matalan kynnyksen toiminnanaloitus mahdollistetaan vuokraamalla Hirvaan ja Rautiosaaren alakoulujen tiloja mikroyrityksille määräajaksi. Myös näihin rakennuksiin ehdotetaan vuokra- ja yhteiskäyttötiloja etätöitä varten. Alakoulujen pihaympäristöjen lähiliikuntamahdollisuuksista huolehditaan pihojen ylläpidolla.

Liikkuvat palvelut

Liikkuvilla palveluilla tarkoitetaan kyyditys- ja asiointipalvelua, yhden palvelukokonaisuuden autoja, kuten kirjasto-, kauppa- tai poliisin lupahallintoauto sekä monipalveluautoja, joista saa eri sektorien tai toimijoiden palveluita. Liikkuvat yksiköt mahdollistavat matalankynnyksen palvelujen tarjoaminen sekä ennaltaehkäisevän työn, sillä liikkuvilla hyvinvointipalveluilla tavoitetaan muutoin palvelujärjestelmän ulkopuolelle jääviä, mutta palveluja tarvitsevia asiakkaita. Tämä tukee esimerkiksi ikäihmisten kotona asumista ja toimijuutta. Kehityskuvassa esitetään Pisan, Leiveen, Jaatilan ja Petäjäisen kyliin liikkuvien palveluiden konseptia, jossa kirjasto- tai monipalveluauton yhteydessä tarjotaan muita palveluita, joihin voi kuulua esimerkiksi tietotekniikkakoulutus/-koulutaja, vaalien äänestyspiste, erilaiset työpajat, lääkejakelu ja rokotukset.

Digitaaliset palvelut

Sähköisten palveluiden kehittyminen parantaa palvelutarjontaa ja palveluiden saatavuutta erityisesti pitkien välimatkojen olosuhteissa. Koska digitaaliset palvelut eivät ole paikalla- tai aikasidonnaisia, saatavilla olevien palvelujen valikoima voi monipuolistua myös syrjäseuduilla. Toimivat tietoliikenneyhteydet tukevat alueella yrittäjyyttä, matkailua, etätöitä sekä monipaikkaisuutta. Toimivien tietoliikenneyhteyksien myötä digipalvelujen saavutettavuus paranee ja asukkaat voivat käyttää erilaisia verkkopalveluja kuten omahoitoratkaisuja, etävastaanottoja sekä asiointipalveluita. Kuuluvuuden katvealuiden vähentämistä ja/tai valokuituverkon laajentamista osoitetaan erityisesti Pisan ja Leiveen kyliin.

Kylä-alustan kehittäminen

Uusi kyläalusta Alakemijoen alueen asukkaalle ja siellä liikkuville RoiKylät-sivustolle tai mobiilisovelluksena. Kyläalustalle voidaan sijoittaa kyläpolkuja, ulkoilureittejä ja kyläkohteita sisältävä esittelykartta sekä foorumi joka on tarkoitettu naapuriapuun, matkailijoiden opastukseen, tapahtumista tiedottamiseen sekä jakamistalouden edistämiseen. Kyläalustan tavoitteena on alueen tiedonkulun ja yhteisöllisyyden kehittäminen.

Oppia luonnosta

Koulumetsät ja metsäesikari

Luonto ja luonnon tuottamat hyvinvointivaikutukset ovat Alakemijoen alueen suuri vetovoimatekijä. Lapsuudessa koettut ympäristökokemukset tukevat ympäristöherkkyyden ja elinikäisen luontosuhteen muodostumista.

Ympäristökasvatus metsäluontoa hyödyntäen voi tulevaisuudessa olla kiinteä osa myös Alakemijoen alueen koulu- ja päiväkotipalveluita, jolloin kestävä kehitys ja – elämäntapa tulee tutuksi jo lapsena. Luonto- ja ympäristökasvatukseen ehdotetaan konseptia, johon kuuluvat kolmen eri tyypin koulumetsät:

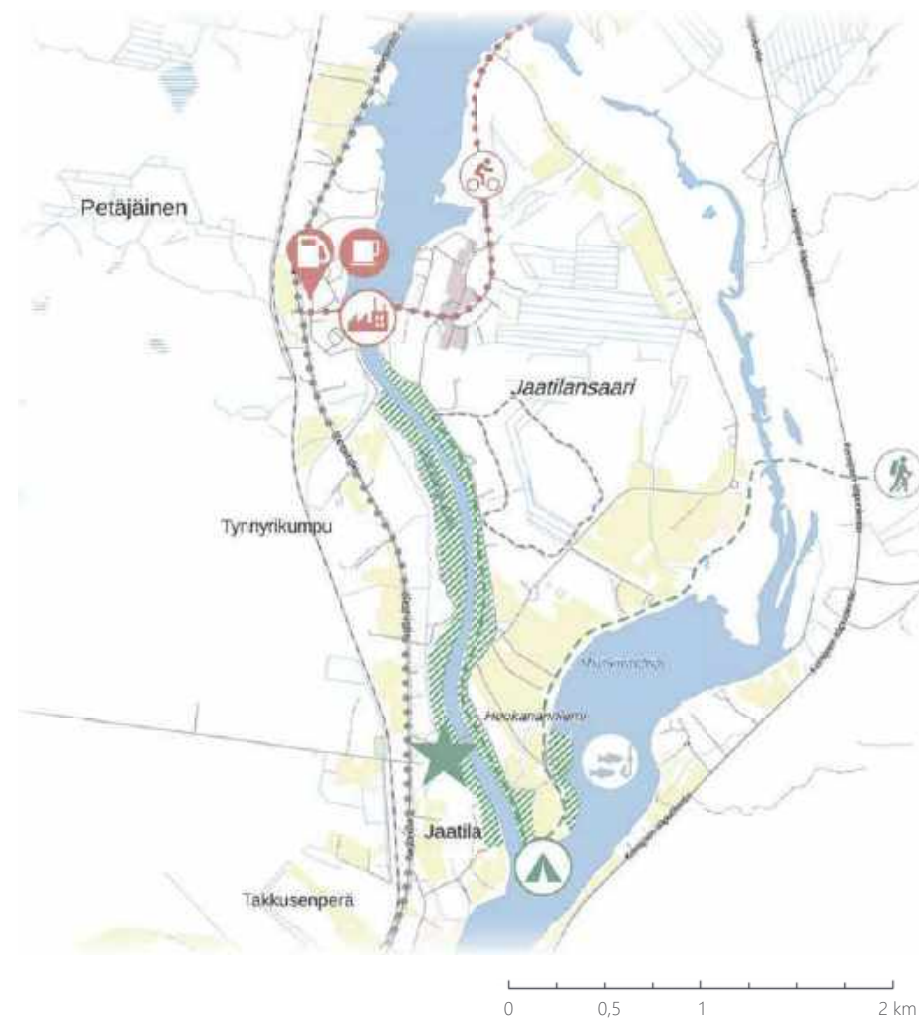
1. tyypin koulumetsät ovat lähimetsiä, jotka ovat käytössä päivittäin.

2. tyypin koulumetsät ovat 0,5-2,0 km etäisyydellä sijaitsevia ympärivuotisia **metsäesikareita**, joita käytetään useana päivänä viikossa osana esiopetusta. Metsäesikarissa on samat esiopetuksen tavoitteet kuin muissakin ryhmässä, mutta opetus tapahtuu luonnossa. Metsässä opetus saa uusia ulottuvuuksia ja on tavallista toiminnallisempaa.

3. tyypin koulumetsät ovat kauempana sijaitsevia luonto- tai metsäkohteita, joissa käydään 1-2 kertaa vuodessa.

Jaatilan ja Petäjäisen kulttuurikylät

Jaatilansaaren alue

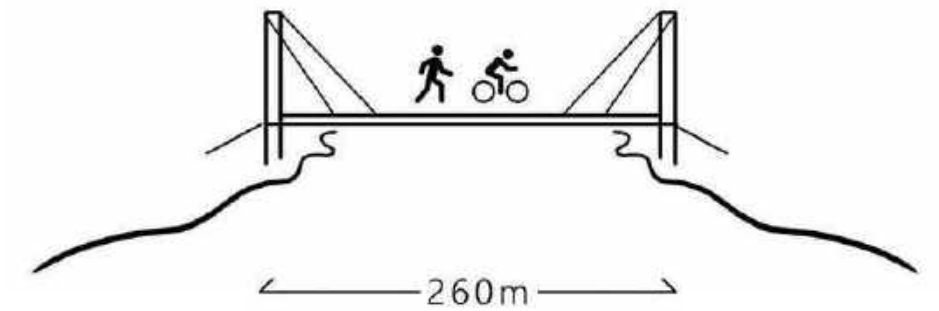
Petäjäisen ja Jaatilan kylät sijaitsevat Petäjäkosken voimalaitoksen ympärillä. Alueen valttikortteja ovat jokimaisema, patosilta sekä luonnonkauniit maisemat. Jaatilansaaren niemessä, Kemijoen rannassa sijaitsee Pentin kota ja laavu. Jaatilansaarella sijaitsee myös kuntorata ja sinne johtava riippusilta. Alempana Jaatilan Lauantairannassa on laavu, uimaranta ja veneenlaskupaikka.

Jaatilanputaan varrelle sijoitetaan uusi luontopolku. Luontopolun varrelle ja voimalaitoksen ympäristöön sijoitettavat infokyltit johtavat vierailijan alueen historiaan. Jaatilansaaren rannoille osoitetaan maisemallisia toimenpiteitä.

Uusi huoltoasema

Voimalaitos ja patosilta ovat suosittuja turistien pysähtymispaikkoja varsinkin kesäisin ja kevätulvien aikaan. Voimalaitoksen yhteyteen avataan voimalaitosteemaan istuva huoltoasema, jonka yhteydessä on kahvila. Polttoaineenjake-lupiste siirtyy Petäjäisen SEO:n kylmäasemalta uudelle huoltoasemalle.

Koskenrannan silta

Koskenrannan silta

Uusi kevenliikenteen silta Koskenrannasta hirvaalle yhdistää Kemijoen länsi- ja itäpuolen sekä tukee Muurolan palvelukylän toimintaa. Matka Rautiosaaresta Muurolaan on Valajaskoskenpatosillan kautta 17 km. Uuden riippusillan kautta matka on 9 km, joten matka Muurolaan lyhenee huomattavasti.

Riippusilta helpottaa myös joen eri puolilla kulkevien joukkoliikenteen linjojen käyttämistä. Vuorovälit lyhenevät, sillä esimerkiksi Rovaniemelle mentäessä voi käyttää sekä Kemijoen länsi- että itäpuolen bussilinjoja.

Riippusilta lisää Kemijoen itäpuolen lähimatkailun ja eräretkelyn saavutettavuutta Muurolasta. Matka Muurolasta Sukulanrakan hiidenkirnuille on Valajaskoskenpatosillan kautta 22 km. Riippusillan kautta matka on 10 km.

Uuden riippusillan myötä Valajassa ja Petäjäkosken patosillat eivät ole enää ainoat Kemijoen ylityskohdat Alakemijoen alueella, mikä lisää Kemijokea reunistavan pyöräilyreitin joustavuutta.

KESTÄVÄ LÄHI- JA ERÄMATKAILU

Kehityskuvan tavoitteena on edistää kestävää erämaa- ja luontomatkailua, jossa vahvistetaan Alakemijoen alueen luonnon ja kulttuurin erityispiirteitä. Kehityskuvapyrkii kannustamaan alueen luontoresurssien vastuulliseen käyttöön, tukien Alakemijoen arvojen säilymistä ja minimoiden ympäristön kuormitusta.

Kestävä lähimatkailu

Kestävällä matkailulla tarkoitetaan matkailua, joka takaa myös tuleville sukupolville mahdollisuuden harjoittaa matkailuun liittyvää yritystoimintaa sekä saada merkityksellisiä kokemuksia matkailijoina (UNWTO & UNEP 2005). Tämän lisäksi paikallisväestölle tulee turvata hyvä ja elinvoimainen ympäristö asua ja tehdä töitä. Kestävä matkailutoiminta perustuu usein alueen luonnon ja kulttuurin erityispiirteisiin ja näiden resurssien vastuulliseen käyttöön, joka on elinehto matkailun jatkuvuuden kannalta.

Erämaa- ja luontomatkailu

Kehityskuvassa Kemijoen itäpuoli painottuu kestäväan erämaa- ja luontomatkailuun. Erämatkailu, jolla tarkoitetaan kalastusmatkailua, metsästysmatkailua ja suurpetojen katselu- ja kuvausmatkailua, on vientituote, jossa korostuvat erityisesti pohjoisen metsien vahvuudet: puhkaus, revontulet, pimeys, kylmyys ja hiljaisuus. Luontoon perustuvat matkailu- ja virkistyspalvelut ovat tärkeä ja vetovoimainen matkan syy, jotka ovat valjastettavissa eksoottiseksi elämysmatkaksi ja –kokemukseksi.

Alakemijoen luonto muodostaa erämatkailulle sen toimintaympäristön ollen vetovoimainen jo itsessään kauniin joki- ja vaaramaisemansa vuoksi. Kuitenkin erämatkailijan kokonaisu-elämyksen syntymisen keskiössä on luonnosta metsästettävä saalis, esimerkiksi kalastettava kala, saalistettava riistaeläin tai valokuvattava petoeläin. Myös metsäreissulta löydetty hyvä marja- tai sienisaalis edesauttavat kokonaisu-elämyksen syntymistä. Erämatkailusta on pyritty tekemään Alakemijoelle tuote- ja palvelukokonaisuus, jossa keskeisen luontoharrastuksen, erityisesti kalastuksen, ympärille on rakennettu erilaisia luontoelämys-jaharrastusmahdollisuuksia.

Matkailun kehityskuvan runkona toimii Petäjäskosken ja Valajäskosken välinen uusi pyöräilyreitti. Reitti yhdistää joen itä- ja länsipuolen yhtenäiseksi lenkiksi, jonka varrelta erä- ja lähimatkailun palvelut ovat helposti saavutettavissa. Uudet aktiviteetit sekä palvelut sijoittuvat pääosin kauniiseen jokivarteen sekä jo olemassa olevien luonnon virkistyskohteiden ja luontopolkujen lomaan. Tällaisia ovat esimerkiksi uudet luonto- ja vaellusreitit kauniissa Alakemijoen vaaramaisemissa, uusi eräkämppä ja rantasauna sekä Koskenrannan heittolaituri ja kalastuskeskus.

ERÄMATKAILU = LUONTO + SAALIS
= KOKONAISELÄMYS

METSÄSTYS

LUONTO-
BONGAUS

KALASTUS

MARJASTUS

SIENESTYS

Koskenrannan heittolaituri & kalastuskeskus

Koskenrannan Heittolaituri & Kalastuskeskus on kattava virkistys- ja matkailukeskus, joka tarjoaa viihdettä ja aktiviteettiä kaiken ikäisille. Kalastuskeskuksessa pääset nauttimaan kauniissa Kemijoen maisemassa erilaisista kalastustahtumista sekä kausijuhlista.

Venejoen kodan kunnostus

Ei välttämättä tarvitse lähteä kovin kauaksi päästäkseen hetkeksi eroon kaikesta. Palanut Venejoen kota sekä käymälä kunnostetaan ja valjastetaan erämatkailun tarpeisiin ilahduttamaan luonnossa liikkujia ympäri vuoden.

Ropsajoen eräkämppä & rantasauna

Koe elämyksellinen Alakemijoen luonto yöpymällä eräkämppässä tai omassa teltassa Kemijoen jokivarsimaisemassa. Pitkän vaelluksen, kalastuspäivän tai pyöräilylenkin jälkeen voi päivän tapahtumia kerrata rantasaunassa.

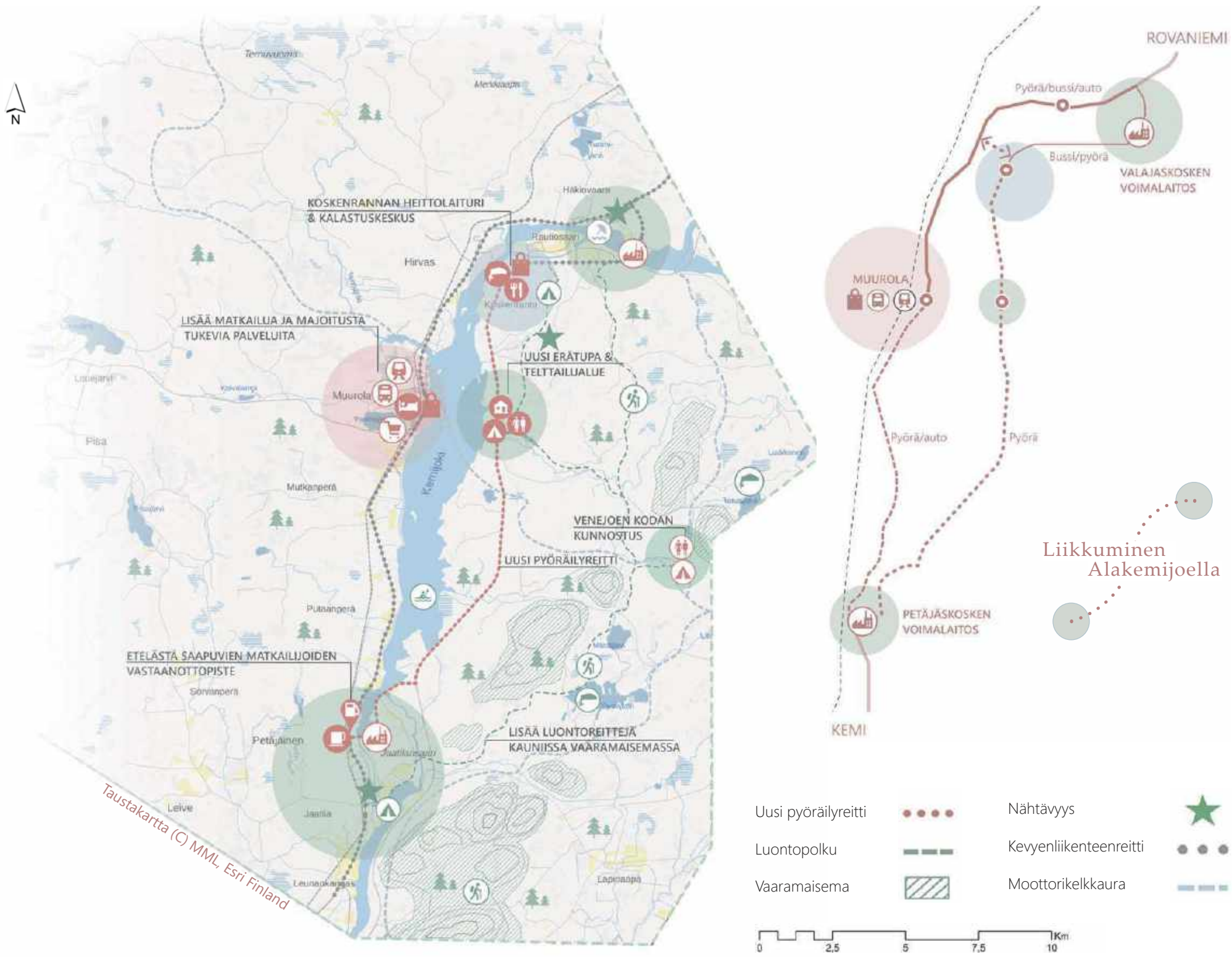
Muurola

Muurola toimii etenkin ulkopaikkakunnalta saapuville matkailijoille palvelujen tukikohtana, joka tarjoaa erämatkailuun liittyviä elämyspaketteja sekä välinevuokrauspalveluja, esimerkiksi maastopyörä- ja kajaakkivuokrausta. Vanha Murolan sairaala valjastetaan matkailijoiden majoitustarpeisiin.

Jaatila & Petäjäinen

Petäjäskosken voimalaitos on suosittu nähtävyys etenkin kevättulvien aikaan, jolloin kuohuva vesi vetää turisteja ihastelemaan Kemijokea. Voimalaitoksen yhteyteen avataan sen teemaan istuva ja tyylielty huoltoasema. Yhdellä pysähdyksellä voi käydä levähtämässä huoltoaseman kahviossa sekä ihastelemassa Petäjäskosken voimalaitosta.

Liikkuminen
Alakemijoella

ELÄMYKSIÄ, LUONNONRAUHAA JA ARJEN HYVINVOINTIA

SODANKYLÄNTIEN SUUNNAN KEHITYSKUVA 2035

KEHITYSKUVAN TEEMAT

SUJUVA JA HELPPO ARKI

Kehityskuvan painopisteet ovat koottu kolmeen teemaan, joilla aluetta kehitetään tasapainossa kylien ja asukkaiden, luonnonympäristön ominaispiirteiden ja matkailun potentiaalin välillä. Ensimmäinen teema eli sujuva ja helppo arki edellyttää olemassa olevien palveluiden säilyttämisen, asumismuotojen monipuolistamisen ja liikenneturvallisuuden parantamisen, erityisesti Sodankyläntiellä eli 4-tiellä. Lisäksi tarjotaan mahdollisuuksia etätyölle ja monipaikkaisuudelle esimerkiksi asumisen ja vapaa-ajan vieton suhteen.

LUONTO- JA ERÄMATKAILUA KÄYRÄSTUNTURIN VAARAMAISEMISSA

Käyrästunturi tarjoaa luontomatkailumahdollisuuksia hiljentymistä tai seikkailua kaipaavalle matkailijalle. Samalla tunturin alueen palvelut hyödyttävät myös lähialueen asukkaita. Rakentaminen ja ohjelmapalvelut ovat hallitusti suunniteltu alueen luonnonmaiseen sopeutuvalla tavalla. Suunnitelmassa on huomioitu myös vaikutukset lähialueen kyliin, Tiaiseen ja Käyrämöön.

LUONNONLÄHEINEN JA ELINVOIMAINEN VIKAJÄRVEN PALVELUKYLÄ JA KYLÄVERKOSTO

Vikajärven kylän sydän on koulu ja sen yhteyteen kuuluva palvelukeskus. Kehityskuvassa esitetään toimenpiteitä, joilla aktivoidaan keskuksen asemaa perinteisenä ja yhteisöllisenä kylälaisten kohtaamispaikkana. Kyläverkostoa kehitetään luomalla konkreettisempia yhteyksiä aluetta jakavan Sodankyläntien ohelle ja antamalla kehitysehdotuksia Vikajärven lisäksi Yli-Namman kylälle.

AINUTLAATUINEN JA HELPOSTI SAAVUTETTAVA LÄHILUONTO

Toinen teema käsittää virkistysmahdollisuuksien lisäämisen jokaiselle ikäryhmälle. Kehityskuva tarjoaa uusia luontoreittejä alueen etelä-pohjoissuunnassa Vikajärveltä Käyrästunturille, mitkä houkuttelevat paikallisten lisäksi myös matkailijoita. Liikunnan harrastajille Vikajärvelle on suunniteltu uusi kuntolenkki ja hiihtolatu. Vikajärven rantabulevardi kulkee Vikajokea pitkin ja se yhdistyy Napapiirin retkeilyalueen esteettömän reitin kanssa. Uusi reitti sopii kaikille luonnon äärellä olosta nauttiville.

ELÄMYKSIÄ JA LUONNONRAUHAA

Kolmanen teeman osalta matkailua kehitetään erityisesti Olkkajärvi - Vikajärvi välillä ja Käyrästunturilla. Yksi tavoite on lisätä erityisesti luonto- ja erämatkailua, alueen luonnon asettamissa puitteissa. Matkailua kehitetään hillitysti, säilyttäen alueen väljän ja luonnontilaisen ilmapiirin. Matkailun konseptin ja periaatteiden laadinnassa on otettu luonnontilaisuuden lisäksi huomioon kotimaan matkailun todennäköinen lisääntyminen, uuden vapaa-ajan asumisen sijoittaminen, kansainvälisyys ja matkailun sesongit.

TURVALLINEN JA YHDISTÄVÄ KYLÄNRAITTI

Kehityskuvassa kevyen liikenteen väylä jatkuu yhtenäisenä Olkkajärvi - Vikajärvi ja Vikajärvi - Tiainen välillä. Väylä lisää liikenneturvallisuutta ja toimii yhtenä kyliä yhdistävänä tekijänä. Teiden varrelta raivataan paikoitellen pahasti pusikoitunut tienvarsikasvillisuus, millä avataan näkymiä ja parannetaan liikenneturvallisuutta.

VAELLUKSELLE TAI PATIKOINTIRETKELLE METSIEN JA VESISTÖJEN ÄÄRELLE

Rovaniemen isoin yhtenäinen vaellus- ja patikointialue, joka muodostuu eripituisista rengasreiteistä. Reittien varrella voi nauttia monipuolisesti luonnosta: vesistöistä, vaaroista ja metsistä. Reitit alkavat Vikajärveltä tai Yli-Nammasta ja päätepiste on Käyrästunturi. Reitin varrelle sijoittuu myös uusia retkeilyrakenteita. Kehityskuvassa on myös osoitettu mahdollinen yhteys Yläkemijoen ainutlaatuisen luontoon.

HELPPO JA SUJUVA ARKI

TOIMENPITEET VIKAJÄRVELLÄ JA YLI-NAMPASSA

KIRJASTO JA ETÄTYÖSKENTELY

Nykyisen Vikajärven koulun yhteyteen sijoitetaan omatoimikirjastomaista asukkaiden käytössä olevaa avointa tilaa. Tiloista löytyy työpisteitä sekä yksityisempiä työhuoneita, joita on mahdollista varata etukäteen. Tilat toimivat asukkaiden yhteisenä olohuoneena sekä tukevat etätyömahdollisuuksia ja monipaikkaisuutta.

NUORISO- JA HARRASTUSTILAT

Vikajärven koulun ja monipalvelukeskuksen yhteyteen sijoitetaan tiloja, joissa nuorille lapsille voidaan tarjota ohjattua harrastus- ja vapaaajan toimintaa. Monipalvelukeskuksen tiloja tulee hyödyntää myös harrastustiloina aikuisille ja ikääntyneille.

MONIPALVELUKESKUKSEN HYÖDYNTÄMINEN

Vikajärven monipalvelukeskuksen ja koulun tilojen käyttöastettua tullaan parantamaan mahdollisimman paljon alueen asukkaiden käyttöön. Monitoimitalon tiloja tulee hyödyntää tapahtumiin, jotka kiinnostavat mahdollisimman monia kuten esimerkiksi jo järjestettäviin Vikajärvipäiviin sekä lisäksi kausittaisiin markkinoihin, liikuntatapahtumiin, talkoisiin ja esimerkiksi kesäteatteriin.

KOULU JA PÄIVÄHOITO

Vikajärven koulun säilyttäminen on ehdottoman tärkeää ja lisäksi koulun yhteyteen varataan tiloja pienimuotoisen päiväkotitoiminnan käyttöön. Varhaiskasvatuksen mahdollisuudet houkuttelevat lapsiperheitä ja parantavat todennäköisyyksiä perheiden alueelle jäämiseen.

VIKAJÄRVEN ASUMINEN

Vikajärven keskustan alueelle esitetään sijoitettavaksi vuokra-asuntoja, jotka houkuttelevat uusia asukkaita alueelle. Asuntojen tavoitteena on tarjota yhteisöllistä, esteetöntä ja helppoa asumista kaiken ikäisille.

VIKAJÄRVEN KAUPPA

Vikajärvelle sijoitetaan toivottuja ravintolapalveluja, jotka on luontevinta sijoittaa Vikajärven kaupan yhteyteen tai läheisyyteen. Ravintolatoiminta elävöittää keskusta-alueita sekä tukee matkailua alueella. Myös uusien asuntojen yhteyteen tai läheisyyteen sijoitetaan liiketiloja, joilla tarjotaan paikallisille yrityksille mahdollisuus toimia näkyvällä paikalla.

VIKAJÄRVELLÄ ULKOILU

Vikajärvellä sijaitsevia ulkoilumahdollisuuksia pyritään parantamaan. Toimilla pyritään mahdollistamaan monipuoliset liikkumisen ja ulkoilun mahdollisuudet kaikille käyttäjille.

YLI-NAMMAN MONITOIMIKESKUS

Yli-Namman kylän keskustaan sijoitetaan monitoimikeskus, jossa voidaan järjestää yhteistä toimintaa kyläläisille sekä tuoda esimerkiksi terveydenhuollon palveluja lähemmäs terveydenhoitajan kylästäanoton muodossa.

KOULU JA
MONIPALVELUKESKUS

KAUPAN
PALVELUT

EHDOTETTUA SIIJAINTEJA
UUDELLE ASUINRAKENTAMISELLE

JOKIBULEVARDI JA
ULKOILUREITTI

KUTORATA JA
HIIHTOLATU

AINUTLAATUINEN JA HELPOSTI SAAVUTETTAVA LÄHILUONTO

LUONNON VIRKISTYSKÄYTÖN KEHITTÄMINEN SODANKYLÄNTIEN SUUNNALLA

Virkistysmahdollisuuksien kehittäminen koko Sodankyläntien alueella liittyy luontomatkailun edellytysten parantamiseen ja sillä tehdään myös koko kaupungin tasolla merkittäviä ulkoilumahdollisuuksia entistä monipuolisemmiksi. Virkistysreittejä on haluttu kehittää siten, että ne alueen asukkaiden viihtyvyyden lisäksi houkuttelevat myös vieraita lähialueilta tai kauempaakin Suomesta. Samalla luodaan parempia yhteyksiä alueen etelä- ja pohjoisosien, kylien ja muiden suuralueiden kanssa. Retkeilyreitistöjen lisääminen tukee matkailun kestävä kehittämistä ohjaamalla matkailijat merkityille reiteille sekä lisää ympäristökasvatustamahdollisuuksia. Kehityskuvassa on myös osoitettu mahdollinen yhteys Olkkajärven kautta Yläkemijoen alueen retkeily- ja virkistysalueille.

VIRKISTYSPALVELUJEN KEHITYSKUVA

VIKAJÄRVI - KÄYRÄSTUNTURI PATIKOINTIALUE

Laaja ja yhtenäinen patikointialue, joka muodostuu useista eripituisista reiteistä. Reittien varrella voi nauttia Sodankyläntien alueen upeista vesistöistä, vaaroista ja metsistä. Reitti päättyy Rovaniemen ainolla tunturille eli Käyrästunturille. Kehityskuvassa on myös osoitettu mahdollinen yhteys Olkkajärven retkeilyreitintä kautta Yläkemijoen ainutlaatuisille virkistysalueille. Reitin varrella sijoittuu myös uusia retkeilyä palvelevia rakenteita.

VIKAJÄRVEN JOKIBULEVARDI

Jokibulevardi yhdistää Vikajärven kylän eri puolia kulkien veden äärellä Vaatunkijoen vartta Vikajärven esteettömältä ulkoilureitiltä Vikajärven uimarannan ja laavun läheisyyteen. Reitin varrella voi kalastaa tai katsella koskien kuohumista. Helppokulkuinen reitti sopii kaikille.

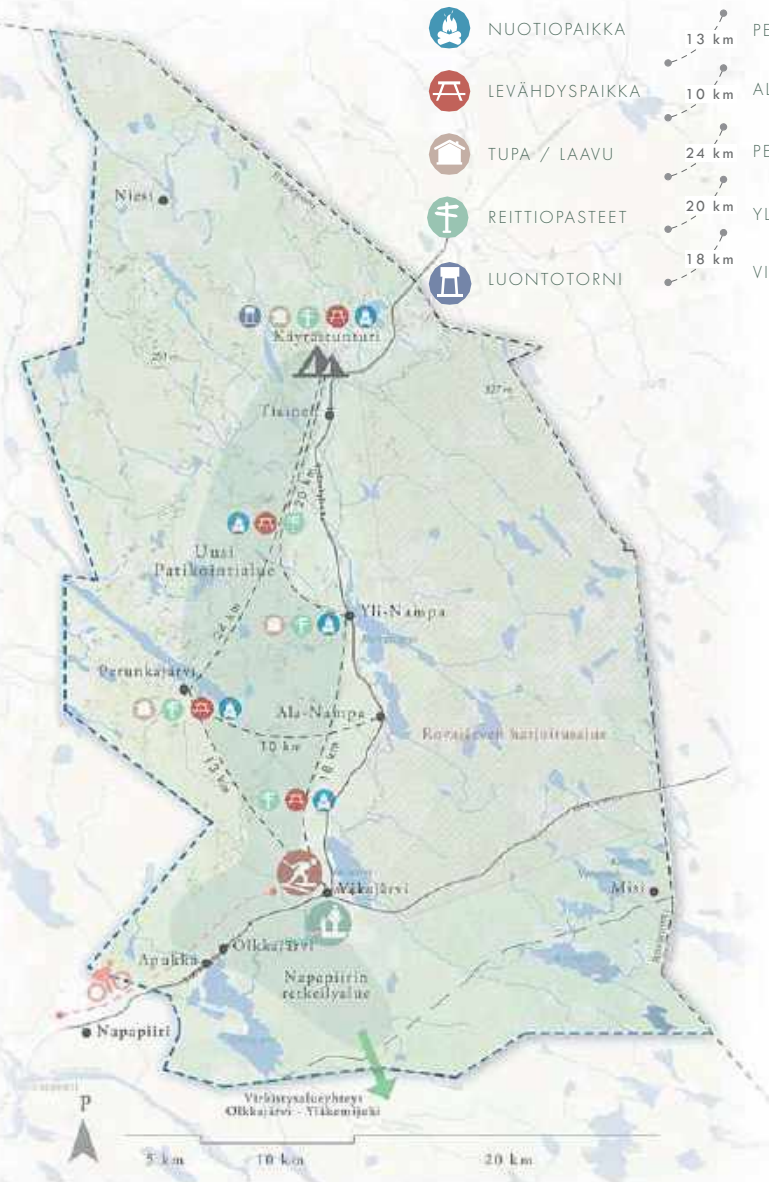
VIKAJÄRVEN KUNTOLENKKI JA HIIHTOLADUT

Vikajärven koulun ja frisbeegolf-radan yhteyteen sijoittuva kuntolenkki ulkoliikuntapaikkoinen sopii kaikille liikunnan harrastajille. Talvisin kuntolenkki toimii hiihtolatuna, jota myös koululaiset voivat käyttää.

NAPAPIIRI - VIKAJÄRVI MAASTOPYÖRÄILYREITISTÖ

Napapiirin ja Vikajärven välille on suunnitteilla uusi maastopyöräilyreitistö, joka kuuluu Rovaniemen kaupungin kehityssuunnitelmaan Sodankyläntien alueelle. Virkistyskäytön lisäksi reitistö tukee kestävä matkailua alueella

Alueelta tehdyssä maisema- ja luontoselvityksestä käy ilmi, että alue on vahvasti vaarojen ja vesistöjen hallitsemaa luonnonmaisemaa, jossa on jo tällä hetkellä monipuolisesti retkeilyreitistöjä niin maalla kuin vesillä sekä kattava moottorikelkkareitistö. Olemassa olevat retkeilyreitit kuitenkin soveltuvat pituutensa puolesta vain päiväretkeilyyn. Uudella pidemmällä, pisimmältä reitiltään jopa 75 kilometrin mittaisella, patikointialueella pääsee nauttimaan alueen etelä- ja pohjoisosien vaihteeltaisesti muuttuvasta maisemasta sekä maastosta. Reitit tarjoavat elämyksiä niin vasta-alkajille kuin kokeneemmille retkeilijöille. Uudella patikointialueella tuetaan myös yhteyksien muodostumista kylien välille, kun esimerkiksi vanha Perunkajärven ja Yli-Namman välinen reitti kunnostetaan.

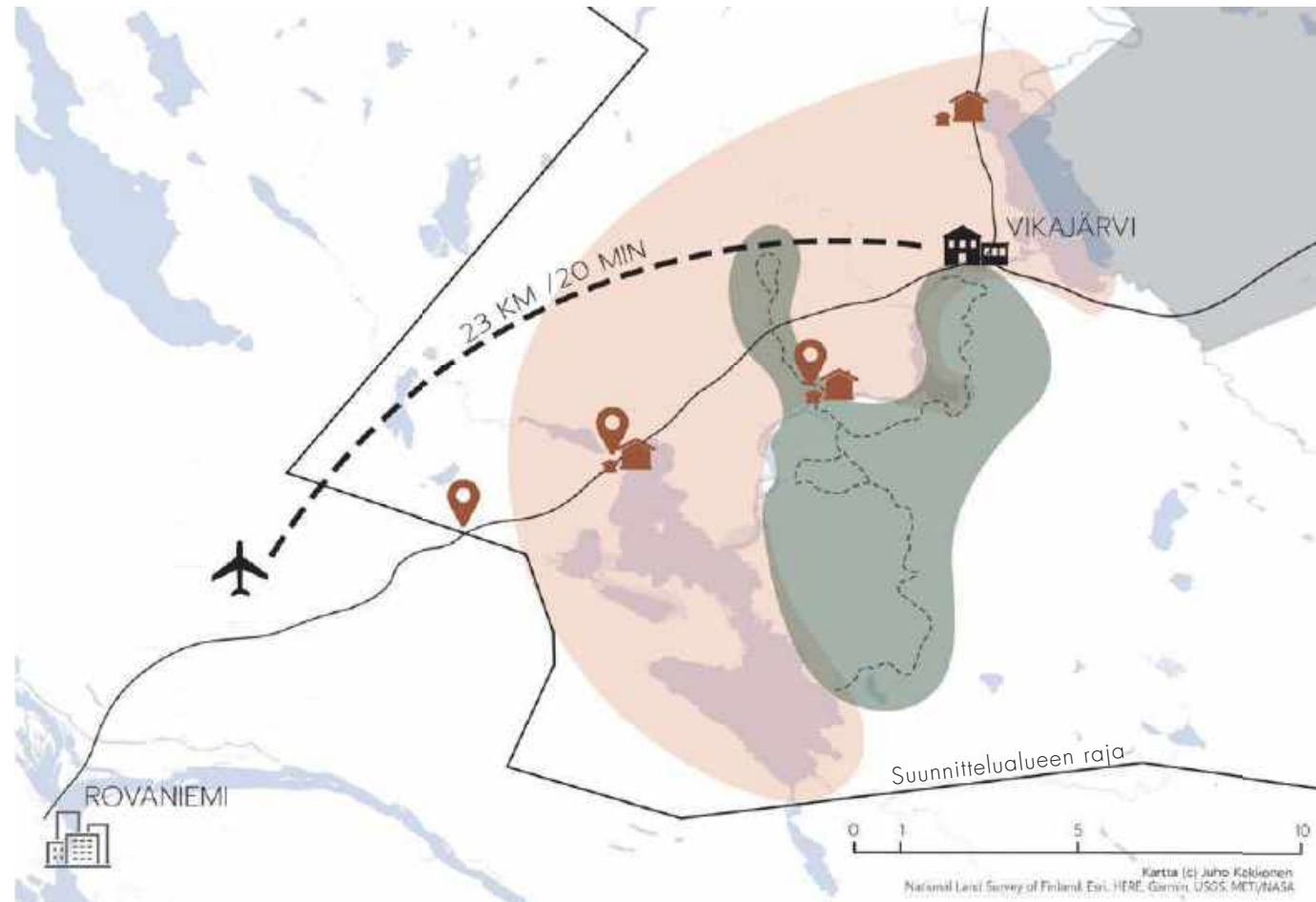
ALUEEN VIRKISTYSPALVELUT KOOTTUNA VUONNA 2035

VIKAJÄRVEN JOKIBULEVARDI

ELÄMYKSIÄ JA LUONNONRAUHAA

MATKAILUN KEHITTÄMINEN VIKAJÄRVI-ROVANIEMI VÄLILLÄ

Alueelle tehdystä matkailun perusselvityksestä ilmenee, että alue sijaitsee matkailutoiminnan näkökulmasta erinomaisella alueella. Sijainti lentokentän läheisyydessä ja vilkkaiden matkailukäytävien varrella luo alueesta houkuttelevan niin kotimaisten kuin kansainvälisten matkailijoiden näkökulmasta. Rovaniemen matkailu on kasvanut merkittävästi viime vuosien aikana, mutta kansainvälisen matkailun painottuminen vahvasti talvisesonkiin aiheuttaa haasteita matkailun kestäväälle kehittämiselle.

Alueen vahvuuksia matkailun näkökulmasta ovat sijainti luonnon keskellä, alueen laajuuden luomat mahdollisuudet ohjelmapalveluille sekä lyhyt matka lentokentälle. Alueella on jo tällä hetkellä useita matkailupalveluita tarjoavia yrityksiä. Lisäksi Rovaniemen keskustan ja alueen välittömässä läheisyydessä sijaitsevan Napapiirin runsaat ja monipuoliset matkailupalvelut luovat hyvät edellytykset matkailun kehittämiselle alueella.

Matkailun kehittäminen Napapiiri-Vikajärvi välillä painottuu laadukkaiden matkailupalveluiden kehittämiseen ja alueen edullisen erinomaisen sijainnin hyödyntämiseen. Alueelle houkutellaan uusia yrityksiä ja investointeja osittamalla alue matkailutoiminnan kehittämiselle. Maankäytössä tulee kuitenkin huomioida alueella jo olemassa olevien matkailupalveluita tarjoavien yritysten toimintaedellytykset etenkin tilan ja luonnontilaisen alueen tarpeiden näkökulmasta sekä huomioida paikallisväestö kaikessa toiminnassa.

Matkailua ja vapaa-ajan asumista varten rakennettavissa rakenteissa huomioidaan muunneltavuus, suunnitteleamalla rakenteet tarjoamaan puitteet ympärivuotiseen toimintaan, niiden tarjoten kiinnostavan matkailukohteen niin ulkomaisille kuin kotimaisille matkailijoille. Etenkin ulkomaalaisten matkailijoiden sesongin ulkopuolella rakenteiden käyttöastetta voitaisiin kasvattaa kotimaan matkailijoilla ja paikallisille suunnatun lähimatkailun saralla.

TOIMENPITEET:

ROVANIEMEN BRÄNDÄÄMINEN YMPÄRIVUOTISENA KOHTEENA.

Esimerkiksi yötön yö, lapin ruska ja keväthanget voisivat olla matkailijoita kiinnostavia luontokokemuksia.

MATKAILUTOIMINNAN HALLITTU LISÄÄMINEN ALUEEN LUONTOARVOJA KUNNIOITTAEN.

Rovaniemi houkuttelee erityisesti luontomatkailusta ja luonnon hyvinvointivaikutuksista kiinnostuneita matkailijoita, joten uusi rakentaminen alueella ei saa heikentää alueen luontoarvoja, jotta alue säilyttäisi kiinnostavuutensa.

UUSIEN RAKENTEIDEN MUUNNELTAVUUS

Uusien matkailua edistävien rakenteiden muunneltavuus, esimerkiksi mökkien soveltuvuus loma-asumiseen, majoitustoimintaan, etätyöskentelyyn, ympärivuotiseen käyttöön ja mahdollisuus vapaa-ajan asunnon muuttamiseen vakituiseksi asunnoksi parantaa rakennusten käyttöastetta ja pienentää niiden rakentamiseen liittyviä taloudellisia riskejä.

VAIKUTUKSET:

LISÄÄNTYVÄT MATKAILUN PALVELUT HYÖDYTTÄVÄT PAIKALLISVÄESTÖÄ KEHITTÄEN ALUEEN PALVELURAKENNETTA.

Uudet matkailua varten tehtävät palvelut, rakenteet ja esimerkiksi infran kehittäminen palvelevat myös paikallisia. Matkailu myös lisää työllistymismahdollisuuksia alueella.

MATKAILU TUO MAHDOLLISUUKSIA YRITYKSILLE

Matkailun lisääminen alueella parantaa olemassa olevien majoitus- ja ohjelmapalveluita tarjoavien yritysten toimintaedellytyksiä ja luo mahdollisuuksia myös uusille yrityksille.

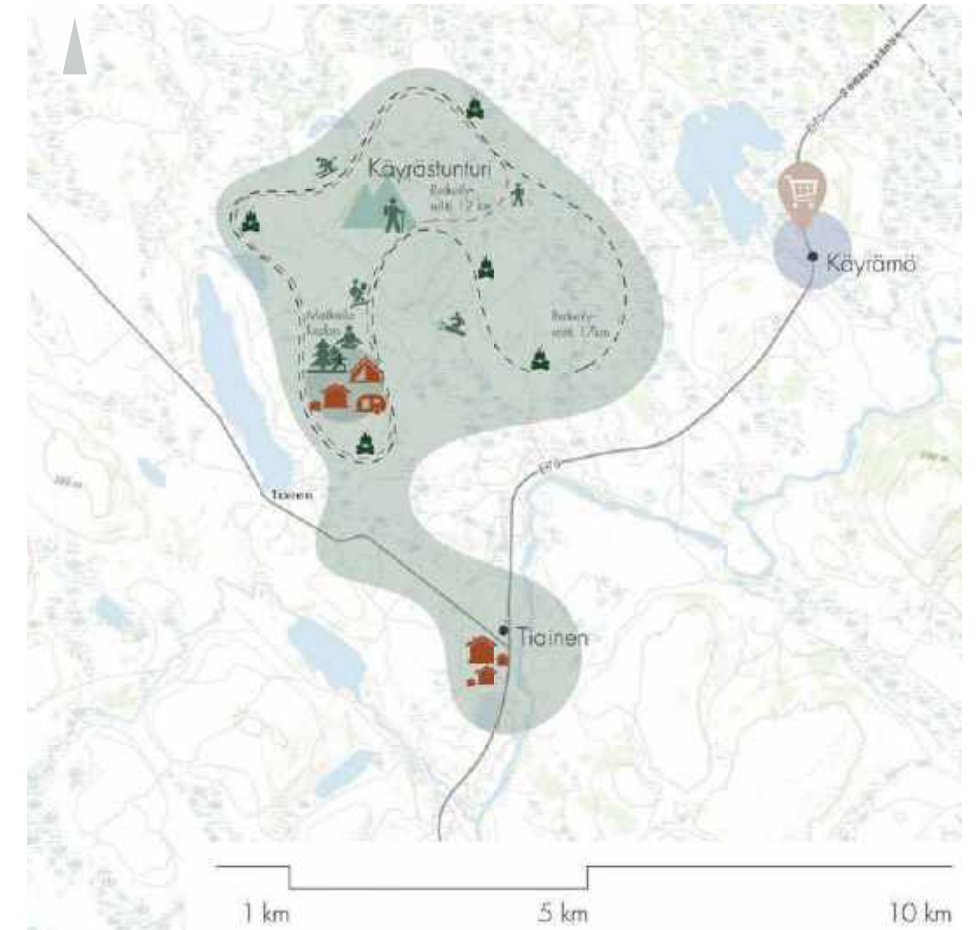
MAHDOLLISUUKSIA MONIPAIKKAISUUDELLE

Kaupunkilaisille mahdollisuus vapaa-ajan asumiseen ja etätyöhön erityisesti ulkomaalaisten matkailijoiden sesongin ulkopuolella.

ELÄMYKSIÄ JA LUONNONRAUHAA

MATKAILUN KEHITTÄMINEN KÄYRÄSTUNTURILLA

KÄYRÄSTUNTURI VISIO 2035

Kehityskuvassa esitetään alueen matkailutoiminnan alueellista laajentamista perustamalla erämatkailun keskus Käyrästunturille. Lähes luonnontilainen tunturi noin tunnin ajomatkan päässä Rovaniemeltä kutsuu hiljentymään ja nauttimaan erityislaatuisesta erämatkailusta. Vuonna 2035 Käyrästunturi on Rovaniemen matkailun kiinnostavin luonto- ja retriittimatkailun kohde. Käyrästunturilla matkailu on toteutettu siten, että luontoa on tarvinnut muokata mahdollisimman vähän ja itse Käyrästunturi on pysynyt rakentamattomana lähes luonnontilaisena alueena. Käyrästunturin läheisyyteen on rakennettu matkailukeskus, joka koostuu muutamista mökeistä, niitä palvelevasta päärakennuksesta sekä pienestä caravan-alueesta. Päärakennuksessa toimii muun muassa ravintola, sisäliikuntaan sopiva sali, kokoustila sekä uima-allas ja hyvinvointipalveluiden tarjoamisen mahdollistava tila. Aktiviteetteinä Käyrästunturilla ovat muun muassa vapaalasku, lumikenkäily, hiihto,

retkeily, maastopyöräily sekä ohjatut hyvinvointiretriitit ja luonnon rauhasta nauttiminen. Keskukseen palvelut palvelevat myös paikallisia, kuten Tiaisen ja Käyrämön asukkaita, tuoden palveluita myös alueen pohjoisosaan.

- ▲ Aksonometria Käyrästunturista. Uusi rakentaminen on sijoittunut Käyrästunturin vieressä olevalle Veneselän laelle, jolloin Käyrästunturi on jätetty rakentamattomaksi.
- ▲ Kartta Käyrästunturista. Kartassa katkoviivalla merkattu uudet retkeilyreitit 12 tai 17 km.
- ▶ Veneselän laella sijaitsevat mökit.

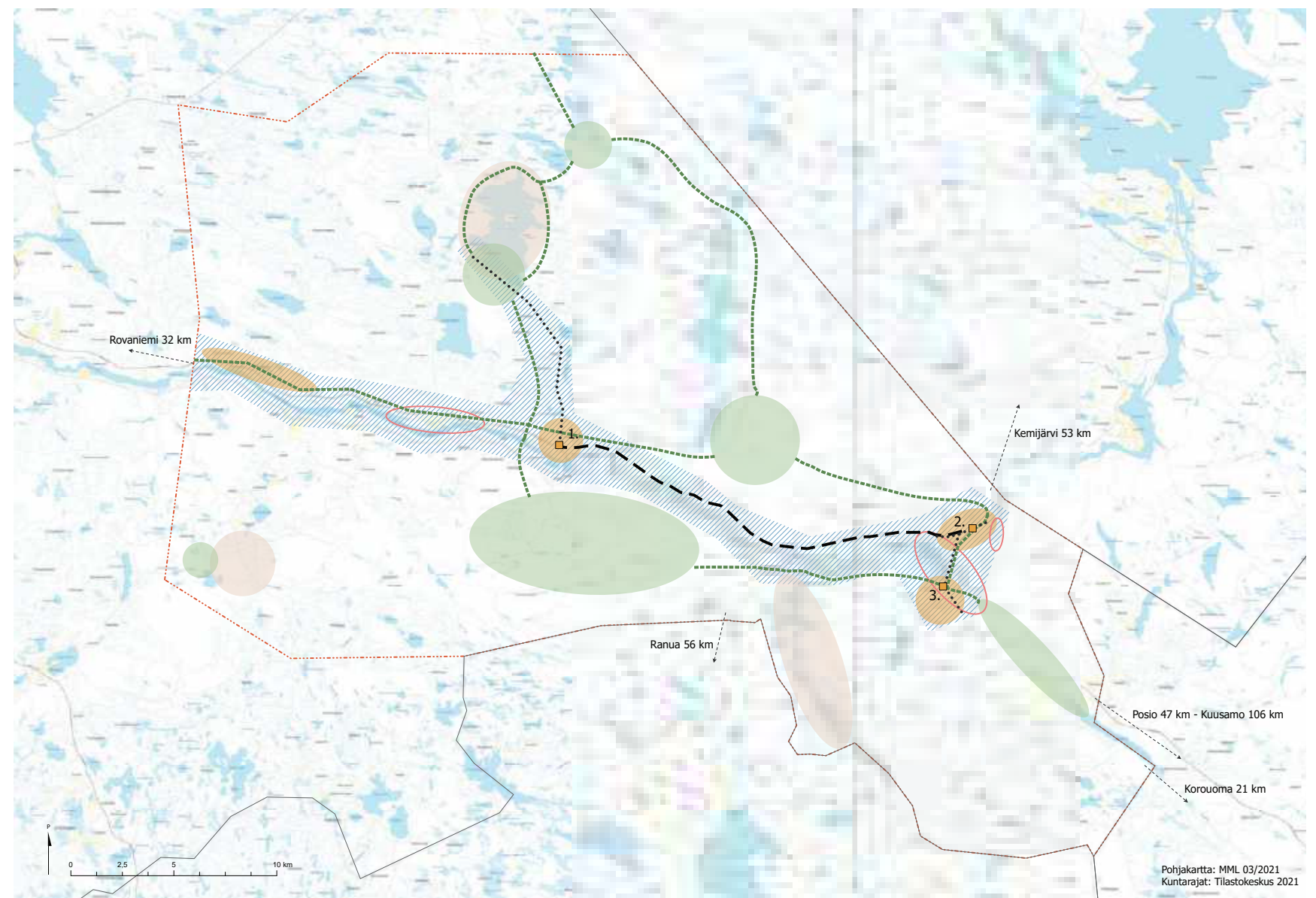
YHTEYDESSÄ LUONTOON JA IHMISIIN

Yläkemijoen kehityskuva 2035

Yläkemijoen alueen kehityskuvan tavoitteena on antaa suuntaa tulevaisuuden maankäytölle. Kehityskuvalla pyritään säilyttämään alueen kylien elinvoimaisuus ja varautumaan tulevaisuuden tuomiin haasteisiin. Kehityskuvan avulla alueella tapahtuvia muutoksia voidaan ohjata hallitusti ja olemassa olevia arvoja säilyttäen. Kehityskuvalla pyritään tukemaan alueen ominaispiirteitä ja löytämään sen potentiaaliset kehityskohteet. Alueen erityiseksi veto- ja pitovoimatekijäksi nousi omaleimainen luonto ja sen potentiaalin hyödyntäminen onkin keskeisessä roolissa Yläkemijoen alueen kehityksessä.

Kehittämällä alueen veto- ja pitovoimatekijöitä taataan väestön pysyvyys ja palveluiden jatkuvuus alueella jatkossakin. Lisäksi vetovoimatekijöitä kehittämällä alueelle voidaan saada lisää matkailua, mikä tuo tuloja alueen yrityksille.

2035

Koko alueen elinvoimaisuuden edistämisen kannalta on tärkeää, että aluetta kehitetään kokonaisuutena. Kehityskuvan suunnittelussa on ollut tärkeää, että kehitysideoita ja -kohteita löytyisi koko alueelta, eikä vain esimerkiksi palvelukylästä. Tällä pyritään turvaamaan se, että kehityskuva on aidosti koko aluetta kehittävä, ja koko alueen tulevaisuuden toimintakyvyn turvaamiseen keskittyvä.

Alueen vakituisen asumisen keskuksina kehitetään Vanttauskoskea, Pirttikoskea ja Auttia. Kehityksessä näihin kyliin on merkitty asumisen kehittämiseksi varattu alue, millä tarkoitetaan pääasiassa esimerkiksi vuokra-asuntojen ja palveluasuntojen lisäämistä alueille. Vuokraaminen tapahtuisi pääasiassa yksityisten omistajien kautta siten, että tarkoitukseen

hyödynnettäisiin alueella tyhjiin olevia asuntoja. Toive nimeonomaan vuokra- ja palveluasuntojen lisäämisestä alueelle nousi saaduista kyselyvastauksista, kun selkeästi suurin osa alueenvastaajista toivoi näitä kahta asumismuotoa.

Monipaikkaisuus ja etätyöskentely ovat teemoja, jotka ovat nousseet mahdollisiksi tulevaisuuden muutostekijöiksi. Kehittämällä toimivia tietoliikennetäyksiä mahdollistetaan hyvät etätyömahdollisuudet, mikä voi lisätä alueen veto-voimaisuutta uusien pysyvien asukkaiden tai kausiasujien silmissä. Myös hyvät liikennetäydet vaikuttavat siihen, miten vetovoimaisena alue nähdään.

Yläkemijoen kehityskuva muodostui kolmen keskeiseksi nousseen teeman kautta:

• Toimivat yhteydet

• Luonnon ja perinnemaisemien potentiaali

• Elinvoimaa matkailusta ja palveluista

Teemoihin päädyttiin alueeseen tutustumisen, tehtyjen selvitysten sekä kyselyistä saatujen vastausten kautta.

- Suunnittelualueen raja
- Kuntarajat (v. 2021)
- Asumisen kehittämiseksi varattu alue
- Vapaa-ajan asumisen kehittämiseksi varattu alue
- Luonto- ja virkistysalue
- tietoliikennetäydestarve
- Arvokas rakennettu ympäristö- tai maisemakohde
- Palvelukyläkeskus
- 1. Vanttauskoski
- 2. Pirttikoski
- 3. Autti
- Kehitettävä tieosuus
- Virkistystäydestarve
- Kevyenliikennetäydestarve
- Yhteydet alueen ulkopuolelle

TOIMIVAT YHTEYDET

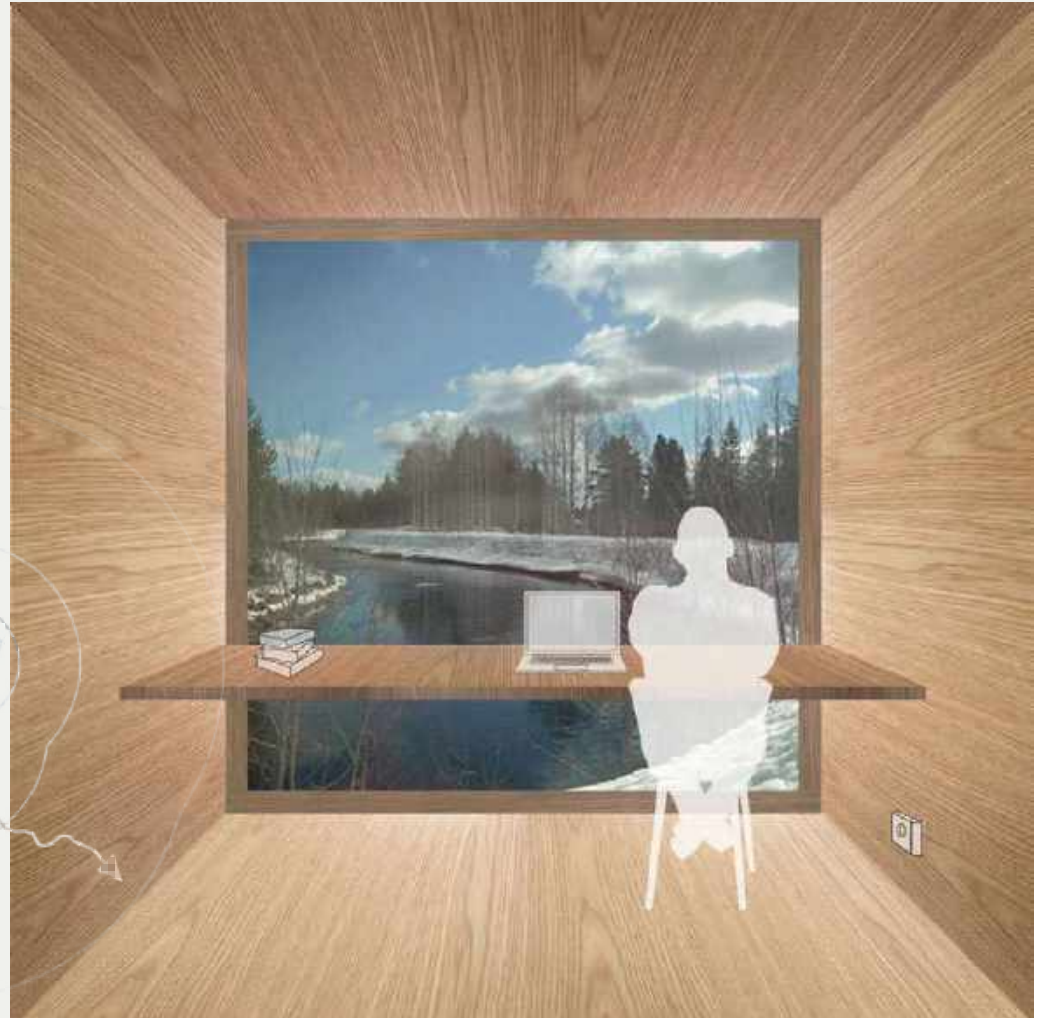
Yläkemijoen kehityskuva 2035

Yläkemijoen alueella on jo pitkään pyritty kehittämään tietoliikenneyhteyksiä, ja ne ovat tämänkin kehityskuvan keskiössä. Koronaviuksen mukanaan tuoma etätyöskentely tulee todennäköisesti ainakin joiltain osin jäämään osaksi yhteiskuntaa, ja toimivilla tietoliikenneyhteyksillä alueelle voidaan houkutella vapaa-ajan asujia, jotka tuovat mukanaan toivottua elinvoimaa. Tietoliikennetarve on merkitty Kemijoen molemmin puolin koko alueen läpi, sekä Vanttauskoskelta pohjoiseen Vanttausjärvelle. Tietoliikenneyhteyksien toteuttaminen vaatii kuitenkin panostusta ja vetovastuusta alueella asuvilta henkilöiltä.

Tietoliikenneyhteyksien kehittäminen mahdollistaa myös laajemmat harrastusmahdollisuudet alueelle. Alueen kyselyvastauksissa nostettiin esiin sitä, että etäyhteyksillä voitaisiin järjestää esimerkiksi erilaisia kursseja ja muita aktiviteetteja alueelle. Kielten opiskelu, käsityöt ja puutyöt ovat esimerkkejä harrastuksista, joita voitaisiin toteuttaa etäyhteyksien avulla. Yläkemijoella kurssit voitaisiin järjestää esimerkiksi ilta-aikaan koululla tai myöhemmin esiin tulevan palvelukeskuksen tiloissa.

Kaavio: Havainnollistus alueen yhteystarpeista ja etäisyyksistä

Maisemaetätyöpisteet

Yhtenä uutena konseptina alueelle esitetään maisemaetätyöpisteitä. Tähän idea syntyi aiemmin mainitusta etätyöskentelystä. Oma koti ei ole kaikille mieluisin ja inspiroivin työskentely-ympäristö, varsinkaan, jos kotona sattuu olemaan myös esimerkiksi pieniä lapsia. Maisemaetätyöpisteitä sijoitettaisiin alueelle esimerkiksi Tennilän ja Vanttauskosken, tai Vanttauskosken ja Vanttausjärven välille, ja ihmiset voisivat varata ne itselleen etätyöskentelyä varten. Etätyöpisteet sijaitsisivat luonnon keskellä rauhallisessa ympäristössä, jolloin työhön keskittyminen on helpompaa. Tauoilla voi käydä nauttimassa Yläkemijoen alueen kauniista luonnosta.

Infotaulut

Keskeinen tekijä alueen yhteyksien kehittämiseksi on alueella olevien paikkojen löytäminen. Alueen luontokohteita pyritään kehittämään, mutta kohteiden kehittämisellä ei ole suurtakaan hyötyä, jos kohteet eivät ole helposti löydettävissä. Infotaulut alueen merkittävistä kohteista parantavat ymmärrystä alueen historiasta. Tällaisia merkittävän historiataustan omaavia kohteita alueella ovat esimerkiksi Juotasniemen ja Auttin tukinuittoalueet, Pirttikosken voimalaitos ympäröivine alueineen sekä maisemallisesti arvokkaat kyläalueet. Tämän lisäksi alueella jo olemassa olevien luontokohteiden opasteita olisi hyvä kehittää, ja esimerkiksi Kaihuanvaaran tai Kivaloiden opasteiden kehitys on yhtenä kehitysideana

työssä. Myös kylien kylttejä ja opasteita olisi hyvä parantaa, ja esimerkiksi Vanttauskosken kylän rajalle voisi laittaa "mainoskyltin", joka toivottaa matkajat tervetulleeksi Vanttauskosken kylään.

Liikenneyhteydet

Osana toimivien yhteyksien kehittämistä on myös kevyen liikenteen kehittäminen. Selkeä kevyenliikenteen yhteystarve on määritelty kehityskuvassa Pirttikosken ja Auttin välille, sillä tämän nähdään lisäävän ja helpottavan kylien välillä liikkumista, ja näin mahdollisesti lisäävän myös kylien välistä yhteistyötä. Myös Vanttauskosken ja Vanttausjärven välille on merkitty kevyen liikenteen yhteystarve. Näille alueille kehityskuvassa on ajateltu esimerkiksi

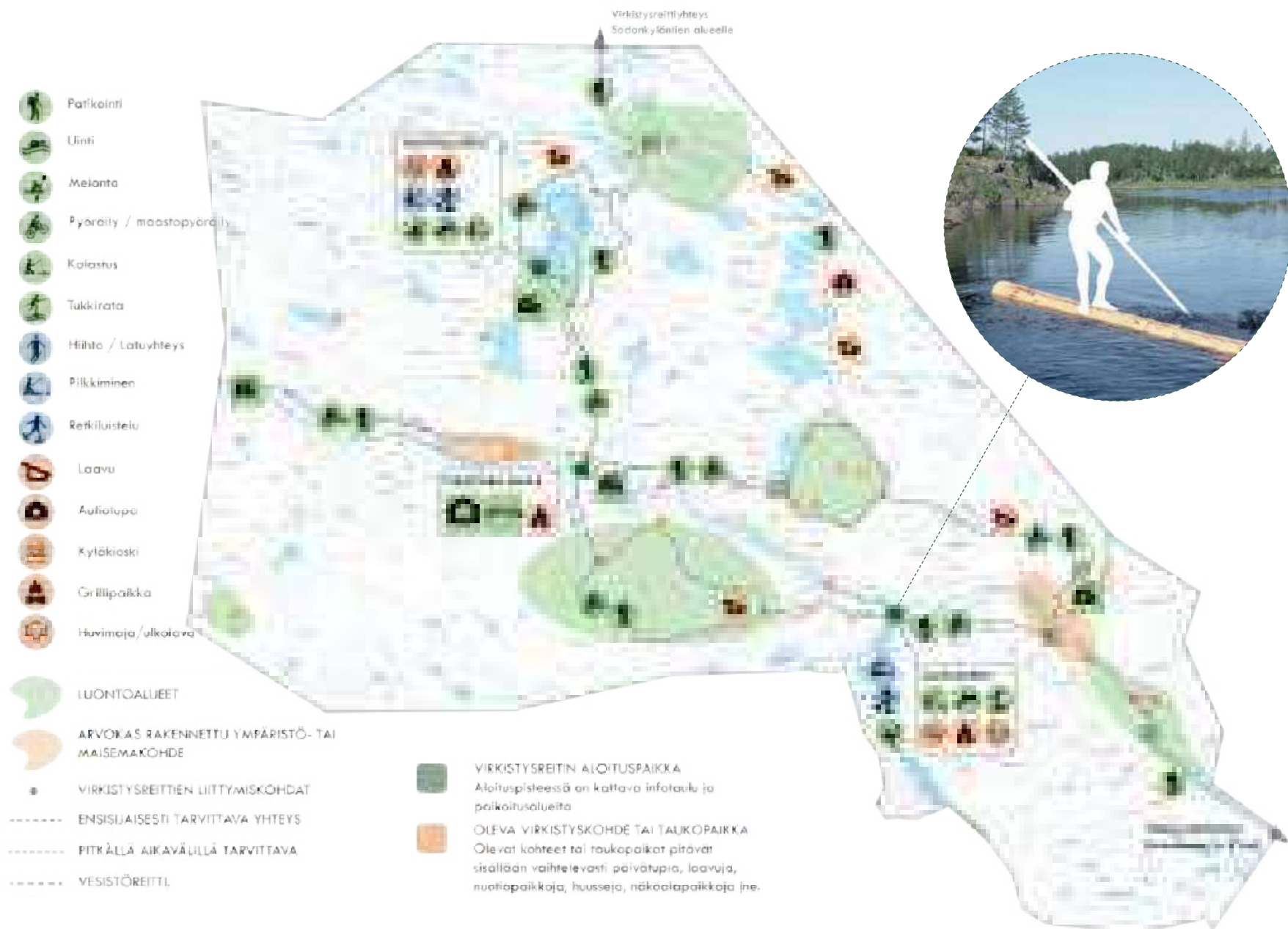
kevyen liikenteen väylän suunnittelemista. Näiden lisäksi esimerkiksi pyöräilyn edellytyksiä halutaan parantaa Pirttikosken ja Vanttauskosken välillä Kemijoen pohjoispuolella.

Liikkuvat palvelut

Koska Yläkemijoen alueella palvelut ovat voimakkaasti keskittyneet Vanttauskoskelle, kehityskuvassa alueelle on ideoitu alueen sisällä liikkuva palvelubussi. Bussi ei liikkuisi tietyn, säännöllisen linjan mukaisesti, vaan se olisi tarpeen mukaan tilattavissa. Tilaus voitaisiin suorittaa esimerkiksi sovelluksen kautta, jolloin myös muille mahdollisen reitin varrella asuville lähtisi tieto siitä, että bussi on kulkemassa.

INFOKYLIT KESKEISISSÄ KOHTEISSA

Infokylteissä esitellään alueen historiaa ja kohteita. Kylttejä sijoitetaan levähdyspisteiden ja maisemakohteiden yhteyteen. Niiden läheisyyteen sijoitetaan oleskelualueita, joissa voi vaikka pitää evästauon.

LUONNON JA MAISEMIEN POTENTIAALI

Yläkemijoen kehityskuva 2035

Kehityskuvassa alueelle on suunniteltu vaihteittain toteutettava virkistysreitistö. Reitti on pyritty suunnittelemaan niin, että se kattaisi alueen mahdollisimman laajasti. Reitistö yhdistää alueen niin Posion suunnalle ja Korouomaan, kuin Sodankyläntien suunnan retkeilymahdollisuuksiin.

Koska reitti on pitkä, sen varrelle on kaavailtu muutamia autiotupia. Majoittumisen lisäksi maisemaetätyöposteita voitaisiin sijoittaa mahdollisesti luontoreitin läheisyyteen. Luontopolun ohella alueelle on suunniteltu muitakin luonnossaliikkumiskeinoja. Yhtenä ajatuksena on triathlon - tyylinen liikkumISRatkaisu, jossa retkeilijät voisivat kulkea osan matkasta vaeltaen, osan maastopyöräillen ja osan meloen. Näin retkeilijät saavat kokea luonnon usean eri ulottuvuuden kautta.

Jotta reitistöstä saataisiin mahdollisimman helposti kuljettava, Kemijoen yli on päästävä helposti ja turvallisesti. Tämän takia kehityskuvaan on laadittu yhteystarve joen yli. Ideana on ollut esimerkiksi riippusillan tai kapulalossin tekeminen. Riippusillan sijainti voisi olla esimerkiksi Puurosenrannassa aivan Vanttauskosken kupeessa, tai vaihtoehtoisesti etäämmällä Tennilässä tai Viirinkylässä.

KONSEPTIT

YHTEYDESSÄ LUONTOON- sovellus
Yläkemijoen lukuisat luontokohteet ja niihin liittyvät palvelut yhdestä paikasta! Sovelluksella voi tiedottaa niin paikallisia kuin matkailijoita helposti ja reaaliaikaisesti. Sovellus palvelee matkailijoita antaen tietoa alueesta useilla eri kielillä. Luontokeskuksen palvelut on helppo varata sovellusta käyttäen. Sovelluksen kautta on myös mahdollista varata paikallisia kuljetuspalveluita luontoreittien varrelle.

MAISEMAETÄTYÖPISTE
Maisemaetätyöpiisteet tarjoavat käyttäjille kahdentyyppisiä kohteita: yöpymismahdollisuudella ja päiväkäyttöön. Etätyöpiisteet sijaitsevat luontoreittien ja liikenneyhteyksien läheisyydessä, jotta niihin on vaivatonta saada. Etätyöpiisteet ovat pieniä, yhden tai kahden henkilön käytettäviä "mökkejä", jotka hyödyntävät aurinkopaneeleja energiantuotannossa. Etätyöpiisteille on mahdollisuus tilata ruokaa tai muuta evästä paikallisilta yrittäjiltä.

LUONTOKESKUS
Vanttauskosken tuntumassa sijaitsevaan Puurosenrantaan on esitetty alueen luonnossa liikkujia palveleva luontokeskus. Keskus tarjoaa välinevuokrausta, opastusta, kursseja ja yleistä tietoa alueen luonnosta ja historiasta. Keskukseen yhteydessä on tilaa tavaroiden säilytykselle, peseytymiselle sekä grillaukseen. Keskuksesta voi ostaa myös paikallisten yrittäjien tuotteita. Kaikissa keskuksen tarjoamissa palveluissa keskeisessä roolissa ovat alueen paikalliset yhdistykset ja palveluntarjoajat.

JOEN YLITYS
Virkistysreitin yhteyteen on tässä kehityskuvassa katsottu tarve uudelle kevyelle liikenteelle suunnatulle joen ylityspaikalle. Tarkoituksena olisi, että joen voi ylittää esimerkiksi riippusillalla, kapulalossilla tai venetaksilla osana virkistysreittiä.

Monipuolinen valikoima harrastusmahdollisuuksia tukee alueen käyttöä ympärivuotisesti. Vaihteleva luonto mahdollistaa niin marjanpoiminnan, melonnan, umpihakihiihdon kuin kiipeilykin. Virkistyskäyttöä ja reitistöä kehitetään vaihteittain.

Vanttausjärvi

Vanttausjärvi toimii alueen pohjoisosassa luonnossa liikkumisen keskuksena. Sieltä käsin on mahdollista aloittaa virkistysreitti patikoiden, pyöräillen, meloen tai talviaikaan retkiluistellen. Vanttausjärven keskustaan on suunniteltu paikka kyläkioskille, joka palvelee luonnossa liikkujia. Kioskin ylläpidosta voivat vastata esimerkiksi alueella toi-

mivat järjestöt ja nuoret. Vanttausjärven ympäristöön keskittyy vapaa-aikanasumista ja paikka on otollinen myös maisemaetätyöpiisteiden sijainniksi. Lisäksi grillaus, uiminen, pilkkiminen ja kalastaminen ovat mahdollista Vanttausjärvellä. Myös Sup-lautailua, lumikenkäilyä ja muuta kausiluontoista on mahdollista harrastaa Vanttausjärvellä.

Puurosenranta

Puurosenrantaan sijoittuu luontokeskus, joka palvelee monipuolisesti alueen luonnossa liikkujia. Keskukseen yhteydessä on paikoitustilaa, veneenlaskupaikka sekä grillausmahdollisuus. Puurosenrannan yhteyteen on suunnit-

teltu myös joenylitystarve. Yhteystarpeen toteutus tarkentuu jatkosuunnittelussa. Alueen henkeen sopisi toteutus esimerkiksi lossilla tai vaihtoehtoisesti veneellä. Tällä tavoin Vanttauskosken keskuksesta olisi suorat yhteydet myös joen eteläpuoleisille virkistys- ja luontokohteille. Puurosen rannasta on helppo lähteä joen aktiviteetteihin meloen, veneillen tai vaikka sup-laudalla.

Juotasniemi

Juotasniemeä kehitetään koko perheelle sopivana kohteena, jossa on mahdollisuus kalastaa, uida, grillata tai testata taitojaan tukkiradalla. Tukien uitolla on pitkä historia alueella, joten tätä kulttuuriperinnettä halutaan

tuoda esille. Juotasniemen rantaan sijoittuu kyläkioski, jonka ylläpidosta vastaavat esimerkiksi alueella toimivat järjestöt ja nuoret. Juotasniemeen on suunniteltu myös huvimajan tai ulokalan paikka, joka mahdollistaa tapahtumien järjestämisen. Juotasniemen nykyistä veneenlaskupaikkaa kehitetään niin, että myös melojilla on helppo rantautua. Juotasniemen puolelta voisi myös kuljettaa veneen Juotasjärvelle, mikä mahdollistaa suoran yhteyden Kemijoelle. Lisäksi olisi syytä tutkia mahdollisuutta venetaksi- tai lossiyhteydelle Juotasniemestä Pekkalaan.

ELINVOIMAA MATKAILUSTA JA PALVELUISTA

Yläkemijoen kehityskuva 2035

Teeman keskiössä on alueen matkailuedellytyksien parantaminen pienimuotoisesti alueen omia vahvuuksia hyödyntäen. Palveluita parannetaan niin asukkaille kuin matkailijoille keskitetyn ja monipuolisin liikkuvien palveluin. Vapaa-ajan asumiseen osoitetaan lisää mahdollisuuksia Vanttausjärvellä ja Juotosniemellä. Lisäksi Kemijoen varressa oleva käyttämätön rakennuskanta inventoidaan ja pyritään valjastamaan matkailukäyttöön. Matkailusta pyritään saamaan ympärivuotista panostamalla retkeilyreitistön ohella monipuoliseen virkistyskäyttöön.

Koska alueen väestö tulee vanhenemaan tulevaisuudessa, varsinkin ikäihmisille tarpeellisten palveluiden turvaaminen on tärkeää. Tämän takia yhtenä osana tätä teemaa on idea palvelukeskuksesta, jonne koottaisiin laajasti eri alojen palveluita ja palvelujen asiantuntijoita helposti saataville. Palvelukeskuksesta voisi saada opastusta myös esimerkiksi teknologiavälineiden käyttöön, mikä taas helpottaisi asukkaan itsenäistä asioiden hoitamista. Palvelukeskuksen palvelut voisivat vaihdella ajoittain. Keskukseen kulkeminen tapahtuisi esimerkiksi makuoja yhdistelevän tilausbussin avulla.

Esimerkkinä liikkuvista palveluista alueelle syntyi ajatus Kyläwolti-konseptista. Kyläwolti on palvelu, jonne yksittäiset henkilöt tai alueen yritykset voivat laittaa ruokaa ja tuotteita myyntiin. Alueella kausittain tai vakituisestikin asuvat voivat tilata paikallisia tuotteita itselleen. Kuljetuksen tuottamisella voitaisiin työllistää esimerkiksi alueen nuoria. Talvisin kuljetus voidaan toteuttaa esimerkiksi moottorikelkalla, kesäisin pyörällä tai autolla. Kyläwolti mahdollistaisi kylämarkkinat vuoden ja kellon ympäri.

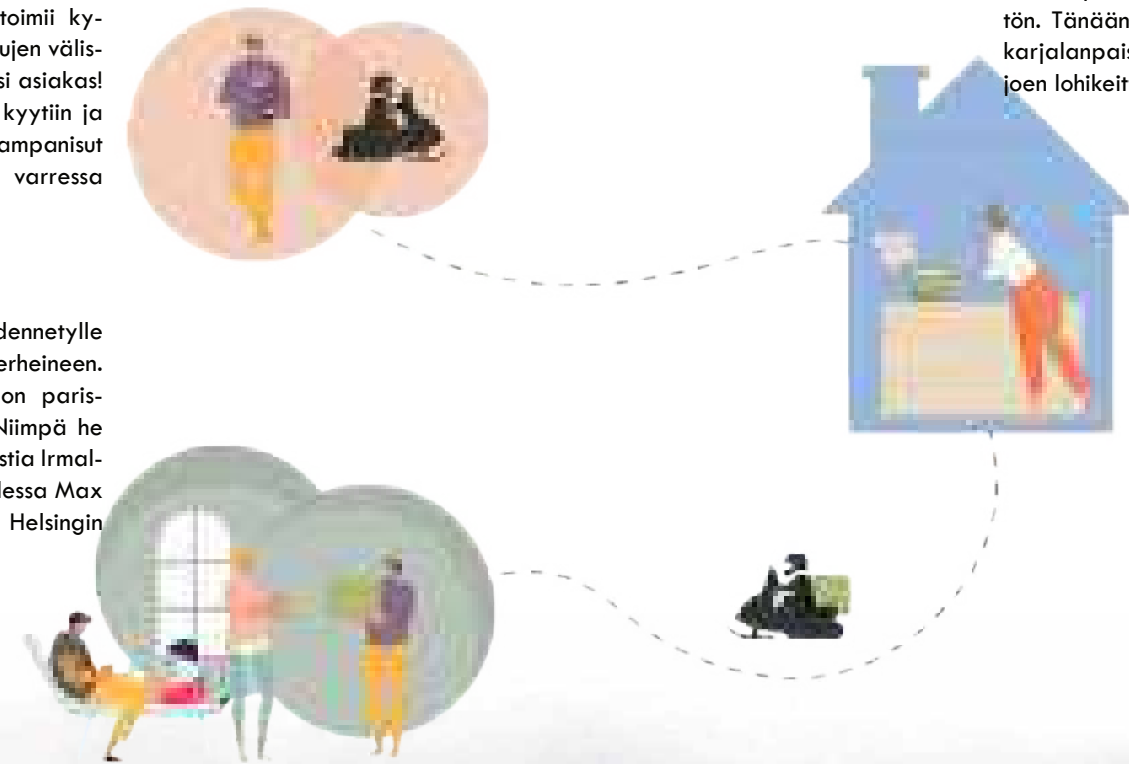
Kylien väestöpohja on harvalukuinen, jolloin kylien välinen yhteistyö palveluiden ja matkailun ylläpitämisessä korostuu. Alueella järjestetään kesäisin esimerkiksi markkinat yhteistyönä, ja kehityskuvan ajatuksena on, että markkinat voisivat kesäisin kiertää kylästä toiseen. Lisäksi muunkinlaiset yhteistyömuodot ovat hyödyllisiä alueella. Jokaisella kylällä on oma erityispiirteensä ja osaamisensa, jonka pohjalta kylien erikoistumista osana Yläkemijoen aluekokonaisuutta on hyvä lähteä kehittämään.

Kyläwolti

Kylämarkkinat käden ulottuvissa

Paikallinen 19-vuotias Vili toimii kyläwoltin lähettinä. Etäopiskelujen välissä Vilin puhelin piippaa - uusi asiakas! Vili hyppää moottorikelkan kyytiin ja toimittaa naapurin Irman kampanisut ja karjalanpaistin Kemijoen varressa sijaitsevaan majataloon.

Max perheineen on tullut pidennetylle talvilomalle Yläkemijoelle perheineen. Päivä on mennyt retkeilyhiihdon parissa ja perheellä on nälkä. Niimpä he päättävät tilata Karjalanpaistia Irmalta kyläwoltin kautta. Odotellessa Max kerkeää pitää etäpalaverin Helsingin konttorille.

Irma tunnetaan kylällä suussa sulavista kampanisuista, joita on usein myynyt kylämarkkinoilla. Kävi muutama vuosi takaperin kylätalolla kansalaisopiston kurssin jossa opetteli kyläwoltin käytön. Tänäpä hän on laittanut myyntiin karjalanpaistia, kampanisuja ja oman joen lohikeittoa.

© Oulun yliopisto 2021

ISBN 978-952-62-2943-0 (painettu)
ISBN 978-952-62-2944-7 (elektroninen)

ISSN 2489-6845 (painettu)
ISSN 2489-7825 (elektroninen)